

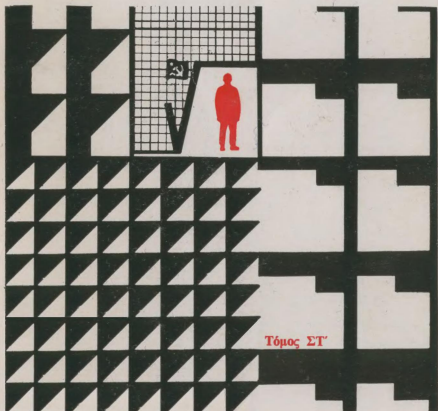
ΑΝΤΟΝΙΟ ΓΚΡΑΜΣΙ

σοσιαλισμος και κουλτουρα

Γιατί ο σοσιαλισμός δεν εγκαθιδρύεται σε προκαθορισμένη ήμερο-
μηνία, μά είναι ένα συνεχές γίνεσθαι, μία άπειρη χωρίς τέρμα ανά-
πτυξη σε καθεστώς ελευθερίας, οργανωμένης και ελεγχόμενης από
την πλειοψηφία των πολιτών ή το προλεταριάτο.

Άντόνιο Γκράμσι

Τόμος ΣΤ'

ANTONIO ΓΚΡΑΜΣΙ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Εισαγωγή ·

Paolo Spriano

Μετάφραση · Σχόλια ·

Γιώργος Μαχαίρας

Tania Gioti

Επιμέλεια

Ντάνη Ηιέρσον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΕΚΔΟΤΗ

Ο τόμος αυτός αποτελεί την μετάφραση του Α' τόμου των «Πολιτικών Κειμένων», του Αντόνιο Γκράμσι, που κυκλοφόρησαν τον Απρίλη του 1973 οι εκδόσεις «Riuniti», με τίτλο «Scritti Politici», με εισαγωγή και επιμέλεια του Paolo Spriano. Η μετάφραση έγινε από το Ιταλικό πρωτότυπο. Τα κείμενα είναι: πλήρη, και χωρίς συντομεύσεις.

Τυπώθηκε τον Μάη του 1982, για λογαριασμό των εκδόσεων
«Σ τ ο χ α σ τ ή ς», δδός Ίπποκράτους 6, Ε' όροφος,
τηλ. 36.01.856, Αθήνα.

Η στοιχειοθεσία έγινε στο τυπογραφείο Ε. Σταμπουλίδη, δδός Μά-
νης 2 και το τόπιμα στα πιεστήρια του Ι. Γαλάνη, δδός
Κωλέττη 4.

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ὁ ἕκτος στὴ σειρὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἀντόνιο Γκράμοι, πὸν κυκλοφοροῦν οἱ ἐκδόσεις μας στὴ σειρὰ τῆς «Σύγχρονης Σκέψης».

Ὅλα τὰ κείμενα πὸν περιέχει περιλαμβάνονται στὸν πρῶτο τόμο τῶν «Πολιτικῶν Κειμένων», πὸν κυκλοφόρησαν οἱ ἐκδόσεις «Riuniti», μὲ ἐπιμέλεια καὶ εἰσαγωγή τοῦ *Paolo Spriano*. Στους τρεῖς τόμους τῶν «Πολιτικῶν Κειμένων», ὁ ἰταλὸς ἐκδότης περιλαμβάνει δὺα, σχεδόν, τὰ κείμενα πὸν δημοσίευσε ὁ Γκράμοι μέχρι τὴ σύλληψη καὶ γιλιάνισή του.

Οἱ ἐκδόσεις μας ἔχουν ἤδη δημοσιεύσει ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ στὸν τέταρτο τόμο τῆς σειρᾶς τῶν ἔργων του πὸν κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1975 μὲ τίτλο: «Τὰ ἐργασιασιακὰ συμβούλια καὶ τὸ κράτος τῆς ἐργατικῆς τάξης».

Τέσσερα, ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ ἀναδημοσιεύονται καὶ στὸν τόμο αὐτό. Τὰ κείμενα αὐτὰ μεταφρασμένα ἤδη ἀπὸ τὸν Θάνο Παπαδόπουλο, δημοσιεύονται αὐτοῦσια μὲ ὀρισμένες δευτερεύουσας σημασίας παρεμβολές τῶν μεταφραστῶν τοῦ τόμου αὐτοῦ.

Στὸν τόμο αὐτὸ συγκεντρώνονται τὰ πρῶτα κείμενα πολιτικῆς - πολιτιστικῆς παρέμβασης τοῦ Ἀντόνιο Γκράμοι πὸν δημοσιεύτηκαν στὰ σοσιαλιστικὰ ἔντυπα ἐποχῆς (*Avanti!*, *Il Grido del Popolo*, *L'Ordine Nuovo*, κλπ.) τὴν περίοδο 1916 - 1919.

Πρόκειται γιὰ κείμενα πὸν ἀφοροῦν προβλήματα προλεταριακῆς ταχικῆς καὶ στρατηγικῆς, συγκρότησης τοῦ νε-

αροῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος οὐ σοβαρὸ ἐναλλακτικὸ πόλο, προβλήματα κοσμιότητος καὶ λαϊκῆς παιδείας ἢ καὶ ὑπεράσπισης τῆς ῥώοικης ἐπανόστασης ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τῆς. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ Γ' κράμου, ἀποτελοῦν, οὐσιαστικά, τὴν εἰσαγωγὴν γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ὑπόλοιπου ἔργου του. Κι ὅσο κι ἂν πρόκειται γιὰ ρεαλιστικὰ κείμενα μὲ ἔντονο τὸ στοιχεῖο τῆς ἀναζήτησης καὶ τῆς πολεμικῆς, αὐτὸ καθόλου δὲν ἀποδυναμώνει τὴν ἀξία τους οἷν πρῶτων κρίκων τὴν ἀλυσιδα τοῦ ἔργου ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσει.

Ἡ σημερινὴ ἔκδοσις ἔχει αὐστηρὰ κρατήσει τὴν διάταξιν τῆς ἰταλικῆς. Οἱ σημειώσεις καὶ παραπομπὲς ποὺ ὑπάρχουν μὲ ἀστερίσκο κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο εἶναι ὅλες τῆς ἰταλικῆς ἔκδοσης. Οἱ σημειώσεις καὶ τὰ σχόλια τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασης, παραθέτονται ὅπως καὶ οἱ πρῶτοι μὲνες ἔκδόσεις, μὲ αὐξοῖτα ἀριθμὸς, οἷο τέλος τῶν κειμένων.

Στὴν ὁλοκλήρωσι τῆς ἔκδοσης τοῦ τόμου αὐτοῦ πολὺτιμες σιάνθηκαν οἱ συμβουλὲς καὶ παρατηρήσεις τοῦ φίλου καὶ μεταφραστοῦ τοῦ πέμπτου τόμου, Χρήστου Μαστραγιώγη. Τὸν εὐχαριστοῦμε θερμὰ.

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θελήσαμε να δώσουμε με αυτή την ανθολογία — πού παρονοιάζουμε πάλι μετά από μιὰ επιτυχημένη πρώτη Έκδοση— μιὰ πλατιά εικόνα τῶν «Πολιτικῶν Κειμένων», προσπαθώντας να μὴν παραλείψουμε κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ κείμενα πού παρέχουν τὰ οὐσιώδη στοιχεία τῆς θεωρητικῆς σκέψης καὶ τῆς πραγματικῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἄντιο Γκράμοι. Ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορέσει νὰ δεῖ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ «*Grido del popolo*» τοῦ 1914-1918, ὡς τὰ τελευταῖα πολιτικὰ κείμενα ἀνάμεσα στὰ 1925 καὶ 1926 πρὸς τὰ καθοδηγητικὰ ὄργανα τοῦ ΚΚΙ, τοῦ ὁποίου εἶχε γίνει γενικὸς γραμματέας, νὰ ἀναπτύσσεται, σ' ὄλο τὸ διάστημα μιᾶς δεκαετίας (μιᾶς κρίσιμης δεκαετίας γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι τὴν πλήρη σιερρώση τοῦ φασιστικοῦ καθεστώτος), ἢ δραστηριότητα καὶ ἢ ἐπεξεργασία αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ μαρξιστῆ.

Προσπαθήσαμε, ἀκολουθώντας μιὰ στενὴ χρονολογικὴ διάταξη νὰ δείξουμε μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες ἰδιότητες τῆς προσωπικότητας τοῦ πολιτικοῦ Γκράμοι: τὴ συγχώνευση ἢ τουλάχιστον τὴ σιεντότατη σύνδεση, ἀνάμεσα στὴ θεωρητικοπολιτικὴ παραγωγή καὶ μιὰ δημοσιογραφικὴ δραστηριότητα ὀργανωτῆ, προπαγανδιστῆ, δημιουργοῦ τῆς προλεταριακῆς κουλτούρας. Εἶναι αὐτὸ πού, στὴν περίοδο 1916-1918, ἐμφανίζεται ἀπὸ τὴ συνέχεια τῶν σημειώσεων γιὰ τὰ ἔθιμα τῆς «*Sotto la Mole*» στὸ «*Avanti!*» τοῦ Πεδεμοντιῶν καὶ τῶν σοβαροῦ περιεχομένου κειμένων τοῦ «*Grido del popolo*» γιὰ τὰ καθήκοντα ἐκείνης τῆς στιγμῆς,

για τὴ ρώσικη ἐπανάσταση, γιὰ τὰ διαδοχικὰ γεγονότα τοῦ ἀγώνα τῆς τορινέζικης ἐργατικῆς τάξης, γιὰ τὴν ἐπικείμενη συζήτηση στὶς γραμμὲς τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ἀκόμα πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἔνα μᾶθημα μεθόδου καὶ μιὰ ἐξέλιξη τῆς σκέψης ποὺ θρέφεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ κινήματος, θρίσκονται στὰ κείμενα τῆς «κόκκινης διειτίας» τοῦ 1919 - 1920, ποὺ ἐδῶ ἔχουν συλλεχθεῖ πλατιά: ἄρθρα ποὺ σχολιάζουν τὴν ἰταλικὴ καὶ διεθνή κατάσταση, χρονικὰ τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων τῆς «Ordine Nuovo» καὶ ἀναζήτηση νέων ἐργαλείων, νέων θεσμῶν τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀνάλογων μὲ ἐκείνων τῶν ρώσικων «Σοβιέτ», στὴν πρώτη σελίδα ποὺ ἦταν ἀφιερωμένη στὰ ἐργοσοσιακὰ Συμβούλια. Ἔτσι, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ψηλὲς καὶ πιὸ πρωτότυπες στιγμὲς τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Γκράμοι ἀντανακλάται σ' ὅλη τῆς τὴν εὐρύτητα. Μιὰ δημιουργία, μιὰ κριτικὴ, μιὰ πολεμικὴ, ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴ μάχη ποὺ δίνεται γιὰ τὴν ἴδρυση ἐνὸς κομμουνιστικοῦ κόμματος στὴν Ἰταλία.

Στὸν τόμο αὐτὸ περιέχονται, λοιπόν, τὰ κείμενα τοῦ 1921-1922, ποὺ συντάχτηκαν μέσα στὴν πύρινη αἰμόσφαιρα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, ὅπου τὰ θέματα ποὺ κυριαρχοῦσαν, ἦταν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ σχετικὰ μὲ τοὺς τρόπους διεξαγωγῆς, τὶς δυνάμεις, τὶς προσωπικὲς τοῦ ἀγώνα ἐνάντια στὸ φρασιολογικὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιλογὲς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος (μὲ ἄλλα λόγια, γιὰ τὶς σχέσεις μὲ τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, τὴν παράδοσή του, τὰ ἰδεολογικὰ του χαρακτηριστικὰ). Ἐδῶ εἶναι ποὺ ἐπαληθεύεται ἡ διαδικασία διαφοροποίησης ἀπὸ τὸ ρεφορμισμὸ καὶ ἀπὸ τὸ μαξιμαλισμὸ ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 1919. Τὰ κείμενα τῆς περιόδου 1921 - 1922 πρέπει ἀκόμα νὰ θεωρηθοῦν καὶ νὰ διαβαστοῦν μὲ ἕναν ἄλλο τρόπο, ἔχοντας ὑπ' ὄψη, δηλαδή, ὅλο αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν προσωπικὴ θέση τοῦ Γκράμοι, ὄχι ἀκόμα σὰν ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος, σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἐπίσημη θέση τοῦ Ἐκτελεστικοῦ γραφείου κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἀμαντέο Μπορντίνγκα, στρέφοντας τὴν προσοχή μας δηλαδή καὶ πρὸς τὶς συμφωνίες καὶ πρὸς τὶς διαφοροποιήσεις σχετικὰ μὲ τὶς προ-

βλέψεις, την τακτική, την ίδια την αντίληψη για τη φύση του κόμματος και των καθηκόντων του.

Μέσα στο δεύτερο μισό του 1922, ανοίγει για τον Γκράμοσι η περίοδος παραμονής στη Μόσχα και έπειτα στη Βιέννη μέχρι το Μάη του 1924. Είναι μια σημαντική περίοδος για την πολιτική του εμπειρία που του δίνει τη δυνατότητα να σκεφτεί για όλο το «πρώτο χρονικό διάστημα», που πέρασε το ΚΚΙ, να δει τα προβλήματα και τις προοπτικές με πιο πλατύ τρόπο. Είναι η εποχή της αλληλογραφίας με τον Τολιάτι, τον Τερατσίνι, τον Σκοισιμάρο, τον Λεονέτι, κ.ά., την όποια δημοσίευσε ο Τολιάτι στο διδύο: «Ο σχηματισμός της ήγειμνης ομάδας του ΚΚΙ», («Editori Riuniti», Ρώμη, 1962). Τα άποια έσοματα της ώριμότητας φαίνονται το 1924 με την επιστροφή του Γκράμοσι στην Ίταλία και έδω άνανακλώνται στο κείμενα της τριετίας 1924 - 1926. Δημοσιεύουμε τα πιο σημαντικά και χαρακτηριστικά απ' αυτά, που δέν είναι μόνο έπεμβάσεις δημοσιογραφικές αλλά, συχνά, νιοκουμένα προσανατολισμού και καθοδήγησης που έαφράζονται το έργο του Γκράμοσι σαν άρχηγού του κόμματος (είσηγήσεις, προτάσεις σέ άλλες άντιφασιστικές πολιτικές ομάδες, προγραμματική πλατφόρμα).

Αυτά τα κείμενα μπορούν να δώσουν μια ίκανοποιητική εικόνα και της πολιτικής σκέψης και των προσανατολισμών της δράσης του Γκράμοσι σέ μια κρίσιμη περίοδο. Ο άναγνώστης που θέλει δμως να πληροφωρηθεί πιο πλατιά για το καθημερινό καθοδηγητικό έργο, για τη συνεπή παρουσία του Γκράμοσι στο έθνικό πεδίο και για την έντονη έσωτερική συζήτηση του ΚΚΙ, άς κοιτάξει στον τόμο των «Απάντων», με τίτλο «Η οικόδομηση του κομμουνιστικού κόμματος» (Τορίνο, 1971), όπου έαφράζονται δλοκληρωμένα. Λέμε άμέσως, ώστόσο, διι ή ίδια ή έκδοση εκείνου του τόμου θά έπρεπε — μάλλον θά έπρεπε κίβλας να το είχε πετύχει περισσότερο άπο δ,ιι το πέτυχε— να είχε συμβάλει στο να άπομακρύνει την ψεύτικη εικόνα ενός Γκράμοσι σαν καθαρού έπεξεργαστή, σαν θεωρητικού περισσότερο, παρά σαν πραγματικού καθοδηγητή του

κόμματος. Ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὸ 1926 ὁ Γκράμοι προσωπικᾶ ἀσχολεῖται ἐντατικᾶ μὲ τὴν κοινοβουλευτικὴ καὶ μαζικὴ πάλη, μὲ τὴν δρῶνωση τῶν κομμουνιστικῶν πυρήνων στοὺς τόπους δουλειᾶς, μὲ μιὰ πολεμικὴ —ἀκόμα καὶ ἄγρια— ἐνάντια σὲν μπορντιγκισμό, ἔπον ρίχνει τὸ βάρος δλης τῆς μπολσεβίκικης ἀντίληψης γιὰ τὸ «δημοκρατικὸ συγκεντρωτισμὸ», συνοδεύοντας τὴν ἀποσαφήνιση τῆς γραμμῆς μὲ μιὰ σταθερὴ δρᾶση, πὸν ἀποσκοποῖσε στὴν κατὰκτηση τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν σιτελεχῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν. Ἐνας ἀγῶνας πολιτικός, ἰδεολογικός τῶν καθηκόντων τοῦ κόμματος καὶ μιὰ ἐπισημανση τῶν κινητήριων δυνάμεων τῆς ἰταλικῆς ἐπατάσιουης πὸν καταλήγουν σις «Ἔθσεις τῆς Λυῶν», τὸ ντοκουμέντο πὸν ὁ Γκράμοι, μὲ τὴ συνεργασία κυρίως τοῦ Τολιάτι, ἀλλὰ καὶ δλον τοῦ καθοδηγητικοῦ πυρήνα, παρουσιάζει σιτὸ III Συνέδριο τοῦ κόμματος τὸ 1926 καὶ τὸ ὀποιο νομίσουμε ὀτι ἦταν χρήσιμο νὰ τὸ δημοσιεύσουμε σιτὸ «Παράρημα». Ἐπειδὴ ὁ ἀναγνώστης ἔχει τῶρα σιτὴ διάθεσή του μιὰ οἰκονομικὴ ἔκδοση τῶν «Τετραδίων τῆς γυλακῆς» (τοῦ ἰδιοῦ ἔκδοτικοῦ οἴκου) μᾶς φάνηκε περιττὸ νὰ ξαναδώσουμε —ἔπως ἔγινε σιτὴν πρῶτη ἔκδοση τῆς παρούσας ἀνθολογίας τῶν «Πολιτικῶν κειμένων»— μερικὲς Σημειῶσεις τῶν «Τετραδίων», ἂν καὶ ἡ ἀναφορὰ σιτὸ περιεχόμενό τους διατηρεῖται σ' αὐτὸ ἔδῶ τὸ εἰσαγωγικὸ μας κείμενο. Ἔτσι, ἀφοῦ περιγράψαμε περιληπτικᾶ τὴ σύνθεση τῆς συλλογῆς, εἶναι σκόπιμο νὰ μποῦμε σιὰ θέματα πὸν περισσότερο τροφοδοτοῦν τὴ συζήτηση καὶ τὴν κριτικὴ γιὰ τὸν Γκράμοι.

Ἡ μεγαλύτερη συνεισφορὰ σιτὴ συζήτηση γιὰ τὴν πολιτικὴ σκέψη τοῦ Γκράμοι ἐπιτεύχθηκε ἀπὸ τὴ σιτιγμὴ τῆς δημοσίευσης τῶν κειμένων τοῦ Γκράμοι τῆς «Ordine Nuovo» τῶν χρόνων 1919 - 1920. Ἀργότερα, μὲ διάφορους τρόπους ἐντάθηκε καὶ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πολιτικὴ συζήτηση πὸν ἄρχισε εἰδικᾶ μετὰ τὸ 1956.

Ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα σιτὴν πολιτικὴ θεωρία τῶν Συμβουλίων, ἡ μᾶλλον τοῦ Κράτους, πὸν ὁ Γκράμοι προοδεντικᾶ ἐπεξεργαζόταν καὶ οἰκοδο-

μοῦσε κατὰ τὴν διάσκεψη τοῦ ἀγώνα τῆς «κόκκινης διειτίας», καὶ τοῦ κορμοῦ τῆς λενινιστικῆς θεωρίας γιὰ τὸ Κράτος καὶ τὴν ἐπανάσταση, γιὰ τὸ κόμμα, γιὰ τὴ στρατηγικὴ τῆς ἐργατικῆς ἐξουσίας, πὺν ἐκφράστηκαν σὶὰ κείμενα καὶ σὶὴν πράξη. Τὸ πρόβλημα ἔχει ἀκόμα ἄλυτες μιὰ σειρὰ φιλολογικῆς ἀσάγειες (νὰ ἐλεγχθεῖ λεπτομερῶς πότε καὶ πῶς ὁ Γκράμοι ἔκανε κτῆμα του καὶ γνώρισε τὸ ἔργο τοῦ Λένιν ἀπὸ τὸ 1917 μέχρι τὸ 1921 καὶ πότε ἐμβάθυνε καὶ ὀλοκλήρωσε μιὰ τέτοια μελέτη, σὶὴ μσοχობίτικη περίοδὸ του, 1922 - 1923) γιὰ τὴ σπουδαιότητα τῶν ὁποίων ἐπέστησε πρῶτος τὴν προσοχὴ ὁ Παλμίρο Τολιάτι¹. Ὁσὶόσο, ἀκόμα καὶ ἂν τὸ ζήτημα εἶναι ἀνοιχτό, δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ δοῦμε νὰ διαγράφονται κιάλας καθαρὰ οἱ σιιγμῆς συμφωνίας, ἐπίδρασης καὶ διαφοροποίησης. Τὴν πρῶτη περίοδο, τὴν περίοδο τοῦ 1919 - 1920 (πὺν εἶναι, μὲ τὴν πλατιά ἔννοια, καὶ περίοδος πὺν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ «θεωρία τῶν Συμβουλίων», γιὰ ὀλο τὸ ἐπαναστατικὸ ἐργατικὸ μέτωπο σὶὴν Ἐυρώπη, ἀπὸ τὴ Ρωσία μέχρι τὴν Ἀγγλία) ὁ Γκράμοι θεωρεῖ τὸ λενινισμό σὲ πρῶτη φάση —ἐκθειάζοντάς τον σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ— σὸν τὴν κατάλληλη θεωρία, πὺν δὲν πρόκειται μόνο νὰ ἀντικαταστήσει, μὲ τὸ πάρομο τῆς ἐξουσίας, τὸ μηχανισμό τοῦ ἀσικου Κράτους μὲ ἔνα νέο μηχανισμό, ἀλλὰ πὺν τὰ γρανάζια αὐτοῦ τοῦ νέου μηχανισμού πρέπει νὰ εἶναι ἤδη ἠτιαγμένα π ρ ι ν ἀπὸ τὸ πάρομο τῆς ἐξουσίας. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ φάση ο ἰ κ ο δ ὀ μ η σ η ς τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης, πὺν δὲν εἶναι δευτερεῦον μέρος τῆς λενινιστικῆς θεωρίας γιὰ τὴν ἐξουσία, ἀφομοιώθηκε τέλεια ἀπὸ τὸν Γκράμοι καὶ μόνο ἀπ' αὐτὸν σὶὸ ἱταλικὸ καὶ ἱσως σὶὸ εὐρωπαϊκὸ ἐργατικὸ κίνημα².

1. Παλμίρο Τολιάτι: «Ὁ λενινισμὸς σὶὴ σκέψη καὶ σὶὴ δράση τοῦ Γκράμοι (Σημειώσεις)», εἰσήγηση σὸ Συνέδριο τῆς Ρώμης 11 - 13 τοῦ Γενάρη 1958, σὶς «Μελέτες γιὰ τὸν Γκράμοι», Ρώμη 1958.

2. Βλέπε: Λένιν: «Τὰ καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου σὶὴν ἐπανάστασή μας (1917)». σὶὸ «Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ὀκτώβρη». Ρώμη 1972.

Ἐπάσχει μιὰ σιεντόταιη σύνδεση ἀνάμεσα σ' αὐτὴν τὴν κατάκτηση θεωρητικοῦ ἐπιπέδου, τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ ἀπὸ τὸ τορινέζικο κίνημα πὺν ἐμπνεόταν ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν Συμβουλίων, καὶ στὴ γρήγορη ἀφομοίωση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Γκράμοι τῆς λενινιστικῆς θέσης πάνω σ' ἓνα ἄλλο κύριο σημεῖο. Βρισκόμαστε ἤδη στὰ 1917 - 1920 μπροστὰ στὴν ὄργανικὴ καὶ δημιουργικὴ ἀφομοίωση τοῦ προβλήματος τῶν *ταξικῶν συμμαχιῶν*; Μόνον μὲ πολὺ γενικοὺς ὅρους καὶ μὲ σχηματικὲς ἐρμηνεῖες, ἀκόμα καὶ ἂν ὁ ἴδιος ὁ Γκράμοι — ξαναρχίζοντας τὴ συζήτηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα τὸ 1926, διὰ γράφει τὸ περίφημο δοκίμιο γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ νότου— ξαναπροτείνει καὶ διεκδικεῖ τὶς κύριες θέσεις τῆς «Ordine Nuovo» σχετικὰ μὲ τὴ συμμαχία ἀνάμεσα σι τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες³. Εἶναι ἀλήθεια, ὅμως, διὰ στὰ 1919 - 1920 γίνονται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ χαρακτηριστικοῦ σημείου τῆς μελλοντικῆς κατεύθυνσης οὐ ἐπίπεδο στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς, ἀλλὰ περισσότερο σὰν σύνολο συμφερόντων, σὰν μεθοδολογικὴ τοποθέτηση, σὰν διανοητικὴ οἰάση, σὰν τρόποσ κατανόησης τῶν ὄρων τοῦ παιχνιδιοῦ, παρὰ σὰν πολιτικὸ ἐργαλεῖο καὶ ἔκφραση. Ὁ Γκράμοι, δηλαδὴ, ἔχει ἤδη ἀπὸ τότε τὴν οἰάση — πὺν στὴ συνέχεια θὰ γίνει πὺν σαφῆς— νὰ ἐπαναφέρει σιανθερὰ σις κοινωνικὲς τοὺς διαοιάσεις (νὰ ψάξει καὶ νὰ ἀποκαλύψει τὶς κοινωνικὲς διαοιάσεις) τοὺς ὄρους μιᾶς μάχης *φορέων*, τὴν κατεύθυνση αὐτοῦ ἢ τοῦ ἄλλου κόμματος, τὶς κοινοβουλευτικὲς συμπαρτάξεις καὶ ἀντιπαρτάξεις (πὺν παρακολοῦθει συχνὰ μὲ μιὰ κάποια ὄνοασέσκεια).

Τὸ νὰ βρεῖς τὴν οὐοία, τὸ βάθος τῶν ἀντιθέσεων πὺν ὑπάρχουν, τὸ νὰ προσέξεις τὶς μαζικὲς διαοιάσεις τῶν φαιρόμενων καὶ πάνω σ' αὐτὲς κύρια νὰ σιτηριχεῖς: νὰ, τὸ διακριτικὸ σημεῖο τοῦ πολιτικοῦ Γκράμοι τῆς πρώτης περιόδου πὺν θὰ τὸν καταοιήσει ὄχι μόνον δεκτικὸ, ἀλλὰ καὶ δημιουργικὸ στὴν παρὰέρα προστάθεια νὰ *μετὰφράσει* οὐ γενικοὺς ὄρους τὴν ἴδια τὴν οὐοία τῆς στρατη-

3. Βλέπε στὴν παρούσα ἔκδοση, III, τόμος.

γκής (και του μαρξισμού) του Λένιν: τη συμμαχία ανάμεσα στους εργάτες και τους γιτωχούς αγρότες σαν δρο και σαν βάση σιερέρωσης της νέας έξουσίας, τὸ ἐνιαῖο μέτωπο σαν ὄργανωτικὴ ἔκφραση τῶν κ ι ν η τ ῆ ρ ι ω ν δ υ ν ά μ ε ω ν τῆς ἐπανάστασης.

Ἄλλὰ ἀκολουθώντας αὐτὸν τὸν τρόπο ἔρευνας καταλαβαίνουμε ἀμέσως διὸ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει μακριὰ μιὰ κριτικὴ ἐρμηνεία πὸν νὰ βασίζεται μόνο σὲ μιὰ σχέση σὺν θεωρητικὸ ἐπίπεδο και πὸν ἀπλὰ και μόνο προπαθεῖ νὰ διακρίνει πόσοι Λένιν ὑπάρχει σὶν Γκράμοι, πόση πρωτοτυπία, πόσο δανείστηκε ἀπὸ ἄλλους σιοχαστές. Ὁ Γκράμοι ψάχνει, ἐνεργεῖ, κινεῖται σὲ μιὰ περίοδο τεράστιας κοινωνικῆς και πολιτικῆς κρίσης και —αὐτὸ πὸν εἶναι πιὸ σπουδαῖο— θὰ ἐμβαδύνει τὴν ἐπεξεργασία τῶν θέσεών του σὲ μιὰ περίοδο πὸν τὸ ἐργατικὸ κίνημα θὰ περάσει μιὰ φάση ὑποχώρησης, σταθερῆ ἔστω και μὲ ἰσχυρὲς ταλαντεύσεις, μέχρι τὴν καταστροφή και τὴ διάλυση κάτω ἀπὸ τὰ χιπήματα τῆς δικτατορίας πὸν θριάμβευε. Ἔτσι, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο πὸν, διὰ ἀναλύουμε τὴ θεωρία τῶν Συμβουλίων τοῦ 1919, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾶμε πόσο τὸ ἀδιάφενστο σιοιχείο τοῦ ἰ δ ε ο λ ο γ ι κ ο ὕ μ ν ο υ εἶχε ἰκανότητα μαιευτικῆ, ἰκανότητα δημιουργίας ἐνεργείας και νέων μορφῶν ὀργάνωσης, πόσο, πέρα ἀπὸ κάποιες ὑποδειγματικὲς ἀοριστίες, ὀφέλησε σὸν ἐ π α ρ α σ τ α τ ι κ ῆ ἔ ξ ἄ σ κ η σ η τοὺς εργάτες πὸν ὑπῆρξαν πρωταγωνιστὲς ἐνὸς πραγματικοῦ κινήματος, διὰν ἐξετάζεται ὁ Γκράμοι τοῦ 1921 - 1922 ἢ ὁ Γκράμοι σὸν γενικὸς γραμματέας τοῦ ΚΚΙ τοῦ 1924 - 1926, δὲν μποροῦμε νὰ μὴν κρατήσουμε σταθερὰ σὲ πρῶτο πλάνο αὐτὴ τὴ δραματικὴ ἀντίθεση —πὸν εἶναι ἔπειτα ἐκεῖνη ἢ ἴδια τοῦ κόμματος πὸν γεννήθηκε σὶν Λιθόδρο. Ἡ ἀντίθεση γεννιέται ἀπὸ τὸ γεγονός διὸ μιὰ πολιτικὴ σκέψη δοκιμάζεται, ἐξελίσσεται, ἀναπτύσσεται μέσα σὶν ἀγωνία νὰ παρακολουθήσει μιὰ ὄλο και πιὸ δύσκολη κατάσταση, προσοιὰ σὲ μιὰ προοδευτικὴ μείωση τοῦ πολιτικοῦ βάρους τῆς ἐργατικῆς τάξης, τοῦ προλεταριάτου τῶν πόλεων.

Ὅταν, γιὰ παράδειγμα, διαπιστώνουμε —και εἶναι

αιτιολογημένη διαπίστωση— δι, ἂν ὁ Γκράμοι ὑπογραμμίζει ἰσοῦ ἐπίμονα σὶὰ 1924 - 1926 τὸ ρόλο τῶν ἀγροτῶν στὴν ἐπαναστατικὴ στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ, εἶναι γιὰ τὴν—σύμφωνα μὲ σαφὴ παραδοχὴ του⁴— μειώθηκε ἐκ τῶν πραγμάτων ἢ ἰκανότητα καθοδήγησης καὶ «διάχυτης δικτατορίας», πὺ ἀσκειῖται ἀπὸ τὸν ἐργάτη τῆς φάμπρικας τοῦ Βορρᾶ, δὲν ἐρχόμαστε γι' αὐτὸ νὰ ἀκρωώσουμε τὴν γενικὴ ἀξία μιᾶς προοπτικῆς, ἀλλὰ τὴν ἱστορικοποιοῦμε, παίρνουμε ἀπ' αὐτὴν τὸ ἐνδεχόμενον κίνητρο πὺ ἐπαναλαμβάνεται, πὺ ὁρισθεῖτὶ ἀκόμη καλύτερα, τὶς διατυπώσεις τοῦ δοκίμιου γιὰ τὸ «ζήτημα τοῦ νότου».

Ἡ ἀναζήτησις τῶν κύριων σημείων τοῦ λενινισμοῦ τοῦ Γκράμοι δὲν ὀδηγεῖ σὲ μιὰν ἐπισκόπηση τῶν ἰδεολογικῶν διαφοροποιήσεων οὔτε τῶν ὁρίων μιᾶς πολιτικοθεωρητικῆς ἐμπνευσης. Ἐνας διαχωρισμὸς πὺ εἶναι βασικός, γιὰ τὸν δὲν ὑπέστη καμιά βαθιὰ ἀλλαγὴ οὔτε μετὰ τὴν περίοδο τῆς «Ordine Nuovo», εἶναι ἐκεῖνος πὺ πρέπει νὰ γίνῃ ἀνάμεσα σὶὸν Λένιν καὶ σὶὸν Γκράμοι ἐπάνω σὶὸ ἴδιο σημεῖο σχετικὰ μὲ τὶς ἀναγκαῖες στὴν ἐπαναστατικὴ τακτικὴ προτεραιότητες καὶ διαρθρώσεις. Νομίζουμε δι εἶναι δυνατὸ νὰ ὑποσητρίξουμε δι ἐνῶ σὶὸν Λένιν ἢ συνείδηση γιὰ τὸν ἀποφασιστικὸ χαρακτήρα πὺ παίρνουν οὔτε κάποια σιγμὴ τῆς ἐπαναστατικῆς κρίσης τὸ στοιχεῖο τῆς καθοδήγησης ἀπὸ τὰ πάνω καὶ ἡ λειτουργία τοῦ κόμματος οὔν μέγιστος παράγοντας ὁργάνωσης καὶ ὠθησης τῶν μαζῶν εἶναι ξεκάθαρη καὶ ὑπεριοχῆ, σὶὸν Γκράμοι, ἢ ἄποψη γιὰ τὴν ἐπίθεσις ἀπὸ τὰ κάτω ἐναντὶα σὶὸ ἐχθρικό Κράτος, γιὰ τὸ μοριακὸ προσιέσι, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἢ δημιουργία ἐνὸς δνισμοῦ ἐξουσίας, γιὰ τὴν ἀναζήτησι νέων θεσηση καὶ διαρθρώσεων τῶν μαζῶν, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν τόπο δουλειᾶς, δὲν ὑπεριοχῶν λιγότερο καὶ οὔτε εἶναι λιγότερο σταθερὴ, τουλάχιστον οὔν ἀρχή, οὔν μέ-

4. Βλέπε: Ὁ Νότος καὶ ὁ φασισμός· στὴν παρούσα ἐκδοσι, τόμ. III.

* Dittatura espansiva σὶὸ ἰταλικὸ κείμενον (Σ.τ.μ.).

δοδος ὄχι μόνο θεωρητικὴ ἀλλὰ καὶ ὄσον ἀφορᾷ τὴ δράση. Ὡστόσο, ὅπως θὰ δοῦμε, ἡ διαφοροποίηση θὰ γίνῃ ἰστορικὰ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Γκράμοι ὄχι ὡς σημεῖο ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸν λενινισμό, ἀλλὰ ὡς μὴ ἐ φ α ρ μ ο γ ἢ του ὡς πολιτικὲς κοινωνίες καὶ κοινωνίες τῶν πολιτῶν, ὡς τὶς δυτικὲς πὺ ἀπαιτοῦν μὴ πὺ σύνδειη διάρθρωση τῆς ἐπαρασιατικῆς σιραιηγικῆς.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Γκράμοι διατυπώνει σὺ 1920 μὲ σαφήνεια καὶ οὐλλαμβάνει χωρὶς ἀντιθέσεις μὴ ἔννοια γὰ τὸ κόμμα καὶ γὰ τὴ σπονδαιότητά του πὺ εἶναι ἐκεῖνη τῆς κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς. Εἶναι ἀλήθεια ἐπὺς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Γκράμοι θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητο οὐσιαστικὸ τῆς ἐπαρασιατικῆς πράξης τὴ σιγμὴ κ α τ α σ τ ρ ο φ ἦ ς, ὅτι δὲν τοῦ διαφεύγει ἡ ἀξία τῆς ἐπαρασιατικῆς ρῆξης, τῶν ὑποχρεωτικῶν ἀναγκαιοτήτων τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου. Ἀλλὰ εἶναι σχετικὰ μὲ τὴν πολιτικὴ καθοδήγηση πὺ ἡ διαφοροποίηση φαίνεται σαφῆς. Ὡταν ὁ Γκράμοι σὺ 1924 θὰ ἀναγνωρίσει ὅτι ἔσφαλε, ὅτι ἔκανε «σοβαρότατα λάθη» σὺ 1919 - 1920 ὡς leader τῆς τορινέζικης ομάδας τῆς «Ordine Nuovo», ὅτι παραμέλησε μὴ ὀργανωτικὴ δουλειὰ ὡς ἔθνη ἐπίπεδο ἔγκαιρης παρουσίας καὶ ἐπέμβασης σὺ ἐσωτερικὸ τοῦ ΣΚΙ, ὅτι πρόσεξε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἑνὸς μαζικοῦ κινήματος ὑποτιμώντας τὸ κόμμα καὶ τὶς διαδοχικὲς ἀλλαγές του, δὲν μᾶς βοηθάει, πρῶτος αὐτός, νὰ διακρίνουμε αὐτὴ τὴ διαφοροποίηση; Τὸ πὺ σημαντικό πρόβλημα γεννιέται ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Στὸν Γκράμοι ὡς ἀρχηγὸ τοῦ ΚΚΙ, στὸν Γκράμοι πὺ πέρασε μὲσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία δουλειᾶς σὺ κέντρο τῆς κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς καὶ στὴ Μόσχα καὶ στὴ Βιέννη, ποιά ἐξέλιξη εἶχε ὑποστῆ ἡ πρωταρχικὴ διατύπωση, ἡ ἀρχικὴ ἔμπνευση, ἡ τόσο ζυμωμένη μὲ θέματα ἀπόλυτης ἐλευθερίας, ἡ ζηλευτὴ ἐπιμέλεια τῆς ἀξιολόγησης τοῦ ἀνθρώπου στοιχείου; Πῶς πλαταίνει, ἔπειτα, ἡ προβληματικὴ τῆς «Ordine Nuovo»; Μποροῦμε νὰ ἀρχίσουμε νὰ τὸ ἀντιμετωπίζουμε παίρνοντας ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν ἴδια τὴ θεμελιωτικὴ ἀρχὴ τῶν ἐργοσιαστικῶν Συμβουλίων.

Ἐπάρχει ἐδῶ μιὰ παρατήρηση σιὴν εἰσήγηση τοῦ Τολιάτι γιὰ τὸ «συνδικαλιστικὸ ζήτημα» σιὸ Συνέδριο τῆς Λυῶν (Γενάρης 1926) ἰδιαίτερα διαφωτιστικῆ. Ὁ Τολιάτι ὑποσημαίνει σ' ἐκεῖνη τὴν εἰσήγηση διὸ συνδικαλιστικὸς ρεφορμισμὸς ἱστορικὰ εἶχε προσπαθήσει νὰ ἀποκηθῆσιν τὴν ἐξῆς λειτουργία: νὰ ἐπιβάλλει σιὸ κόμμα τὴ δικιὰ του καθοδήγηση σιὸς μάζες καὶ νὰ προωθήσει δημοκρατικὰς μεταρρυθμίσεις σιὸ μηχανισμὸ καὶ σιὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ ἀσικοῦ Κράτους, εἶσι τὸ «ἐπαναστατικὸ προλεταριάτο θὰ γινόντιαν οὐραγὸς τῆς ριζοσπαστικῆς ἀσικῆς τάξης»⁵. Τὸ σχέδιο ἀπέτυχε μεταπολεμικὰ καὶ ὁ Τολιάτι τὸ ἀπέδιδε κύρια σιὴν ἀξία τῶν ἐργοσσιασικῶν Συμβουλίων πὸν ἀντιπροσώπευσαν, σύμφωνα μ' αὐτόν, τὴν πιὸ ἰσχυρὴ ἀντίδραση τῆς ἐργατικῆς πρωιοπορίας, σ' ἐκεῖνη τὴν ἀπόπειρα, τὴ μέγιστη προσπάθεια πὸν ἔκανε γιὰ νὰ κατακηθῆσιν τὴν ἡγεμονία τῆς, γιὰ νὰ γίνῃ πρωταγωνιστῆς τῆς ἱστορίας. Μ' αὐτόν τὸν τρόπο, ὁ Τολιάτι ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ σημεῖο ρῆξης πὸν ἀντιπροσώπευε σιὸν ἱταλικὸ σοσιαλισμὸ τὸ κίνημα τῶν Συμβουλίων. Καὶ μπορεῖ νὰ προστεθεῖ διὸ ἡ ρῆξη δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἄλλοτε ἴσοο σαφῆς, συνειδητῆ, γεμάτη ἰδέες, δοο σιὴν δμάδα τῆς «Ordine Nuovo». Αὐτὴ τοποθετεῖται πράγματι, μὲ τὴ σειρά τῆς, σὸν ἡ μοναδικὴ δμάδα πὸν ξεκίνησε πραγματικὰ ἀπὸ τὴν δλικὴ ἀπόρριψη τῆς προηγούμενης σοσιαλιστικῆς παράδοσης, ἀπὸ ἔνα δλοκληρωμένο ξέκομμα ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ χῶρο τῆς II Διεθνοῦς. Τὸ νὰ ξαναγυρίσει σιὸς πηγὰς τοῦ μαρξισμοῦ σῆμαινε γι' αὐτὴν νὰ ἐπιτελέσει τὴν προκαταρκτικὴν πράξη ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς II Διεθνοῦς, ἀπὸ τὸν ἐργατισμὸ, νὰ δξύνῃ τὸ διαχωρισμὸ ἀνάμεσα σιὴν οἰκονομικὴν φράση καὶ σιὴν πολιτικὴν φράση.

Ἡ πολεμικὴ τοῦ Γκράμοσι ἐνάντια σιὸ παραδοσιακὸ συνδικάτο καὶ ἐνάντια σιὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα δὲν εἶναι μόνον, λοιπόν, σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο, εἶναι καὶ σὲ ἱστορικὸ,

5 Τὸ κείμενο σχετικὰ μὲ τὴς συνδικαλιστικὰς θέσεις, πὸν γράφτηκε ἀπὸ τὸν Π. Τολιάτι, εἵσκεται σιὸ κεντρικὸ Ἄρχειο τοῦ Κράτους, «Ἐκθεση τῆς φασιστικῆς ἐπανόστωσης», Καρτέτζιο Σεράτι.

μιά διηγήσις της πεποίθησής του ότι τὸ προλεταριάτο τῶν πόλεων δηλαδή δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἐκγράσει στήν Ἰταλία μιὰ δική του ἄμεση ἀντιπροσώπευση, δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἀποκτήσει τὸ εἰδικό του βάρος, ὅπως θὰ ἦταν ἀναγκαῖο καὶ ἐπεὶ οὖν σιτοὺς κόλλους καὶ τοῦ ὀργανωμένου κινήματος τῶν ἐργαζομένων καὶ στήν κοινωνία καὶ στὸ Κράτος. Εἶναι μιὰ πολεμική, λοιπόν, πολιτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐνάντια στὰ παραδοσιακὰ ἐργαλεῖα πού, ἐξ αἰτίας τοῦ τρόπου πού γεννήθηκαν, εἰσῆχθησαν καὶ ἀναπύχθησαν στήν περίοδο μετὰ τὴν ἐνοποίηση τῆς Ἰταλίας, πού φαίνονται τυπικὰ ἐργαλεῖα μιᾶς κατώτερης φάσης τοῦ ταξικοῦ κινήματος. Κατώτερης, ἀκόμα καὶ στὸ βαθμὸ πού ἐπάνω σ' αὐτὰ ἢ ἐπιρροὴ ἄλλων τάξεων, ἄλλων ἰδεολογιῶν, ἢ κηδεμονία τῆς ἴδιας, τῆς ἄρχουσας τάξης, συνεχίζει ν' ἀσχετῆται πιεστικὰ καὶ μὲ δυνατότητα νὰ τὰ παραλύσει.

Νὰ ἔνα σημεῖο πού ἡ συνέχεια τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐναλλακτικῆς ἔρευνας τοῦ Γκράμοι τοῦ 1919 - 1920 καὶ τοῦ Γκράμοι τοῦ 1924 - 1926 εἶναι γραμμικὴ, ἀκόμα καὶ διὰ τὸν ὅτι περιστάσεις μεταβάλλονται. Ἡ πολεμικὴ συνδέει ὀργανικὰ σιτοὺς στόχο τῆς τὴν προσεχτικὴ ἐξέταση τοῦ ὀπορουνιστικοῦ ρεφορμισμού, σὰν πολιτικὴ συνιστώσα, καὶ τὴν κριτικὴ ἐνάντια στὴν ἀναρμοδιότητα τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν ὀργανισμῶν σὰν κοινωνικὸ καθρέφτη τῶν πιὸ καθυστερημένων στρωμάτων τοῦ ἐργατοκόσμου. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Γκράμοι χιτυπᾷ τὴ ρεφορμιστικὴ κατεύθυνση (ἢ μαξιμαλιστικὴ, κατὰ τὴ γνώμη του, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μεταβλητὴ δεξιῶν ὀπορουνισμού) τῆς CGI καὶ τῆς FIOM ὄχι μόνο καὶ ὄχι τόσο σὰν ἔκφραση ἐνὸς νωθροῦ, συμβιβαστικοῦ καθοδηγητικοῦ προσωπικοῦ, πού ἐπίσης χιτυπᾷ μὲ δξύτητα (Νι' Ἀραγκόνα, Μπαλντέζι, Γκουαριέρι, ἀπὸ τὴν συνδικαλιστικὴ πλευρὰ, Τουράτι, Τρέβες καὶ τοὺς «κεντριστὲς» στὸ κόμμα), ἀλλὰ σὰν ἀποτελεσματὸς τῆς ἐθνικῆς ἱστορικῆς διαμόρφωσης ἐκείνου τοῦ συνδικαίου καὶ ἐκείνου τοῦ κόμματος πού ἔχουν στὰ χέρια τοὺς τὴν κακὴ «διακυβέρνηση» τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ τῶν προλεταριακῶν καὶ ἡμιπρολεταριακῶν ἀγροικῶν μαζῶν.

Ἡ ἀποτυχία τῆς «κόκκινης διαιτίας» — ἀπὸ τὰ κινήματα τοῦ 1919 ἐνάντια στὴν ἀκριβεία πὸν ἀφῆθησαν νὰ οδῆσουν ἀπὸ τὴν ἡγεσία πὸν θρισκότιαν σὲ μιὰ παρασιτικὴ ἀναμονή, μέχρι τὴν καιάληψη τῶν ἐργοσσιασίων δπου τὸ θέμα τοῦ ἐργατικοῦ ἐλέγχου ἐπάνω στὴν παραγωγή συνοψίσθηκε καὶ διασιρεβλώθηκε σὲ μιὰ μορφὴ συντεχνιακοῦ ἐλέγχου, σννεργασίας, πὸν ἐπινοήθηκε ἀπὸ τὸν Τζιοιότι (καὶ πὸν παρέμεινε αὐτὸς ὁ ἴδιος γεκρὸ γράμμα)— δίνει τὴν εὐκαιρία στὸν Γκράμοσι γιὰ μιὰ ἐπιβεβαίωση στὴν κριτικὴ τὸν γνώμη, βαθιάς, θεσμικῆς δυσπιστίας. Καὶ ἡ οἰκοδόμησι νέων αὐτόνομων ἐργαλείων γιὰ τὶς μάζες πωραμένει, ὄχι λιγότερο, ἀπὸ τὸ 1921 ὡς τὸ 1926, τὸ κύριον θέμα, τὸ πραγματικὸ κόκκινο ρῆμα τῆς πολιτικῆς σκέψης καὶ δράσης τοῦ Γκράμοσι. Σὲ δυὸ κατευθύνσεις πὸν εἶναι ἡ ἄμεση ἔκφρασι τῆς ὀργινοβίσιτικῆς ἐπεξεργασίας ἀλλὰ καὶ τὸ σημάδι τῆς ἐξέλιξίς της: τῆς οἰκοδόμησις δηλαδὴ ἐνὸς *νέου κόμματος*, νέου στὴ γύση τοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τοποθέτησὴ του σχετικὰ μὲ τὴν στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ καὶ μὲ μιὰ ὀργάνωση πὸν νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τοὺς τόπους παραγωγῆς καὶ νὰ ἀπλώνεται στὴ χώρα, μιὰ ὀργάνωση διαμορετικὴ ἀπὸ τὸ παραδοσιακὸ σννδικάτι, μιὰ ὀργάνωση *σοβιετικὸ ὑπο* στὴ δόμησὴ της.

Τὸ κόμμα. Ὁ Γκράμοσι ὑπογραμμίζει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης περιόδου σχετικὰ μὲ τὴ διάσπασι τοῦ Λιθόργου, ὄλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πὸν θὰ ἔπρεπε νὰ σνντεῖρουν ὥσιε νὰ κάνουν τὸ ΚΚΙ κάτι τὸ ἐντελῶς διαμορετικὸ ἀπὸ τὸ ΣΚΙ (καὶ θρῖσκεται, ἄλλωσιε, —καθῶς εἰπώθηκε— μὲ αὐτὸν τὸν προγραμματισμὸ στὸ δρόμο τῆς πάλης πὸν χάραξε ὁ Λένιν καὶ ἡ Διεθνῆς πὸν σννοψίσθηκε σιὰ περίφημα 21 σημεῖα τοῦ II Σννεδρίου τῆς Κομμιντέρν): Ἐνα πρωτοποριακὸ, τμημα τῆς ἐργατικῆς τάξης, σμπαγῆς, πειθορχημένο, σφικενιρωτικό, πὸν ἔχει τὶς ρίζες του καὶ θγάζει τὰ σιελῆχη του ἀπὸ τὰ ἐργοσσιασία καὶ ἀπὸ τὰ χωράφια, ἀπὸ ἐκεῖνες ἀκριβῶς τὶς «κομμουνιστικῆς ὀμάδες» πὸν εἶχε προσπαθήσει νὰ δημιουργήσει τὸ 1920 στὸ Τορίνο καὶ ἀλλοῦ. Τὸ κόμμα τῆς αὐτονομίας τῆς ἐργατικῆς τάξης. Κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν θὰ ἀπορριφτεῖ

οιήν επόμενη επεξεργασία. Με αυτή την έννοια, ή «μο-
σοχόβιτικη» εμπειρία δυναμώνει μέσα του την πεποίθηση
δι ένα επαναστατικό κόμμα πρέπει, πρωταρχικά, να είναι
ένωμένο, να κατακτήσει μιὰ ιδεολογική και πολιτική έ-
νότητα (φτιάγει σιό σημείο να θεωρητικοποιεί τή σκοπιμό-
τητα όμοφωνίας⁶), να οικοδομήσει μιὰ «ατσάλινη ένότη-
τα», όπως θά πει στή Λυών. Είναι ό Γκράμοι αυτός που
θά δώσει μιὰ ιδιαίτερη δύναμη και καμιά φορά αμείλικτη
οξύτητα σιόν άγώνα ενάντια σιό φ ρ α ξ ι ο ν ι σ μ ό,
για τήν μ π ο λ ι ο ε θ ι κ ο π ο ι ή σ η. 'Η κριτική του
επαναποποθέτηση για τό «πρώτο χρονικό διάστημα» του
ΚΚΙ, για τό δογματισμό και τόν οργανωτισμό τής καθοδή-
γησης του Μπορντίγκα, για τή διάρθρωση που έλειπε
άπό τόν δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, δέν αποκαλύπτει κα-
νένα πειρασμό έσωτερικού φιλελευθερισμού.

Ένδεχόμενα, θά δούμε να αναπτύσσεται ολοκληρωτι-
κά, και βέβαια με οδηγό τή σκέψη του Λένιν και τήν μπολ-
σεβίκικη εμπειρία, μιὰ έμπνευση που ήδη ένυπηρχε κατά
τήν διάρκεια τών άγώνων σιό 1920 - 1921: ή ά ν τ ι -
ο ε κ τ α ρ ι ο τ ι κ ή πολεμική, ή έναντίωση σιό να κλει-
σιεί ή πρωτοπορία σ' ένα περίγραμμα επαναστατικής καθα-
ρότητας (σημείο που βασάνιζε τόν Μπορντίγκα σάν ήγέτη),

6. Σε μερικές σημειώσεις, που συντάχτηκαν στή Μόσχα και
που χρονολογούνται άπό τόν 'Ιούνη του 1923, ό Γκράμοι γράφει:
-μιά άπό τίς έκδηλώσεις που τό Έκτελεστικό γραφείο περισσότερο
υποστηρίζει, είναι να υπάρχει πάντα όμοφωνία σις ψηφοφορίες.
Δέν είναι ένα τυπικό ζήτημα. Άπό όλη τήν έμπειρία τής ρώσικης
επανάστασης έθαίνει τό συμπέρασμα ότι ή έλλειψη όμοφωνίας σις
μεγάλες δημόσιες ψηφοφορίες καθορίζει: ειδικές στάσεις μέσα σις
μεγάλες μάξες. Οι πολιτικοί αντίπαλοι πολώνονται πρós τήν μειο-
ψηφία, εύρύνουν και γενικοποιούν τή θέση τής, συνωμοτικά δημο-
σιεύουν μανιφέστ, προγράμματα κλπ. υπογραμμένα ίσως άπό τούς
άντιπολιτευόμενους ή άπό κάποια ομάδα φίλων τους, προσπαθούν
να δημιουργήσουν άναταραχή που μπορεί να γίνει υπερβολικά έπι-
κίνδυνη μιά όρισμένη στιγμή...». Βλέπε: Πάολο Σπριάνο: «'Ιστο-
ρία του ίταλικού κομμουνιστικού κόμματος», τόμ. Ι: «Άπό τόν
Μπορντίγκα σιόν Γκράμοι», Τορίνο 1967, σελ. 293.

ή ὠθηση ὥστε νὰ γίνει τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα, τὸ κόμμα τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐργαζομένων. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Γκράμοι οἰκονομικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ΚΚΙ, πάνω στὴν ἔννοια τοῦ κόμματος οἰκονομικοῦ μέρους τῆς τάξης καὶ οἰκονομικοῦ οἰκονομικοῦ πού ἔχει ἀριστοὶ μιὰ λειτουργία σύνθεσης καὶ καθοδήγησης. Τὸ βαθὺ νόημα τῆς φιλονικίας μὲ τὸν Μπορντίγκα σὲν 1923 - 1926 εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἐξῆς: ἡ οἰκοδόμησις ἑνὸς τύπου κόμματος πού νὰ μὴν χάνει ποτὲ τὴν ἐπαγὴ μὲ τὶς μάζες, πού νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ ἐλέγχει τὶς φάσεις ὑποχώρησης ἢ οἰσισμότητος (ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς οὐρῆς, προφανῶς), πού νὰ μὴν κλείνεται στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μὴν περιορίζεται οἰκονομικὸν ἔχει μιὰ καθαρὴ παιδαγωγικὴ ἢ προπαγανδιστικὴ λειτουργία, παύσεως ἀφορμὴ ἀπὸ γεγονότα πού συνέβησαν καὶ μάλιστα χωρὶς τὴ δική του ἐπέμβαση, πού νὰ κἀν εἰς πὸ λειττικὴ ἐκτὸς ἀπὸ ὄργανωσις, πού νὰ μὴ θέλει νὰ ἀνταμῶσει μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξιν περιμένοντις ὄχι οὐδὲν ὅσον προωθημένον καταφύγιον.

Αὐτὸ, ὅσον ἔστιν οἰκονομικὸν τὸν Γκράμοι, μεταφράζεται ἐπίσης καὶ ὅσον ἔστιν καθημερινὸν καὶ προσωπικὸν ἔργον ἐπαφῆς, συζήτησης καὶ ἀνεβάσεως ἐργατικῶν στελεχῶν, ὅσον ἔστιν ὄργανωμένον σχέδιον θεωρητικῆς διαπαιδαγώγησης καὶ ἀνάπτυξης τῆς κουλτούρας τῶν ἀπλῶν ὁπαδῶν. Μέσα μάλιστα ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν προσοχὴν πού δίνει οἰκονομικὸν κουλτούρας, πού δίνει ἀκριβῶς οἰκονομικὴν προσωπικὴν του πρωτοβουλία οἰκονομικὴν ὄργανωσιν κουλτούρας τοῦ κόμματος, ἀπὸ τὸ γεγονός διὲν ὁ Γκράμοι ἀρχίζει νὰ δουλεύει τὸ 1924 μιὰ νέα σειρά τῆς «Ordine Nuovo», οἰκονομικὸν ὄργανον διὰ μὲν ὄργανωσιν, μὲ τὸ διὲν οὐδέποτε μιὰ ἐφημερίδα γιὰ τοὺς ἀγρότας, τὸν Σπύρο, διὲν ὄργανώνει ἕνα σχολεῖον τοῦ κόμματος μὲ ἀλληλογραφίαν καὶ ἐπιμελεῖται τὰ τεύχη του, διὲν ὑπογραμμίζει, ἀκόμα καὶ ὄργανωσιν, τοὺς συντελεστὰς του τὴν ἐπείγουσαν, ἄμεση ἀναγκαῖότητα ἑνὸς ἀνεβάσεως, ἑνὸς ποιητικοῦ, θεωρητικοῦ ἄλλματος, μιᾶς μαζικῆς ἰδεολογικῆς

π ρ ο ε ι ο ι μ α ο ί α ς ⁷, είναι πού προσιονίζονται πρα-
κτικὰ τὰ σημεῖα πού παρουσιάστηκαν μὲ τὴ μορφή γενικῶν
κανόνων καὶ διαιτυλώσεων ἀρχῶν οἷς σημειώσεις τῆς φυ-
λακῆς: ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς ἀξίας, καὶ μάλιστα οὖν ἀναγ-
καίᾳ συνθήκη γιὰ τὴν κατὰκτηση τῆς κοινωνικῆς ἡγεμο-
νίας, πού ἔχει μιὰ προλεταριακὴ ὑπεροχὴ κουλτούρας, καὶ
ἡ διαμόρφωση ὁ ὄ ρ γ α ν ι κ ῶ ν ρ δ ι α ν ο ο ὄ μ ε ν ω ν
τῆς τάξης πού ἐπιδιώκει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία· ἡ ἔκφρα-
ση τῆς ἀντίληψης γιὰ τὸ κόμμα οὖν ο υ λ λ ο γ ι κ ο ῦ
δ ι α ν ο ο ὄ μ ε ν ο ν, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν τρό-
πον πού σιὸ κόμμα πρέπει νὰ συγκεκριμενοποιηθεῖ ἡ μορφή
τοῦ ἡγήτη, ἡ σύνδεση ἀνάμεσα σιὸν ἡγήτη καὶ σιὸν ὁπαδὸ
δύοσης.

Ἡ ἐπιγράμμιση ἔγινε ἴσως μόνο σχετικὰ μὲ τὸ κόμ-
μα; Εἶναι μᾶλλον ἀλήθεια — καὶ ἐδῶ ἀγγίζουμε ἴσως τὸ
πιο πρωτότυπον σημεῖο τῆς πολιτικοθεωρητικῆς του σταθε-
ρᾶς — διὸ ὁ Γκράμοι παραμένει πειομένος (καὶ παλεύει
μερικὲς φορὲς ἀπελπιόμενα γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ) πὼς τὰ
ἐργαλεῖα τοῦ κινήματος πρέπει νὰ εἶναι ν έ α καὶ πολ-
λαπλὰ καὶ πρέπει πάντα νὰ ἀναφύονται καὶ νὰ καρπίζονται
ἀπὸ τὰ κάτω, ἀπὸ τὴ ζωντανὴ ἐμπειρία τῶν μαζῶν ὥστε
νὰ γεννηθοῦν α ὐ τ ὄ ν ο μ ο ι θ ε ο μ ο ι δικῆς τους
πολιτικῆς θέλησης καὶ ἰκανότητος κινήσεως. Ὁ κεν-
τρικὸς πυρήνας τῆς θεωρίας τῶν Συμβουλιῶν εἶναι αὐτὸς
καὶ παραμένει ὁ ἴδιος καὶ σιὰ 1924 - 1926. Ἀκόμα καὶ
διὰν μεταβάλλονται οἱ περιστάσεις, διὰν μεταβάλλεται ἡ
ἀναλογία τῶν δυνάμεων, ὁ Γκράμοι συνεχίζει παρ' ὄλ' αὐ-
τὰ νὰ βάζει ἐπίμονα τὸ θέμα. Σιὰ 1922 δουλεύει γιὰ νὰ
μετασηματισεῖ ἓνας συνασπισμὸς πολιτικοσυνδικαλιστικοῦ
φ ο ρ έ α, ἡ Συμμαχία ἐργασίας, πού γεννήθηκε γιὰ νὰ ὁργα-
νώσει τὴν ὑπεράσπιση τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν καὶ
τὴ δύναμη διαπραγματεύσεως τῶν ἐργαζομένων μπροστὰ σιὸ
φασισμὸ καὶ τὴν οἰκονομικὴ κρίση, ἀπὸ γραφειοκρατικὸς
ὄργανισμὸς πού ἦταν, σ' ἓνα δίκτυον τοπικῶν ἐπιτροπῶν πού

7. Βλέπε: Ἐναγκαιότητα μιᾶς μαζικῆς ἰδεολογικῆς προε-
τοιμασίας, στὴν παρούσα ἔκδοσι, τόμος III.

θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναδειχθῶν μὲ ἐκλογὲς σιὰ ἐργοσιάοια καὶ σιὴν ὑπαιθρο καί, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τῆς πυραμίδας, νὰ πετύχουν νὰ ἐκφράσουν ἕνα δικό τους καθοδηγητικὸ κέντρο πὸν νὰ ἀντιπροσωπεύει πραγματικὰ τὶς μάζες. Σιὰ γράμματα πὸν στέλνει σιὸς συντρόφους, σιὰ 1923 - 1924, ἐξειάζει κάθε δυνατὸτητα πὸν ὑπάρχει ὥστε νὰ ἀναουσιανθῶν τὰ συμβουλιὰκὰ σχήματα ἄμυνας καὶ ἐργατικῆς ὀργάνωσης. Σιὰ 1924 - 1926, δὴ ἡ ἀνίληψή του γιὰ τὸν ἀγῶνα ἐνάντια σιὸ φασισμὸ διέπεται ἀπὸ τὴν ἔμμονη ἰδέα νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα μαζικὸ μέτωπο, πὸν νὰ ἀνιτιθεται, μέσα ἀπὸ μιὰ μοριακὴ δράση, σιὴ φασιστικὴ ἐξουσία: πιστεύει σις «ἐργατικὲς καὶ ἀγροικὲς ἀντιφασιστικὲς Ἐπιτροπές» ὄχι σὰν ἀπλὸ ὀργανωτικὸ σχῆμα ἀνίστασης σιὸ φασισμὸ, ἀλλὰ σὰν βάση γιὰ μιὰ αὐτόνομη ἐξέγερση τῶν ἐργαζομένων τάξεων, σὰν σπέρματα μιᾶς σοβιετικοῦ τύπου ἀναδιοργάνωσης τῶν μαζῶν.

Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα πλευρὰ εἶναι ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Γκράμοσι νὰ ἐρμηνεύσει μὲ κατάλληλους ὁρους γιὰ τὴν ἰταλικὴν κατάσταση, τὴ γενικὴ φόρμουλα τῆς «ἐργατικῆς καὶ ἀγροικῆς κυβέρνησης» πὸν προωθήθηκε ἀπὸ τὴ Διεθνή. Ἡ ἐγγύηση τῆς αὐτονομίας ἐκθειάζεται ἀπὸ τὸν Γκράμοσι ἀκόμα καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀγρότες. Ἐπιμένει, διὰν ἐπεξηγεῖ δὴ τὴν ἐπεξεργασία τῆς ἐννοίας γιὰ τὴν ταξικὴ συμμαχία ἀνάμεσα σιὸς ἐργάτες τοῦ Βορρά καὶ τοὺς φτωχοὺς ἀγρότες τοῦ Νότιου σὰν μοχλὸ τῆς ἰταλικῆς ἐπανάστασης, ἐπάνω σιὴν τεράστια σπουδαιότητα πὸν ἔχει τὸ νὰ ἀποκτήσει τὸ ἀγροικὸ κίνημα (σιὸ Νότιο καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖ) δικούς του θεομοῦς, συνεργατικὲς, μιὰ δική του δημοκρατικὴ διάρθρωση, βάζοντας τὸ πρόβλημα τῆς γενικῆς καθοδήγησης ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ τοῦ κόμματός της, μὲ χαρακτηριστικὸς ὁρους ἡγεμονίας ἔμμοσης καθοδήγησης.

Ἐχουν μεγάλη σημασία ἀκόμη, μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, καὶ τὰ ἐξῆς σημεῖα: ὁ Γκράμοσι τονίζει, σ' ὄλες τὶς θέσεις του γιὰ τὴν ἀντιφασιστικὴν πάλη, μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ Ματεότι, τὴν ἀναγκαιότητα ἐνὸς ἐνιαιίου μετώπου ἀπὸ τὰ κάτω. Ἀὐτὸ δὲν τὸν ὀ-

δηγεί στο να αποκλείσει τη νέα πολιτική συμφωνιών με άλλες δυνάμεις της αντιπολίτευσης, ούτε να υποστηρίξει μια διάσπαση του ταξικού συνδικατίου ακόμα και αν αυτό παραμένει κάτω από την ήγεια της ρεφορμιστικής πτέρυγας. Όσοο, φαίνεται δλο και πιό ξεκάθαρο αυτή την περίοδο, ότι δέν του έμπνέει καμιά έμπιστοσύνη ούτε ο αντιφασιστικός συνασπισμός ούτε ή CGL οάν μέσα ίκανά να γκρεμίσουν το φασιστικό καθεστώ. Οί εργατικές και άγροτικές Έπιτροπές, «το Άντικοινοβούλιο», ή «ρεπουμπλικάνικη Συνέλευση», θεωρούνται οάν ή μοναδική πραγματική έναλλακτική λύση σ' ένα σύνολο αντιδραστικών, φασιστικών και «φιλοφασιστικών» δυνάμεων πού έχουν τις καταβολές τους μέχρι και το ΣΚΙ και στην CGL του Ντ' Αραγκόνα και του Μπαλνέζι.

Άκριβώς σχετικά με τις συζητήσεις πού γίνονται σήμερα οέ ιστορικό (και πολιτικό) επίπεδο για τόν ο ο ο ι α λ φ α ο ι ο υ δ, πού αναφέρονται γενικά στην περίοδο πού ακολούθησε μετά το 1928, άξίζει τόν κόπο να παρατηρήσουμε ότι ύπάρχει στους Ιταλούς κομμουνιστές κάποια τάση να δεχτούν τις διατυπώσεις της Κομιντέρν, σύμφωνα με τις όποιες ή σοσιαλδημοκρατία είναι μια π ι έ ρ υ γ α τ ο υ φ α ο ι ο μ ο υ — διατυπώσεις πού χρονολογούνται και από το 1924⁸ — κρίνοντας ότι ή κομμουνιστική δμάδα στο σύνολό της ώρίμασε πάνω στον Ιταλικό σοσιαλισμό της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου. Στην Γκράμοσι ή φόρμουλα ξεκινά πάντα από εκείνη την κοινωνιολογική άνάλυση για την οποία ήδη μιλήσαμε: αυτή πού βλέπει δηλαδή το ΣΚΙ οάν κόμμα πού ή φύση του δέν είναι εργατική,

8. Η πιό ξεκάθαρη άνήκει στον Ζιγνόδιεφ, στο V Συνέδριο της Κομιντέρν: «Οί φασίστες είναι το δεξιό χέρι και οί σοσιαλδημοκράτες το άριστερό χέρι της άστικής τάξης. Να το νέο γεγονός... Το οδσιαστικό γεγονός είναι ότι ή σοσιαλδημοκρατία έγινε μια πτέρυγα του φασισμού». Άπό το «Rapport sur les travaux du Comité Exécutif de l' Internationale Communiste», πού έγινε την 19 'Ιούνη 1924 στο «La Correspondence internationale», στο IV, άρ. 43, 10 'Ιούλη 1924.

ἀλλὰ καί ἔξοχὴν ἀγροτο-μικροαστική, σὺν κόμμα ὑπαλλήλων πού ἔχει ἐκγράσει τὸ πιὸ καθυστερημένο κομμάτι τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ στοιχεῖα πού ἔχουν διαφθαρεῖ ἀπὸ τὸ κυβερνητικὸ σχολεῖο τοῦ Τζιολίτι. Ἀπὸ ἐδῶ φωτίζεται καὶ ἡ γενικὴ κατεύθυνση τοῦ ΚΚΙ στὰ 1924 - 1926, γιὰ μιὰ πάλι σὲ δύο μέτωπα ἐνάντια στὸ φασισμὸ καὶ ἐνάντια σὺς ἀβεντινιανούς*.

Ἡ συζήτηση συνεχίζει μὲ ἀρκετὴ σαφήνεια γύρω ἀπὸ τὸ συνδικαλιστικὸ πρόβλημα. "Ὅταν ἡ κατάσταση τῶν ἐλευθέρων συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων γίνεται σχεδὸν ἀβάσταχτη στὰ 1925 - 1926, ὁ Γκράμοι σκέφτεται ἕνα εἶδος ἀντίστασης καὶ ἀναγέννησης τοῦ συνδικάτου, πού θὰ πραγματοποιηθεῖ ριζώνοντας στὰ ἐργοστάσια, δημιουργώντας καὶ ἐδῶ, μέσα ἀπὸ νέους θεομοῦς (ὁμιλίες στὸ ἐργοστάσιο, Ἐπιτροπὲς συνδικαλιστικῆς ἀμυνας, Ἐπιτροπὲς κινητοποίησης, μὲ τὴν ὑποστήριξη μιᾶς κομματικῆς ὀργάνωσης γιὰ κάθε ἐργοστασιακὸ πηρήνα), ὄχι μόνον ἱκανὰ μέσα ἀντίστασης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔμβροτο μιᾶς νέας ἐξουσίας, σχήματα διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ παραδοσιακὰ συνδικαλιστικῆς ἀνάπτυξης, μὲ τὴ φανερὴ ἐλπίδα νὰ ξαναγεννηθεῖ μιὰ νέα Συνομοσπονδία Ἐργασίας πού νὰ ἔχει τὴ βάση της σ' αὐτὲς τὲς ἐπιτροπὲς⁹ καὶ ἔτσι νὰ μπορέσει νὰ ἀνανεωθεῖ ἐσωτερικά.

* Ὅρος πού προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονός ἀποχώρησης διαμαρτυρίας τῶν δημοκρατικῶν κοινοβουλευτικῶν στὸ Ἀβεντίνο στὰ 1924 - 1925, μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ Τζιάκομο Ματεότι ἀπὸ τοὺς φασίστες. (Σ.τ.μ.).

9. Ὁ Γκράμοι, στὴν ὁμιλία του στὴν Κ.Ε. τοῦ ΚΚΙ, τὴν 9 - 11 τοῦ Νοέμβρη 1925, καθορίζει σὺν ἱστορικὴ προοπτικὴ τὸ καθήκον νὰ ξαναγεννηθεῖ τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα ἐλεγχόμενο ἀπὸ μᾶς καὶ προσθέτει γιὰ τὸ παρόν: «Τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα ἔχει λοιπὸν τὸ καθήκον νὰ προωθήσει τὴ δημιουργία ὀργανισμῶν πού νὰ ἀποτελοῦν τὰ μέσα ἐκφρασης τῶν μαζῶν. Ἡ ἴδια ἡ κατάσταση συνωμοτεῖ στὸ νὰ καταστήσει ἀναγκαζία καὶ δυνατὴ τὴ δημιουργία τῶν ἐργατικῶν Ἐπιτροπῶν, πού ἀπὸ τὲς πιὸ ἐμβρυακῆς μορφῆς νὰ καταλήγουν στὲς πιὸ ὀλοκληρωμένες καὶ πού, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ ἐργο-

Τὸ πρόβλημα ὅμως σχετικὰ μὲ τὸν Γκράμοι οὖν πολιτικὸ πρόσωπο δὲ λύνεται ἀνακαλύπτοντας τὴ συνέχεια τῶν ἀρχικῶν θέσεων τῆς «Ordine Nuovo», οὔτε τὸ σταθερὸ «διανοητικὸ οὐσίημα» τοῦ γὰ μεταφράσει δηλαδὴ τὴ μολασεβίτικη ἐμπειρία στὴν Ἰταλία, ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίζει, τὸ 1917 - 1918, ν' ἀναρωτιέται ποῖος σ ο β ι ε τ ι κ ὸ ς οὐδὲς μπορεῖ νὰ ἀναπιυχθεῖ ἀπὸ μᾶς (καὶ τὸν ἐπισημαίνει στὴν ἐσωτερικὴ Ἐπιτροπὴ) μέχρι ποὺ ἀποδέχεται τὸ σύνθημα γιὰ «ἐργατικὴ καὶ ἀγροτικὴ κυβέρνησις» μὲ μιὰ ἐντονη προτίμησις γιὰ τὴν αὐτονομία καὶ σκέπτεται μιὰ δμοσπονδιακὴ Ρεπουμπλικὰ (1923), μὴ ἀποκλείοντος τὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, μέχρι τὸ σύνθημα (1925) γιὰ μιὰ ρεπουμπλικάνικη Συνέλευσις στὴ βάση τῶν ἐργατικῶν καὶ ἀγροτικῶν ἐπιτροπῶν. Τὸ πρόβλημα ἔχει ἄλλες πλευρὰς, ἀφ' ἑνὸς χαρακτηριστικὸς τοῦ Γκράμοι, ἀφ' ἑτέρου τὶς συνηθισμένους τῶν ἀρχῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος καὶ τῶν πέντε πρώτων συνεδρίων τῆς Διεθνούς.

Τὸ διττὸν τὸν Γκράμοι, οὖν πολιτικὸ πρόσωπο, ἡ ἰ δ ε ο λ ο γ ι κ ῆ π ρ ο κ α τ ἄ λ η ψ η εἶναι ζωντανότατη, τόσο, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο, οὐ πολλὰς περιπτώσεις, γιὰ τὴν ἄμεση προσέγγισις τῆς πραγματικότητος, δὲν τὸ ἀρνεῖται κανεὶς. Πρέπει, ὅμως, νὰ γίνῃ ἐξ ἴσου κατανοητὸ γιὰ τὴ μιὰ κάποια «ιδεολογικοποίηση», ἡ σταθερὴ τάσις τοῦ νὰ ρυθμίζει μὲ δρους μαρξιστικῆς κοινωνιολογίας κάθε νέα «πιυχὴ» τῆς πραγματικότητος, τοῦ νὰ βρῖσκει ἕνα δριμὸ μὲ παγκόσμιον κύρος γιὰ μιὰ κατάστασις ρευστὴ — καὶ συχνὰ μὲ μιὰ ὑπερβολικὴ θεωρητικὴ ἀσθηρότητα — νὰ εἶναι κτῆμα τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος σ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ του φάσι. Αὐτὸ συμβαίνει, ἂν τὸ καλοεξετάσει κανεὶς, ὅχι μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου θάρους τῶν στόχων καὶ τῆς θεωρητικῆς δύναμης τῆς προσωπικότητος τοῦ Λένιν (ἀλλὰ καὶ τοῦ Μπουχάριν, τοῦ Τρότσκι, τοῦ Ζηνόβιεφ κ.ἄ.), οὔτε ἐξ αἰτίας ἑνὸς χαρακτηριστικοῦ τρόπου σκέψης τῶν

στάσις, νὰ ἐξαπλώνονται στὶς μάζας, νὰ γίνονται ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα τῶν μαζῶν». Βλέπε: Α. Γκράμοι: «Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος».

μπολοσεβίκων, όπου ή έμφαση στή θεωρία είναι τόσο δυνατή, αλλά έξ αίτίας ένδς συγκεκριμένου ιστορικού διδάγματος. Ή θεμελειακή άρχή δι δέν ύπάρχει επαναστατική δράση χωρίς επαναστατική θεωρία είναι τόσο όμόφυχα άποδεχτή σιδ κίνημα όσο ή ρωσική επανάσταση φάνηκε νικήτρια άκροίως γι' αυτήν τήν πίστη της και από τδ γεγονός δι σ' αυτή τή θεωρία ανταποκρίνονταν μιá δύναμη ιδεολογίας και δράσης.

Ή ιδέα για ένα μ ο ν τ έ λ ο έρχεται, τελικά, από τδ ίδιο τδ γεγονός — μιá αποκάλυψη για τόν άνθρωπινου και ένα τεράστιο αίτιο ψυχολογικής και συναισθηματικής έλξης — δι με έκείνο τδ μοντέλο, με τίς θεμελειακές άρχές στρατηγικής και τακτικής πού ανέλυσε ό Λένιν και τδ μπολοσεβίκικο έπιτελείο, πραγματοποιήθηκε ή πρώτη νικηφόρα σοσιαλιστική επανάσταση τής ιστορίας. Δέν ήταν, έξ άλλου, ή έτερογένεια τών τάσεων, ή έλλειψη θεωρητικής έξαροης τής ΙΙ Διεθνούς, ό έμπειρισμός και ό ντετερμινιστικός άντικειμενισμός πού τήν κυριαρχούσαν μιá βασική αίτία τού crack;

Μόνο σ' αυτό τδ πλαίσιο μπορούν νά γίνουν κατανοητά ή δξύτητα, τδ πάθος, ή συμμετοχή σέ κάθε δξύμένη συζήτηση για τήν κάθε μιá μεμονωμένη φόρμουλα, για έναν «νόμο ανάπτυξης» τού κινήματος, ή άναγωγή κάθε συζήτησης σ' ένα μοντέλο. Μάλλον, άν ό Λένιν, δέν παρέλειπε νά έφισιá τήν προσοχή σέ κάθε δογματική άποδοχή τών άρχών — κανόνα δράσης, ό Γκράμσι κάνει δική του τήν παρατήρηση με μιá διαλεκτική διαδικασία πού νομίζουμε δι μπορεί νά όνομασιεί λενινιστική: όχι, δηλαδή, άφοπλίζοντας ή άπελευθερώνοντας τόν έαντί του από τά θεωρητικά του έφόδια, αλλά αυξάνοντας, πυκνώνοντας τήν αναζήτηση τής κοινωνικής, οικονομικής, μορφωτικής πραγματικότητας, στρέφοντας τήν προσοχή σ' ένα τεράστιο πλήθος γεγονότων (ιστορικές παραδόσεις, ψυχολογία τών μαζών, καθοδηγητικά κέντρα τών κυρίαρχων τάσεων, σχηματισμός διάφορων στρωμάτων πού συνθέτουν ένα κόμμα, περιφερειακές διαφοροποιήσεις, σχέσεις άνάμεσα σιά διάφορα χρηματιστικά κέντρα, ρίζες τής κουλτούρας και τών τρόπων

ζωής της μικροαστικής τάξης, χαρακτήρας του ήγεικτου προσωπικού του Κράτους, σοσιατικά στοιχεία, εκδηλώσεις, αντιθέσεις του φασισμού κλπ.).

Είναι ήδη ένας μεγάλος διανοούμενος ο Γκράμοσι σαν πολιτικό πρόσωπο, και το 1919 - 1920 και το 1921 - 1926 ένας άνθρωπος που διερευνά κάθε πτυχή της πραγματικότητας, που έχει πάντα προσιά του τη διάσπαση της πολιτικής σαν έπινοση, που έχει μέσα του το γούστο της πρόβλεψης, που εκφράζει το ξέσπασμα της ήθικης ανόρθωσης. "Αν ή μεγάλη αντίθεση των πρώτων χρόνων ζωής του ΚΚΙ είναι ή αντίθεση ενός σχηματισμού που πρόκειται να δυναμώσει, να ξεπεράσει την παιδική του ανωριότητα, να στερεώσει την οργάνωσή του, να κατακτήσει την εμπιστοσύνη των μαζών, σε μιιά φάση γρήγορης αποσοχώρησης της επαναστατικής κρίσης, στη φωτιά ενός εμφύλιου πολέμου που ή έκβασή του θα σημειώσει μιιά μεγάλη ήττα του εργατικού κινήματος και της Ιταλικής δημοκρατίας, ο Γκράμοσι είναι αυτός ο ίδιος μέρος αυτής της αντίθεσης. Δεν είναι αυτός που θα γράψει στα 1924 ότι οι κομμουνιστές τα πρώτα χρόνια παρασύρθηκαν από τα γεγονότα, ότι «πῆρξαν, χωρίς να το θέλουν, ή ύψη της γενικής διάλυσης της Ιταλικής κοινωνίας, που έγινε ένα πύρινο χωνευτήρι, όπου όλες οι παραδόσεις, δλοι οι ιστορικοί σχηματισμοί, όλες οι ιδέες που υπερίσχυαν, έλιωναν και καμιιά φορά χωρίς κανένα υπόλειμμα»;¹⁰

"Όταν αναλύουμε από κοντά την περίοδο του μεταβαμένου λυκόφωτος της Ιταλικής έλευθερίας, στα 1925 - 1926, δεν μπορεί να μη μῆς εντυπωσιάσει ή αντίθεση ανάμεσα σε μιιά γενική προοπτική των κομμουνιστών, που παραμένει εκείνη που διαγράφηκε τον 'Οκτώβρη και, στην πραγματικότητα, ανάμεσα στο ιδεολογικό σχήμα μιιάς διαρκούς και παλινδρομικής επαναστατικής κρίσης που θα επαπαλάμβανε ουσιαστικά μιιά κλασική πορεία και στην δλο και μεγαλύτερη στερέωση της αντιδραστικής δικτατορίας. 'Ο άγώνας σε δύο μέτωπα έχει αυτή τη στιγμή κάτι το

10 Βλέπε επίσης πρόσφατη έκδοση, τόμ. III.

δραματικά αναχρονιστικό και διερωτόμασι πώς μπορούσε ο Γκράμοσι να συνεχίζει να υποστηρίζει οτι 1926 δι τὸ πρωταρχικὸ καθήκον ἦταν τὸ «να προσπαθήσουμε ὥστε νὰ καταστήσουμε ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ σύντομη τὴν παρένθεση δημοκρατίας, ἀφοῦ ἔχουμε μέχρι σήμερα μὲ τὸ μέρος μας τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ εὐνοικῶν συνθηκῶν»¹¹. Τὸ ἐρώτημα πὸν θάζουμε μπορεῖ νὰ διαιτυπῶθῃ μὲ τοὺς ἐξῆς ὁρους: σὲ ποῖο βαθμὸ αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἰδεολογικὴ προκατάληψη, ἢ δύναμη τῆς ἀδράνειας ἐνὸς προκατασκευασμένου μοντέλου συνεργοῦν οἷο νὰ καταστήσουν ἐσαυαλμένα τὴν πρόβλεψη καὶ κατὰ συνέπεια τὴν πολιτικὴν προοπτικὴν. Γιατί, αὐτὴ τὴν περίοδο, τὸ σχῆμα σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ γαιοισμὸς θὰ παραχωρήσει σύντομα τὸ πεδίο σὲ ἓνα δημοκρατικὸ συνασπισμὸ (ἔτσι θὰ εἶναι ἐκεῖνη ἢ οἱ γιγμὴ πὸν τὸ κόμμα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἰσοο δυνατὸ — σὰν τὸ μπολοσεβίτικὸ κόμμα — ὥστε νὰ μειωτοπίσει γρήγορα τὴν ἀναλογία δυνάμεων καὶ νὰ ξεπεράσει σύντομα τὴ δημοκρατικὴν φάση γιὰ νὰ φιάσει σιτὴν ἐξουσία) εἶναι πραγματικὰ ἓνα ἐμπόδιο οἷον ἀγώνα γιὰ τὴν πώση, ἐν τῷ μεταξυ, τοῦ γαιοισμοῦ.

Θὰ λέγαμε δι ὁ Γκράμοσι αὐτῆς τῆς φάσης ζεῖ μέσα του μιὰ ἐσωτερικὴ σύγκρουση αἰτιῶν, δι εἶναι δέσμιος μιᾶς γενικῆς ἀντίθεσης, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἴδιος οὐσωρεῦει τὰ κριτικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ τὴν ξεπεράσει ἀργότερα. Ἐκεῖνο πὸν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀντίθεση ἰδιαίτερα καθρεφτίζεται πάνω του, νομίζουμε δι περιέχεται σὲ δύο ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς αἰτίες πὸν περιπλέκονται συνεχῶς: ἢ προοπτικὴ πὸν ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει γιὰ μιὰ ριζοσεπαστικοποίηση τῆς κατάστασης καὶ κατὰ συνέπεια ἢ ἐπιμονὴ οἷο αὐτόνομα, ἐπαναστατικὰ καθήκοντα τοῦ κόμματος, σιτὴ μετεξέλιξη τῶν μαζικῶν ὁργάνων πρὸς τὸ μοντέλο τῶν σοβιέτ, ἢ ἐπιμονὴ γιὰ τὴ φάση προετοιμασίας γιὰ τὴ μακροπρόση δουλεια, γιὰ τὴ «μοριακὴ ἐπίθεση». Τὸ δεύτερο αἷτιο θὰ εἶναι ἐκεῖνο πὸν τὸ 1926, οἷοὺς οἱοσεαομὸς του ἀπὸ τὴ φυλακὴ, θὰ δεῖ μιὰ μεγαλύτερη ἐξέλιξη. Εἶναι σίγουρο δι τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἐνὸς μὲ τὸ ἄλλο δημιουργεῖ ἓνα πολύπλοκο κόμβο σὲ μιὰ ἀ-

11. Βλέπε σιτὴν παρούσα ἔκδοση, τόμος III.

νάυση πὸν ἐρευνᾶ ἀντίθετα ἔνα γραμμικὸ προτοῦς σκέψης. Στὴν πραγματικότητα, ἡ φουσιολογία τοῦ Γκράμοι οὐκ πολιτικοῦ ἡγέτη εἶναι πολυεδρική, ξεφεύγει πολὺ συχνὰ στὴ διετία 1925 - 1926 ἀπὸ ἕνα ἀνιστηρὸ δριονὸ πὸν ξεκινᾶ καὶ σιαματᾶ σὶδ πλάισιο μιᾶς κριτικῆς πὸν τείνει νὰ διαχωρήσει ἱστορικὰ «σωσιτὲς θέσεις», ἀπὸ «λάθη», κανόνες δράσης πὸν ἐπιβεβαιώθηκαν στὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὸν ἰδεολογικὸ μῦθο πὸν ἀμφισβητεῖται ἀπ' αὐτὴν τὴν ἴδια. Ἀὲ θὰ καταγέρομε νὰ μειρῆσομε τὴν ἐπιρροή τοῦ Γκράμοι οὐκ πολιτικοῦ προσώπου τῆς περιόδου ἂν δὲν πάρσομε ἔπ' ὄψη μας τὰ δύο ἐπίπεδα πὸν δροῦ σιαθερά, δηλαδὴ τοὺς ἀπόρους πὸν ῥίχνει σὶδ κίνημα καὶ δρωοδήποτε τὴν τακτική πὸν προβλέπει, τὴ μέθοδο πὸν εἰσάγει καὶ πὸν θὰ εἶναι γόνιμη ἀκόμα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴ φιλίασὶ τοῦ, τὴν ἔνδειξη πὸν ἔδωσε σὲ μιὰ κρίσιμη φάση καὶ πὸν ἴτε δὲν μπόρεσε νὰ χρησιμοποιήσει, ἀλλὰ πὸν γίνεται ἱστορικὴ προοπτική στὴν κληρονομία μιᾶς συλλογικῆς ἀναθεώρησης τῶν πραγμάτων, τῆς ἴδιας συνθετικότητας τῶν αἰτιῶν πὸν δίνουν ζωὴ σὲ κάθε δημοσιογραφικὸ τοῦ κείμενο.

* Ἀς πάρσομε οὐκ παράδειγμα τὴ γνώμη τοῦ γιὰ τὸ φασισμὸ καὶ τὸν ἀγῶνα ἐνάντιά τοῦ. Ὁ Γκράμοι, ἀπὸ τὸ 1919 - 1920, ἀλλὰ ἰδιαίτερα σὶδ 1921 - 1922, ἐπιχειρεῖ ἕνα εἶδος ἐρευνας γιὰ τὸ φασισμὸ πὸν ἡ οπουδαιότητά τῆς καὶ σὶδ ἱταλικὸ καὶ σὶδ διεθνὲς κίνημα ξεπερνᾶ τὴ φάση κατὰ τὴν ὁποία αὐτὴ ἐκφράζεται. Εἰσάγει τὴν ἔννοια ἐνὸς *νέου τύπου ἀντιστάσεως* πάνω σὲ μαζικὲς βάσεις, κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ μιὰ παραδοσιακὴ ἀντίδραση σιρατιωτικο - ἀστυνομικοῦ τύπου πὸν ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν κορυφή τοῦ Κράτους καὶ πὸν εἶναι «οἰκεία» σὶδ ἐργατικὸ κίνημα. Ὑπογραμμίζει τὴ οπουδαιότητα κλειδὶ πὸν ἔχει ἡ μικροαστικὴ τάξη τῶν πόλεων σὶδ νὰ προμηθεύει οἰκλήχη καὶ μάζες τῆς ὁποῖες χειρίζεται ἀνάλογα ὁ φασισμὸς, τοῦ ὁποῖου ἐξετάζει καὶ ἄλλα συστατικὰ οἰογεῖα (ὅπως τὸ ἀγροικὸ, πρωταρχικὰ, καθὼς εἶναι γνωστὸ).

Τώρα, ἡ διάρθρωση αὐτῆς τῆς γνώμης, ἡ ἐξέταση τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων τῆς σύνθετης φύσης τοῦ φαι-

νομένον και τῶν καταβολῶν του μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ μιὰ τέτοια ὑπογράμμιση τοῦ ρόλου τῆς μικροαστικῆς τάξης, ὥστε νὰ καλλιεργήσει αὐταπάτες γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει γιὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ φασιστικοῦ καθεστῶτος ὁ μετέπειτα ἀποπροσανατολισμός της (κρίση Ματεότι) και νὰ συσκοτίσει τὴν οὐσιαστικὴ συνιστώσα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Μουσολίνι σὺν ἐργαλεῖο δηλαδὴ στὴν ὑπηρεσία τοῦ μεγάλου κεφαλαίου (ἔστω και ἂν αὐτὸ πάντα ἰποσηρίζηκε ἀπὸ τὸν Γκράμοσι). Ὁμοίως, πῶς νὰ μὴ δεῖ κανεὶς τὸ μεγάλο ποιοτικὸ ἄλμα, τὸ σωτήριο μάθημα μεθόδου ποὺ προέρχεται ἀπὸ μιὰ τέτοιου εἴδους ἔρευνα σὲ σύγκριση μὲ τὴ συνοπτικὴ και περιορισμένη γνώμη — ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πολλὰ μέρη τοῦ κομμουνιστικοῦ και σοσιαλιστικοῦ κινήματος — σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ φασισμός δὲ θὰ ἦταν τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνα μέσο, ἓνα πλῆνι στὴ διάθεση τῆς παλιᾶς ἄρχουσας τάξης;

Ἡ μεγαλοαστικὴ τάξη, σύμφωνα μὲ τὸν Μπορντίγκα, θὰ κατέληγε σὶν νὰ ἀπομονώσει τὸν Μουσολίνι και τοὺς δικούς του ἀφοῦ θὰ εἶχε ἐξασθενήσει ὁ καταλυτικὸς τους ρόλος και θὰ ξανάρχιζε μιὰ «σοσιαλδημοκρατικὴ» ἰσολιτιανὴ πολιτικὴ μὲ τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τῶν ρεφορμιστῶν στὴν ἐξουσία. Καὶ δὲν εἶναι μόνο παράδοξη σύμπτωση, ἀλλὰ ἀπόδειξη γιὰ κάτι τὸ οὐσιαστικὰ νέο ποὺ ἡ πολιτικὴ προσωπικότητα τοῦ Γκράμοσι εἰσάγει σὶν κίνημα, τὸ γεγονός δι, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο συμπίπτουν οἱ ἀπόψεις τοῦ Μπορντίγκα μὲ τοῦ Τουράτι, ὁ ὁποῖος πράγματι δὲν εἶναι λιγότερο πεισμένος γιὰ τὴν ἀναπόφευκτη δημοκρατικὴ μετάνοια τῆς ἄρχουσας τάξης. Φυσικά, σύμφωνα μὲ τὸν Τουράτι, αὐτὸ θὰ εἶναι καλὸ γιὰ τὸ κίνημα, ποὺ θὰ συνέχιζε ἔτσι μὲ μιὰ στρατηγικὴ γραμμὴ τὴν ἱστορικὴ γραμμὴ τοῦ ρεφορμιμοῦ, τῆς σωτηρίας συμμαχίας μὲ τὴν «οἰκονομικὴ ἀστικὴ τάξη», ἐνῶ γιὰ τὸν Μπορντίγκα ἡ σοσιαλδημοκρατικὴ προσοπικὴ εἶναι ὁ κύριος ἐχθρὸς ποὺ πρέπει νὰ χτυπηθεῖ, ἀφοῦ γίνει σαφὴς και ἀποδοθεῖ στὴν πραγματικὴ τῆς μορφῆς παιδαγωγικὴ στὶς μάξες. Εἶναι ὁ Γκράμοσι αὐτὸς ποὺ πηγαίνει πέρα ἀπὸ ὄριακὲς ὁράσεις, ἐγκυμονοῦσες λάθη, συλλαμβάνοντας τὴν καινοτομία τοῦ φαινό-

μενον: πράγμα, πού σημαίνει πολιτικά, σιὰ 1921 - 1922, διι μπόρεισε νὰ καταιάβει τόν κίνδυνο ένδρς δεξιου «άνα-
 τρεπικου» πραξικοπήματος και, σιὰ 1924 - 1926 — ή
 μάλλον άκριβως σιὰ 1926 — νὰ όριοσει επακριβως εκείνη
 την εξέλιξη του φασισμού πού τον μετατρέπει οε πόλο συ-
 σπείρωσης και πού τον καθιστά ένοποιητικό στοιχείο της
 πολιτικής της άρχουσας τάξης πού της επιτείνει την αντι-
 δρασική της όγη¹². Νά, πού εμφανίζεται σχετικά και με
 τον φασισμό, μιá συνθετικότητα αντιθετικών ένδειξεων:
 πρώτα ή ύπερτίμηση της κρίσης σιην όποία ύπέλεσε το κα-
 θεσιως μετά την δολοφονία του Μαιεότι, μιá κάποια ψυ-
 χρή αντίδραση, σχεδόν μιá δυσαρέσκεια, την επαύριο της
 3 του Γενάρη 1925, σιό νά γίνει άποδειχτό διι ή κρίση ξε-
 περάστηκε¹³, έπειτα σιγά - σιγά, πιδ πυκνό το σύμπλεγμα
 των πιδ διαφωρετικών ύποθέσεων για μιá συμβιβαστική
 λύση και μιá περαιτέρω σκλήρυνση του πολιτικού μοσο-
 πωλίου του Μουσολίνι. Σιὰ 1926, ώστόσο, φαίνεται διι ή
 έρευνα διατίθεται νά προχωρήσει πέρα από το δίλημμα και
 νά πάρει ύπ' όγη της το σύνολο των οικονομικοπολιτικών
 αιτιών πού ώθούν σιην παγίωση εκείνου του μοσολίου,
 άν και ή πολιτική πρόβλεψη είναι ακόμα άδέβαιη¹⁴.

12. Στιη εισήγγηση του Γκράμοι, σιην ΚΕ στις 9 - 11 του Νοέμ-
 βρη 1926, διαβάζουμε: «Στο πεδίο της άστικής τάξης, οι φασίστες
 είχαν πλήρη ύπεροχή. 'Ο φασισμός έφθασε σήμερα στο ύψιστο όριο
 της παραβολής του και ένοποιεί προοδευτικά γύρω του την άστική
 τάξη... Το 'Ανώτατο φασιστικό Συμβούλιο έχει γίνει το κεντρικό
 όργανο της άστικής τάξης πού κυριαρχεί σιό πάντα».

13. 'Ο Γκράμοι, μετά την 3η Γενάρη, θεωρεί διι ή στάση του
 Μουσολίνι: πρέπει νά έρμηνευτεί σάν άπόπειρα νά «δημιουργήσει για
 τον έκυτό του τις πιδ εύνοϊκές συνθήκες, έν όψει μιās συμβιβαστι-
 κής λύσης». 'Ο Μουσολίνι θά ήθελε «νά φθάσει στον συμβιβασμό με
 γρονθοκοπήματα». Βλέπε: «'Ιστορία του ΚΚΙ», σελ. 426.

14. Είναι σημαντική, σχετικά με αυτό, ή εισήγγηση πού κάνει
 ό Γκράμοι σιη 'Επιτροπή καθοδήγησης του ΚΚΙ στις 2 - 3 του Αύ-
 γουστου 1926 (πιδ με τίτλο: «Μιá άνάλυση της Ιταλικής κατάστα-
 σης», δημοσιεύουμε σιην πρόσφα έκδοση, ΙΙΙ τόμος) ιδιαιτέρα για

'Ωστόσο, αξίζει ακόμα και απ' αυτή την άποψη ή προσοχή που ήδη επιστούσαμε σ' ότι αφορά τις φόρμουλες σ ο σ ι α λ φ α σ ι σ τ ι κ ο ὖ τύπου, να μην τις απομονώσουμε δηλαδή από τις συγκεκριμένες και έθνικες εφαρμογές τους. Είναι δυνατό, για παράδειγμα, να επηρεάζεται ή άποψη για το ΣΚΙ και για το PSU (και, οίγουρα, ενισχύεται) από τις σκληρότατες κατηγορίες που το V Συνέδριο της Κομμουνιστικής άπενθύνει ενάντια στη σοσιαλδημοκρατία, ιδιαίτερα από τη θεωρία που αντιμετωπίζει τη σοσιαλδημοκρατία σαν μέρος της έχθρικης παράταξης. 'Ωστόσο, πώς να ξεχάσει κανείς ότι είναι ή πολιτική στάση, ή ιδεολογική γραμμή που υιοθετήθηκε άπέναντι στα γεγονότα του Ιταλικού σοσιαλισμού στα 1924 - 1925 αυτή που αιτιολογεί την έντονη επίθεση του Γκράμοσι; Το ΣΚΙ και το PSU άκολουθοῦν ύποτακτικά τους λαϊκούς δημοκρατικούς leaders του 'Αβενίνο, άρνοῦνται σταθερά κάθε ένωτική προοπτική ενιαίου εργατικού μετώπου ενάντια στο φασισμό, τείνουν να απομονώσουν το κομμουνιστικό κόμμα στους κόλπους της αντιπολίτευσης και των συνδικάτων. 'Ο Γκράμοσι δρᾶ μέσα σε μιᾶ κατάσταση όπου ή άποστροφή για το ΚΚΙ από την πλευρά των άλλων αντιφασιστικών δυνάμεων είναι γενική και προδικαστική. «Μᾶς δείξανε την πόρτα», θᾶ πει ο ίδιος αναφερόμενος στις σχέσεις με τους συνασπισμούς του 'Αβενίνο.

'Η διαπίστωση μᾶς οδηγεί στο να θεωρήσουμε ότι ή γένεση και ή ανάπτυξη ενός κόμματος σαν το κομμουνιστικό στην 'Ιταλία γινόταν δεκτή με μιᾶ έχθρότητα που προερχόταν από εκείνο τον ίδιο συντηρητισμό των θέσεων, από εκείνες τις κεκτημένες «έγγυήσεις», από εκείνη την πατερναλιστική και συντεχνιακή αντίληψη της πολιτικής άρ-

την άνάλυση των διάφορων συστατικών στοιχείων της φασιστικής πολιτικής κυριαρχίας. 'Η προοπτική, όμως, που έδω επιθεβαιώνεται, μιᾶς συντριβής του «άστικού, άγροτικού φασιστικού μπλόκ» και της τάσης για την οίκοδόμηση ενός «άριστοφω δημοκρατικού μπλόκ» στο οποίο θᾶ άντιταχθεί το ενιαίο προλεταριακό μέτωπο, επαναλαμβάνει: το π:ό άπατηλό σχήμα της διετίας 1924 - 1926.

ιπροσώπενους πού ό Γκράμοι άναγνώριζε και καθόριζε
 σάν τό μέγιστο «φεγάδι» τής Ιταλικής «δημοκρατίας». Σ'
 αυτό τό πλαίσιο προκατειλημμένης έχθρότητας, ή σιαθερή
 άναφορά του ΚΚΙ σέ μιá διεθνιστική διάσταση τών προ-
 βλημάτων και ή ύποστήριξή του για μιá *α μ ε σ η δ ρ ά*
σ η στήν αντιφασιστική πάλη, θεωρούνταν από σοσιαλι-
 στές και δημοκράτες σάν επιβεβαίωση τής άποξένωσής του
 από τήν Ιταλική παράδοση! 'Ωστόσο, και έδώ ό Γκράμοι
 ήταν μοιραίο νά ενεργήσει σέ βάθος. Δύο φαίνεται νά εί-
 ναι οί πλευρές του άγώνα του πού δέν είναι ούτε πρόσκαι-
 ρες ούτε έχουν χαρακτήρα τακτικής, από τή στιγμή τής
 δολοφονίας Ματεότι μέχρι τή σύλληψη και τή φυλάκισή
 του τό Νοέμβριο του 1926. 'Η πρώτη είναι ό σιαθερά επί-
 μονος, με έπιχειρήματα διάλογος πού ό Γκράμοι απευθύ-
 νει σ' όλο τό αντιφασιστικό κίνημα, για τόν ταξικό χαρα-
 κτήρα τής φασιστικής καταπίεσης, για τό ιστορικό μπλόκ
 πού αυτή ή καταπίεση κατόφερε νά δυναμώσει. 'Απ' έδώ
 ένισχύεται τό λογικό και πολιτικό πόρισμα νά χτυπηθεί ό
 φασισμός αντιπαραθέτοντάς του ένα ταξικό μέτωπο τό ίδιο
 στέρεο και πλατύ. 'Η έπεξεργασία σχετικά με τή συμμαχία
 ανάμεσα στους εργάτες και τούς αγρότες, με τούς θρους
 πού ό Γκράμοι διέγραψε, γεννιέται και σάν βάση ένδς
 λαϊκού αντιφασιστικού κινήματος. 'Η δεύτερη πλευρά εί-
 ναι ίσως άκόμα πιο σημαντική, χαρακτηριστική μιás ανα-
 γενωτικής κατεύθυνσης του Γκράμοι. Και είναι ή προσπά-
 θεια πού έγινε για νά δημιουργηθεί μιá *ρ ή ξ η ά π ό*
τ ά ά ρ ι σ τ ε ρ ά στή συνάντηση τής διανόησης πού εί-
 χε αναπτυχθεί γύρω από τις άρχουσες τάξεις, είναι ή
 δουλειά πού έγινε με σκοπό τή δημιουργία ένδς *χ α ρ α*
κ ώ μ α τ ο ς άπ' όπου δέ θά διπλοδοξαρούσαν εκείνοι οί
 διανοούμενοι — έστω και λίγοι — οί όποιοι έφθασαν, ά-
 κριβώς μέσα από τήν έμπειρία τής πολιτικής πάλης πού
 βρισκόταν σέ εξέλιξη, τής άνόδου του φασισμού και τών
 αίτιών αυτής τής άνόδου, νά κατανοήσουν δι ή ένιαία δρά-
 ση τών εργατών και τών αγροτών ήτταν ή μόνη πραγματική
 βάση, ό μόνος πραγματικός μοχλός πού έπρεπε νά κινηθεί
 για νά άμφισβητηθεί και χτυπηθεί τό καθεστώς και δι

σ' αὐτοὺς ἀνήκει λοιπὸν ἕνας ἡγετικὸς ρόλος σὲ μιὰ νέα Ἱταλία.

Ἐπατέρχεται ἀμέσως τὸ ὄνομα τοῦ Γκομπέτι (δὲν εἶναι τυχαία ἢ ἀναφορά, γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ἀπὸ τὸν Γκράμοσι σὶδὸ δοκίμιον γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Νότου¹⁵). Ὡστόσο, ὁ Γκράμοσι εἶναι προσεκτικὸς, σὶὰ 1925 - 1926, σὶδὸ νὰ συγκεντρώσει καὶ νὰ κατευθύνει πρὸς ἕνα ἐνωτικὸ πραγματικὸ κίνημα ὄλες τὶς φωνὰς κριτικῆς ποὺ ὑψώνονται ἀπὸ τὸ πεδίο τοῦ Ἀβενίνο, ἰδιαίτερα μέσα ἀπὸ τὴ νεολαία, σὶδὸ νὰ σπρώξει πρὸς τὰ μπρὸς ὄλες ἐκεῖνες τὶς ἔσιω καὶ «ἀπομονωμένες» πολιτικὰς προσωπικότητες, ἀπὸ τὸν Γκουίντιο Μιλιάβλι ὡς τὸν Ἐμίλιο Λούσου, ἀπὸ τὸν Κάρλιο Ροσέλι ὡς τὸν Γκουίντιο Ντόρσο, ποὺ ἐκφράζουν μὲ διάφορους τρόπους τὴν ἴδια ἀναγκαιότητα ἀνανέωσης τῆς πολιτικῆς ἀντιφασιοτικῆς παρατάξεως καὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἀναθεώρηση ἑνὸς γενικοῦ μπλόκ τῶν ἀντιπολιτεύσεων ἐπάνω σὲ ἠθικὴ ἢ νομοταγὴ βάση. Εἶναι δυνάμεις, ὀνόματα, νεολαιίστικες ὀμάδες, ποὺ ὁ Γκράμοσι θέλει νὰ βοηθήσει καὶ μὲ τὶς ὁποῖες προτίθεται νὰ συνεργαστεῖ (καὶ σὶδὸ κόμμα οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μπορνίγκα θὰ τὸν ἐπιπλήξουν γι' αὐτό) ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν σκέψη τῆς διττῆς παλιῆς, πολιτικῆς, ἡγετικῆς, σοσιαλιστικῆς, καθολικῆς, δημοκρατικῆς δυναμικῆς «ἔχει χαθεῖ» γιὰ μιὰ ἀληθινὴ ἀντιφασιοτικὴ πάλη. Ἡ δικιά του διαπίστωση ὄμως δὲν ἔχει σχεματικὸ χαρακτῆρα, ἀλλὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Εἶναι μᾶλλον ἡ ἴδια ἢ ἀντισχεματιστι-

15. Βλέπε: «Μερικὰ θέματα γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Νότου», ὅπου ὁ Γκράμοσι γράφει: «... Εἶναι σημαντικό καὶ χρήσιμο νὰ προκληθεῖ ἕνα ρήγμα στὴν μάζα τῶν διανοομένων ὀργανικοῦ καὶ ιστορικοῦ χαρακτῆρα. Νὰ δημιουργηθεῖ, σὰν μαζικὸς σχηματισμὸς, μιὰ ἀριστερὴ τάση, μὲ τὴ σύγχρονον ἔννοια τῆς λέξεως, προσανατολισμένη δηλαδὴ πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸ προλεταριάτο...». Οἱ τελευταῖες λέξεις τοῦ δοκίμιου ὑπογραμμίζου ἀυτὴ ἀκριβῶς τὴ σημασία τοῦ ρόλου ἐκείνων τῶν διανοομένων τοῦ βορρᾶ καὶ τοῦ νότου ποὺ «ἔχουν κατανοήσει ὅτι δύο μόνο κοινωνικὲς δυνάμεις εἶναι πρωταρχικὰ ἐθνικὲς καὶ φορεῖς τοῦ μέλλοντος: τὸ προλεταριάτο καὶ οἱ ἀγρότες...». Βλέπε στὴν παρούσα ἔκδοσιν, τόμος III.

κή ὄθησι πὸν σιὰ 1920 προσπαθοῦσε νὰ μεταδώσει σιὸ ἐργοσιασιακὸ κίνημα, συγκεντρῶνοντας ἐκεῖ ἐργάτιες ἀναρχικούς, καθολικούς, «ἀνοργάνωτους», πὸν τῶρα τὸν προτιρέπει νὰ σιηριχιεῖ σ' αὐτὰ τὰ σπέρματα ἀνανέωσης πὸν γιὰ νὰ θλασιήσουν δὲν μποροῦν νὰ μὴ σπάσουν τὸν συντηρητικὸ φλοιοδ ἔπου εἶναι φυλακιομένα γιὰ νὰ δώσουν ζωὴ σὲ μιὰ νέα ἀντιφασιοσικὴ παρὰταξη. Μποροῦμε καὶ νὰ τὸ διαπιστωσοῦμε ἀπὸ τὴ γνώμη τοῦ Γκράμοι γιὰ τὸ καθολικὸ κίνημα. "Ἄν ὑπάρχει καὶ κάποια ἰδεολογικὴ ἀπλοποίηση (ὁ Νιὸν Σιούρισο σὸν τὸν Κερένοκι....) ἡ κατεῦθυνση τῆς ἐρευνας εἶναι ἐκεῖνη ἀκριθῶς ἡ κατανόηση τῆς τεράσσιας σπουδαιόττητας πὸν ἡ εἴσοδος τῶν καθολικῶν μαζῶν σιὴν πολιτικὴ ζωὴ ἔχει γιὰ κάθε διατύπωση ἐνὸς ἐνιαίου μετῶπου, μιᾶς ταξικῆς σμμαχίας ἐνάντια σιὸ φασιομό.

Ἡ τελευταία φάση — μόλις πὸν μποροῦμε νὰ πῶμε δτι πρόκειται γιὰ ἔνα last not least — πὸν πρέπει νὰ πάρομε ὑπ' ὄψη μας εἶναι ἡ σύνδεση πὸν δημιουργεῖται σιὸν Γκράμοι ἀνάμεσα σιὴν πολιτικὴ ἀντιμετῶπιση τῶν ἰταλικῶν πραγμάτων καὶ τὴ διεθνή διάσταση τῆς ἐπανάσσιασης. Ὁ Γκράμοι ἔχει, ἀπὸ τὸ 1917 - 1920 ἀκόμα, καθαρότατη τὴν αἰσθηση αὐτῆς τῆς διάσπασσης. Περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ φανερῶνεται σιὰ κείμενα αὐτῆς τῆς περιόδου ὁ σκεπτικισμός του γιὰ τὴν ἐσωτικὴ ἢ ἐπαναστατικὴ εὐκαιρία, καὶ ἐξαιτίας τῆς δνοσπιστίας πὸν ἐκφράσθηκε πρὸς τὴν ἡγεσία τοῦ κινήματος καὶ ἐξαιτίας τῆς ἀνωριμότητας, τῶν τοπικιστικῶν καθυστερήσεων, τῆς διαφορᾶς ἐπιπέδων σννεΐδησης καὶ ὀργάνωσης τῶν ἴδιων τῶν μαζῶν, πὸν αὐτὸς καταγράφει αὐσιηρά. Πάντα δμως ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀπαισιοδοξία ξεπεράσθηκε κοιτάζοντας πρὸς τὶς διεθνεῖς σννθῆκες τῆς κατάσπασσης, τὴν εὐρύτητα τῆς ἐπαναστατικῆς κρίσης πὸν σγκλόνιζε τὴν Εὐρώπη, τὴν ἐπεκτατικὴ δύναμη τῆς ρῶσικῆς ἐπανάσπασσης καὶ τὴν παγκοσμότητα τῆς. Τὸ περίφημο κείμενο, «Γιὰ μιὰ ἀνανέωση τοῦ ΣΚΙ» πὸν ἐντυπωσίασε τὸν Λένιν καὶ χάρη σιὸ ὀποῖο θεῶρησε τὶς κριτικὲς καὶ τὶς προτάσεις τῆς «Ordine Nuovo», σὸν τὶς μοναδικὲς πὸν

σὴν Ἰταλία ἀνταποκρίνομαι σὴν γραμμὴ καὶ σὶδ πνεῦμα τῆς Διεθνοῦς ¹⁶ δὲν εἶναι ὁ ρ ν τ ι γ ο β ῖ σ τ ι κ ο ρ ι ο κ ο μ μ ῆ ν τ ο , δηλαδὴ δὲν ἀντινακλᾷ τὴν εἰδικὴ «συμβουλιακὴ» προβληματικὴ. Εἶναι μιὰ ἐπίθεση, ἀπὸ τὴν ὀ π τ ι κ ῆ γ ω ν ῖ α τ ῆ ς π α γ κ ὅ σ μ ι α ς ἑ π α ν ἄ σ ι α σ η ς ἐνάντια σὶδ ἐπαρχιωτισμὸ τοῦ ΣΚΙ, σὴν ἔλλειψη εὐαισθησίας μπροσὶ σὶς διασπάσεις καὶ σὶδ ὑπερεθνικὸ χαρακτῆρα τῶν καθηκόντων ἀπέναντι σὶα προβλήματα, κλπ. κλπ.

Σωσιὰ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑρνέσιο Ρατζονιέρι (συνέδριο τοῦ Κάλιαρι τὸ 1967) ὅτι ὁ Γκράμοι εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς ¹⁷. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, κάτω ἀπὸ πολλὰς ἔννοιες. Εἶναι ἀλήθεια πάνω ἀπ' ὅλα γιατί ἡ πεποίθησθι δτι δρᾶ οὐ μιὰ περίοδο δπου ἱστορικὰ ὑπάρχει μιὰ μεγάλη ἐπαρασιατικὴ κρίση δὲν τοῦ λείπει ποτέ. Αὐτὸ τὸν ὀδηγεῖ σὶδ νὰ προσδιορίσει μιὰ στρατηγικὴ γιὰ τὸ ἱταλικὸ προλεταριάτο πὸν νὰ θροσκειται πάντα μέσα σὶδ πλαίσιο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐπαρασιατικοῦ προισῆς καὶ νὰ στερεῶνει πραγματικὰ τὸν λευνισμὸ σὶα κύρια του θεμέλια: τὴν ἔννοια τῆς τ α ξ ι κ ῆ ς ο υ μ μ α χ ῖ α ς καὶ τὴν ἔννοια τῶν ἑ ν δ ι α μ ῆ σ ω ν σ ι α δ ῖ ω ν . Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικὴ, ζεῖ ἡ προσπαθεῖ νὰ ζῆσει σὶη φόρμουλα τῆς ἐργατικῆς καὶ ἀγροικῆς κυβέρνησης.

«Ἀνθρωπος τῆς Διεθνοῦς» ὁ Γκράμοι εἶναι δμως καὶ σὶδ βαθμὸ πὸν διαμόρφωσε μέσα του ἕνα σύνολο ἀπὸ πεποιθήσεις πὸν προέρχονται ἄμεσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν περασμένων χρόνων σὶη Μόσχα καὶ σὶη Βιέννη. Ἀκόμα καὶ σὶδ βαθμὸ πὸν ἀναθέτει τὸν καθοδηγητικὸ ρόλο γιὰ τὸ κίνημα σὶδ ρώσικο κόμμα καὶ γιὰ τὴν ἐπιμονὴ του σὶη ἀξία τῆς ἐνότηας. Γιὰ τὸν Γκράμοι, οἱ μπολοσεβίκοι ἡγέτες — πὸν γνώρισε ἀπὸ κοντὰ — ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ

16. Βλέπε: Λένιν: «Γιὰ τὸ ἱταλικὸ ἐργατικὸ κίνημα», Ρώμη, 1962, σελ. 194.

17. Βλέπε: Ε. Ρατζονιέρι: «Γκράμοι καὶ θεωρητικὴ συζήτηση σὶδ διεθνῆς ἐργατικὸ κίνημα», σὶδ «Γκράμοι καὶ ἡ σύγχρονη κουλτούρα», Ρώμη 1969, τόμος I, σελ. 116.

είναι τὸ ἐπιτελεῖο τῆς παγκόσμιας ἐπανάστασης καὶ ὄχι μόνο γιὰτὶ ἓνα τέτοιο δικαίωμα τὸ κατέχτησαν μὲ τὴ σοσιαλιστικὴ νίκη στὴ χώρα τους, ἐνῶ στὶς ἄλλες χῶρες ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ τοῦ φαίνονται ὅταν οἱ μοναδικοὶ ποὺ ἔχουν μιὰ ἱκανότητα νὰ βλέπουν τὰ πράγματα σὲ παγκόσμια κλίμακα «γιατὶ ἡ πολιτικὴ ἀντίληψη τῶν ρώσων κομμουνιστῶν διαμορφώθηκε ὄχι σὲ ἐθνικὸ, ἀλλὰ σὲ διεθνὴ χῶρον»¹⁸. Τόσο πλήρης εἶναι ἡ συναίνεση στὴν πολιτικὴ γραμμὴ τῆς μπολσεβίκικης πλειοψηφίας ὅσον ἀπορῶ τὴν φιλονικίαν μὲ τὴν ἀντιπολίτευση γιὰ τὸ θέμα τῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ ρόλου τῶν ἀγροτῶν.

Ἄν δὲν πάρουμε ὑπ' ὄψη μας αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἀπ' ὅπου πρέπει νὰ ξεκινήσουμε, δὲ θὰ κατανοήσουμε οὔτε τὸ τερέφιμσ, δραματικὸ γράμμα τοῦ Ὀκτώβρη 1926 πρὸς τὴν ΚΕ τοῦ ρώσικου κόμματος, τὸ ὁποῖο διέπεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς διάθεση: νὰ διεκδικήσει τὴν ἀποφασιστικὴ σημασία τῆς ἐνότητος τῆς ομάδας καὶ νὰ προειδοποιήσει τόσο τὴν πλειοψηφίαν ὅσο καὶ τὶς μειοψηφίες γιὰ τὸν τεράστιο κίνδυνον ποὺ θὰ ἀντιπροσώπευε ἡ ἀπώλεια τῆς διεθνιστικῆς ὀπτικῆς, ἀνιμετωπίζοντας τὰ κρίσιμα ζητήματα τοῦ ἴδιου τοῦ ρώσικου κόμματος¹⁹. Γιατὶ, σὶν Γκράμοι, δὲν ὑπάρχει ἴσχυρος μιᾶς ἀντίληψης ποὺ νὰ θεωρεῖ τὴν ὑπαρξὴ κάποιας πιστωτικῆς ἐντολῆς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἄλλων τμημάτων

18. Βλέπε: τὸ γράμμα τοῦ Γκράμοι στὸν Τολιάτι, Τερατσίνι καὶ Τσ., τὸ Φλεβάρη τοῦ 1924 στὸν Παλμύρο Τολιάτι: «Ὁ σχηματισμὸς τῆς καθοδηγητικῆς ομάδας τοῦ ἰταλικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος».

19. Στὸ γράμμα ποὺ υπογράφεται «τὸ πολιτικὸ Γραφεῖο τοῦ ΚΚΙ» καὶ ποὺ γράφτηκε ἀπὸ τὸν Γκράμοι πρὸς τὴ ΚΕ τοῦ ρώσικου κομμουνιστικοῦ κόμματος τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1926 διαβάζουμε: «Νομίζουμε ὅτι τὸ βίαιον πάθος τῶν ρώσικων ζητημάτων ὅσος κάνει νὰ χάνετε ἀπὸ τὰ μάτια ὅσος τὶς διεθνεῖς πλευρὰς τῶν ἰδίων τῶν ρώσικων ζητημάτων, ὅσος κάνει νὰ ξεχνάτε ὅτι τὰ καθήκοντά ὅσος ὅταν ῥώσοι ἀγωνιστὲς μποροῦν καὶ πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται μόνο στὰ πλαίσια τῶν συμφερόντων τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου». Βλέπε στὴν παρὰ ἐξῆς ἐκδοσὴ, τόμος III.

της Διεθνούς ἀπέναντι τοῦ ρωσικοῦ: μιᾶ γιὰ μιὰ πολιτική συνεισφορά, γιὰ μιὰ «τίμια καὶ συνειδητὴ» πειθαρχία πὸν ἢ δυνατότητα πραγματοποιήσεως της εἶναι ἴση, ὅσο περισσότερο κάθε ἐθνικὸ τμήμα θὰ κατακτήσει, στὴ χώρα του, τὴν πλειοψηφία τῶν ἐργαζομένων καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἐκγράσει ἕνα πραγματικὸ βᾶρος καὶ μιὰ πραγματικὴ παρέμβαση²⁰. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς τρόπος τοποθέτησης τῆς πρότασης γιὰ μιὰ πολιτικὴ αὐτονομία σὲ ἐθνικὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ διεθνή κλίμακα.

Εἶναι ἰδιαίτερα διαφωτισικὸ νὰ παρακολοθησοῦμε τὴ γραμμὴ διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸν Γκράμοσι καὶ τὸν Μπορντίγκα σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων μὲ τὴ Διεθνή. Ὁ Μπορντίγκα, πὸν θεωρητικοποιεῖ τὸν ἀπόλυτο συγκεντρωτισμὸ καὶ ἕνα μοναδικὸ μοντέλο ἐπανόστασης, εἶναι ὁ ἄνθρωπος πὸν — ὅσο καὶ ἂν φαίνεται παράδοξο — θὰ διεκδικήσῃ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα νὰ δημιουργηθῆι σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο μιὰ διαφορευτικὴ πολιτικὴ ἀπὸ ἐκείνη πὸν ἀποφασίστηκε στὰ συνέδρια καὶ μιὰ ὀργάνωση «διεθνῶς φράξιας» γιὰ νὰ μεταβάλλῃ τὴν κατεύθυνση πὸν ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὸ «Κέντρο». Εἶναι ἀλήθεια δι: ὁ Μπορντίγκα δὲν τὸ κάνει δυνάμει μιᾶς θεωρητικῆς ἀντίληψης ἀλλὰ, ἀπλᾶ, γιὰτὶ δὲ νομίζει δι: εἶναι σωστὸς ἐκεῖνος ὁ συγκεκριμένος προσανατολισμὸς ἢ ἐκείνη ἢ ἰδιαίτερη κατεύθυν-

20. Ἡ ἀντίληψη ἐκφράστηκε πολλές φορές ἀπὸ τὸν Γκράμοσι, ἀλλὰ σ' ἕνα γράμμα πρὸς τὸν Τερατσίνι ἀπὸ τὴν Βιέννη, στὶς 27 Μαρτίου 1924, διατυπώνεται μὲ ἄμεση ἀναφορὰ στὶς ἀντιθέσεις πὸν γεννήθηκαν στὸ μολοσεβίτικο κόμμα καὶ σὲ δι:ίφορα ἄλλα κόμματα γιὰ κύρια ζητήματα: «Ὅλο καὶ περισσότερο ἐνισχύεται μέσοι αὐτὴ ἡ πεπολθση: δι: δηλαδὴ ἔμεις πρέπει νὰ δουλέψουμε στὴ χώρα μας γιὰ νὰ οἰκοδομήσουμε ἕνα δυνατό κόμμα, προετοιμασμένο καὶ δυνατό πολιτικὰ καὶ ὀργανωτικὰ μὲ ἕνα ἀπόθεμα ἀπὸ γενικὲς ἰδέες πολὺ καθαρὲς καὶ σταθερὲς στὶς ἀτομικὲς συνειδήσεις, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ δι:ίλυση σὲ κάθε σύγκρουση γιὰ τέτοια ζητήματα πὸν θὰ γεννιοῦνται πολυάριθμα καὶ ἐπικίνδυνα, κάθε μέρα, μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς κατάστασης καὶ τὸ ἀντικειμενικὸ δυνάμωμα τοῦ ἐπαναστατικῶν κινήματος». («Ὁ σχηματισμὸς.... κλπ.»).

ση (τὸ ἐνιαῖο μέτωπο, ἡ ἔνωση μὲ τὸ ΣΚΙ, ἡ μπολοσεβικοποίηση κλπ.). Ὁσοῦτο, ἐμφανίζεται στὰ πλαίσια τοῦ πολιτικοῦ ἀγώνα σὰν ὁ συνήγορος τῆς αὐτονομίας τοῦ κάθε κόμματος ἀπὸ τῆ Μόσχα, σὰν τὸ δυνατὸ σημεῖο ἀναφορᾶς μιᾶς διεθνοῦς ἀντιπολίτευσης ποὺ σηκώνει τὴ σημαία τῶν διαφόρων *έθνικῶν σοχολῶν* τοῦ μαρξισμοῦ καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τῆς παράδοσης καὶ τῆς δυνάμης τῶν κομμάτων τῶν καπιταλιστικῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν. Στὸν Γκράμοι, ἡ σιᾶση καὶ οἱ ἀρχές εἶναι δυὸ πράγματα ἀντίθετα. Εἶναι ὑπὲρ τῆς μπολοσεβικοποίησης, ὑπὲρ τῆς *λενινιστικῆς σιᾶσεως* δλων τῶν τμημάτων τῆς Διεθνοῦς, ἀπορρίπτει τὴν ἰδέα ἐνὸς ρωικοῦ κόμματος σὰν τὴν ἔκφραση ἐνὸς «ὀπισθοδρομικοῦ καὶ πρωτόγονου καπιταλιστικοῦ καπιταλισμοῦ» καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πλευρὰ μιᾶς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης δπον τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα νὰ εἶναι αὐτόματα τὸ πολιτικὸ ἀποτέλεσμα προχωρημένων «πλατιῶν προλεταριακῶν σιρωμάτων»²¹. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἐμφανίζεται κατόπιν λενινιστῆς καὶ μαζὶ ἀπελευθερωμένος ἀπὸ ἱεραρχικὰ ἐμπόδια, δίνοντας τὸ πρόβλημα τῆς ἐπανάστασης στὴ Δύση μὲ διαφορετικούς δρους, τέτοιους, δηλαδὴ, ποὺ νὰ ἀπαιτεῖ «μιὰ δλόκληρη σιραιηγικὴ καὶ τακτικὴ πολὺ πὺδ σύνθετη καὶ μακροπρόθεσμη ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἦσαν ἀναγκαῖες σιούς μπολοσεβίκους, τὴν περίοδο ἀπὸ τὸν Μάρτη ὡς τὸν Νοέμβρη τοῦ 1917»²².

Τίποτα στὸν Γκράμοι, σὰν πολιτικὸ πρόσωπο τῆς δεκαετίας ποὺ ἦταν στὴν νομιμότητα, δὲ μᾶς πείθει νὰ θεωρήσουμε διι θέτει τὸ πρόβλημα τῆς δημοκρατίας μὲ διαφορετικούς δρους ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ συνηθίζονται στὴν III Διεθνή, διι δηλαδὴ προβλέπει ἕνα καθεστῶς ἀντιπροσωπευτικῆς, *πολιτικῆς δημοκρατίας* σὰν ἱστορικὸ πεδίο σιὸ ὅποια θὰ προχωροῦσε κανεὶς πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ. Εἴμαστε σιὰ 1916 - 1926, ὄχι σιὰ 1936 - 46. Ὅστε συμφέρει νὰ δώσουμε σιὸ Γκράμοι, διι ἀνήκει στὸν

21. Ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Γκράμοι στὸν Τολιάτι, Τερατοῖνι καὶ Τσ., δπ.π.

22. Ibidem.

Τολιάτι. "Όταν ό Γκράμοι μιλά για δημοκρατική φάση, για πέρασμα πρὸς τὴ σοσιαλιστικὴ φάση, διὰ μιλά για δημοκρατικὴ κατὰστασις, μιλά με ἀυσηρὰ λενινιστικὸ τρόπο, κριτικά, ἔχοντας σιὸ νοῦ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπανάστασης ἔτσι ὅπως ὁ Λένιν τὴν ἀναλύει καὶ τὴν γενικεύει, με ἀδημονία νὰ περιορίσει ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο τὴν παρένθεση, δημοκρατίας.

Ἡ γλῶσσα τῆς πολιτικῆς του ἀναζήτησης συγκεκριώ-
νεται ὅλο καὶ περισσότερο σιὴ συνθειότητα τῆς δυτικῆς
κοινωνίας, σιὸν πλοῦτο καὶ τὴν ποικιλία τῶν ἐνδιάμεσων
στρωμάτων (ἐργατικὴ ἀριστοκρατία, μικροαστικὴ τάξη τῶν
πόλεων, ἀγροτιά κλπ.) ὅπου πρέπει νὰ διακρίνει κανεὶς
τὶς συμμαχικὰς δυνάμεις ἀπὸ ἐκεῖνες πού πρέπει νὰ ἐξου-
δετηρώσει. Σκέφεται τοὺς χρονοὺς τῶν διάφο-
ρων φάσεων, τοὺς τρόπους για τὸ ὑποχρεωτικὸ πέρασμα
ἀπὸ τὴ μιὰ φάση σιὴν ἄλλη, τοὺς συνδυηκοὺς κρίκους πού
ἐνώνουν τὰ ἐνδιάμεσα στρώματα με τὴν ἄρχουσα τάξη.

Ἐπιπλέον, ὁ διεθνισμὸς τοῦ Γκράμοι ἐμφανίζεται λοιπὸν με ἀρ-
κετὴ σαφήνεια σ' αὐτὸ τὸ διαλεκτικὸ σύμπλεγμα: ἀναγνώ-
ριση τῆς οὐσιαστικῆς πειθαρχίας, ὑποστήριξη τῆς ἐνότη-
τας, ἐπιθεδαίωση τῆς ἀξίας τοῦ καθοδηγητικοῦ ρόλου τοῦ
ρώσικου κόμματος, παγκόσμια, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, διεκδί-
κηση ὄχι μόνο τῆς νομιμότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναγκαιότη-
τος νὰ μεταφραστοῦν με ἐθνικοὺς ὄρους ἡ στρατηγικὴ τῆς
Λιενουῦς, ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἐπιπλέον, ὁ Γκράμοι δὲν εἶναι λιγότερο ἀσυμβίβαστος ἀπὸ τὸν
Μπορντίγκα καὶ πιὸ συγκεκριμένα ἀσυμβίβαστος ἀπ' αὐτὸν
σ' ἕνα σημεῖο: νὰ διαφνλάσσειται πάντα ἡ ἱστορικὴ λειτουρ-
γία ἐνὸς κόμματος, ἐνὸς ἐθνικοῦ τμήματος. Ἡ ὑπεράσπι-
ση αὐτῆς τῆς λειτουργίας πρέπει νὰ σιραφεῖ, παρατηρεῖ ὁ
Γκράμοι, καὶ ἐνάντια σ' ἐκεῖνοὺς τοὺς πειρασμοὺς τῆς Δι-
εθνοῦς πού ἔχουν χαρακτῆρα τακτικῆς, πού θὰ μπορούσαν
νὰ δημιουργήσουν ἀμφισθητήσεις, νὰ τῆς συντρίψουν τὶς
βάσεις, νὰ θέσουν σὲ κίνδυνο τὴ φύση τῆς σὰν ταξικὸ κόμ-
μα²³.

23. Στις σημειώσεις τοῦ Ἰούνη 1923 («Ἱστορία τοῦ ΚΚΚ»,

Ἡ συζήτηση γιὰ τὸν Γράμμασι σὰν πολιτικὸ πρόσωπο πρέπει νὰ πάρει ὑπ' ὄψη τῆς, ἀφοῦ φτάσαμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, μιὰ πραγματικὰ ἐξαιρετικὴ ἰδιαιτερότητα: διὴ ἡ δράση του σὰν ἡγέτη σιαμαϊᾶ σὲ μιὰ σιγμῇ — Νοέμβρης τοῦ 1926 — πὺν ἡ πραγματικότητα τὸν σπρώχνει νὰ ὑποβάλλει σὲ κριτικὴ δύο θεμελιωκὰς ἀρχὰς τῆς τοποθέτησός του: τὴ διάρκεια τῆς ἐπαναστατικῆς κατὰστασης στὴν Εὐρώπῃ καὶ τὴν προοδευτικὴν σιαθεροποίησιν τῶν κομμουνιστικῶν ἡγετικῶν ὁμάδων, τοῦ ἐπιτελείου τῆς Διεθνούς. Ὅταν οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς τοῦ ἀνοίγονται διάπλατα (γιὰ νὰ τὸν κλείσουν σ' ἓνα κελί), ὁ Γράμμασι βρῖσκεται μπροστὰ σὶδὸ θρόμβο τοῦ φασισμού στὴν Ἰταλία σὰν σύστημα ἐνοποιητικῆς ἐξουσίας τῆς ἄρχουσας τάξης, σὲ μιὰ κατὰστασιν ὅπου ἡ ἀντίδραση βρῖσκεται σὲ ἄνοδον σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ στὴ σοβαρὴ κρίσιν σὶδὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μολοεβίτικου κινήματος ἔστω καὶ σὶδὸ πλάσια ἐνὸς δυναμώματος τῆς ΕΣΣΔ. Ἡ πολιτικὴ του σκέψιν ὅσο ἦταν φυλακὴ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ξεκινησῇ ἀπὸ τὸ νὰ διαπισώσῃ πὸσο ἄλλαξε ἡ κατὰστασις καὶ πὸσο κατὰ συνέπειαν δυσκολεύουν καὶ ἀυξάνονται τὰ καθήκοντα γιὰ μιὰ γενικὴ ἐξέγερσιν. Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν «Τετραδίων» σχετικὰ μὲ τὸ φασισμό, τὴν Ἰταλία, τὸ πρόβλημα τῆς ἐπανάστασης στὴν χώρα μας, εἶναι πὺν μποροῦμε νὰ προσπαθῶσουμε νὰ πάρουμε τὰ πὺδ ἀξιόλογα κριτικὰ σημεῖα, ἃν καὶ νομίζουμε διὴ εἶναι θεμιτὸ νὰ διαβαστοῦν μιὰ σειρά ἀπὸ σημειώσεις γιὰ τὸ κόμμα, γιὰ τὴ σχέση τῶν μαζῶν μὲ τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτες, μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἀντιθέσεων τῆς κομμουνιστικῆς Διεθνούς.

Ὅστόσο, διὰν προσεγγίζουμε τὰ « Τ ε ρ ᾶ ὀ ι α »

σελ. 293), ἔτσι σκιαγραφεῖ ὁ Γράμμασι: τὸ ζήτημα ἀρχῆς: «Ἡ σημερινὴ πλειοψηφία τοῦ ΚΚΙ σκοπεύει νὰ ὑπερασπίσῃ μέχρις ἐσχάτων τὴ θέσιν τῆς καὶ τὸν ἱστορικὸν τῆς ρόλον στὴν Ἰταλία, ὅπου πρέπει νὰ οἰκοδομήσουμε τὸ ἐνοποιημένον ΚΚ μὲ ἓνα ἰδεολογικὸ κέντρο πὺν νὰ μὴν εἶναι ἕκαστον τὸ παραδοσιακὸν τοῦ ΣΚ καὶ ὅτε ἕνας συμβιβασμός. Ἐμεῖς ὑπερασπιζόμεσθα τὸ μέλλον τῆς Ἰταλικῆς ἐπανάστασης».

για να μετρήσουμε το βάθος των θεμάτων που περιέχουν και που ήδη έχουν εκφραστεί στη δεκαετία της νομιμότητας — και εδώ θέλουμε να το κάνουμε μόνο συνοπτικά — αισθανόμαστε άμεσως να ξεκινάει σε πρώτο πλάνο ένα ζήτημα οσίωσης του συγγραφέα, ένας τρόπος ισοπέδωσής του απέναντι στα πράγματα όχι επιφανειακά, αλλά με περισσότερο ομοιογένεια και ώριμότητα. Δεν υπάρχει πρόβλημα που ο Γκράμοσι να μην ερευνά έξοχιστικά ξεκινώντας από την *συνθετικότητά του*, από τη σύνδεσή του με τα άλλα, στην συνοχή ενός γενικού διαλόγου. Είναι αλήθεια ότι μια τέτοια έντυπωση προέχεται και από το χαρακτήρα, το στυλ των κειμένων της φυλακής, από την ειδική φύση τους οάν σημειώσεις, οάν ύλικό έρευνας και ακόμα οάν «έξωτερικές» παρατηρήσεις· και γι' αυτό το λόγο ή πολιτική αναφορά είναι συχνά υπονοούμενη ή εκφράζεται με προφυλάξεις και υποχρεωτικές γλωσσικές πονηριές· απ' όπου και ή έντυπωση οπουδαιότητα που παίρνει εκείνη ή θεώρηση των διαφόρων πτυχών, εκείνη ή αναφορά στο μακρινό — έστω — παρελθόν, εκείνος ο ξαφνικός πολλαπλασιασμός των παραπομπών, ερωτημάτων, εκείνη ή έντονη λογική και αναλογική δουλειά, εκείνο το ποικιλόμορφο ερέθισμα που γεννήθηκε από αναγνώσεις άλλου «είδους» και που μεταφέρθηκε μέσα στα πλαίσια οργανικών στοχαομών σε ένα ξεχωριστό αντικείμενο μελέτης. Όσοσο — νομίζω — ότι υπάρχει και ένα σταθερό κέντρομα να ξεκινήσει από μια *μεγάλη ή ιτα για να ερευνήσει τις αιτίες, να ανακαλύψει τις ανεπάρκειες ενός σχήματος παρουσίασης της πραγματικότητας που αποδείχθηκε ακατάλληλο, για να συμπεραίνει τις αναγκαίες αλλαγές θέσεων.*

Σ' αυτό το πλαίσιο, πιθανά, πρέπει να πάρουμε υπ' όψη μας και την πρόταση²⁴ για ένα δημοκρατικό Σύν-

24. Ήταν ή πρόταση που έκανε ο Γκράμοσι οτά 1980, σε αντίθεση με τον προσηνατολισμό που είχε υπερισχύσει στο κόμμα με τη λεγόμενη «στροφή» (όπου θεωρούσαν την κατάσταση τόσο οξυμένη, ώστε έπρεπε να αποκλείσουν μια ενδιάμεση φάση δημοκρατικής έν-

ταγμα, πού πρέπει νά υίοθετηθεῖ σάν πλατφόρμα καί προοπτική γιά τήν πάλη ἐνάντια σιό φασισμό, καί τισ παρατηρήσεις σχετικὰ μέ τόν ἀπαιτούμενο πόλεμο θέσεων ἀντί πόλεμο ἐλιγμῶν γιά μιὰ ὀλόκληρη ἱστορική περίοδο. Προτάσεις καί παρατηρήσεις ἀπό τισ ὁποῖες δὲν λείπουν οἱ διευκρινήσεις σιὰ 1924 - 1926 ἀλλὰ πού σιὴν δεκαετία τῆς φυλακῆς φαίνεται νά υίοθετοῦνται μέ μιὰ ἄλλη πολιτική σαφήνεια καί στρατηγική ἐπισημανση. "Ἄν σιηριχοῦμε σις περὶ ἡμες σημειώσεις γιά τόν «πόλεμο θέσεων»²⁵ μπορούμε νά ὑποσηρίξουμε δι εἶναι ἡ συνέχιση τῆς προοπτικῆς πού ὄρισε σάν πολιτικὸς ἠγέτης σιὰ 1924 - 1926; Ἄν ξεκινοῦν ἀπεναντίας ἀπὸ τῆ συνειδητοποίηση τοῦ λάθους μιᾶς προοπτικῆς πού ἦταν προοπτικὴ «πολέμου κίνησης» ἢ τουλάχιστον ἀπὸ τῆ διαπίστωση δι ἡ ἱστορική περίοδος ἄλλαξε καί τὸ 1924 - 1926 σημάδεψε τῆ φάση τοῦ περάσματος ἀπὸ τῆ μιὰ σιὴν ἄλλη καί ὄχι τῆ φάση τῶν δύο ἐπαναστατικῶν κυμάτων (ὅπως τότε κατὰ βάθος πίστευε);

Ἐδῶ θροῖσεται ὄλη ἡ σπουδαιότητα σχετικὰ μέ τὴν ἔρευνα γιά τοὺς διανοούμενους, γιά τὴν ἱστορία τῶν κατώτερων τάξεων, γιά τὴν ἐνιαία διαμόρφωση τοῦ ἱταλικοῦ Κράτους, γιά τὴν ἱταλικὴ κοιλιούρα, γιά τόν ἐπαναστατικὸ ρόλο πού ἀσκεῖ μιὰ ἰδεολογικὴ ἡγεμονία, γιά τῆ σχέση μεταξὺ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καί τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, γιά τόν πλοῦτο τῶν καθηκόντων τοῦ σύγχρονου Ἡγεμόνα. Ὁ πόλεμος θέσεων προῦποθέτει πράγματι μιὰ πιδ πλατιά, σύνθετη διάρθρωση τῆς ταξικῆς πάλης, μιὰ πιδ λεπτομερῆ κατόπτευση τοῦ χώρου, μιὰ σταθερὴ δουλειὰ γιά μιὰ μ ο ρ ι α κ ῆ μετακίνηση τῆς ἀναλογίας τῶν δυνάμεων ἀνάμεσα σις τάξεις, ἕνα πιδ εὐρὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τῆς δημοκρατικῆς καί τῆς σοσιαλιστικῆς φά-

τιφασιστικῆς πάλης καί νά ἀπαιτήσουν μιὰ ἄμεση σοσιαλιστικὴ προοπτική). Ἡ πρόταση τοῦ Γκράμοι ἐκφράστηκε σὲ συζητήσεις μέ συντρόφους τῆς φυλακῆς, σύμφωνα μέ τὴν ἀκριθεῖς μαρτυρία τοῦ "Ἄθως Λίτσα, πού δημοσιεύτηκε μέ ἐπιμέλεια τοῦ Φράνκο Φέρι σιτῆ «Rinascita», 12 Δεκέμβρη 1964.

25. Βλέπε: «Παρελθόν καί Παρόν», Ρώμη 1971, σελ. 103 - 104.

σης. Καί στή γυλακή ό Γ'κράμοι ξαναμελειτᾶ ἀκόμα καί αὐ-
 τές τῖς πλευρές τῆς σκέψης τοῦ Λένιν πού ὑπογράμμιζαν
 τοὺς διαφορετικοὺς δρόμους ἐξέλιξης τῆς ἐπανάστασης
 στή Δύση σὲ σχέση μετὴν πορεία πού εἶχε στή Ρωσία,
 πού ἐπέμεναν στή μεγάλη καί ἀναγκαία ἀρχική δουλειά
 π ρ ο ε ι ο ι μ α σ ί α ς ²⁶. Ἔχει μεγάλη σημασία, γιὰ
 παράδειγμα, ὅτι καί τὸ 1919 ὅπως καί σιὰ 1924 - 1926,
 ὁ Γ'κράμοι πολλὲς φορὲς ὑπογράμμισε τῖς κοινωνικὲς ὁ-
 μοιότητες ἀνάμεσα σιὴν Ἰταλία καί τὴ Ρωσία (ἀκόμα καί
 γιὰ νὰ θρεῖ μιὰ κάποια ἀναλογία πολιτικῆς δυναμικῆς
 — πού μετὰ διαφεύσθηκε ἀπὸ τὴν πραγματικότητα —) ἐνώ
 σιὴ γυλακή ὑπογραμμίζει τῖς διαφορὲς.

Ἔτσι ἡ ἔννοια τῆς ἡγεμονίας τροφοδοτεῖται καί ἐμ-
 πλουτίζεται μετὰ νέα λάμψη. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ διαφορὰ
 ἀνάμεσα σιὴν παθῆτικὴ ἐπανάσταση καί
 οτιὴν ἐνεργητικὴ ἐπανάσταση περνᾶ
 μέσα ἀπὸ τὴν ικανότητα συσώρευσης καί ἐνεργοποίησης
 τῶν στοιχείων συνείδησης μέσα σ' ἓνα ἱστορικὸ προτεῖς,
 χωρὶς νὰ μπεῖ σὲ δεῦτερο πλάνο οὔτε ἡ αὐθόρμητη ὤθηση
 πού ἔρχεται ἀπὸ τῖς κινητήριες δυνάμεις τῆς ἐπανάστα-
 σης οὔτε ὁ πρωταρχικὸς ρόλος καθοδήγησης ἀπὸ τὴν πλευ-
 ρὰ τοῦ προλεταριάτου τῶν πόντων. Γίνεται λοιπὸν κεντρι-
 κὸ θέμα, εἰρμὸς τῆς στρατηγικῆς ἐπεξεργασίας, ἄξονας
 πού γύρω του ἀρχίζει νὰ περιστρέφεται ἡ ἴδια ἡ οὐσία τῆς
 πολιτικῆς του ἐμπειρίας, τὸ θέμα πού ἀφορᾶ τὴ σχέση ἀνά-
 μεσα σιὴ σ υ ν ε ι δ ῆ τ ῆ κ α τ ε ὑ θ ν ο η κ α ἰ
 τ ὸ ν α ὑ θ ο ρ μ η τ ι σ μ ὸ. Ἐδῶ εἶναι, σιὴν οἰοτι
 τοποθέτηση ἐκείνης τῆς σχέσης, πού θὰ συνδεθεῖ σὲ τελευ-
 ταία ἀνάλυση — φαίνεται νὰ συμβουλεύει ὁ Γ'κράμοι —
 ἡ ικανότητα ἡγεμονίας τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος μετὴν ὤ-
 θηση πού ἔρχεται ἀπὸ τῖς ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ,
 ἀπὸ τῖς ἀναγκαιότητες τῶν μαζῶν πού δὲν ἔχουν ἱκανο-
 ποιηθεῖ. Ἐξ ἄλλου, καί δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι ἡ ἐρμηνεία
 αὐτῆς τῆς σχέσης, σὰν ἀπαραίτητη φάση μιᾶς θεωρίας τῆς

26. Βλέπε: «Σημειώσεις γιὰ τὸν Μακιαβέλι, γιὰ τὴν πολι-
 τική καί τὸ σύγχρονο Κράτος», Ρώμη, 1971, σελ. 96.

επανάστασης, γίνεται σιὰ πλαίσια ἐνὸς σιοχασμοῦ, πὸν εἶναι ἤδη μέσα του ἱστορικός, γιὰ τὴν περίοδο τῆς «*Ordine Nuovo*», γιὰ τὴ μέγιστη φάση ἐξάπλωσης τοῦ συγκεκριμένου ἡγεμονικοῦ ρόλου τῆς εργατικῆς τάξης²⁷.

Θεωρήσαμε λοιπὸν ὡσοῦτ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νὰ παρατηρήσουμε σιὴν πρώτη ἔκδοση (1967) αὐτῆς τῆς «*E i o a γ ω γ ῆ ς*» ὅτι παρουσιάζεται ἕνα ἄλλα δσον ἀφορᾷ τὴν ἐπεξεργασία σιὴ φυλακῆ τῆς θεωρίας τῆς ἐπανάστασης ὡς σχέση μετὰ τὴν προηγούμενη περίοδο. Ἡ θέση μας προκάλεσε μιὰ βασικὴ ἀντίρρηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἐνὸς νέου καὶ πολὺ προσεκτικοῦ μελετητῆ τοῦ Γκράμοι, τοῦ Λεονάρνιο Πάτζι, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει ἕνα συμπέρασμα «διαμετρικὰ ἀντίθετο», πὸν ὑπόσχειται νὰ αἰτιολογήσει ἐκτεταμένα σιὴν ἐξέλιξη τοῦ ἔργου του²⁸. Εἶναι μιὰ ἀνοιχτὴ συζήτηση πὸν θὰ εἶναι χρήσιμος νὰ συνεχιστεῖ. Ἐξ ἄλλου, ὁ Πάτζι προσφέρει σιὴν ἤδη δημοσιευμένη μελέτη του ἀξιόλογα θέματα συλλογισμοῦ. Αὐτὸ πὸν ἐδῶ θέλουμε νὰ υπογραμμίσουμε εἶναι τὸ βάθος τῆς πολιτικῆς ἐπανεξέτασης πὸν νομίζουμε ὅτι θγαίνει ἀπ' ὅλη τὴν πνευματικὴ του παραγωγή σιὴ φυλακῆ. Εἶναι μιὰ ἐπανεξέταση ὅπου τὸ θέμα τῆς πολιτικῆς δημοκρατίας, τῶν συμμαχιῶν τῆς εργατικῆς τάξης, ἡ ἀναγκαιότητα ἀντιπαράθεσης ἐνὸς νέου ἱστορικοῦ μπλόκ σιὸ ἱστορικὸ μπλόκ τῆς ἀστικῆς τάξης ἔχει ἕνα διαφοροτικὸ τόνο καὶ προσφέρει νέες ἐνδείξεις. Πράγματι, σιὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα σιὸν πόλεμο θέσεων καὶ σιὸν πόλεμο κίνησης δὲν ὑπάρχουν μόνο δύο σημαντικὰ στοιχεῖα ἐνδείξεως καὶ πολιτικῆς κρίσεως: δηλαδὴ 1) ἡ ἀπόρριψη τῆς τροτσκιστικῆς ἀντίληψης γιὰ τὴ διαρκὴ ἐπανάσταση καὶ 2) ἡ ἀντίληψη ὅτι γιὰ τὴ Δύση μιὰ μειωτικὴ σύγκρουση εἶναι καταδικασμένη ὡς ἦτα. Ὑπάρχει μιὰ πιδ πλατιὰ θεωρητικοποίηση: ὁ πόλεμος θέσεων γίνεται ὅτι λίγο ὅ-

27. Βλέπε τὴ σημείωση: «*Αὐθορμητισμὸς καὶ συνειδητὴ διεύθυνση*», σιὸ «*Παρελθὸν καὶ Παρόν*», ἐκδ. «*Στοχαστής*», Ἀθήνα 1974, σελ. 25 - 30.

28. Λ. Πάτζι: «*Ὁ Ἀντόνιο Γκράμοι καὶ ὁ σύγχρονος ἡγεμόνας*», Ρώμη, 1970, τόμος I, σελ. XVI.

τε πολὺ τὸ σ χ ῆ μ α ἀ π ο ρ α σ ι ο τ ι κ ῆ ς π ᾶ λ η ς, παντοῦ, γιὰ νὰ κατακτηθεῖ οιαθερὰ μιὰ νέα σοσιαλιστική τάξη πραγμάτων: «οὕτην πολιτική, ὁ πόλεμος θέσεων, ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού τὸν κερδίζουμε, εἶναι ὀριστικά ἀποφασιστικός», εἶναι ἕνας «πόλεμος πολιτορχίας, σύνθετος, δύσκολος ὅπου ἀπαιτοῦνται ἐξαιρετικά προσόντα ὑπομονῆς καὶ πνεῦμα ἐπιπονητικότητας»²⁹. Καὶ τὸ κέρδος εἶναι ἡ ἡγεμονία. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης, ὁ Γκράμοι φαίνεται νὰ δίνει τεράστια ἀξία σὴν στρατηγικῆ τῶν κατακτήσεων ἀπὸ τὰ κάτω, τῆς ἡγεμονίας στὸ Κράτος μέσα ἀπὸ τὴν διαμόρφωση μιᾶς σ υ λ λ ο γ ι κ ῆ ς ἔ θ ν ι κ ῆ ς λ α ἰ κ ῆ ς θέλησης πού νὰ γεννιέται ἀπὸ τὴν τ α υ τ ὸ χ ρ ο ν η³⁰ εἴσοδο σὴν πολιτικῆ ζωῆ τῶν μεγάλων ἐργατικῶν καὶ ἀγροτικῶν μαζῶν, ἀλλὰ τὸ δίχτυ γίνεται πρὸ πυκνό, ἡ προσοχὴ ἐπάνω σὴν κοινωνία τῶν πολιτῶν πρὸ ἐπείγουσα καὶ ἡ ἀνάλυση τῶν ουσιαστικῶν στοιχείων πρὸ διαρθρωμένη.

Ζωσιὰ ἔγινε ἡ σχετικὴ ὑπενθύμιση διὲ δλη ἡ πολιτικὴ σκέψη τοῦ Γκράμοι φθάνει σὴν θεμελιακὴ ἀρχὴ τῆς ἡγεμονίας: διὲ ἐκεῖ τείνει, ἀρχικά, ἡ ἔννοια τῶν Συμβουλίων καὶ διὲ σ' αὐτὴ στηρίζεται τὸ κείμενο γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Νότιου, ὅπου «ἡ ἔννοια τῆς ἡγεμονίας παρουσιάζεται σὰν μιὰ διάρθρωση μὲ τὴν ἔννοια τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου του στίς ἡγετικὲς καὶ κυρίαρχικὲς στιγμὲς τῆς»³¹. Δὲ θέλουμε ἐδῶ νὰ ὑπενθυμίσουμε πόσο τὸ πρόβλημα τῆς ἡγεμονίας ἐπηρεάζει βαθιὰ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ δλη τὴν προβληματικὴ τῶν «Τετραδίων». Μᾶς ἀρκεῖ, γιὰ νὰ γυρίσουμε σὲ κύρια στοιχεῖα τῆς θεωρίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἐμπειρίας τοῦ Γκράμοι, νὰ ἐπιμείνουμε σ' ἕνα σημεῖο πού παρουσιάζεται ἀκρι-

29. Βλέπε τὴ σημείωση: «Τὸ Πέρασμα ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐλιγμῶν», στὸ «Παρελθὸν καὶ Παρόν», ἐλλ. ἔκδοσι, σελ. 40-41.

30. Ibidem.

31. Λουτσιάνο Γκροππι: «Ἡ ἔννοια τῆς ἡγεμονίας», στὸ «Ἱστορικὴ πράξι καὶ ἱστορισμός στὸν Γκράμοι», Τετράδιο ἀρ. 3, σὴ «Μαρξιστικὴ κριτικὴ», 1967, σελ. 79.

ὥς ἀπὸ τὶς διαφωτιστικὲς σημειώσεις πὸν ἀναφέραμε προηγουμένως (καὶ ἀπὸ ἄλλες πὸν ἔχουν σχέση μ' αὐτὲς). «Βαθιὰ ἐθνικὸς καὶ βαθιὰ εὐρωπαϊκός» εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς πὸν δίνει ὁ Γκράμοι γιὰ τὸν Λένιν. Ἡ ἐθνικὴ διάσταση καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ (καὶ ἡ σχέση τῆς μιᾶς μὲ τὴν ἄλλη) δὲν εἶναι τυχαῖο διὸ γι' αὐτὲς φαίνεται νὰ ἐντείνεται ἡ πολιτικὴ ἔρευνα τοῦ Γκράμοι στὴ φυλακὴ καὶ εἶναι περισσότερο γιὰ ἔλλειψη κατανόησης τῶν ἐθνικῶν ιδιομορφῶν πὸν κατηγορεῖ τὸν Τρότσκι³².

Ὁ Γκράμοι ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν διὸ μιὰ ἄρχουσα τάξις πρέπει νὰ «ἐθνικοποιεῖται» γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ τὴν ἡγεμονία τῆς σιὰ «μὲ τὴν στενὴ ἔννοια ἐθνικὰ κοινωνικὰ στρώματα (διανούμενα) καὶ συχνὰ μάλιστα, ἀκόμη λιγότερο ἀπὸ ἐθνικὰ, λαϊκιστικὰ καὶ τοπικιστικὰ (ἀγρότες)³³. Ἐδῶ θροισκόμασθε ἤδη πολὺ πιδ πέρα ἀπὸ τὰ σημεῖα πὸν εἶχε καταλήξει στὴν περίοδο τῆς νομιμότητος καὶ ἴσως τῶν «θέσεων τῆς Λυών». Ἐδῶ, ἴσως, μποροῦμε νὰ θροῦμε μιὰ σύμπωσις μὲ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ΚΚΙ κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Τολιάτι, εἰδικὰ ἀν τὴν συνδέσουμε μὲ τὴν ἐμπειρία τοῦ φασισμοῦ πού, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ (καὶ ὁ Γκράμοι δείχνει νὰ τὸ καταλαβαίνει μὲ δυνδέρκεια) ἐκφράζει ἕνα εἶδος κυριάρχησης καὶ «συναίνεσης» διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ φιλελεύθερου Κράτους, μὲ μιὰ πιδ στενὴ σύνδεσις ἀνάμεσα στὶς ἡγετικὲς ομάδες καὶ τὴν κοινωνία τῶν πολιτῶν, ἀνάμεσα στὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ τὸ οἰκονομικὸ σύστημα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θάζει στὶς ἐργαζόμενες μάξες τὸ ζήτημα τῆς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς δ η μ ο κ ρ α τ ι α ς καὶ αὐτὸ μὲ νέους θρους, μὲ σαφέστατες ἐθνικὲς ἰ δ ι ο μ ο ρ φ ῖ ε ς³⁴.

32. Βλέπε: «Διεθνισμὸς καὶ ἐθνικὴ πολιτικὴ», στὸ «Σημειώσεις γιὰ τὸν Μακιστέλι», ὅπ.π., σελ. 153-155.

33. Ibidem.

34. Ἐς διαζαστοῦν οἱ παρατηρήσεις τοῦ Τολιάτι σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλήσιν πὸν ἀπέθουε ὁ Λένιν στοὺς κομμουνιστὰς τῶν ἄλλων χωρῶν στὸ IV Συνέδριον τῆς Κ.Δ. νὰ μελετήσουν τὶς ἐθνικὲς ιδιομορφίες: «Ἡ πιδ σοβαρὴ δυσκολία ἦταν, γιὰ τοὺς ἰταλοὺς κομμουνιστὰς».

Είναι αλήθεια ότι και σ' αυτή τη φάση οιοχασμού ο Γκράμοι συνεχίζει να μετριοφρονεί τη λενινιστική έμπειρία για την Ιταλική κατάσταση, προσπαθεί να κάνει κτήμα του τις θεωρητικές κατακτήσεις του «πιο μεγάλου σημερινού θεωρητικού» (Λένιν), σχετικά με τη φιλοσοφία της πράξης, για να τις εφαρμόσει στο ξεκίνημα της εθνικής πορείας και ταυτόχρονα να εδρύνει τα σύνορά της και τους συσχετισμούς. Σημαντικό, σχετικά μ' αυτό, είναι το σχόλιό του στη συνέντευξη που παραχώρησε ο Στάλιν στην «πρώτη αμερικάνικη εργατική έπιτροπή» στις 9 του Σεπτεμβρίου 1927³⁵ σχόλιο που είχε τίτλο «Διεθνισμός και εθνική πολιτική»³⁶. Η συνέντευξη, οι απαντήσεις του Στάλιν για το λενινισμό, για την έννοια της ήγεμονίας, για την πολιτική της ΕΣΣΔ (απαντήσεις που ο Γκράμοι δείχνει να συμφωνεί με την πολιτική τους σημασία, απορρίπτουν τις κριτικές για εθνικισμό που άσκούσε ο Τρότσκι) του χρειάζονται σαν αφετηρία για αυτό που τον συγκινεί περισσότερο και που όμως στη συνέντευξη δεν υπάρχει σαφής αναφορά: ή σχέση, ακριβώς, ανάμεσα στις «αναγκαιότητες εθνικού χαρακτήρα» και την «προσοπική άκμα και των διεθνών κατευθύνσεων», που όλες του φαίνονται απαραίτητες.

Μιά ρεαλιστική πολιτική θα είναι λοιπόν ή «εκκαθάριση του διεθνισμού από κάθε άδικο και καθαρά ιδεολογικό στοιχείο» από «μηχανικές ήγεμονικές προβλέψεις». Και νά, σ' αυτή τη μέγιστη προσπάθεια να κατανοήσει την

νιστές, το γεγονός ότι με τον έρχομό της φασιστικής δικτατορίας ήταν απαραίτητο να αντιμετωπιστεί και να μπει σαν βάση της πολιτικής μας το πρόβλημα της δημοκρατίας. 'Απ' όλες τις ιδιομορφίες που έπρεπε να πάρουν ύπ' όψη τους, αυτή ήταν ή πιο σημαντική...». Παλιέρο Τολιάτι: «'Ο Λένιν και το κόμμα μας», στην «Rinascita», Μάης 1959 και στην συλλογή μαζί με άλλα δοκίμια, «Προβλήματα του διεθνούς εργατικού κινήματος», Ρώμη 1962, σελ. 379.

35. Βλέπε: 'Ι. Β. Στάλιν: «'Απαντα», Ρώμη, 1956, τόμ. Χ, σελ. 109.

36. Στο «Σημείωση για τον Μακιαβέλι», όπ. π., σελ. 153.

επαναστατική διαλεκτική του καιρού του, του καιρού μας, είναι που παρουσιάζονται σ' αυτόν σιενά συνδεδεμένα, το μάθημα από το παρελθόν (δπου σ' αυτήν ακριβώς τη σημείωση καταλαβαίνει τα άρρητικά δρια σάν δρια της ίδιας της αντίληψης σχετικά με τη διαρκή επανάσταση) και οι ένδειξεις του παρόντος. 'Ο Γκράμοι διεκδικεί ταυτόχρονα τη φύση της εργατικής τάξης σάν δ ι ε θ ν ο υ ς τ ά ξ η ς και την μελέτη του ο υ ν δ υ α σ μ ο υ τ ω ν ε θ ν ι κ ω ν δ υ ν ά μ ε ω ν, τών όποιων άποτελεί μέρος, ανταποκρινόμενη σις βασικό ήγεμονικό της καθήκον.

Το πολιτικό έργο του Γκράμοι δέν προσεγγίζεται μόνο μέσα από την ανάγνωση τών κειμένων της περιόδου της «νομιμότητας» ή τών άπόψεών του διαν θρίσκεται σιτη φυλακή. 'Η δουλειά του πάνω σιτην διαπαιδαγώγηση τών στελεχών, το στυλ του σάν κομμουνιστή ήγγέτη είναι μέρος της ιστορίας του κομμουνιστικού κόμματος του όποιου υπήρξε ό μεγάλος οικοδόμος. "Ετσι, ή έρευνα πάνω σιτην πιό έπικαιρη προβληματική δέν πρέπει νά έπιοσιάζει την κατανόηση μιās πορείας και μιās εξέλιξης της σκέψης και μιās δράσης που είναι από μόνες τους ένα βασικό κεφάλαιο της ιστορίας αυτού του κόμματος. Τό νά μπορέσει όμως κανείς νά ακολουθήσει, με την εύρύτητα που προσφέρει αυτή ή συλλογή, όλο το ίτεγ της διαμόρφωσης και της ώριμότητας της έμπειρίας του Γκράμοι ξεκαθαρίζει πράγματι το πεδίο από τις παραμορφώσεις που προσπάθησαν νά δημιουργήσουν πρόσφατα και από εκείνες που θά ήθελαν νά άπομονώσουν την «δρντινοβίσιτη» φάση και νά την κάνουν βάση για μιá θεωρία του Κράτους και της επανάστασης και από αυτές που παρουσιάζουν τόν Γκράμοι σάν ένα «ρεφορμιστάκο», σάν ένα άσιδό δημοκράτη. 'Αγνοούν ή κάνουν πως άγνοούν όχι μόνο το σιαθερό μάθημα του δημιουργικού μαρξισμού που προσφέρει, άκόμα και σις κείμενα που είναι περισσότερο δεμένα με μιάν άμεση περίπτωση, αλλά άκόμα περισσότερο, άγνοούν όλο αυτό που παρουσιάζει σάν ριζική αντίθεση με την παράδοση και με

τὰ ἐμπόδια πού βάζει ὁ ρεφορμισμός, ἀγνοοῦν τὴν λενινιστικὴ τροφή πού ἀφομοιώνει καὶ προσφέρει στὴ διαλεκτικὴ τοῦ ἰταλικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τόσο πρὸ γόνιμη καὶ αὐστηρὴ όσο ἡ ἀναζήτηση βασίζεται στὴν πραγματικότητα τῆς ἰταλικῆς κατάστασης καὶ τῶν ταξικῶν συνθηκῶν πού τὴν καθορίζουν.

Τὸ δνομα τοῦ Γκράμοι ἔγινε στὴν μαρξιστικὴ κολλοῦρα σταθερὸ σημεῖο ἀναφορᾶς οὐ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, στὴν Εὐρώπη καὶ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες, στὴν Λατινικὴ Ἀμερικὴ, στὴν Ἰαπωνία. Πανοῦ ὑπογραμμίζεται ὁ πλοῦτος τῶν ἐφαρμογῶν καὶ ἡ εὐρύτητα τῶν θεμάτων τῆς ἰλιιστικῆς τῶν ἀντίληψης καὶ ἡ πρωτοτυπία μιᾶς τοποθέτησης ὅπου ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴ δράση, στὴ θέληση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν καθορίζεται χωρὶς δογματισμοὺς καὶ χωρὶς ἐμπειρισμοὺς. Τὸ νὰ διαβάσει κανεὶς ἱστορικὰ τὴν πολιτικὴ παραγωγή τοῦ Γκράμοι δὲ σημαίνει δι θέλει νὰ τῆς μειώσει τὴν ὀρητικὴ τῆς ἐπικαιρότητα. Ἀντίθετα. Σημαίνει νὰ κατανοήσει τὰ κύρια αἷτια μιᾶς ζωτανῆς μεθόδου, νὰ ἀναγνωρίσει καὶ νὰ ἐξετάσει ἕνα θέμα ἀνανέωσης τοῦ κινήματος, μιὰ ἀναζήτηση γύρω ἀπὸ τίς κινητήριες δυνάμεις τῆς ἰταλικῆς ἐπανάστασης πού εἶναι στὴν ἡμερήσια διάταξη ὄχι μόνο τῆς συζήτησης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰταλικῆς πραγματικότητας.

Γιὰ τὴ ζωὴ τῆς χώρας του, γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ὁ Γκράμοι ὑπῆρξε ἐξαιρετικὸς μάρτυρας. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τελευταῖος λόγος γιὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν κειμένων του. Αὐτὰ τὰ κείμενα προσφέρουν πολίτιμο ἕλικὸ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἰταλίας, πηγὴ καὶ σνράμα ἐρμηνευτικὴ ἐνδειξη. Καὶ αὐτὸ δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ τὰ κείμενα τοῦ 1919 - 1926, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκεῖνα πού ὄχι τόσο οωσιὰ χαρακτηρίστηκαν οὰν «νεανικὰ κείμενα» τοῦ 1914 - 1918. Αὐτὰ τὰ κείμενα γενικὰ θεωροῦνται μόνο οὰν καθρέφτης τῆς ἰδεολογικῆς διαμόρφωσης τοῦ Γκράμοι, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε κατὰ τὴν γνώμη μας νὰ τοποθετηθεῖ οὐ πρῶτο πλάνο ὁ χαρακτήρας τους οὰν θαναμία χρονικὰ τοῦ «ἔσωτερικοῦ μετώπου» τοῦ πρῶτου παγκόσμιου πολέμου, ἱσως ἡ μοναδικὴ μεγάλη μαρτυρία μιᾶς οοσιαλιστικῆς καὶ

επαναστατικῆς ὀπικῆς γιὰ τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἀνησυχίες
ἐκείνων τῶν τεσσάρων χρόνων. Καὶ ὅπως σ' αὐτὲς τὶς σε-
λίδες, ἔτσι καὶ στὶς ἐπόμενες, ἡ μεγάλη προσωπικὴ δύνα-
μη, ἡ σφραγίδα τοῦ λόγου τοῦ Γκράμσι τὶς κάνουν ἓνα κλα-
σικὸ ἔργο τῆς πολιτικῆς λογοτεχνίας αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα.

Πάολο Σπριάνο

Καταπιεστές και καταπιεζόμενοι *

Είναι, αλήθεια, θαυμάσιος ο αγώνας που δίνει η ανθρωπότητα από άμνημόνευτα χρόνια. Άγώνας ακατάπαυτος, με τον όποιον αυτή προσπαθεί να σπάσει και να διαρρήξει όλα τα δεσμά, που η άκολασία της κυριαρχίας ενός μόνο ατόμου, μιας τάξης ή ακόμα ενός ολοκληρωτικού λαού, προσπαθούν να της επιβάλουν. Και πρόκειται για μιάν έποποιία που είχε αναρίθμητους ήρωες και που την έχουν καταγράψει οι ιστορικοί όλου του κόσμου. Ο άνθρωπος, που σέ μιά κάποια στιγμή νιώθει δυνατός, έχοντας συνείδηση της δικής του υπευθυνότητας και της δικής του αξίας, δέ θέλει κανέναν άλλο να του επιβάλει τη θέλησή του και ζητάει να έλέγξει τις πράξεις και τις σκέψεις του. Γιατί, φαίνεται ότι είναι σκληρό πεπρωμένο για τους ανθρώπους, αυτό το ένστικτο που τους κυριεύει, να θέλουν να καταβροχθίσουν ο ένας τον άλλον, αντί να ενώνουν τις δυνάμεις τους, για ν' αγωνιστούν ενάντια στη φύση και να την κάνουν όλο και πιο χρήσιμη στις ανθρώπινες ανάγκες. Αντίθετα, ένας λαός, όταν αισθάνεται δυνατός κι έτοιμοπόλεμος, σκέφτεται άμέσως να έπιθεθεί στους γείτονές του, να τους διώξει και να τους καταπιέσει. Γιατί είναι ξεκάθαρο ότι κάθε νικητής θέλει να καταστρέψει το νικημένο. Άλλά, ο άνθρωπος, που από τη φύση του είναι υποκριτής και δολερός, δέν λέει στα ίσα «θέλω να κατακτήσω, για να καταστρέψω», αλλά, «θέ-

* Σχολικό δοκίμιο, χειρόγραφο πιθανώς το Νοέμβρη του 1910, όταν ο Γκράμσι, φοιτηθεί στην τελευταία τάξη του Λυκείου Dettori του Κάλλιαρι.

λω νά κατακτήσω γιά νά εκπολιτίσω». Καί ὅλοι οἱ ἄλλοι, πού τόν φθονοῦν, ἀλλά ἀπό τήν ἄλλη περιμένουν τή σειρά τους γιά νά κάνουν τὸ ἴδιο, προσποιοῦνται ὅτι τόν πιστεύουν καί τοῦ πλέκουν τὸ ἐγκώμιο.

Νά, γιατί, ἔχει ἀργήσει ὁ πολιτισμός νά εξαπλωθεῖ καί νά προσδεῦσαι. Νά γιατί, ἔχουν καταστραφεῖ φυλές ἀνθρώπινες, εὐγενικές καί ἐξυπνες ἢ πορευόμενες πρὸς τὴ δύση τους. Τὸ οἰνόπνευμα καί τὸ ὄπιο, πού οἱ δάσκαλοι τοῦ πολιτισμοῦ τους μοίραζαν ἀφθονά, ἐκπλήρωσαν τὸ καταστροφικὸ ἔργο τους.

Ἐπειτα, μιὰ μέρα διαδίδεται: ἕνας φοιτητῆς δολοφόνησε τὸν ἀγγλο κυβερνήτη τῶν Ἰνδιῶν, ἢ οἱ Ἴταλοί νικήθηκαν στὸ Ντογκάλι ἢ: οἱ boxers ἐξόντωσαν τοὺς Εὐρωπαίους ἱεραπόστολους. Καί τότε ἡ γηραιὰ Εὐρώπη, καταριέται μὲ φρίκη τοὺς θαρδάρους, τοὺς ἀπολίτιστους καί μιὰ νέα σταυροφορία ἐξαγγέλλεται ἐναντία σ' ἐκείνους τοὺς δυστυχισμένους λαούς.

Καί προσέξτε: οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ εἶχαν τοὺς καταπιεστές τους καί ἔκαναν αἱματηροὺς ἀγῶνες γιά νά ἀπελευθερωθοῦν, καί, τώρα στήνουν ἀδριάντες καί μνημεῖα στοὺς ἀπελευθερωτές τους, στοὺς ἥρωές τους καί ἀνυψοῦν σὲ ἐθνικὴ θρησκεία τὴ λατρεία τῶν νεκρῶν γιά τὴν πατρίδα. Ἄλλά, μὴν τολμήσετε, νά πεῖτε στοὺς Ἴταλοὺς ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ εἶχαν ἔρθει γιά νά μᾶς φέρουν τὸν πολιτισμό: ἀκόμα κι οἱ μαριμάρινες κολῶνες θὰ διαμαρτύρονταν. Ἐμεῖς, ναί, πῆραμε νά φέρομε τὸν πολιτισμό, καί, πράγματι: τώρα, ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ μᾶς εἶναι ἀφοσιωμένοι κι εὐχαριστοῦν τὸν οὐρανὸ γιά τὴν τύχη τους. Εἶναι, ὅμως, γνωστὸ sic vos non nobis. Ἀντίθετα, ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὅλοι ἔχουν τὸν ἀκόρεστο πόθο, ν' ἀποκηρύξουν τοὺς ὁμοίους τους, νά τοὺς ἀποσποῦν ἐκεῖνο τὸ λιγιστό, πού μπόρεσαν νά ἐξοικονομήσουν μὲ στερήσεις. Οἱ πόλεμοι ἔγιναν γιά τὸ ἐμπόριο, ὄχι γιά τὸν πολιτισμό: οἱ Ἑγγλέζοι βομβάρδισαν δὲν ξέρω πόσες πόλεις τῆς Κίνας, γιατί οἱ Κινέζοι δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν τίποτα γιά τὸ ὄπιο τους. Ὅ,τιδήποτε ἄλλο, παρὰ πολιτισμός! Καί οἱ ρῶσοι καί οἱ γιαιπωνέζοι κατασφάχτηκαν μεταξὺ τους γιά νά ἔχουν τὸ ἐμπόριο τῆς Κορέας καί τῆς

Μαντζουριάς. Σπαταλούνται οι περιουσίες των ανθρώπων, τους αφαιρείται κάθε προσωπικότητα. Δεν αρκεί όμως αυτό στους σύγχρονους υπερπολιτισμένους: στους ρωμαίους αρκούσε να δένουν τους νικημένους στο επινίκιο άρμα τους, μετά, όμως, μετέβαλαν την κατακτημένη γη σε έπαρχία. Τώρα, αντίθετα, θά θέλαμε να εξαφανίζονταν όλοι οι κάτοικοι των άποικιών, για ν' αφήσουν τόπο στους καινούριους που έρχονται.

Έάν, έπειτα, ή φωνή ενός τίμου ανθρώπου ύψώνεται για να στιγματίσει αυτές τις αυθαιρεσίες, αυτές τις καταχρήσεις, που ή κοινωνική ήθική και ό ύγιής, λεγόμενος, πολιτισμός θά έπρεπε να έμποδίσουν, τον περιγελούμε. Γιατί είναι ένας άφελής και δέ γνωρίζει όλες τις μακιαβελλικές σοφιστείες, που διέπουν την πολιτική ζωή. Έμεις, οί Ιταλοί, λατρεύουμε τον Γκαριμπάλντι. Από μικρούς μς διδάξαν να τον λατρεύουμε. (Ο Καρντούτσι¹ μς ένθουσίαζε με τό μύθο του Γκαριμπάλντι: Έάν ρωτούσαμε τά Ιταλόπαιδα, ποιός θά ήθελαν να είναι, ή μεγαλύτερη πλειοψηφία θά διάλεγε βέβαια να είναι ό Ξανθός ήρωας. Θυμάμαι: ότι σε μιά εκδήλωση για την επέτειο της ανεξαρτησίας, ένας σύντροφος μου είπε: Μά γιατί όλοι κραυγάζουν: «Ζήτω ό Γκαριμπάλντι! και κανένας: Ζήτω ό Βασιλιάς!»; Και έγώ δέν ήξερα να δώσω μίαν εξήγηση. Τέλος πάντων, στην Ίταλία, από τους κόκκινους ως τους πράσινους και τους κίτρινους, λατρεύουν σαν είδωλο τον Γκαριμπάλντι, αλλά κανείς δέν ξέρει να εκτιμήσει τά ύψηλά ιδανικά. Κι όταν ό Ιταλικός στόλος στάλθηκε στην Κρήτη² να κατεβάσει την έλληνική σημαία, που είχε ύψωθεί, από τους εξεγερισμένους και να ξαναβάλουν στη θέση της την τουρκική σημαία, κανείς δέν ύψωσε μιά φωνή διαμαρτυρίας. Ναι. Τό σφάλμα ήταν των κοητικών, που ήθελαν να ταραξουν την ευρωπαϊκή Ισορροπία. Και κανείς απ' τους Ιταλούς, που ίσως εκείνη τή μέρα έπευφημούσαν τον ήρωα άπελευθερωτή της Σικελίας, δέν σκέφθηκε ότι εάν ό Γκαριμπάλντι ζούσε, δέν θά τον ένδιέφερε ή έναντίωση όλων των ευρωπαϊκών δυνάμεων, προκειμένου να βοηθήσει ένα λαό ν' άποκτήσει την

ἐλευθερία του. Καί ἔπειτα, διαμαρτυρόμαστε, όταν κανείς ἔρχεται νά μᾶς πει ὅτι εἴμαστε ἕνας λαός ρητόρων!

Καί ποιός γνωρίζει γιά πόσο ἀκόμα χρόνο θά κρατή-
σει αὐτή ἡ ὑπόθεση. Ὁ Καρντούτσι διερωτῶταν: «Πότε ἡ
ἐργασία θά εἶναι χαρούμενη καί τότε θά εἶναι ἐξασφαλι-
σμένη ἡ ἀγάπη;». Ἀκόμα, ἔμως, περιμένουμε μίαν ἀπάν-
τηση. Καί ποιός γνωρίζει αὐτόν πού θά ξέρε: νά τῇ δώσει.
Πολλοί λένε ὅτι τώρα πιά ὁ ἄνθρωπος ἔλο αὐτό πού ἔπρεπε
νά κατακτήσει στήν ἐλευθερία καί στόν πολιτισμό τὸ ἔχει:
κίβλας κάνει καί δέν τοῦ μένει ἄλλο τίποτα ἀπὸ τὸ νά ἀ-
πολαύσει τοὺς καρπούς τῶν ἀγώνων του. Ἀντίθετα, ἐγὼ
πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ ἄλλα νά γίνουν: Οἱ ἄνθρω-
ποι δέν ἔχουν τίποτ' ἄλλο, παρὰ ἕνα ἐπίχρισμα πολιτισμοῦ,
ἀλλὰ μόλις τοὺς χαράξεις, ἀμέσως φαίνεται τὸ δέρμα τοῦ
λύκου. Τὰ ἐνστικτα ἔχουν τιθασευθεῖ, ἀλλὰ δέν ἔχουν κα-
ταστραφεί, καί τὸ δίκιο τοῦ πιὸ δυνατοῦ εἶναι τὸ μόνο πού
ἀναγνωρίζεται. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση κατάργησε πολλὰ
προνόμια, ἐξέγειρε πολλοὺς καταπιεσμένους, μὰ δέν ἔκανε
τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ν' ἀντικαταστήσει μὴ τάξη μὲ μίαν ἄλ-
λη στήν κυριαρχία. Κληροδότησε, ἔμως, ἕνα μεγάλο δίδαγ-
μα: Ὅτι τὰ προνόμια καί οἱ κοινωνικὲς διαφορὲς, μὲ τὸ νά
εἶναι προϊόντα τῆς κοινωνίας καί ὄχι τῆς φύσης μποροῦν
νά ξεπεραστοῦν. Ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα ἄλ-
λο λουτρό αἵματος γιά νά ἐξαλείψει πολλὰς ἀπ' αὐτὰς τίς
ἀδικίες. Ἄς μὴ μετανοοῦν, λοιπόν, οἱ κυρίαρχοι πού ἔφτ-
σαν τὰ πλήθη σὲ μίαν κατάσταση ἀγνοίας καί ἀγριότητος,
ὅπως εἶναι τώρα.

*Δρασιήρια καὶ ἐνεργητικὴ οὐδαιερότητα **

Ἀκόμα καί στήν ἐξαιρετικὴ σύγχυση, πού ἡ παρούσα
κρίση δημιούργησε στίς συνειδήσεις καί στὰ κόμματα, ἔλοι

* Ἰπογεγραμμένο Ἀντόνιο Γκράμοι «Grido del Popolo», 31
Ὀκτώβρη 1914, στή ρουμπρίκα «Ὁ πόλεμος καί οἱ γῶνες τῶν σο-
σιαλιστῶν».

είναι σύμφωνοι σ' ένα σημείο: ή παρούσα ιστορική στιγμή είναι άπερίγραπτης βαρύτητας, οι συνέπειές της μπορούν να είναι βαρύτερες, και, επειδή τόσο αίμα χύθηκε και τόση ενέργεια καταναλώθηκε, κάνουμε προσπάθειες να λυθεί ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός των ζητημάτων, που το παρελθόν άφησε άλυτα και ή ανθρωπότητα να μπορέσει να ξαναπαράει τον δρόμο της, χωρίς να τη σκιάζουν λύπες και άδικίες, χωρίς να μπορεί να είναι βραχυπρόθεσμο το μέλλον της, διαπερασμένο από μάν άλλη άπ' αυτές τις καταστροφές, που ζητά πάλι μάν άλλη τρομερή δαπάνη ζωών και ενεργειών σάν κι αυτή.

Και μετς οι Ίταλοι σοσιαλιστές βάζουμε στον έαυτο μας το πρόβλημα: «Ποιά πρέπει να είναι ή λειτουργία του Σοσιαλιστικού Ίταλικού Κόμματος, (προσοχή, και όχι του προλεταριάτου ή του σοσιαλισμού γενικά) στην παρούσα στιγμή της ζωής της Ίταλίας;

Γιατί, το σοσιαλιστικό Κόμμα, στο όποιο έμεις δουλεύουμε είναι και Ίταλικό, δηλαδή, είναι εκείνο το τμήμα της σοσιαλιστικής Διεθνούς, που έχει ανάλαβει το έργο του προσεταιρισμού του Ίταλικού Έθνους στη Διεθνή. Αυτό το άμεσο έργο του, πάντα έπικαιρο, του παρέχει ειδικά χαρακτηριστικά, έθνικα, που το αναγκάζουν να αναλάβει στη ζωή της Ίταλίας μά δική του, ειδική λειτουργία, μά δική του ύπευθυνότητα. Είναι ένα έν δύναμι: Κράτος, που προοδευτικά ώριμάζει, ανταγωνιστικό του άστικού Κράτους, που προσπαθεί σέ άγώνα μακροχρόνιο μ' αυτό το τελευταίο και στην εξέλιξη της έσωτερικής του διαλεκτικής, να δημιουργήσει τα όργανα, για να το ξεπεράσει και να το άποροφηήσει. Και στην ανάπτυξη αυτής της λειτουργίας του, είναι αυτόνομο, μη έξαρτώμενο από τη Διεθνή, παρά μάνα για την επίτευξη του άνώτερου σκοπού και για το χαρακτήρα που αυτή ή πάλη πρέπει να παρουσιάζει, δηλαδή το χαρακτήρα της ταξικής πάλης.

Ό μάνος άρμόδιος κριτής του τρόπου με τον όποιο αυτός ο άγώνας πρέπει να επικρατήσει σίς διάφορες

συγκυρίες και της στιγμής στην οποία πρέπει να αποκορυφωθεί στην επανάσταση, είναι το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ίταλίας, που τον ζει και γνωρίζει τη διαφορετική συμπεριφορά του.

Μόνον έτσι μπορούμε να νομιμοποιήσουμε το γέλιο και την περιφρόνηση, που με αυτά δεχθήκαμε τις βρισιές του Έρβι³ και τις προσπάθειες προσέγγισης των Γερμανών σοσιαλιστών, που τόσο ο ένας όσο και οι άλλοι μιλούσαν στο όνομα της Διεθνούς, της οποίας θεωρούνταν εξουσιοδοτημένοι έρμηνευτές, όταν το Σ.Κ.Ι. απέρριψε τη φόρμουλα της «απόλυτης ουδετερότητας».

Γιατί, προσοχή, δεν είναι για την ουσία της ουδετερότητας που συζητάμε, (ουδετερότητα — ευνόητα — του προλεταριάτου), αλλά, για τον τρόπο αυτής της ουδετερότητας.

Η φόρμουλα της «απόλυτης ουδετερότητας» ήταν χρησιμότητα στην πρώτη στιγμή της κρίσης, όταν τα γεγονότα μας κατέλαβαν ξαφνικά, σχετικά άπροετοίμαστους λόγω του μεγέθους τους. Γιατί μόνο ή δογματικά άσυμβίβαστη διαβεβαίωση, όρθα κοφτά, μπορούσε να μας κάνει ν' αντιπαρθέσουμε ένα συμπαγές όχύρωμα απόρθητο στην πρώτη διάδοση των παθών που απορρέουν από τα ιδιαίτερα συμφέροντα. Τώρα, που από την πρωταρχική χαοτική κατάσταση, καταρρίφτηκαν τα στοιχεία σύγχυσης, και ο καθένας πρέπει να αναλάβει τις εθύνες του, αυτή έχει μόνο αξία για τους ρεφορμιστές, που λένε ότι δε θέλουν να παίξουν *tergi scachi*⁴ (μ' αφήνουν τους άλλους να παίξουν και να κερδίζουν) και θα ήθελαν το προλεταριάτο να παρακολουθούσε σαν θεατής, χωρίς να παίρνει μέρος στα συμβάντα, αφήνοντας και να του δημιουργήσουν την ώρα του, ενώ, εν τώ μεταξύ, οι αντίπαλοι δημιουργούν την ώρα τους από μόνοι τους και προετοιμάζουν το έδαφος για την ταξική πάλη.

Άλλα οι επαναστάτες, που αντιλαμβάνονται την ιστορία σαν δημιουργήμα του δικού τους πνεύματος, καμωμένη από μιὰ άδιάκοπη σειρά ρήξεων με τις άλλες ενεργητικές και παθητικές δυνάμεις της κοινωνίας, και προετοιμάζουν το μέγιστο των ευνόικων συνθηκών για την τελειωτική

ρ ή ξ η (τήν επανάσταση) δέν πρέπει νά ἀρκοῦνται στήν προσωρινή φόρμουλα «ἀπόλυτη οὐδετερότητα», ἀλλά πρέπει νά τήν μετατρέπουν στήν ἄλλη, δηλαδή στήν «δρασθήρια καί ἐνεργητική οὐδετερότητα». Πράγμα, πού σημαίνει νά ξαναδοθεῖ στή ζωή τοῦ ἔθνους ὁ γνήσιος καί εἰλικρινῆς χαρακτήρας του, τῆς ταξικῆς πάλης, ἐπειδή ἡ ἐργατικὴ τάξη ἐξαναγκάζοντας τήν κυρίαρχη τάξη νά ἀναλάβει τίς εὐθύνες της, ὑποχρεώνοντάς την νά φέρει μέχρι τέλος τοὺς ὄρους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξάγει τὸ λόγο ὑπαρξῆς της, θά ὑπομείνει τήν δοκιμὴ προετοιμασίας, μὲ τὴν ὁποία προσπάθησε νά φτάσει στὸν σκοπὸ, πού ἔλεγε ὅτι ἦταν δικὸς της. Τὴν ἀναγκάζει (σὴν δική μας περίπτωσι, στήν Ἰταλία) νά ἀναγνωρίσει ὅτι ἀπέτυχε ἐντελῶς στὸ σκοπὸ της ἐπειδὴ ὁδήγησε τὸ ἔθνος, ἀν καὶ διακήρυττε ὅτι εἶναι ἡ μοναδικὴ τοῦ ἀντιπρόσωπος, σὲ ἓνα ἀδιέξοδο, ἀπὸ τὸ ὅποιο αὐτὸ τὸ ἔθνος δέν θά μπορέσει νά θγεί, παρὰ μόνον ἐγκαταλείποντας στή δική τους μοίρα ὄλους ἐκεῖνους τοὺς θεσμοὺς, πού εἶναι ἄμεσα ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν θλιβερὴ τωρινὴ κατάστασίν του.

Μόνον ἔτσι θά ἀποκατασταθεῖ ἡ ἀντίθεση τῶν τάξεων, τὸ σοσιαλιστικὸ κῆμμα θ' ἀπελευθερωθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ ἀστικὰ ἐπιθέματα, πού ὁ φόβος τοῦ πολέμου τοῦ προσκόλλησε (ποτέ, ὅπως στοὺς τελευταίους δυὸ μῆνες, ὁ σοσιαλισμὸς δέν εἶχε τόσοι συμπαθοῦντες περισσότερο ἢ λιγότερο ἐνδιαφερόμενους) καί ἔχοντας ἀγγίξει τὴ χώρα μὲ τὸ χέρι, (γιατὶ στήν Ἰταλία δέν εἶναι τὰ πάντα οὔτε προλεταριακὰ οὔτε ἀστικά, δεδομένου ὅτι ὑπάρχει λίγο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πολιτικὸ ἀγῶνα, πράγμα πού ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ πάντα ἀπέδειξε, καί γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ πιὸ εὐκόλο νά κατακτηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν πού ξέρεי νά ἀποδείχνει ὅτι ἔχει ἐνέργεια καί καθαρὴ ὀπτικὴ γιὰ τὰ δικά του πεπρωμένα), μὰ πού ἐκεῖνοι, πού φέρονταν ὡς ἐντολοδόχοι της ἀποδείχθηκαν ἀνίκανοι γιὰ κάθε ἐνέργεια, [θά μπορέσει] νά προετοιμάσει τὸ προλεταριάτο νά τὴν ἀντικαταστήσει, (δηλ. τὴν ἀστικὴ τάξη, σ.τ.μ.) νά τὸ προετοιμάσει νά δημιουργηθεῖ ἐκεῖνι τῇ μέγιστῃ ρήξει, πού σημαδεύει τὴ μετάβασι τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ μιὰ μορφὴ ἀτελὴ σὲ μιὰν ἄλλη πιὸ τέλεια.

Πιο προνοητικός γι' αυτό, μου φαίνεται, θα έπρεπε να είναι ο Α.Τ.* που για τη λεγόμενη υπόθεση Μουσολίνι, έγραψε στο προηγούμενο φύλλο του Grido. Αυτός, θα έπρεπε να κάνει διάκριση μεταξύ αυτού, που στις διακηρύξεις του διευθυντή του Avanti! όφειλονταν στον Μουσολίνι - άνθρωπο, καταγόμενο από την Αιμίλια Ρομάνια, (και αυτό επίσης ειπώθηκε) και αυτού που όφειλονταν στον Μουσολίνι - ι τ α λ ό σοσιαλιστή, να πάρει, τέλος πάντων, αυτό που θα μπορούσε να ήταν ζωτικό στη συμπεριφορά του και σ' εκείνο να άπευθύνει την κριτική του, εκμηδενίζοντάς τον, δηλαδή, βρίσκοντας εκεί τό πεδίο συμβιδιασμού μεταξύ του θεωρητικού φαρμαλισμού της Διεύθυνσης του κόμματος που άπόμεινε και του ρ ε α λ ι σ τ ι - κ ο υ σ υ γ κ ε κ ρ ι μ ε ν ι σ μ ο υ του διευθυντή του Avanti!.

Μά λαθεμένος μου φαίνεται ό κεντρικός πυρήνας του άρθρου του Α.Τ. "Όταν ό Μουσολίνι λείι στην ιταλική άστική τάξη: «Πηγαίνετε όπου τά πεπρωμένα σ α ς σās καλούν», δηλαδή: «άν έσείς νομίζετε ότι είναι δικό σ α ς καθήκον να κάνετε τον πόλεμο με την Αύστρία, τό προλεταριάτο δέν θα σμποτάρει την πράξη σας», δέν άρνείται

* Α.Τ. (*Αντζελο Τάσκα) ύποστήριζε στο άρθρο «Ό μύθος του πολέμου» (24 Όχτώβρη), την άπίσημη γραμμή της ήγεσίας του ΣΚΙ, δηλαδή της άπόλυτης ουδετερότητας, που πήρε την μορφή μιας έκκλησης στους έργάτες και που προωθήθηκε μετά από τό ξέσπασμα του πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Η «υπόθεση Μουσολίνι», γεννήθηκε όταν ό διευθυντής του «Avanti!» πρότεινε την θέση για σχετική ουδετερότητα. Ό Τάσκα κατηγορήσε τον Μουσολίνι ότι άγνόησε την διαδικασία «μέσα από την όποία τό προλεταριάτο, τό καλύτερο κομμάτι του προλεταριάτου, είδε στον πόλεμο τό άκρικό, τό πιο σίγουρο, τό πιο άναμφισβήτητο σύμβολο του άστικού συστήματος, την πιο καθαρή έκφραση της δικής του ταξικής σκλαβιάς». Σε λίγες εβδομάδες ή θέση του Μουσολίνι άποκάλυπτε μία πραγματική στροφή από την σχετική ουδετερότητα στον παρεμβατισμό. Διώχτηκε από τό σοσιαλιστικό κόμμα και έβρυσε στις 15 Νοέμβρη την έφημερίδα «il Popolo d' Italia».

καθόλου την συμπεριφορά του μπρός στον λιδικό πόλεμο, που είχε σαν αποτέλεσμα εκείνο που ο Α.Τ. ονομάζει «ο άρνητικός μύθος του πολέμου». Όταν γίνεται συζήτηση για τα «πεπρωμένα σας», αφήνεται να ένοηθούν εκείνα τα πεπρωμένα, που για την ιστορική λειτουργία της άστικής τάξης αποκορυφώνονται στον πόλεμο και που αυτή διατηρεί έστα πιδ έντονα ακόμα, έπειτα από τή συνείδηση του προλεταριάτου, που έχει κατακτηθεί, τον χαρακτήρα της άμείωτης αντίθεσης με τα πεπρωμένα του προλεταριάτου.

Γι' αυτό, ο Μουσολίνι, δέν θέλει ένα γενικό άγκάλιασμα, δέν θέλει συγχώνευση όλων των κομμάτων σέ μιá έθνική όμοφυχία, όποτε τότε ή θέση του θά ήταν αντίσοσιαλιστική. Αύτός, θά ήθελε τó προλεταριάτο, έχοντας κατακτήσει μιá καθαρή συνείδηση της ταξικής του δύναμης και της επαναστατικής του δυναμικής και έχοντας άναγνωρίσει —πρός στιγμή— τή δική του άνωριμότητα, να ανάλαβει τó τιμόνι του Κράτους (να κάνει τήν [...]) * μιá ιδανική πειθαρχία και επέτρεπε να άφεθούν να δράσουν στήν ιστορία εκείνες οι δυνάμεις, που τó προλεταριάτο, μη μπορώντας να αντικαταστήσει, θεωρεί πιδ δυνατές). Και τó σαμποτάρισμα μιás μηχανής (που σ' ένα άληθινό σαμποτάρισμα ανάγεται ή άπόλυτη ούδετερότητα, σαμποτάρισμα άπάρδεκτο κατά τ' άλλα μ' ένθουσιασμό από τήν κυρίαρχη τάξη) δέν σημαίνει σίγουρα ότι εκείνη ή μηχανή δέν είναι τέλεια και δέν είναι χρήσιμη για κάτι.

Ότε ή θέση του Μουσολίνι άποκλείει (αντίθετα, τó προυποθέτει) να παραιτηθεί τó προλεταριάτο από τήν ανταγωνιστική του συμπεριφορά και να μπορεί, έπειτα από μιá άποτυχία ή μιá άποδεδειγμένη άδυναμία της άρχουσας τάξης, να ξεμπερδέψει άπ' αύτην και να κυριαρχήσει στα δημόσια πράγματα, άν, τουλάχιστον, έγώ έξηγήσα καλά τις κάπως μη όργανικές διακηρύξεις του και τις άνέπτυξα σύμφωνα με τήν ίδια γραμμή, που αύτός θά είχε κάνει.

Δέν μπορώ να φανταστώ ένα προλεταριάτο που να μοιάζει σαν ένα μηχανισμό, στον όποιο τον Ίούλιο δόθη-

* Στο κείμενο λείπει μιá σειρά.

κε τὸ σκοινὶ μὲ τὸ κλειδάκι τῆς ἀπόλυτης οὐδετερότητας, καί, πού νὰ μὴν μπορεῖ νὰ σταματηθεῖ τὸν Ὀχτώβρη χωρὶς νὰ συντριβεῖ. Πρόκειται γιὰ ἀνθρώπους, ἀντίθετα, πού ἀπόδειξαν εἰδικὰ σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια διὰ κατέχουν μὴν εὐκινησία νόησης καὶ μὴ φρεσκάδα εὐαισθησίας, πού ἡ ἄμορφη καὶ ἀδιάφορη ἀστική μάζα δὲν μπορεῖ οὔτε κἀν νὰ τὶς μυριστεῖ. Μιὰ μάζα, πού ἔδειξε διὰ γνωρίζει πολὺ καλὰ νὰ ἀφομοιώνει καὶ νὰ ξαναζεῖ τὶς καινούριες ἀξίες, πού τὸ ξαναγεννημένο σοσιαλιστικὸ κόμμα προπαγάνδιζε. Ἡ ἴσως τρομάζουμε μπρὸς στὴ δουλειὰ πού θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε, γιὰ νὰ ἀναλάβουν αὐτὸ τὸ καινούριον ἔργο, πού ἴσως θὰ μπορούσε νὰ εἶναι γι' αὐτὸ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς ὑπὸ κηδεμονία θέσης τοῦ ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξην.

Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ἡ βολικὴ θέσις τῆς ἀπόλυτης οὐδετερότητας, ἃς μὴν μᾶς κάνει νὰ ξεχάσουμε τὴ σοβαρότητα τῆς στιγμῆς, καὶ ἃς μὴν μᾶς κάνει νὰ ἐγκαταλειφθοῦμε, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴν, σὲ μιὰ πολὺ ἀφελὴ θεώρησις καὶ βουδιστικὴ παραίτησις τῶν δικαιοδικαίων μας.

Ἢ Σύλλαβος καὶ ὁ Χέγκελ *

Καὶ σ' αὐτὸ ἐπίσης τὸ καινούριον βιβλιαράκι,** ὁ Μάριο Μισσιρόλι πέφτει ξανά στὰ ἴδια λάθη καὶ στὶς ἴδιες ἐλλείψεις πού ἐπιπλήχθησαν σὲ μιὰ προηγούμενη ἐργασία του. Ἡ σοσιαλιστικὴ μοναρχία: ἀντίληψη ἀπλοϊκὴ, ἐκθεσις πολὺ περιληπτικὴ, πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι λεπτομερειακὴ καὶ ντοκουμενταρισμένη, γιὰ νὰ ἔχει μιὰ κάποια πειστικὴ ἀποτελεσματικότητά. Ἀληθινά, ὁ δημιουργὸς σηκώνει τὰ χέρια ψηλά, γράφοντας σὲ μιὰ εἰσαγωγικὴ προειδοποίησις: «Ἄς μὴν ξεχνᾷ ὁ ἀναγνώστης διὰ ἐγὼ ἀφήνω κατὰ μέρος ἀπ' τὸ ὅλον αὐτὸ πού δὲν εἶναι καθαρὴ λογικὴ τῶν ἰδεῶν». Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν ἐλαχιστο-

* Ὑπογεγραμμένο ALFA GAMMA, «Il Grido del Popolo» 15 Γενάρη 1916, στὴν ρουμπρίκα «Attualità libraria».

** «Il Papa in guerra», Μπολόνια 1915.

ποιεί την αλαζονεία του. Ἀπ' αὐτὴν τὴ λογικὴ τῶν ἰδεῶν, βοηθῆται, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ ἱστορικὰ γεγονότα, γιὰ νὰ τὰ δικαιολογήσῃ ἢ γιὰ νὰ τὰ καταδικάσῃ μὲ ὑπονοούμενα, γιὰ νὰ χαράξῃ πολιτικὰ προγράμματα, κι ὅλο αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκη — καὶ κατὰ κάποια ἔννοια — τὸ ἠθικὸ καθήκον νὰ ντοκουμεντάρῃ τὰ νυχτογραφήματά του.

Ἡ ἀντιμετώπιση, σὰν πρόβλημα κουλτούρας, ἀφηρημένα, ἐνὸς ζητήματος ποῦ ἔχει βαθιὲς ρίζες στὴν ἱστορία καὶ στὶς ἀτομικὲς συνειδήσεις, εἶναι ἐρασιτεχνισμὸς, εὐζαντινισμὸς καὶ δὲν φτάνει ἢ ζωηρότητα τῆς διανόησης, ποῦ μπορεῖ νὰ καταστήσῃ εὐχάριστη ἀκόμα καὶ τὴν πιὸ στεῖρα φλυαρία, νὰ δικαιολογήσῃ: αὐτὴ τὴ φιλολογία, στὴν ὁποία εἰδικεύτηκαν μὲ ἀκρίβεια ὁ Μισσιρόλι καὶ ὁ Γκοφρέντο Μπελλόντσι.

Ὁ Μισσιρόλι ὑποβιάζει τὴν ἱστορία, ποῦ ἐξελίσσεται: κάτω ἀπ' τὰ μάτια μας, σ' ἓνα μόνον πρόβλημα: στὸ θρησκευτικόν. Ὑποστηρίζει δὲ αὐτὴ τὴ θέση: στὸ λατινικὸ κόσμον ὑπάρχει ἓνας τρομερὸς διχασμὸς στὶς ἀτομικὲς συνειδήσεις. Ἡ δημιουργία τοῦ «κοσμικοῦ» κράτους, γεννημένου σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, ἔριξε τὴν Μεσημβρινὴν Εὐρώπην σὲ μιὰ κρίση, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ σωθεῖ, παρὰ μόνον ἀπὸ μιὰ πιὸ τέλεια κοινωνικὴ μορφή: τὴ θεοκρατία, νοημένη σὰν τέλεια ἐνότητα στὴ ζωὴ σκέψης καὶ συνείδησης. Αὐτὴ ἡ ἐνότητα ὑπάρχει στὸν γερμανικὸν κόσμον. Τὸ γερμανικὸ ἔθνος γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ θρησκευτικὴ κρίση, τὴν μεταρρύθμιση τῶν διαμαρτυρούμενων καὶ παγιώθηκε καὶ ἀνδρώθηκε, μέσα ἀπὸ μιὰν ἔντονη δουλειὰ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης ποῦ τὸ ὀδήγησε στὴ δημιουργία τοῦ σύγχρονου κράτους, στὸ ὁποῖο ὁ πολίτης εἶναι καὶ πιστός, ἀφοῦ ὁ φιλοσοφικὸς ἰδεαλισμὸς, καταργώντας κάθε ἀντίθεση καὶ θάζοντας στὴν ἀτομικὴ συνείδηση τὸν συντελεστὴ τῆς γνώσης καὶ τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος τῆς ἱστορίας, τὸν κατέστησε ἀνεξάρτητο ἀπὸ κάθε ἐξουσία, ἀπὸ κάθε Σύλλαβο⁵. Τί συνέθηκε, ἀντίθετα, στὴν Ἰταλία; Τὸ ἰταλικὸ ριζορτζιμέντο ὑπῆρξε ἓνα τεχνικὸ πολιτικὸ κίνημα, χωρὶς βάσεις, χωρὶς ρίζες στὸ πνεῦ-

μα του λαού, γιατί δεν προηγήθηκε μια θρησκευτική επανάσταση. Ο φιλελευθερισμός, του Καβούρ, διαχωρίζοντας το κράτος από την εκκλησία και καθιστώντας το ανταγωνιστικό σ' αυτήν, σαν θεματοφύλακα του θείου, στην πραγματικότητα, δεν έκανε τίποτ' άλλο παρά ένα μεγάλο λάθος: γιατί δεν έκανε τίποτ' άλλο παρά να απογυμνώνει το κράτος από την απόλυτη αξία του. Ένα δημοίο λάθος διέπραξε ή γαλλική δημοκρατία, γιατί δέχθηκε εν μέρει τα δόγματα του γερμανικού ιδεαλισμού, καταργώντας βίαια το θεϊκό δίκαιο και την νομιμοφροσύνη, μα δεν έπέτυχε να απογυμνωθεί εντελώς από την παλιά καθολική αντίθεση και δημιούργησε μια μασονική Σύλλαβο: δηλαδή την απόλυτη ανώτερη δικαιοσύνη στις ιστορικές συγκυρίες και στις διεστραμμένες ανθρώπινες δυνάμεις και δεν δημιούργησε σε τελευταία ανάλυση βαθμιαία τη θέληση, αλλά κάθισε αυτή από μόνη της πάνω σ' ένα θρόνο σαν τον θεό των καθολικών. Νά, γιατί σύμφωνα με τον Μισσιρόλι, ο πάπας, στην πραγματικότητα, παίρνει σ' αυτό τον πόλεμο το μέρος της Συμφωνίας⁶, γιατί σ' αυτήν βρίσκει αντιλήψεις παρόμοιες με τις δικές του, που έχουν την ίδια πηγή (σημειτική, θά ελεγαν οι έθνικιστές) στην παλιά χριστιανική παράδοση. Ο πάπας μπορεί να βρεθεί σύμφωνος με τους μασόνους, αλλά όχι με τους γερμανούς. Στους μασόνους υπάρχει δυνατότητα απορρόφησης, γιατί αυτοί δεν αντικατάστησαν τίποτα άλλο, παρά όνματα άνωφελή στον καθολικισμό. Στους γερμανούς, υπάρχει, αντίθετα, ή απρόσβλητη, γρανίτινη σταθερότητα της συνείδησης, της ταυτότητας του θείου και του ανθρώπινου, της ιδέας και της πράξης, του πνεύματος και της ιστορίας. Ο Χέγκελ σκότωσε κάθε δυνατότητα της Σύλλαβου, αυτό που δεν έκανε δηλαδή ο Ρουσσώ, και, από τον γερμανικό ιδεαλισμό βλάστησαν και διασκορπίστηκαν όλες οι αναρχικές αντιλήψεις, που δημιούργησαν το χάος στη διαυγή καθολική παράδοση του λατινισμού.

Θά πήγαινε μακριά και δεν θά ήταν άρμόδιο του χαρακτήρα του «Γκίδο», το να συζητηθούν και να τονισθούν όλα τα λάθη, στα όποια παραπαίει ή εύκολη διαλεκτική του Μισσιρόλι. Ένδιαφέρει να τονιστεί μόνο αυτό το γεγο-

νός: τὸ μόνο συμπέρασμα στὸ ὁποῖο εἶναι δυνατό νὰ φτάσουμε ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τοῦ συγγραφέα, εἶναι: ὅτι ὁ καθολικισμὸς εἶναι μαθηματικὰ προορισμένος νὰ εξαφανιστεῖ. "Ἄν εἶναι ἀλήθεια, καὶ ὅταν τέτοιο τὸ ἀποδέχεται ὁ Μισσιρόλι, ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξη, ἐπιβεβαιωμένη, ἀπὸ τὸν Χέγκελ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀπὸ τὸν καθολικισμὸ περνᾶμε στὸν Λουθηρανισμὸ, ἀπ' αὐτὸν στὴν ἐλεύθερη ἔρευνα τῆς Σχολῆς τοῦ Τύμπιγκεν * καὶ ἔτσι, στὴν καθαρὴ φιλοσοφία, ποὺ πετυχαίνει — τελικὰ — νὰ καταλάβει ὅλο τὸ μέρος ποὺ τῆς ἀρμόζει: στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, διώχνοντας τὸν παλιὸ καλὸ θεό, ποὺ ἐπιστρέφει στὸ βασίλειο τῶν φαντασμάτων ⁷, γιατί, αὐτὴ ἡ διαδικασία, θὰ πρέπει νὰ περιοριστεῖ μόνο στὴ Γερμανία; Ἡ σύγχυση ποὺ θὰ ὑπῆρχε στὶς συνειδήσεις τῶν λατίνων δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἕνα ἐνδιάμεσο στάδιο μεταξὺ τοῦ καθολικοῦ καὶ μασονικοῦ ὑπερβατισμοῦ ⁸ καὶ τοῦ ἰδεαλιστικοῦ ἐνυπαρχισμοῦ ⁹.

"Ἄν αὐτὸς ὁ πόλεμος σκότωσε κάτι πραγματικά, αὐτό, εἶναι ἡ παλιὰ ἀντίληψη τῆς ἀπόλυτης δικαιοσύνης, ποὺ ἀπὸ μόνη τῆς ἐπιβάλλεται καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανόνια καὶ ἀπὸ μπαγιονέτες γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν. Ἀκόμα καὶ ἂν ἡ Γερμανία νικηθεῖ, αὐτὸ δὲν θὰ γίνει πρὶν ἐπιβάλλει στοὺς ἀντίπαλους τὶς ἀντιλήψεις τῆς γιὰ τὸ κράτος, γιὰ τὴ δικαιοσύνη, γιὰ τὴν δύναμη, ἢ, αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις, ποὺ περισσότερο τὴν πλησιάζουν γιὰ νὰ διατηρηθεῖ τὴν ἰσορροπία.

Αὐτὸς ποὺ θὰ ἔγει πραγματικά νικημένος ἀπὸ τὸν πόλεμο, θὰ εἶναι ὁ καθολικισμὸς καὶ ἡ Σύλλαβος, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Μισσιρόλι.

Αὐτὸ τὸ ξέκομμα ἀπὸ τὴν ἱστορία, αὐτὴ ἡ θέληση νὰ διατηρηθεῖ ἡ σκέψη πάνω ἀπὸ τὰ γεγονότα, τὰ κοινωνικὰ ρεύματα ποὺ ταραξίζουν καὶ ἀνανεώνουν συνεχῶς τὴν κοινωνία, στὸν Μισσιρόλι, φαίνονται ὡς μιά δοκιμασία δύναμης, θαυμάσιας ἠθικῆς ἐγκράτειας καὶ διανοητικῆς ὑπεροχῆς.

* Σχολὴ τοῦ Τύμπιγκεν. ἔθηκε μεταξὺ τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνου. ἔθεσε τὸ πρόβλημα τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς πρόβλημα πρωταρχικῆ ἱστορικῆ

Ἀντίθετα, ὅμως, εἶναι ἐσωτερικὴ ἀδυναμία τῆς παποσύνης. Ἐνῶ δλα ἀνανεώνονται καὶ ξαναγεννιοῦνται, ἡ παποσύνη κόδε: ἔναν πρὸς ἕναν τοὺς δεσμοὺς, πού θά μπορούσαν ἀκόμα νά τὴν κάνουν μιὰ δραστήρια δύναμη στὴν ἱστορία. Ὁ Μισσιρόλι βλέπει δύο μόνο θρησκείες: τὸν καθολικὸ ὑπερβατισμὸ καὶ τὸν ἰδεαλιστικὸ συνυπαρχισμὸ, προῖόν τῆς Μεταρρύθμισης. Πραγματικά, κάθε ἄνθρωπος ἔχει μιὰ δική του θρησκεία, μιὰ δική του πίστη, πού γεμίζει τὴ ζωὴ του καὶ τὴν κάνει ἀξία νά τὴν ζεῖ κανεῖς.

Ὅχι ἀνώφελα ὁ Χέγκελ ἔζησε καὶ ἔγραψε. Ὅπως δὲν ἀπορίπτεται καὶ δὲν ξεπερνιέται: ὁ καθολικισμὸς ἀγνοῶντας τον, ἔτσι δὲν ξεπερνιέται καὶ δὲν ἀπορίπτεται ὁ ἰδεαλισμὸς ἀγνοῶντας τον ἢ ἀντιμετωπίζοντάς τον σὰν ἕνα ἀπλὸ ζήτημα κουλτούρας.

Τὰ ζητήματα κουλτούρας, δὲν εἶναι ἀπλὰ παιχνίδια ἰδεῶν. πού μπορούν νά λυθοῦν ξεκομμένα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ ἔργο τοῦ σχολιαστῆ τῶν παπικῶν ἐγκυκλίων, σ' αὐτὴ τὴν στιγμή ἀσυνειδησίας καὶ θρησκευτικοῦ πολιτικαντισμοῦ, μπορεῖ νά δώσει ὑπεροπτικές διακηρυκτικὲς ἱκανοποιήσεις, πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσή του, ἀπὸ τὴν διέσδυσή του σ' ἕνα πρόβλημα, πού οἱ ἄλλοι: δὲν αἰσθάνονται, κι οὔτε κὰν βλέπουν.

Ἄλλὰ ἔτσι, δὲν κάνει παρὰ μιὰ τρύπα στὸ νερό. Ἀνάγεται σ' ἕνα φιλοσοφικὸ, γλαφυρὸ ἐρασιτεχνισμὸ, πού δὲν εἶναι λιγότερο κακὸς καὶ πῶς σοβαρὸς ἀπὸ τὴν ἀγνοια καὶ τὴν ἀκατανοησία. Ὁ Μισσιρόλι τιμωρήθηκε στὸ ἴδιο του τὸ ἀμάρτημα: Τὸ βιβλιαράκι του ἔγινε γιὰ μερικὸς μιὰ νέα ἀπόδειξη τῆς δραστηριότητος τῶν καθολικῶν καὶ τῆς παποσύνης πού ἐπανέρχεται περιζήτητη. Ἐάν, ὅμως, ἐπανέρχεται περιζήτητος κάποιος, αὐτὸς εἶναι: μόνο ὁ Μάριο Μισσιρόλι, ὁ ἀληθινὸς πάπας τοῦ καθολικισμοῦ του, ἀλάθητος δάσκαλος μιᾶς πίστεως, πού δὲν μπορεῖ ποτὲ νά ἔχει πιστοὺς, γιὰτὶ ἔγινε πλέον ἐξω:ιστορικός, παιχνίδι ὑπομονῆς μιᾶς ἔντονης κατάφασης, ἀλλὰ ὄχι καὶ γι' αὐτὸ λιγότερο ἀποτελεσματικὸς ἐνισχυτὴς ἀφορισμῶν καὶ ἐπιθεβαιώσεων πού ἡ ἱστορία ἔχει ξεπεράσει. Στὴν πάλῃ μεταξύ τῆς Σουλᾶβου καὶ τοῦ Χέγκελ, εἶναι νικητὴς ὁ Χέγκελ, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι

ή ζωή της σκέψης, που δέν γνωρίζει όρια και που θάζει τόν έαυτό του σάν κάτι τό μεταβατικό, που μπορεί νά ξεπεραστεί, κάτι που συνεχώς αναεώνεται σύμφωνα και όπως ή ιστορία. Αντίθετα, ή Σύλλαβος είναι ό φραγμός, είναι ό θάνατος της έσωτερικής ζωής, είναι ένα πρόβλημα κουλτούρας και όχι ένα ιστορικό γεγονός.

Μνημόνευση τής δεσποινίδας Κάβελ *

Ένα πολυάριθμο κοινό παρευρισκόταν χθές τό πρωί στό εύρύχωρο σαλόνι του Άμπρόζιο, για τή μνημόνευση τής ήρωικής δεσποινίδας Κάβελ **, που έκανε ό Λουίτζι ντι Σάν Τζιούστο ***.

Μνημόνευση μέτρια στό περιεχόμενο, αν και πολύ διεξοδική έξωτερικά, συμβατική και τετριμμένη λογοτεχνικά. Μας φαίνεται, όμως, ότι διέφυγε τής άμλήτριας τό κεντρικό σημείο του ψυχικού δράματος τής Άγγλιδας νοσοκόμας, τό βαθύτατό της δράμα, πολύ περισσότερο ενδιαφέρον από τό έξωτερικό δράμα, σκηνοθετημένο από την διαστική και άδυσώπητα θηριώδη γερμανική στρατιωτική δικαιοσύνη. Τό δράμα αυτής τής γυναίκας, που άφου άνοιχτά, ειλικρινά όμολόγησε και επιδάρυνε τήν θέση της, δικαιολογώντας την σωστά μέ τόν πατριωτισμό της, σέ τέτοιο σημείο, ώστε νά όδηγηθεί στην έσχατη τιμωρία, δηλώνει στόν έξομολογητή της: «Τώρα, που βρίσκομαι μόνη μπροστά στό Θεό και στην αιωνιότητα, καταλαβαίνω ότι στη ζωή ό πατριωτισμός δέν είναι τό πάν». Για τήν Σάν Τζιούστο αυτή ή λεπτομέρεια γίνεται ένα άπλό και καθαρό χρονικό, άσήμαντο και γι' αυ-

* Άνυπόγραφο, «Αναπί!», πεδερμοντζέικη έκδοση, 17 Γενάρη 1916, στη ρουμπρίκα «Τό έμπόριο των λέξεων».

** Έντιθ Λουίζα Κάβελ (1865-1915), Άγγλιδα νοσοκόμα σ' ένα νοσοκομείο των Βρυξελλών, που τουφεκίστηκε από τους γερμανούς, έπειδή βοήθησε πολλούς συμμάχους νά διαφύγουν σέ άλλανδικό έδαφος.

*** Ή ευδώνυμο τής συγγραφέα Λουίζα Ματσίνα Τζεράζιο.

τὸ ὄχι ἀξιο ν' ἀναπτυχτεῖ. Γιὰ μᾶς, εἶναι σ' ὄλο αὐτὸ τὸ φρικτὸ ἐπεισόδιο ψυχρῆς στρατιωτικῆς λογικῆς, κορυφαῖο καὶ θαυμάσιο σημεῖο σὲ ὕψιστο βαθμῶ. Μὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τοὺς ἄντρες καὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες λογοτέχνες, εἰδικά, νὰ δοῦν καὶ νὰ δώσουν περισσότερα ἀπ' ὅ,τι μποροῦν.

Σαναγυρνοῦσαμε, ἀκούγοντας τὴν ὁμηλήτρια, σὲ ἄλλες τραγικὲς ἀξέχαστες μέρες. Λουλούδια, κόκκινα ἀπὸ τὸ αἶμα, ἦταν ἀνθισμένα στὰ εὐθύγραμμα λιθόστρωτα τῆς πόλης μας, φτιαγμένης μὲ τάξη, μὲ στρατιωτικὴ παράδοση, τετραγωνισμένη στὶς γειτονιὲς τῶν μονότονων σπιτιῶν τῆς, σὰν ἓνα στρατιωτικὸ σύνταγμα τῶν παλιῶν Σαβουδῶν δουκῶν¹⁰ τῆς. Σὲ μιὰ πόλη μακριὰ ἀπὸ τὶς Μάρκε¹¹ * ἔπесαν τρεῖς ἄγνωστοι, μιὰ μέρα ποῦ γιὰ εἰρηνεῖα τῆς τύχης ἦταν ἀπειρωμένη στὴν συνταγματικὴ ἐλευθερία¹² καὶ ἔπνεε σ' ὄλη τὴν Ἰταλία ἓνας ἀέρας ἐξέγερσης, ἀπόδειξε ὅτι τὸ προλεταριάτο εἶχε ἤδη ἀποκτήσει μιὰν ἐθνικὴ συνείδηση, ἀφοῦ, γιὰ νὰ ὑπακούσει σ' ἓνα αἶσθημα καὶ σὲ μιὰ πειθαρχία ἐθνικῆς συμπαράστασης, κατέβαινε στοὺς δρόμους γιὰ νὰ κατασφαγεῖ. "Ἔτσι ἐμεῖς μνημονεύαμε τοὺς νεκροὺς μας. "Ὅχι μὲ ἀχρηστες λέξεις. "Ὅχι μὲ ἀναφορὲς καὶ λυγμοὺς σὲ ξεθωριασμένους ἀνθρωπιστικὲς ὑπάρξεις μὲ γενικοὺς ἐναγκαλισμοὺς, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦμε μιὰ ζωὴ ἱεροσυλικὰ διασημένη, ἀλλὰ μὲ σωστὴ τοποθέτηση τῶν δυνάμεων μας στὶς σιδερένιες σειρὲς τῆς ταξικῆς συμπαράστασης καὶ μὲ σκοτεινὲς πλημμύρες ἀνθρώπων ἐξαγριωμένων, ποῦ κατέβαιναν στὰ

* Στὴν Ἀγκόνα, στὶς 7 τοῦ Ἰουῆ 1914, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ἀντιπολεμικῆς ἐκδήλωσης, ποῦ κορυφώθηκε σὲ μιὰ ὁμιλία τοῦ Ἑρρίκου Μαλατέστα, οἱ διαδηλωτὲς ἔγιναν στόχος τῶν πυροβολισμῶν τῶν καραμπινιέρων. Τρεῖς σκοτώθηκαν, ἀνάμεσα σὸ πλῆθος, καὶ δεκαπέντε τραυματίσθηκαν. Στὶς 8 Ἰουῆ, τὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα Ἰταλίας καὶ ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἑργατῶν Ἰταλίας κηρύσσουν γενικὴ ἐθνικὴ ἀπεργία. Στὸ Τορίνο, στὴ διάρκεια μιᾶς μεγάλης λαϊκῆς ἐκδήλωσης, γίνονται συγκρούσεις μεταξὺ στρατιωτῶν, ἔργατῶν καὶ καραμπινιέρων (βλ. Π. Σπριάνο, «Τὸ ἐργατικὸ Τορίνο σὸ μεγάλο πόλεμο». Τορίνο 1960, σελ. 61-67).

έ ο υ λ ε θ ά ρ τ α της πόλης, για να παρελάσουν μπροστά από τα κατεβασμένα ρολά των χλωμών μικρών ανθρώπων της αγρύπνιας, των καταφαγωμένων από τον καταπιεσμένο θυμό και φόβο. Έτσι μνημονεύαμε τους νεκρούς μας, με το αίμα των καλύτερων δικών μας και με την υπόσχεση ενός καλύτερου αύριο.

Γι' αυτό δεν μπορούμε να μην αισθανθούμε σπαραγμό για το μικρό, διαμελισμένο Βέλγιο¹³, για τη δεσποινίδα Κάβελ, που έπεσε κάτω από το μολύδι ενός πρώσου αξιωματικού, ενώ εκπληρούσε το φιλανθρωπικό της καθήκον. Μά είναι συγκρατημένος σπαραγμός ο δικός μας, που δεν κυλά σε πραγματείες με υποχρεωτικές ρίμες, ούτε μπαίνει σε παραληρήματα μπερδεμένων λόγων μίας εύκαιριακής όμιλλας. Αισθανόμαστε κυριευμένοι, σαν να είμαστε στο τιμόνι ενός αυτοκινητού, που δεν μπορεί το χέρι μας να το σταματήσει, και κλείνουμε μέσα μας τον πόνο που μετατρέπει σε γυαλί τις κόρες των ματιών μας. Φυσικές, άκατανίκητες δυνάμεις ξεχειλίζουν από τα προχώματα των κουρελόχαρτων και βλέπουμε πτώματα να επιπλέουν στα μελανά νερά, πτώματα μωρών και γυναικών, που άρπάχτηκαν από τα σπίτια και την κούνια τους. Και ο θάνατός τους μάς φαίνεται ακόμα πιο τραγικός γιατί είναι άνωφελος, γιατί δεν αντιστοιχεί σε μία λογική δράσης, σε μίαν αναγκαιότητα δικής τους συντήρησης, αλλά μονάχα σε μία μηχανική αντίληψη του κανονισμού της κειθαρχίας. Όμως, δεν ραίνουμε τις κεφαλές με στάχτες, ούτε χτυπάμε τους γοφούς, όπως κάνουν οι μοιρολογήστρες, που πληρώνονται τόσο πιο πολύ, όσο περισσότερη είναι η συγκίνησή τους. Είμαστε άντρες στους πόνους μας, όπως είμαστε και στην εκδίκησή μας. Και γι' αυτό, δεν μπορούμε να σάς πάρουμε στα σοβαρά, ω, αιώνιοι υποκριτές, έμποροι λέξεων και ανθρωπιστικών φούμαρων.

Μένουμε σκεπτικοί, διαβάζοντας το κήρυγμα που έβγαλε ο δούκας ντ' Αρτουά, άκριβώς από αυτήν έδω την πόλη μας, το Τορίνο, που καλούσε σε ταξική συμπαράσταση τους έστεμμένους και τους εύγενεις της Εύρώπης, για να εκδικηθούν τον άποκεφαλισμό του Λουδοβίκου του 16ου, που τώρα οι κατ' έξοχήν φιλοπόλεμοι γάλλοι νομιμόφρονες θέ-

λουν νά μακαρίζουν, αφού άπότυχε ή προσπάθεια εξέγερσης στό Β α λ μ ι¹⁴. Παραμένουμε άκαμπτοι: μπροστά στό καινούριο σας κήρυγμα, τό χωρίς ραχοκοκαλιά, πού είναι ένα εμπόριο λέξεων. Δέν πιστεύουμε στό δημοκρατικό ραβδί και στην άπόλυτη δικαιοσύνη πού κάνει θαύματα. Παραμένουμε άκαμπτοι στη συνείδηση της δικής μας λύπης και της δικής σας άδυναμίας δράσης. Μά θυμόμαστε... Γιατί έμεις τούς νεκρούς μας τούς εκδικούμαστε με τη θυσία μας, με τό αίμα του πιό τολμηρού και με τόν όσολό του πιό ταπεινού και δέν κάνουμε άγρηστες φλυαρίες για δικαιοσύνη και για δίκιο. Και θά είμαστε έμεις πού θά εκδικηθούμε την δεσποινίδα Κάβελ, όταν θά αφαιρέσουμε από τούς μέν τό δικαίωμα νά διάζουν όπως και στους δέ νά εξαπατούν τούς Βέλγους, τούς Σέρβους και τούς Μαυροβουνιώτες, πήλινα θάλα ανάμεσα στό συμπαγή χάλκινα θάλα των έθνικών στρατών, κι ακόμα, θ' αφαιρέσουμε τό δικαίωμα νά κατασφάζουν τούς άοπλους άγρότες της Ρόκα Γκόργκα * και τούς διαδηλωτές της Άνκόνα με τούς έπίτροπους της ταξικής δικαιοσύνης.

Και μιá μέρα, πού ύποσχόμαστε στους έαυτούς μας ότι δέ θ' άργήσει νά 'ρθεί, έμεις, τό διεθνές προλεταριάτο, τό γερμανικό, βέλγικο, σέρβικο και βουλγαρικό, τό γαλλικό και ιταλικό τό άγγλικό και τό ρώσικο, όταν τό παιχνίδι των ιστορικών ανταγωνιστικών δυνάμεων θά έχει ξαναπάρει τόν κανονικό του ρυθμό, θά κάνουμε με τόν δικό μας τρόπο τή μνημόνευση της δεσποινίδας Κάβελ και των έξι εκατομμυρίων συντρόφων μας, πού έθαψαν με αίμα τούς κάμπους του άκαρπου άγώνα. Και δέν θά είναι: ή δικιά μας μνημόνευση ένα εμπόριο λέξεων...

* Στη Ρόκα Γκόργκα (Φροζινόνα), ο στρατός πυροβόλησε στις 6 Γενάρη 1913 ενάντια σέ διαδηλωτές άγρότες. Δολοφονήθηκαν έφτά και τραυματίστηκαν γύρω στους σαράντα. Μιά από τις πιό σοβαρές πολεμικές αίματοχυσίες.

Σοσιαλισμός και Κουλτούρα *

Έπεσε στά μάτια μας λίγο καιρό πρίν, ένα άρθρο όπου ο Ένριχο Λεόνε¹⁵ με εκείνη την άσαφη και σκοτεινή μορφή, που πολύ συχνά τον χαρακτηρίζει, επανελάμβανε μερικούς τετριμμένους συλλογισμούς για την κουλτούρα και τον διανοουμενισμό σε σχέση με το προλεταριάτο, αντιτάσσοντας σ' αυτά την πρακτική και το Ιστορικό γεγονός, χάρη στα όποια η τάξη προετοιμάζει το μέλλον με τα ίδια της τα χέρια. Πιστεύουμε ότι δεν είναι άνωφελο να ξαναγυρίσουμε στο θέμα, που έχει αντιμετώπιστεί άλλες φορές στο «Grido» και που είχε — ιδιαίτερα στην «Avanguardia» της νεολαίας — μια περισσότερο άκαμπτα δογματική αντιμετώπιση στην πολεμική μεταξύ του Μπορντίγκα¹⁶ της Νάπολης και του δικού μας Τάσκα^{**}.

Μας έρχονται στο νου δύο όποσπάσματα: το ένα, ενός ρομαντικού γερμανού, του Νοβάλις¹⁷ (που έζησε από το 1772 ως το 1801) που λέει: Το άπώτερο πρόβλημα της κουλτούρας είναι το να ιδιοποιηθεί το δικό της μεταφυσικό έγω, το να είναι ταυτόχρονα το έγω του δικού της έγω. Γι' αυτό εκπλήσσει λίγο η άπουσία αίσθησης και πλήρους κατανόησης των άλλων. Χωρίς μιά τέλεια κατανόηση του

* Έπογραφή ALFA GAMMA, «Il Grido del popolo», 29 Γενάρη 1916.

** Στο έθνικό συνέδριο των νεολαίων σοσιαλιστών, που έγινε στην Μπολόνια, στις 20-23 του Σεπτέμβρη 1912, στο σημείο που αναφερόταν στη «διαπαιδαγώγηση και κουλτούρα της νεολαίας», ο Τάσκα άσκησε πολεμική στον ήμιλιτη Άμαντέο Μπορντίγκα, που υποστήριζε ότι δεν έπρεπε να υπερτιμηθεί η άναγκαιότητα της μελέτης. «Δέ γινόμαστε σοσιαλιστές με την άκπαίδευση, αλλά από πραγματική άναγκαιότητα της τάξης που άνήκουμε». Ο Τάσκα, αντίθετα υπογράμμιζε την άπείγουσα άνάγκη μιάς διανοητικής άνανέωσης του Ιταλικού σοσιαλισμού. Ο Μπορντίγκα χαρακτηρίζε τον Τάσκα και τους υποστηρικτές του «κουλτουραλιστές». Βλ. «Avanguardia» της 20 'Οκτώβρη και 15 'Οχτ. 1912 και «L' Unità» του Σαλδέμινι στις 12 και 26 'Οχτ. 1912.

ἐαυτοῦ μας δὲν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε πραγματικά τοὺς ἔλλους.

Τὸ ἄλλο, πὺ συνοψίζουμε, εἶναι τοῦ Τζ. Μπ. Βίκο¹⁸. Ὁ Βίκο (στὸ 1ο πόρισμα γύρω ἀπὸ τὴ συζήτηση γιὰ τὰ «ποιητικά χαρακτηριστικά τῶν πρώτων ἐθνῶν» στὴ «Νέα Ἐπιστήμη») δίνει μιὰ πολιτικὴ ἐρμηνεῖα στὸ ὀνομαστὸ ρητὸ τοῦ Σόλωνα πὺ ἔπειτα οἰκειοποιήθηκε ὁ Σωκράτης ὡς πρὸς τὴ φιλοσοφία: «Γνώθι σ' αὐτόν», ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ Σόλωνας ἤθελε μὲ ἐκεῖνο τὸ ρητὸ νὰ νοθεύσει τοὺς πληθεῖους, πὺ πίστευαν ὅτι αὐτοὶ ἦταν $\chi \tau \eta \nu \omega \delta \iota \kappa \eta \varsigma$ $\kappa \alpha \tau \alpha \gamma \omega \gamma \eta \varsigma$ καὶ οἱ εὐγενεῖς $\theta \epsilon \iota \kappa \eta \varsigma$ $\kappa \alpha \tau \alpha \gamma \omega \gamma \eta \varsigma$, νὰ στοχαστοῦν γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, γιὰ νὰ ἀνγνωρίσουν ὅτι εἶναι: $\Gamma \sigma \eta \varsigma$ $\alpha \nu \theta \rho \omega \pi \iota \nu \eta \varsigma$ $\phi \upsilon \sigma \iota \varsigma$ $\mu \epsilon \tau \omega \upsilon \varsigma$ $\epsilon \upsilon \gamma \epsilon \nu \epsilon \iota \varsigma$ κι ἐπομένως νὰ ἀπαιτήσουν ἐξίσηση στὸ δίκαιο τῆς πολιτείας. Καὶ τοποθετεῖ ἔπειτα σ' αὐτὴ τὴ συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης ἰσότητος μεταξὺ πληθεῖων καὶ εὐγενῶν τὴ δάση καὶ τὴν ἱστορικὴ αἰτία γένεσης τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων τῆς ἀρχαιότητος.

Δὲν παραλληλίσουμε ἔτσι τυχαῖα τὰ δυὸ ἀποσπάσματα. Νομίζουμε ὅτι σ' αὐτὰ σκιαγραφοῦνται, ἐὰν δὲν ἐκφράζονται: καὶ καθορίζονται ξεκάθαρα, τὰ ὅρια καὶ οἱ ἀρχές πὺ πάνω τους πρέπει νὰ θεμελιωθεῖ μιὰ σωστὴ κατανόηση τῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν κουλτούρα σὲ σχέση καὶ μὲ τὸ σοσιαλισμό.

Πρέπει ν' ἀποβάλουμε τὴ συνήθεια καὶ νὰ πάψουμε ν' ἀντιλαμβάνομαστε τὴν κουλτούρα σὰν ἐγκυκλοπαιδικὴ γνώση, ὅπου ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται μόνον σὰν ἓνα εἶδος δοχείου γιὰ γέμισμα καὶ στίβαγμα ἐμπειρικῶν στοιχείων, ἀσχημῶν καὶ ἀσύνδετων γεγονότων, πὺ ἔπειτα αὐτὸς πρέπει νὰ ἀρχειοθετησε: στὸ κεφάλι του ὅπως στίς στήλες ἐνὸς λεξικοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει μετὰ στὴν κάθε εὐκαιρία ν' ἀπαντᾷ στοὺς κάθε λογῆς ἐρεθισμοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ μορφή κουλτούρας εἶναι: ἀληθινὰ ἐπιζήμια, εἰδικὰ γιὰ τὸ προλεταριάτο. Χρειάζεται μόνον γιὰ νὰ δημιουργεῖ κάστες ἀνθρώπων, πὺ πιστεύουν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπ' τὴν ὑπόλοιπὴ ἀνθρωπότητα γιὰτὶ συσώρευσαν στὴ μνήμη ἕναν

κάποιο δγκο στοιχείων και χρονολογιών, πού ἀρδιαζούν σέ κάθε εύκαιρία, γιά νά τόν κάνουν σχεδόν ένα φραγιό μεταξύ αὐτῶν και τῶν ἄλλων. Χρειάζεται γιά νά δημιουργεῖ ἐκεῖνον τόν κάποιο πομπῶδη και ἄχρωμο διαγούμεινισμό, πού χτυπήθηκε ἀλύπητα μέ τόσο ὠραῖο τρόπο ἀπό τόν Ρομαῖν Ρολάν¹⁹, πού γέννησε ένα πλήθος ἀλαζόνες και παράφρονες, πιδ καταστροφικούς γιά τήν κοινωνική ζωή ἀκόμα κι ἀπό τὰ μικρόδια τῆς φυματίωσης ἢ τῆς σίφυλης γιά τήν ὁμορφιά και τήν υγεία τοῦ σώματος. Ὁ φοιτητάκος, πού γνωρίζει λίγα λατινικά και ἱστορία, ὁ δικηγόρακος, πού κατάφερε ν' ἀρπάξει ένα κουρελάκι γιά δίπλωμα μέ τήν ἀνορεξιά και τή χαλαρότητα τῶν καθηγητῶν, θά πιστέψουν ὅτι εἶναι διαφορετικοί και ἀνώτεροι ἀκόμα και ἀπό τόν καλύτερο εἰδικευμένο ἐργάτη, πού ἐκπληρεῖ στή ζωή ένα πολὺ καθορισμένο κι ἀπαραίτητο ἔργο και πού ἡ δραστηριότητά του ἀξίζει ἐκατὸ φορές περισσότερο ἀπ' ὅτι: οἱ ἄλλοι ἀξίζουν στή δικιά τους. Ἀλλὰ αὐτὴ δὲν εἶναι κουλτούρα, εἶναι λογικωτατισμός, δὲν εἶναι ἐξυπνάδα, ἀλλὰ μυαλὸ και ἐναντία τους σωστά ἀντιδρούμε.

Ἡ κουλτούρα εἶναι κάτι τὸ πολὺ διαφορετικό. Εἶναι ὀργάνωση, πειθαρχία τοῦ ἐσωτερικοῦ μας ἐγῶ. Εἶναι ἡ αὐτοκυριαρχία τῆς προσωπικότητας, εἶναι κατάκτηση τῆς ἀνώτερης συνειδήσης, χάρη στήν ὁποία καταφέρνουμε νά κατανοήσουμε τήν ἱστορική μας ἀξία, τὴ λειτουργία μας στή ζωή, τὰ δικαιώματά μας και τὰ καθήκοντά μας. Μὰ ὅλ' αὐτὰ δὲν μποροῦν νά συμβοῦν μέ μιὰ αὐθόρμητη ἐξέλιξη, μέ ἐνέργειες και ἀντιδράσεις ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴ θέλησή μας, ὅπως συμβαίνει στή φυτική και ζωϊκή φύση, ὅπου τὸ καθετι ἐπιλέγεται και εἰδικεύει τὰ ὄργανά του ἀσυνείδητα, σύμφωνα μέ τοὺς ἀναπόφευκτους νόμους τῶν πραγμάτων.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα πνεῦμα, δηλαδὴ ἱστορική δημιουργία και ὄχι φύση. Δὲ θά μπορούσε ἀλλιῶς νά ἐξηγηθεῖ τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ πάντα ὑπῆρξαν ἐκμεταλλευόμενοι και ἐκμεταλλευτές, οἱ δημιουργοὶ τοῦ πλοῦτου και οἱ ἐγωιστὲς καταναλωτὲς του, δὲν πραγματοποιήθηκε ὁ σοσιαλισμός. Κι αὐτὸ γιατί μόνο βαθματῶ, σταδιακὰ ἡ ἀνθρωπότητα ἀπόκτησε συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς και κατά-

κτησε τὸ δικαίωμα νὰ ζεῖ ανεξάρτητα ἀπὸ τὰ σχήματα καὶ τὰ δικαίωματα τῶν μειονοτήτων ποὺ ἀρχικὰ ἐπικράτησαν ἱστορικά. Καὶ αὐτὴ ἡ συνείδηση δὲ σχηματίστηκε κάτω ἀπὸ τὸ κτηνώδες κέντρισμα τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ μὲ τὸν διανοητικὸ στοχασμὸ μερικῶν πρῶτα καὶ ἔπειτα μᾶς ὀλόκληρης τάξης γύρω ἀπὸ τίς αἰτίες ὀρισμένων γεγονότων καὶ γύρω ἀπὸ τὴν εὕρεση τῶν καλύτερων μέσων γιὰ τὴν μετατροπὴ τους ἀπὸ τὴν ὑποτέλεια ποὺ ἐπέβαλε ἡ περίσταση σὲ σύμβολο ἐξέγερσης καὶ κοινωνικῆς ἀνοικοδόμησης. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπανάσταση προηγήθηκε μιὰ ἔντονη δουλειὰ κριτικῆς, διείσδυσης κουλτούρας, ἀφομοίωσης τῶν ἰδεῶν μέσα ἀπὸ τὴν συγκέντρωση παθητικῶν προηγούμενα ἀνθρώπων ποὺ σκεπτόντουσαν μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους, μέρα τὴ μέρα, ὥρα τὴν ὥρα, τὴ λύση τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ τους προβλήματος, χωρὶς δεσμούς συμπαράστασης μὲ τοὺς ἄλλους, ποὺ θρίσκονταν κάτω ἀπὸ τίς ἴδιες συνθήκες. Τὸ τελευταῖο παράδειγμα, τὸ πιὸ κοντινὸ σὲ μᾶς, καὶ γι' αὐτὸ λιγότερο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ δικό μας, εἶναι τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης. Ἡ προηγούμενη περίοδος τῆς κουλτούρας ποὺ ὀνομάστηκε Διαφώτιση, τόσο δυσφημισμένη ἀπὸ τοὺς εὐκολοὺς κριτικοὺς τοῦ θεωρητικοῦ λόγου²⁰, δὲν ἦταν καθόλου, ἢ τουλάχιστον δὲν ἦταν ἐντελῶς, ἓνα φτερούγισμα ἐπιφανειακῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν πνευμάτων, ποὺ μιλοῦσαν γιὰ ὅλα καὶ γιὰ ὅλους μὲ τὴν ἴδια ἀταραξία, ποὺ πίστευαν ὅτι ἦταν ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ τους μόνο καὶ μόνο γιατί εἶχαν διαβάσει τὴ «Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδεια» τοῦ Ντ' Ἀλμπέρτ καὶ τοῦ Ντιντερό²¹, δὲν ἦταν — τέλος πάντων — μονάχα ἓνα φαινόμενο λογιωτατικοῦ καὶ ἀγονοῦ διανοουμενισμοῦ, ὅμοιο μ' αὐτὸ ποὺ βλέπουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας καὶ ποὺ θρίσκει τὴ μεγαλύτερὴ του ἀνάπτυξη στὰ λαϊκὰ πανεπιστήμια κατώτατης τάξης. Ἦταν μιὰ ὑπέροχη ἐπανάσταση αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ περίοδος, ποὺ χάρις σ' αὐτήν, ὅπως παρατηρεῖ μὲ ὀξυδέρκεια ὁ Ντέ Σάνκτις στὴν «Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας», σχηματίστηκε σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, ὡς μιὰ ἐνωτικὴ συνείδηση, μιὰ ἀστική πνευματικὴ διεθνῆς, εὐαίσθητη, στὴν κάθε τῆς πλευρά, στοὺς πόνους καὶ στὶς κοινὲς δυστυχίες, καὶ, ποὺ ἦταν ἡ κα-

λύτερη προετοιμασία για την αματηρή επανάσταση που πραγματοποιήθηκε μετά στη Γαλλία.

Στην Ιταλία, στη Γαλλία, στη Γερμανία, συζητιόνταν τα ίδια πράγματα, οι ίδιοι θεσμοί, οι ίδιες αρχές. Κάθε καινούρια κωμωδία του Βολταίρου κάθε καινούριο pamphlet, ήταν σαν τον σπινθήρα που περνούσε από τα ήδη τευτωμένα σύρματα από κράτος σε κράτος, από έπαρχία σ' έπαρχία και έβρισκε τους ίδιους οπαδούς και τους ίδιους αντιπάλους παντού και ταυτόχρονα. Οι μπαγιονέτες του στρατού του Ναπολέοντα έβρισχαν ανοιγμένο κιάλι το δρόμο από έναν άδρατο στρατό από βιβλία, συγγράμματα, διασπαρμένα από το Παρίσι, από το πρώτο άκωμα μισό του 18ου αιώνα και που είχαν προετοιμάσει ανθρώπους και θεσμούς για την αναγκαία ανανέωση. Άργότερα, όταν τα γεγονότα της Γαλλίας ένωσαν τις συνειδήσεις, άρχισε μία εξέγερση λαϊκή στο Παρίσι, για να προκαλέσει άλλες δμοιες στο Μιλάνο, στη Βιέννη και στα πιο μικρά κέντρα. Όλα αυτά φαίνονται φυσιολογικά, αβθόρητα, σ' αυτούς που θεωρούν τα πάντα εύκολα, αλλά, αντίθετα, θα ήταν άκατανόητα, αν δεν ήταν γνωστά τα στοιχεία της κουλτούρας, που συνέβαλαν στη δημιουργία εκείνων των ψυχικών διαθέσεων, που ήταν έτοιμες να εκραγούν για ένα σκοπό, που πίστευαν κοινό.

Το ίδιο φαινόμενο επαναλαμβάνεται σήμερα για το σοσιαλισμό. Μονάχα μέσα από την κριτική του καπιταλιστικού πολιτισμού σχηματίστηκε ή σχηματίζεται η ένιαία συνείδηση του προλεταριάτου, και κριτική σημαίνει κουλτούρα και όχι αβθόρητη και φυσιολογική εξέλιξη. Κριτική σημαίνει ακριβώς εκείνη τη συνείδηση του εγώ, που ο Νοβάλις έδινε σά σκοπό της κουλτούρας. Έγώ, που έναντιώνεται στους άλλους, που διαφοροποιείται και, αφού έχει δημιουργηθεί ένας σκοπός, κρίνει τα γεγονότα και τα συμβάντα, όχι μόνο αυτά καθ' έαυτά, αλλά και σαν αξίες ωθησης και άπώθησης. Το να γνωρίζουμε τους εαυτούς μας σημαίνει να είμαστε οί έαυτοί μας, σημαίνει: να είμαστε κύριοι των εαυτών μας, να διακρινόμαστε, να βγαίνουμε έξω από το γάος, να είμαστε ένα στοιχείο τάξης, αλλά της δικής μας τάξης.

της δικής μας πειθαρχίας σ' ένα ιδανικό. Και δέν μπορούμε νά τὸ ἐπιτύχουμε, ἀν δέν γνωρίζουμε καὶ τοὺς ἄλλους, τὴν ἱστορία τους, τὴν ἐξέλιξη τῶν προσπαθειῶν ποὺ αὐτοὶ ἔκαναν γιὰ νά εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, γιὰ νά δημιουργήσουν τὸν πολιτισμὸ ποὺ δημιουργήσαν καὶ ποὺ αὐτὸν ἡμεῖς θέλουμε ν' ἀντικαταστήσουμε μὲ τὸν δικό μας. Σημαίνει νά ἔχουμε γνώση τοῦ τι πράγμα εἶναι ἡ φύση καὶ οἱ νόμοι της, γιὰ νά γνωρίσουμε τοὺς νόμους ποὺ κυβερνοῦν τὸ πνεῦμα. Καὶ νά τὰ μαθαίνουμε ὅλα, χωρὶς νά χάνουμε ἀπὸ τὰ μάτια μας τὸν τελικὸ στόχο, ποὺ εἶναι νά γνωρίζουμε καλύτερα τοὺς ἑαυτοὺς μας μέσα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἄλλους μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας.

Ἄν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ παγκόσμια ἱστορία εἶναι μιὰ ἀλυσίδα προσπαθειῶν, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔκανε γιὰ ν' ἀπελευθερωθεῖ καὶ ἀπὸ τὰ προνόμια καὶ ἀπὸ τὶς προκαταλήψεις καὶ ἀπὸ τὶς εἰδωλολατρεῖες, εἶναι ἀκατανόητο τὸ προλεταριάτο, ποὺ θέλει νά προσθέσει ἕνα κρίκο ἀκόμα σ' αὐτὴ τὴν ἀλυσίδα, νά μὴν πρέπει νά ξέρει πῶς καὶ γιατί καὶ ποῖός ἔχει προηγηθεῖ ἀπ' αὐτό, καὶ ποῖό κέρδος μπορεῖ νά ἔχει ἀπ' αὐτὴν τὴ γνώση.

Φωνὲς πέρα ἀπὸ τὸν τάφο *

Ἐμεῖς, ποὺ ὑπῆρξαμε καὶ ἐξακολουθοῦμε νά εἴμαστε διεθνιστὲς ἐκ τῶν πραγμάτων, θὰ εἴμαστε καὶ αὔριο πάλι καὶ ἐκ δικαίου· γιατί δέν εἶναι δυνατόν οἱ γερμανοὶ σοσιαλιστὲς καὶ πόσο μᾶλλον οἱ γάλλοι, οἱ ἄγγλοι καὶ οἱ ρῶσοι, ποὺ δέχτηκαν στὸ σπῆτι τους τὸν πόλεμο νά θέλουν νά μᾶς καταδικάσουν.

* Ἔτσι εἶπε ὁ Γκουίντο Ποντρέκα²² στὴ συνέντευξή του στὸ σαλόνι Γκέρσι, χαρακτηριστικὴ γιὰ ἑκείνη τὴν ἐλαφρότητα καὶ ἑκείνη τὴν εὐκολη, τσαρλατάνικη θεώρηση, ποὺ ἦταν ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες αἰτίες τῆς δύσης του ἀπὸ τὸ

* Ἀνυπόγραφο, «Avanti!», πεδεμονταξικὴ ἔκδοση, 10 Ἀπρίλη 1916, στὴ ρουμπρῆκα: «Sotto la Mole».

στερέωμα της πολιτικής και του θανάτου του, ωμέ!, πόσο πρώιμο. Γιατί ο Γκουίντο Ποντρέκα ξεχνά ότι και πριν ακόμα από τον πόλεμο είχε θαπτεί με όλες τις τιμές, ότι η κυκλοφορία του αντικληρικού * φυλλαδίου του είχε τρομακτικά μειωθεί και ότι τώρα πιά, στην Ίταλία, δεν είχαν μείνει, παρά μόνο οι Ιεροφύλακες και οι Ιερείς της υπαίθρου για να τον παίρνουν στα σοβαρά, πού ψηλά από τον αμβώνα καταφέρονταν παθιασμένα ενάντια στον αντίχριστο μπροστά στα έμβρόντητα πλήθη.

Τό προλεταριάτο, διαπαιδαγωγημένο τώρα πιά μέσα από τη ζωντανή και συνταραχτική έμπειρία της ταξικής πάλης, χορέστηκε απ' αυτόν τον ψεύτικο προφήτη, πού, με όλη την κούφια, επιφανειακή κουλτούρα (του) σκουπιδιάρη, συνέχιζε να μιλά για τον παλιό, άποχαυνωμένο κι έπιτηδευμένο αντικληρισμό... θεωρώντας τον Ιερέα τον αιώνιο έχθρό, τον μοναδικό έχθρό, παραποιώντας άσυνείδητα την ιστορία και θολώνοντας τον διαωγή δρόμο των κοινωνικών αγώνων.

"Όποιος είχε ξεπεράσει όλους τους Μπεδιόνε **, όλους τους Καστελίνι ²³ και τους Πιάτσα ²⁴ της δημοσιογραφίας του Τζολίτι στο να ρίχνει ψευδολογίες για την εϋφορία, τη γονιμότητα της λυδικής γής της επαγγελίας, δεν είχε πια δικαίωμα ν' ανήκει στην οικογένεια του Ιταλικού προλεταριάτου και η σύντομη και αποφασιστική διαγραφή του δεν προκάλεσε ούτε μεταμέλειες, ούτε απόηχους πόνου. Τό ξερό κλαδί έπεφτε από τό ρωμαλέο δέντρο από μαρασμό της ζωτικής λύμφης και η παράφρονη φωτεινή αναθυμίαση στα κακής ποιότητας χωρατά του για τον σύζυγο της φίλης άπορροφούνταν από την εϋφορη γή των κοιμητηρίων.

* Τό εβδομαδιαίο αντικληρικό περιοδικό «L' Asino», πού ιδρύθηκε τό 1892. Γκουίντο Ποντρέκα, διαγραμμένος από τό σοσιαλιστικό κόμμα τό 1912, με τους δεξιούς ρεφορμιστές Μπισολάτι και Μπουόμι, υπήρξε από τους πρώτους πού προσχώρησαν στο φασιισμό.

** Τζιουζέπε Μπεδιόνε, πρώην ειδικός άπεσταλμένος της «La Stampa», πού έγινε έθνικιστής βουλευτής τό 1914 κι έπέρασε στην «La Gazzeta del popolo».

Είχε περάσει ο καιρός που για να ριζώσει ο σοσιαλισμός στις άνοργάνωτες μάζες πέραγε τον καιρό του με όλα τα κατακάθια των σκανδάλων του χίτρινου τύπου²⁵ και χτύπαγε και έκρουε με απελπισία όλες τις πόρτες και χανόταν μέσα στις δηγμασιονικές²⁶ συναθροίσεις για να μπορέσει να επικρατήσει, για να δημιουργήσει τις συνθήκες ώστε να ξεγλιστρήσει μέσα στην άναταραχή του δρόμου ή προπαγάνδα, για μιά αρχή ολοκληρωτικά δική του. Τώρα πιά το προτσές της έντοπίσης ολοκληρώθηκε και αρχίζει εκείνο το προτσές της απομόνωσης, της αντίθεσης σ' όλους τους εξαδέλφους πρώτου, δεύτερου, τρίτου βαθμού, που προσκολλούνται στην θριαμβευτικά ισχυρή καινούρια προσωπικότητα. Και ο Ποντρέκα, με τους συνεταίρους του μπήκαν στο περιθώριο και πέρασαν στην προϊστορία, στο χάος, στο βασίλειο της ασάφειας. Η φωνή τους φτάνει τώρα πιά αδύναμη και άχρωμη σ' αὐτιά μας, σαν μιά φωνή πέρ' απ' τόν τάφο. Η κρίση είναι ανέκκλητη, αξιότιμα θύματα του ασυμβίβαστου και του σοσιαλιστικού δομινικανισμού²⁷. Συνεχίστε, λοιπόν, να σκαλίζετε στους όχτους με το καμάκι του άποτσιγαριάρη, μπάς και ψαρέψετε κανένα σκανδαλάκι του Ιεροφυλάκιου, να φλυαρείτε ενάντια στη γερμανική kultur, ενάντια στον Κάντ, ενάντια σ' όλους αυτούς που βρίσκονται πολύ ψηλά για να μπορούν να βλάψουν τα παιδικά μανιασμένα σας νυχάκια. Συνεχίστε να προσκολλιέστε στην πυρά του Τζιορντάνο Μπρούνο²⁸, μήπως και έτσι ξεπηδήσει καμιά σπίθα δημοτικότητας. Άκριβώς ο Τζιορντάνο Μπρούνο έδίδαξε ότι πρέπει να είμαστε άμείλικτοι με αυτούς που σφάλουν ύπερβολικά και ότι, όταν θέλουμε να επιτύχουμε ένα σκοπό και να κάνουμε να θριαμβεύσει μιά αλήθεια, πρέπει να κρατιόμαστε μακριά και να είμαστε μισαλλόδοξοι και δομινικανοί.

Γεράματα *

Μας κατηγοροῦν ὅτι εἴμαστε γέροι. Μέχρι πού χλευάζουν γιατί δὲν κρατᾶμε τίς ὑποσχέσεις μας, γιατί δίνουμε περισσότερες ὑποσχέσεις ἀπ' ὅσες μπορούμε νὰ ἐκπληρώσουμε. Μερικὲς στιγμές, βουτηγμένοι, καθὼς εἴμαστε, σ' αὐτὴν τὴν ταρραγμένη ζωὴ πού μας περιβάλλει, εὐαίσθητοι, καθὼς εἴμαστε, στίς ἐπιπλήξεις, στὰ ὀργισμένα κοροϊδευτικὰ πρόσωπα τῶν ἀντιπάλων μας, αἰσθανόμαστε μειωμένοι· κι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, μᾶς φαίνεται στ' ἀλήθεια ὅτι βρισκόμαστε σὲ βαθιὰ γεράματα, ὅτι δὲν καταφέρνουμε νὰ κάνουμε νὰ ξεπηδήσει ἀπὸ τὰ χεῖλη μας ἡ ἀποφασιστικὴ λέξη, ἡ λέξη πού θὰ ἔδινε δύναμη στὰ ὄργανά μας, πού θὰ ἐνέπνεε ζωὴ στὰ παράλυτα μέλη μας γιὰ νὰ τὰ κάνει ἐλαστικά, κατάλληλα γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ γόνιμη κατάκτηση.

Φτάνει ὅμως ἓνας σύντομος συλλογισμὸς γιὰ νὰ διώξει αὐτὴν τὴν ἀπαισιοδοξία. Αἰσθανόμαστε γέροι, γιατί τὸ διεστραμμένο πεπρωμένο ἔκανε νὰ γεννηθοῦμε σὲ ἐποχὴ γερασμένη. Εἶναι ὁ ἀέρας πού ἀναπνέουμε, εἶναι οἱ θεομοὶ πού μᾶς κυβερνοῦν, εἶναι οἱ ἄνθρωποι· πού ἐναντιὰ τους ἀγωνιζόμαστε, πού εἶναι γέροι. Σὲ κάθε ἰσχυρὸ χτύπημα, πού καταφέρνουμε σ' αὐτὴν τὴν σκουληκοφωλιά, μὴ δυσσομία μιούχλας φράζει τὰ ρουθούνια, κάθε φορά, πού ἀνακατεύουμε αὐτὴν τὴν ἀποσυντεθειμένη ὕλη, εἶναι τόση ἡ ἀηδία πού μᾶς περιβάλλει, πού ἀναπόφευκτα αἰσθανόμαστε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· νὰ ἔχουμε προσβληθεῖ. Ὅπως ὁ Λάο-Τσέ τοῦ κινέζικου μύθου, εἴμαστε γέροι - παιδιά, ἄνθρωποι πού γεννιοῦνται: ὀγγδόντα χρονῶν. Ἐνας σωρὸς ἀπὸ παραδόσεις βαρβαίνει πάνω μας καὶ πρέπει νὰ κάμψουμε περισσότερο τὴ μέση γιὰ νὰ τὸ βαστάξουμε. Νόμοι· ἑκατὸ χρόνων δεσιμεύουν τὴν τωρινὴ δραστηριότητά μας καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ νὰ τοὺς ξεπεράσουμε πρέπει νὰ συνθέσει ὅλες τίς προσπάθειες τῶν περασμένων γενιῶν, πού δὲν φρόντισαν ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ μᾶς, νὰ μᾶς ἀνοίξουν ἓνα δρόμο λιγότερο ἀγκαστῶ ἀπὸ τριδύ-

* Ἀνυπόγραφο. «Avanti!», πεδερμοντζικὴ ἐκδοσὴ, 13 Ἰούλιου 1916, στὴ ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

λους, από εμπόδια, που το καθένα μόνο του δεν είναι τίποτα, αλλά που στο σύνολό τους είναι τρομερά. Μας χρειαζόταν ο πόλεμος για να ρίξει μπροστά στα πόδια μας αυτό το μουσκεμένο στρώμα από προκαταλήψεις, για να κάνουμε από τα τόσα λεπτά μεταξένια νήματα ένα αδιαπέραστο δίχτυ.

Μά δεν είναι λόγια απελπισίας τα δικά μας. Πρέπει μάλλον να έχουμε σαφές μπροστά στα καθαρά μάτια μας το περίπλοκο εμπόδιο, για να το καταστρέψουμε καλύτερα με το χτύπημα του μπαστουνιού. Η αντίληψη της κοινωνικής ζωής, που τώρα πιά μας προσφέρεται ολοκληρωμένη, αναγεώνει την εμπιστοσύνη και την πρόθεση, που στο παρελθόν μόνο λίγοι μπορούσαν να έχουν. Οι ίδιοι οι σύντροφοί μας στον αγώνα μας ονόμασαν μωστικιστές²⁹ της επανάστασης και υπήρξαμε στο παρελθόν, γιατί η δικιά μας ήταν μόνο μία άμεση σύλληψη της πραγματικότητας, όχι πλαστική, ζωντανή παρουσίαση αυτού, που έπρεπε να καταρριφούμε. Όπου δλοι: δεν έβλεπαν παρά μόνο μεμονωμένα «γεγονότα», μεμονωμένες «θέσεις» να κατακτήσουν με υπομονή, για να φτάσουν επιτέλους στην κορυφή, εμείς βλέπαμε ένα συμπαγή τοίχο, που πάνω του έπρεπε να ριζούμε με μία ενεργητική πράξη, έθελούσια, το σύνολο των δυνάμεών μας.

Τα πάντα ή τίποτα, λέγαμε. Και ο πόλεμος μας δικαίωσε. Τα πάντα ή τίποτα πρέπει να είναι το πρόγραμμά μας του αδριο. Το χτύπημα του μπαστουνιού, όχι το μεθοδικό και υπομονετικό κατακερμάτισμα. Η άκατανίκητη φάλαγγα. όχι ο αγώνας σαν τους τυφλοπόντικες των θρώμικων χαντακιών. Είμαστε νέοι - γέροι. Γέροι για τον πελώριο σωρό των εμπειριών, που σε μικρό χρονικό διάστημα συσσωρεύσαμε λίγο - λίγο, νέοι για τη μωική δύναμη, για την άκαταμάχητη επιθυμία νίκης που μας καταβάλλει. Η δικιά μας γενιά των νέων γέρων είναι αυτή που θα πρέπει να πραγματοποιήσει το σοσιαλισμό. Οι αντίπαλοί μας εξαντλήθηκαν στην πελώρια προσπάθεια που κατέβαλαν για να υπερασπίσει ο καθένας το μικρό του χωραφάκι. Σ' αυτόν, λοιπόν, τον πραγματικά βαθιά γερασμένο κορμό καταφέρνουμε το τελειωτικό χτύπημα του μπαστουνιού μας και ή ώρα μας θα

Έχει φτάσει, θά σημάνει χάρη στην ακατανίκητη θέλησή μας, ναί, που θά 'να: όμως συνειδητή.

Ταξική πάλη και πόλεμος *

Ἡ διδασκαλία τοῦ Κάρολου Μάρξ ἀπόδειξε ἀκόμα καὶ πρόσφατα τὴ γονιμότητά της καὶ τὴν αἰώνια νύκτη της, προσφέροντας ἓνα λογικὸ περιεχόμενο στὸ πρόγραμμα τῶν πρὸ γενναίων ἀντίπαλων τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος, τῶν ἐθνικιστῶν. Ὁ Κοραντίνι³⁰ λεηλατεῖ τὸν Μάρξ, ἀφοῦ τὸν δυσφήμισε. Μεταφέρει ἀπὸ τὴν τάξη στὸ ἔθνος τὶς ἀρχές, τὶς διαβεβαιώσεις, τὶς κριτικὲς τοῦ μελετητῆ ἀπὸ τὴν Τρεβίρι³¹. Μιλᾷ γιὰ προλεταριακὰ ἔθνη ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντία σὲ καπιταλιστικὰ ἔθνη, γιὰ νέα ἔθνη ποὺ πρέπει ν' ἀντικαταστήσουν, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς παγκόσμιας ἱστορίας τὰ γερασμένα ἔθνη, καὶ βρίσκει ὅτι αὐτὸς ὁ ἀγωνας βρίσκει τὴν πραγμάτωσή του στὸν πόλεμο, ἐπιβεβαιώνεται στὴν κατάκτηση τῶν ἀγορῶν στὴν οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξάρτηση ὅλων τῶν ἐθνῶν ἀπὸ ἓνα μόνο ἔθνος, ἀπὸ 'κεινο, ποὺ μὲ τὴ θυσία τοῦ αἱματός του καὶ μὲ τὴν εὐπορία ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἐκείνη τὴ χρονικὴ στιγμή, ἀπόδειξε ὅτι εἶναι τὸ ἐκλεκτό, τὸ ἄξιο.

Γι' αὐτὸ ὁ Κοραντίνι δὲν ἐναντιώνεται λεκτικὰ στὴν ταξικὴ πάλη. «Τὸ νὰ καταργηθεῖ ἡ ταξικὴ πάλη, λέει, ἀξίζει ὅσο τὸ νὰ καταργηθεῖ ὁ πόλεμος. Δὲν εἶναι δυνατό. Καὶ οἱ δύο εἶναι ζωτικὲς, ἢ μία στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἐθνῶν, ὁ ἄλλος ἔξω. Χρειάζονται γιὰ νὰ κινητοποιήσουν καὶ νὰ προμηθεύσουν μὲ ἀνθρώπινο ὕλικὸ τάξεις, ἔθνη, τὸν κόσμον». Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ λεηλασία τῶν μαρξιστικῶν ἰδεῶν γιὰ ἐθνικιστικοὺς σκοποὺς ἔχει τὸ λάθος ὅλων τῶν αὐθαίρετων προσαρμογῶν. Στερεῖται μᾶς ἱστορικῆς βάσεως, δὲ στηρίζεται σὲ καμιά ἐμπειρία στηριγμένη στὴν παράδοση. Γι' αὐτὸ, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς τυπικῆς λογικῆς οἱ συλλογισμοὶ τοῦ Κοραν-

* Ἀνυπόγραφο, «Avanti!», πεδερμοντέζικη ἐκδοσις, 19 Αὐγούστου 1916, στὴ ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

τινι δὲν ἔχουν ψεγάδια, μὰ χάνουν κάθε ἀξία όταν θέλουν νὰ γίνουν κανόνας ζωῆς, συνείδηση ἐνὸς καθήκοντος. Ἡ ἱστορία δὲν ἔχει παραδείγματα τοῦ ἑνα ἴσον μὲ ἕνα. Αὐτὴ ἡ ἰσότητα εἶναι μαθηματικός τύπος ὄχι πιστοποίηση τῆς σχέσης μεταξύ δύο πραγματικοτήτων, πού ἐπικράτησαν στὸ παρελθὸν ἢ στὸ παρὸν. Ὁ Τίζιο εἶναι ἴσος μόνο μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μάλιστα ὄχι παντοῦ. Τὸ παιδί Τίζιο δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὸν ἐνῆλικο Τίζιο. Κι ἔτσι καὶ ἡ τάξη δὲν εἶναι ἴση μὲ τὸ ἔθνος καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τοὺς ἴδιους νόμους. Σὲ τέτοιο σημεῖο, πού ἀφοῦ ἐπιβεβαιώθηκε ἡ ἀρχή, ὁ ἴδιος ὁ Κοραντίνι βάζει τέτοιους περιορισμούς πού καταλύγει, χωρὶς νὰ τὸ πάρει, εἶδηση στὸ νὰ καταστρέψει ὅλη τὴν δημιουργία του. Αὐτὸς διαβεβαιώνει ὅτι πρέπει νὰ δικάσουμε στὸ προλεταριάτο τὸν πῶς μεγάλο σεβασμὸ γιὰ τὴν παραγωγή.

Καὶ γιὰ π α ρ α γ ω γ ἡ ἔννοεῖ τὸν ἐθνικὸ καπιταλισμὸ, δηλαδή ἐκεῖνο τὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων, καλῶν καὶ κακῶν, φυσικῶν καὶ πλαστῶν, πού ἐν μέρει χρησιμεύουν γιὰ ν' αὐξήσουν τὸν ἐπενδυμένο πλοῦτο σὲ μηχανήματα καὶ σὲ διαχειρίσεις [μ ι ἄ λ ἔ ξ η λ ο γ ο κ ρ ἰ μέ ν η] οἱ σοσιαλιστές θέλουν νὰ κοινωνικοποιήσουν τὴν ἐκμετάλλευση καὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος ζοῦν σὲ θάρος τῆς γενικῆς εὐημερίας κι ἐπομένως ἐκείνης τοῦ προλεταριάτου ἰδιαίτερα. Καὶ τὸ νὰ γίνει σεβαστὸ αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶναι λίγο δύσκολο γιὰ τοὺς προλετάρους, πού δὲν κάνουν τὴν ταξικὴ πάλη μόνο γιὰ ν' αὐξήσουν τοὺς μισθοὺς, ὅπως πιστεύει ὁ Κοραντίνι, θαυμαστής φυσικὰ τῶν ἐθνικιστικῶν ρεφορμιστῶν, ἀλλὰ ἰδιαίτερα γιὰ ν' ἀντικαταστήσουν μὲ τὴν δική τους τάξη πού ἐργάζεται ἐκεῖνη τῶν καπιταλιστῶν πού τὴν κάνει νὰ ἐργάζεται. Καὶ αὐτὸ, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνες τὶς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες κάθε ἄνθρωπος θέλει νὰ εἶναι αὐτόνομη ἢ δραστηριότητά του καὶ ὄχι ὑποταγμένη στὴ θέληση καὶ στὰ συμφέροντα τῶν ξένων. Καὶ ὅπως ἡ γαλλικὴ ἀστικὴ τάξη, πού ἐκθειάστηκε ἀπὸ τὸν Κοραντίνι, ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ τῆς αὐτονομία καὶ ἐπέτυχε ταυτόχρονα καὶ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας,

πού πριν δὲν ὑπῆρχε, ἔτσι τῶρα τὸ διεθνὲς προλεταριάτο ἀγωνίζεται γιὰ κάτι πού ἀκόμα δὲν ὑπάρχει, γιὰτὶ πάντα ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ πετύχουμε κάτι, πού δὲν κατέχουμε ἀκόμα.

Κι αὐτὸ τὸ προλεταριακὸ ἔθνος, πού εἶναι ἐνοποίηση ὄλων τῶν προλετάρων τοῦ κόσμου, ξεπερνᾷ τὸ ἔθνος, ὅσο ὁ Κάρολος Μάρξ — πού ἔθρεφε τὴν λογικὴ του μὲ ἱστορικὴ πραγματικότητα — εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑνρίκο Κοραντίνι, πού διασκεδάζει μὲ τὸ νὰ γεμίζει τὰ χωρὶς πάτο θαρέλια τῆς τυπικῆς λογικῆς μὲ τίς τορνευμένους περιόδους τῆς ἰταλικῆς γλώσσας, καί, ὅσο ἡ ταξικὴ πάλη — ἠθικὴ γιὰτὶ εἶναι παγκόσμιον — ξεπερνᾷ τὸν πόλεμον — ἀνήθικον γιὰτὶ εἶναι μερικὸς καί γιὰ τὸ ὅτι δὲν γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν τῶν μαχητῶν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ μίαν ἀρχὴν πού αὐτοὶ δὲν μποροῦν νὰ συμμεριστοῦν.

Ἡ ἱστορία *

Δώστε, λοιπόν, στὴ ζωὴ ὅλη τὴν δραστηριότητά σας, ὅλη τὴν πίστη σας, ὅλη τὴν εἰλικρινὴ καὶ ἀφιλοκερδῆ προσφορὰ τῶν καλύτερων ἐνεργειῶν σας. Βυθιστεῖτε, λοιπόν, ζωντανὰ πλάσματα στὸ ζωντανὸ καὶ συνταρακτικὸ ἀνθρώπινον γίγνεσθαι, μέχρι νὰ νιώσετε ἓνα μ' αὐτό, μέχρι νὰ τὸ δεχτεῖτε ὅλο μέσα σας καὶ νὰ αἰσθανθεῖτε τὴν προσωπικότητά σας μῦνον ἑνὸς σώματος, δονούμενον μῦνον ἑνὸς ὅλου, ἡχητικὴ χορδὴ πού παίρνει καὶ ξαναδίνει: σὲ ἡχῶ ὅλες τίς συμφωνίες τῆς ἱστορίας ἔτσι, ὥστε νὰ αἰσθάνεστε ὅτι συμβάλλετε στὴ δημιουργία τῆς. Ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ πλήρης ἐγκατάλειψιν στὴν πραγματικότητα πού μᾶς περιβάλλει, ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ σύνδεσιν τοῦ ἀτόμου σας μὲ τὸ πολὺπλοκον παιχνίδι τῶν παγκόσμιων αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων, αἰσθάνεστε ξαφνικὰ ὅτι κάτι σᾶς λείπει, νιώθετε ἀνάγκης ἀόριστες, δυσκολοπροσδιόριστες, ἐκεῖνες τίς ἀνάγκης πού ὁ Σοπενάουερ ὀνόμαζε μεταφυσικὰς.

* Ἀνυπόγραφο, «Avanti!», πεδεμοντέζικη ἔκδοσιν, 29 Αὐγούστου 1916, στὴ ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

Βρίσκεστε στον κόσμο, κι όμως δεν ξέρετε γιατί. Ένεργείτε, μα δεν ξέρετε γιατί. Αισθάνεστε κενά και θά επιθυμούσατε δικαιολογίες για την ύπαρξή σας, για το έργο σας και νομίζετε ότι οι άνθρωποι:νες αιτίες δεν σας άρκουν. ότι ανεβαίνοντας από αίτιο σε αίτιο φτάνετε σ' ένα σημείο που για να συντονιστεί και να κανονιστεί ή κίνηση, είναι: ανάγκη να υπάρχει μια απώτερη αίτια, εκτός απ' αυτό που είναι: γνωστό και απ' αυτό που μπορεί εύκολα να γνωσθεί για να έρμηνευτεί. Άκριβώς έτσι, όπως ένας που καθώς κοιτάει: τον ούρανό και ανεβαίνει από το ένα επίπεδο στο άλλο στο διάστημα, καταμετρημένο από την επίσημη, αισθάνεται ολο και μεγαλύτερη δυσκολία στη φανταστική του περιπλάνηση στο άπειρο, φτάνει στο κενό και δεν μπορεί να κατανοήσει: αυτό το απόλυτο κενό, και τότε, άσυνείδητα, έγκραυστά μέσα του θεικά πλάσματα, υπερφυσικά όντα, που συντονίζουν την Ιλιγγιώδη και όμως λογική κίνηση του σύμπαντος. Το θρησκευτικό συναίσθημα είναι ολο υλοποιημένο από αυτές τις άοριστες έμπνεύσεις, απ' αυτούς τους ένστικτώδικους και έσωτερικούς συλλογισμούς χωρίς διέξοδο. Και έξακολουθεί και υπάρχει: μέσα στο αίμα όλων κάποιος ίχνος, κάποιος τρεμούλιασμα, ακόμα και σε κείνον που κατάφερε περισσότερο Ισχυρά να κυριαρχήσει αυτές τις εύτελεις έκδηλώσεις, εύτελεις γιατί είναι ένστικτώδικες, γιατί προωθούνται: από το δικό του έγω.

Μα είναι ή ίδια ή ζωή που τις νικά, είναι ή Ιστορική δραστηριότητα που τις σβήνει. Προϊόντα της παράδοσης, ένστικτώδικα κατάλοιπα από χιλιάδες εποχές τρέμου και άγνοιας της πραγματικότητας που υπάρχει γύρω μας, προσπαθούμε να βρούμε την καταγωγή τους. Η έρμηνεία τους σημαίνει και το ξεπέρασμά τους. Το να γίνουν αντικείμενο της Ιστορίας σημαίνει αναγνώριση της κενότητάς τους. Και τότε, επιστρέφουμε στην πραγματική ζωή, αισθανόμαστε πιο πλαστικά την πραγματικότητα της Ιστορίας. Έπαναφέροντας σ' αυτήν όχι μόνο το γεγονός, αλλά και το συναίσθημα, καταλήγουμε στην αναγνώριση ότι μόνο σ' αυτήν βρίσκεται ή εξήγηση της ύπαρξής μας. Όλο αυτό που μπορεί να γίνει: Ιστορία, δεν μπορεί να είναι: υπερφυσικό, δεν μπορεί να

είναι απομεινάρι μᾶς θείας αποκάλυψης. Ἄν κάτι εἶναι ἀκόμα ἀνεξήγητο, αὐτὸ ὀφείλεται μόνο στὴν ἐλλειπῆ γνῶση μας, στὴν ἀνεπίτευκτη ἀκόμα διανοητικὴ τελειότητα. Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει περισσότερο ταπεινούς, πὺδ μετριόφρονες καὶ ὄχι νὰ μᾶς ρίξει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία μας μετατρέπεται σὲ ἱστορία, ἡ πίστη μας γίνεται ὁ ἄνθρωπος, ἡ θέληση καὶ ἡ δραστηριότητά του. Αἰσθανόμαστε αὐτὴν τὴν πελώρια, ἀκατανίκητη ὄθηση, πού μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸ παρελθόν, τὴν αἰσθανόμαστε στὸ ἀγαθὸ πού μᾶς προσφέρει: δίνοντάς μας τὴν ἐνεργητικὴ σιγουριά ὅτι αὐτὸ, πού ἦταν κάποτε κατορθωτὸ, ἐξακολουθεῖ καὶ εἶναι καὶ μὲ μεγαλύτερη πιθανότητα μᾶς καὶ ἐμεῖς ἐλάμε μυαλὸ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν ἄλλων. Καὶ τὴν αἰσθανόμαστε στὸ κακὸ, σ' αὐτὰ τὰ μὴ ὀργανικὰ κατάλοιπα δαριασμένων ψυχικῶν καταστάσεων. Γι' αὐτὸ νιώθουμε ἀναπόφευκτα ἀντίθετοι πρὸς τὸν καθολικισμό καὶ θεωροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σύγχρονους. Γιατὶ ἐμεῖς, τὸ παρελθόν, τὸ αἰσθανόμαστε νὰ ζωογονεῖ, βέβαια, τὸν ἀγῶνα μας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔχει τιθασευτεῖ, ὑπερήτη καὶ ὄχι ἀφέντη, διαφωτιστὴ καὶ ὄχι σκοταδιστὴ.

*Οἱ ἐφημερίδες καὶ οἱ ἐργάτες **

Εἶναι οἱ μέρες τῆς réclame γιὰ τὶς συνδρομές. Οἱ διευθυντὲς καὶ οἱ διαχειριστὲς τῶν ἀστικῶν ἐφημερίδων φτιάχνουν τὴ βιτρίνα τους, περνοῦν ἓνα χέρι βερνίκι τὴν ἐπιγραφή τους καὶ προσελκύουν τὴν προσοχὴ τοῦ διαβάτη (δηλαδή τοῦ ἀναγνώστη) στὸ ἐμπόρευσμά τους. Τὸ ἐμπόρευμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ φύλλο, τεσσάρων ἢ ἑξὶ σελίδων, πού κάθε πρῶτὴ ἢ κάθε ἀπόγευμα πρόκειται νὰ ἐνέσει στὸ μυαλὸ τοῦ ἀναγνώστη τὸ πῶς νὰ αἰσθάνεται: καὶ νὰ κρίνει τὰ γεγονότα τῆς πολιτικῆς ἐπικαιρότητας, ἔτσι, ὅπως συμφέρει στοὺς παραγωγούς καὶ στοὺς πωλητὲς τοῦ τύπου. Θέλουμε μήπως νὰ

* Ἄνυπόγραφο. «Avanti!». πεδεμοντέζικη ἐκδοσὴ, 22 Δεκ. 1916, στὴ ρουμπρίκα «Ἐπίκαιρες συζητήσεις».

προσπαθήσουμε να συζητήσουμε, ιδιαίτερα με τους εργάτες για τη σημασία και τη σοβαρότητα αυτής της, φαινομενικά τόσο άθώας, πράξης, που συνίσταται στην έκλογή της έφημερίδας που θέλουμε να συνδράμουμε; Είναι μια έκλογή γεμάτη παγίδες και κινδύνους, που θα έπρεπε να γίνεται συνειδητά, κριτικά και έπειτα από ώριμο συλλογισμό. Πρώτ' απ' όλα, ο εργάτης πρέπει ν' άρνηθεί άποφασιστικά κάθε συμπάρασταση στην άστική έφημερίδα. Θα έπρεπε να έχει πάντα, πάντα, πάντα στο μυαλό του ότι ή άστική έφημερίδα (όποιοιδήποτε χρωματισμού) είναι ένα εργαλείο πάλης που κινείται από ιδέες και συμφέροντα αντίθετα από τὰ δικά του. Κάθε τι που δημοσιεύει είναι σταθερά διαπερασμένο από μιάν ιδέα: να υπηρετήσει την κυρίαρχη τάξη, πράγμα, που άναπόφευκτα μεταφράζεται σ' ένα γεγονός: να παλέψει ενάντια στην εργατική τάξη. Και πραγματικά, από την πρώτη ως την τελευταία γραμμή, ή άστική έφημερίδα αισθάνεται και άποκαλύπτει αυτήν την φροντίδα. Μά το ώραίο, δηλαδή το κακό, είναι πώς: αντί να ζητά χρήματα από την άστική τάξη για να ύποστηριχτεί στο έργο της ύπεράσπισης πρὸς αυτήν, ή άστική έφημερίδα καταφέρνει, αντίθετα, να πληρώνεται από την ίδια την εργατική τάξη, που είναι αυτή που πολεμά πάντα. Και ή εργατική τάξη πληρώνει με συνέπεια, γενναιόδωρα. Έκατοντάδες χιλιάδες εργάτες δίνουν κανονικά κάθε μέρα τὸν ὀβολό τους στην άστική έφημερίδα, συνδράμοντας έτσι στο δυνάμωμά της. Γιατί; "Αν κάνετε αυτήν την έρώτηση στὸν πρώτο εργάτη που θα δείτε μπροστά σας στο τράμ ή στο δρόμο μ' ένα άστικό φύλλο ξεδιπλωμένο, θ' ακούσετε να σάς άπαντᾷ: «Γιατί πρέπει να μάθω τὰ νέα». Και ούτε καν τοῦ περνᾷ από το μυαλό ότι οί εἰδήσεις και τὰ καρικεύματα, με τὰ ὁποῖα εἶναι μαγειρεμένες, μπορούν να εκτίθενται με μιὰ τέχνη που να κατευθύνει τὴ σκέψη του και να επηρεάζει τὸ πνεῦμα του πρὸς μιάν ὀρισμένη κατεύθυνση. Κι ὁμως, ξέρει ότι ή τάδε έφημερίδα είναι: ο ὕ ρ ί τ σ α³² και ή δείνα είναι: λ ε φ τ ο ὕ³³, ότι ή τρίτη, ή τέταρτη, ή πέμπτη είναι δεμένες με πολιτικές ομάδες, που έχουν συμφέροντα διαμετρικά αντίθετα με τὰ δικά του. Κάθε μέρα εξάλλου, ο ίδιος

ἐργάτης μπορεί νά πιστοποιεῖ προσωπικά ὅτι οἱ ἀστικές ἐφημερίδες ἀφηγοῦνται καί τὰ πῶ ἀπλά γεγονότα μ' εὐνοϊκό τρόπο γιά τήν ἀστική τάξη καί τήν ἀστική πολιτική σέ βάρος τῆς ἐργατικῆς τάξης καί πολιτικῆς. Ξεσπᾶ μιά ἀπεργία; Γιά τήν ἀστική ἐφημερίδα οἱ ἐργάτες ἔχουν πάντα ἀδικο. Γίνεται μιά διαδήλωση; Οἱ διαδηλωτές, μόνο καί μόνο ἐπειδή εἶναι ἐργάτες, εἶναι πάντα παραχοποιοί, φραξιονιστές, ραδιοῦργοι συμμορίτες³⁴...

Ἡ κυβέρνησις ἐκδίδει ἕνα νόμο; Εἶναι πάντα καλός, χρήσιμος καί σωστός, ἀκόμα κι ἂν δέν εἶναι. Ἐξελίσσεται ἕνας ἐκλογικός ἀγώνας βουλευτικός ἢ δημοτικός; Οἱ καλύτεροι ὑποψήφιοι καί τὰ καλύτερα προγράμματα εἶναι πάντα ἐκεῖνα τῶν ἰστικῶν κομμάτων.

Καί δέ μιᾶμε γιά ὅλα τὰ γεγονότα πού ἡ ἀστική ἐφημερίδα ἢ ἀποσιωπᾷ ἢ διαστρεβλώνει ἢ παραποιεῖ γιά νά ἐξαπατήσῃ, νά δημιουργήσῃ αὐταπάτες καί νά κρατήσῃ σέ ἀγνοία τὸ κοινὸ τῶν ἐργατῶν.

Παρ' ὅλ' αὐτά, ἡ ἐνοχὴ συγκατάθεσις τοῦ ἐργάτη πρὸς τήν ἀστική ἐφημερίδα εἶναι ἀπεριόριστη. Πρέπει ν' ἀντιδράσουμε ἐναντίά της καί ν' ἀνακαλέσουμε τὸν ἐργάτη στή σωστὴ ἀξιολόγησις τῆς πραγματικότητος.

Πρέπει νά εἰπωθεῖ καί νά ἐπαναληφθεῖ ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὀβολός, πού σπαταλιέται ἐκεῖ ἀπερίσκεπτα στὸ χέρι τοῦ ἐφημεριδοπώλη, εἶναι μιά σφαῖρα παραδομένη στὴν ἀστική ἐφημερίδα, πού θὰ τὴν ρίξει ἔπειτα, στὴν κατάλληλη στιγμή, ἐναντία στὴν ἐργατικὴ μάζα.

Ἐὰν οἱ ἐργάτες κείθονταν γι' αὐτὴν τὴν στοιχειωδέστατη ἀλήθεια, θὰ μάθαιναν νά μπουκοτάρουν τὸν ἀστικὸ τύπο μ' ἐκείνη τὴν ἴδια συνεκτικότητα καί πειθαρχία μὲ τὴν ὁποία ἡ ἀστική τάξη μπουκοτάρει τίς ἐφημερίδες τῶν ἐργατῶν, δηλαδὴ τὸν σοσιαλιστικὸ τύπο.

Μὴ δίνετε χρηματικὴ βοήθεια στὸν ἀστικὸ τύπο πού εἶναι ἀντίπαλός σας: νά, ποιά θὰ ἔπρεπε νά ἦταν ἡ πολεμικὴ κραυγὴ αὐτὴ τῆ στιγμῆ πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία γιά τίς συνδρομές, πού γίνεται ἀπ' ὅλες τίς ἀστικές ἐφημερίδες.

Νὰ τίς μπουκοτάρετε, νὰ τίς μπουκοτάρετε, νὰ τίς
μπουκοτάρετε!

“Ἄνθρωποι ἢ μηχανές”

Ἡ σύντομη συζήτηση πού ἀναπτύχθηκε στήν τελευταία συνέλευση τοῦ συμβουλίου μεταξύ τῶν συντρόφων μας καί μερικῶν ἀντιπροσώπων τῆς πλειοψηφίας σχετικά μέ τὰ προγράμματα γιά τήν ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση, ἀξίζει νά σχολιαστέι ἔστω καί σύντομα καί συνοπτικά. Ἡ παρατήρηση τοῦ συντρόφου Τζίνι («Τό ἀνθρωπιστικό καί τό ἐπαγγελματικό ρεῦμα συγκρούονται: ἀκόμα στό χώρο τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσης: Εἶναι ἀναγκαῖο νά καταφέρουμε νά τά συγχωνεύσουμε, μὰ δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι πρὶν ἀπό τόν ἐργάτη, ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος, στόν ὅποιο δέν πρέπει ν' ἀποκλείσουμε τή δυνατότητα νά ἐξαπλώνεται στούς πιδ πλαττούς ὀρίζοντες τοῦ πνεύματος, γιά νά τόν ὑποδουλώσουμε ἀμέσως στή μηχανή») καί οἱ διαμαρτυρίες τοῦ σύμβουλου Σιντσέρο ἐνάντια στή φιλοσοφία (ἢ φιλοσοφία θρῖσκαί κατ' ἐξοχήν τοῦς ἀντιπάλους ὅταν ἐπιθεβαιῶνε ἀλήθειες, πού χτυποῦν ἰδιαίτερα συμφέροντα) δέν εἶναι ἀπλά ἐπεισόδια περιστάσᾶκῆς πολεμικῆς: εἶναι ἀναγκαῖες συγκρούσεις μεταξύ αὐτῶν, πού ἀντιπροσωπεύουν συμφέροντα κατ' οὐσίαν διαφορετικά.

1. Τό Κόμμα μας δέν ἔχει ἀκόμα ἐκπονήσει ἕνα λεπτομερεῶκό καί συγκεκριμένο πρόγραμμα, πού νά διαφοροποιεῖται ἀπό ἐκεῖνα τὰ συνήθη. Μέχρι στιγμῆς, ἀρκεστήκαμε νά πιστοποιήσουμε τή γενική ἀρχή τῆς ἀναγκαιότητας τῆς κουλτούρας, τόσο τῆς στοιχειώδους, ὅσο καί τῆς ἐπαγγελματικῆς καί τῆς ἀνώτερης, καί αὐτήν τήν ἀρχή ἔχουμε ἀναπτύξει, ἔχουμε προπαγανδίσει δραστήρια καί μέ σθένος. Μποροῦμε νά διαβεβαιώσουμε ὅτι ἡ μείωση τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ στήν Ἰταλία δέν ὀφείλεται τόσο στό νόμο γιά τήν ὑποχρεω-

* Ἄνω ὄργανο, «Avanti!», πεδερμοντέζικη ἐκδοση, 24 Δεκέμβρη 1916. στή συμπίεκα «Τό σχολεῖο καί οἱ σοσιαλιστές».

τική εκπαίδευση, όσο στην πνευματική ζωή, στη συνείδηση όρισμένων αναγκών της εσωτερικής ζωής, που η σοσιαλιστική προπαγάνδα ήξερε να προκαλεί στα προλεταριακά στρώματα του ιταλικού λαού. Μά δεν προχωρήσαμε παράπέρα. Το σχολείο στην Ιταλία παρέμεινε ένας οργανισμός καθαρά αστικός, με τη χειρότερη έννοια της λέξης. Το μεσαίο και ανώτερο σχολείο, που είναι κρατικό και γι' αυτό επιχορηγείται από τις γενικές προσόδους, δηλαδή με τους άμεσους φόρους που πληρώνει το προλεταριάτο, δεν μπορεί να παρακολουθείται, παρά από νέα παιδιά της αστικής τάξης που διαθέτουν οικονομική ανεξαρτησία, την αναγκαία για να σπουδάζουν με ευκολία. Ένας προλετάριος, έστω κι αν είναι έξυπνος, έστω κι αν έχει όλα τ' απαραίτητα προσόντα για να γίνει ένας καλλιεργημένος άνθρωπος, είναι αναγκασμένος να σπαταλήσει τα προτερήματά του σε διαφορετικές δραστηριότητες ή να γίνει άπαθής, ένας αυτοδίδακτος, δηλαδή (έκτος από όρισμένες εξαιρέσεις) ένας μισός άνθρωπος, ένας άνθρωπος, που δεν μπορεί να δώσει όλο αυτό, που θα μπορούσε, αν δλοκληρωνόταν και δυνάμωνε στην πειθαρχία του σχολείου. Η κουλτούρα είναι ένα προνόμιο. Το σχολείο είναι ένα προνόμιο. Και δεν θέλουμε να είναι τέτοιο. Όλοι οί νέοι θα έπρεπε να είναι ίσοι μπρός στην κουλτούρα. Το Κράτος δεν πρέπει να πληρώνει με τα χρήματα όλων το σχολείο και για τα μέτρα και τα άνόητα παιδιά των πλουσίων, ενώ από την άλλη αποκλείει τα έξυπνα και ικανά παιδιά των προλεταρίων. Το μεσαίο και ανώτερο σχολείο πρέπει να γίνει μόνο για κείνους που ξέρουν ν' αποδεικνύουν ότι είναι άξιοι. Εάν είναι γενικό συμφέρον να υπάρχει αυτό το σχολείο και έστω να υποστηρίζεται και να διακανονίζεται από το Κράτος, είναι επίσης γενικό συμφέρον να είναι προσιτό σ' αυτούς που είναι έξυπνοι, οποιασδήποτε οικονομικής δυνατότητας. Η θυσία του συνόλου είναι δικαιολογημένη μόνον όταν αυτή είναι ωφέλιμη για κείνον που το αξίζει. Η θυσία του συνόλου, γι' αυτό, πρέπει να χρησιμεύει ειδικά στο να δίνει σ' αυτούς που το αξίζουν εκείνη την οικονομική ανεξαρτησία, που είναι αναγ-

καία για να μπορούν ν' αφιερώνουν άνετα τὸ χρόνο τους στὴ μελέτη καὶ νὰ μπορούν νὰ μελετοῦν σοβαρά.

2. Τὸ προλεταριάτο, πού εἶναι ἀποκλεισμένο ἀπὸ τὰ σχολεῖα μεσαίας καὶ ἀνώτερης ἐκπαίδευσης, σύμφωνα μὲ τὶς τωρινὲς συνθήκες τῆς κοινωνίας, πού καθορίζουν μιὰ κάποια εἰδίκευση τῶν ἀνθρώπων, ὄχι ἐμφυτη, ἐπειδὴ δὲν εἶναι βασισμένη στὶς διαφορετικὲς ἱκανότητες, δηλαδὴ καταστροφικὴ καὶ ἐπιζήμια γιὰ τὴν παραγωγὴ, (τὸ προλεταριάτο ἐν.) πρέπει νὰ μεταφερθεῖ στὰ συγγενικὰ σχολεῖα: στὰ τεχνικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ. Τὰ τεχνικὰ, ἰδρυμένα μὲ δημοκρατικὰ κριτήρια ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Καζάτι, ὑποβλήθηκαν χάρι τῶν ἀντιδημοκρατικῶν ἀναγκῶν τοῦ κρατικοῦ ἰσολογισμοῦ σ' ἓνα μετασχηματισμὸ, πού σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ ἐκφύλισε. Τώρα πιά, σ' ἓνα μεγάλο βαθμὸ, ἔγιναν περιττὲς ἀπομιμήσεις τῶν κλασικῶν σχολείων καὶ μιὰ ἀθῶα μηχανὴ ἐκτόνωσης τῆς ὑπαλληλομανίας τῶν μικροαστῶν. Τὰ ἔξοδα ἐγγραφῆς, πού συνεχῶς αὐξάνονται: καὶ οἱ καθορισμένες δυνατότητες πού δίνουν γιὰ τὴν πρακτικὴ ζωὴ τὰ ἔκαναν κι αὐτὰ ἓνα προνόμιο κι ἔτσι τὸ προλεταριάτο εἶναι ἀποκλεισμένο ἀπ' αὐτὰ στὸ μεγαλύτερὸ του μέρος, αὐτόματα, χάρι στὴν ἀδέβαιη καὶ «ὄπως ἔρθει» ζωὴ, πού ἀναγκάζεται νὰ ζεῖ ὁ μισθωτὸς. Ζωὴ, πού δὲν εἶναι βέβαια ἡ πιὸ κατάλληλη γιὰ νὰ παρακολουθήσει κανεὶς ἓνα κύκλο μαθημάτων καὶ νὰ ὠφεληθεῖ.

3. Τὸ προλεταριάτο χρειάζεται ἓνα σχολεῖο ἀφιλοκερδές. Ἐνα σχολεῖο, πού νὰ δίνει στὸ παιδί τὴ δυνατότητα νὰ διαμορφωθεῖ, νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος, ν' ἀποκτήσει ἐκεῖνα τὰ γενικὰ ἐφόδια, πού χρησιμεύουν στὴν ἀνάπτυξη τοῦ χαρακτήρα. Ἐνα ἀνθρωπιστικὸ σχολεῖο, τέλος πάντων, ὅπως τὸ ἐννοοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ πιὸ κοντινοὶ μας ἄνθρωποι τῆς Ἀναγέννησης. Ἐνα σχολεῖο, πού νὰ μὴν ὑποθηκεύει τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ μὴν ἀναγκάζει τὴ θέλησή του, τὴν διανόησή του, τὴ διαμόρφωση τῆς συνείδησής του νὰ κινηθεῖ πρὸς μιὰν κατεύθυνση προκαθορισμένου σταθμοῦ. Ἐνα σχολεῖο ἐλευθερίας καὶ ἐλεύθερης πρωτοβουλίας καὶ ὄχι ἓνα σχολεῖο σκλαβιάς καὶ μηχανικότητας. Καὶ τὰ παιδιά τῶν προλετάρων πρέπει νὰ ἔχουν κι αὐτὰ μπροστά τους,

ὅλες τίς δυνατότητες, ὅλα τὰ πεδία ἐλεύθερα, γιά νά μπορέσουν νά οἰκοδομήσουν τήν ἀτομικότητά τους μέ τόν καλύτερο τρόπο, καί γι' αὐτό, μέ τόν πιό παραγωγικό τρόπο καί γι' αὐτούς καί γιά τὸ σύνολο. Τὸ ἐπαγγελματικὸ σχολεῖο δὲν πρέπει νά γίνῃ ἐπικαστήριον μικρῶν τεράτων, ξηρὰ* ἐκπαιδευμένων γιά ἓνα ἐπάγγελμα, χωρὶς γενικὲς ἰδέες, χωρὶς γενικὴ μὀρφωση, χωρὶς ψυχὴ, ἀλλὰ μόνο μέ τὸ ἀλάνθαστο μάτι καί μέ τὸ χέρι σταθερό. Ἀκόμα καί μέσα ἀπὸ τήν ἐπαγγελματικὴ μὀρφωση μπορεῖ ν' ἀναπηδῆσῃ ἀπὸ τὸ παιδί ὁ ἄνθρωπος. Ἀρκεῖ νά εἶναι διαπαιδαγωγητικὴ μὀρφωση καί ὄχι μονάχα πληροφοριακὴ ἢ ὄχι μονάχα χειροτεχνικὴ πραχτικὴ. Ὁ σύμβουλος Σιντσέρο, πού εἶναι βιομηχανος, εἶναι ὑπερβολικὰ στενόμυαλος ἀστός, δταν διαμαρτύρεται ἐνάντια στὴ φιλοσοφία.

Βέβαια, γιά τοὺς στενόμυαλους ἀστοὺς βιομηχάνους, μπορεῖ νά εἶναι πιό χρήσιμο νά ἔχουν ἐργάτες - μηχανεὲς ἀντὶ γιά ἐργάτες - ἀνθρώπους. Μά οἱ θυσίες στὶς ὁποῖες τὸ σύνολο ὑποβάλλεται ἐθελοντικὰ γιά νά γίνῃ καλύτερο καί γιά νά δημιουργήσουν τίς συνθήκες ὥστε νά ξεπηδήσουν ἀπὸ τοὺς κόλπους του οἱ καλύτεροι καί οἱ πιό τέλειοι ἄνθρωποι, γιά νά τὸ ἀνυψώσουν ἀκόμα περισσότερο πρέπει νά ἐπιστραφοῦν εὐεργετικὰ σ' ὅλο τὸ σύνολο καί ὄχι μόνο σὲ μιὰ κατηγορία ἢ σὲ μιὰ τάξη.

Εἶναι ἓνα πρόβλημα δίκαιου καί δύναμης. Καί τὸ προλεταριάτο πρέπει νά προφυλαχτεῖ, γιά νά μὴν ὑποστεῖ μιὰν ἄλλην καταπίεση ἔπειτα ἀπὸ τόσες πού ἔχει ὑποστεῖ.

*Τὸ λαϊκὸ πανεπιστήμιον ***

* Ἐχομε ἐδῶ μπροστὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου γιά τὴν πρώτη περίοδο τοῦ 1916 - 17. Πέντε κύκλους μαθημάτων, τρεῖς ἀφιερωμένους στὶς φυσικὲς ἐπιστή-

* Στὸ κείμενο: ἀπληστον (avidamente - avidamente).

** Ἀνυπόγραφο, -Avanti-, πεδεμοντέζικη ἐκδοσι, 29 Δεκ. 1916.

μες, έναν στην ιταλική λογοτεχνία, έναν στη φιλοσοφία. Έξι διαλέξεις πάνω σε διάφορα θέματα: μόνο δύο απ' αυτές δίνουν σύμφωνα με τον τίτλο μιὰ κάποια εμπιστοσύνη ότι είναι σοβαρές. Αναρωτιόμαστε, καμιά φορά, γιατί στο Τορίνο δεν στάθηκε δυνατή ή σταθεροποίηση ενός οργανισμού για τη διάδοση της κουλτούρας, γιατί το λαϊκό πανεπιστήμιο παρέμεινε εκείνο τὸ ἀθλιὸ πρᾶγμα πὸν εἶναι καὶ δὲν κατάφερε νὰ ἐπιβάλλει τὴν προσοχή, τὸ σεβασμὸ, τὴν ἀγάπη στὸ κοινὸ, γιατί δὲν κατάφερε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα κοινὸ. Ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι εὐκολὴ ἢ εἶναι ὑπερβολικὰ εὐκολὴ. Πρόβλημα ὀργάνωσης, χωρὶς ἀμφιβολία, πρόβλημα πληροφοριακῶν κριτηρίων. Ἡ καλύτερη ἀπάντηση θὰ ἔπρεπε νὰ συνίσταται στὸ νὰ κάνουμε κάτι τὸ καλύτερο, στὸ ν' ἀποδείξουμε συγκεκριμένα ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ κάτι καλύτερο καὶ ὅτι εἶναι δυνατό νὰ συγκεντρώσουμε γύρω ἀπὸ μιὰ ἔστια κουλτούρας ἕνα κοινὸ. Ἀρκεῖ νὰ εἶναι ζωντανὴ αὐτὴ ἢ ἔστια καὶ πραγματικὰ νὰ ζεσταίνῃ. Στὸ Τορίνο, τὸ λαϊκὸ Πανεπιστήμιο εἶναι μιὰ κρύα φλόγα. Δὲν εἶναι οὔτε Πανεπιστήμιο, οὔτε λαϊκὸ. Οἱ διευθυντὲς του εἶναι ἐρασιτέχνες ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὀργάνωση τῆς ἐκπαίδευσης. Αὐτὸ ποὺ τοὺς κάνει νὰ ἐργάζονται εἶναι ἕνα ἥπιο καὶ ἀχρωμιο πνεῦμα εὐεργεσίας, ὄχι μιὰ ζωντανὴ καὶ γόνιμη ἐπιθυμία συνεισφορᾶς στὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ κόσμου, μέσ' ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση. Ὅπως στὰ ἱδρύματα χυδαίας φιλικῆς ζωῆς, ἔτσι καὶ αὐτοὶ στὰ σχολεῖα μοιράζονται καλὰ τροφίμων, πὸν γεμίζουν τὸ στομάχι, προκαλοῦν ἴσως δυσπεψία στὸ στομάχι, μὰ δὲν ἀφήνουν κανένα ἴχνος οὔτε ἔχουν σὰν ἀκόλουθο μιὰ νέα ζωὴ, μιὰ διαφορετικὴ ζωὴ. Οἱ διευθυντὲς τοῦ λαϊκοῦ Πανεπιστημίου ξέρουν ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ ἔποισι ἡγοῦνται: πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ σὲ μιὰ ὀρισμένη κατηγορία ἀνθρώπων, πὸν δὲν μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κανονικὴ σπουδὴ στὰ σχολεῖα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὄλο. Δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ πῶς αὐτὴ ἢ κατηγορία τῶν ἀνθρώπων μπορεῖ πὸν ἀποτελεσματικὰ νὰ προσεγγίσει τὸν κόσμον τῆς γνώσης. Βρίσκουν στὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἕνα πρότυπο: τὸ ἀπομιμοῦνται, τὸ κάνουν χειρότερο. Κάνουν λίγο - πολὺ αὐτὸν τὸ συλλογισμὸ: Ὅποιος παρακολουθεῖ

τούς κύκλους μαθημάτων του λαϊκού Πανεπιστήμιου έχει την ηλικία και τα γενικά χαρακτηριστικά όποιου παρακολουθεί τα δημόσια Πανεπιστήμια: "Ας το δώσουμε, λοιπόν, ένα υποκατάστατο αυτών. Και αφήνουν κατά μέρος όλα τα υπόλοιπα. Δεν σκέφτονται ότι το Πανεπιστήμιο είναι ή φυσική έκβολή όλης της προηγούμενης έντατικής δουλειάς: δε σκέφτονται ότι, ό φοιτητής, όταν φτάνει στο Πανεπιστήμιο, έχει περάσει μέσα από τις έμπειρίες των μεσαίων σχολείων και σ' αυτά υπόταξε το πνεύμα της έρευνας, ότι περιόρισε μεθοδικά τις όρμές, που χαρακτηρίζουν τους φιλομαθείς, φ τ ι ά χ τ η κ ε, τέλος πάντων, συντίστηκε σιγά - σιγά, ήρεμα, πέφτοντας σε λάθη και διορθώνοντάς τα, έχοντας ταλαντευτεί και ξαναβάζοντας τον έαυτό του στον ίδιο δρόμο. Δεν καταλαβαίνουν αυτοί ό διευθυντές ότι ό γ ν ώ σ ε ι ς, αποκομμένες απ' όλη αυτή την έντονη προσωπική έρευνητική δουλειά, είναι λίγο - πολύ δόγματα, απόλυτες αλήθειες. Δεν καταλαβαίνουν ότι το λαϊκό Πανεπιστήμιο, έτσι όπως αυτοί το διευθύνουν, κατατάει μιá θεολογική διδαχή, ένα ξανάνωμα του ίησουίτικου³⁵ σχολείου, όπου ή γνώση παρουσιάζεται σαν κάτι το όριστικό, το αποδεικτικά ασυζήτητο. Αυτό δεν γίνεται ούτε στα δημόσια Πανεπιστήμια. Έχουμε πιά πειστεί ότι: μιá αλήθεια είναι γόνιμη μόνο όταν κάνουμε μιá προσπάθεια για να την κατακτήσουμε. Τό ότι αυτή δεν υπάρχει από μόνη της και για τον έαυτό της, αλλά ήταν μιá κατάκτηση του πνεύματος, ότι σε κάθε άτομο είναι ανάγκη ν' αναπαραχθεί εκείνη ή κατάσταση άδημονίας, που διαπέρασε το μελετητή πριν τή φτάσει. Κι όμως, ό εκπαιδευτές που είναι: καθηγητές, δίνουν στη διδασκαλία μιá μεγάλη σημασία στην ίστορία της ύλης του μαθήματος. Αυτή ή παρουσίαση στους μαθητές της σειράς των προσπαθειών, των λαθών και των νικών, που μέσ' απ' αυτές πέρασαν ό άνθρωποι για να πετύχουν τή γνώση που έχουν σήμερα, είναι πολύ πιο διαπαιδαγωγητικό από τή σχηματική παράθεση της ίδιας της γνώσης. Διαμορφώνει τον μελετητή, δίνει στο πνεύμα του την ελαστικότητα της μεθοδικής άμβολίας που κάνει τον φιλομαθή σοβαρό άνθρωπο. που ξεκαθαρίζει: τήν περιέργεια,

χυδαία έννοούμενη, και την καθιστά ύγιές και γόνιμο έρέθισμα όλο και περισσότερης και τέλειας γνώσης. Αύτός πού γράφει τούτες τις σημειώσεις μιλά και λίγο από προσωπική πείρα. Από την πανεπιστημιακή του θητεία* θυμάται πιδ έντονα εκείνους τούς κύκλους μαθημάτων, όπου ο δάσκαλος, τόν έκανε να αισθανθεί την έντονη δουλειά έρευνας μέσα από τούς αιώνες, για να οδηγήσει στην τελειότητα, τη μέθοδο της έρευνας. Για τις φυσικές επιστήμες, για παράδειγμα, όλη ή προσπάθεια πού καταβλήθηκε για την άπελευθέρωση τού πνεύματος τών ανθρώπων από τις προκαταλήψεις και από τούς θείους ή φιλοσοφικούς άπριορισμούς, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι πηγές τού νερού προέρχονται από τά φαινόμενα της ατμόσφαιρας κι όχι από τη θάλασσα. Για τη φιλολογία, πώς φτάσαμε στην ιστορική μέθοδο μέσ' από τις προσπάθειες και τά λάθη τού παραδοσιακού έμπειρισμού, και πώς, για παράδειγμα, τά κριτήρια και οι πεποιθήσεις, πού οδηγούσαν τόν Φραντζέσκο Ντέ Σάνκτις³⁶ στη συγγραφή της ιστορίας του της Ιταλικής λογοτεχνίας, δέν ήταν άλλο παρά αλήθειες πού διαβεβαιωνόντουσαν μέσ' από κουραστικές έμπειρίες και έρευνες, πού άπελευθέρωσαν τά πνεύματα από τά συναισθηματικά και δημαγωγικά απόβλητα, πού είχαν μολύνει στο παρελθόν τις μελέτες για τη λογοτεχνία. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τ' άλλα μαθήματα. Αυτό ήταν τό πιδ ζωντανό μέρος τών σπουδών: αυτό τό αναζωογονητικό πνεύμα, πού έκανε ν' άφομοιώνονται τά έγκυκλοπαιδικά στοιχεία, πού τά χώνευε σε μιá μεγάλη φλόγα μάς καινούριας άτομικής ζωής.

Η διδασκαλία, πού αναπτύσσεται μ' αυτόν τόν τρόπο, γίνεται μιá πράξη άπελευθέρωσης. Έχει τη γοητεία όλων τών ζωτικών πραγμάτων. Αύτη πρέπει να επιβεβαιώσει την αποτελεσματικότητά της ιδιαίτερα στα λαϊκά Πανεπιστή-

* Ο Γκράμοι παρακολούθησε τούς κύκλους μαθημάτων στη σχολή φιλολογίας και φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο τού Τορίνο από τό 1911 - 15, χωρίς όμως να πάρει δίπλωμα. Οι καθηγητές πού μ' αυτούς είχε περισσότερη οικειότητα ήταν ο Ματέο Μπάρτολι, ο Ουμπέρτο Κοσμό, ο Ανίμπαλε Παστόρε και ο Άρτοβορο Φαρινέλι.

μα, πού οι άκροατές τους στεροϋνται άκριβώς εκείνων τών διανοητικών χαρακτηριστικών, τών αναγκαίων για να μποροϋν να τοποθετήσουν τó κάθε στοιχείο τής έρευνας σωστά, σ' ένα οργανωμένο σύνολο. Γι' αυτούς, ειδικά, αυτό πού είναι πιδ άποτελεσματικό και πιδ ένδιαφέρον είναι ή ιστορία τής έρευνας, ή ιστορία αυτού τού πελώριου έπους τού ανθρώπινου πνεύματος, πού, άργά, ύπομονετικά, με επίμονη, γίνεται κάτοχος τής αλήθειας, κατακτά τήν αλήθεια. Έτσι, όπως από τó λάθος φτάνουμε στην επιστημονική θεβαιότητα. Είναι ó δρόμος πού όλοι πρέπει να διαβοϋν. Τó να δείξεις με ποιό τρόπο έχει διαβεί από τούς άλλους είναι ή πιδ γόνιμη σέ άποτελέσματα εκπαίδευση. Είναι, μεταξύ τών άλλων, ένα μάθημα μετριοφροσύνης, πού γλυτώνει από τó να διαμορφώσει τόν άνιαρό όχλο τών πολύξερων, εκείνων πού πιστεύουν ότι βρήκαν τήν άρχή τού σύμπαντος, επειδή ή εύτυχής μνήμη τους κατάφερε ν' άρχισοθετήσει στις ρουμπρίκες τής έναν ύπολογισμό άριθμό ήμερομηνιών και ειδικών γνώσεων.

Άλλά τά λαϊκά Πανεπιστήμια, όπως εκείνο τού Τορίνο, προτιμοϋν να διατηροϋν άχρηστους κύκλους μαθημάτων — έμπόδια — για τήν «ίταλική ψυχή τής λογοτεχνικής τέχνης τών τελευταίων γενιών» ή μαθήματα για τή «Γενική εύρωπαϊκή άναστάτωση, όπως τήν έχοινε ó Βίχο», όπου δίνεται περισσότερη προσοχή στην επιφάνεια παρά στην άποτελεσματικότητα και τó άπατητικό άνθρωπάκι — ó όμηλητής — ξεπερνάει τó μέτριο έργο τού δασκάλου, αν και ξέρει ότι μιλά σέ άκαλλιέργητους.

Άνησυχίες *

Τó ταχυδρομείο μου στέλνει μίαν έγκύκλιο από τήν ένορία μου. Δέ γνωρίζω ούτε τόν έφημέριο ούτε τήν ένορία, άλλ' αυτό δέν τούς έμποδίζει να έπιμένουν ότι έγώ είμαι έ-

* Άνυπόγραφο, «Avanti!», πεθεμοντέζικη έκδοση, 31 Δεκέμβρη 1916, στη ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

να πρόβατο του ποιμνίου τους, να σκέφτονται για την πνευματική μου υγεία και να αφιερώνουν έστω κάποιο λεπτό από τον πολύτιμο χρόνο τους, για να επικαλεστούν από τον κήρυκα άγγελο το θαύμα ν' απαλείψει τη σκληράδα από την καρδιά μου.

Γι' αυτό λοιπόν η εγχύκλιος με προετοιμάζει για τη γλυκύτητα, για την τρυφερότητα. Ζητά μιá συνεισφορά για την ανέγερση ενός ναού αφιερωμένου στην Μαρία την Εύαγγελίστρια, θά ήθελε να ενώσει όλη την Ίταλία στα πόδια της Παναγιώτατης Μαρίας για να ίκετέψει για νίκη και ειρήνη, για προστασία δσων αγωνίζονται, για αιώνια ανάπαυση εκείνων που έπεσαν. Συνοδεύεται από μερικά αντίτυπα ενός περιοδικού «Άς αφιερωθούμε στη Μαρία». Γ' πενθμίζει ότι η Παναγιώτατη Εύαγγελίστρια προστάτεψε σε χιλιάδες μάχες τους γενναίοψυχους πρίγκιπες του Οίκου της Σαβοτίας, υπενθυμίζει ότι η εικόνα της θεάς λάμπει πάνω στο στήθος του ήρωικού μας ανώτατου έρχοντα στο ε' λογημένο περιλαίμιο και υπενθυμίζει έτσι ότι αυτή είναι η κατ' έξοχήν προστάτης του στρατού και των στρατιωτών της Ίταλίας. Αυτές όμως οι υπενθυμίσεις δεν έχουν τη δύναμη να μου χαλάσουν τη διάθεση, να αποσπάσουν μιá μικρή κραυγή, έστω, από τη γακωβίνικη³⁷ συνείδησή μου. Η συνείδησή μου είναι θυθισμένη σ' ένα άσαφές μυθολογικό λυκόφως, ή συνείδησή μου είναι τυραννισμένη από άλλες άνησυχίες. Η δραστηριότητα των άλλων, αν και διαμετρικά αντίθετη από τη δική μου θέληση και των ήμοϊδεατών μου, δεν με έξοργίζει. Με άνησχει το γεγονός ότι αυτή η δραστηριότητα έχει σαν σκοπό ν' αφήσει σε κάποιο τετραγωνικό μέτρο της επιφάνειας του πλανήτη ένα χνάρι άρχιτεκτονικό, που καταναλώνει πέτρα και άσβέστη, επιδεξιότητα και χέρια, για ένα οικόδομημα, που σε τί θά έξυπηρετεί αύριο δεν μπορώ να προβλέψω, άφου ή σημερινή δραστηριότητα θά έχει γίνει όριστικά μύθος, άφου το οικόδομημα θά έχει χάσει για όλους το χαρακτήρα του σαν χώρος ίεροτελεστίας και δεν θά είναι τίποτα περισσότερο από λιθάρι και άσβέστη, που έχουν μπει με τέτοια διάταξη ώστε να κάνουν ένα οικόδομημα. Είναι μιá ζωντανή κι επίκαιρη άνησυχία

αὐτὴ ἐδῶ. Θὰ θέλαμε, ὄλο αὐτὸ ποὺ παράγεται σὲ στερεό, σὲ γεωλογικὸ μετασχηματισμὸ τῆς ἐπιφάνειας τοῦ κόσμου νὰ εἶχε χαρακτηριστικὰ ποὺ ν' ἄντεχαν στὴν αἰωνιότητα ὁπότε νὰ εἶχε τὴ δυνατότητα προσαρμογῆς σὲ καινούριες λειτουργίες.

Ὁ ἄνθρωπος παρέρχεται: ἢ μὰ γενιὰ ἀντικαθιστᾷ τὴν ἄλλη. Ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων εἶναι μὰ γόνιμη μήτρα νέων πάντα συνειδήσεων, παρ' ὄλο ὅτι εἶναι συζαγμένες μὲ τὸ παλιό, τὸ παραδοσιακό. Ἀλλὰ ἡ ἀκατέρραστη ὕλη δὲν κατέχει ἀπὸ μόνῃ τῆς αὐτὴν τὴν ἐλαστικότητα ἀνανέωσης. Εἶναι: οἱ ἄνθρωποι ποὺ τῆς τὴ δίνουν, ἀφοῦ ἀποκτήσουν συνείδηση αὐτῆς τῆς ἐπέκτασός τους στὸ μέλλον, συνείδηση τοῦ ὅτι θὰ ξαναζήσουν τὴν σημερινή τους προσπάθεια μὲ μὴν αὐριανὴ δύναμη. Κι δταν μεταμορφώνουν τὴν γεωλογικὴ διαστρωμάτωση τοῦ κόσμου, δταν παίρνουν γρανίτη ἀπὸ τὸ βουνὸ ἢ ἀσβέστη ἀπὸ τὸ λατομεῖο γιὰ νὰ τὰ φτιάξουν τοίχους καὶ ὁροφές, προσπαθοῦν νὰ κάνουν τὰ πάντα μὲ κριτήρια διάρκειας, γιὰ νὰ μὴν πληγώσουν ἀνώφελα τὸν θαυγάροντα κόσμο, γιὰ νὰ μὴ σωρεύσουν ἐμπόδια ἀχρηστα στὸν καινούριο κόσμο ποὺ ἀγωνίζεται νὰ γεννηθεῖ. Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ ἐφημερίου μου μὲ ἀνησυχεῖ πολὺ, σ' αὐτὸ τὸ ἀσαφές μυθολογικὸ λυκόφως ποὺ εἶναι βυθισμένη ἡ ψυχὴ. Μὰ δὲν καταφέρνω νὰ νικήσω τὰ γλυκὰ καὶ τρυφερὰ συναισθήματα.

Εἶναι ἡ ἴδια γλυκύτητα καὶ τρυφερότητα ποὺ αἰσθάνεσαι μπροστὰ σὲ ὄλα τὰ ἀτελῆ πλάσματα. Σκέφτεσαι τὴ μοιραία ἀγωνία τους, τὴ λησμονιὰ ποὺ θὰ τὰ καταβυθίσει τελείως σ' ἓνα ὄχι πολὺ μακρινὸ χρόνο. Ὁ εἰδωλολατρικὸς μύθος ἀφησε μνημεῖα ὁμορφιάς, ποὺ συνεχίζουν νὰ ζοῦν χάρις σ' αὐτὸν τὸν παντοτεινὸ χαρακτήρα τους, ποὺ κάνουν ὥστε νὰ ξαναζεῖς τὰ προγονικὰ συναισθήματα. Ὁ χριστιανικὸς μύθος, τουλάχιστον στὴν πόλη μας, δὲ θ' ἀφήσει τίποτ' ἄλλο παρὰ σωρούς, λεία τῆς μελλοντικῆς σκαπάνης. Εἶναι στ' ἀλήθεια ν' ἀνησυχεῖς. Ὁμολογοῦμε ὅτι ἂν αὐτὸ λυπεῖ ἐξαιτίας τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς στειρότητός του, φτάνει νὰ εἶναι ἀκόμα κι ἐνοχλητικὸ.

Βεβηλώσεις *

«Τὸ ψωμί τοῦ πολέμου — ζυμωμένο μὲ καθαρὰ χέ-
ρια — εἶναι ψωμί μετάλληψης — ὅπου θρῖσκεται δλόκλη-
ρη ἡ Παιρίδα — ζωντανὴ μειτουσίωση — ὅπως τὸ ὄωμα
τοῦ Λυτρωτῆ — σὴν προσφορὰ τῆς θείας εὐχαριστίας —
Χρόνος νίκης MCMXVII».

Εἶναι τὸ ὑπαγορευμένο ἀπόσπασμα τοῦ Ντ' Ἀννούν-
σιο³⁸ γιὰ τὸ μετάλλιο στοὺς ἀρτοποιούς πού ἐφτιαχναν κα-
λύτερα τὸ ψωμί τοῦ πολέμου. Σύμφωνα μὲ τοὺς καθολικούς
τὸ ἀπόσπασμα εἶναι βλασφήμια, εἶναι βεβήλωση. Στὶς ἐκ-
κλησίες τοῦ Τορίνο ἱεουργήθηκαν τριήμερα μεταμέλειαι.
Ἡ κοινὴ γνώμη τῶν καθολικῶν διαμαρτυρήθηκε μὲ ὅλους
τοὺς τρόπους. Τὸν Ντ' Ἀννούνσιο τὸν εἶπαν μέχρ: καὶ Ρα-
πανιέττα **, τεράστια προσβολὴ γιὰ τὸν ἔστ'ετ, πού ἀγαπᾶ
τὶς ἀρμονικὲς λέξεις. Βεβήλωση, βλακεία. Βεβήλωση γιὰ
τὸν καθολικό, βλακεία γιὰ τὸν ὀρθολογιστῆ. Ὁ ὀρθολογι-
στῆς δὲν ἀρνεῖται: τὸν μυστικισμό. Τὸν κατανοεῖ, τὸν ἐξη-
γεῖ κι ἔτσι τοῦ στερεῖ τὴν ἐννοιά του, τὴν ἀξία του γιὰ προ-
παγάνδα. Ὁ ὀρθολογιστῆς δὲν περιφρονεῖ τὸν μυστικισμό.
Ἀρνεῖται: ὅτι ἔχει: μιὰ ἠθικὴ ἀποτελεσματικότητα, ἐποικο-
δομητικὴ, διαρκὴ καὶ στέρεα. Ὁ μυστικισμὸς εἶναι ἐπινόη-
ση μιᾶς φανταστικῆς πραγματικότητος, εἶναι ἀτομικὸ φαι-
νόμενο, πού μπορεῖ νὰ καθορίσει στὰ ἄτομα τὴν τέλεια οἰ-
κοδόμηση τῆς ἠθικῆς ζωῆς. Ἀλλὰ εἶναι ἀτομικὸ, δὲν μπο-
ρεῖ ν' ἀναχθεῖ σὲ κανόνα, σὲ πρόγραμμα δράσης. Εἶναι ἐ-
πινόηση, ὄχι συλλογισμὸς. Δὲν μπορεῖ νὰ μεταδοθεῖ στὸ ἐ-
σώτατο εἶναι: του καὶ γι' αὐτό, ἀφοῦ γίνεῖ πρόγραμμα ζωῆς,
δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἀηδιαστικὸ ἔργο πι-
θῆκου, χυδαία δεισιδαμονία, ἀνόητος καὶ χωρὶς συμπέρα-
σμα βερμπαλισμὸς. Ὁ Ντ' Ἀννούνσιο, σύμφωνα μὲ τοὺς κα-
θολικούς, βεβήλωσε, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς ἔκανε ἔγκλημα.

* Ἀνυπόγραφο, «Avanti!», πεδερμοντέζικη ἔκδοσι 29 Γενάρη
1917, στὴ ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

** Ἐπώνυμο καταγωγῆς τῆς οἰκογένειας τοῦ Γκαμπριέλε ντ'
Ἀννούνσιο.

Σχηματοποίησε τή μυστικιστική πράξη τής μετουσίωσης του Χριστού στο άζυμο ψωμί τής θείας εύχαριστίας και τὸ σχῆμα ἐπικολλήθηκε σὲ ἄλλες περιπτώσεις: ἡ πατρίδα σήμερα, ὅπως χτὲς και αὔριο ἡ γυναίκα, ὅπως πάντα ἡ λέξη. Καὶ τὸ ἐγκλήμα δὲν εἶναι μόνο τοῦ Ντ' Ἀννούντσιο: εἶναι τῶν καθολικῶν και τῶν μοναρχικῶν και τῶν ρεπουμπλικάνων και ὄλων ἐκείνων, ποὺ ἔκαναν τὸν μυστικισμό ἕναν κανόνα δράσης και προπαγάνδας [δεκαπέντε σειρὲς λογοκριμένες]. Καὶ μπορεῖ γιὰ κάποιον νὰ εἶναι κι ἔτσι. Οἱ ἅγιοι ὑπάρχουν και θὰ ὑπάρχουν. Οἱ μυστικιστὲς, ποὺ καινε σὲ μὰ φλόγα ὑπερανθρώπινου πάθους ὄλα τὰ ἀπόβλητα τής γήινης ὑπαρξῆς τους και ἀνυψώνονται σὲ καθαρὸ πνεῦμα, ὑπάρχουν και θὰ ὑπάρχουν. Μὰ αὐτοὶ ζοῦν ἀπὸ τὸν μυστικισμό και καταναλώνονται ἀπ' αὐτόν. Δὲν μποροῦν νὰ τὸν μεταδώσουν. Τὸ νὰ κάνουν τή ζωὴ τους ἕνα κανόνα, εἶναι ἀνοησία. Κανόνας δράσης μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ θέληση, ἡ ἔρευνα, ἡ μελέτη, ἡ συνέπεια, ἡ πειθαρχία, ὄχι τὸ ἀκατανόητο, τὸ σκοτάδι, ἡ ἀποκαλυπτικὴ ἀστραπή, ἡ ἐπινόηση, ποὺ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ εἶναι, χωρὶς ν' ἀκολουθεῖ κανένα νόμο, χωρὶς νὰ παρουσιάζει χαρακτηριστικὰ ὁμοιομορφίας. Ὅποιος ἔχει γιὰ κανόνα ζωῆς τὸν μυστικισμό, εἶναι ἕνας πῖθηκος, ὄχι ἕνας ἄνθρωπος, ἕνας δημαγωγὸς ὄχι ἕνας δάσκαλος, και ἄς εἶναι αὐτὸς ὁ Ντ' Ἀννούντσιο ἢ ὁ Ἱεροκῆρυκας τής καθολικῆς ἐκκλησίας, ἢ ὁ δημοσιογράφος τοῦ κληρικῶν τράστ. Εἶναι ἕνας ἀπατεῶνας, ἀσυνείδητα καμιά φορά, συνειδητὰ σχεδὸν πάντα γιὰ τὸν σκοπὸ ποὺ θέλει νὰ φτάσει. Βέβηλος ὁ Ντ' Ἀννούντσιο; Ἀνόητοι ἀπατεῶνες ὁ Ντ' Ἀννούντσιο κι αὐτοὶ ποὺ τὸν μαστιγώνουν, ποὺ θυμοῦνται τὸν Ραπανιέττα, ἀλλὰ θαυμάζουν ἐκείνους τοὺς φημισμένους ἐνοχλητικούς ποὺ εἶναι ὁ Πάολο Μπουρζέ³⁹ ἢ ὁ Ἀντόνιο Φογκατζάρο⁴⁰.

*Τρεῖς ἀρχές, τρεῖς τάξεις **

Ἡ τάξη και ἡ ἀταξία εἶναι οἱ δύο λέξεις ποὺ ἐπα-

* Ἀνυπόγραφο, «La Città futura», μοναδικὸ τετχὸς συνταγμέ-

να λαμβάνονται πιο συχνά στις πολεμικές πολιτικού χαρακτήρα. Κόμματα της τάξης, άνθρωποι της τάξης, δημόσια τάξη. Τρεις λέξεις που προσέγγισαν μια μοναδική στροφή: την τάξη, που πάνω της επικολλούνται οι λέξεις και περιστρέφονται με μεγαλύτερη ή μικρότερη σταθερότητα, ανάλογα με το συγκεκριμένο ιστορικό σχήμα, που οι άνθρωποι, τα κόμματα και το κράτος παίρνουν στην πολλαπλή δυνατή ενσωμάτωσή τους. Η λέξη τάξη έχει μια θαυματουργή δύναμη. Η διατήρηση των πολιτικών θεσμών εξαρτάται ως επί το πλείστον απ' αυτή τη δύναμη. Η παρούσα τάξη πραγμάτων παρουσιάζεται σαν κάτι το αρμονικά συντονισμένο, το σταθερά συντονισμένο. Και το πλήθος των πολιτών αμφιβάλλει και τρομάζει μπροστά στην αβεβαιότητα αυτού που μια ριζική αλλαγή θα μπορούσε να φέρει. Ο κοινός νους, ο εξαιρετικά ανόητος κοινός νους, διακηρύττει συνήθως ότι είναι προτιμότερο ένα αυγό σήμερα, από μια κότα αύριο. Και ο κοινός νους είναι ένας τρομερός μαυραγορίτης του πνεύματος. Πολύ περισσότερο, αφού για να έχεις την κότα πρέπει να σπάσεις το φλοιό του αυγού. Διαμορφώνεται στη φαντασία ή εντύπωση ότι κάτι σπάει βίαια. Δέ φαίνεται ή νέα δυνατή τάξη πραγμάτων, καλύτερα οργανωμένη από την παλιά, πιο ζωτική από την παλιά, γιατί στην αντίθεση αντιπαράθετε την ένότητα, στη στατική ακινησία της αδράνειας τη δυναμική της ζωής που κινείται από μόνη της. Φαίνεται μόνο ή βίαια ρήξη, ή τρομαγμένη ψυχή οπισθοχωρεί μπροστά στο φόβο να τ'α χάσει όλα, στο ν' αντιμετωπίσει μπροστά της το χάος, την αναπόφευκτη αταξία. Οι ουτοπιστικές προφητείες συγκροτήθηκαν ακριβώς εν όψει αυτού του φόβου. Ήθελαν με την ουτοπία να παρουσιάσουν μια διάταξη στο μέλλον, που να ήταν καλά συντονισμένη, καλά φτιασιδωμένη και που να αφαιρούσε την εντύπωση του άλματος στο σκοτάδι. Μά τα κοινωνικά, ουτοπιστικά κατασκευάσματα κατάρρευσαν όλα, γιατί με το να είναι έτσι φτιασιδωμένα και τακτοποιημένα έ-

νο ολοκληρωτικά από τον Γκράμσι και έκδομένο από την «Όμοσπονδία Σοσιαλιστικής Νεολαίας». Τορίνο, 11 Φλεβάρη 1917, σελ. 1.

φτανε ν' αποδειχτεί άθεμελίωτη μιά λεπτομέρειά τους, γιά νά τά κάνουν νά καταρρεύσουν στο σύνολό τους. Δέν είχαν βάση αυτά τά κατασκευάσματα, γιατί ήταν υπερβολικά άναλυτικά, γιατί ήταν θεμελιωμένα πάνω σέ μιá σωρεία γεγονότων και όχι πάνω σέ μιá ένιαία ήθικη άρχή. Τώρα λοιπόν, τά συγκεκριμένα γεγονότα εξαρτώνται από τόσες πολλές αίτίες, πού καταλήγουν νά μήν έχουν πιά αίτία και νά ναι άπρόβλεπτα. Και ό άνθρωπος έχει ανάγκη νά μπορεί τουλάχιστο — γιά νά εργάζεται — έν μέρει νά προβλέπει. Δέν κατανοείται θέληση πού δέν είναι συγκεκριμένη, δηλαδή πού νά μήν έχει ένα σκοπό. Δέν κατανοείται θέληση συλλογική, πού νά μήν έχει ένα συγκεκριμένο καθολικό σκοπό. Μά αυτό δέν μπορεί νά είναι ένα μεμονωμένο γεγονός ή μιá σειρά μεμονωμένων γεγονότων. Μπορεί νά είναι μόνο μιá ιδέα ή μιá ήθικη άρχή. Τό οργανικό έλάττωμα τών ουτοπιών είναι άκριβώς έδω. Η πίστη ότι ή πρόβλεψη μπορεί νά είναι πρόβλεψη γεγονότων, ένω αυτή μπορεί νά είναι μόνο πρόβλεψη άρχών ή δικαστικών νόμων. Οί δικαστικοί νόμοι (τό δίκαιο, ή νομική έπιστήμη και ή ισχύουσα ήθική) είναι δημιούργημα του ανθρώπου σάν θέληση. "Αν θέλετε νά δώσετε σ' αυτές τις θελήσεις μιá κάποια κατεύθυνση, δάλτε τους σάν σκοπό αυτό, πού μόνο μπορεί νά είναι (σκοπός): άλλιώς, έπειτα από ένα πρώτο ένθουσιασμό, θά τις δείτε ν' αποθαρρύνονται και νά γίνονται άφαντες.

Οί σημερινές καταστάσεις δημιουργήθηκαν μέ τη θέληση νά πραγματοποιηθεί ολοκληρωτικά ένα έννομο άξίωμα. Οί έπαναστάτες του '89 δέν πρόβλεπαν την καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Ηθελαν νά κάνουν πραγματικότητα τά δικαιώματα του ανθρώπου, ήθελαν ν' αναγνωριστούν όρισμένα δικαιώματα γιά τά μέλη της κοινότητας. Αυτόι, ύστερα από τό πρώτο σπάσιμο του παλιού φλοιού, έπικράτησαν προοδευτικά, συγκεκριμενοποιήθηκαν και, άφου έγιναν δυνάμεις πού ενεργοσαν πάνω στά γεγονότα, τά έπλασαν, τους έδωσαν χαρακτήρα και γεννήθηκε ό άστικός πολιτισμός, ό μοναδικός πού μπορούσε νά γεννηθεί, γιατί

ή αστική τάξη ήταν ή μοναδική κοινωνική δύναμη, που μπορούσε να πράξει: και να δράσει πραγματικά στην Ιστορία. Οι ουτοπίες νικήθηκαν και τότε, γιατί καμιά από τις ιδιαίτερες προβλέψεις τους δεν πραγματοποιήθηκε. Μά πραγματοποιήθηκε τὸ ἀξίωμα, και ἀπ' αὐτὸ ἀνθίσαν οἱ τωρινοὶ κανονισμοί, ή τωρινή τάξη πραγμάτων.

Ἦταν ἓνα καθολικὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο πὸ ἐπικράτησε στην Ιστορία μέσ' ἀπὸ τὴν ἀστική ἐπανάσταση; Και βέβαια ναί. Και ὅπως, λέμε συνήθως ὅτι, ἂν ὁ Ζ. Ζ. Ρουσό μπορούσε νὰ δεῖ τί κατάληξη θὰ εἶχαν τὰ κηρύγματά του, πιθανὰ θὰ τ' ἀπαρνιόταν. Σ' αὐτὴ τὴν παρόδοξη διαβεβαίωση περιέχεται μὴ ὑπονοούμενη κριτικὴ ἐνάντια στὸν φιλελευθερισμὸ. Μά αὐτὴ εἶναι παράδοξη, δηλαδή διαβεβαιώνει μὲ λανθασμένο τρόπο ἓνα σωστὸ πράγμα. Καθολικὸ δὲν σημαίνει ἀπόλυτο. Στὴν Ιστορία δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ἀπόλυτο και τὸ ἀκαμπτο. Οἱ διαβεβαιώσεις τοῦ φιλελευθερισμοῦ εἶναι ἰδέες — ὄρια, πὸ ἐπειδὴ ἔχουν ὀρθολογικά ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἀναγκαῖες, ἔγιναν ἰδέες — δυνάμεις, ὑλοποιήθηκαν στὸ ἀστικὸ κράτος, χρησίμευσαν στὸ νὰ προκαλέσουν σ' αὐτὸ τὸ κράτος μὴ ἀντίθεση στὸ προλεταριάτο και φθάρηκαν. Μπορεῖ νὰ εἶναι καθολικὲς γιὰ τὴν ἀστική τάξη ἀλλὰ ὄχι ἀρκετὰ γιὰ τὸ προλεταριάτο. Γιὰ τὴν ἀστική τάξη ἦταν ἰδέες — ὄρια, γιὰ τὸ προλεταριάτο ἰδέες — ἐλάχιστες. Και πραγματικά, τὸ ἐλοκληρωμένο φιλελεύθερο πρόγραμμα ἔγινε τὸ μίνιμουμ πρόγραμμα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κήματος. Τὸ πρόγραμμα δηλαδή πὸ μᾶς χρειάζεται γιὰ νὰ ζοῦμε μέρα τὴ μέρα, προσμένοντας νὰ κριθεῖ ὅτι ἔχει φτάσει ή πιδ κατάλληλη στιγμή.

Σὰν ἰδέα - ὄριο τὸ φιλελεύθερο πρόγραμμα δημιουργεῖ τὸ Ἕθικὸ Κράτος, δηλαδή ἓνα κράτος πὸ μ' ἓναν ἰδανικὸ τρόπο θρίσκειται πάνω ἀπὸ τις ἀρμοδιότητες τῆς τάξης, τις διάφορες συγκρούσεις και δεσμοὺς τῶν ὁμάδων πὸ εἶναι ή οἰκονομική και παραδοσιακὴ πραγματικὸτητα αὐτοῦ τοῦ Κράτους. Περισσότερο ἀπὸ πολιτικὴ πραγματικὸτητα, αὐτὸ τὸ Κράτος εἶναι ἓνας πολιτικὸς διακαὴς πόθος. Ὑπάρχει μόνον ὡς οὔτοπιστικὸ πρότυπο, μὰ εἶναι: αὐτὴ ἀκριβῶς ή ὑπαρξή του ἓνας ἀντικατοπτρισμὸς, πὸ τὸ δυναμώνει και

τὸ κάνει δύναμη συντήρησης. Στὴν ἐλπίδα ὅτι τελικὰ θὰ γίνεῃ πραγματικότητα στὴν ὀλοκληρωτικὴ τελειότητά της, πολλοὶ βρῖσκουν τὴ δύναμη νὰ μὴν τὸ ἀπαρνηθοῦν, ὅποτε καὶ νὰ μὴν προσπαθήσουν νὰ τὸ ἀντικαταστήσουν.

Ἄς δοῦμε δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ πρότυπα ποὺ εἶναι χαρακτηριστικά, ποὺ εἶναι: ἡ λυδία λίθος γι' αὐτοὺς ποὺ μιλάνε γιὰ τὶς πολιτικὲς θεωρίες. Τὸ ἀγγλικὸ Κράτος καὶ τὸ γερμανικὸ Κράτος. Καὶ τὰ δύο ἔγιναν μεγάλες δυνάμεις, καὶ τὰ δύο κατάφεραν νὰ ἐπικρατήσουν μέσ' ἀπὸ διαφορετικοὺς δρόμους σὰν σταθεροὶ πολιτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ὄργανισμοί, καὶ τὰ δύο εἶχαν ἓνα τύπο καλὰ καθορισμένο, ποὺ τὰ τοποθετεῖ τώρα μπροστά, καὶ ποὺ πάντα ξεχώριζε τὸ ἓνα ἀπ' τὸ ἄλλο.

Ἡ ἰδέα, ποὺ χρησίμευσε σὰν κινητήρια τῶν ἐσωτερικῶν, παράλληλων δυνάμεων γιὰ τὴν Ἀγγλία, μπορεῖ νὰ συνοψιστεῖ σὲ μιὰ λέξη: φ ι λ ε λ ε υ θ ε ρ ι σ μ ὁ ς, γιὰ τὴ Γερμανία, στὶς λέξεις ἑ ξ ο υ σ ῖ α μ ἔ τ ῆ λ ο γ ι κ ῆ.

Φιλελευθερισμὸς εἶναι ἡ φόρμουλα ποὺ περιλαμβάνει μιὰν ὀλοκληρῆ ἱστορία ἀγῶνων, ἐπαναστατικῶν κινημάτων γιὰ τὴν κατάκτηση ἐπὶ μέρος ἐλευθεριῶν. Εἶναι ἡ forma mentis⁴¹, ποὺ προοδευτικὰ δημιουργήθηκε μέσ' ἀπὸ τὰ κινήματα. Εἶναι ἡ πεποιθση, ποὺ προοδευτικὰ διαμορφώθηκε στὸν ὄλο καὶ αὐξανόμενο ἀριθμὸ πολιτῶν ποὺ προοδευτικὰ συμμετεῖχαν μέσ' ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες στὶς δημόσιες δραστηριότητες, ποὺ στὴν ἐλεύθερη ἐκδήλωση τῶν πεποιθήσεών τους καὶ στὴν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν καὶ νομοθετικῶν δυνάμεων τῆς χώρας βρισκόταν τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας. Τῆς εὐτυχίας, μὲ τὴν ἔννοια, φυσικά, ὅτι δὲν μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ τὸ σφάλμα, ὄλου αὐτοῦ ποὺ πηγέ ἄσχημα, σὲ μεμονωμένα ἄτομα, καὶ ἡ αἰτία ὄλου αὐτοῦ ποὺ δὲν κατορθώνεται πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ μόνο στὸ γεγονός ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἄρχισαν πρῶτοι δὲν κατεῖχαν ἀκόμα τὴ δύναμη, γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ νικηφόρα τὸ πρόγραμμά τους.

Γιὰ τὴν Ἀγγλία, γιὰ ν' ἀναφέρουμε ἓνα παράδειγμα, ὁ φ ι λ ε λ ε υ θ ε ρ ι σ μ ὁ ς βρῆκε πρὶν ἀπὸ τὸν πό-

λεμο τὸν θεωρητικὸ - πρακτικὸ ὑπέρημαχό του στὸ πρόσωπο τοῦ Λόυντ Τζώρτζ ⁴² πού, σάν ὑπουργὸς τοῦ κράτους, σὲ μιὰ δημόσια ἑμιλία του καὶ ξέροντας ὅτι τὰ λόγια του ἀποκοτῶσαν σημασία κυβερνητικοῦ προγράμματος, λέει λίγο - πολὺ στοὺς ἐργάτες: «Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε σοσιαλιστές, δηλαδή δὲ θὰ περάσουμε ἀμέσως στὴν κοινωνικοποίηση τῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε θεωρητικὲς προκαταλήψεις ἐκάντια στὸ σοσιαλισμό. Ὁ καθένας στὸ ἔργο του. Ἄν εἶναι ἀκόμα καπιταλιστικὴ ἢ σημερινὴ κοινωνία, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ καπιταλισμὸς ἱστορικὰ δὲν εἶναι ἀκόμα μιὰ δύναμη ἐξασθενημένη. Ἐσεῖς οἱ σοσιαλιστές λέτε ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ὄριμος. Ἀποδείξτε το. Ἀποδείξτε ὅτι εἴσατε ἢ πλειοψηφία, ἀποδείξτε ὅτι εἴσατε ὄχι μόνον δυνάμει ἀλλὰ καὶ στὴν πράξη ἢ ἰκανὴ δύναμη, πού θὰ διευθύνει τὴν τύχη τῆς χώρας. Κι ἐμεῖς θὰ σὰς παραχωρήσουμε τὴ θέση εἰρηνικά». Λόγια, πού σ' ἐμᾶς φαίνονται: ἐκπληκτικά, συνηθισμένοι νὰ βλέπουμε στὸ πρόσωπο τῆς κυβέρνησης κάτι τὸ μυστηριώδες, τὸ τελείως ξεκομμένο ἀπὸ τὴ χώρα κι ἀπὸ κάθε ζωντανὴ πολεμικὴ στὶς ἰδέες καὶ στὰ γεγονότα. Ἐλα ἄμως πού δὲν εἶναι, καὶ δὲν εἶναι οὔτε κενὴ δημαγωγία, ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι περισσότερο ἀπὸ 200 χρόνια, πού διεξάγονται στὴν Ἀγγλία πολιτικοὶ ἀγῶνες στοὺς δρόμους καὶ πού τὸ δικαίωμα γιὰ ἐλεύθερη ἐπικράτηση ὄλων τῶν ἐνεργειῶν εἶναι ἔνα δικαίωμα κατακτημένο κι ὄχι ἔνα φυσικὸ δικαίωμα πού θεωρεῖται τέτοιο αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Καὶ φτάνει νὰ θυμηθοῦμε ὅτι ἡ ριζοσπαστικὴ ἀγγλικὴ κυβέρνηση ἀφαίρεσε κάθε δικαίωμα ψήφου ἀπὸ τὴ Βουλὴ τῶν Λόρδων γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ γίνεῖ πραγματικότης ἡ ἱρλανδέζικη αὐτονομία καὶ ὅτι ὁ Λόυντ Τζώρτζ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο πρότεινε νὰ ψηφιστεῖ ἔνα σχέδιο ἀγροτικοῦ νόμου, πού σύμφωνα μ' αὐτὸ —βαλμένο σάν ἀξίωμα— ὁποῖος ἦταν ἰδιοκτῆτης μέσης παραγωγῆς καὶ δὲν παρήγε ἀνάλογα ἔχανε τ' ἀπόλυτα δικαιώματά του, πολλὰ ἀπὸ τίς ἀτομικὲς ἰδιοκτησίες τῶν γαιοκτημόνων κατασχόντουσαν καὶ πουλιόντουσαν σ' ὁποῖον μποροῦσε νὰ τίς καλλιεργήσει. Αὐτὴ ἡ μορφή σοσιαλισμοῦ τοῦ ἀστικοῦ κράτους, σοσιαλισμοῦ ὄχι σοσιαλιστικοῦ, ἔκανε ἔτσι ὥστε ἀκόμα καὶ τὸ προλεταριάτο νὰ μὴ βλέπει μὲ πολὺ καλὸ

μάτι τὸ Κράτος ὡς κυβέρνηση καί, πεισμένο, σωστὰ ἢ λαθεμένα, ὅτι εἶναι κηδεμονευόμενο, νὰ ὀδηγήσει τὴν ταξικὴ πάλῃ μὲ μετριοπάθεια καὶ χωρὶς ἐκείνη τὴν ἠθικὴ ἀγανάκτηση, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἐργατικὸ κίνημα.

Ἡ ἀντίληψη τοῦ γερμανικοῦ Κράτους εἶναι διαμετρικὰ ἀντίθετη μ' ἐκείνη τοῦ ἀγγλικοῦ, ἀλλὰ ἔχει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Τὸ γερμανικὸ Κράτος εἶναι προστατευτικὸ ἀπὸ *forma mentis*. Ὁ Φίχτε ἔδωσε τὸν κώδικα τοῦ κλειστοῦ Κράτους. Δηλαδή τοῦ Κράτους ποὺ κυβερνᾶται ἀπὸ τὴ λογικὴ. Τοῦ Κράτους ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀφεθεῖ ἔρμαιο στὴν ἐξουσία τῶν ἐλεύθερων αὐθόρμητων δυνάμεων τῶν ἀνθρώπων, μὰ πρέπει σὲ κάθε πρᾶγμα, σὲ κάθε πράξη νὰ βάλει τὴ σφραγίδα μιᾶς θέλησης ἐνὸς καθορισμένου προγράμματος, προδιατεταγμένου ἀπὸ τὴ λογικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ στὴ Γερμανία τὸ Κοινοβούλιο δὲν ἔχει ἐκείνες τὶς ἐξουσίες ποὺ ἔχει ἄλλοῦ. Εἶναι ἀπλὰ συμβουλευτικὸ, διατηρεῖται μόνον γιατί ὀρθολογικὰ δὲν εἶναι ἀποδεκτὸ τὸ ἀλάνθαστο τῶν ἐκτελεστικῶν ἐξουσιῶν καὶ ἀκόμα κι ἀπ' τὸ Κοινοβούλιο, ἀπὸ τὴ συζήτηση μπορεῖ νὰ ξεπηδήσει ἡ ἀλήθεια. Ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία δὲν ἔχει ἀναγνωρίσει τὸ δικαίωμα στὴν ἀλήθεια. Διαιτητὴς παραμένει τὸ Ὑπουργεῖο (ὁ Αὐτοκράτορας) ποὺ κρίνει κι ἐκλέγει καὶ ποὺ δὲν ἀντικαθίσταται, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχει αὐτοκρατορικὴ θέληση. Μὰ οἱ τάξεις ἔχουν τὴν πεποίθηση, ὅχι στὰ λόγια, ὅχι δουλική, μὰ διαμορφωμένη μὲς ἀπὸ δεκάδες ἐμπειρίες σωστῆς διαχείρισης σεβασμοῦ στὴν ἀπονομὴ δικαιοσύνης, ὅτι τὰ δικαιώματά τους στὴ ζωὴ προστατεύονται καὶ ὅτι ἡ δραστηριότητά τους πρέπει νὰ συνίσταται, γιὰ τοὺς μὲν σοσιαλιστές, νὰ προσπαθήσουν νὰ γίνουν πλειοψηφία, γιὰ τοὺς δὲ συντηρητικούς, νὰ διατηρηθοῦν ὡς πλειοψηφία καὶ ν' ἀποδεικνύουν διαρκῶς τὴν ἱστορικὴ τους ἀναγκαιότητα. Ἐνα παράδειγμα: ἡ ψηφοφορία γιὰ τὸ δισεκατομμύριο γιὰ μεγαλύτερες στρατιωτικὲς δαπάνες ποὺ ἔγινε τὸ 1913 καὶ ποὺ ἐγκρίθηκε καὶ ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστές. Ἡ πλειοψηφία τῶν σοσιαλιστῶν ψήφισε ὑπέρ, γιατί τὸ δισεκατομμύριο δὲν ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν φορολογουμένων, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ἀπαλλοτρίωση (φαινομενικὰ του-

λάχιστον) τῶν μεγάλων εἰσοδηματιῶν. Φάνηκε ἓνα πείραμα κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, φάνηκε ὅτι ἦταν σ ω σ τ ῆ ἀ ρ χ ῆ ἀ π ὸ μ ὀ ν η τ η ς τὸ νὰ κάνουν νὰ πληρώσουν οἱ καπιταλιστὲς τὶς στρατιωτικὲς δαπάνες καὶ φήμισαν γιὰ τὰ χρήματα ποὺ πῆγαιναν γιὰ ἀποκλειστικὸ ὄφελος τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τοῦ πρωσικοῦ στρατιωτικοῦ κόμματος.

Αὗτοὶ οἱ δύο τύποι τάξης πραγμάτων, ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, εἶναι τὸ μοντέλο - βάση τῶν κομμμάτων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν αὐτὴ τὴν τάξη πραγμάτων στὴν Ἰταλία. Οἱ φιλελεύθεροὶ καὶ οἱ ἐθνικιστὲς λένε (ἢ λέγανε) ἀντίστοιχα ὅτι ζητοῦσαν νὰ δημιουργηθεῖ στὴν Ἰταλία κάτι παρόμοιο μὲ τὸ ἀγγλικὸ καὶ τὸ γερμανικὸ Κράτος. "Ὀλὴ ἡ πολεμικὴ ἐνάντια στὸν σοσιαλισμὸ εἶναι ὑφασμένη μὲ τὸ διακατὴ πόθο γι' αὐτὸ τὸ ἠθικὸ - δυναμικὸ Κράτος στὴν Ἰταλία. Ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἄνωξ ἔλειψε ἐντελῶς ἐκείνη ἡ περίοδος ἀνάπτυξης ποὺ πραγμάτωσε τὴ σημερινὴ Γερμανία καὶ Ἀγγλία. Ἄν φέρετε, λοιπόν, τοὺς συλλογισμοὺς τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν ἐθνικιστῶν στὶς ἔσχατες συνέπειες, θὰ ἔχετε σὰν ἀποτέλεσμα στὸ παρὸν αὐτὴ τὴ φόρμουλα: θ υ σ ῖ α ἀ π ὸ μ ἔ ρ ο υ ς τ ο ὦ π ρ ο λ ε τ α ρ ι ἄ τ ο υ, θυσία τῶν δικῶν του ἀναγκῶν, τῆς δικιᾶς του προσωπικότητος, τῆς δικιᾶς του ἀγωνιστικότητος, γιὰ νὰ δώσει χρόνον στὸν χρόνον, γιὰ νὰ ἐπιτρέψει τὸν πολλαπλασιασμὸ τοῦ πλοῦτου, γιὰ νὰ ἐπιτρέψει τὴν κάθαρση τῆς διαχείρισης [3 σ ε ι ρ ἔ ς λ ο γ ο κ ρ ι μ ἔ ν ε ς] Οἱ ἐθνικιστὲς καὶ οἱ φιλελεύθεροὶ δὲν φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι στὴν Ἰταλία ὑπάρχει μὰ ὁποιαδήποτε τάξη πραγμάτων. Ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτὴ ἡ τάξη πρέπει νὰ ὑπάρξει, ἀρκεῖ νὰ μὴν ἐμποδίσουν οἱ σοσιαλιστὲς τὴν ἀναπόφευκτη ἀνόρθωσὴ τῆς.

Αὐτὴ ἡ κατάσταση τῶν ζητημάτων τῆς Ἰταλίας εἶναι γιὰ μᾶς πηγὴ μεγαλύτερης ἐνέργειας καὶ μαχητικότητος. Ἄν σκεφτεῖ κανεὶς πόσο δύσκολο εἶναι νὰ κινητοποιηθεῖ ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἔχει ἄμεσους λόγους γιὰ νὰ τὸ κάνει, γίνεται κατανοητὸ πόσο περισσότερο δύσκολο εἶναι νὰ πείσεις ἓνα πλῆθος, στὰ κράτη —ὅπως στὴν Ἰταλία— ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀπ' τὴ μεριὰ τῆς κυβέρνησης ἡ πρόθεσις νὰ

τοῦ πνίξει τοὺς πόθους, νὰ τοῦ ἐπιβάλλει μὲ κάθε τρόπο λύτρα γιὰ τὴν ὑπομονή καὶ τὴν παραγωγικότητα. Στὶς χῶρες ποὺ δὲν ὑπάρχουν συγκρούσεις στοὺς δρόμους, δπου δὲν βλέπεις νὰ καταπατοῦνται οἱ νόμοι τοῦ Κράτους οὔτε φαίνεται νὰ κυριαρχεῖ ἡ αὐθαιρεσία, ἡ ταξικὴ πάλη χάνει ἀπὸ τὴ δριμύτητά της, τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα χάνει τὴν ὀρμὴ του καὶ ἀποθαρρύνεται. Ὁ νόμος, ὁ λεγόμενος τῆς ἐλάχιστης προσπάθειας, ποὺ εἶναι ὁ νόμος τῶν ὀκνηρῶν καὶ ποὺ συχνὰ σημαίνει νὰ μὴν κάνεις τίποτα, γίνεται δημοφιλῆς. Σ' ἐκεῖνες τὶς χῶρες ἡ ἐπανάσταση εἶναι λιγότερη πιθανή. Ὅπου ὑπάρχει μιὰ τάξη πραγμάτων εἶναι πῶς δύσκολο ν' ἀποφασίσουμε νὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε μὲ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων [μὲ ἄ σ ε ἰ ρ ἄ λ ο γ ο κ ρ ἰ μ ἔ ν η].

Οἱ σοσιαλιστὲς δὲν πρέπει ν' ἀντικαταστήσουν μιὰ τάξη πραγμάτων μὲ μιὰ ὁποιαδήποτε ἄλλη. Πρέπει νὰ οἰκοδομήσουν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ τὴν τάξη πραγμάτων. Τὸ νόμιμο ἀξίωμα ποὺ θέλουν νὰ κάνουν πραγματικότητα εἶναι: δ υ ν α τ ὄ τ η τ α τ ῆ ς ὀ λ ο κ λ η ρ ω μ ἔ ν η ς π ρ α γ μ ἄ τ ω σ η ς τ ῆ ς κ ἄ θ ε ἀ ν θ ρ ῶ π ἰ ν η ς π ρ ο σ ω π ἰ κ ὄ τ η τ α ς π α ρ α χ ω ρ ἠ μ ἔ ν η σ' ὀ λ ο υ ς τ ο ῦ ς π ο λ ἰ τ ε ς. Μὲ τὴ συγκεκριμενοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος διὰ τὰ συγκροτημένα προνόμια καταρρῖπτονται. Φέρνει τὴ μεγαλύτερη ἐλευθερία μὲ τὸν μικρότερο ἐξαναγκασμό. Θέλει ἡ ἱκανότητα καὶ ἡ παραγωγικότητα, ἔξω ἀπὸ κάθε παραδοσιακὸ σχῆμα, νὰ εἶναι τὸ μέτρο ζωῆς καὶ ἀπόδοσης. Νὰ μὴν εἶναι ὁ πλοῦτος ἐργαλεῖο σκλαβιάς, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀνήκει σ' ὄλους ἀπρόσωπα νὰ δίνει σ' ὄλους τὰ μέσα γιὰ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ἀφθονία. Νὰ ἐκπαιδεύει τὸ σχολεῖο τοὺς ἔξυπνους ὁποιασδήποτε καταγωγῆς καὶ νὰ μὴν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἐπαθλο [4 σ ε ἰ ρ ἔ ς λ ο γ ο κ ρ ἰ μ ἔ ν ε ς]. Ἄπ' αὐτὸν τὸν κανόνα ἐξαρτῶνται ὀργανικὰ ὅλες οἱ ἄλλες ἀρχές τοῦ μᾶξιμουμ σοσιαλιστικοῦ προγράμματος. Αὐτό, ἐπαναλαμβάνουμε, δὲν εἶναι οὐτοπία. Εἶναι καθολικὸ συγκεκριμένο, μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ, ἂν τὸ θέλουμε. Εἶναι ἀξίωμα τάξης, σοσιαλιστικῆς τάξης πραγμάτων. Ἐκείνης τῆς τάξης, ποὺ πιστεύουμε ὅτι θὰ πραγματοποιηθεῖ στὴν Ἰταλία πρὶν ἀπ' ὅλες τὶς

ἄλλες χώρες [τέσσερις σειρές λογοκρι-
μῆνες].

Ἄδιαφοροι *

Μισῶ τοὺς ἀδιαφοροὺς: Πιστεύω ὅπως ὁ Φεντερίκο Χέμπελ ⁴³ πῶς «νά ζεῖς σημαίνει νά συμμετέχεις στὰ κοινά». Δὲν μποροῦν νά ὑπάρχουν οἱ μονάχα ἄνθρωποι, οἱ ξένοι στὴν πόλη. Ὅποιος ζεῖ πραγματικά δὲν μπορεῖ νά μὴν εἶναι πολίτης καὶ νά μὴ συμμετέχει στὰ κοινά. Ἡ ἀδιαφορία εἶναι ἀδουλία, εἶναι παρασιτισμός, εἶναι δειλία, δὲν εἶναι ζωή. Γι' αὐτὸ μισῶ τοὺς ἀδιαφοροὺς.

Ἡ ἀδιαφορία εἶναι τὸ νεκρὸ βάρος τῆς ἱστορίας. Εἶναι ἡ μολυβένια σφαῖρα γιὰ τὸν νεωτεριστὴ, εἶναι ἡ ἀδρανὴς ὕλη μέσα στὴν ὁποία πνίγονται οἱ πιδ θαυμάσιοι ἐνθουσιασμοί, εἶναι ὁ θάλατος ποὺ περιβάλλει τὴν παλιὰ πόλη καὶ τὴν προστατεύει καλύτερα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ πιδ γερὰ τείχη, καλύτερα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν της, γιατί καταδροχθίζει: στίς δίνες της τοὺς ἐπιτιθέμενους καὶ τοὺς ἀποδεκατίζει, τοὺς ἀποθαρρύνει καὶ καμὰ φορὰ τοὺς κάνει νά παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸ ἥρωικὸ ἐγχείρημα.

Ἡ ἀδιαφορία ἐπενεργεῖ δυναμικὰ στὴν ἱστορία. Ἐπενεργεῖ παθητικά, ὡστόσο ἐπενεργεῖ. Εἶναι τὸ πεπρωμένο. Εἶναι κάτι ποὺ δὲν μποροῦμε νά βασιστοῦμε ἐπάνω του, εἶναι κάτι ποὺ ἀνατρέπει τὰ προγράμματα, ποὺ ἀντιστρέφει: τὰ καλύτερα καταστρωμένα σχέδια, εἶναι ἡ ἀκατέργαστη ὕλη ποὺ ἐξεγείρεται ἐνάντια στὴν νόηση καὶ τὴν πνίγει. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει, τὸ κακὸ ποὺ πέφτει ἐπάνω σὲ δλους, τὸ πιθανὸ καλὸ ποὺ μὰ ἥρωϊκὴ πράξη (καθολικῆς ἀξίας) μπορεῖ νά γεννήσει, δὲν ὀφείλεται τόσο στὴν πρωτοβουλία τῶν λίγων ποὺ ἐνεργοῦν, ὅσο στὴν ἀδιαφορία, στὴν ἀπουσία τῶν πολλῶν. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει, δὲν συμβαίνει τόσο γιατί μερικοὶ θέλουν νά συμβεῖ, ὅσο γιατί ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων παρατεῖται ἀπὸ τὴν θέλησή της, ἀδιαφορεῖ, ἀφήνει νά μα-

* Ἀνυπόγραφο, «La Città Futura», 11 Φλεβάρη 1917, σελ. 1.

ζεύονται οί κόμποι πού έπειτα μόνο τὸ σπαθί θά μπορέσει νά κόψει, αφήνει νά θεσμοθετοῦνται: οί νόμοι πού έπειτα μόνο ἡ ἐξέγερση θά καταλύσει, αφήνει νά ανέβουν στήν ἐξουσία ἄνθρωποι πού έπειτα μόνο μιά ἐξέγερση θά μπορέσει νά τοὺς ἀνατρέψει. Τὸ πεπρωμένο πού φαίνεται: νά κυριαρχεῖ στήν ἱστορία δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ ἀπατηλὸ πρόσχημα αὐτῆς τῆς ἀδιαφορίας, αὐτῆς τῆς ἀπουσίας. Μερικὰ γεγονότα ὠριμάζουν στὸ σκοτάδι, λίγα χέρια, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἔλεγχο, ὑφαίνουν τὸ πανί τῆς συλλογικῆς ζωῆς καὶ ἡ μάζα ἀγνοεῖ, γιατί δὲν ἐνδιαφέρεται. Τὰ πεπρωμένα μιᾶς ἐποχῆς διαχειρίζονται σύμφωνα μὲ τίς στενές ἀντιλήψεις, τοὺς ἄμεσους σκοποὺς, τίς προσωπικὲς φιλοδοξίες καὶ πάθη μικρῶν δραστηρίων ὁμάδων καὶ ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων ἀγνοεῖ γιατί δὲν ἐνδιαφέρεται. Ὅσοσο τὰ γεγονότα πού ἔχουν ὠριμάσει ξεχύνονται. Ὅσοσο τὸ ὑφασμένο στὸ σκοτάδι πανί κοντεύει νά τελειώσει. Καὶ τότε φαίνεται νά εἶναι τὸ ἀναπόφευκτο πού παρασύρει ὄλους καὶ ὄλα, φαίνεται ὅτι ἡ ἱστορία δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνα τεράστιο φυσικὸ φαινόμενο, μιά ἔκρηξη, ἓνας σεισμὸς ὅπου ὄλοι γίνονται θύματα κι αὐτὸς πού θέλησε καὶ ὅποιος δὲν θέλησε, κι αὐτὸς πού γνώριζε καὶ ὅποιος δὲν γνώριζε, κι αὐτὸς πού ἦταν δραστήριος καὶ αὐτὸς πού ἦταν ἀδιάφορος. Καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος ὀργίζεται, θά ἤθελε νά ἐξαιρεθεῖ ἀπὸ τίς συνέπειες, θά ἤθελε νά φανεῖ ξεκάθαρα ὅτι δὲν ἤθελε, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὑπεύθυνος. Μερικοὶ κλαφουρίζουν ἐλεεινά, ἄλλοι: βρίζουν αἰσχρά, μὰ κανεῖς ἢ λίγοι διερωτοῦνται: ἂν εἶχα κάνει καὶ ἐγὼ τὸ καθήκον μου, ἂν εἶχα προσπαθήσει νά κάνω ἔτσι ὥστε νά ἀναγνωριζόταν ἡ ἀξία τῆς θέλησῆς μου, τῆς συμβουλῆς μου, θά συνέβαινε αὐτὸ πού συνέβηκε; Μὰ κανεῖς ἢ λίγοι αἰσθάνονται ἔνοχοι τῆς ἀδιαφορίας τους, τοῦ σκεπτικισμοῦ τους, τοῦ ὅτι δὲν πρόσφεραν τὸ χέρι τους καὶ τὴν δραστηριότητά τους σ' ἐκεῖνες τίς ὁμάδες πολιτῶν πού, ἀκριβῶς γιὰ νά ἀποφευθεῖ ἐκεῖνο τὸ κακό, μάχονταν γιὰ νά φέρουν ἐκεῖνο τὸ κάποιο καλὸ πού σκόπευαν.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ δαύτους, ἀντίθετα, μὲ τετελεσμένα τὰ γεγονότα προτιμοῦν νά μιλοῦν γιὰ γρηωκοπημένα ἰδανικά, γιὰ ὀριστικὰ γκρεμισμένα προγράμματα καὶ γιὰ ἄλλα

παρόμοια χωρατά. Είναι έτσι πάλι άπόντες από κάθε ύπευθυνότητα. Καί δέν είναι ότι δέν βλέπουν ξεκάθαρα τά πράγματα καί ότι καμιά φορά δέν είναι ίκακοί νά ύποδείξουν ώραιότατες λύσεις γιά τά πιό έπείγοντα προβλήματα ή γιά εκείνα πού είναι όπωσδήποτε έξίσου έπείγοντα άκόμα καί άν άπαιτούν μεγάλη προετοιμασία καί χρόνο. Άλλά αυτές οί λύσεις παραμένουν ώραιότατα στείρες, μά αυτή ή συνεισφορά στην συλλογική ζωή δέν είναι έμφυχωμένη από κανένα ήθικό φώς. Είναι προϊόν διανοητικής περιέργειας καί όχι όξεία αίσθηση μιās ιστορικής ύπευθυνότητας πού θέλει νά είναι όλοι δραστήριοι στη ζωή καί πού δέν δέχεται κανενός είδους άγνωστικισμό καί άδιαφορία.

Μισώ τούς άδιάφορους άκόμα καί έπειδή μέ ένοχλεί τό κλαφούρισμα τών αιώνιων άθώνων. Ζητώ έξηγήσεις από τόν καθένα άπ' αυτούς του πώς έκανε τό καθήκον πού του έβαλε καί του θάζει καθημερινά ή ζωή, αυτού πού έκανε καί ειδικά αυτού πού δέν έκανε. Καί αισθάνομαι: νά μπορώ νά είμαι άμειλικτος, νά μήν πρέπει νά σπαταλήσω τόν οίχτο μου, νά μήν πρέπει νά μοιράσω μαζί τους τά δάκρυά μου. Συμμετέχω στά κοινά, ζω, αισθάνομαι στις άντρίκιες συνειδήσεις της τάξης μου ήδη νά πάλλονται οί δραστηριότητες της μελλοντικής πόλης πού ή τάξη μου τώρα οίκοδομεί. Καί σ' αυτήν ή κοινωνική άλυσίδα θαράίνει έπάνω στους λίγους, σ' αυτήν κάθε τι πού συμβαίνει δέν όφείλεται στην τύχη, στο άναπόφευκτο, μά είναι διανοητικό έργο τών πολιτών. Δέν ύπάρχει: σ' αυτήν κανείς πού νά στέκεται στο παράθυρο καί νά κοιτά ένώ οί λίγοι θυσιάζονται χύνοντας τό αίμα τους. Καί δέν ύπάρχει κανείς πού νά στέκεται στο παράθυρο παραμονεύοντας, καί πού θέλει νά άπολαμβάνει τό λίγο καλό πού ή δραστηριότητα τών λίγων παρέχει καί πού ξεθυμαίνει την εκπληξή του άτιμάζοντας αυτόν πού θυσιάζεται, πού χύνει τό αίμα του, γιατί δέν τά κατάφερε στην πρόθεσή του.

Ζω, συμμετέχω στά κοινά. Γι' αυτό μισώ όποιον δέν παίρνει τό μέρος κανενός, μισώ τούς άδιάφορους.

Πειθαρχία και ελευθερία *

Τὸ νὰ συμμετέχει κανεὶς σ' ἓνα κίνημα σημαίνει νὰ ἀναλαμβάνει ἓνα μέρος ἀπ' τὴν εὐθύνη τῶν γεγονότων πού προετοιμάζονται, νὰ γίνεται ὁ ἄμεσος δημιουργὸς αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν γεγονότων. Ἐνας νέος πού γράφεται στὸ νεο-λαϊστικο σοσιαλιστικὸ κίνημα ἐκτελεῖ μιὰ πράξη ἀνεξαρτησίας καὶ ἀπελευθέρωσης. Τὸ νὰ πειθαρχεῖ κανεὶς σημαίνει ὅτι καθίσταται ἀνεξάρτητος καὶ ἐλεύθερος. Τὸ νερό εἶναι νερό καθαρὸ καὶ ἐλεύθερο ὅταν κυλᾷ ἀνάμεσα σὲ δυὸ ὄχθες ἑνὸς ρυακιοῦ ἢ ἑνὸς ποταμοῦ καὶ ὄχι ὅταν εἶναι: χαοτικὰ διασκορπισμένο στὸ ἔδαφος ἢ ὅταν ἀραιωμένο ἀπελευθερώνεται στὴν ἀτμόσφαιρα. Ὅποιος δὲν ἀκολουθεῖ μιὰ πολιτικὴ πειθαρχία εἶναι ὅπως ἀκριβῶς μιὰ ὕλη σὲ ἀεριώδη κατάσταση ἢ μιὰ ὕλη μολυσμένη ἀπὸ ξένα στοιχεῖα, ἐπομένως ἀχρηστὴ καὶ ἐλαβερή. Ἡ πολιτικὴ πειθαρχία κάνει ἔτσι ὥστε νὰ ἀποβάλλονται αὐτές, οἱ ἀκαθαρσίες καὶ δίνει στὸ πνεῦμα τὸ καλύτερὸ τῆς μέταλλο, ἓνα σκοπὸ στὴ ζωὴ πού χωρὶς αὐτὸν δὲν θὰ ἄξιζε τὸν κόπο νὰ τὴν ζεῖ κανεὶς. Κάθε νέος προλετᾶριος πού αἰσθάνεται πόσο βαρὺ εἶναι τὸ φαρτίο τῆς ταξικῆς του σκλαβιάς πρέπει νὰ ἐκτελέσει τὴν ἀρχικὴν πράξη τῆς ἀπελευθέρωσής του μὲ τὸ νὰ γραφτεῖ στὴν πιδὸ κοντινὴ στὸ σπίτι του νεολαϊστικὴ σοσιαλιστικὴ ὀργάνωση ⁴⁴.

Ἄρθρον **

1

Ἡ προσπάθεια πού γίνεται ἀπὸ κάποιον γιὰ νὰ κατκτηθεῖ μιὰ ἀλήθεια, κάνει νὰ φαίνεται λίγο σὰν δική του ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια ἀκόμα καὶ ἂν στὴ νέα της ἔκφραση δὲν προστέθηκε τίποτα τὸ πραγματικὰ δικό του, δὲν τῆς δόθηκε

* Ἀνυπόγραφο, «La Città futura», 11 Φλεβάρη 1917.

** Ἀνυπόγραφο, «La Città futura», 11 Φλεβάρη 1917.

ούτε μιά ελαφριά προσωπική απόχρωση. Νά γιατί συχνά αντιγράφονται: οί άλλοι άσυνείδητα και άπογοητευόμαστε μέ τήν ψυχρότητα πού γίνονται: δεκτές διακηρύξεις πού θεωρούσαμε ίκανές νά ταρακουνήσουν, νά ένθουσιάσουν. Φίλε μου, έπαναλαμβανόμαστε άπελπιστικά, τό δικό σου ήταν τό αύγό του Κολόμβου. Έστω, δέν μέ ένδιαφέρει νά είμαι αύτός πού ανακάλυψε τό αύγό του Κολόμβου. Προτιμώ νά έπαναλάβω μιά ήδη γνωστή αλήθεια από τό νά ταλαιπωρώ τήν σκέψη γιά νά κατασκευάσω λαμπρές παραδοξολογίες, πνευματώδη παιγνίδια λέξεων, λεκτικούς άκροβατισμούς πού προξενούν χαμόγελα αλλά όχι: σκέψη.

Ή λαχανόσουπα πού τρώει ό λαός είναι: πάντα ή πιό θρεπτική και ή πιό όρεκτική σούπα άκριβώς γιατί είναι φτιαγμένη από τά πιό συνηθισμένα λαχανικά. Μου άρέσει νά βλέπω νά τήν τρώνε μέ μεγάλες κουταλιές, δυνατοί και πλούσιοι σέ γαστρικά ύγρά άνθρωποι πού κλείνουν στήν δύναμη τής θέλησής τους και των μπράτσων τους τό μέλλον. Ή πιό τετριμμένη αλήθεια δέν έχει είπωθει ποτέ τόσες φορές όσες είναι άρκετές γιά νά γίνει: άρχή και έρέθισμα γιά πράξη σ' όλους τούς ανθρώπους.

2

Όταν συζητάς μέ έναν αντίπαλο, δοκίμασε νά έρθεις στή θέση του. Θα τον κατανοήσεις καλύτερα και ίσως θα καταλήξεις νά καταλάβεις ότι έχει λίγο ή πολύ δίκιο. Ακολούθησα γιά λίγο καιρό αύτή τή συμβουλή των σοφών. Μά ή θέση των αντιπάλων μου ήταν τόσο βρώμικη πού έβγαλα τό έξής συμπέρασμα: Είναι καλύτερα νά είσαι άδικος καμιά φορά από τό νά δοκιμάσεις ξανά αύτή τήν άηδία πού φέρνει λιποθυμία.

3

Οί λιποταξίες από τό σοσιαλισμό πολλών από τούς λεγόμενους διανοούμενους (αλήθεια, διανοούμενος σημαίνει πάντα έξυπνος;) έγιναν γιά τούς άνόητους ή καλύτερη ά-

πόδειξη της ήθικης φτώχειας της ιδέας μας. Γεγονός είναι ότι παρόμοια φαινόμενα συνέβησαν και συμβαίνουν στον θετικισμό, στον εθνικισμό, στον φουτουρισμό και σε όλους τους άλλους— ι σ μ ο υ ς. —Υπάρχουν αυτοί που μιλούν πάντα για κρίση, οι ψυχούλες που πάντα γυρεύουν ένα σταθερό σημείο, που ρίχνονται στην πρώτη ιδέα που παρουσιάζεται με το πρόσχημα ότι μπορεί να γίνει, ένα ιδανικό και θρέφονται με αυτήν μέχρι εκεί που διαρκεί η προσπάθεια για να την ιδιοποιηθούν. Όταν φτάνουν στο τέλος της προσπάθειας και καταλαβαίνουν (μά αυτό κατά βάθος είναι το αποτέλεσμα του λίγου πνευματικού βάθους τους, της λιγής ικανότητας) ότι αυτή δεν αρκεί για τα πάντα, ότι υπάρχουν προβλήματα των οποίων η λύση (και αν ακόμα υπάρχει) είναι έξω από εκείνη την ιδεολογία (μά ίσως είναι συντονισμένη με αυτή σε ένα ανώτερο επίπεδο), ρίχνονται σε κάποιο άλλο πράγμα που να είναι μά αλήθεια, να αντιπροσωπεύει ακόμα έναν αγνωστο παράγοντα και έτσι να παρουσιάζει την πιθανότητα νέων ικανοποιήσεων. Οι άνθρωποι ζητούν έξω από τους εαυτούς τους την αιτία των πνευματικών αποτυχιών τους. Δεν θέλουν να πειστούν ότι η αιτία είναι πάντα και μόνο η ψυχούλα τους, η ελλειψη χαρακτήρα και εξυπνάδας. Υπάρχουν οι ερασιτέχνες της πίστης, έτσι όπως υπάρχουν οι ερασιτέχνες της γνώσης.

Αυτό στην καλύτερη των υποθέσεων. Για πολλούς η κρίση συνείδησης δεν είναι τίποτα άλλο από μία συναλλαγματική που έχει λήξει: ή η επιθυμία να αποκτήσουν ένα άνοιχτο λογαριασμό.

4

Λέγεται ότι στην Ιταλία υπάρχει ο χειρότερος σοσιαλισμός της Ευρώπης. Μά ως είναι: ή Ιταλία θα έχει τον σοσιαλισμό που της αξίζει.

5

Η πρόοδος δεν συνίσταται σε τίποτα παραπάνω από την συμμετοχή ενός όλο και μεγαλύτερου αριθμού ατόμων

για ένα αγαθό. Ο εγωισμός είναι ή συλλογικότητα των ό-
ρέξεων και των αναγκών ενός ατόμου: ή συλλογικότητα εί-
ναι ο εγωισμός όλων των προλεταρίων του κόσμου. Οι προ-
λετάριοι δέν είναι βέβαια άλτρουιστές με την έννοια πού
δίνουν σ' αυτήν την λέξη οι τρυφεροί άνθρωπιστές. Μά ο έ-
γωισμός του προλεταριάτου είναι έξευγενισμένος λόγω της
συνείδησης πού έχει τό προλεταριάτο νά μήν μπορούν νά τό
ίκανοποιήσουν τελείως χωρίς νά ίκανοποιήσουν ταυτόχρονα
όλα τά άλλα άτομα της τάξης του. Καί γι' αυτό ο εγωισμός
του προλεταριάτου δημιουργεί άμεσα την ταξική συμπαρά-
σταση.

6

Ειπώθηκε: ο σοσιαλισμός είναι νεκρός την ίδια στιγμή
πού άποδείχθηκε ότι ή μελλοντική κοινωνία πού οι σοσια-
λιστές έλεγαν ότι δημιουργούσαν ήταν μόνο ένας καλός μύ-
θος για τά πλήθη. Καί εγώ πιστεύω ότι ο μύθος διαλύθηκε
στό τίποτα. Μά ή διάλυσή του ήταν αναγκαία. Ο μύθος εί-
χε διαμορφωθεί όταν ήταν ακόμα ζωντανή ή επιστημονική
προκατάληψη, όταν είχαμε μία τυφλή πίστη για όλα αυτά
πού συνοδεύονταν από την ιδιότητα του έ π ι σ τ η μ ο -
ν ι κ ο υ. Η επίτευξη αυτής της κοινωνίας μοντέλου ή-
ταν ένα ζητούμενο του φιλοσοφικού θετικισμού, της έ π ι -
σ τ η μ ο ν ι κ ή ς φιλοσοφίας. Μά αυτή ή αντίληψη δέν
ήταν επιστημονική, ήταν μόνο μηχανική, στείρα μηχανική.
Παρέμεινε άπ' αυτήν ή ξεθωριασμένη άνάμνηση στον θεω-
ρητικό ρεφορμισμό (δμως και ή Critica sociale δέν ονομά-
ζεται πιά: Περιοδικό του επιστημονικού σοσιαλισμού) του
Κλάουντο Τρέβες⁴⁵, ένα παιγνίδι θετικιστικού φαταλισμού
πού τό καθορίζει ή κοινωνική άφηρημένη από τον άνθρω-
πο και από την θέληση ενέργεια, άκατανόητη και παρά-
λογη: μία μορφή στείρου μυστικισμού χωρίς ξεσπάσματα ό-
δυνηρού πάθους. Ήταν μία βιβλιακή, χάρτινη αντίληψη της
ζωής. Φαίνεται ή ένότητα, τό αποτέλεσμα, δέν φαίνεται ή
πολλαπλότητα, ο άνθρωπος του όποιου ή ένότητα είναι ή
σύνθεση. Η ζωή γι' αυτούς είναι σαν μία χιονοστιβάδα πού

παρατρεϊται από μακριά ή ακάθεκτη πτώση της. Μπορώ
 εγώ να την σταματήσω; ρωτά ο άνθρωπος⁴⁶:
 όχι, λοιπόν αυτή δεν ακολουθεί μιά θέληση. Γιατί ή ανθρώ-
 πινη χιονοστιβάδα ύπακούει σε μιά λογική που από περι-
 πτωση σε περίπτωση μπορεί να μην είναι ή δική μου άτο-
 μηκή λογική και εγώ σαν άτομο δεν έχω την δύναμη να την
 σταματήσω ή να της αλλάξω πορεία, πείθεται ότι δεν έχει
 μιά έσωτερική λογική, αλλά ύπακούει σε φυσικούς
 άθραυστους νόμους.

Έπληθε ή débacle της έπιστήμης ή για να είπωθει
 καλύτερα, ή έπιστήμη περιορίστηκε να περατώσει το μονα-
 δικό έργο που της είχε ανατεθεί. Χάθηκε ή τυφλή έμπιστο-
 σύνη στα πορίσματά της και έτσι έδωσε ο μύθος που αυτή
 είχε συντελέσει δυναμικά στο να πλαστεί. Μά το προλετα-
 ριάτο ανανεώθηκε. Καμιά ψευδαίσθηση δεν είναι άξια να
 αποδυναμώσει την πεποίθησή του όπως καμιά πάχνη δεν
 είναι άξια να καταστρέψει το ξέχειλο από ζωτικούς χυμούς
 κλαδί. Στάθμισε τις δικές του δυνάμεις και το πόση δύναμη
 χρειάζεται για την πραγματοποίηση των σκοπών του. Έκ-
 λεπτίστηκε περισσότερο στην συνείδηση των όλο και μεγα-
 λύτερων δυσκολιών που τώρα βλέπει και στην πρόθεση των
 όλο και πιο μεγάλων θυσιών που αισθάνεται ότι πρέπει να
 κάνει. Συντελέστηκε μιά διαδικασία έσωτερικοποίησης: με-
 ταφέρθηκε από το έξωτερικό στο έσωτερικό ο συντελεστής
 της ιστορίας. Μιά περίοδος εξέπλωσης ακολουθείται πάντα
 από μιά περίοδο έντασης. Ο φυσικός νόμος,
 ή αναπόφευκτη πορεία των πραγμά-
 των των ψευτο-έπιστημών αντικαταστάθηκαν από
 την δυνατή θέληση του ανθρώπου.

Ο σοσιαλισμός δεν είναι νεκρός γιατί δεν είναι νε-
 κροί σύμφωνα με αυτόν οι άνθρωποι καλής θέλησης.

7

Χλευάσαμε και χλευάζουμε ακόμα για την αξία ά-
 ριθμό, που θα ήταν μόνο μιά δημοκρατική αξία, όχι
 επαναστατική: Το ψηφοδέλτιο, όχι το όδοφραγμα. Άλλά

ὁ ἀριθμὸς, ἡ μάζα, ὠφέλησαν στὸ νὰ δημιουργηθεῖ ἕνας καινούριος μῦθος: ὁ μῦθος τῆς καθολικότητας, ὁ μῦθος τῆς παλιρροίας πού ἀνεβαίνει ἀκάθεκτη καὶ θορυβώδης καὶ θὰ ἰσοπεδώσει τὴν ἀστική πόλη πού στηρίζεται στὰ προνόμια. Ὁ ἀριθμὸς, ἡ μάζα (πολλοὶ στὴν Γερμανία, τὴν Γαλλία, στὴν Ἀμερική, στὴν Ἰταλία... πού κάθε χρόνο μεγαλώνουν, μεγαλώνουν...) σταθεροποίησε τὴν πεποίθηση ὅτι κάθε μεμονωμένο ἄτομο πρέπει νὰ συμμετάσχει σὲ κάτι τὸ μεγαλειώδες πού ὠριμάζει καὶ τοῦ ὁποίου κάθε ἔθνος, κάθε κόμμα, κάθε τμήμα, κάθε ομάδα, κάθε ἄτομο εἶναι: ἕνα μῦριο πού παίρνει καὶ ξαναδίνει τὸν ζωτικὸ χυμὸ περισσότερο δυναμιωμένο, πού κυκλοφορώντας πλουταίνει ὅλο τὸ σύνολο τοῦ παγκόσμιου σοσιαλιστικοῦ σώματος. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν μικροοργανισμῶν πού κολυμποῦν στὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανὸ οἰκοδομοῦν ἀπέραντες ἐκτάσεις ἀπὸ κοράλλια κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ. Ἕνας σεισμὸς κάνει νὰ ἀναδυθοῦν οἱ ἐκτάσεις καὶ μιὰ νέα ἡπειρὸς σχηματίζεται. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν διασκορπισμένων σοσιαλιστῶν στὴν εὐρύτητα τοῦ κόσμου δουλεύουν καὶ αὐτοὶ γιὰ τὴν οἰκοδόμησι μῆς νέας ἡπείρου. Καὶ ὁ σεισμὸς [ὁ ὕ ο σ ε ι ρ ἔ ς λ ο γ ο κ ρ ι μ ἔ ν ε ς].

8

Εἶναι πῶς εὐκόλο νὰ πειστεῖ κάποιος πού δὲν συμμετέχει ποτέ στὴν πολιτικὴ ζωὴ ἀπὸ κάποιον πού ἀνήκε κάποτε σ' ἕνα κόμμα ἤδη σχηματισμένο καὶ πλούσιο σὲ παραδόσεις. Εἶναι τεράστια ἡ δύναμη πού ἀσχεῖ ἡ παράδοση στὸ πνεῦμα. Ἕνας κληρικὸς, ἕνας φιλελεύθερος πού γίνονται σοσιαλιστὲς εἶναι ἄλλο τόσο μηχανεὲς ἐκπληξης πού μποροῦν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη νὰ ἐκτραγοῦν μὲ ὀλέθρια ἀποτελέσματα γιὰ τὴν ἐνότητά μας. Οἱ παρθένες ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαιθρου, ὅταν πείθονται γιὰ μιὰν ἀλήθεια θυσιάζονται γι' αὐτή, κάνουν τὸ καθετὶ γιὰ νὰ τὴν πραγματοποιήσουν. Αὐτὸς πού προσυλητίστηκε εἶναι πάντῃ ἕνας σχετικιστὴς. Δοκίμασε ὁ ἴδιος κάποτε τὸ πόσο εἶναι: εὐκόλο νὰ λαθέψει κανεὶς στὴν ἐκλογή τοῦ δικοῦ του δρόμου. Ἐπομέ-

νωσ τοῦ μένει μιὰ δάση σκεπτικισμοῦ. Αὐτὸς πού εἶναι σκεπτικιστὴς δὲν ἔχει τὸ ἀναγκαῖο θάρρος γιὰ τὴν πράξη.

Προτιμῶ περισσότερο νὰ πλησιάσει τὸ κίνημα ἕνας ἀγρότης ἀπὸ ἕνας καθηγητὴς πανεπιστημίου. Μόνον πού ὁ ἀγρότης θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθῆσει νὰ ἀποκτήσει τόση ἐμπειρία καὶ τόση διανοητικὴ εὐρύτητα ὅση μπορεῖ νὰ ἔχει ἕνας καθηγητὴς πανεπιστημίου γιὰ νὰ μὴ καταστήσει στείρα τὴν πράξη του καὶ τὴν πιθανὴ θυσία του.

9

Νὰ ἐπισπεύσουμε τὸ μέλλον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη πού ἡ μάζα τῶν σοσιαλιστῶν αἰσθάνεται περισσότερο. Μὰ τί εἶναι τὸ μέλλον; Ὑπάρχει αὐτὸ σὰν κάτι τὸ πραγματικὰ συγκεκριμένο; Τὸ μέλλον δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν προβολὴ στὸ μέλλον τῆς θέλησης τοῦ σήμερα σὰν νὰ ἔχει κιόλας ἀλλάξει τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον. Ἐπομένως τὸ νὰ ἐπισπεύσουμε τὸ μέλλον σημαίνει δύο πράγματα. Νὰ καταφέρουμε νὰ ἐπεκτείνουμε αὐτὴ τὴ θέληση σὲ ἕνα τέτοιο ἀριθμὸ ἀνθρώπων ὅσο ὑποθέτουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ γίνῃ καρποφόρα ἡ ἴδια ἡ θέληση. Καὶ αὐτὸ θὰ ἦταν μὰ ποσοτικὴ πρόοδος. Ἡ νὰ καταφέρουμε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ θέληση τόσο ἔντονη στὴν σημερινὴ μειοψηφία ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξίσωση: $1 = 1.000.000$. Καὶ αὐτὸ θὰ ἦταν μὰ ποιοτικὴ πρόοδος. Νὰ πυρακτώσουμε τὴν ψυχὴ μας καὶ νὰ ἀναδλύσουν μυριάδες σπίθες. Αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο, [μ ε ἰ ἄ σ ε ἰ ρ ἄ λ ο γ ο κ ρ ἰ μ ἔ ν η]. Νὰ περιμένουμε νὰ γίνουμε τὸ μισὸ σὺν ἕνα εἶναι τὸ πρόγραμμα τῶν τρομαγμένων ψυχῶν πρὸς περιμένονον τὸν σοσιαλισμὸ μὲ ἕνα βασιλικὸ δούλευμα προσωπογραφημένο ἀπὸ δύο ὑπουργούς.

Χαρακτῆρας *

Δὲν ἐπιπλήττουμε τοὺς ἀντιπάλους τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐ-

* Ὑπογραφή ALFA GAMMA. «Il Grido del popolo», 3 Μάρτη 1917.

πειδή είναι αντίπαλοι του σοσιαλισμού. Έχοντας μ'άν ακριβή συνείδηση της προσωπικότητάς μας, του έργου που αναλάβαμε, της μεθόδου δια μέσου της οποίας προσπαθούμε να φθάσουμε στους σκοπούς μας κατανοούμε πάρα πολύ καλά ότι μπορούν και μάλιστα πρέπει να υπάρχουν οι αντίπαλοί μας.

Μας κάνει εντύπωση που οι αντίπαλοί μας δεν κατανοούν ότι μπορούμε και πρέπει να υπάρχουμε έμεις. Μας κάνει εντύπωση που οι αντίπαλοί μας δεν κατανοούν ότι έμεις μπορούμε και πρέπει να έχουμε μι'ά προσωπικότητα, καθήκοντα, σκοπούς και μεθόδους που δεν είναι σαν κι εκείνων. Μας κάνει εντύπωση, αλλά δεν θυμώνουμε. Αύτη ή άκατανοησία των αντιπάλων μας είναι μι'ά απόδειξη της ανεπάρκειάς τους. Δεν κατανοούν τον χαρακτήρα μας γιατί αυτοί οι ίδιοι δεν έχουν χαρακτήρα. Δεν κατανοούν ότι έμεις ενεργούμε στα σοβαρά, ότι έμεις φροντίζουμε σοβαρά να επιδιώκουμε τους] σκοπούς μας, να αναπτύσσουμε την δύναμή μας, να διασαφηνίζουμε τις μεθόδους μας, μονάχα γιατί αυτοί δεν είναι σοβαροί, γιατί δεν έχουν σκοπούς, δεν έχουν μεθόδους, είναι ανίκανοι.

Ή νοοτροπία τους διαμορφώθηκε μέσα από μετασχηματισμούς⁴⁷. Ή ζωή τους είναι ζωή της μέρας με τη μέρα. Δεν ξέρουν να βλέπουν πέρα από την παρούσα κατάσταση. Άκόμα και αν ο καθένας από μόνος του είναι νέος, είναι γέροι ωστόσο σαν συλλογικότητα. Και οι γέροι δεν έχουν ένα σημαντικό σκοπό στη ζωή. Σκέφτονται: μόνο να ξεπεράσουν κάθε φορά τα εμπόδια, τις παγίδες που στήνονται μπρός στον εξαντλημένο οργανισμό τους. Βιολογικά ο γέρος δεν έχει χαρακτήρα γιατί είναι πέρα από την παραβολή. Καταναλώνει τη συσσωρευμένη στη διάρκεια της νεότητας ενέργεια και δεν μπορεί πιά να φανταστεί, δεν μπορεί πιά να κατανοήσει ότι υπάρχει τουναντίον αυτός που φροντίζει για να πολλαπλασιάσει τα κύτταρα και τους ιστούς του οργανισμού του, αυτός που φροντίζει για να σταθεροποιήσει τον οστέινο σκελετό του, να μην ύποσσει παραμορφώσεις, αλλά να δυναμώσει ομοιόμορφα έτσι ώστε να είναι ο σκελετός ενός ανθρώπου βιολογικά τέλειου και όχι ένας σωρός

ἀπὸ χονδρῶδη ὕλη πού ἐξαντλείται καὶ παραμορφώνεται ἀνάλογα μὲ τὰ χτυπήματα τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων.

Ἡ νοοτροπία τῶν ἀντιπάλων μας εἶναι ὁ μετασχηματισμός. Ὁ πρῶτος πυρήνας τῶν σημερινῶν συντηρητικῶν κομμάτων ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού στὴν περίοδο μεταξὺ τοῦ 1860 καὶ τοῦ 1880 μεταπήδησαν ἀπὸ τὶς ἀκραίες ἰδέες τοῦ τότε (ματσεινιανισμός⁴⁸, ἀντιμοναρχικός ριζοσπαστισμός⁴⁹, κλπ.) στὶς ἰδέες τῆς τάξης. Μεταπήδησαν ἀπὸ συναισθηματισμὸ ἢ ἀπὸ πνεῦμα προσαρμογῆς. Ὁ συναισθηματισμὸς ἔγινε ἔτσι ἡ πολιτικὴ δημιουργικὴ ἀρχὴ τῆς δημόσιας ἰταλικῆς ζωῆς. Ὁ συναισθηματισμὸς πού καταστρέφει τὸν χαρακτήρα, καὶ ἐμποδίζει τὴν διαμόρφωσή του. Πού στὴ λογικὴ ζωὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν σύγχυση, στὸ εὐδιάκριτο, τὸ ἀσαφὲς καὶ τὸ χαοτικὸ. Πού ἀρνείται κάθε συγκεκριμένο πρόγραμμα γιατί εἶναι διατεθειμένος νὰ τροποποιεῖται ἀνάλογα μὲ τὶς συγκυριακὲς καταστάσεις πού δημιουργεῖ ἢ περισταση. Πού εἶναι διατεθειμένος νὰ ὀδηγήσει ἀναγκαστικὰ τὶς στοιχειώδεις ἰδέες του, τὶς ἔμφυτες ἀρχές του στὰ στενὰ πού τὰ γεγονότα προετοιμάζουν καὶ ἐπιβάλλουν. Αὐτὴ ἡ συμβιβαστικὴ γίνεται συνήθεια, καθορίζει ἕνα εἰδικὸ τρόπο σκέψης. Οἱ πολεμικὲς πού καταφέρθηκαν ἐναντία στὸν σοσιαλισμὸ, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση πού εἶχαν οἱ σοσιαλιστὲς γιὰ τὸν πόλεμο ἦταν μὰ συνέπεια αὐτοῦ τοῦ συναισθηματισμοῦ.

Οἱ ἀντίπαλοί μας δὲν φροντίζουν νὰ κρίνουν τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σοσιαλιστῶν σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές καὶ τὶς μεθόδους πού οἱ σοσιαλιστὲς πάντα πρέσβευαν καὶ ἀκολούθησαν. Κάτι τέτοιο θὰ σήμαινε νὰ ἀσκήσουν ἀληθινὴ κριτικὴ καὶ νὰ κάνουν κάτι τὸ συγκεκριμένο. Αὐτοὶ δὲν ἐπιδιώκουν οὔτε αὐτὴ τὴν κρίση εἶναι ἀνίκανοι νὰ κρίνουν. Μπροστὰ σὲ ἀνθρώπους μὲ χαρακτήρα χάνουν τὸν μπούσουλα, ψηλαφοῦν στὸ σκοτάδι, χάνονται· σ' ὅλα τὰ ἀδιέξοδα τῆς φλυαρίας, τῆς κακολογίας τῆς δυσφήμισης. Δὲν κατανοοῦν μὰ ἀπαρέγκλητη συμπεριφορὰ ἀπόλυτα συνεπῆ. Εἶναι ὑπνωτισμένοι ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἀπ' τὴν ἐπικαιρότητα. Δὲν κατανοοῦν τὸν ἀνθρώπο μὲ χαρακτήρα πού ζυγίζει καὶ κρίνει τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἐπικαιρότητα ὄχι τόσο αὐτὰ καθ' αὐ-

τά όσο για την σύνθεση που έχουν με το παρελθόν και με το μέλλον. Πού κρίνει επομένως τα γεγονότα ειδικά ανάλογα με τις συνέπειές τους και την αιωνιότητά τους. Είναι οι μωστικιστές του γεγονότος. Και ο μωστικιστής δεν μπορεί να κρίνει, μπορεί μόνο να εύλογει ή να μισεί.

Άλλά αυτή είναι η δύναμη των Ιταλών σοσιαλιστών. Το ότι διατήρησαν ένα χαρακτήρα. Το ότι κατάφεραν να νικήσουν τους συναισθηματισμούς, το ότι κατάφεραν να πνίξουν τον χτύπο της καρδιάς σαν κίνητρα για πράξη σαν κίνητρα για εκδηλώσεις συλλογικής ζωής. Οι Ιταλοί σοσιαλιστές έκαναν πραγματικότητα, σ' αυτή την περίοδο της Ιστορίας, την ανθρώπινη φύση στην πιο τέλεια της μορφή για χάρη των επιδιώξεων της Ιστορίας. Ανθρώπινη φύση που δεν πέφτει στις εύκολες παγίδες της ψευδαίσθησης. Ανθρώπινη φύση που άπαρνήθηκε σαν άχρηστες και επίζημιες τις κατώτερες μορφές της πνευματικής ζωής: την καλόκαρδη παραίνεση και τον συναισθηματισμό. Τις άπαρνήθηκε συνειδητά. Γιατί μπόρεσε να αφομοιώσει τα διδάγματα των πιο μεγάλων τους δασκάλων και τα διδάγματα που αθόρμητα ανάβλυζαν από την άστικη πραγματικότητα που η σοσιαλιστική κριτική αντιδρώντας σ' αυτήν την είχε αδράξει με τα δόντια. Οι Ιταλοί σοσιαλιστές παράμειναν αλόγνητο: μέσα στις καθορισμένες από την ύπαρξη των κοινωνικών τάξεων γραμμές. Δεν ταραχτήκαν σαν σύνολο με τα οδυνηρά θεάματα που παρουσιάζονταν στα μάτια τους. Δεν λιποθύμησαν σαν σύνολο όταν τους ρίχτηκε στα πόδια τους το πτώμα κάποιου βολοφονημένου παιδιού που σπάραζε αίμα. Η συγκίνηση που ένιωσε ο καθένας μας, το σφίξιμο στην καρδιά, οι συμπάθειες που ο καθένας μπόρεσε να νιώσει δεν χάραξαν την γρανίτικη ταξική συνοχή. "Αν το κάθε μεμονωμένο άτομο έχει μια καρδιά, ή τάξη, σαν τέτοια, δεν έχει καρδιά, με την έννοια που συνήθως δίνει στη λέξη ο τρυφερός ανθρωπισμός. Η τάξη έχει μια θέληση, ή τάξη έχει ένα χαρακτήρα. Με αυτή την θέληση, με αυτό το χαρακτήρα πλάστηκε βλ η ζωή της χωρίς κανένα κατάλοιπο. Σαν τάξη δεν μπορεί να έχει άλλη σκιπαράσταση εκτός από την ταξική, άλλη μορφή αγώνα εκτός από τον ταξικό, άλλο έθνος εκτός από την

τάξη, δηλαδή την Διεθνή. Ἡ καρδιά της δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν συνείδηση τοῦ νὰ εἶναι τάξη, τὴν συνείδηση τῶν σκοπῶν της, τὴν συνείδηση τοῦ μέλλοντός της. Τοῦ μέλλοντος ποὺ εἶναι μονάχα δικό της, γιὰ τὸ ὅποιο δὲν ζητᾶ συμπαράσταση καὶ συνεργασία ἀπὸ κανένα, γιὰ τὸ ὅποιο δὲν θέλει νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά κανενός, ἀλλὰ νὰ πάλ्लεται μόνο, στὴν τεράστια δυναμικὴ καὶ δημιουργικὴ ἰσχύ της, ἡ δυνατὴ της θέληση, ἀμείλικτη ἐνάντια σ' ὅλα καὶ σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ εἶναι ξένοι πρὸς αὐτή.

Οἱ ἀντίπαλοί μας αὐτὸ δὲν τὸ ἐκτιμοῦν. Στὴν Ἰταλία δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ χαρακτήρας, καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ μοναδικὸ πρᾶγμα ποὺ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συνεισφέρουν οἱ σοσιαλιστές — καὶ συνεισέφεραν — στὴν ἰταλικότητα. Ἐδωσαν στὴν Ἰταλία αὐτὸ ποὺ ἀνέκαθεν τῆς ἔλειπε. Ἐνα ζωντανό, δραματικὰ παλλόμενο παράδειγμα ἀδαμάντινου χαρακτήρα καὶ ἀγέρωχα ὑπερήφανου γιὰ τὸν ἑαυτὸ του.

*Σημειώσεις γιὰ τὴν Ρώσικη Ἐπανάσταση **

Γιατὶ ἡ ρώσικη ἐπανάσταση εἶναι προλεταριακὴ ἐπανάσταση;

Διαβάζοντας τὶς ἐφημερίδες, διαβάζοντας τὸ σύνολο τῶν εἰδήσεων ποὺ ἡ λογοκρισία ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσή τους, αὐτὸ δὲν εἶναι πολὺ κατανοητό. Ξέρουμε ὅτι ἡ ἐπανάσταση ἔγινε ἀπὸ τοὺς προλετάρους (ἐργάτες καὶ στρατιῶτες), ξέρουμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἐπιτροπὴ ἀντιπροσώπων ποὺ ἐλέγχει τὸ ἔργο τῶν διοικητικῶν σωμάτων ποὺ ἀναγκαστικὰ ἔπρεπε νὰ διατηρηθοῦν γιὰ τὴν διεκπεραίωση τῶν καθημερινῶν ὑποθέσεων. Μὰ ἀρκεῖ νὰ γίνῃ μιὰ ἐπανάσταση ἀπὸ τοὺς προλετάρους γιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐπανάσταση προλεταριακὴ; Καὶ ὁ πόλεμος ἐπίσης ἔγινε ἀπὸ προλετάρους;

* Μὲ τὰ ἀρχικὰ Α.Γ. «Il Grido del Popolo», 29 Ἀπρίλη 1917. Τὸ κείμενο ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο σχόλιο τοῦ Γκράμσι γιὰ τὰ γεγονότα «τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβέρη», ποὺ ἀντίτρεψε τὴν τυραννία τοῦ Τσάρου.

κι όμως δεν είναι μόνο γι' αυτό μια προλεταριακή πράξη. Είναι αναγκαίο για να συμβαίνει αυτό να υπεισέλθουν άλλοι παράγοντες οι όποιοι είναι πνευματικοί παράγοντες. Είναι αναγκαίο να αποδειχθεί ή επαναστατική πράξη, εκτός από φαινόμενο εξουσίας και εθνικό φαινόμενο, να αποδειχθεί ήθη:κή πράξη. Οι άστικές εφημερίδες επέμειναν στο φαινόμενο εξουσίας, μās ειπαν πώς ή εξουσία της άπολυταρχίας άντικαταστάθηκε από μίαν άλλη εξουσία που δεν είναι ακόμα καλά ορισμένη και ότι ελπίζουν να είναι αυτή ή εξουσία άστική. Και άμέσως κατασκεύασαν τον παραλληλισμό: ρώσικη επανάσταση, γαλλική επανάσταση και βρήκαν ότι τά γεγονότα μοιάζουν. Άλλά είναι μόνο ή επιφάνεια τών γεγονότων που μοιάζει, έτσι όπως μιά πράξη βίας μοιάζει με μίαν άλλη πράξη βίας και μιά καταστροφή μοιάζει με μίαν άλλη καταστροφή.

Κι όμως έμεις είμαστε πεισμένοι: ότι ή ρώσικη επανάσταση είναι, εκτός από ένα γεγονός, μιά προλεταριακή πράξη και ότι αυτή φυσιολογικά πρέπει να καταλήξει στο σοσιαλιστικό καθεστώς. Οι λίγες άληθινά συγκεκριμένες ειδήσεις, άληθινά ουσιαστικές, δεν επιτρέπουν μιά διεξοδική άπόδειξη. Όσοσο μερικά στοιχεία υπάρχουν που να μās επιτρέπουν να φτάσουμε σ' αυτό τó συμπέρασμα.

Ή ρώσικη επανάσταση άγνόησε τον γιακωβινισμό. Ή επανάσταση ώφειλε να γκρεμίσει την άπολυταρχία, δεν ώφειλε να κατακτήσει την πλειοψηφία με την βία. Ό γιακωβινισμός είναι φαινόμενο καθαρά άστικό: χαρακτηρίζει την άστική επανάσταση στην Γαλλία. Ή άστική τάξη όταν έκανε την επανάσταση δεν είχε ένα καθολικό πρόγραμμα. Ύπηρετούσε ιδιαίτερα συμφέροντα, τά συμφέροντα της τάξης της και τά ύπηρετούσε με την κλειστή και άθλια νοοτροπία όλων εκείνων που άποβλέπουν σε ιδιαίτερους σκοπούς. Ή βίαιη πράξη τών άστικών επαναστάσεων είναι διπλά βίαιη. Καταστρέφει την παλιά τάξη, επιβάλλει την νέα τάξη. Ή άστική τάξη επιβάλλει την δύναμή της και τις ιδέες της όχι μόνο στην προηγούμενη κυρίαρχη κάστα, αλλά και στον λαό που προετοιμάζεται να κυριαρχήσει. Είναι έ-

να αυταρχικό καθεστώς που αντικαθιστά ένα άλλο αυταρχικό καθεστώς.

Η ρώσικη επανάσταση κατέστρεψε τον αυταρχισμό και τον αντικατέστησε με την καθολική ψήφο επεκτείνοντας την ακόμα και στις γυναίκες. Τον αυταρχισμό τον αντικατέστησε με την ελευθερία, το Σύνταγμα το αντικατέστησε με την ελεύθερη φωνή της καθολικής συνείδησης. Γιατί οι ρώσοι επαναστάτες δεν είναι γιακωβίνοι, δηλαδή δεν αντικατέστησαν την δικτατορία του ενός με την δικτατορία μιας μειοψηφίας τολμηρής και αποφασιστικής για όλα, προκειμένου να επιτευχθεί ο θρίαμβος του προγράμματός της; Γιατί αυτοί ακολουθούν ένα ιδανικό που δεν μπορεί να είναι μόνο των λίγων, γιατί αυτοί είναι σίγουροι, ότι όταν όλο το ρώσικο προλεταριάτο θα ερωτηθεί απ' αυτούς, ή απάντηση δεν μπορεί να είναι αμφίβολη: αυτή υπάρχει στην συνείδηση όλων και θα μετατραπεί σε αμετάκλητη απόφαση μόλις θα μπορέσει να εκφραστεί σ' ένα περιβάλλον απόλυτης πνευματικής ελευθερίας, χωρίς να μετατραφεί ή ψήφος από την επέμβαση της αστυνομίας και από την απειλή της αγγχόνης ή της εξορίας. Το διοικητικό προλεταριάτο είναι ήδη προετοιμασμένο για την μεταβίβαση ακόμα και σε επίπεδο κουλτούρας. Το αγροτικό προλεταριάτο που γνωρίζει τις παραδοσιακές μορφές του κοινοτικού κομμουνισμού⁵⁰ είναι και αυτό προετοιμασμένο για το πέρασμα σε μία νέα μορφή κοινωνίας. Οι επαναστάτες σοσιαλιστές δεν μπορεί να είναι γιακωβίνοι. Στην Ρωσία, μόνο επί του παρόντος, έχουν το καθήκον να ελέγχουν ώστε οι αστικοί οργανισμοί (ή δούμα και τὰ ζέμστβα)* να μην λειτουργούν γιακωβίνικα για να καταστήσουν αμφίβολη την απάντηση της καθολικής ψήφου και να αναστρέψουν την βίαιη πράξη σύμφωνα με τὰ συμφέροντά τους.

Οι αστικές εφημερίδες δεν έδωσαν καμιά περαιτέρω

* Δ ο ύ μ α : αντιπροσωπευτική συνέλευση που ιδρύθηκε στη Ρωσία κάτω από την πίεση των επαναστατικών γεγονότων του 1906.
Ζ έ μ σ τ β α : διοικητικά όργανα στις έπαρχίες της τσαρικής Ρωσίας, που μπορούσαν να καταλάβουν μόνο οι εγγενείς και οι άστοι.

σημασία σ' αυτό τὸ ἄλλο γεγονός. Οἱ ρῶσοι ἐπαναστάτες ἀνοίξαν τις φυλακὲς ὄχι μόνο στοὺς πολιτικούς κατάδικους, ἀλλὰ καὶ στοὺς κατάδικους γιὰ κοινὰ ἀδικήματα· μόλις τοὺς ἀναγγεῖλανε ὅτι ἦταν ἐλεύθεροι, ἀπάντησαν ὅτι δὲν αἰσθάνονταν τὸ δικαίωμα νὰ δεχθοῦν τὴν ἐλευθερία γιὰτι ἐπρεπε νὰ πληρώσουν γιὰ τὰ παραπτώματά τους. Στὴν Ὀδησσὸ μαζεύτηκαν στὴν αὐλὴ τῆς φυλακῆς καὶ ἐθελοντικὰ ὀρκίστηκαν νὰ γίνουν τίμοι καὶ νὰ θάλουν σὰν σκοπὸ τὰ ζήσουν μὲ τὴν ἐργασία τους. Αὐτὴ ἡ εἶδηση εἶναι σημαντικὴ γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης τόσο καὶ ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ ἐκείνη τῆς εἶδησης τῆς ἀποπομπῆς τοῦ τσάρου καὶ τῶν ἀρχιδουκῶν. Ὁ τσάρος θὰ εἶχε ἀποπεμφθεῖ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀστούς. Ἄλλὰ γιὰ τοὺς ἀστοὺς αὐτοὶ οἱ κατάδικοι θὰ ἦταν πάντα οἱ ἐχθροὶ τῆς δικῆς τους τάξης πραγμάτων, αὐτοὶ ποὺ ὕπουλα ὑπέσκαπταν τὸν πλοῦτο τους, τὴν ἡσυχία τους. Ἡ ἀπελευθέρωσή τους ἔχει γιὰ μᾶς αὐτὴ τὴ σημασία: στὴ Ρωσία εἶναι ἓνα νέο ἔθιμο ποὺ ἡ ἐπανάσταση δημιούργησε. Δὲν ἀντικατέστησε μόνον μιὰ ἐξουσία μὲ μιὰν ἄλλη ἐξουσία· ἀντικατέστησε ἓνα ἔθιμο μὲ ἓνα ἄλλο ἔθιμο, δημιούργησε μιὰ νέα ἠθικὴ ἀτμόσφαιρα, ἀποκατέστησε καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σωματικὴ ἐλευθερία. Οἱ ἐπαναστάτες δὲν φοβήθηκαν νὰ ἀφήσουν ἐλεύθερους ἀνθρώπους ποὺ ἡ ἀστικὴ δικαιοσύνη σημάδεψε μὲ τὸ ἐπονεῖδιστο στίγμα τοῦ μιάσματος, ποὺ ἡ ἀστικὴ ἐπιστήμη ταξινόμησε στοὺς διάφορους τύπους ἐγκληματιῶν ὑπόδικων. Μόνον σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα κοινωνικοῦ πάθους μπορεῖ νὰ συμβεῖ ἓνα τέτοιο γεγονός, ὅταν τὸ ἔθιμο ἔχει ἀλλάξει, ὅταν ἡ κυρίαρχη νοοτροπία ἔχει ἀλλάξει. Ἡ ἐλευθερία κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἐλεύθερους πλαταίνει τὸν ἠθικὸ ὀρίζοντα, κάνει τὸν χειρότερο κακοποιὸ κάτω ἀπὸ αὐταρχικὸ καθεστῶς, μάρτυρα τοῦ καθήκοντος, ἥρωα τιμότητος. Λένε σὲ μιὰ ἐφημερίδα ὅτι σὲ μιὰ φυλακὴ αὐτοὶ οἱ κ α κ ο π ο ι ο ἰ ἀρνήθηκαν τὴν ἐλευθερία καὶ ἔκλεξαν τοὺς φύλακές τους. Γιατί δὲν τὸ ἔκαναν ποτὲ πρὶν; Γιατί ἡ φυλακὴ τους ἦταν περιφραγμένη ἀπὸ παχιὰ καὶ ψηλὰ τεῖχη καὶ τὰ παράθυρα ἦταν προφυλαγμένα μὲ κάγκελα; Αὐτοὶ ποὺ πῆγαν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν

ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἓνα πρόσωπο πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς δικαστὲς τῶν δικαστηρίων καὶ ἀπὸ τοὺς δεσμοφύλακες τῶν φυλακῶν, λόγια πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ συνηθισμένα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκούσαν αὐτοὶ οἱ κοινοὶ κακοποιοί, ἂν μὰ τέτοια μεταμόρφωση ἔγινε στὶς συνειδήσεις τους, ἂν ἔγιναν ξαφνικὰ τόσο ἐλεύθεροὶ ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ μποροῦν νὰ προτιμοῦν τὴν ἀποιό-
νωση ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, νὰ ἐπιβάλουν στὸν ἑαυτό τους ἐ-
θελοντικὰ νὰ ἐκτίσουν τὴν ποινὴ τους. Ἐπρεπε νὰ εἶχαν ἀκούσει ὅτι ὁ κόσμος εἶχε ἀλλάξει καὶ ὅτι ἀκόμα καὶ αὐτοί, τὰ ἀποβράσματα τῆς κοινωνίας εἶχαν γίνεи κάτι, καὶ ὅτι ἀκόμα καὶ αὐτοί, οἱ ἀπομονωμένοι, εἶχαν μὰ θέληση ἐκλογῆς.

Εἶναι αὐτὸ τὸ πιὸ καταπληκτικὸ φαινόμενο πού ποτὲ δὲν παρήγαγε ἀνθρώπινο ἔργο. Ὁ ἀνθρώπος πού ἦταν κοινὸς κακοποιοὺς ἔγινε, στὴ ρώσικη ἐπανάσταση, ὁ ἀνθρώπος πού ὁ Ἐμμανουέλε Κάντ, ὁ θεωρητικὸς τῆς ἀπόλυτης ἠθικῆς εἶχε κηρύξει, ὁ ἀνθρώπος πού λέει: ἡ ἀπεραντωσύνη τοῦ οὐρανοῦ ἔξω ἀπὸ μένα, ἡ προσταγὴ τῆς συνειδήσεώς μου μέσα μου. Εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν πνευμάτων, ἀποκατάσταση μᾶς νέας ἠθικῆς συνειδήσεως πού μᾶς ἀποκαλύπτουν αὐτὲς οἱ μικρὲς εἰδήσεις. Εἶναι ἡ ἔφιξη μᾶς νέας τάξεως πραγμάτων πού συμπίπτει μὲ βλο αὐτὸ πού οἱ δάσκαλοι μᾶς εἶχαν διδάξει. Κα ἀκόμα μὰ φορὰ: τὸ φῶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ ἀκτινοβολεῖ στὸ γηραῖδὸ δυτικὸ κόσμῳ πού μένει ἐκθαμβὸς μ' αὐτὸ καὶ δὲν ξέρει νὰ τοῦ ἀντιτάξει τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ χυδαῖο καὶ ἀνοστο χωρατὸ τῶν πληρωμένων γραφιάδων του.

Ὁ πιὸ ἐλεύθερος ἀνθρώπος *

Διαβάζω τὸ ἀφιερωμένο στὴν περίσταση** ἄρθρο τῶν

* Ἀνυπόγραφο. «Avanti!», πεδεμοντέζικη ἐκδοσι, 25 Μάη 1917, στὴν ρουμπρίκα «Sotto la Mole».

** Μὲ ἀφορμὴ τὴν πρώτη ἐπέτειο ἀπὸ τὴν εἰσοδο τῆς Ἰταλίας στὸν πόλεμο.

έφημερίδων. Ραντισματάκια ριζόσκονης στά πιό αυθαίρετα μοτίβα της καθημερινής ζωής. Ἡ «Momento» έπειτα από μιὰ βαριά φλυαρία μεταξύ του να! καὶ του οχι καταφεύγει στὸν Μάσσιμο ντ' Ἀτζέλιο: ⁵¹ οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν διὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ μεταβάλουν τὸν κόσμον ἀλλὰ ἀντίθετα εἶναι ὁ θεὸς ποὺ τὸν μεταβάλλει. Ἡ «Gazzetta» ⁵² τοῦ Ντελφίνο *Οροι* πλασάρεϊ τὰ λεπτότατα θέματά του σὰν μαγαζάτορας: Δὲν τείνει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν εὐτυχία; Λοιπὸν: οἱ οὐδέτεροι αἰσθάνονται ἄσχημα, ὑποφέρουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς Ἴταλούς, πράγμα ποὺ σημαίνει διὰ ὁ πόλεμος ἐπέφερε καὶ μιὰ κάποια εὐτυχία. Συναντῶ ἓνα καθηγητὴ. Εἶναι ἐνάντια στὸν πόλεμον. Δὲν εἶναι Τζολιττιανός, ⁵³ δὲν εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται γερμανόφιλος. Ὁ πόλεμος ἔκανε νὰ κλείσει ἡ γερμανικὴ Ἀκαδημία τῆς Ρώμης. Στὴν Ἀκαδημία ἦταν συγκεντρωμένη ἡ πιό ὀλοκληρωμένη συλλογὴ κλασικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου. Ὁ καθηγητὴς δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν συλλογὴ τίτλων γιὰ τὴν λαμπρὴ καριέρα καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐνάντια στὸν πόλεμον. Ταράσσομαι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τίς τρεῖς μορφές πνευματικῆς σκλαβιάς, ἡ ἀνθρωπιὰ μου ὑποφέρει, θίγεται, αἰσθάνεται νὰ μειώνεται νὰ ἐλαττώνεται ἡ ἐλευθερία της. Θὰ ὑπέφερε λιγότερο ἂν ἦταν σίγουρη διὰ εἶχε ὑποστῆ μιὰ ἡρωϊκὴ αὐθαιρεσία, διὰ ὑπῆρξε θῦμα μιᾶς ἐκουσίας βίας. Βρίσκεται παγιδευμένη ἀνάμεσα στὴν ἀνόητη πλαδαρότητα τοῦ στενοῦ ἐγωῖσμοῦ ποὺ ἀναδιπλώνεται γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του θρηκῶντας ἀπαρηγόρητα καὶ στὴν ἀνικανότητα νὰ δημιουργήσει ἐποιαδήποτε ἱστορικὴ σχέψη χαρακτηριστικὴ δημοκρατικῆς δρωμογειτονιάς ⁵⁴ καὶ καθολικῆς διανοητικῆς ἀγκύλωσης. Ἀνάμεσα στὸ ὑπερβατικὸ πεπρωμένο ποὺ καθορίζει τὴν ἱστορία καὶ ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους — ἀδρανῆ κουδάρια παραγεμισμένα μὲ αὐταπάτες — πρὸς τὸν θάνατον, καὶ τὸ πεπρωμένο ποὺ ἐνυπάρχει στὸ αὐταρχικὸ καθεστῶς, ποὺ ἐξαπολύει δαμιόνιες δυνάμεις, ἀνεξέλεγκτες, ἀπειθάρχητες, τῶρα πιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς θέλησης, ποὺ ἐνεργεῖ μὲ θηριωδία ἐπάνω σ' ὄλους, στοὺς οὐδέτερους καὶ σ' αὐτοὺς

* La Gazzeta del Popolo.

πού παίρνουν μέρος, στους δυνατούς και τους αδύνατους, στους άθώους και στους ένοχους. Άνάμεσα σέ αυτά τά δύο πεπρωμένα τó πιό βαθύ είναι μου, πού αγωνίζεται έναγωνίως γιά νά ανυψωθεί σέ μιá τέλεια πνευματική ελευθερία γιά νά φθάσει στην πιό ολοκληρωμένη σύνδεση τού γεγονότος και τής πράξης, τής θέλησης και τής επιτυχίας, θά ήθελε νά λυτρωθεί μέ ένα λυρικό άσμα στον πιό ελεύθερο άνθρωπο, στό καλύτερο ύλοποιημένο από αιώνια ουσία δημιουργήμα, πού ή σκέψη μας, τó επίπονο έργο μās προετοιμάζει σέ ένα κόσμο κωθρό και άδρανή. Στόν άνθρωπο πού σκότωσε όλα τά πεπρωμένα, όλες τīs ανεξέλεγκτες δαιμόνιες δυνάμεις και πού γι' αυτό ξεκίνησε σήμερα από τó νά άρνείται τó πεπρωμένο τού άστικού κόσμου, και προσπαθεί σήμερα μέ όλα τά όπλα τής διáλεκτικής μέ χαμόγελο, μέ σαρκασμό, μέ κατάφρακτο συλλογισμό νά κάνει έτσι ώστε νά τó άρνηθεί ένας όλο και πιό μεγάλος άριθμός ανθρώπων. Πού προσπαθεί μέ μιá έντατική διαδρωτική δουλειά άμείλικτης κριτικής νά φτάσει διá μέσου τού δραματικά κατακτημένου μέ πόνο έξαγνισμού στην στωική άταραξία τής παγκόσμιας συνείδησης γιά νά κρίνει τά γεγονότα μέ τήν κόρη τού ματιού όρθάνοιχτη μέ τó νού διευρυμένο πού περιέχει στό ρυθμό τής σκέψης του τήν ήχώ τής παγκόσμιας μουσικής, τής πολυφωνικής συμφωνίας, τών πόθων τών πιό ελεύθερων ανθρώπων όλου τού κόσμου. Και επειδή οι λέξεις, σκουληκιασμένα νομίσματα ενός σκουληκιασμένου κόσμου άπό τή ρητορική τών δούλων άφεντικών είναι ρηχές γιά νά γεμίσουν μέ τήν όρμη τής συνείδησης τού πιό ελεύθερου ανθρώπου, τó πιό βαθύ είναι μου θρέφεται από τó ίδιο του τó πάθος, περιορισμένο προσωρινά σέ πολύ λίγα άτομα, άποφεύγοντας νά μεταχειριστεί, σ' ένα κόσμο παραφρόνων φαντασμάτων, σέ μιá φυλακή όμίχλης, τīs ίδιες λέξεις πού χρησιμεύουν γιά νά πυκνώσουν και νά κάνουν πιό έμετική μέ τή δυσωμία τους αυτή τήν φυλακή όμίχλης.

Οί ρώσοι μαξιμαλιστές *

Οί ρώσοι μαξιμαλιστές ** είναι ή ίδια ή ρωσική επανάσταση.

Οί Κερένσκι, ⁵⁵ Τζερετέλλι, Τσέρνκοφ είναι τὸ σήμερα τῆς επανάστασης, είναι αὐτοί πού ὑλοποιοῦν μιὰ πρώτη κοινωνική ἰσορροπία, ἡ συνισταμένη δυνάμεων, ὅπου οἱ μετριόπαθεῖς ἔχουν ἀκόμα μεγάλη σημασία. Οἱ μαξιμαλιστές εἶναι ἡ συνέχεια τῆς επανάστασης, εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς επανάστασης: γι' αὐτὸ εἶναι ή ίδια ή επανάσταση.

Αὐτοὶ ἐνσαρκώνουν τὴν ἰδέα - ὄριο τοῦ σοσιαλισμοῦ: θέλουν ὁ λ ο τὸν σοσιαλισμό. Καὶ ἔχουν αὐτὸ τὸ καθήκον: νὰ ἐμποδίσουν νὰ ἐπέλθει ἕνας ὀριστικός συμβιβασμὸς μεταξὺ τοῦ χιλιετοῦς παρελθόντος καὶ τῆς ἰδέας, νὰ εἶναι τὸ ζωντανὸ σύμβολο τοῦ τελικοῦ σκοποῦ πρὸς τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ τείνουν, νὰ ἐμποδίσουν νὰ διασταλεῖ τὸ — ἄμεσο πρὸς λύση — πρόβλημα τοῦ σήμερα μέχρι νὰ καταλάβει ὅλη τὴν συνείδηση καὶ νὰ γίνῃ μοναδικὴ μέριμνα, νὰ γίνῃ σπασμωδικὴ φρενιτιδα πού ὑψώνει ἀνυπέρβατους φράχτες γιὰ περαιτέρω δυνατότητες πραγματοποίησης.

Αὐτὸς εἶναι ὁ μέγιστος κίνδυνος γιὰ ὅλες τίς επαναστάσεις: τὸ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ πεποίθηση ὅτι μιὰ συγκεκριμένη στιγμή τῆς νέας ζωῆς εἶναι ὀριστικὴ καὶ ὅτι πρέπει νὰ σταματήσουμε γιὰ νὰ κοιτάξουμε πίσω, γιὰ νὰ στερεώσουμε τὸ γεγονός, γιὰ νὰ χαροῦμε ἐπιτέλους τὴν ἐπιτυχία μας. Γιὰ νὰ ἀναπαυτοῦμε. Μιὰ επαναστατικὴ κρίση φθείρει γρήγορα τοὺς ἀνθρώπους. Κουράζει γρήγορα. Καὶ εἶναι κατανοητὴ μιὰ τέτοια ψυχικὴ κατάσταση. Ἡ Ρωσία

* Μὲ τὰ ἀρχικά Α. Γ. στὸ «Il Grido del Popolo», 28 Ἰουλίου 1917.

** Μαξιμαλιστές στὸ ἐργατικὸ κίνημα τῆς Ἰταλίας ὀνομαζόντουσαν, σύμφωνα μὲ μιὰ συνηθισμένη σημασία, πού ἀπλώθηκε σ' ὅλο τὸ ἄκρο ἀριστερὸ κομμάτι τοῦ PSI (Ἰταλ. Σοσιαλ. Κόμ.), οἱ Μπλουεβίκοι (Maggioritari). Μαξιμαλιστὴς ἀκόμα σημαίνει καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ «μέγιστου» προγράμματος, τῆς κοινωνικοποίησης τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς.

είχε όμως αυτή την τύχη: ότι αγνόησε τον γιακωβινισμό. Γι' αυτό υπήρξε δυνατή ή αστραπιαία προπαγάνδα όλων των ιδεών, γι' αυτό σχηματίστηκαν με τη βοήθεια αυτής της προπαγάνδας πολυάριθμες πολιτικές ομάδες, κάθε μία πιά τολμηρή από την Άλλη και δεν θέλει να σταματήσει να είναι, κάθε μία απ' αυτές πιστεύει ότι το όρακό σημείο που πρέπει να φτάσουν είναι πιά πέρα, είναι ακόμα μακριά. Οί μαξιμαλιστές, οί εξτρεμιστές είναι ο τελευταίος λογικός κρίκος αυτού του επαναστατικού γίγνεσθαι. Γι' αυτό συνεχίζουν να αγωνίζονται, πηγαίνουν μπροστά, όλοι πηγαίνουν μπροστά γιατί υπάρχει μιά τουλάχιστον ομάδα που θέλει πάντα να πηγαίνει μπροστά και δουλεύει στη μάζα και υποκινεί πάντα νέες προλεταριακές ενέργειες και οργανώνει νέες κοινωνικές δυνάμεις που απειλούν τους κουρασμένους, που τους ελέγχουν και αποδεικνύονται ίκανοί να τους αντικαταστήσουν, να τους εξαλείψουν αν δεν αναγεώνονται, αν δεν έμψυχώνονται για να προχωρήσουν. Έτσι η επανάσταση δεν σταματά, δεν κλείνει τον κύκλο της. Καταβροχθίζει τους ανθρώπους της, αντικαθιστά μιά ομάδα με μίαν Άλλη πιά τολμηρή και χάρη σ' αυτή την αστάθεια, χάρη σ' αυτή την ούδέποτε εκπληρωμένη τελειότητα είναι πραγματικά και μοναδικά επανάσταση.

Οί μαξιμαλιστές στη ρωσία είναι οί έχθροί των όκη-
ρών. Είναι τό κεντρί για τους άδρανείς. Ανέτρεψαν έως τώρα όλες τις προσπάθειες να στηθούν προχώματα μπρός από τον επαναστατικό χείμαρρο, έμπόδισαν τον σχηματισμό στάσιμων θαλτόνερων, νεκρών όχετών. Γι' αυτό μισήθηκαν από τις δυτικές αστικές τάξεις, γι' αυτό οί έφημερίδες της Ίταλίας, της Γαλλίας και της Άγγλίας τους δυσφημούν, προσπαθούν να τους έξευτελίσουν, να τους πνίξουν κάτω από ένα τεράστιο σωρό συκοφαντιών. Οί δυτικές αστικές τάξεις έλπίζαν να έπέρχονταν — στην τεράστια προσπάθεια σκέψης και δράσης που στοίχισε για τον έρχομό στο φώς της νέας ζωής — μιά κρίση διανοητικής νωθρότητας, μιά κάμψη της δυναμικής δραστηριότητας των επαναστατών που να ήταν ή άργη μιάς όριστικής αναδιάταξης της νέας κατάστασης πραγμάτων.

Μὰ στή Ρωσία δὲν ὑπάρχουν γιακωβίνοι. Ἡ ὀμάδα τῶν μετριοπαθῶν σοσιαλιστῶν πού εἶχε στὰ χέρια τῆς τὴν ἐξουσία, δὲν κατέστρεψε, δὲν προσπάθησε νὰ πνίξει στὸ αἷμα τοὺς πρωτοπόρους. Ὁ Λένιν, στὴν σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση δὲν εἶχε τὴν τύχη τοῦ Μπαμπέφ⁵⁶. Μπόρεσε νὰ μετατρέψει τὴν σκέψη του σὲ ἐνεργὸ δύναμη τῆς ἱστορίας. Ὑποκίνησε ἐνέργεια πού ποτὲ πιά δὲν θὰ πεθάνει. Αὐτὸς καὶ οἱ μπολσεβίκοι σύντροφοί του εἶναι πεισμένοι ὅτι κάθε στιγμὴ εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ. Εἶναι θρεμμένοι μὲ τὴν μαρξιστικὴ σκέψη. Εἶναι ἐπαναστάτες, ὄχι ἐξελικτιστές⁵⁷. Καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ σκέψη ἀρνεῖται τὸν χρόνο σὰν συντελεστὴ πρόδου. Ἀρνεῖται ὅτι ὅλες οἱ ἐνδιάμεσες ἐμπειρίες μεταξὺ τῆς ἀντίληψης τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τῆς πραγματοποίησής του πρέπει νὰ ἔχουν στὸν χρόνο καὶ τὸν χώρο μιὰ ἐπικύρωση ἀπόλυτη καὶ ἐλοκληρωμένη. Αὐτὲς οἱ ἐμπειρίες ἀρκεῖ νὰ πραγματοποιοῦνται στὴν σκέψη γιὰ νὰ ξεπερνιοῦνται καὶ νὰ μπορούμε νὰ προχωροῦμε πάρα πέρα. Εἶναι ἀναγκαῖο ἀντίθετα νὰ ξυπνήσουν οἱ συνειδήσεις, νὰ κατακτηθοῦν οἱ συνειδήσεις. Καὶ ὁ Λένιν μὲ τοὺς συντρόφους του ξύπνησαν αὐτὲς τὶς συνειδήσεις, τὶς κατέκτησαν. Ἡ πεποίθησή τους δὲν παρέμεινε μόνο τόλμη τῆς σκέψης, ἐνσάρκωθηκε σὲ ἄτομα, σὲ πολλὰ ἄτομα, ἔγινε καρποφόρα σὲ ἔργα. Δημιούργησε ἐκείνη τὴν συγκεκριμένη ὀμάδα πού ἦταν ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ἀνταχθεῖ στους ὀριστικούς συμβιβασμούς, σὲ κάθε τι πού μπορούσε νὰ γίνῃ ὀριστικό. Καὶ ἡ ἐπανάσταση συνεχίζεται. Ὅλη ἡ ζωὴ ἔγινε πραγματικὰ ἐπαναστατικὴ. Εἶναι μιὰ δραστηριότητα πάντα ἐπίκαιρη, εἶναι μιὰ συνεχὴς ἀνταλλαγὴ, μιὰ συνεχὴς ἀνασκαφὴ τῆς ἀμορφῆς μάζας τοῦ λαοῦ. Νέα ἐνέργεια ὑποκινήθηκε, νέες ἰδέες — δυνάμεις διαδόθηκαν. Ἔτσι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐπιτέλους αὐτοὶ πού φτιάχνουν τὸ πεπρωμένο τους, ὄλοι οἱ ἄνθρωποι. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σχηματιστοῦν δεσποτικὲς μειονότητες. Ὁ ἔλεγχος εἶναι πάντα ζωντανὸς καὶ γρήγορος. Τώρα πιά ὑπάρχει μιὰ ζύμωση πού ἀποσυνθέτει καὶ συνθέτει τὰ κοινωνικὰ σύνολα ἀκατάπαυστα καὶ ἐμποδίζει τὶς κρυσταλλώσεις καὶ ἐμποδίζει νὰ ἐπαναπαυτεῖ ἡ ζωὴ στὴν προσωρινὴ ἐπιτυχία.

Ὁ Λένιν καὶ οἱ πρὸ σημαντικοὶ σύντροφοὶ του μποροῦν νὰ παρασυρθοῦν στὸ ξέσπασμα τῆς θύελλας πού οἱ ἴδιοι προκάλεσαν. Δὲν ἐξαφανίζονται ὅλοι οἱ ὀπαδοὶ τους. Τώρα πιά εἶναι πολυάριθμοι. Καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ πυρκαγιά διαδίδεται, φλογίζει καρδιές καὶ νέα μυαλά, τὰ κάνει φλογερές δάδες νέου φωτός, νέας φλόγας, πού καταβροχθίζουν τὴν τεμπελιά καὶ τὴν κούραση. Ἡ ἐπανάσταση προχωρᾷ ὡς τὴν ολοκληρωτικὴ τῆς πραγματοποίησης. Εἶναι ἀκόμα μακριὰ ὁ καιρὸς πού θὰ εἶναι δυνατὴ μιά σχετικὴ ἀνάπαυση. Καὶ ἡ ζωὴ εἶναι πάντα ἐπαναστατικὴ.

Ὁ βολιγός *

Γίνεται συχνὰ λόγος γιὰ ἓνα πρὶν καὶ ἓνα μετὰ. Ἄναμένεται μιά ὀρισμένη ἡμερομηνία. Ἐμμεῖς πιστεύουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει καμιὰ ὀρισμένη ἡμερομηνία καὶ πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχουμε εἰδικὰ ἕμεις, μόνο ἐπειδὴ ἡ σκέψη μας ἀποκομίζει ἀπ' τὴ ζωὴ ἓνα τρόπο ὑπαρξῆς διαρκῶς συνδεδεμένο μὲ τὴν ἴδια τὴν σκέψη μας. Μεταξὺ τῆς συνηθισμένης καθημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς πού ἀποτελεῖ ἐξαιρεση, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐπανάσταση, δὲν ὑπάρχει ποιοτικὴ διαφορὰ μὰ ποσοτικὴ διαφορὰ. Ἐνα σὺν ἢ ἓνα πλὴν κάποιων συγκεκριμένων παραγόντων. Ἡ δραστήρια κοινωνικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ εὐαίσθητη καὶ ἀνθρώπινη ὄψη κάποιων συγκεκριμένων παραγόντων. Ἡ δραστήρια κοινωνικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ εὐαίσθητη καὶ ἀνθρώπινη ὄψη κάποιων συγκεκριμένων προγραμμάτων, κάποιων συγκεκριμένων ἰδεῶν. Σὲ κανονικοὺς καιροὺς ὑπάρχει μιά ἰσορροπία δυνάμεων, ἡ ἀστάθεια τῆς ὁποίας ἔχει ἐλάχιστες ταλαντεύσεις. Ὅσο περισσότερο αὐτὲς οἱ ταλαντεύσεις γίνονται ἀκανόνιστες καὶ ἰδιότροπες, τόσο περισσότερο λέγεται ὅτι οἱ καιροὶ εἶναι ὀλέθριοι. Ὅταν ἡ ἰσορροπία τείνει ἀναπότρεπτα νὰ μετατο-

* Μὲ τὰ ἀρχικά Α.Γ., στὸ II Credo del Popolo, 18 Αὐγούστου 1917.

πιστεῖ, γίνεται ἀποδεκτὸ ὅτι μπήκαμε σὲ μιὰ φάση νέας ζωῆς. Ἄλλὰ τὸ καινούριο εἶναι ποσοτικό, ὄχι ποιοτικό.

Ἐγίνε μιὰ πιὸ βαθιὰ ἀνασκαφή στὸ κοινωνικὸ μετάλλευμα⁵⁸. Τώρα τὸ μετάλλευμα γίνεται μέταλλο ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ τὸ νέο μέταλλο ἔχει μιὰ μοναδική σφραγίδα, τὴν δικιά μας σφραγίδα. Ὅσοσο αὐτὸ τὸ φαινόμενο πάντα ὑπῆρξε γιατί ἡμεῖς δὲν εἴμαστε διαφορετικοὶ ἀπὸ χθές, γιατί ἡμεῖς συνεχίζουμε τὸ δικό μας χθές. Βρισκόμαστε μέσα σ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο. Οἱ ἄλλοι τρομάζουν μὲ αὐτό. Αὐτὸ εἶναι ἡ πραγματικότητά μας, ἡ ἀντίληψή μας, τὸ ἱστορικὸ μας ἀριστούργημα, γιατί ἐπιτέλους οἱ δύο ὁροὶ ἀντίληψης καὶ πραγματικότητας συνδέονται σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση, ὄχι τεμαχισμένα. Ἡ ζωὴ τῆς σκέψης ἀντικαθιστᾶ τὴ διανοητικὴ ἀδράνεια, τὴν ἀδιαφορία, εἶναι ἡ πρώτη ἀπὸ τίς ἐπαναστατικὲς ἀντικαταστάσεις. Μιὰ νέα συνθήκη σχηματίζεται: ἐκείνη τοῦ νὰ μὴ φοβόμαστε τὸ νέο γεγονός, πρῶτο γιατί χειρότερα ἀπὸ ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κι ἔπειτα γιατί πειθόμαστε ὅτι θὰ πάει καλύτερα.

Ἄρχισε τὸ ἰδεολογικὸ προτσές τοῦ καθεστώτος, ἀρχισε ἡ διακήρυξη τῆς χρεωκοπίας του, ἔχασε τὴν ἐνοστιμώδη καὶ εὐκολόπιστη ἐμπιστοσύνη τῶν ἀδιάφορων γιατί ἔκλεισε πολλὲς πόρτες. Μισόκλεισε τώρα μιὰ ἄλλη πόρτα: ἐκείνη τῆς ζωῆς, τὸ στόμο τοῦ φούρνου, τὴν πόρτα τῆς σιταποθήκης. Θὰ τὴν κλείσει ἐντελῶς; Ἡ ἐναγώνια ἐρώτηση μεταδίδεται στίς μακριῆς σειρὲς τῶν γυναικῶν ποὺ κάνουν οὐρὰ ἀπὸ τίς πέντε τὸ πρῶτὸ μπροστὰ στὰ ἀρτοποιεῖα. Φτάνει σὲ δλους, ἀκόμα καὶ στὰ πιὸ ταπεινὰ στρώματα τῆς κοινωνικῆς παθητικότητος. Χτυπᾶ καὶ ταρακουνᾶ τὰ ἴδια τὰ ὑποσηλώματα τῆς ζωῆς. Καὶ τὸ μετάλλευμα γίνεται μέταλλο. Ὅλοι, ζοῦν, δλοὶ θρέφονται, οἱ πηγές τῆς ζωῆς στερεοῦν καὶ ἡ παθητικότητα ὀργανώνεται σὲ σκέψη γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ.

Γιὰ τρία χρόνια ἀπόλαυσαν τὴν ἐμπιστοσύνη ἑνὸς μικροῦ δραστήριου κομματιοῦ τῆς κοινωνίας, ὑπέβαλαν σὲ ἐπιφανειακὴ πειθαρχία τὴν ἀπέραντη κοινωνικὴ παθητικότητα, τοὺς ἀδιάφορους. Τὸ ἄλλο δραστήριο κομμάτι ποὺ δὲν ἀνέχεται τὸ ἐπιφανειακὸ δὲν παραχώρησε τὴν ἐμπιστοσύ-

νη του, την συνεργασία του. Τώρα και η άπέραντη παθητικότητα οργανώνεται σε σχέση, πειθαρχείται όχι σύμφωνα με εξωτερικά σχήματα, αλλά σύμφωνα με τις αναγκαιότητες της ίδιας της ζωής, της σχέψης της που γεννιέται. Δεν χρειάζεται την συγκατάθεση της προκαθορισμένης αρμονίας. Αν, όπως ο Λάμπινιτς, συγκρίνουμε τους αριθμούς αυτής της ανθρωπότητας που γεννιέται: με τα ρολόγια του μαγαζιού ενός ρολογιά, παρατηρούμε την ίδια πράξη: η προκαθορισμένη αρμονία, το να δείχνουν όλα την ίδια ώρα, το να σέφτονται: όλοι τα ίδια πράγματα, το να έρεθίζονται: όλοι από μια κοινή ανησυχία, δεν προκύπτει από μια συμφωνία, από μια ανταλλαγή θέλησης. Ο δημιουργός της δυσάρεστης κατάστασης είναι ο ρολογιάς που βάζει μπρός το μηχανισμό όλων μαζί των ρολογιών που δίνει μια συγχρονισμένη, κίνηση σ' όλους τους δείχτες. Ο δημιουργός της δυσάρεστης κατάστασης είναι ο ρολογιάς, που δημιούργησε μια νέα κοινωνική ένότητα με νέα έρεθίσματα όχι εξωτερικά αλλά εσωτερικά. Μια κοινωνική ένότητα πια έκτεταμένη από εκείνη που υπήρχε χθές, καθορισμένη από την ίδια την αιτία. Χθές ο δημιουργός της δυσάρεστης κατάστασης ήταν η σχέση του ανικανοποίητου ανάμεσα σε μια όριση πολιτική και οικονομική σχέση, ανάμεσα σε μια ανάγκη και μια ψευδαίσθηση, σήμερα είναι η ίδια σχέση που έχει γίνει κτήμα ενός πλήθους, σχεδόν μιας ολότητας. Και είναι η συνέχιση του δικού μας χθές, είναι για μας μια συνέχεια, γιατί η ζωή είναι πάντα μια επανάσταση, μια αντικατάσταση αξιών, προσώπων, κατηγοριών, τάξεων. Οι άνθρωποι όμως δίνουν το όνομα της επανάστασης στη μεγάλη επανάσταση, σε εκείνη που συμμετέχει ο μέγιστος αριθμός ατόμων, που αναδιαρθρώνει ένα μεγαλύτερο αριθμό σχέσεων, που καταστρέφει έντελως μια ισορροπία για να την αντικαταστήσει με μίαν άλλη άκεραιη, οργανική. Έμεις ξεχωρίζουμε από τους άλλους ανθρώπους γιατί αντιλαμβάνομαστε τη ζωή σαν πάντα επαναστατική και επομένως αύριο δεν θα διακηρύξουμε όριστικό τον πραγματοποιημένο κόσμο μας, αλλά θα αφήσουμε πάντα ανοιχτό το δρόμο προς το καλύτερο, προς ανώτερες αρμονίες. Δεν θα είμαστε ποτέ συντηρητικοί,

οὔτε κάτω ἀπὸ σοσιαλιστικὸ καθεστῶς, ἀλλὰ θέλουμε νὰ μὴν εἶναι ὁ ρολογάς τῶν ἐπαναστάσεων ἓνα μηχανικὸ γεγονὸς σὰν δημιουργὸς δυσάρεστης κατάστασης, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἡ τόλμη τοῦ πνεύματος αὐτῆ πού θὰ δημιουργεῖ ὄλο καὶ πῶς φηλοῦς καὶ φωτεινοῦς κοινωνικοῦς μύθους.

Χαρακτῆρας *

Δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ διδαχές.** Ἡ λογοκρισία δὲν θὰ μᾶς τίς ἐπέτρεπε καὶ ἄλλωστε ἀποστρεφόμεστε τίς διδαχές. Ἔχουμε πλήρη ἐμπιστοσύνη στὸ τορινέζικο προλεταριάτο καὶ τὴν ὠριμότητά του. Ἀφήνουμε στοὺς πατριῶτες τὸ εὐχάριστο ἔργο νὰ παραγεμίζουν τὰ μυαλά [δεκάξι σειρές λογοκριμένες].

Τὸ τορινέζικο προλεταριάτο εἶναι ἄγρια ἀρπαγμένο μὲ

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 8 Σεπτέμβρη 1917.

** Ἀπὸ τὴν 22 στίς 26 τοῦ Αὐγούστου ξέσπασε στὸ Τορίνο μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση πού ἀφοῦ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τοῦ φωμιῦ μ-τατράπηκε γρήγορα σὲ μιὰ ἐνοπλὴ ἐξέγερση ἐναντίᾳ τὸν πόλεμο μὲ καθαρὸ ἀνατρεπτικὸ, σοσιαλιστικὸ χαρακτῆρα. Ἡ ἐξέγερση πνίγηκε στὸ αἷμα (περισσότεροι ἀπὸ πενήντα νεκροί, ἑκατοντάδες τραυματίες, χιλιάδες συλληφθέντες ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἐξεγερμένους ἐργάτες, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους σιῶθησαν στὸ μέτωπο, στοὺς λόγους πειθαρχίας, καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστικοὺς ἡγέτες καὶ σοσιαλιστὲς συνδικαλιστῆς). Μετὰ ἀπὸ τὰ «γεγονότα τοῦ Αὐγούστου», ὁ Γ'κράμσι διορίστηκε προσωρινὰ γραμματέας τοῦ τορινέζικου τμήματος τοῦ ΣΚΙ καὶ ἔγινε διευθυντὴς τοῦ Grido del Popolo, (τοῦ ὁποίου παρέμεινε ἄλλωστε «ὁ μοναδικὸς συντάκτης», ὅπως ὁ ἴδιος θὰ θυμηθεῖ στὸ τεῦχος τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1918). Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο σχόλιο, σίγουρα δικό του τοῦ φύλλου τῶν τορινέζων σοσιαλιστῶν, ἐξαιρετικὰ λογοκριμένο γιὰ τὴν κατάσταση πού ἀκολούθησε τὴν ἐξέγερση. Βλέπε: Ἀλμπέρτο Μοντικόνε, «Ὁ τορινέζικος σοσιαλισμὸς καὶ τὰ γεγονότα τοῦ Αὐγούστου 1917», στὴν «Ἱστορικὴ ἐπιθεώρηση τοῦ Ριζορτιζιμέντο», Γενάρης - Μάρτης 1958 καὶ «Τὸ ἐργατικὸ Τορίνο στὸν μεγάλο πόλεμο», σελ. 235-253 καὶ 261-265.

τά δόντια από τους αμείλικτους αντιπάλους του. Μά είχε επίσης και αξέχαστα δείγματα θαυμασμού.

Δέν μπορούσαν να λείψουν τα ξεσπάσματα των πρώτων. Οι μισερές συνειδήσεις μισούν τους δυνατούς όχι μόνο γιατί οι ιδέες τους έρχονται σε αντίθεση, αλλά απ' άφορμή και μόνο το γεγονός ότι είναι δυνατοί και κάνουν περισσότερο ανάγλυφη την ανικανότητα των άλλων.

*Άλλωστε δέν είναι ανάγκη να άνησυχούμε έξ αίτίας του μίσους, όπως δέν είναι ανάγκη να ένθουσιάζομαστε υπερβολικά έξ αίτίας του θαυμασμού. Το μίσος και ο θαυμασμός δέν είναι παραγωγικά. Ή ζωή μόνο είναι παραγωγική: ή ζωή που είναι πειθαρχημένη δραστηριότητα, που είναι σταθερή πρόθεση, που είναι σίγουρη και άδάμαστη θέληση, που είναι άφανής ύπηρεσία του ατόμου στην συλλογικότητα.

Ή καθημερινή ζωή ξανάρχισε. Τόν ήρωισμό διαδέχεται: ή συνηθισμένη διαδοχή μικρών καθημερινών πραγμάτων. Είναι ή δύναμη, ή σταθερότητα με τις όποιες μέσα μας και μέσα στις σχέσεις με τους άλλους νικώνται οι άποθαρρύνσεις, ξαναδημιουργείται ή οργάνωση, ξαναφαίνονται τα άναρίθμητα νήματα που ένώνουν μαζί τα άτομα μιας τάξης. Τολμούμε να πούμε ότι αυτός ο ήρωισμός είναι πιο παραγωγικός από τόν άλλον. Για να πραγματοποιηθεί χρειάζεται άκαταπόνητη συνέχεια. *Όλοι οι Ιταλοί είναι Ικανοί για έναν εύκαιριακό, θεαματικό ήρωισμό που μπορεί να είναι παραγωγικός, μά μπορεί να φανεί επίσης και άχρηστη σπατάλη ένέργειας. Το προλεταριάτο έδειξε ότι είναι άνώτερο. Είναι Ικανό και για το ένα και για το άλλο. Είναι ένας κοινωνικός οργανισμός είναι μια πολύπλοκη ένότητα ζωής που δέν δίνει μόνο έκτυφλωτικές ξαφνικές δέσμες φωτός αλλά ξέρει επίσης και να δέχεται γύρω του το συνεχές φως της λεπτής, άκατάπαυστης εργατικότητας που άτσαλώνει για τόν άγώνα, που σχηματίζει την αμείλικτη δύναμη του χαρακτήρα που ποτέ δέν διαφεύδει τόν εαυτό της, που έπειτα από μια πτώση δέν χαλαρώνει τους τένοντες, μά ξαναστέκεται στα πόδια του περισσότερο πολυάριθμο από πριν, κα-

λύτρα προετοιμασμένο από πριν, γιατί είναι πιο έμπειρο και πιο ενισχυμένο.

Ἀναλογίες και μεταφορές *

Ὁ βουλευτὴς Κλαούντιο Τρέβες ἀρέσκεται στὶς «εὐκολες ἀναλογίες» ** (Critica Sociale 1 - 17 Σεπτέμβρη). Τόσο πολὺ τοῦ ἀρέσουν, ποὺ γι' αὐτὲς και γιὰ τὶς ὁμοιές τους, τὶς μεταφορὲς, θυσιάζει τὴν σκέψη, τὴν ἀγωνιώδη ἔρευνα γιὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἴδια τὴν κατανόηση τοῦ ἰδιαίτερου κόσμου στὸν ὁποῖο αὐτὸς ἔχει τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ζεῖ και ὄρᾳ.

Μέσα ἀπὸ τὶς ἀναλογίες και τὶς μεταφορὲς ἡ ζωὴ, ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι αἷμα και πόνος, ποὺ εἶναι θάσσανος και ἀγώνας, γίνεται: κάτι τὸ ἀφηρημένο, τὸ ἀπλοϊκό, τὸ ὕλικά ἀπαθές ὡς τὰ πιόνια μᾶς σακκιέρας στὰ ὁποῖα δίνονται: ἐκ τῶν προτέρων ὄνομα και ἀξία και κατόπιν τὰ κάνουμε νὰ κινουῦνται και νὰ χοροπηδοῦν μὲ μιὰ κίνηση τοῦ χεριοῦ, ἐκ τῶν προτέρων σίγουροι γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἢ τὴν ἀποτυχία. Ἡ ἀοριστία φτάνει ὡς στὸ σημεῖο νὰ ἀποκατασταθεῖ σ' ὄλη τὴν ἀξία της ὡς ἀρνηση, ἢ ἰσχύς τῆς θέλησης ἀφοῦ ἀπορρίφτηκε ὡς δραστήριος συντελεστὴς τῆς ἱστορίας και γελοιοποιήθηκε ὡς «εὐκολόπιστη προσδοκία τοῦ θαύματος».

* Ἀνυπόγραφο. «Il Grido del Popolo», 15 Σεπτέμβρη 1917.

** Στὸ κῆριο ἄρθρο «Antica predica», ὁ Κλαούντιο Τρέβες υποστήριξε ὅτι οἱ σοσιαλιστὲς ἔπρεπε νὰ ἀπωθήσουν κάθε ἀπόπειρα «νὰ κάνουν κάτι μόνο και μόνο γιὰ νὰ κάνουν», γιατί κάθε λαϊκὴ ἐξέγερση στὴν παρούσα κατάσταση θὰ ἦταν «ἀναγκαστικά στείρα» και προορισμένη νὰ ἀποτύχει και ἐπίσης «δυστυχὴς γιατί θυσιάζει τοὺς πιο γενναίους και τολμηροὺς». Ὁ Τρέβες συμβούλευε λοιπὸν μιὰ «προνοητικὴ ἀναμονή» και μιὰ «δραστήρια καθυστέρηση» φέρνοντας και τὸ παράδειγμα τῆς Ρωσίας ποὺ παρά τὴν ἐπανάσταση, ἔπρεπε νὰ συνεχίσει τὸν πόλεμο. Ὁ Τρέβες κριτικαρίζει, τέλος, ὡς ἀντιμαρξιστικὸ «τὸν ὑπερβολικὸ ἔπαινο τῶν élites ποὺ καθοδηγοῦν τὴν ἱστορία».

Ἡ θέληση, εἶναι ἐνεργητική μόνον ὅταν ἀρνεῖται, εἶναι ἰδεαλιστική πλάνη ὅταν ἀποδέχεται: ἡ θέληση εἶναι ἐνεργητική ὅταν «ὑπερασπίζεται», εἶναι οἰκτρή πλάνη ἀνόητων ὅταν παίρνει μιὰ πρωτοβουλία. Σύμφωνα με τὴν «λεπτὴ» διαλεκτική τοῦ βουλευτῆ Τρέβες σὲ ἐννοιολογικὸ ἐπίπεδο δὲν ὑπάρχει τίποτα ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄμυνα: ἡ ἐπίθεσις εἶναι παραλήρημα ἀρωστημένων μυαλῶν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι: ὁ βουλευτῆς Τρέβες «στρατηγός» τῆς ταξικῆς πάλης διεκδίκησε τὴ θέση αὐτῶν «πού γεμίζουν τὰ κεφάλια» πού μᾶς διασκεδάζουν στὶς ἀστικὲς ἐφημερίδες. Τούς ξεπέρασε στὴ μέθοδό τους. Περιόρισε σὲ σχήματα, σὲ πιόνια σκακιέρας αὐτὸ πού δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ περιοριστεῖ. Ἡ «λεπτὴ στρατηγικὴ ἀναλογία ἀνάμεσα στὸν πόλεμο καὶ τὴν ταξικὴ πάλη» τὸν προέτρεψε νὰ δώσει ζωὴ σ' ἐκεῖνα τὰ ἀόριστα μεταφορικὰ φαντάσματα πού εἶναι ὁ «προλεταριακὸς στρατός» μετὰ τὰ τάγματά του, μετὰ τὰ φρούριά του, τὰ περιχαρακωμένα πεδία του. Φαντάστηκε μιὰ ὀλόκληρη ἱεραρχία ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν, δεκανέων καὶ στρατιωτῶν τοῦ κόμματος, τῶν ὀργανώσεων, τῶν ἐργοστασιῶν. Τούς εἶδε νὰ κινοῦνται, καλὰ παραταγμένοι σὲ γραμμὲς ἐνῶ ἐφορμοῦσαν ἐνάντια στὸν ἐχθρὸ «μετὰ τὴν αὐτοπάτη» ὅτι ἡ νίκη εἶναι ἕνας δραστήριος στόχος ὁ ὁποῖος μετὰ τὸ νὰ μὴν εἶναι δέσμιος πραγματικῶν, ἀντικειμενικῶν περιστάσεων, ἐπιτυγχάνεται μετὰ ὁποιοδήποτε μέσο καὶ φτάνει νὰ ἐνεργεῖ κανεὶς γιὰ νὰ ἀξίζει κάθε προσπάθεια, κάθε ξεχωριστὴ πράξις θέλησης νὰ εἶναι ἀφιερωμένη στὸν θρίαμβο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ «λεπτὴ ἀναλογία» τοῦ βουλευτῆ Τρέβες μετὰ τὸ νὰ εἶναι τόσο λεπτὴ καταλήγει νὰ εἶναι ἀπόλυτη ἔλλειψη ἐξυπνάδας.

Τὸ προλεταριάτο δὲν εἶναι στρατός, δὲν ἔχει ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς, δεκανεὶς καὶ στρατιῶτες. Ἡ συλλογικὴ τοῦ ζωῆ δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ οὔτε στὸ ἐλάχιστο μετὰ τὴν συλλογικὴ ζωὴ ἐνὸς ἐνοπλοῦ στρατοῦ παρὰ μόνον παρεπιπτόντως, μεταφορικὰ. Τὸ προλεταριάτο ἔχει μιὰ συλλογικὴ ζωὴ πού δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ σὲ κανένα ἀφηρημένο σχῆμα. Εἶναι ἕνας ὀργανισμὸς σὲ συνεχὴ μετασχηματισμὸ πού ἔχει μιὰ θέληση, μιὰ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ βιβλιακὴ θέλη-

ση πού έναντίον της ὁ βουλευτής Τρέβες ρίχνει: σαίτιτσες τυπωμένου χαρτιοῦ. Οἱ σοσιαλιστὲς δὲν εἶναι ἀξιωματικοὶ τοῦ προλεταριακοῦ στρατοῦ, εἶναι ἓνα μέρος τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου, τοῦ εἶναι ἢ συνειδηση ἴσως, μὰ ὅπως ἡ συνειδηση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ξεκοιμμένη ἀπὸ ἓνα ἄτομο, ἔτσι κι οἱ σοσιαλιστὲς δὲν μποροῦν νὰ εἶναι: σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ προλεταριάτο. Εἶναι ἓνα, πάντα ἓνα, καὶ δὲν διευθύνουν ἀλλὰ ζοῦν μὲ τὸ προλεταριάτο ὅπως τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ καὶ κινεῖται στὶς φλέβες ἐνὸς σώματος καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ κάνει νὰ ζήσει καὶ νὰ κινηθεῖ μέσα σὲ λαστιχένιους σωλήνες πού περιστρέφονται γύρω ἀπὸ ἓνα πτώμα. Ζοῦν στὸ προλεταριάτο καὶ ἡ δύναμή τους εἶναι στὴ δύναμη τοῦ προλεταριάτου καὶ ἡ ἰσχύς τους εἶναι: σ' αὐτὴ τὴν τέλει:α σύνδεση.

Ὁ βουλευτής Τρέβες διακηρύσσει: δι: μιὰ ὀρισμένη πράξη ζωῆς εἶναι ἓνα «λάθος». Μὰ λάθος καὶ ἀλήθεια εἶναι πράξεις τῆς σκέψης: ἡ ζωὴ ἀπλὰ εἶναι. Ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ ἀποτυχία δὲν τῆς εἶναι: ἀναγκαῖα κατηγορούμενα. Τὸ νὰ ἀποδείξει κανεὶς δι: ὑπάρχει, νὰ θεβαιωθεῖ δι: ὑπάρχει, νὰ αἰσθανθεῖ δι: χτυπᾷ ἡ καρδιά του καὶ δι: χτυπᾷ ὁ σφιγμὸς στὶς φλέβες του, εἶναι: ἤδη μιὰ ἐπιτυχία, εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία τῆς ζωῆς.

Ἡ ὑπαρξη, ἡ ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξης εἶναι: τὸ μέγιστο πρόβλημα τοῦ ἰταλικοῦ προλεταριάτου αὐτὴ τὴ στιγμή. Καὶ αὐτὸ τὸ προλεταριάτο δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πού ἦταν τρεῖς χρόνια πρὶν. Ἐχει ἀυξηθεῖ περισσότερο ἀριθμητικᾶ, πέρασε ἀπὸ πιὸ ἔντονες πνευματικὲς ἐμπειρίες. Δὲν εἶχε τὸ χρόνο νὰ ὀργανωθεῖ ἀκόμα. Δὲν μπορεῖ νὰ ὀργανωθεῖ. Ἡ ἐπεξεργασία, ἡ ἀφομοίωση τῆς σοσιαλιστικῆς κουλτούρας, δυνατὴ σὲ κανονικοὺς καιροὺς δὲν εἶναι τώρα πιὰ δυνατὴ κανονικά. Τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, ὁ ἰταλικὸς σοσιαλισμὸς εἶναι πιὸ πλούσιος τώρα σὲ χυμὸς ἀπὸ δι: ἦταν τρεῖς χρόνια πρὶν. Ὡστόσο, δὲν γνωρίζει ὅλες τὶς δυνάμεις του καὶ ἀντιδρᾷ ἢ τείνει νὰ γίνε: πιὸ εὐρὺς ὀργανισμὸς καὶ σκορπίζεται ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ — ἄτακτα σύμφωνα μὲ τὴν καλὴ φιλισταϊκὴ ἔννοια, γόνιμα σύμφωνα μὲ μιὰ χωρὶς προκαταλήψεις ἀντίληψη τῆς ζωῆς.

Ἐμεῖς αἰσθανόμαστε ἀλληλέγγυοι πρὸς αὐτὴν τὴν καινούρια τεράστια ἐκκλήση νέων δυνάμεων καὶ δὲν τοὺς ἀρνιόμαστε ἐκεῖνα πού οἱ φιλιστατοὶ ὀνομάζουν λάθη καὶ ἀπολαμβάνουμε τὴν αἰσθησὴ τῆς ρωμαλέας ζωῆς πού ἀναβλύζει ἀπ' αὐτά. Καὶ ἐπομένως συγχωροῦμε τὴν παλιὰ ἀφηρημένη νοοτροπία πού ντυμένη ἐξεζητημένα διαλαλεῖ τὰ «παλιὰ κηρύγματα» καὶ καμαρώνει σὰν τὸ παγῶνι στὰ ξυλοπόδαρα τῶν λεπτῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν μπαγιατίτικων μεταφορῶν. Τὸ προλεταριάτο δὲν θέλει ἐπιφανειακούς κήρυκες, ψυχροὺς ἀλχημιστὲς λέξεων, θέλει ἐξυπνη κατανόηση καὶ καὶ συμπάθεια, γεμάτη ἀγάπη.

Δημαγωγία *

Δημαγωγικὸ καὶ δημαγωγία εἶναι οἱ δύο λέξεις τοῦ συρμού στοὺς ὑγιῶς σκεπτόμενους ἀνθρώπους καὶ στοὺς εὐσεβεῖς μὲ τις παντόφλες γιὰ νὰ καταφέρουν τὴν χαριστική βολή στὴ δραστηριότητα τῶν «ἀρχηγῶν», τῶν «διαφθορέων», σοσιαλιστῶν. Δημαγωγία, σύμφωνα μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ γλωσσολογικὴ ἔννοια τοῦ Ταρτούφου⁵⁹, ἔχει μόνον τὴν ἐξῆς ἀκριβῆ ἔννοια: δραστηριότητα, σοσιαλιστικὴ προπαγάνδα στὸ βαθμὸ πού προσπαθεῖ γιὰ τὴν ἀφύπνιση αὐτῶν πού κοιμούνται, γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τοὺς ἀδιάφορους, νὰ δώσῃ ἐρεθίσματα ἔρευνας, ἐλευθερίας σὲ ὅσους μέχρι τώρα κρατήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες.

Ἡ δημαγωγία δὲν εἶναι τέλος πάντων ἓνας τ ρ ό π ο ς νὰ κάνει κανεὶς προπαγάνδα ἀλλὰ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου μιὰ ὀρισμένη προπαγάνδα, ἡ σοσιαλιστικὴ προπαγάνδα. Δημαγωγία δὲν εἶναι ἡ ἠθικὴ κρίση πού μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ στὴν ἐλαφρότητα, τὴν ἐπιφανειακότητα, τὴν ἀφροσύνη, μὲ τὴν ὁποία γίνεται προσπάθεια διαμόρφωσης μιᾶς ὀποιασδήποτε πεποιθήσεως, μὰ εἶναι: ἓνα ἱστορικὸ γεγονός, ἡ κίνησις ἰδεῶν πού εἶναι: τὸ πιὸ φανερὸ πρόσωπο τοῦ διαπαιδα-

* Ἄνωπόρτζο. στὸ *Avanti!*, πεδεμοντέζικη ἐκδοσις, 10 Ὀκτώβριον 1917, στὴ ρομπρὶκκα «Sotto la Mole».

γωγητικοῦ ἔργου τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ὁ Ταρτούφος ἔτσι τροποποιεῖ τὸ λεξιλόγιον, καθορίζει μὰ κάποια τύχη στὶς λέξεις. Ἀποκατέστησε τὴν λέξη ραδιοῦργος συμμορίτης, ἐξευγενίζει τὴν λέξη δημαγωγία. Σὲ λίγο καιρὸ δὲταν τὸ σοσιαλιστικὸ κίνημα θὰ ἔχει τέτοια δύναμη ὥστε νὰ βάλλει: ἀκόμα καὶ στὴ γλώσσα τὴν σφραγίδα του, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλεύθερης διακίνησης, ὁ ραδιοῦργος συμμορίτης θὰ πάρει ὀριστικὰ τὴν σημασία τοῦ τίμου καὶ ἀντιστρόφως δημαγωγία θὰ σημαίνει σοβαρὴ μέθοδος πολιτικῆς καὶ προπαγάνδας θεμελιωμένη στὴν πραγματικότητα τῶν γεγονότων καὶ ὄχι: στὰ πὶδ ἔμφανῆ καὶ γι' αὐτὸ πὶδ ψεύτικα φαινόμενα.

Περιμένοντας ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἐμεῖς συνεχίζουμε νὰ δίνουμε στὴ λέξη τὴν παλιὰ της σημασία καὶ συνεχίζουμε νὰ τὴν πρᾶσάπτουμε στοὺς δημαγωγούς, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦν λογικὲς τρικλοποδιὲς γιὰ νὰ φανοῦν ἀληθινοί, ποὺ παραποιοῦν συνειδητὰ τὰ γεγονότα γιὰ νὰ φανοῦν θριαμβευτές, ποὺ γιὰ νὰ μεθύσουν μὲ τὴν νίκη μιᾶς στιγμῆς εἶναι ἀνείλικρινεῖς ἢ βιαστικοί.

Μᾶς εἶπαν δημαγωγούς γιατί μᾶς ἀρέσει νὰ χαρακτηρίζουμε «καρχαρίες» τοὺς στρατιωτικούς προμηθευτές. Καὶ μᾶς ἔκαναν νὰ παρατηρήσουμε ὅτι μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς καρχαρίες πληρώνουν δυὸ χιλιάδες λίρες τὴν ἀγγελία τους στὴν ἐφημερίδα μας. Εἴμαστε «δημαγωγοί» γιατί δὲν ἀφηνόμαστε νὰ ὀδηγηθοῦμε στὶς ἐκτιμήσεις μας ἀπὸ τὸ κριτήριον τοῦ ὠφέλιμου. Ζήτω λοιπὸν ἡ δημαγωγία! Εἴμαστε δημαγωγοὶ γιατί δὲν εἴμαστε ἡλίθιοι, γιατί δὲν θέλουμε νὰ συγχέουμε αὐτὸ ποὺ δὲν ἐπιδέχεται σύγχυση. Γιατί δὲν ντρέπομαστε ποὺ ἡ ἐφημερίδα μας παίρνει δυὸ χιλιάδες λίρες γιὰ μιὰ σύμβαση διαφήμισης ποὺ ἔχει γίνεи ἐλεύθερα ἀποδεκτὴ ἐπειδὴ βρίσκεται σ' ἐλεύθερο ἀνταγωνισμό μ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ διαφημιστοῦν, ἐνῶ εἴμαστε πεισμένοι ὅτι πρέπει: νὰ ντρέπονται γιὰ τὰ κέρδη τους, ὅτι μποροῦν νὰ χαρακτηρίζονται «καρχαρίες» ἐκεῖνοι ποὺ καταχρῶνται τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἀπαραίτητοι, τὴν ἔλλειψη ἀνταγωνισμοῦ γιὰ νὰ ληστεύουν τοὺς πόρους τοῦ δημόσιου, γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τίς τιμὲς ποὺ ἐπιτρέπουν τὸν ξαφνικὸ πλουτισμὸ καὶ τὸ νὰ ἀποτραβηχτοῦν στὴ σύνταξη οἱ τυχεροὶ ποὺ ὠφελή-

θηκαν από την ευκαιρία. Γιατί δεν βασιζόμαστε σε φεύτικα φαινόμενα, γιατί δεν κρίνουμε με βάση το κριτήριο της άμεσης ωφέλειας είμαστε δημαγωγοί και οι άλλοι είναι σοβαροί άνθρωποι, δάσκαλοι της καλοζωίας. Με αυτά τα αναποδογυρίσματα που είναι χαρακτηριστικά του κοινού νου, αποδεικνύεται: η άτιμία μας, ή δημαγωγία μας. Και δεν συνεισφέρουμε σε τίποτα άλλο παρά σε μία μετατροπή των έννοιών των λέξεων του Ιταλικού λεξιλογίου.

Μονοκοντυλιές *

Μιά φορά, δυο φορές, τρεις φορές... Γράφεις και σήνουν. γράφεις και σήνουν.... Βουτᾶς την πέννα, τὸ χέρι μένει στὸν ἀέρα διστακτικό. Τὸ μυαλό εἶναι πεδικλωμένο, δὲν δίνει στὸ χέρι, στὰ δάχτυλα τὴν ὠθηση νὰ κινηθοῦν. Τὸ χέρι χαμηλώνει στὸ χαρτί καὶ ἡ ἀτσάλινη μύτη σεργιανᾶ στὴν λευκότητα διαγράφοντας πολυπλοκότετες μονοκοντυλιές, λαβύρινθους χωρὶς ἔξοδο. Ἀναζητεῖται ἐναγωνίως ἡ ἔξοδος. Ἡ σκέψη φυραίνει μπροστὰ στὴν φτώχεια, χτυπᾶ στὰ τοιχώματα γιὰ νὰ προσπαθῆσει νὰ δεῖ ἂν αὐτὰ θὰ ἀνοίξουν διάπλατα σὲ μιὰ πιθανὴ ἔξοδο. Ἀρχίζεις. Σβήνεις. Ξαναρχίζεις. Ἡ ἔκφραση κυλᾶ, ἡ ἐντονη δουλειὰ τῆς συγκόλλησης τῶν φράσεων, τῶν περιόδων ἡσυχάζει, ἐπιβραδύνεται ἢ ἀρχικὴ προσπάθεια. Πειθόμαστε ὅτι βρήκαμε τὴν ἀναγκαῖα ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς ἀνάγκες τῆς δικῆς μας εὐλικρίειας καὶ στὶς ἀλόγιστες ἐπιθέσεις τῆς λογοκρισίας. Περιμένουμε φοβισμένοι. Σίγουρα, φοβισμένοι, γιατί ἀγαπᾶμε ὅλο αὐτὸ πὺ μᾶς ζήτησε μιὰ προσπάθεια νὰ γεννηθοῦμε, νὰ ἐξωτερικευτοῦμε. Αἰσθανόμαστε τὶς ἴδιες ἐντυπώσεις τοῦ κάποτε μπροστὰ στοὺς ἐξεταστὲς, μὲ αὐτὴ τὴ διαφορά: ὅτι μὲ τοὺς ἐξεταστὲς, εἴμαστε πεισμένοι ὅτι εἶχαμε νὰ κάνουμε μὲ ἀπολύτως ἀνώτερα ἄτομα πὺ εἶχαν πραγματικὰ τὴν ἱκανότητα νὰ κρίνουν τὶς προσπάθειές μας, τὶς

* Ἀνυπόγραφο στὸ «Avanti!», πεθεμονετζίτικη ἔκδοση, 14 Νοέμβρι 1917, στὴ ρομπρίκα «Sotto la Mole».

ἀρετές μας. Τώρα αισθανόμαστε αντίθετα τὴν ἀπόλυτη ἀνικανότητα, τὴν ἀπόλυτη ἀπροετοιμασία αὐτοῦ ποῦ, ὀπλισμένος μὲ τὸ μολύδι, ἔπως τότε, κρίνει καὶ ἀποπέμπει. Ὡστόσο μιὰ ὁμοιότητα ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων, αἰσθανόμαστε ὅτι μιὰ ὁμοιότητα ὑπάρχει. Ἡρσισκόμαστε τώρα, ἔπως τότε, μπροστὰ σὲ Ἰταλούς, γέρους ἰταλούς (ἂν καὶ νεώτατοι στὰ χρόνια) ποῦ δὲν δίνουν καμιὰ σημασία στοὺς ἄλλους, στὸ ἔργο, στὴν προσπάθεια τῶν ἄλλων, στὴν ἠθικὴ προσωπικότητα τῶν ἄλλων. Ποῦ, ὄντας κάποια στιγμή κάτοχοι μιᾶς ἐξουσίας (ἀκόμα καὶ μικρῆς ἐξουσίας) θέλουν νὰ ἀφήσουν ἓνα σημάδι αὐτῆς, ἓνα σημάδι ὅσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερο. Ὁ γέρος ἰταλὸς δὲν εἶναι συνηθισμένος στὴν ἐλευθερία καὶ ὄχι πλέον στὴν ἐλευθερία μὲ Ἐ κεφαλαῖο, ἰδεολογικὴ ἀριστία, ἀλλὰ στὴ μικρὴ, συγκεκριμένη ἐλευθερία, ποῦ ἐκφράζεται: στὸ σεβασμὸ τῶν ἄλλων, τοῦ ἔργου, τῶν προσπαθειῶν τῆς προσωπικότητας καὶ τῶν ἠθικῶν ἀναγκῶν τῶν ἄλλων, ποῦ μειώνει τὴν ἔνταση τῶν μικρῶν, ὑπερβολικῶν, ἀνώφελων θυμῶν, ποῦ ἐπιβάλλει σ' ὅποιον ἔχει τὴν ἐξουσία (καὶ ἂς εἶναι μικρὴ ἢ ἐξουσία) νὰ ἀποφεύγει ἀκόμα καὶ αὐτὸ ποῦ φαίνεται ὡς μιὰ ἀδικία, μιὰ αὐθαιρεσία. Ποῦ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴν καλὴ ἐσωτερικὴ ἐνέργεια τῶν ἀνθρώπων καὶ ποῦ δὲν περνᾷ τὴ σβάρνα σ' ἓνα χωράφι μὲ στάρι γιὰ νὰ καταστρέψει τέσσερις παπαροῦνες καὶ μιστὴ δωδεκάδα τρυφερῶν καλαμόχορτων. Ποῦ πιστεύει τουναντίον φυσικὸ νὰ εἶναι. Ἔτσι, νὰ ἀνακατεῦεται καλαμόχορτο καὶ παπαροῦνα μὲ τὸ στάρι γιὰτι μιὰ συλλογικὴ ζωὴ εἶναι ὑγιῆς μόνο δταν ὑπάρχει ἀγώνας, τριτὴ, σύγκρουση συναισθημάτων καὶ παθῶν καὶ ὅτι μόνο στὸν ἀγῶνα ἀποκαλύπτονται οἱ δυνατοί, οἱ ἀπαραίτητοι, οἱ ἄνθρωποι τῆς πίστεως καὶ τῆς δράσης ποῦ κλείνουν τὸ στόμα τῆς κριτικῆς ἐνεργώντας δυναμικά. Ὡστόσο ὁ γέρος ἰταλὸς δὲν κατανοεῖ μιὰ ἐξουσία χωρὶς καταπιέσεις: ἂν στὴν Ἰταλία ὑπῆρχε ἡ θανατικὴ ποινὴ καὶ κανένας δὲν καταδικαζόταν σ' αὐτὴν τὴν τιμωρία, ὁ δῆμος γιὰ νὰ μὴν κάθεται μὲ σταυρωμένα χέρια θὰ ἔστειλε τοὺς συνεργούς του γιὰ δολοφονίες καὶ ἀδικίες γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ὀ ο υ λ έ ψ ε ι πάνω τους. Ἔτσι ὅπως σὲ πολὺ χωρὶὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας οἱ ἀγροφύλακες βλάπ-

του αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία γιὰ νὰ κάνουν ἔτσι ὥστε νὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητοι. Ἔτσι ὅπως ὁ λογοκρίτης γιὰ νὰ κάνει αἰσθητὸ τὸ πόσο εἶναι κουραστικὴ καὶ ἐπιπονη ἢ ὑπηρεσία του σβήνει, σβήνει, σβήνει τὰ πάντα, τὰ πάντα, τὰ πάντα, σιτάρι καὶ παπαροῦνες, ἐργασία καὶ ἀγία, καλὸ καὶ κακὸ. Καὶ ἡ πέννα συνεχίζει νὰ διαγράφει μονοκοντυλιῆς περιμένοντας ἐπειδὴ αἰσθάνεται ὅτι αὐτὴ ἢ βαρὺρότητα (ἢ σύγχυση στὰ κριτήρια, ἢ αὐθαιρέσια, ἢ ἀδικία εἶναι βαρβαρότητα) θὰ ἐξαντληθεῖ μέσα στὴν δική της λύσσα.

Ἡ ἐπανάσταση ἐνάντια στὸ «κεφάλαιο» *

Ἡ ἐπανάσταση τῶν μπολσεβίκων μπολιάστηκε ὀριστικὰ στὴν γενικὴ ἐπανάσταση τοῦ ρώσικου λαοῦ. Οἱ μαξιμαλιστὲς ποὺ ἦσαν μέχρι δυὸ μῆνες πρὶν ὁ ἀναγκαστὸς ἀναβρασμὸς γιὰ νὰ μὴν μείνουν στάσιμα τὰ γεγονότα, γιὰ νὰ μὴν σταματήσῃ ἡ πορεία πρὸς τὸ μέλλον, δίνοντας χωρὸς γιὰ μιὰ ὀριστικὴ μορφή διευθέτησης — ποὺ θὰ ἦταν μιὰ ἀστρικὴ διευθέτηση — κατέλαβαν τὴν ἐξουσία, ἐγκαθίδρυσαν τὴν δικτατορία τους καὶ ἐπεξεργάζονται τίς σοσιαλιστικὲς μορφὲς ποὺ σ' αὐτὲς ἡ ἐπανάσταση θὰ πρέπει ἐπιτέλους νὰ κλίνει γιὰ νὰ συνεχίσει: νὰ ἐξελισσεται ἀρμονικὰ, χωρὶς πολὺ μεγάλες συγκρούσεις ξεκινώντας ἀπὸ τίς μεγάλες κατακτήσεις ποὺ τώρα πιά ἔχουν ἐπιτευχθεῖ.

Ἡ ἐπανάσταση τῶν μπολσεβίκων ὑλοποιήθηκε μὲ ἰδεολογίες παρὰ μὲ γεγονότα. (Γι' αὐτὸ κατὰ θάθος λίγο μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ ξέρουμε περισσότερα ἀπ' ὅσα ξέρουμε). Εἶναι ἡ ἐπανάσταση ἐνάντια στὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Κάρολου Μάρξ.

* Ἰστογραφία: Ἀντόνιο Γκράμοσι, «Avanti!», μιλιανέζικη ἐκδοση, 24 Νοέμβριον 1917. Ἐπανεκδόθηκε ἀπὸ τὸ «Grido del Popolo», τῆς 5 Γενάρη 1918 μὲ τὴν ἐξῆς σημείωση: «Ἡ τορινέζικη λογοκρισία μᾶς εἰς κάποτε ἐντελῶς αὐτὸ τὸ ἀρθρο στὸ «Grido». Τὸ ξαναδημοσιεύουμε τώρα στὸ «Avanti!», ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ κόσκινο τῶν λογοκρισιῶν τοῦ Μιλάνου καὶ τῆς Ρώμης.

Τὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ ἦταν στὴ Ρωσία τὸ διβλίο τῶν ἀστῶν περισσότερο ἀπὸ ὅτι τῶν προλετάρων. Ἦταν ἡ κριτικὴ ἀπόδειξη τῆς ἀναπόφευκτης ἀναγκαιότητας νὰ σχηματιστεῖ μιὰ ἀστική τάξη στὴ Ρωσία, νὰ ἀρχίσει μιὰ καπιταλιστικὴ ἐποχὴ, νὰ ἀνορθωθεῖ ἕνας πολιτισμὸς δυτικοῦ τύπου, πρὶν νὰ μπορέσει τὸ προλεταριάτο οὔτε κἀν νὰ σκεφτεῖ τὴν ἐξέγερσίν του, τὶς ταξικὲς του διεκδικήσεις, τὴν ἐπανάστασίν του. Τὰ γεγονότα ξεπέρασαν τὶς ἰδεολογίες. Τὰ γεγονότα ἔκαναν νὰ ἐκτραγοῦν τὰ κριτικὰ σχήματα μέσα στὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία τῆς Ρωσίας θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξελιχθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου. Οἱ μπολσεβίκοι ἀπαρνούμενοι τὸν Κάρολο Μάρξ ἀποδεικνύουν, μὲ τὴν μαρτυρία τῆς ἀναπτυσσόμενης δράσης, τῶν πραγματοποιηθέντων κατακτήσεων, ὅτι οἱ κανόνες τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου δὲν εἶναι τόσο σιδερένιοι ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ σκεφτοῦμε καὶ σκεφτήκαμε.

Ὅσο, ὑπάρχει κάτι τὸ ἀναπόφευκτο σ' αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ ἂν οἱ μπολσεβίκοι ἀπαρνοῦνται μερικὲς διαπιστώσεις τοῦ «Κεφάλαιου» δὲν τοῦ ἀπαρνοῦνται τὴν ἐνυπάρχουσα ζωογόνα σκέψη. Αὐτοὶ δὲν εἶναι «μαρξιστὲς» ἐδῶ εἶναι ὄλο. Δὲν σύνθεσαν πάνω στὸ ἔργο τοῦ Δάσκαλου μιὰ ἐξωτερικὴ διδασκαλία, δογματικῶν καὶ ἀσυζήτητων διαπιστώσεων. Ζοῦν τὴν μαρξιστικὴ σκέψη, ἐκείνη πού δὲν πεθαίνει ποτέ, πού εἶναι ἡ συνέχιση τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς ἰδεαλιστικῆς σκέψης μὲ θετικιστικὰ καὶ φυσιοκρατικὰ ἐπιθέματα πού εἶχε δεχθεῖ ὁ Μάρξ. Καὶ αὐτὴ ἡ σκέψη τοποθετεῖ πάντα σὰν μέγιστο παράγοντα τῆς ἱστορίας ὄχι τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα, ἡμᾶ, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὶς κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀνθρώπων πού πλησιάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀλληλοκατανοοῦνται, ἀναπτύσσουν διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ἐπαφῶν (πολιτισμὸς) μιὰ κοινωνικὴ, συλλογικὴ θέληση καὶ κατανοοῦν τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα καὶ τὰ κρίνουν καὶ τὰ προσαρμόζουν στὴν θέλησίν τους μέχρι πού αὐτὴ γίνεται ἡ κινητήρια δύναμη τῆς οἰκονομίας, ἡ πλαστοουργὸς τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας πού ζεῖ καὶ κινεῖται καὶ ἀποκτᾶ χαρακτῆρα λάδας τὲ ἀναδρασμοῦ πού μπορεῖ

νά διοχετευτεί όπου άρέσει: στη θέληση, όπου άρέσει: στη θέληση.

Ο Μάρξ πρόβλεψε τὸ προβλεπτό. Δέν μπορούσε νά προβλέψει τὸν πόλεμο ἢ καλύτερα δέν μπορούσε νά προβλέψει ὅτι αὐτὸς ὁ πόλεμος θά εἶχε τὴν διάρκεια καὶ τὰ ἀποτελέσματα πού εἶχε. Δέν μπορούσε νά προβλέψει ὅτι αὐτὸς ὁ πόλεμος σὲ τρία χρόνια ἀνείπωτων βασάνων, ἀνείπωτης ἀθλιότητος θά προκαλοῦσε στὴν Ρωσία τὴν λαϊκὴ συλλογικὴ θέληση πού προκάλεσε. Μιά τέτοια θέληση, **κ α ν ο ν ι κ ἄ** ἔχει ἀνάγκη γιὰ νά σχηματιστεῖ μιά μακρὰ διαδικασία διακλαδωμένων διεισδύσεων, μιά πλατιά διαδοχὴ ταξικῶν ἐμπεριυῶν. (!) ἄνθρωποι εἶναι νωθοί, ἔχουν ἀνάγκη νά ὀργανωθοῦν πρῶτα ἐξωτερικά σὲ σωματεία, σὲ Ἐνώσεις, μετὰ ἐσωτερικά στὴ σκέψη, στὴ θέληση [...] * μιάς ἄσβεστης συνέχειας καὶ πολλαπλότητας ἐξωτερικῶν ἐρεθισμάτων. Νά γιατί, **κ α ν ο ν ι κ ἄ**, οἱ κανόνες ἱστορικῆς κριτικῆς τοῦ μαρξισμού κατανοοῦν τὴν πραγματικότητα, τὴν συλλαμβάνουν καὶ τὴν καθιστοῦν σαφὴ καὶ εὐκρινή. **Κ α ν ο ν ι κ ἄ**, εἶναι μέσα ἀπὸ τὴν ὄλο καὶ πιὸ ἐντατικοποιημένη ταξικὴ πάλη πού οἱ δύο τάξεις τοῦ καπιταλιστικοῦ κόσμου δημιουργοῦν τὴν ἱστορία. Τὸ προλεταριάτο αἰσθάνεται τὴν σημερινὴ ἀθλιότητά του, εἶναι συνεχῶς σὲ κατάσταση δυστυχίας καὶ πιέζει τὴν ἀπτική τάξη γιὰ νά καλύτερέψει τὴν κατάστασή του. Ἀγωνίζεται, ὑποχρεώνει τὴν ἀπτική τάξη νά καλύτερέψει τὴν τεχνικὴ τῆς παραγωγῆς, νά καταστήσει πιὸ χρήσιμη τὴν παραγωγή γιὰ νά γίνει δυνατὴ ἡ ἱκανοποίηση τῶν πιὸ ἐπείγουσῶν ἀναγκῶν του. Εἶναι μιά ἀγωνιώδης πορεία πρὸς τὸ καλύτερο πού ἐπιταχύνει τὸν ρυθμὸ τῆς παραγωγῆς, πού δίνει συνεχὴ αὐξηση στὸ σύνολο τῶν ἀγαθῶν πού θά ὑπηρετήσουν τὴν συλλογικότητα. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν πορεία πολλοὶ πέφτουν καὶ κάνουν πιὸ ἐπείγουσα τὴν ἐπιθυμία αὐτῶν πού παραμένουν καὶ ἡ μάζα εἶναι: τίς τὰ σὲ ἀναβρασμὸ καὶ ἀπὸ χάος - λαὸς γίνεται ὄλο καὶ περισσότερο τάξη στὴ σκέψη, ὄλο καὶ περισσότερο συνειδητοποιεῖ τὴν ἰσχὺ του, τὴν ἱκανότητά του νά ἀναλάβει τὴν κοινωνικὴ ὀ-

* Ἑλλειψη στὸ κείμενο.

πευθυνότητα, να γίνει ο απόλυτος διευθετητής των πεπρωμένων του.

Αυτό κανονικά. "Όταν τὰ γεγονότα επαναί αμείνονται με ένα κάποιο ρυθμό. "Όταν ή ιστορία εξελίσσεται περνώντας μέσα από στιγμές δλο και πιό σύνθετες και πλούσιες σε έννοιες και σε αξίες, μα όπωσδήποτε όμοιες. Στη Ρωσία όμως ο πόλεμος χρησίμευσε στο να ζυγνήσει τις θελήσεις. Αυτές, μέσα από συσσωρευμένα βάσανα τριών χρόνων, έρέθησαν σε όμοφωνία πολύ σύντομα. "Ο λιμός πλησιάζει, ή πείνα, ο θάνατος από πείνα μπορούσε να καταβάλει τους πάντες, να συντρίψει με ένα χτύπημα δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους. Οι θελήσεις τέθηχαν σε όμοφωνία, μηχανικά πρώτα, δραστήρια, πνευματικά μετά την πρώτη επανάσταση*.

Οι σοσιαλιστικές διακηρύξεις έφεραν σε έπαφή τον ρώσικο λαό με τις έμπειρίες των άλλων προλετάρτων. Οι σοσιαλιστικές διακηρύξεις κάνουν να ζει κανείς δραματικά σε μια στιγμή την ιστορία του προλεταριάτου, τους αγώνες του ενάντια στον καπιταλισμό, την μακρά σειρά των προσπαθειών που πρέπει να κάνει για να χειραφετηθεί ιδεολογικά από τους δεσμούς της δουλικότητας που το καθιστούσαν άσημαντο, για να γίνει νέα συνείδηση, σημερινή μαρτυρία ενός έπερχόμενου κόσμου. Οι σοσιαλιστικές διακηρύξεις δημιούργησαν την κοινωνική θέληση του ρώσικου λαού. Γιατί θα έπρεπε να περιμένει να επαναληφθεί ή ιστορία της Άγγλιας στη Ρωσία, να σχηματιστεί μια άστική τάξη στη Ρωσία, να υποκινηθεί ή ταξική πάλη για να γεννηθεί ή ταξική συνείδηση και να έπέλθει έπιτέλους ή καταστροφή του καπιταλιστικού κόσμου; "Ο ρώσικος λαός πέρασε με την σκέψη διαμέσου αυτών των έμπειριών, έστω ακόμα και με την σκέψη μιας μειοψηφίας. Ξεπέρασε αυτές τις έμπειρίες. Τις χρησιμοποιεί για να επικρατήσει τώρα, όπως θα χρησιμοποιήσει τις δυτικές καπιταλιστικές έμπειρίες για να βρεθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα στο ύψος της παραγωγής του δυτικού κόσμου. "Η βόρεια Άμερική είναι καπιταλιστικά πιό αναπτυγμένη από την Άγγλία γιατί σή

* "Η επανάσταση του Φλεβάρη (Μάρτης) 1917.

έβρεια Ἀμερικὴ οἱ ἀγγλοσάξωνες ἄρχισαν μὲ μιᾶς ἀπὸ τὸ
 στάδιο στὸ ὁποῖο εἶχε φτάσει ἡ Ἀγγλία ἔπειτα ἀπὸ μιᾶ
 μακριὰ ἐξέλιξη. Τὸ ρώσικο προλεταριάτο, σοσιαλιστικῶς δια-
 παιδαγωγημένο, θὰ ἀρχίσει τὴν ἱστορία του ἀπὸ τὸ μέγιστο
 στάδιο παραγωγῆς στὸ ὁποῖο ἔχει φτάσει ἡ Ἀγγλία τοῦ σή-
 μερα γιατί μιᾶ καὶ πρέπει νὰ ξεκινήσει, θὰ ξεκινήσει ἀπὸ
 αὐτὸ πού ἤδη εἶναι τέλειο ἄλλου καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ τέλειο θὰ
 πάρει τὴν ὠθησὴ γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἐκείνη τὴν οἰκονομικὴ ὠ-
 ριμότητα πού σύμφωνα μὲ τὸν Μάρξ εἶναι ἀναγκαία συνθή-
 κη τοῦ κολλεκτιβισμού. Οἱ ἐπαναστάτες θὰ δημιουργήσουν
 αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὶς ἀναγκαῖες συνθήκες γιὰ τὴν ὀλοκληρω-
 μένη καὶ πλήρη πραγματοποίηση τοῦ ἰδα-
 νικοῦ τους. Θὰ τὶς δημιουργήσουν σὲ λιγότερο χρόνο ἀπὸ
 ὅσο θὰ ἔκανε ὁ καπιταλισμός. Οἱ κριτικὲς πού ἔκαναν οἱ
 σοσιαλιστὲς στὸ ἀστικὸ σύστημα γιὰ νὰ διασαφηνίσουν τὶς
 ἀτέλειες, τὴ σπατάλη πλούτου, νὰ χρησιμεύουν στὸς ἐπ-
 αναστάτες γιὰ νὰ ἐνεργήσουν καλύτερα, νὰ ἀποφύγουν ἐκεῖ-
 νες τὶς σπατάλες, νὰ μὴν πέσουν σὲ ἐκείνες τὶς ἐλλείψεις.
 Θὰ εἶναι στὴν ἀρχὴ ὁ κολλεκτιβισμὸς τῆς ἀθλιότητος, τῶν
 βασάνων. Ὅσο τὶς ἴδιες συνθήκες ἀθλιότητος καὶ βία-
 σου θὰ εἶχαν κληρονομήσει ἀπὸ ἓνα ἀστικὸ καθεστῶς. Ὁ
 καπιταλισμὸς δὲν θὰ μπορούσε νὰ κάνει ἀμείωτο στὴ
 Ρωσία τίποτα περισσότερο ἀπ' ὅσα θὰ μπορέσει νὰ κάνει ὁ
 κολλεκτιβισμὸς. Θὰ ἔκανε σήμερα πολὺ λιγότερο γιατί θὰ
 εἶχε ἀμείωτο ἐναντία ἓνα προλεταριάτο δυσσχετη-
 μένο, μανιασμένο, ἀνίκανο πλέον νὰ ἀνεχθεῖ γιὰ ἄλλα χρή-
 νια τοὺς πόνους καὶ τὶς πίκρες πού ἡ οἰκονομικὴ δυστυχία
 θὰ ἔφερνε. Ἀκόμα καὶ ἀπὸ μιᾶ ἀπόλυτη, ἀνθρώπινη ἀπόψη,
 ὁ ἀμεσὸς σοσιαλισμὸς ἔχει στὴ Ρωσία τὴν αἰτιολόγησή του.
 Τὰ θάνατα πού θὰ ἔρθουν μετὰ ἀπὸ τὴν εἰρήνην θὰ μποροῦν
 νὰ γίνουν ἀνεκτὰ μόνο στὸ βαθμὸ πού οἱ προλετάρικοι θὰ αἰ-
 σθανθοῦν ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή τους, ἀπὸ τὴ δύνα-
 μή τους, τὴν ἐργασία τους νὰ τὰ ξεπεράσουν στὸ λιγότερο
 δυνατό χρονικὸ διάστημα.

Ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση ὅτι οἱ μαξιμαλιστὲς ὑπῆρξαν ἀ-
 τὴ τὴ στιγμή ἡ ἀυθόρμητη ἔκφραση, βιολογικὰ ἀ-
 ναγκαία, γιὰ νὰ μὴν πέσει τὸ ρώσικο ἀνθρώπινο σύνολο στὴν

πιό φρικτή καταστροφή, για να μπορέσει το ρώσικο ανθρώπινο σύνολο, αφού αποροφηθεί στο γιγάντιο, αυτόνομο έργο της δικής του αναγέννησης να μπορέσει να αισθανθεί λιγότερο τα έρεθίσματα του πεινασμένου λύκου και να μη γίνει η Ρωσία μια πελώρια κρεαταποθήκη θηρίων που σπαράζονται το ένα με το άλλο.

Ἀναγνώσματα *

Ἐχω ἐδῶ στο τραπεζάκι μερικές πρόσφατες δημοσιεύσεις. Ἄλλες τις βλέπω να ἔχουν ἀναγγελεῖ. Ἐχω λάβε: δύο ἢ τρεῖς ἐγκυκλίους που προαναγγέλλουν τὴν ἐκδοσὴ περιοδικῶν που θὰ πρέπει να ἀντιμετωπίσουν τὰ προβλήματα που ἀναφέρονται στὴν περίπλοκη δράση που πρέπει να ἀναπτύξει τὸ προλεταριάτο γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν ἀμεσῶν ἢ τελικῶν σκοπῶν του. Συζητῶ με συντρόφους, με φίλους, με συγγενεῖς. Αἰσθάνομαι ἀπ' ὅλους κάτι τὸ διαφορετικὸ. Νέες ἀνάγκες γεννήθηκαν καὶ ἐρεθίζουν τὴ σκέψη. Ἡ πραγματικότητα περιβάλλον εἶναι ἰδωμένη τώρα κάτω ἀπὸ νέες ὀπτικές γωνίες. Ὅλοι εἶναι ἀνήσυχτοι, σ' ὅλους ὑπάρχει ἕνας ἀναβρασμὸς ἀβέβαιων καὶ ἀόριστων ἀκόμα προθέσεων που ἐκφράζονται γενικά ἔτσι που δὲν καταφέρνουν να ἱκανοποιηθοῦν.

Γιατί να τὸ κρύψω; Συμμετέχω καὶ ἐγὼ σ' αὐτὴν τὴν ἀνησυχία, σ' αὐτὴν τὴν ἀβεβαιότητα. Σίγουρος εἶμι χαλιναγωγῶ τὰ ἐρεθίσματα, εἶμι δὲν ἀφήνομαι να θυσιεῖται στὰ κύματα νέων ἐντυπώσεων που χτυποῦν τὸ κατώφλι τῆς συνείδησης καὶ ἀπαιτοῦν να γίνουν ἀποδεκτὲς καὶ ἀπαιτοῦν να ἐρευνηθοῦν.

Τρία χρόνια πολέμου φέραν σπουδαῖες ἀνακατατάξεις στὸ κόσμο. Μὰ ἴσως αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τις ἀνακατατάξεις: τρία χρόνια πολέμου ἔκαναν εὐ α ἰ σ θ η τ ο τ ὸ ν κ ὸ σ μ ο. Ἐμεῖς α ἰ σ θ α ν ὀ μ α σ τ ε

* Μὲ τὰ ἀρχικά Α. Γ., στὸ «Il Grido del Popolo», στίς 24 Νοέμβρη 1917.

τόν κόσμο, πρὶν τὸν σκεψόμαστέ μόνο. Αλοθι-
νόμαστε τὸν δικό μας μικρὸ κόσμο, συμμετέχουμε στοὺς πό-
νους, στὶς ἐλπίδες, στὶς θελήσεις, στὰ συμφέροντα τοῦ μι-
κροκόσμου στὸν ὅποιο ἤμασταν θυθισμένοι πρὸ ἄμεσα. Εἴ-
χαμε συνδεθεῖ μετὰ τὴν πρὸ πλατιά συλλογικότητα μόνο με-
μιὰ προσπάθεια σκέψης, μετὰ μιὰ τεράστια προσπάθεια ποῦ ἦ-
ταν ἀφηρημένη. Τώρα ἡ σύνδεση ἔγινε πρὸ ἐσωτερική. Βλέ-
πουμε εὐκρινῶς αὐτὸ ποῦ πρὶν ἦταν ἀδέβαιο καὶ ἀόρι-
στο. Βλέπουμε ἀνθρώπους, πλήθη ἀνθρώπων ἐκεῖ ὅπου χθὲς
δὲν βλέπαμε τίποτα ἄλλο παρὰ Κράτη ἢ μεμονωμένους ἀν-
τιπροσωπευτικούς ἀνθρώπους.

Ἡ καθολικότητα τῆς σκέψης συγκεκριμενοποιήθηκε,
τείνει: τουλάχιστον νὰ συγκεκριμενοποιηθεῖ. Κάτι γκρεμίζε-
ται: ἀναγκαστικά μέσα μας καὶ μέσα στοὺς ἄλλους. Σχημα-
τίστηκε ἓνα νέο ἠθικὸ κλίμα. Τὰ πάντα εἶναι κινητά, ἀστα-
θή, ρευστά. Ὅσοοι οἱ ἀναγκαιότητες τῆς στιγμῆς ἐπείγουν
καὶ γι' αὐτὸ τὸ ρευστὸ τείνει νὰ στερεοποιηθεῖ, αὐτὸ ποῦ δὲν
εἶναι: ἄλλο ἀπὸ πνευματικὴ περιπέτεια ἀπαιτεῖ νὰ γίνῃ ὀ-
ριστικό. Τὸ ἐρέθισμα γιὰ σκέψη γίνεται ὥρα καὶ τέλεια
σκέψη. Αὐτὸ ποῦ εἶναι: μόνο ἐπιθυμία γίνεται καθαρὴ καὶ
συγκεκριμένη θέληση. Καὶ γεννιέται τὸ χάος, ἡ σύγχυση
τῶν γλωσσῶν καὶ διασταυρῶνται οἱ πρὸ ἀλλόκοτες προτά-
σεις μετὰ τίς πρὸ φωτεινὲς ἀλήθειες.

Ἠλθρῶνουμε ἔτσι τὴν χθεσινὴ μας ἐλαφρότητα, τὴν
χθεσινὴ μας ἐπιφανειακότητα. Σεπνηθισμένοι στὴ σκέψη,
εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ ζωὴ ποῦ περὰ μέρα μετὰ τὴ μέρα,
δρισκόμαστε σήμερα ἀοπλοὶ μπροστὰ στὴν καταγίδα. Εἴ-
χαμε μηχανοποιήσει τὴ ζωὴ, εἴχαμε μηχανοποιήσει ἐμᾶς
τοὺς ἴδιους. Μᾶς ἀρκοῦσαν λίγα: ἡ κατάκτηση μιᾶς μικρῆς
ἀλήθειας μᾶς γέμιζε μετὰ τόση χαρὰ ὡς νὰ εἴχαμε κατακτη-
σει ὅλη τὴν ἀλήθεια. Ἀποφεύγαμε τίς προσπάθειες, μᾶς φαι-
νόταν ἀνώφελο νὰ κάνουμε μακρινὲς ὑποθέσεις καὶ νὰ τίς
λύνομε ἔστω καὶ προσωρινά. ἤμασταν ἀσυνείδητα μυστι-
κιστές. Ἡ δίνουμε πάρα πολὺ σημασία στὴν πραγματικότη-
τα τῆς στιγμῆς, στὰ γεγονότα ἢ δὲν τοὺς δίνουμε καμία. Ἡ
ἤμαστε ἀόριστοι γιὰ τὸ ζούσαμε ὅλη μας τὴ ζωὴ γιὰ ἓνα
γεγονός, γιὰ τὸ σήμερα, ὑπνωτισμένοι, ἢ ἤμαστε ἀόριστοι

γιατί μᾶς ἔλειπε τελείως ἡ ἱστορική αἴσθησις καὶ δὲν βλέπαμε ὅτι: τὸ μέλλον θυθίζει: τίς ρίζες του στὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων μποροῦν νὰ κάνουν ἄλματα, πρέπει: νὰ κάνουν ἄλματα, καὶ ὄχι ἡ ὕλη, ἡ οἰκονομική καὶ ἠθική πραγματικότητα.

Ἀκόμη πῶς μεγάλο εἶναι τὸ τωρινὸ καθήκον νὰ βάλομε μιὰ τάξη μέσα μας. Ὁ κόσμος πλησίασε σὲ μᾶς μηχανικά λόγω προτροπῶν καὶ δυνάμεων πού μᾶς ἦταν ξένες. Ἀσυνείδητα πολλοὶ βλέπουν σὲ μᾶς τὴ σωτηρία. Ὑπήρξαμε οἱ μόνοι πού προετοιμάσαμε ἕνα μέλλον διαφορετικὸ, καλύτερο ἀπὸ τὸ παρὸν. Ὅλοι αὐτοὶ πού δὲν ἔχουν αὐταπάτες, μιὰ ἰδιαίτερα ὄλο τὸ τεράστιο πλῆθος, πού ὁ τρίχρονος πόλεμος τὸ ἔφερε στὸ φῶς τῆς ἱστορίας, τὸ ὑποχρέωσε νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴν συλλογικὴ ζωὴ, περιμένει ἀπὸ ἡμᾶς τὴν σωτηρία, τὴν νέα τάξη πραγμάτων. Μιὰ τεράστια πνευματικὴ κρίσις προξενήθηκε. Ἀνήκουστες ἀνάγκες γεννήθηκαν σ' αὐτὸν πού μέχρι χθὲς δὲν εἶχε ἀισθανθεῖ ἄλλη ἀνάγκη ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖ καὶ νὰ τρέφεται. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἱστορικὴ στιγμή — ὅπως ἄλλωστε ἀναγκαστικὰ ἔπρεπε νὰ συμβεῖ — ἦταν πού συνέβη ἡ μεγαλύτερη καταστροφὴ ἀγαθῶν πού ἀρχοῦσαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ μεγαλύτερο μέρος ἐκείνων τῶν ἀναγκῶν.

Τὰ νέα δημοσιεύματα, οἱ νέες ἐπιθεωρήσεις, δὲν μοῦ δίνουν, δὲν καταφέρνουν νὰ μοῦ δώσουν καμιά ἀπὸ τίς ἱκανοποιήσεις πού ζητῶ. Αὐτό, ἐξ ἄλλου, δὲν εἶναι λόγος νὰ ἀπελπίζεται κανεὶς. Τίς ἱκανοποιήσεις πρέπει νὰ τίς ἀναζητήσω σὲ μένα τὸν ἴδιο, στὸ ἐσωτερικὸ τῆς συνείδησός μου, ὅπου μόνο μποροῦν νὰ συντεθοῦν ὅλες οἱ διαφωνίες, ὅλες οἱ ἀνησυχίες πού ἔχουν προξενηθεῖ ἀπὸ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα. Αὐτὰ τὰ βιβλία δὲν εἶναι: τίποτα ἄλλο γιὰ μένα παρὰ ἐρεθίσματα, εὐχαίριες γιὰ νὰ σκεπτῶ, γιὰ νὰ σκάψω μέσα μου, γιὰ νὰ ξαναβρῶ μέσα μου τίς βαθεῖς αἰτίες τοῦ εἶναι μου, τῆς συμμετοχῆς μου στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα μὲ πείθουν καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ ὅτι: μιὰ μεγάλη δουλειὰ πρέπει νὰ γίνει ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς σοσιαλιστές. Δουλειὰ ἐσωτερικοποίησης, δουλειὰ ἐντατικοποίησης τῆς ἠθικῆς ζωῆς.

Προμηγνύεται: μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐντονη ἐκστρατεία γιὰ τὴν

ἀναθεώρηση τῆς φόρμουλας, τῶν προγραμμάτων πού υἱοθετήθηκαν ἕως τῶρα. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖος αὐτὸς ὁ ἀναθεωρητικισμὸς. Τὰ λάθη πού μπόρεσαν νὰ διαπραχθοῦν, τὸ κακὸ πού δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφευχθεῖ δὲν ὀφείλονται στὶς φόρμουλες ἢ στὰ προγράμματα. Τὸ λάθος, τὸ κακὸ ἦταν σὲ μᾶς, θρῖσκόταν στὸν ἐρασιτεχνισμό μας, στὴν ἐλαφρότητα τῆς ζωῆς μας, ἦταν στὴ γενικὴ πολιτικὴ τάση γιὰ διαστροφές, στὴν ὁποία καὶ ἡμεῖς ἐπίσης συμμετείχαμε ἀσυνείδητα. Οἱ φόρμουλες, τὰ προγράμματα ἦταν ἐξωτερικά, ἦταν ἄψυχα γιὰ πολλοὺς, δὲν τὰ ζούσαμε μὲ ἔνταση, μὲ ζῆλο, δὲν δονοῦνταν σὲ κάθε πράξη τῆς ζωῆς μας, σὲ κάθε στιγμή τῆς σκέψης μας. Τὸ νὰ ἀλλάξουμε τὶς φόρμουλες δὲν σημαίνει τίποτα. Πρέπει νὰ ἀλλάξουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ ἀλλάξει ἡ μέθοδος τῆς δράσης μας. Εἴμαστε δηλητηριασμένοι ἀπὸ μιά ρεφορμιστικὴ διαπαιδαγώγηση πού κατὰστρεψε τὴ σκέψη, πού τελμάτωσε τὴ σκέψη, τὴν ἐνδεχόμενη κριτικὴ ἐπιβλημένη ἀπὸ τὶς περιστάσεις, τὴν αἰώνια σκέψη πού ἀνανεώνεται συνεχῶς πού ὁμως ταυτόχρονα διατηρεῖται ἀναλλοίωτη. Εἴμαστε ἐπαναστάτες στὴν πράξη, ἐνῶ εἴμαστε ρεφορμιστὲς στὴ σκέψη. Ἐνεργοῦμε καλὰ καὶ σκεφτόμαστε ἄσχημα. Προσδεύουμε μὲ ἐπινοήσεις περισσότερο παρά μὲ συλλογισμούς. Καὶ αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ μιά συνεχῆ ἀστάθεια, σὲ μιά συνεχῆ ἀνικανοποίηση. Εἴμαστε ἰδιοσυγκρασιῆς περισσότερο παρά χαρακτῆρες. Δὲν ξέροῦμε ποτὲ αὐτὸ πού οἱ σύντροφοί μας μποροῦν νὰ κάνουν αὔριο. Εἴμαστε ξεσυνηθεισμένοι στὴ συγκεκριμένη σκέψη καὶ γι' αὐτὸ δὲν ξέροῦμε νὰ προσδιορίσουμε αὐτὸ πού πρέπει νὰ κάνουμε αὔριο καὶ ἂν τὸ ξέροῦμε γιὰ μᾶς δὲν τὸ ξέροῦμε γιὰ τοὺς ἄλλους πού εἶναι σύντροφοι τοῦ ἀγῶνα πού θὰ πρέπει νὰ συντονίζουν τὶς προσπάθειές τους μὲ τὶς προσπάθειές μας.

Στὴν πολὺπλοκὴ ζωὴ τοῦ προλεταριακοῦ κινήματος λείπει ἓνα ὄργανο, αἰσθανόμαστε ὅτι λείπει ἓνα ὄργανο. Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχε δίπλα στὴν ἑφημερίδα, στὶς οικονομικὲς ὀργανώσεις, στὸ πολιτικὸ κόμμα ἓνα ὄργανο ἐλέγχου ἀφιλοκερδὲς πού νὰ εἶναι ἡ μαγιά νέας ζωῆς, νέας ἐρευνας, πού θὰ εὐνοοῦσε, θὰ ἐμβάθυνε καὶ θὰ συντόνιζε τὶς συζητήσεις ἔξω ἀπὸ κάθε πολιτικὸ καὶ οικονομικὸ ἐνδεχόμενο.

Κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῶν τῶν συσχετίσεων πού ἔκανα μεταξύ ἀναγνωσμάτων, αὐτές οἱ ἀνάγκες πού αἰσθάνομαι, πού πολλοὶ ἄλλοι αἰσθάνονται: ὅπως καὶ ἐγὼ προοδευτικά θὰ συγκεκριμενοποιηθοῦν καὶ μὲ τὴν βοήθεια τῶν συντρόφων μὲ καλὴ θέληση θὰ καθοριστεῖ μιὰ λύση καὶ θὰ ὑποδειχθεῖ ἓνας ὁρόμος νὰ ἀκολουθήσουμε.

Ἰσομύθεο — Ἀνεκτικότητα — Ἀνυπομονησία —
Συμμεθεοτικότητα *

Ἰσομύθεο εἶναι τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπει κανεὶς τὴ μεταχείριση — γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἑνὸς σκοποῦ — μέσων ὀχι ἀρμόδιων τοῦ σκοποῦ καὶ διαφορετικῆς φύσης ἀπ' αὐτόν.

Τὸ Ἰσομύθεο εἶναι τὸ ἀναγκαῖο κατηγορούμενο τοῦ χαρακτηῖρα. Εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀπόδειξη ὅτι μιὰ ὀρισμένη συλλογικότητα ὑπάρχει σὰν κοινωνικὸς ζωντανὸς ὀργανισμὸς. ἔχει: δηλαδὴ ἓνα σκοπὸ, μιὰ ἐνιαία θέληση, μιὰν ὀριμότητα σκέψης. Γιατὶ τὸ Ἰσομύθεο θέλει νὰ εἶναι συνεπὲς κάθε ἰδιαιτέρο μέρος στό ὄλο, νὰ εἶναι ἀρμονικά προκαθορισμένη κάθε στιγμὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, νὰ ἔχουν παρθεῖ ὄλα ὑπ' ὄψη. Θέλει: δηλαδὴ νὰ ὑπάρχουν γενικὲς ἀρχές, καθαρὲς καὶ εὐκρινεῖς καὶ ὄλο αὐτὸ πού γίνεται, ἀναγκαστικά νὰ ἐξαρτιέται ἀπ' αὐτές.

Γιὰ νὰ μπορεῖ λοιπὸν ἓνας κοινωνικὸς ὀργανισμὸς νὰ περὶθαρεῖται: χωρὶς νὰ συμμεθεοτεῖται εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἔχει: μιὰ θέληση, (ἓνα σκοπὸ) καὶ ὁ σκοπὸς νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ, νὰ εἶναι ἓνας ἀληθινὸς σκοπὸς καὶ ὀχι: ἓνας ἀπατηλὸς σκοπὸς. Δὲν ἀρκεῖ: πρέπει νὰ πείθονται: μὲ τὴ λογικὴ τοῦ σκοποῦ ὄλα τὰ ἐπὶ μέρους συστατικά τοῦ ὀργανισμοῦ γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ κανεὶς τὸ σεβασμὸ στὴν περὶθαρχία, γιὰ νὰ μποροῦν ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ κάνουν σεβαστὴ τὴν περὶθαρχία νὰ ζητοῦν αὐτὸν τὸν σεβασμὸ σὰν τὴν ἐκπλήρωση μιᾶς ἐλεύθερα συμφωνημένης ὀποχρέ-

* Μὲ τὰ ἀρχικά A.G., στό «Il Grido del Popolo», 8 Δεκεμβρίου 1917, στὴ ρομπρῆκα «Definizioni». (Ἀποφάσεις).

ωσης και μάλιστα μιᾶς ὑποχρέωσης για τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ ἀπειθάρχης συνέβαλε νὰ καθοριστεῖ.

Ἀπ' αὐτὲς τὶς πρῶτες παρατηρήσεις προκύπτει πῶς τὸ ἀσκηθίβαστο στὴν πράξη ἔχει σὰν φυσικὴ καὶ ἀναγκαία προϋπόθεση τὴν ἀνεκτικότητά στὴ συζήτηση τοῦ προηγουμένου τῆς ἀπόφασης.

Οἱ συλλογικὰ καθορισμένες ἀποφάσεις πρέπει νὰ παίρνονται σύμφωνα μὲ τὴ λογικὴ. Ἡ λογικὴ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευτεῖ ἀπὸ μιὰ συλλογικότητα; Σίγουρα ὁ ἔ ν α ς μ ὀ ν ο ς τ ο υ ἀποφασίζει συνταμῶτερα (βρίσκει τὴ λογικὴ, τὴν ἀλήθεια) παρὰ μιὰ συλλογικότητα. Γιατί ὁ ἔ ν α ς μ ὀ ν ο ς τ ο υ μπορεῖ νὰ εἶναι διαλεγμένος ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς πιὸ ἱκανοὺς, ἀπὸ τοὺς καλύτερα προετοιμασμένους νὰ ἐρμηνεύσει τὴ λογικὴ ἐνῶ ἡ συλλογικότητα εἶναι συνθετιμένη ἀπὸ διαφορετικὰ στοιχεῖα προετοιμασμένα σὲ διαφορετικὸ βαθμῶ, προκειμένου νὰ κατανοήσουν τὴν ἀλήθεια, νὰ ἀναπτύξουν τὴν λογικὴ ἐνὸς σκοποῦ, νὰ καθορίσουν τὶς διαφορετικὲς στιγμὲς μέσα ἀπὸ τὶς ἑποῖες πρέπει νὰ περάσει κανεὶς γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ ἴδιου τοῦ σκοποῦ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀλήθεια, ὡστόσο εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι ὁ ἔ ν α ς μ ὀ ν ο ς τ ο υ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἢ νὰ θεωρηθῇ σὰν τύραννος καὶ ἡ πειθαρχία τοῦ ἐπιβάλλεται: ἀπ' αὐτὸν μπορεῖ νὰ διαλυθεῖ γιατί ἡ συλλογικότητα ἀρνεῖται ἢ δὲν καταφέρνει νὰ κατανοήσῃ τὴν χρησιμότητα τῆς πράξης ἐνῶ ἡ πειθαρχία τοῦ καθορίζεται: ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν συλλογικότητα στὰ ἴδια τῆς τὰ μέρη ἀκόμα καὶ ἂν ἀργεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ, δύσκολα ἀποτυγχάνει στὴν πραγματοποίησή της.

Τὰ μέρη τῆς συλλογικότητας πρέπει ἐπομένως νὰ συμφωνοῦν μεταξύ τους, νὰ συζητοῦν μεταξύ τους. Πρέπει μέσα ἀπὸ τὴ συζήτηση νὰ γίνῃ μιὰ συγχώνευση τῶν ψυχῶν καὶ τῶν θελήσεων. Τὰ ἰδιαίτερα στοιχεῖα τῆς ἀλήθειας τοῦ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ φέρει, πρέπει νὰ συνθεθοῦν στὴν πολὺπλοχὴ ἀ λ ῆ θ ε ι α καὶ νὰ εἶναι ἡ ὀλοκληρωμένη ἔκφραση τῆς λ ο γ ι κ ῆ ς. Για νὰ συμβεῖ αὐτό, γιὰ νὰ εἶναι ἡ συζήτηση διεξοδικὴ καὶ εἰλικρινής, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ μεγαλύτερη ἀνεκτικότητά. Ὅλοι πρέπει νὰ εἶναι πεισμένοι ὅτι ἐκεῖνη εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει

ἀπολύτως νά πραγματοποιηθεῖ. Τήν στιγμή τῆς πράξης ὁλοι πρέπει νά εἶναι σύμφωνοι καί ἀλληλέγγυοι γιατί στή ροή τῆς συζήτησης διαμορφώθηκε προοδευτικά μιά σιωπηρή συμφωνία καί ὅλοι ἔγιναν υπεύθυνοι γιά τήν ἀποτυχία. Μποροῦμε νά εἶμαστε ἀσμιβίβαστοι: στήν πράξη μόνο ἔάν στή συζήτηση υπήρξαμε ἀνεκτικοί καί οἱ πιό προετοιμασμένοι βοήθησαν τοῦς λιγότερο προετοιμασμένους νά ἀποδεχθοῦν τήν ἀλήθεια καί οἱ μεμονωμένες ἐμπειρίες ἔγιναν κοινές καί ὅλες οἱ ὀψεις τοῦ προβλήματος ἐξετάστηκαν καί καμιά ψευδαίσθηση δέν δημιουργήθηκε [δεκαοχτώ σειρές λογοκριμένες].

Φυσικά αὐτή ἡ ἀνεκτικότητα — μέθοδος συζητήσεων μεταξύ ἀνθρώπων πού βασικά εἶναι σύμφωνοι καί πρέπει νά βροῦν τή συνάφεια μεταξύ τῶν κοινῶν ἀρχῶν καί τῆς πράξης πού θά πρέπει νά ἐκτελέσουν ἀπό κοινοῦ — δέν ἔχει νά κάνει μέ τήν ἀνεκτικότητα, νοούμενη χυδαία. Καμιά ἀνεκτικότητα γιά τὸ λάθος, γιά τὸ σφάλμα. Ὅταν εἶμαστε πεισμένοι ὅτι ἕνας κάνει λάθος — καί αὐτὸς ξεφεύγει ἀπὸ τὴ συζήτηση, ἀρνεῖται νά συζητήσει καί νά ἀποδείξει, ὑποστηρίζοντας ὅτι ὅλοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νά σκέφτονται ὅπως θέλουν — δέν μποροῦμε νά εἶμαστε ἀνεκτικοί. Ἐλευθερία τῆς σκέψης δέν σημαίνει ἐλευθερία νά λαθεύουμε καί νά σφάλουμε. Ἐμεῖς εἶμαστε ἀντίθετοι μόνο στήν ἀνυπομονησία πού εἶναι προῖον αὐταρχισμοῦ ἢ εἰδωλολατρίας, γιατί ἐμποδίζει τίς συμφωνίες διάρκειας, γιατί ἐμποδίζει νά καθοριστοῦν κανόνες δράσης ἠθικά ὑποχρεωτικοί μιά καί στὸν καθορισμὸ τοῦς συμμετεῖχαν ὅλοι ἐλεύθερα. Γιατί αὐτὴ ἡ μορφή ἀνυπομονησίας ὁδηγεῖ ἀναγκαστικά στὸν σμιβιβασμὸ, στήν ἀδεβασιότητα, στήν διάλυση τῶν κοινωνικῶν ὀργανισμῶν [ἔξι σειρές λογοκριμένες].

Γι' αὐτὸ κάναμε αὐτοῦς τοῦς συσχετισμοῦς: ἀσμιβίβαστο - ἀνεκτικότητα, ἀνυπομονησία - σμιβιβαστικότητα.

Για μιὰ συνεργατική κουλτούρας *

Προσωπικά και για λογαριασμό πολλῶν ἄλλων, ἀποδέχομαι τὴν πρόταση τοῦ συντρόφου Πελλεγκρίνο για τὴν ἴδρυση μιᾶς συνεργατικῆς κουλτούρας μεταξὺ τῶν συντρόφων τοῦ Τορίνο καὶ αὐτῶν ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ Τορίνο, ἀλλὰ κατοικοῦν ἐδῶ.

Πιστεύω διὰ παρ' ὄλο ποὺ ἡ στιγμή δὲν εἶναι κατάλληλη, ἡ συνεργατικὴ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ κάλλιστα. Εἶναι πολλοὶ οἱ σύντροφοι ποὺ λόγω ἀνωριμότητας πεποιθήσεων καὶ λόγω δυσφορίας για τὸ λεπτὸ ἔργο ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνεῖ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὶς ὁργανώσεις για νὰ ἀφεθοῦν σὲ ἕλεος τῶν διασκεδάσεων. Στὴν συνεργατικὴ θὰ ἔβρισκαν μιὰ ἱκανοποίηση για τὶς ἐνστικτώδεις ἀνάγκες τους, θὰ ἔβρισκαν ἕνα χῶρο ἀνάπαυσης καὶ ἐκπαίδευσης ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε νὰ ἀφοσιωθοῦν ξανά σὲ πολιτικὸ κίνημα, σὲ ἰδανικὸ μας.

Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πρωτοβουλία, δπου ὄλοι οἱ σύντροφοι θὰ θέλουν νὰ δώσουν τὴν ὑποστήριξή τους, θὰ μπορούσε νὰ δοθεῖ μιὰ λύση καὶ σὲ τὸ πρόβλημα τῶν ἐγγεγραμμένων συντρόφων σὲς ἀπομακρυνόμενες ὁργανώσεις, ποὺ ποτὲ δὲν λύθηκε ἀκριβῶς λόγω τῆς δυσκολίας νὰ βρεθεῖ ἕνα πεδίο κοινοῦ ἐνδιαφέροντος σὲ ὁποῖο νὰ ἀναπυχθεῖ μιὰ δραστηριότητα.

Μπαριολομέο Μπόττο

Τὸ τορινέζικο Ἀβάντι! ὑποδέχτηκε μὲ συμπάθεια τὴν πρόταση τοῦ Πελλεγκρίνο καὶ τὶς συναίνεσεις ποὺ αὐτὴ προκάλεσε **. Ὁ Μπόττο, σ' αὐτὸ τὸ γράμμα του, ἔχει σγ-

* Ἀνυπόγραφο. Ἀβάντι!», πεδαιμοντέζικη ἔκδοση, 18 Δεκεμβρῆ 1917.

** Στὸν τορινέζικο σοσιαλιστικὸ τύπο ἀναπτύχθηκε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1917 μιὰ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα ἀνύψωσης τῆς κουλτούρας τοῦ προλεταριάτου. Τὴν πρόταση στὴν ἑποία ἐδῶ ὁ Γκράμοσι ἀναφέρεται: ἀκολούθησαν ἐπιδοκιμασίες ἀλλὰ καὶ κριτικές. Ἐνας ἐργάτης εἶχε ρωτήσει: «-Il Grido del popolo», 13 Ὀκτώ-

μεία μεγάλου ενδιαφέροντος πού πιστεύουμε ότι είναι σκόπιμο να αναπτύξουμε και να παρουσιάσουμε έμπεριστατωμένα για να επιστήσουμε την προσοχή των συντρόφων.

Στό Τορίνο λείπει μια οποιαδήποτε οργάνωση λαϊκής κουλτούρας. Για το λαϊκό Πανεπιστήμιο* είναι καλύτερα να μη μιλάμε. Αυτό δεν υπήρξε ποτέ ζωντανό, δεν είχε ποτέ μια λειτουργία πού να ανταποκρίνεται σε μια ανάγκη. Είναι αστικής καταγωγής και ανταποκρίνεται σε ένα άοριστο και αγκυχευμένο κριτήριο πνευματικού ανθρωπισμού. Έχει την ίδια αποτελεσματικότητα με τα ιδρύματα ευεργεσίας πού πιστεύουν ότι μπορούν με ένα πιάτο σούπας να ικανοποιήσουν τις φυσιολογικές ανάγκες των δυστυχισμένων πού δεν μπορούν να χορτάσουν την πείνα τους και προξενούν τον οίκτο στην τρυφερή καρδιά των κυριών τους.

Η συνεργατική της κουλτούρας, πού οι σοσιαλιστές θά έπρεπε να θάλουν μπρός, πρέπει να έχει σκοπούς ταξικούς και όρια ταξικά. Πρέπει να είναι ένας θεσμός προλεταριακός πού να τείνει σ' ένα στόχο. Το προλεταριάτο, σε κάποια στιγμή της εξέλιξής του και της ιστορίας του αντιλαμβάνεται ότι το σύνολο της ζωής του έχει έλλειψη από ένα αναγκαίο όργανο και το δημιουργεί με τις δυνάμεις του, με την καλή του θέληση, για τους σκοπούς του.

Στό Τορίνο το προλεταριάτο έφτασε σ' ένα σημείο εξέλιξης πού είναι από τα πιο ψηλά, αν όχι το ψηλότερο της Ιταλίας. Η σοσιαλιστική οργάνωση στον τομέα της πολιτικής δραστηριότητας έφτασε σε μια ξεκάθαρα ταξική άτομι-

ση 1917) γιατί τόσο επιμονή στην εκπαίδευση των προλετάρων. Δεν ήταν ένα ζήτημα πού θά έπρεπε να απευθυνόταν πρώτα στους άποτους; 'Ο Γκράμι: παρενόη για να εδαιώσει: «... Για τους προλετάρους είναι καθήκον τους να μην είναι άμαθεϊς. 'Ο σοσιαλιστικός πολιτισμός δίχως προνόμια κάστας και κατηγορίας, για να πραγματοποιηθεί ολοκληρωτικά θέλει όλοι οι πολίτες να ξέρουν να έλέγχουν αυτό πού οι έντολοδόχοι τους κάθε φορά αποφασίζουν και κάνουν. Το πρόβλημα της διαπαιδαγώγησης των προλετάρων είναι: πρόβλημα έλευθερας» (Ibidem).

* «Λαϊκό Πανεπιστήμιο», σελ. 34-36 αυτού του τόμου.

κότητα. Οι οικονομικές οργανώσεις είναι δυνατές. Στόν τομέα της συνεργασίας καταφέραμε νά δημιουργήσουμε ένα ισχυρό θεσμό σάν τήν συνεργατική Συμμαχία*. Στό Τορίνο επομένως είναι κατανοητό ότι γεννήθηκε και ήταν πιό αισθητή ή ανάγκη νά συμπληρωθεί ή πολιτική και οικονομική δραστηριότητα μέ ένα όργανο πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Ή ανάγκη ολοκλήρωσης θά γεννηθεί και θά επιβληθεί και στά άλλα μέρη της Ίταλίας. Και τό προλεταριακό κίνημα θά κερδίσει σέ συνεκτικότητα και σέ ενέργεια γιά τίς κατακτήσεις του.

Μιά από τίς πιό σοβαρές ελλείψεις της δραστηριότητάς μας είναι ή έξής: περιμένουμε τήν επίκαιρότητα γιά νά συζητήσουμε τά προβλήματα και νά καθορίσουμε τίς κατευθύνσεις της δράσης μας. Έξαναγκασμένοι από τήν κατεπείγουσα ανάγκη δίνουμε στά προβλήματα έσπευσμένες λύσεις όχι μέ τήν έννοια ότι όλοι εκείνοι πού συμμετέχουν στό κίνημα είναι κάτοχοι τών άκριβών όρων τών ζητημάτων, όποτε, άν άκολουθοϋν τήν καθορισμένη κατεύθυνση, τό κάνουν μέ πνεϋμα πειθαρχίας και από τήν έμπιστοσύνη πού τρέφουν στους καθοδηγητές περισσότερο παρά από μιá θαύτατη πεποίθηση, από ένα όρθολογικό αϋθορμητισμό. Έτσι συμβαίνει, σέ κάθε σημαντική ιστορική στιγμή, νά διαπιστώνεται κλίμα σύγχυσης, ήπιότητας, έσωτερικές φιλονικίες, προσωπικά ζητήματα. Έτσι έξηγγούνται επίσης και τά φαινόμενα ειδωλολατρίας πού έρχονται σέ αντίθεση μέ

* Ή τορινέζικη συνεργατική Συμμαχία γεννήθηκε τό 1899 σάν νέος οργανισμός συνεργασίας και πρόνοιας δημιουργημένος από τή Γενική Συνεργατική τών εργατών και από τήν Κοπερατίβα τών σιδηροδρομικών. Ό οργανισμός αυτός, πού διοικόταν εξ ολοκλήρου από τούς εργαζόμενους, άπόκτησε μιάν αξιανόμενη έμπορική ισχύ και έδωσε αξιόλογη βοήθεια στους συνδικαλιστικούς και πολιτικούς άγώνες της εργατικής τάξης τοϋ Τορίνο. Τό 1919 ή Τ.Σ.Σ. ήταν κάτοχος 44 διανομένων προφίμων, συγκροτοϋσε πολυάριθμες εταιρείες άμοιβαίας άσφάλειας, είχε σύλλογους ψυχαγωγίας, ίατρεία και ένα τυπογραφείο. Βλέπε: Τζίνιο Κατσάνιο: «Ή ιστορία μιáς κοπερατίβας», Τορίνο 1954.

τὸ κίνημά μας καὶ κάνουν νὰ μπαίνουν ἀπ' τὸ παράθυρο ὁ αὐταρχισμὸς ποὺ διώχτηκε ἀπ' τὴν πόρτα.

Δὲν ὑπάρχει ἡ σταθερὴ διαδεδομένη πεποίθηση. Δὲν ὑπάρχει ἐκείνη ἡ ἔντονη προετοιμασία ποὺ δίνει τὴν ἐτοιμότητα τῆς ἀπόφασης σὲ ὁποιαδήποτε στιγμή, ποὺ καθορίζει τὶς ἄμεσες συμφωνίες, τὶς πραγματικές, βαθιές συμφωνίες, ποὺ δυναμώνουν τὴν δράση.

Ἡ συνεργατικὴ τῆς κουλτούρας θὰ ἔπρεπε νὰ φροντίσει γι' αὐτὴν τὴν προετοιμασία, θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργήσει αὐτὲς τὶς πεποιθήσεις. Χωρὶς ἄμεσο ὄφελος, δηλαδὴ δίχως νὰ περιμένει τὸ ἐρέθισμα ἀπὸ τὴν ἐπικαιρότητα, θὰ ἔπρεπε νὰ συζητιέται σ' αὐτὴν κάθε τι ποὺ ἐνδιαφέρει ἢ θὰ μπορούσε νὰ ἐνδιαφέρει κάποτε τὸ προλεταριακὸ κίνημα.

Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχουν προβλήματα φιλοσοφικά, θρησκευτικά, ἠθικά ποὺ ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ δράση προϋποθέτει χωρὶς νὰ μπορούν οἱ οἰκονομικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὀργανισμοὶ στὴ δική τους ἔδρα νὰ τὰ συζητήσουν καὶ νὰ προπαγανδίσουν τὶς δικές τους λύσεις. Αὐτὰ εἶναι πολὺ σημαντικά. Εἶναι αὐτὰ ποὺ καθορίζουν τὶς λεγόμενες πνευματικὲς κρίσεις καὶ μᾶς βάζουν κάθε τόσο ἐμπόδια, τὶς λεγόμενες «ὑποθέσεις». Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἓνα ὀλοκληρωμένο δράμα ζωῆς: ἔχει μιὰ φιλοσοφία, ἓνα μυστικισμὸ, μιὰν ἠθική. Ἡ συνεργατικὴ θὰ ἦταν ἡ ἰδιαίτερη ἔδρα συζήτησης αὐτῶν τῶν προβλημάτων, τῆς ἀποσαφήνισής τους, τῆς διάδοσής τους.

Θὰ λυνόταν σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ τὸ ζήτημα τῶν «διανοουμένων». Οἱ διανοούμενοι ἀντιπροσωπεύουν ἓνα νεκρὸ βάρος στὸ κίνημά μας γιατί σ' αὐτὸ δὲν ἔχουν ἓνα εἰδικὸ ἔργο ἀνάλογο μὲ τὴν ἱκανότητά τους. Θὰ τὸ ἐβρίσκαν, θὰ δοκιμαζόταν ὁ διανοουμενισμὸς τὸς ἢ τῆς διανοητικῆς τὸς ἱκανότητα.

Κάνοντας πραγματικότητα αὐτὸν τὸν ὀργανισμὸ κουλτούρας οἱ σοσιαλιστὲς θὰ ἔδιναν ἓνα σκληρὸ χτύπημα στὴ δογματικὴ καὶ ἀνυπόμονη νοοτροπία ποὺ δημιουργήθηκε στὸν ἰταλικὸ λαὸ ἀπὸ τὴν καθολικὴ καὶ ἰησοῦτικὴ διαπαιδαγώγηση. Λεῖπει ἀπ' τὸν ἰταλικὸ λαὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀφιλοκερδοῦς συμπαραστάσης, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλεύθερη συζήτηση, ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας μὲ μέσα ἀποκλει-

στικά ανθρώπινα, τὰ ὅποια δίνει ἡ λογικὴ καὶ ἡ νόηση. Οἱ σοσιαλιστὲς θὰ εἶδιναν σχετικὰ μ' αὐτὰ ἕνα ἐνεργητικὸ καὶ ἔμπρακτο παράδειγμα, θὰ συνεισέφεραν δυναμικὰ στὸ νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα νέο ἔθιμο πρὸς ἐλεύθερο ἀπὸ τὸ τωρινὸ καὶ δίχως προκαταλήψεις, πρὸ διαθέσιμο ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν στόχων τους. Στὴν Ἀγγλίᾳ καὶ στὴ Γερμανία ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἰσχυρότατες ὁργανώσεις προλεταριακῆς καὶ σοσιαλιστικῆς κουλτούρας. Στὴν Ἀγγλίᾳ εἶναι ἰδιαίτερα γνωστὴ ἡ Φαβιανὴ Ἑταιρεία* πού συνδέεται μὲ τὴν Διεθνή. Ἔχει σὰν ἔργο τῆς τὴν βαθιὰ καὶ πλατῆα συζήτηση τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἠθικῶν προβλημάτων πού ἐπιβάλλει ἢ θὰ ἐπιβάλλει ἡ ζωὴ νὰ προσέξει τὸ προλεταριάτο καὶ κατάφερε νὰ δώσει στὴν ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἐκπολιτισμοῦ καὶ ἀπελευθέρωσης τῶν πνευμάτων ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἀγγλῶν διανοουμένων καὶ τοῦ πανεπιστημίου.

Στὸ Τορίνο, ἔχοντας δεδομένο τὸ περιβάλλον καὶ τὴν ὀριμότητα τοῦ προλεταριάτου θὰ μπορούσε καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γεννηθεῖ ὁ πρῶτος πυρήνας μιᾶς ὁργάνωσης τῆς κουλτούρας καθαρὰ σοσιαλιστικῆς καὶ ταξικῆς, πού θὰ γινόταν μὲ τὸ κόμμα καὶ τὴν ἐργατικὴ Συνομοσπονδία, τὸ τρίτο δρᾶγμα διεκδίκησης γιὰ τὴν ἰταλικὴ ἐργατικὴ τάξη.

*Ἡ κριτικὴ κριτικὴ ***

Ὁ Κλαούντιο Τρέβες *** γράφει ἕνα ἄρθρο στὴν «Critica sociale» γιὰ νὰ περάσει στὰ ἀρχεῖα ἕνα γράμμα

* Ἡ «Fabian Society» (πού ἰδρύθηκε τὸ 1899) πρότεινε ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ νὰ πραγματοποιηθεῖ μ' ἕνα ἀργὸ καὶ ἐπίμονο προπαγανδιστικὸ ἔργο.

** Ὑπογραφή Α.Γ. «Il Grido del Popolo», 12 Ἰανάρη 1918.

*** Στὸ ἄρθρο «Ὁ Λένιν, ὁ Μάρτσοφ καὶ... ἡμεῖς», ὑπογραμμένο Very Well («Critica Sociale» XXVIII, ν. 1, σελ. 4-5), ὁ Κλαούντιο Τρέβες διακήρυξε ὅτι ἀποδεχόταν τὶς θέσεις πού εἶχε ἐκθέσει ὁ Μάρτσοφ σ' ἕνα γράμμα στὸ «Journal de Paris», ὅπου

του Λέων Μάρτφ⁶⁰ και για να καταδείξει την «τρομακτική άμορφωσιά της νέας Ιταλικής σοσιαλιστικής γενιάς».

Η «νέα γενιά» συμβίβασε την κοσμοθεωρία του Μάρξ με τρόπο ώστε ο ντετερμινισμός αντικαταστάθηκε από τον βαλόνταρισμό, ή μεταμορφωτική δύναμη του εργαλείου δουλειάς από την ήρωϊκή ή ύστερική βία των ατόμων ή των ομάδων, ο πίο παράφρονος υποκειμενισμός κολακεύει και επικροτεί τους χειρότερους κομπασμούς των δημαγωγών.

Σίγουρα μεγάλη είναι η άμορφωσιά της «νέας γενιάς». Μά πιθανά αυτή να μην είναι μεγαλύτερη από εκείνη της «παλιάς φρουράς» και πίο πιθανά ακόμα να μη συμπίπτει καθόλου με αυτό που ο Τρέβες θέλει να εννοήσει. Η «νέα γενιά» διάβασε, για παράδειγμα, εκτός από το «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» και την μικρή πραγματεία του Μάρξ και του Ένγκελς πάνω στην «Κριτική κριτική»* και της φάνηκε ότι οι Μπάουερ δεν γιατρεύτηκαν ακόμα από τα ψευτοφιλοσοφικά και συγκεχυμένα παραληρήματα των ιδεών και της πραγματικότητας. Διάβασε και μελέτησε επίσης τα βιβλία που γράφτηκαν και στην Εύρώπη μετά την άνοση του θετικισμού και ανακάλυψε (άλίμονο! πόσο μικρή ανακάλυψη) ότι η στείρωση που έπεβλήθη από τους θετικιστές σοσιαλιστές στην κοσμοθεωρία του Μάρξ, δεν ήταν ακριβώς μία μεγάλη κατάκτηση κουλτούρας και ούτε (αναγκαστικά) συνοδεύονταν από μεγάλες κατακτήσεις της πραγματικότητας.

Πώς συνέβη η «Critica sociale» να γίνει «Κριτική κριτική»; Για το ίδιο φαινόμενο που ο Μάρξ χλεύαζε τους κυρίους Μπρούνο Μπάουερ, Φόσερ και Στζέλικα συγγραφείς του «Allgemeine Literaturzeitung»: γιατί ο Τρέβες «στη θέση του πραγματικά υπάρχοντος εξεταστικευμένου ανθρώ-

ξαναγόριζε στις μενσεβίκικες θέσεις του και διέφευδε την ειδηση μιας συμφωνίας με τον Λένιν.

* Κάρλ Μάρξ, Φ. Ένγκελς: «Η άγια οικόγένεια ή η κριτική της κριτικής κριτικής, ενάντια στον Μπρούνο Μπάουερ και τους συντρόφους του», Ρώμη 1967.

που» βάζει τὸν «γυτερμινισμό» ἢ τὴν «μεταμορφωτικὴ δύναμη», ἔτσι ὅπως ὁ Μπρούνο Μπάουερ ἔβαλε τὴν «αὐτοσυνειδηση». Γιατὶ ὁ Τρέβες μὲ τὴν ὑψηλὴ του κοιλτοῦρα κατάντησε τὴν κοσμοθεωρία τοῦ Μάρξ ἕνα ἐξωτερικὸ σχῆμα, ἕνα φυσικὸ νόμο, ἐπαληθευμένο μοιραία ἐξω ἀπὸ τὴ θέληση τῶν ἀνθρώπων, ἐξω ἀπὸ τὴν ἀπὸ κοινοῦ δραστηριότητά του, ἐξω ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς δυνάμεις πού αὐτὴ ἡ δραστηριότητα ἀναπτύσσει ἀφοῦ γίνεи αὐτὴ ἡ ἴδια βασικὸς παράγοντας προόδου, ἀναγκαῖο αἶτιο νέων μορφῶν παραγωγῆς.

Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Μάρξ ἔγινε ἔτσι ἡ κοσμοθεωρία τῆς ἀδράνειας τοῦ προλεταριάτου. Ὅχι ὅτι τὸν β ο λ ο γ τ α ρ ι σ μ ὸ (ἂν χρησιμοποιήσουμε καὶ αὐτὴ τὴ λέξη πού δὲ σημαίνει πολλὰ, γιὰ πρακτικὴ γλωσσικὴ ἀναγκαιότητα) τὸν εἶχαν ἀπαρνηθεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα. Περιορίστηκε στὴ μικρὴ ρεφορμιστικὴ φιλονικία: ἔγινε ἕνα χυδαῖο πρᾶγμα, ἔγινε ἡ θέληση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβιβασμοῦ, ἡ θέληση μικρῶν κατακτήσεων, τοῦ καλύτερα σήμερα τ' αὐγὸ ἀπὸ τὴν κότα αὔριο, ἀκόμα καὶ ἂν ὅπως λέει ὁ Ρούτα τὸ αὐγὸ εἶναι αὐγὸ ψείρας.

Τὸ ἔργο τοῦ προσηλυτισμοῦ ἐγκαταλείφθηκε (τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχουν οἱ «ἐξατομικευμένοι ἄνθρωποι»;). Ἡ ἱστορικὴ δράση τοῦ προλεταριάτου δὲν μπόρεσε, παρ' ὅλη τὴν ἀποτελεσματικότητά της νὰ ἐνταχθεῖ στὸ προταῖς ἀνάπτυξης τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας. Ἀκόμα καὶ ἀπὸ ρεφορμιστικὴ ἀποψη ἡ «Κριτικὴ κριτικὴ» ἔδρασε καταστροφικά. Ἐξαιτίας τῆς συνηθισμένης ἀντίληψης τοῦ «αὐγοῦ τῆς ψείρας» παραμελήθηκαν τὰ μεγάλα ἐθνικὰ προβλήματα πού ἐνδιαφέρουν ὅλο τὸ ἰταλικὸ προλεταριάτο. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι τὸ 1913, ὅταν τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα παρουσιάστηκε στὶς ἐκλογὲς καθολικῆς ψηφοφορίας μὲ πρόγραμμα καθαρὰ φιλελεύθερο, ἡ «Κριτικὴ κριτικὴ» δημοσίευσε δύο κείμενα μὲ χαρακτῆρα προστατευτισμοῦ γραμμένα ἀπὸ τὸν Τρέβες καὶ τὸν Τουράτι*.

* Κλ. Τρέβες, «Δημοκρατικὴ - ἱμπεριαλιστικὴ ἐλευθερία ἀνταλλαγῆς» καὶ Φ. Τουράτι «Giunta alla vittoria. Ἡ νεκρολογία τῆς δημοκρατίας», στὴν «Critica sociale», τόμος 23, τεῦχος 17.

Ἄν δὲν ὑπῆρχαν τὰ φύλλα ἐνὸς χρόνου τῆς «Unità» τοῦ Γκαετάνο Σαλδέμιμι⁶¹, ὁ Τρέβες θὰ μπορούσε ἴσως νὰ μιλά γιὰ «ἀμορφωσιά τῆς νέας σοσιαλιστικῆς γενιάς». Ἄλλὰ ὁ Σαλδέμιμι καὶ ὁ Μοντόλφο πάρα πολὺ συχνὰ ἀπέδειξαν (καὶ ἀναφέρουμε ἀνθρώπους τῆς ἴδιας τάσης μὲ τὸν Τρέβες) σὲ τί συνίστατο ἡ κουλτούρα τῆς «Κριτικῆς κριτικῆς», γιὰ νὰ μπορέσουν ἀκόμα καὶ οἱ νεώτατοι νὰ ἀνησυχῆσουν πολὺ γιὰ τὴν κατηγορία τοῦ Very Well.

Ἡ «νέα γενιά» ἀρνεῖται ἐπομένως νὰ πάρει στὰ σοβαρὰ ὄχι τὴν παλιά γωνιά ἀλλὰ ἐκείνη πού ὀριστικά τάχθηκε μὲ τίς στήλες τῆς «Κριτικῆς κριτικῆς».

Ἡ νέα γενιά φαίνεται νὰ θέλει νὰ ξαναγυρίσει στὴν γνήσια κοσμοθεωρία τοῦ Μάρξ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ πραγματικότητα, τὸ ἐργαλεῖο δουλειᾶς καὶ ἡ θέληση δὲν εἶναι ὁσύνδετα, ἀλλὰ ταυτίζονται: σ τ ο ρ ι κ ῆ π ρ ᾶ ξ η. Πιστεύουν ἐπομένως ὅτι οἱ κανόνες τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ ἀξιῶν μόνον post factum γιὰ νὰ μελετηθοῦν καὶ νὰ κατανοηθοῦν τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνουν ὑποθήκες γιὰ τὸ παρὸν καὶ γιὰ τὸ μέλλον. Πιστεύουν ὅτι δὲν κατάστρεψε ὁ πόλεμος τὸν ἱστορικό ὕλισμό, ἀλλὰ ὅτι τροποποίησε μόνον τίς συνθήκες τοῦ κανονικοῦ ἱστορικοῦ περίγυρου πού ἐξαιτίας του ἡ κοινωνικὴ συλλογικὴ θέληση τῶν ἀνθρώπων ἀπόκτησε μιὰ σημασία πού κανονικά δὲν εἶχε. Αὐτὲς οἱ νέες συνθήκες εἶναι καὶ αὐτὲς οἰκονομικά γεγονότα: ἔδωσαν στὰ παραγωγικὰ συστήματα ἕνα χαρακτήρα πού πρὶν δὲν εἶχαν: ἡ διαπαιδαγώγηση τοῦ προλεταριάτου ἀναγκαστικά ἔγινε ἀνάλογη μὲ αὐτὰ καὶ ἔφερε στὴ Ρωσία τὴν δικτατορία [δεκαεχθῶ σειρές λογοκριμένες].

Ἡ θέληση κατὰ βάθος ὑπάρχει σύμφωνα καὶ μὲ τὸν Τρέβες ἀλλὰ εἶναι ἀμυντικὴ, ὄχι ἐπιθετικὴ, εἶναι κρυμμένη ὄχι φανερὴ. Δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ κουλτούρα πού θὰ μπορούσε νὰ κάνει τὸν Τρέβες νὰ θυμηθεῖ ὅτι ὁ Ἰ. Βαπτιστῆς Βίκο εἶπε πρὶν ἀπὸ τὸν Μάρξ ὅτι ἀκόμα καὶ ἡ πίστη στὴ θεία πρόνοια ἐπενέργησε εὐεργετικά στὴν ἱστορία μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἐρέθισμα τῆς συνειδητῆς δράσης καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ πίστη στὸν «ντετερμινισμό» θὰ μπορούσε νὰ εἶχε τὴν ἴδια ἀ-

ποτελεσματικότητα στη Ρωσία για τον Λένιν και άλλου για άλλους.

II "Ένωση των Έθνων"

Στην εύτυχη χώρα της Ουτοπίας είχε όλες τις εποχές δικαίωμα πολιτογράφησης και ελεύθερης κυκλοφορίας το «ώραίο όνειρο» (όπως κατά προτίμηση λέγεται) των Ήνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης και του Κόσμου. Το «ώραίο όνειρο» έκανε να γελοούν οι συνετοί. Οι κριτικοί, οι ρεαλιστές φιλόσοφοι απέδειξαν την ασυνεπεία του, την ιστορική του απάτη. Και λογικά. Το «ώραίο όνειρο» παρουσιάζεται τώρα: άλλαξε όνομα, ονομάζεται ή Ένωση των Έθνων. Ένας άρχηγος Κράτους και ενός Κράτους πολύ σύγχρονου, ένας άνθρωπος, που απόδειξε με την απλότητα της γλώσσας του ότι είναι πιο ρεαλιστής από όλους τους εμπόρους διπλωματικών σολωμονικών⁶² γίνεται κήρυκός της: ο Ούιλσον. Μερικοί ύπουργοι της σύγχρονης Αγγλίας, χώρα κι αυτή που δεν έχει γεννήσει πολλούς όνειροπόλους⁶³, υποδέχονται με συμπάθεια και προπαγανδίζουν την φόρμουλα του Ούιλσον. Μήπως δεν πρόκειται πια για το «ώραίο όνειρο» αλλά κρύβεται σ' αυτή την ανακατασκευασμένη φόρμουλα σ' αλήθεια ένας πυρήνας πραγματικότητας; Άς το δούμε, γιατί άζει τον κόπο.

Η παλιά αντίληψη που μπορούμε να ονομάσουμε λατινική, ή δικτωρουχιανή, ανθρωπιστική, μασονική αντίληψη, ήταν και είναι ακόμα μια αυθαίρετη, αντιιστορική άοριστία τρυφερά οικοδομημένη με τσιμέντο από δάκρυα και με σωρεία αναστεναγμών. Την υποστηρίζει στην Ίταλία ο γερουσιαστής Πόντι και ό... σύντροφος Μοντιλιάνι και είναι μια έρνεστοτεστονορομονετοριανή** άοριστία που δεν θυθίζει τις ρίζες της σε καμιά οικονομικά και κοινωνικά ζων-

* Έπογραφή: A.G.. «Il Grido del Popolo», 19 Γενάρη 1918.

** Από το όνομα του ειρηνιστή δημοσιογράφου Έρνέστο Τεστονόρο Μονέτα. βραβείο Νόμπελ για την ειρήνη, 1907.

τανή ταξική μερίδα. Στη Γαλλία η επαγγελία της έγινε από την Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου, από τους σοσιαλιστές όλων των τμημάτων και από εκείνο το συνονθύλευμα ανιαρών ρητόρων και πολυάσχολων ανθρώπων που συγκροτούν το ριζοσπαστικό - σοσιαλιστικό κόμμα.

Και στην Γαλλία επίσης δεν είναι ένα οικονομικό - κοινωνικό ρεύμα που την οικειοποιείται. Παραμένει καθαρή ιδεολογία που άνθισε στους γόνιμους κάμπους της πολιτικής και δημοσιογραφικής φλυαρίας: είναι το φάντασμα της γιαικωδίνικης Γαλλίας που με γκρίζο μπερέ και καρμινιόλα σείει τον πυρσό της αδελφότητας, της ισότητας, της ελευθερίας, ή ήρωίδα της απελευθέρωσης των λαών, ή τιμωρός όλων των πιά εκλεκτών και σκοτεινών στά λόγια κατακτήσεων του ανθρώπινου πνεύματος.

Όστόσο στον αγγλοσαξωνικό κόσμο η ιδεολογία παρουσιάζεται κάτω από άλλο ένδυμα και με πολύ διαφορετικές έγγυήσεις σοβαρότητας και συγκεκριμένου. Στον αγγλοσαξωνικό κόσμο, Ένωση των Έθνων σημαίνει το έξης: αναγκαιότητα του σύγχρονου καπιταλισμού, επίκαιρη πολιτική μορφή διεθνούς συμβίωσης που να είναι καλύτερα προσαρμοσμένη στην αναγκαιότητα της παραγωγής και των ανταλλαγών.

Ο Γούντροου Ουίλσον έφτασε στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών για να εκπροσωπήσει εκεί τα πολιτικά συμφέροντα μιας καπιταλιστικής μερίδας που είναι ή πεμπουσία του καπιταλισμού: των παραγωγών που δεν είναι προστατευμένοι και που δεν μπορούν να είναι προστατευμένοι, των βιομηχάνων που εξάγουν, που έχουν ανάγκη νέων αγορών, που μπορούν να ζημιωθούν μέσα στη μεγάλη και αβθόρμητη ανάπτυξη τους από τους προστατευτισμούς άλλων χωρών. Η πολιτική τους ιδεολογία είναι ή φιλελεύθερη δημοκρατία κι αυτή που υποστηρίζει την ελεύθερη ανταλλαγή εμπορευμάτων, που στις προτελευταίες εκλογές κατατρόπωσε την ριζοσπαστική, την κερδοσκοπική, προστατευτική, δημοκρατία των τράστ.

Γι' αυτή την άστική τάξη Ένωση των Έθνων σημαίνει διάλυση των πολιτικών ύπολειμμάτων του φεουδαρχι-

σιμού. Ἡ ἀστική οἰκονομία σ' ἓνα πρῶτο χρονικό διάστημα διέλυσε τίς μικρές ἐθνότητες, τίς μικρές φεουδαρχικές ομάδες, ἐλευθέρωσε τίς ἐσωτερικές ἀγορές ἀπὸ τὰ ἐμπόδια τῶν ἀνταλλαγῶν. πού δέσμευαν τὴν κυκλοφορία, πού ἐμπόδιζαν τὴν παραγωγή νὰ μεταλλαγεῖ καὶ νὰ ἐξαπλωθεῖ. Ἡ ἀστική οἰκονομία γέννησε ἔτσι τὰ μεγάλα σύγχρονα ἔθνη. Στὶς ἀγγλοσαξωνικές χώρες προχώρησε πάρα πέρα: στὸ ἐσωτερικὸ ἢ φιλελεύθερη πρακτικὴ δημιούργησε θαυμάσιες ἀτομικότητες, σίγουρη ἐνέργεια, προετοιμασμένες στὸν ἀγῶνα καὶ στὸν ἀνταγωνισμό, ἀποκέντρωσε τὰ Κράτη, τὰ ἀπογραφειοκρατικοποίησε. Ἡ παραγωγή χωρὶς συνεχεῖς παγίδες ἀπὸ μὴ οἰκονομικές δυνάμεις, ἀναπτύχθηκε μὲ μὰ πνοὴ πού ἀγκάλιασε ὅλο τὸν κόσμο, κατέκλεισε τίς ἀγορές μὲ σωρεῖα ἐμπορευμάτων καὶ πλοῦτου. Συνεχίζει νὰ ἐνεργεῖ. Αἰσθάνεται πνιγμένη ἀπὸ τὴν ἐπιβίωση τοῦ προστατευτισμοῦ σὲ πολλὰ ἀπὸ τίς εὐρωπαϊκές καὶ παγκόσμιες ἀγορές. Οἱ ἀγῶνες γιὰ τίς τιμές δὲν τὴν αἰφνιδιάζουν, γνωρίζει ἀπὸ πρακτικὴ ἐμπειρία ὅτι εἶναι θλαβεροὶ καὶ γιὰ τίς δύο ἀντιμαχόμενες πλευρές. Δημιουργεῖ τὴν εἰρημιστικὴν ἰδεολογία τοῦ Νόρμαν Ἄντζελ⁶⁴, ὥστόσο ἀποδεικνύεται ἱκανὴ νὰ κάνει πόλεμο καὶ νὰ ἐπιμείνει δυναμικὰ ὄχι λιγότερο καὶ ἀπὸ τὰ πλέον ἐτοιμοπόλεμα μιλιταριστικὰ Κράτη.

Σ' αὐτὴ τὴν καμπὴ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου ἐξαπολύει τὴν ἰδεολογία τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἐθνῶν. Αὐτὴ ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὴν ὑποστηρίκτρια τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου ἀγγλοσαξωνικὴ ἀστικὴ τάξη τὴν πολιτικὴν ἐγγύηση τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τοῦ αὔριο καὶ τῆς περαιτέρω καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Εἶναι ἡ ἀπόπειρα νὰ προσαρμοστεῖ ἡ διεθνὴς πολιτικὴ στὶς ἀναγκαιότητες τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν. Ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὸ κάθε κράτος, ἐκείνη τὴν ἐγγύηση ἀσφάλειας καὶ ἐλευθερίας, πού ἀντιστοιχεῖ στοὺς κόλπους τοῦ κάθε κράτους στὸ *habeas corpus*⁶⁵ γιὰ τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερία καὶ ἀσφάλεια τοῦ κάθε πολίτη. Εἶναι τὸ μεγάλο ἀστικὸ ὑπερεθνικὸ Κράτος πού διέλυσε τοὺς τελωνειακοὺς φραγμοὺς, πού διεύρυνε τίς ἀγορές, πού διεύρυνε τὴν πνοὴ τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἐπιτρέπει τίς με-

γάλες επιχειρήσεις, τις μεγάλες διεθνείς καπιταλιστικές συγκεντρώσεις.

Αυτή η πολιτική ιδεολογία είναι συνάρτηση των ανταλλαγών. Το εργαλείο παραγωγής που την παρήγαγε είναι οι διεθνείς ανταλλαγές, που έχουν και αυτές παραγωγική αξία, γιατί, ελεύθερες από τελωνειακά εμπόδια, επιτρέπουν την μέγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και της ικανότητας του προλεταριάτου για εργασία. Αντιπροσωπεύει, ή Ένωση των Έθνων ένα ξεπέρασμα της ιστορικής περφόδος των συμμαχιών και των στρατιωτικών συμφωνιών. Αντιπροσωπεύει μιάν εξίσωση της πολιτικής με την οικονομία, μιá συγκόλληση των εθνικών αστικών τάξεων σε αυτό που τις αδελφώνει πάνω από τις πολιτικές διαφοροποιήσεις: το οικονομικό συμφέρον. Νά γιατί η ιδεολογία επικράτησε νικηφόρα στα δυο μεγάλα φιλελεύθερα και υποστηρίζοντα το ελεύθερο εμπόριο, αγγλοσαξωνικά κράτη και έχει σ' αυτά γερές βάσεις και αντιπροσωπεύει κάτι πάρα πάνω από ένα βικτωριανό «ώραίο όνειρο». Και νά γιατί δεν βρίσκει υποστηρικτές που νά μπορούν νά την πραγματώσουν στην Ιταλία και στην Γαλλία: γιατί η Γαλλία και η Ιταλία είναι προστατευτικές και δεν είναι μιá τάξη που κατέχει την εξουσία αλλά μικρές πολιτικές ομάδες εκπρόσωποι του κερδοσκοπισμού περισσότερο, παρά μιá ισχυρή και δυναμική αστικής οικονομίας.

Ντιαμαντίνο *

Σήμερα θέλω νά σ'αξ διηγηθώ την ιστορία του Ντιαμαντίνο, όπως εγώ ο ίδιος την άκουσα πριν πολλά χρόνια, που είπώθηκε σε μιá μακροσκελή και άνιαρή ειρηνιστική διάλεξη του καθηγητή Μάριο Φάλκι. Ο Ντιαμαντίνο ήταν ένα μικρό βλογο που γεννήθηκε σ' ένα ορυχείο άνθρακα ενός αγγλικού λεκανοπεδίου. Η μάνα του — κατημένη φο-

* Ανυπόγραφο, στο «Avanti!», πεδεμοντέζικη έκδοση, 21 Γενάρη 1918, στη στήλη «Sotto la Mole».

ράδα! — αφού πέρασε τὰ πρῶτα καὶ πιδ ὥραια χρόνια τῆς ζωῆς τῆς στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀπολαμβάνοντας τὸν ἥλιο καὶ τὸ χαμόγελο τῶν λουλουδιῶν πού ἀνάμεσά τους ἔπαιζε φλωαρώνας λάγνα ὁ ζέφυρος, χρησιμοποιοῦθηκε γιὰ νὰ τραβᾷ τὰ θαγόνια μὲ τὰ ὄρυκτὰ ἀπὸ μερικές ἑκατοντάδες μέτρα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ὁ Ντιαμαντίνο ἔτσι μεγάλωσε ἀνάμεσα στὴ μουτζούρα, στὴ σκοτεινιά τοῦ σκληροῦ κόπου καὶ δὲν εἶδε ποτέ, ὁ δύστυχος τὰ λουλουδάκια τῶν λιβαδιῶν καὶ δὲν χλιμίντρισε ποτέ γιὰ τὴν ἀφθονία τῶν νεανικῶν χυμῶν, στοὺς ἀρωματισμένους ζέφυρους τῆς ἡλιοξῆς. Καὶ δὲν θέλησε ποτέ νὰ πιστέψει τίς ὠραιότατες περιγραφές πού ἡ μάνα του ἔκανε κάθε τόσο γιὰ τίς ὀμορφιές, τὴν λαμπρότητα πού ἔχουν τὰ ἔρρεσρὰ καὶ παχιά βοσκοτόπια πού κάνουν τὰ ζωντανὰ νὰ χαίρονται κάτω ἀπὸ τὸ φεγγαρόφωτο. Ὁ Ντιαμαντίνο πίστεψε πάντα ὅτι ἡ σεβαστὴ του ἡ μάνα κορβίδευε ὀμορφα καὶ πέθανε ἀνάμεσα στὴ μουτζούρα καὶ στὴ καρβουνόσκηνη πεσιμένος ὅτι τ' ἄστρα, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι ἦταν φαντάσματα γεννημένα στὸ λίγο πειραγμένο μυαλὸ τῆς κουρασμένης καὶ ἀποκαμωμένης φοράδας πού τραβοῦσε τὰ θαγόνια.

Λοιπόν, ναί, ἐμεῖς εἴμαστε πολλοὶ Ντιαμαντίνοι, ἀλλὰ ὄχι «ἐμεῖς ὡς ἄνθρωποι» ἀπὸ σεβασμὸ στὴν αἰώνια εἰρήνην ὅπως ἤθελε στὴν διάλεξή του ὁ καθηγητὴς Μάριο Φάλκι, μὰ «ἐμεῖς ὡς Ἴταλοι» ἀπὸ σεβασμὸ σὲ μιὰ πολὺ πιδ ταπεινὴ καὶ μετριόφορον μορφή πολιτισμένης συμβίωσης : ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἐγγυημένη σ' ὅλους τοὺς πολίτες ἀπὸ τὸ ἀστικὸ ἀτομικιστικὸ καθεστῶς.

Σεῖουν μπροστὰ στὰ μάτια μας τὸ φοβερὸ θέαμα τῆς κοινωνικῆς καταστροφῆς στὴ Ρωσία, τῶν ἐ λ ε ὕ θ ε ρ ω ν ρώσων πολιτῶν, ἔρμαιο ὄλων τῶν ἐπιθέσεων, ἀδέβαιοι γιὰ τίς περιουσίες τους, περιπλανώμενοι στὰ δόση σκεπάζοντας τὰ σκελετωμένα τους κορμὰ μὲ κουρέλια, ἀρπάζοντας τίς ρίζες ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ χορτάσουν. Καὶ ἀντιπαράθετον τὴν δ : κ ἡ μ α ς ἐλευθερία, τὴν δ ι κ ἡ μ α ς ἀσφάλεια.

Μὰ ἐμεῖς εἴμαστε ὡς τὸν Ντιαμαντίνο. Τὴν δ : κ ἡ

μας ασφάλεια, την δική μας ελευθερία δὲν τις εἶδαμε ποτέ. Μᾶς μιλοῦν γιὰ ἓνα κόσμον πού δὲν εἶδαμε ποτέ, ὅπου ποτέ δὲν ζήσαμε [σαρανταδύο σειρές λογοκριμένες].

Ἀκούσαμε νὰ λέγεται ὅτι αὐτὴ ἡ ελευθερία, αὐτὴ ἡ ασφάλεια εἶναι ἐξασφαλισμένη στοὺς πολίτες σὲ ἄλλες χώρες. Ἐχομε εἰδήσεις γι' αὐτὸ ἀπὸ βιβλία καὶ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες. Πρόσωπα ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης μᾶς τὸ ἐπιβεβαίωσαν, μερικοὶ ἀπὸ μᾶς μπόρεσαν νὰ τὸ διαπιστώσουν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀκούσιων περιοδῶν τους στὸ ἐξωτερικό. Μὰ στὴ δική μας χώρα; Γιὰ τὴν δική μας χώρα παραινόμενε στὴν ψυχικὴ διάθεση τοῦ Ντιμαντίνου: μᾶς φαίνεται: ὅτι ἀκοῦμε περιγραφές γιὰ μιὰ χώρα μαγευτικὴ, δνειρική, κατοικημένη ἀπὸ, ποιὸς ξέρει:, ποιὰ θαυμάσια πλάσματα τῆς φαντασίας. Ἡ ελευθερία, ἡ ασφάλεια; Δὲν καταφέρνουμε, πρακτικά, νὰ τὶς παρουσιάσουμε: εἶναι ὁ μῦθος, τὸ παραμῦθι, ἡ Ἐδέμ πού τείνουμε ὅταν, μὰ ἀπὸ τὶς λίγες νύχτες τοῦ χρόνου χωρὶς νὰ ἔχομε στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ἀπογεύματος καμιά ἐνόχληση, κομώματα ἡσυχου καὶ τὸ μαγικὸ ὄνειρο μᾶς κάνει νὰ ζοῦμε σὲ κόσμους ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ.

Συνταγματικὴ [Συνέλευση] καὶ Σοβιέτ *

Ἡ διάλυση τῆς Συνταγματικῆς ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτη τῆς συνέλευση **, δὲν εἶναι μόνον ἓνα ἐπεισόδιο γιὰ κωδικοποίησης βίας, ὅπως ἀρέσει νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους πού δὲν ἔχουν κατανοήσει ἀκόμα τίποτα ἀπ' ὅσα συμβαίνουν στὴ Ρωσία.

Ἡ Συνταγματικὴ ἦταν ὁ ἀόριστος καὶ συγκεχυμένος μῦθος τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου. Διανοουμενιστικὸς μῦθος, μὰ συνέχεια στὸ μέλλον τῶν κοινωνικῶν τάσεων πού μπορούσαν νὰ συλλεγοῦν στὸ πιὸ φανερό καὶ ἐπιφανειακό

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 26 Γενάρη 1918.

** Τὴν νύχτα τῆς 18 πρὸς 19 Γενάρη 1918.

τμήμα τῶν συγκεχυμένων ἐπαναστατικῶν δυνάμεων τῆς περιόδου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση.

Αὐτὲς οἱ δυνάμεις ξεκαθαρίστηκαν καὶ ὀρίστηκαν σὲ μεγάλο βαθμῶ, καὶ ὄλο καὶ περισσότερο ξεκαθαρίζονται καὶ ὀρίζονται. Αὐτὲς ἐπεξεργάζονται: τῶρα αὐθόρμητα, ἐλεύθερα σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ τους φύση τίς ἀντιπροσωπευτικὲς μορφές διὰ μέσου τῶν ἑποίων ἢ κυριαρχία τοῦ προλεταριάτου θὰ πρέπει: νὰ ἀσχεῖται. Αὐτὲς οἱ ἀντιπροσωπευτικὲς μορφές δὲν εἶναι ἀναγνωρισμένες στὴ Συνταγματικὴ, σ' εἶνα κοινοβούλιο δηλαδὴ δυτικῶ τύπου, ἐκλεγμένο σύμφωνα μὲ τὰ συστήματα τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Τὸ ρώσικο προλεταριάτο μᾶς πρόσφερε ἕνα πρῶτο μοντέλο ἀμεσης ἀντιπροσώπευσης τῶν παραγωγῶν: τὰ Σοβιέτ. Τῶρα ἡ κυριαρχία ἐπανῆλθε στὰ Σοβιέτ. Ὅριστικά; Ἡ ἀπόλυτη ἔλλειψη πληροφοριῶν γι' αὐτὸ ποὺ σκέφτονται καὶ ὑποστηρίζουν σχετικὰ μ' αὐτὸ στὸ περιβάλλον τοῦ ρώσικου προλεταριάτου, δὲν ἐπιτρέπει καμιά ἀπάντηση.

Γνωρίζουμε μόνο τὸ ἐπιφανειακὸ μέρος τῶν γεγονότων, δὲν γνωρίζουμε γι' αὐτὰ τὸ ἐσώτατο πνεῦμα ποὺ τὰ ζωογονεῖ. Βλέπουμε στὴ διάλυση τῆς Συνταγματικῆς μόνο τὸ βίαιο ἐξωτερικὸ φαινόμενο, μιὰ δυναμικὴ πράξη. Γιακωβινισμός; Ὁ γιακωβινισμὸς εἶναι ἕνα φαινόμενο ἐξ ὀλοκλήρου ἀστικὸ, φαινόμενο μειονοτήτων τέτοιων ἀρχαία καὶ ἐν δυνάμει. Μιὰ μειοψηφία ποὺ εἶναι σίγουρη διὸ θὰ γίνεῖ ἀπόλυτη πλειοψηφία, ἀν ὄχι καὶ τὸ σύνολο τῶν πολιτῶν, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γιακωβίνικη, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει σὰν πρόγραμμα τὴν αἰώνια δικτατορία. Αὐτὴ ἀσχεῖ προσωρινὰ τὴν δικτατορία, γιὰ νὰ ἐπιτρέψει στὴν πραγματικὴ πλειοψηφία νὰ ὀργανωθεῖ, νὰ συνειδητοποιήσῃ τίς ἐσωτερικὲς ἀναγκαιότητές της καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν δικὴ της τάξη πραγμάτων ἔξω ἀπὸ κάθε ἀπριορισμὸ, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐνδογενεῖς νόμους αὐτῆς τῆς ἀναγκαιότητος [τρὲς σειρές καὶ τρία τέταρτα λογοκρινόμενες].

Ἡ οικονομικὴ ὀργάνωση καὶ ὁ σοσιαλισμὸς *

Δημοσιεύουμε αὐτὸ τὸ κείμενο ἐνὸς νεολαίου συντρόφου **, γιὰτὶ αὐτὸς μᾶς διαβεβαιώνει ὅτι ἀντανακλάται σ' αὐτὸ ἡ σκέψη ἐνὸς σημαντικοῦ τομέα τοῦ τορινέζικου σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Ἀρνούμαστε ἐκ τῶν προτέρων κάθε ἐρευνα τῆς ἱστορίας τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἱστορίας ἔκφρασης τῶν ἰδεῶν. Τὸ ἐξετάζουμε αὐτὸ καθ' αὐτό, ἀκριβῶς ὡς ἐκδήλωση πεπο:θήσεων πὺ μποροῦν νὰ εἶναι συλλογικὲς καὶ μποροῦν νὰ καθορίσουν μιὰν εἰδικὴ ἀντιμετώπιση.

Σύμφωνοι: σὲ γενικὲς γραμμὲς μὲ πάρα πολλὲς ἀπὸ τίς διαπιστώσεις τοῦ συντρόφου R.F. πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἐσφαλμένες μερικὲς κρίσεις καὶ μερικὲς συνέπειες ἀπ' αὐτές. Τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οικονομίας, μεταξὺ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος πὺ ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὴν συνδικαλιστικὴ κριτικὴ, γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ μιὰ θεωρητικὴ ἀφαίρεση πὺ ὀφείλεται στὴν ἐμπειρικὴ ἀναγκαιότητα ἐξ ὀλοκλήρου πρακτικῆς, τὸ νὰ ἀπομονώνεις δηλαδὴ προσωρινὰ τὴν δραστηρία κοινωνικὴ ἐνότητα γιὰ νὰ τὴν μελετήσεις καλύτερα γιὰ νὰ τὴν κατανοήσεις καλύτερα. Γιὰ τὴν ἀνάλυση ἐνὸς φαινομένου, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι χάρι τῆς ἀναγκαιότητας τῆς μελέτης, νὰ ἀναγάγουμε αὐτὸ τὸ φαινόμενο στὰ λεγόμενα στοιχεῖα τοῦ πὺ στὴν πραγματικότητα τὸ καθένα δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ ἴδιο τὸ φαινόμενο πὺ ἐξετάζεται σὲ μιὰ χρονικὴ στιγμή ἀντὶ μιᾶς ἄλλης μὲ τὴν ἐπιδί-

* Ἀνυπόγραφο, προσημεῖωση τοῦ συντάκτη, «Il Grido del Popolo», 9 Φλεβάρη 1918.

** Τὸ ἄρθρο μὲ τὸν παραπάνω τίτλο σύμφωνα μὲ τὴν προσημεῖωση τοῦ συντάκτη πὺ πρόσθεσε ὁ Γκράμοι ἔχει τὴν ὑπογραφή R.F. Ὁ συγγραφέας κάνει διαχωρισμὸ ἀνάμεσα σὲ «κοινωνικὸ ὀργανισμὸ» καὶ σὲ «περιβάλλον» καὶ διαπιστώνει ὅτι «ἡ ἀπόπειρα νὰ ἀλλάξει ὁ ὀργανισμὸς μέσο ἀπὸ ἀλλαγὴ τοῦ περιβάλλοντος φάνηκε ὅτι ἦταν ἓνα ὄνειρο». Ὁ R.F. κάνει πολεμικὴ καὶ μὲ τοὺς ὑποστηρικτὲς ἐπίσης τῆς κοινοβουλευτικῆς μεθόδου.

ωξη ενός ιδιαίτερου σκοπού αντί ενός άλλου. Ἄλλὰ ἡ κοινωνία, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, εἶναι πάντα καὶ μόνο μὴ ιστορική ἐνότητα, μὰ ἐνότητα ἰδεῶν πού ἀναπτύσσεται ἀρνούμενη τὸν ἑαυτὸ της καὶ ξεπερνώντας τὸν ἑαυτὸ της συνεχῶς. Πολιτική καὶ οἰκονομία, περιβάλλον καὶ κοινωνικὸς ὄργανισμὸς εἶναι ὅλα ἓνα, πάντα, καὶ εἶναι μὴ ἀπὸ τίς πιδ μεγάλες ἀρετὲς τοῦ μαρξισμοῦ νὰ ἔχει διαπιστώσει αὐτὴ τὴν διαλεκτικὴ ἐνότητα. Συνέθη νὰ ἔχουν εἰδικευτεῖ οἱ συνδικαλιστὲς καὶ οἱ ρεφορμιστὲς, λόγῳ ἐνὸς λάθους τῆς δικτῆς τους σκέψης, σὲ ἓνα διαφορετικὸ τομέα ἐμπειρικῆς σοσιαλιστικῆς διαλέκτου. Οἱ μὲν ξεριζώσαν αὐθαίρετα ἀπ' τὴν ἐνότητα τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος τὸν ὄρο οἰκονομία, οἱ δὲ τὸν ὄρο πολιτική. Οἱ μὲν ἀποκρυσταλλώνονται στὴν ἐπαγγελματικὴ ὀργάνωση καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀρχικοῦ λάθους τῆς σκέψης τους κάνουν κακὴ πολιτικὴ καὶ χεῖριστη οἰκονομία, οἱ δὲ ἀποκρυσταλλώνονται στὴν κοινοβουλευτικὴ νομοθετικὴ ἐπιφανειακότητα καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο κάνουν κακὴ πολιτικὴ καὶ χεῖριστη οἰκονομία. Ἀπ' αὐτὲς τίς παρεκκλίσεις γεννιέται ἡ τύχη καὶ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ, πού ἐπαναφέρει τὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα στὴν ἐνότητά της καὶ προσπαθεῖ νὰ κάνει πολιτικὴ καὶ οἰκονομία χωρὶς ἐπίθετα, δηλαδὴ βοηθᾷ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν αὐτοσυνειδητοποίηση τῆς προλεταριακῆς καὶ καπιταλιστικῆς αὐθόρμητης, ἐλεύθερης, ἱστορικῆς ἀναγκαιᾶς ἐνέργειας, γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμό τους προσωρινὲς συνθέσεις ὅλο καὶ πιδ ἔλσκληρωμένες καὶ τέλειες πού θὰ πρέπει νὰ κορυφωθοῦν στὴν τελευταία πράξη καὶ στὸ τελευταῖο γεγονός στὸ ὅποιο ὅλες περιέχονται χωρὶς κατάλοιπα προνομίων καὶ ἐκμεταλλεύσεων. Ἡ ἀντιθετικὴ ἱστορικὴ δραστηριότητα δὲν θὰ καταλήξει οὔτε σ' ἓνα ἐπαγγελματικὸ Κράτος σὰν ἐκεῖνο πού ὄνειρεύονται οἱ συνδικαλιστὲς, οὔτε σὲ ἓνα Κράτος πού νὰ μονοπωλεῖ τὴν παραγωγή καὶ τὴν διανομὴ ὅπως ὄνειρεύονται οἱ ρεφορμιστὲς. Ὡστόσο σὲ μὴ ὁ ρ γ ἄ ν ω σ η τῆς ἐλευθερίας ὄλων καὶ γιὰ ὄλους πού δὲν θὰ ἔχει κανένα σταθερὸ καὶ ὀριστικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ θὰ εἶναι μὴ συνεχῆς ἔρευνα νέων μορφῶν, νέων σχέσεων πού ὄλο καὶ περισσότερο θὰ προσαρ-

μιζούνται στις ανάγκες των ανθρώπων και των ομάδων για να είναι: σεβαστές όλες οι πρωτοβουλίες αρκεί να είναι ωφέλιμες για να είναι: όλες οι ελευθερίες ανεκτές, αρκεί να μην είναι προνομιακές. Αυτοί οι συλλογισμοί δοκιμάζονται ζωντανά και συνταραχτικά στη ρωσική επανάσταση, ή οποία μέχρι τώρα υπήρξε μια κατ'έξοχήν τιτάνια προσπάθεια για να μην επικρατήσει οριστικά καμιά από τις στατικές αντιλήψεις του σοσιαλισμού, κλείνοντας την επανάσταση και επαναφέροντάς την μοιραία σ' ένα άσπικθ καθεστώς που αν έπαιρνε φιλελεύθερη μορφή, πολιτικά και οικονομικά θα έδινε μεγαλύτερες έγχυσεις για την ιστορικότητα ενός επαγγελματικού καθεστώτος ή ενός συγκεντρωτικού και κρατολατρικού καθεστώτος.

Δέν είναι άκριθής ή βεβαίωση ότι ή σοσιαλιστική πολιτική δραστηριότητα είναι τέτοια μόνο γιατί προέρχεται: από ανθρώπους που λέγονται σοσιαλιστές. Με τον ίδιο τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε για οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα ότι αυτή ανταποκρίνεται στο όνομά της, μόνο και μόνο γιατί το ίδιο επίθετο οικειοποιούνται οι άνθρωποι που την εξασκούν.

Θα ήταν πολύ καλύτερο αν την κακή πολιτική την όνομάζαμε με το αληθινό της όνομα, της *самогга*⁶⁶ και αν δέν παρασυρόμαστε και μαγευόμαστε από τους καμιορίτες μέχρι του σημείου να αρνούμαστε μια δραστηριότητα που είναι έλοκληρωτικά αναγκαία στο κίνημά μας. Κατά τ' άλλα έ Κάουτσκι με όξυδέρκεια παρατήρησε ότι ή κοινοβουλευτική και πολιτική φοβία είναι μια μικροαστική αδυναμία των αδρανών που δέν θέλουν να προσπαθήσουν όπως είναι απαραίτητο να έλέγξουν τους αντιπροσώπους τους για να γίνουν απόλυτα ένα με αυτούς ή να δημιουργήσουν τις προ-υποθέσεις ώστε οι αντιπρόσωποι να γίνουν έξ έλοκληρου ένα με αυτούς.

Ὁ Οὐίλιων καὶ οἱ Ρῶσοι Μαξιμαλιστὲς *

Ἐπάρχει στὴν ἱστορία μιὰ λογικὴ ἀνώτερη ἀπὸ τὰ τυχαῖα γεγονότα, ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τῶν ἰδιαίτερων ομάδων, ἀπὸ τὴν συνεισφορά τοῦ κάθε ἔθνους ξεχωριστά. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὲς οἱ θελήσεις, αὐτὲς οἱ δραστηριότητες, αὐτὲς οἱ συνεισφορὲς εἶναι προσπάθειες μάταιες, ψεύτικες ἀπόπειρες αὐτῶν ποὺ ἔχουν ψευδοσθήσεις, ποὺ πιστεύουν ὅτι θὰ σφετεριστοῦν καὶ ἴσως ἐπιβληθοῦν στὸ ἀναπόφευκτο τῶν γεγονότων.

Ἡ δημιουργικὴ ἱκανότητα τῶν θελήσεων καὶ τῶν ἀνθρώπινων πρωτοβουλιῶν εἶναι περιορισμένη στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο. Αὐτὸ ποὺ συχνὰ παρουσιάζεται δὲν εἶναι παρὰ μόνο ἡ ἀνώφελη εἰκόνα τῆς ζωῆς. Τὰ πάθη μας, οἱ ἐπιθυμίες μας, μᾶς σπρώχνουν νὰ ἐρμηνεύσουμε τὰ μεμονωμένα γεγονότα μὲ ἓνα τρόπο καὶ ὄχι μ' ἓναν ἄλλο. Καὶ αὐτὲς οἱ ἴδιες ἐρμηνεῖες γίνονται μὲ τὴ σειρά τους καθοριστικὲς γιὰ τὴν ἱστορία, προκαλώντας ἐνεργὸ δραστηριότητα ἀκόμα καὶ σὲ μικρὴ ἀκτίνα καὶ γιὰ μικρὰ γεγονότα. Ἐν τῷ μεταξύ στὴν κολοσσαία σύγκρουση πολλῶν ἀντιθετικῶν δραστηριοτήτων ποὺ συνθλίβονται ἢ ὀλοκληρῶνται, ἡ ζωὴ συνεχίζεται ἀδυσώπητα σύμφωνα μὲ μὴν εὐθεία ποὺ προκύπτει ἀπ' αὐτὲς τίς συνθλίψεις καὶ τίς ὀλοκληρώσεις. Μόνο ὅσ τ ε ρ α μπορούμε νὰ κρίνουμε καὶ αὐτὸ τὸ ὕστερα ἀναφέρεται λιγότερο ἢ περισσότερο στὸ μέλλον, ὅσο πιὸ ἐκτεταμένες καὶ μεγάλες εἶναι οἱ δυνάμεις ποὺ συγκρούονται, ὅσο πιὸ βαθιά εἶναι τὰ στρώματα τοῦ ἀνθρώπινου συνόλου ποὺ συμμετέχουν στὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα.

Ἐπάρχουν στὴν ἱστορία ἤττες ποὺ ἀργότερα ἐμφανίστηκαν ὡς νίκες λαμπρότατες, ὑποτιθέμενοι νεκροὶ ποὺ ἔκαναν νὰ μλοῦν γιὰ αὐτούς, θορυβωδῶς, πτάγματα, ποὺ ἀπὸ τίς στάχτες τους ξεπήδησε ἡ πιὸ ἔντονη καὶ παραγωγικὴ σὲ ἀξίες ζωή.

Μεμονωμένα οἱ ἄνθρωποι, μεμονωμένα οἱ ομάδες μποροῦν νὰ νικηθοῦν, μποροῦν νὰ πεθάνουν, μπορεῖ ἀκόμα καὶ

* Ἀναπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 2 Μάρτη 1918.

νά μὴν τοὺς θυμᾶται κανεῖς. Ἀλλὰ δὲν πεθαίνει ἡ καλὴ τους δραστηριότητα, δὲν πεθαίνει ἡ σκέψη τους στὸ βαθμὸ πού ἐκφράζει ἕναν λογικὸ διακαὴ πόθο τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης. Ἀντίθετα, διαδίδεται, γίνεται ἐνέργεια τοῦ πλήθους, μετασχηματίζεται σὲ ἔθιμο καὶ νικᾶ καὶ ἐπικρατεῖ νικηφόρα.

Συχνὰ ὅποιοι φαινόνταν νὰ ἔχει συντρίψει καὶ νικήσει, γίνεται ὁ κληρονόμος τοῦ ἀντιπάλου, τὸν ἀντικαθιστᾶ ἀσυνείδητα στὸ ἔργο του. Ὁ Χριστιανικὸς Μεσαίωνας ὅλο καὶ ἀποκαλύπτονταν καλύτερα σὰν ὁ ὀλοκληρωτῆς καὶ συνεχιστῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὁποίου ἀντιθέτως φαινόνταν, στοὺς λόγιους, ὁ ὀδελυρὸς νεκροθάφτης.

Τὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ μεγάλη κλίμακα ὁ πολιτισμὸς εἶναι κάτι πού δὲν γίνεται σ' ἕνα χρόνο ἢ σὲ ἔξι μῆνες. Γι' αὐτὸ οἱ δημιουργοὶ του πρέπει νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴ δράση; Ἡ ἱστορία ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μάρτυρες καὶ ἀπὸ νικημένους ὅπως καὶ ἀπὸ τοὺς θριαμβευτῆς· θρέφεται ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἡρώων καὶ ἀπὸ τὴν ἀνώνυμη θυσία τοῦ πλήθους. Ποιὸς μπορεῖ νὰ κρίνει κάθε φορὰ μὰ ἦττα καὶ μὰ νίκη, μὰ θυσία καὶ ἕνα παραπάτημα; Ἀλλὰ ὁ κόσμος ἀπὸ ἐλαφρόμαλους καὶ ἡλίθιους εἶναι κατοικημένος περισσότερο, παρά ἀπὸ ἔξυπνους καὶ σοβαροὺς ἀνθρώπους. Καὶ τὸ σήμερα, οἱ ἀνάγκες τοῦ σήμερα ὠθοῦν στὴν ἀδικία, στὴν ἀφροσύνη, στὸ περιπαιχτικὸ χαμόγελο. Εἶναι ἀνώφελη κάθε ἐπίπληξη. Μόνο ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἤδη συντελεσμένο γεγονός ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀξία του. Πολλοὶ ἀστοὶ καταριοῦνται ἀκόμη τὸν γαλλικὸ γιαικωδινισμό τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης καὶ δὲν εἶναι ἀκόμη πεισμένοι ὅτι χωρὶς ἐκεῖνη τὴν βία, χωρὶς ἐκείνες τὶς τερατώδεις ἀδικίες, χωρὶς νὰ ἔχει χυθεῖ τὸ αἷμα ἀκόμη καὶ τῶν ἀθώων, θὰ ἦταν ἀκόμα σκλάβοι καὶ οἱ γυναῖκες τους θὰ ἦταν πιδὸ πολὺ πόρνες τῶν κυρίων φεουδαρχῶν, παρά γυναῖκες τους.

Νέες ἀρμονίες διαμορφώνονται, συνθέσεις ζωῆς πιδὸ ἀνώτερες καὶ ἀνθρώπινες. Οἱ γνώμες μετασχηματίζονται μὲ τὸ κεντρί τῶν ἀναγκαιοτήτων πού παρακινοῦν, πλησιάζουν μὰ ἰδέα ἡδὴ περιφρονημένη γιατί δὲν κατανοήθηκε, δὲν

αφομοιώθηκε πολιτικά. Μεταβολές επαληθεύονται χωρίς λογικές αποδείξεις μεταβίβασης.

Στην αρχή είναι λίγα τὰ άτομα πού δονούνται στην έντυπωση ιδεολογικών ρευμάτων πού ή μεγάλη μάζα δέν αποδέχεται. Οί λίγοι κολλαπλασιάζονται διασπαρμένοι: στον μεγάλο χώρο του πολιτισμένου κόσμου: έντυπωσιάζουν ομάδες και κόμματα. Οί γνώμες ταλαντεύονται: έως δτου ένα όλόκληρο κοινωνικό στρώμα, μιὰ τάξη, μιὰ έκτεταμένη ομάδα φτάνει: στο επίπεδο νά κατανοήσει, νά κάνει δικιά του μιὰ ιδέα. Αποκαλύπτονται νέες σχέσεις μεταξύ των ιδεολογιών και της οικονομίας. Παραγωγικά στρώματα, πού είχαν θυσιαστεί, είχαν καταπιεστεί για νά ώφεληθούν οί δεσποτικές ομάδες, δυναμώνουν, γίνονται αυτὰ ή βάση ενός νέου πολιτικού προσανατολισμού, αναπτύσσονται, απορροφούν τις δραστηριότητες και σταθεροποιούν νέες πραγματικότητες.

Στην κίνηση των ιδεών πού προκλήθηκε από τον πόλεμο αποκαλύφθηκαν δύο νέες δυνάμεις: ο πρόεδρος Ουίλσον και οί ρώσοι μαξιμαλιστές. Αντιπροσωπεύουν τον άκρατο λογικό κρίκο των αστικών και προλεταριακών ιδεολογιών.

Ο πρόεδρος Ουίλσον εισπράττει: αυτές τις μέρες δείγματα μέγιστης συμπάθειας. Είναι ο άνθρωπος του τετελεσμένου γεγονότος. Το έργο του ήταν έργο τροποποίησης, ολοκλήρωσης των αστικών αξιών. Είναι ένας αρχηγός Κράτους, διευθύνει ένα κοινωνικό οργανισμό πού ύπηρχε πριν από τον πόλεμο, πού ενισχύθηκε, πειθαρχήθηκε καλύτερα στον πόλεμο.

Κι όμως ή αναγνώριση της χρησιμότητάς του άργησε νά διαπιστωθεί τρία χρόνια. Χλεύασαν τὰ προγράμματά του κι αυτός ο ίδιος δυσφημίστηκε, τον είπαν ύποκριτη, κενό. Τώρα αρχίζει ή αναθεώρηση των κρίσεων. Ένα ώραιο βιβλίο του Νταγιέλ Χαλέδι * πού συλλέγει τὰ ντοκουμέντα της σχέψης του και της πολιτικής του δραστηριότητας, δίνει λαβές για έγκωμιαστικά άρθρα. Η χθεσινή άρνητική κατάσταση γίνεται τώρα δείγμα σταθερότητας. Ο Τζιόβάνι Παπίνι (και ή μαρτυρία του αξίζει γιατί ο Παπίνι μιέ τις

* D. Halévy: «Le President Wilson». Παρίσι: 1918.

ιδιοτροπίες του, με τις δυσαναλογίες του, με την παράδοξη, επιδειξιότητα του που παράγει: οξύτατες αλήθειες που προτρέχουν, όπως και στίβες χυδαίες λέξεων, είναι κοντά στον μέσο Ιταλό, προκαταλαμβάνει: την Ιταλική μεσο-άστική γνώμη) δυο χρόνια πριν θά είχε ονομάσει τον Ούίλσον ένα «έκλεκτό έλβετό», έναν «ευνούχο», έναν άναρθό κήρυκα, έτσι όπως ονόμασε τον Ρομάλν Ρολάν που ήταν πνευματικά πολύ κοντά στον άμερικανό πρόεδρο. Τώρα ο Παπίν: εκθειάζει στον Ούίλσον άκριβώς τον πουριτανισμό, το ότι είναι ο καθηγητής, το ότι είναι ο κήρυκας ήθικών άρχων και κανόνων και τον προσομοιάζει με τους πιο μεγάλους άρχηγούς κρατών της Ιστορίας: με τον Μεγάλο Λορέντζο ντε Μέντιτσι, με τον Μάρκο Αύρηλιο, με τον Φρειδερίκο τον Μεγάλο, με τον Ίούλιο Καίσαρα, άνθρωπος της σκέψης και της δράσης, ιδεολόγος και δημιουργός.

Η άναγνώριση της Ιστορικής χ ρ η σ ι μ ό τ η τ α ς των ρώσων μαξιμαλιστών, ή μάλλον, του ρώσικου μαξιμαλισμού, δέν μπορούσε θέβαια νά έρθει τώρα άμέσως. Πιθανά δέν θά έρθει ούτε όταν σταματήσει: ο πόλεμος και άμέσως μετά ή ειρήνη. Έν τούτοις έμεις αισθανόμαστε ότι είναι άναπόφευκτο το ότι στον ρώσικο μαξιμαλισμό ή Ιστορία επιφυλάσσει την πρωτοκαθεδρία, με ά θέση άνώτερη από εκείνη των γάλλων γιακωβίνων άφου ο σοσιαλισμός είναι άνώτερος από τις άστικές Ιδεολογίες.

Ο μαξιμαλισμός είναι: ή Ρωσία που μαρτυρά, είναι ή θυσία ενός έθνους για μιάν ιδέα, για νά μην πεθάνει και για νά σώσει την άνθρωπία του κόσμου. Το μαρτύριο της Ρωσίας έχει ανοίξει κιόλας τους όρίζοντες πολλών μυαλών, άνύψωσε το πολιτικό επίπεδο των έθνών, έκανε νά θριαμβέυσουν ήδη μερικές από εκείνες τις άρχές με τις όποιες τά Κράτη θά πρέπει νά λογαριαστούν άφου συμφωνηθεί ή ειρήνη. Το μέλλον των έθνών και των λαών θά όφείλει στους ρώσους μαξιμαλιστές τις μεγαλύτερες έγγυθσεις ειρήνης που σίγουρα θά είναι έξασφαλισμένες. Οι ρώσοι μαξιμαλιστές έβρηκαν ένα έξουθενωμένο έθνος, άποδιοργανωμένο, έντελώς κατεστραμμένο. Για έξι μήνες έμπόδισαν αύτη την καταστροφή, έκαναν έτσι ώστε νά δώσει ο ρώσικος λαός αυτό που

μόνο μπορούσε να δώσει: ένα έκτυφλωτικό φως ιδεών που δυνάμωσε πολλά πνεύματα, που έκανε να ξαναβρούν την συνείδηση τα διασκορπισμένα στην τύφλωση της παραφροσύνης του πολέμου πλήθη. Το πρόγραμμα του Ούιλσον, η ειρήνη των εθνών, θα έλθει μόνο χάρη στη θυσία της Ρωσίας, χάρη στο μαρτύριο της Ρωσίας. Μεταξύ των μέσων ιδεολογιών της ιταλικής, γαλλικής, αγγλικής, γερμανικής αστικής τάξης και του ρώσικου μαξιμαλισμού υπήρχε μιá άβυσσος. Η απόσταση μειώθηκε πλησιάζοντας στον άκρατο αστικό λογικό κρίκο, στο πρόγραμμα του προέδρου Ούιλσον. Ο άμερικανός πρόεδρος θα είναι ο θριαμβευτής της ειρήνης, ωστόσο για τον θρίαμβό του υπήρξε αναγκαίο το μαρτύριο της Ρωσίας. Ο Ούιλσον το κατάλαβε και τίμησε εκείνους που ωστόσο είναι: και θντίπαλοι του [έντεκα σειρές λογοχρημένες].

Ἀτομικισμός και Κολεκτιβισμός *

Ἡ αστική τάξη λυτρώθηκε ἀπὸ τὴν φεουδαρχικὴ σκλαβιά ἐπιβεβαιώνοντας τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου στὴν ἐλευθερία καὶ πρωτοβουλία. Ἡ προλεταριακὴ τάξη ἀγωνίζεται γιὰ τὴν λύτρωσή της ἐπιβεβαιώνοντας τὰ δικαιώματα τῆς συλλογικότητας, τῆς συλλογικῆς ἐργασίας, ἀντιπαραθέτοντας στὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, στὴν ἀτομικὴ πρωτοβουλία, τὴν ὀργάνωση τῶν πρωτοβουλιῶν, τὴν ὀργάνωση τῶν ἐλευθεριῶν.

Λογικὰ ἡ ἀρχὴ τῆς ὀργάνωσης εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνη τῆς καθαρῆς καὶ ἀπλῆς ἐλευθερίας. Εἶναι ἡ ὠριμότητα σὲ σύγκριση μὲ τὴν νηπιακὴ ἡλικία. Ὡστόσο ἱστορικὰ ἡ ὠριμότητα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν νηπιακὴ ἡλικία γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ, καὶ ὁ κολεκτιβισμὸς προϋποθέτει ἀναγκαστικὰ τὴν περίοδο τῆς ἀτομικῆς δράσης κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ὁποῖου τὰ ἄτομα ἀποκτοῦν τὶς ἀναγκαῖες ἱκανότητες γιὰ νὰ παράγουν ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε πίεση τοῦ ἐξωτερικοῦ κό-

* Ἀνυπόγραφο. «Il Grido del Popolo», 9 Μάρτη 1918.

σμου, μαθαίνοντας από την πείρα πώς δεν υπάρχει τίποτα πιδ πραγματικό και πιδ συγκεκριμένο από τὸ καθήκον τῆς δημιουργίας και πώς ἡ ἐπιθυμία για καταπίεση, ὁ κτηνώδης και ἀχαλίνωτος ἀνταγωνισμός πρέπει, για τὸ καλὸ ὄλων, νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ὀργάνωση, ἀπὸ τὴν μέθοδο πὸν κατανέμει: σ' ὄλους νὰ ἐκτελέσουν ἀπὸ ἓνα εἰδικὸ ἔργο και ἐξασφαλίζει σ' ὄλους τὴν ἐλευθερία και τὰ μέσα ὑπαρξῆς.

Ἡ ἀστική τάξη διαδέχτηκε τὴν φεουδαρχική τάξη στὴ δικτατορία τῆς παραγωγῆς, εἰσήγαγε μίαν ἀλλαγὴ στὸ καθεστῶς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Αὐτὴ ἦταν ἀναπαλλοτρίωτη, μεταβιβάζονταν μόνο ἄμεσα ἀπὸ πατέρα σὲ γιό, ἦταν συνδεδεμένη μὲ ἀντιοικονομικούς δεσμούς πὸν ἐκλείναν τὸν δρόμο στὶς γρήγορες αὐξήσεις καθιστώντας ἔτσι ἀναγκαία τὴν ἀδικὴ ἐκμετάλλευση τῆς τεράστιας πλειοψηφίας μὲ τὸν ἀπόλυτο ἀποκλεισμὸ κάθε ἀνταγωνισμοῦ για τὴν ἐργατική δύναμη πὸν κατακτήθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλοπαροικίας και τῶν βιοτεχνικῶν συντεχνιῶν.

Ἡ ἀστική τάξη διέλυσε τὸ φεουδαρχικὸ προνόμιο τῆς κάστας, κατέστησε ἐμπορεύσιμα τὰ ἐργαλεῖα παραγωγῆς, τὴ γῆ, τὶς μηχανές και τὴν ἐργατική δύναμη. Ἐξασφάλισε για τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴν ἰδιοκτησία τῶν φυσικῶν και μηχανικῶν ἐργαλείων και τὴν ἐλευθερία παραγωγῆς και ἐξασφάλισε για τὴν ἐργατικὴ δύναμη τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ τῆς χρησίμευε για νὰ καλυτερέψει τὶς συνθήκες ζωῆς τῆς.

Ἡ ἰδιοκτησία, ἀφοῦ ἔγινε ἐμπορεύσιμη, ἄρχισε νὰ κυκλοφορεῖ περνώντας ἀπὸ τοὺς λιγότερο ἱκανοὺς στοὺς περισσότερο ἱκανοὺς. Ἡ τεχνικὴ ἀναπτύχθηκε κεντρισμένη ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμό. Ἡ κοινωνία καθόρισε τὶς θέσεις τῆς δσον ἀφορᾶ τὸν ἀτομικισμό, ὁ ὁποῖος βρῆκε τὸν μεγαλύτερο φιλοσοφικὸ του συνήγορο στὸν Χέμπερτ Σπένσερ και τοὺς οἰκονομικούς συνήγορούς τῆς στοὺς ὑποστηρικτὰς τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς σχολῆς.

Ἡ ἐλευθερία ἀνταγωνισμοῦ ὄλο και περισσότερο ἐντατικοποιόταν χάρη στὶς συνεχεῖς τελειοποιήσεις τῆς βιομηχανικῆς και ἀγροτικῆς τεχνικῆς. Ἡ ἀστικὴ τάξη τεμαχίστη-

κε σέ στρώματα και ομάδες που ἄρχισαν νά ἀγωνίζονται γιά τήν πολιτική ὑπεροχή. Αὐτές ἀντιπροσωπεύουν λίγο ἢ πολύ ἀνεπτυγμένα στάδια τῆς παραγωγῆς. Μερικές, σίγουρες γιά τήν ἔκβαση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, θέλουν τίς ἐλευθερίες γιά νά ἐξαλείψουν τοὺς ἀντιπάλους. Ἄλλες, ἀδύναμες και ἀδέβαιες γιά τὸ αὐριο, θέλουν τήν διατήρηση τῶν περισταλτικῶν νόμων τῶν πολιτικῶν και οἰκονομικῶν ἐλευθεριῶν, θέλουν νά εἶναι προστατευμένες, θέλουν ἓνα ἐλάχιστο ὄριο ἀσφάλειας γιά νά μὴν ὑποκύψουν, γιά νά μὴν ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὸ πεδίο τῶν ἀνταγωνισμῶν.

Ὁ καπιταλισμὸς ἔτσι ἀναπτύχθηκε, λίγο ἢ πολὺ, ἔντονα, ἀνάλογα μὲ τὰ ἔθνη, μὲ τίς φυσικὲς και ἱστορικὲς συνθήκες τῶν διάφορων χωρῶν. Ὅπου εἶναι: πιὸ παλιὸς και ἔχει φτάσει τὸ μέγιστο τῆς παραγωγῆς, ἐπέτυχε στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο: τὴν μείωση, στὸ ἐλάχιστο, τῶν λειτουργιῶν τοῦ Κράτους, μιὰ πλατιά ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι, τύπου, προπαγάνδας, τὴν ἀσφάλεια τῶν πολιτῶν ἀπέναντι στις ἐξουσίες, τὴν διάδοση τῶν ἰδανικῶν τῆς εἰρήνης και τῆς διεθνοῦς ἀδελφωσύνης. Δὲν πρέπει νά πιστεύουμε ὅτι αὐτές οἱ ἀρχές ἐπικράτησαν γιά λόγους συναισθηματικούς. Αὐτές εἶναι ἡ ἀναγκαία ἐγγύηση τῆς ἀτομικῆς δραστηριότητος σὲ καθεστῶς ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ. Τὸ ἄτομο στις ἀσχολεῖες του χρειάζεται διοικητικὴ και δικαστικὴ ταχύτητα γιὰ τὸ εἶναι: ἀναγκαῖο τὸ Κράτος νά παραιτηθεῖ ἀπὸ ἓνα μεγάλο μέρος τῶν χαρακτηριστικῶν του πρὸς ὄφελος τῶν τοπικῶν αὐτονομῶν που καθιστοῦν γρήγορη τὴν γραφειοκρατικὴ μηχανή και διευκολύνουν τὸν ἔλεγχο. Τὸ ἄτομο ἔχει ἀνάγκη νά μπορεῖ νά ὑπολογίζει στὴν μελλοντικὴ του δραστηριότητα γιά τίς συμβάσεις και τίς συμφωνίες ἐργασίας. Πρέπει νά ὑπάρχει φυσικὰ ἢ πιὸ πλατιά ἐλευθερία, ἢ μεγαλύτερη σιγουριά ἐνάντια στις αὐθαίρετες και ἀπεριόριστες στερήσεις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ποινικὸς κώδικας ἀπλοποιεῖται, μειώνει τὴν σημασία τῶν ἐγκλημάτων και τῶν ποινῶν. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν στρωμάτων, διατηρώντας τὴν δυνατότητα τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἐξουσία ἐκείνων τῶν καθυστερημένων και παρασιτικῶν ομάδων, ζητᾶ νά εἶναι ἐγγυημένη ἢ μεγαλύτερη ἐλευθερία τύπου, τοῦ συνέρχεσθαι,

της προπαγάνδας, μέσα από την οποία μπορεί να διαπαιδαγωγηθεί ή κοινή γνώμη και να αναχαιτισθεί κάθε εφόρμησή του παρελθόντος.

Η οικονομική ελευθερία αποδείχθηκε άμέσως ταξική θεωρία: τα εργαλεία παραγωγής, αν και κυκλοφορούσαν, παράμειναν ιδιοκτησία μιας κοινωνικής μειοψηφίας. Ο καπιταλισμός ήταν κι αυτός ένα προνόμιο λίγων που τείνουν να γίνουν όλο και πιο λίγοι, συγκεντρώνοντας τον πλούτο έτσι ώστε να αποκλείονται από τον ανταγωνισμό με το μονοπώλιο. Η πλειοψηφία των άκληρων ζητά λοιπόν στο συνεταιρισμό το μέσο αντίστασης και υπεράσπισης των δικών της συμφερόντων. Οι ελευθερίες που εύνοούν μόνο τον καπιταλιστή πρέπει να επεκταθούν σ' όλους. Ο ανταγωνισμός διευρύνεται: Πέρα από ανταγωνισμός των ατόμων και των αστικών στρωμάτων είναι επίσης και των τάξεων. Οι προλεταριακοί συνεταιρισμοί διαπαιδαγωγούν τα άτομα ώστε να βρουν στην συμπαράσταση την μεγαλύτερη ανάπτυξη του δικού τους έγώ, των δικών τους ικανοτήτων στην παραγωγή. Η οργάνωση για το προλεταριάτο, στο πεδίο της τάξης του αντικαθιστά ήδη αναγκαστικά τον ατομικισμό αφομοιώνοντας απ' αυτόν ό,τι αιώνιο και ορθολογικό έχει μέσα του: την αίσθηση της δικής του υπευθυνότητας, το πνεύμα πρωτοβουλίας, τον σεβασμό των άλλων, την πεποίθηση ότι η ελευθερία για όλους είναι η μόνη εγγύηση για την κάθε ελευθερία, ότι ο ακριβής σεβασμός των συμβάσεων είναι απαραίτητη συνθήκη συμβίωσης των πολιτών, ότι οι τριλοποδιές, οι αίσχροκέρδεις, οι αυταπάτες καταλήγουν στο να βλάψουν και αυτόν επίσης που ωφελήθηκε απ' αυτές. Άλλά η συνεργατική έχει σαν κύριο σκοπό να διαπαιδαγωγήσει ως προς την αφιλοκέρδεια: η τιμότητα, η εργασία, η πρωτοβουλία γίνονται εκεί αυτοσκοπός, παρέχουν μόνο διανοητική ικανοποίηση, ήθικη χαρά στα άτομα, όχι υλικά προνόμια. Ο πλούτος που ο καθένας μπορεί να παράγει σε ανώτερο επίπεδο από τις ανάγκες της άμεσης ζωής ανήκει στην κοινότητα, είναι κοινωνική περιουσία. Δεν είναι πια αναγκαίο το έμπορεύσιμο των εργαλείων δουλειάς για να προκαλέσει τις ικανότητες και τις πρωτοβουλίες γιατί η εργασία

έχει γίνει: ήθικό καθήκον, ή δραστηριότητα είναι: χαρά όχι αίματηρή μάχη.

Ο άστικός ατομικισμός γεννάει έτσι, αναγκαστικά, στο προλεταριάτο, την τάση για κολεκτιβισμό. Στο άτομο — καπιταλιστή αντιπαρτίθεται το άτομο — συνεργατική, στον μαγαζάτορα ή κοπερατίδα. Το συνδικάτο γίνεται ένα συλλογικό άτομο που ανανεώνει: τον ελεύθερο ανταγωνισμό, τον υποχρεώνει σε νέες μορφές ελευθερίας και δραστηριότητας. Η πλειοψηφία των ατόμων οργανώνεται, αναπτύσσει τους δικούς της νόμους, νέας συμβίωσης, δημιουργεί τις αρμοδιότητες, συνηθίζει στην υπευθυνότητα, στην άφιλοκέρδεια, στην πρωτοβουλία χωρίς άμεσους σκοπούς προσωπικού κέρδους. Διαδίδονται έτσι: οι ιδανικές και ήθικες συνθήκες για τον έρχομό του κολεκτιβισμού, για την οργάνωση της κοινωνίας, επικρατεί εκείνη ή ήθικη ατμόσφαιρα σύμφωνα με την οποία το νέο καθεστώς να μην είναι ο θρίαμβος των τεμπέληδων και των ανεύθυνων, αλλά σίγουρη ιστορική πρόοδος, πραγμάτωση μιας ζωής ανώτερης από όλες εκείνες τις περασμένες.

“Ένας χρόνος ιστορίας”

“Ένας χρόνος πέρασε, από την ημέρα που ο ρώσικος λαός ανάγκασε τον τσάρο Νικόλαο II να παραιτηθεί και να πάρει τον δρόμο της εξορίας. Η μνημόνευση της επέτειου δεν είναι και πολύ ευχάριστη. Πόνος, έρείπωση, φαινόμενο καταστροφής, άστική αντίθεση με γερμανικές μπαγιονέτες και πολυβόλα.

Τελείωσε ή ρώσικη επανάσταση; Άπέτυχε στη Ρωσία, το προλεταριάτο, στην πιο μεγάλη απόπειρα εξέγερσης που είχε ποτέ επιχειρήσει στην ιστορία; Τα φαινόμενα είναι αποθαρρυντικά: οι γερμανοί στρατηγοί έφτασαν στην Όδησσό, οι γιαπωνέζοι λέγεται ότι πρόκειται να επέμβουν, 50 εκατομμύρια πολιτών αποκόπηκαν από την επανάσταση και

* Άνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 16 Μάρτη 1918.

μ' αὐτοὺς ἢ πρὸ γόνιμη γῆ, οἱ διέξοδοι στὴ θάλασσα, οἱ δρόμοι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ ἐπανάσταση, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀπελπίσιμα, συνεχίζει στὸν πόνο καὶ στὰ βάσανα, σφιγμένη, σ' ἓνα κλειδὸ ἐχθρικών δυνάμεων. θυθισμένη σ' ἓνα οἰκονομικὸ κόσμον ἀδιάφορο γιὰ τὰ ἰδανικά της, τοὺς σκοποὺς της.

Τὸν Μάρτη τοῦ 1917 ὁ τηλεγράφος μᾶς ἀνακοίνωσε πὺς ἓνας κόσμος κατέρρευσε στὴ Ρωσία. Κόσμος ἐφήμερος τώρα πιά, φαινόμενο πού ἐνθαρρύνθηκε ἀπὸ μιὰ ἐξουσία πού εἶχε γεννηθεῖ, εἶχε δυναμώσει, εἶχε συρθεῖ μὲ τὴν αἵματηρὴν βία, μὲ τὴν καταπίεση τῶν πνευμάτων, μὲ τὸν θασσανισμό τῶν κατακρεματισμένων κορμιῶν. Αὐτὴ ἡ ἐξουσία εἶχε δημιουργήσει μιὰ μεγάλη κρατικὴ μηχανή: Ἐκατὸν ἑβδομήντα ἑκατομμύρια ἀνθρώπινα πλάσματα ἦταν ἀναγκασμένα νὰ ξεχάσουν τὴν ἀνθρωπιὰ τους, τὴν πνευματικότητά τους γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν. Τί; Τὴν ἰδέα τῆς ρώσικης Αὐτοκρατορίας, τοῦ μεγάλου ρωσικοῦ Κράτους πού ἔπρεπε νὰ φτάσει στὶς ζεστὲς καὶ ἀνοιχτὲς θάλασσες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ στὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα σίγουρες διεξόδους ἀπὸ κάθε λύτρο πού τοὺς ἐπέβαλαν οἱ ἀνταγωνιστές, ἀπὸ κάθε πολεμικὴ ἔκπληξη. Ἡ ρώσικη Αὐτοκρατορία ἦταν μιὰ τερατώδεια ἀναγκαιότητα τοῦ σύγχρονου κόσμου: γιὰ νὰ ζήσει, νὰ ἀναπτυχθεῖ, νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς δρόμους τῶν δραστηριοτήτων, δέκα ράτσες, ἑκατὸν ἑβδομήντα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἔπρεπε νὰ ὑποταχτοῦν σὲ μιὰ σιδερένια κρατικὴ πειθαρχία, ἔπρεπε νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν ἀνθρωπιὰ καὶ νὰ καταντήσουν νὰ εἶναι ἀπλὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐξουσίας. Εἶναι αἰῶνες μαρτυρίου καὶ σταύρωσης. Καὶ τὸ μαρτύριο γίνεται: πρὸ δξύ ὅσο περισσότερο ὁ πολιτισμὸς ἐπικρατεῖ καὶ ἐκλεπτόναι τὶς συνειδήσεις. Ἡ ἀνάγκη ἀνεξαρτησίας, αὐτονομίας κεντρίζει περισσότερο, ἀλλὰ ἡ λογικὴ τοῦ Κράτους πρέπει νὰ τὴν πνίξει, πρέπει νὰ ἐξοντώσῃ χιλιάδες, ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀτόμων γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐνότητα, γιὰ νὰ κρατήσῃ δεμένους σὲ μιὰ δέσμη αὐτὰ τὰ 170 ἑκατομμύρια πού μόνον ποσοτικὰ ἀντιστέκονται στὸν καπιταλιστικὸ ἀνταγωνισμό, ἀντισταθμίζουν τὶς ἀντίπαλες δυνάμεις τοῦ παγκόσμιου ἀνταγωνισμοῦ. Τὰ άτομα χάνουν κάθε αὐ-

τονομία, κάθε ἐλευθερία, γιὰ νὰ μπορεῖ τὸ Κράτος νὰ εἶναι αὐτόνομο καὶ ἐλεύθερο ἀνάμεσα στὰ ἄλλα κράτη. Ἔτσι συμβαίνει νὰ ἀντλοῦν τὰ άτομα ἀπὸ τὶς συνειδήσεις τοὺς ὑψηλὸ ἐπίπεδο πνευματικότητος πού σὲ καμιά ἄλλη χώρα δὲν ἔχει ἐπιτευχθεῖ. Ἡ ρώσικη λογοτεχνία εἶναι ἡ ὀδυνηρὴ μαρτυρία μᾶς ἐσωτερικῆς συνειδήσεως πού δὲν ὑπάρχει ὁμοιότης: ποτὲ μὴ τέτοια ἔρευνα ἀνθρώπων ἀξιών δὲν παρουσιάστηκε, ἕνα τέτοιο ἐσωτερικὸ ψάξιμο, μὴ τέτοια κυριάρχηση στὴν προσωπικότητα. Ἡ ρώσικη λογοτεχνία εἶναι μοναδικὴ μαρτυρία στὴν ἱστορίαν, γιὰ τὴν χωρὶς προηγούμενο ὁ πόνος, ἡ ταπείνωση πού εἶχαν ὑποβληθεῖ οἱ ἄνθρωποι στὴ Ρωσία. Τὰ σώματα λυγίζουσι κάτω ἀπὸ τὰ θάρη τῆς κοινωνικῆς ἀλυσίδας καὶ οἱ ψυχές, πού τοὺς στερήθηκε ἡ δυνατότητα νὰ βλέπουν τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, στρέφονται πρὸς τὸν ἑαυτὸ τοὺς καὶ ἕνα τραγούδι ὑψώνεται μεγαλόπρεπο, ὑπερανθρώπινο, τραγούδι συσσωρευμένου πόνου, ἀπελπίσας, ἐξαγνισμού, πού μόνο στοὺς προφήτες τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ μὴ ἀμυδρὴ ὁμοιότητα.

Τὸν Μάρτη τοῦ 1917 ἡ τερατώδης μηχανὴ καταρρεῖ σαπισμένη ἀπὸ τὴν κληρονομικὴ τῆς ἀδυναμία. Οἱ ἄνθρωποι ὀρθώνονται, κοιτάζονται στὰ μάτια. Ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἀξίες ὑπερισχύουν. Ἡ ἐξωτερικότητα δὲν ἔχει πιά ἀξίαν. Ἐκανε πάρα πολὺ κακό, πάρα πολλοὺς πόνους προκάλεσε, πάρα πολὺ αἷμα ἔχυσε. Ἀρχίζει ἡ ἱστορία, ἡ ἀληθινὴ ἱστορία. Ὁ καθένας θέλει νὰ εἶναι κύριος τῆς δικῆς του μοίρας, θέλουν νὰ εἶναι πλασμένη ἡ κοινωνία ἔτσι ὥστε νὰ ὑπακούει στὸ πνεῦμα καὶ ὄχι ἀντίθετα. Ἡ ὀργάνωση τῆς συμβίωσης τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ εἶναι ἔκφραση ἀνθρωπιᾶς, πρέπει νὰ σέβεται ὅλες τὶς αὐτονομίες, ὅλες τὶς ἐλευθερίες. Ἀρχίζει ἡ νέα ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἀρχίζουν νέες ἐμπειρίες τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Αὐτὲς συμπίπτουν μὲ τὶς ἐκφράσεις πού τὸ σοσιαλιστικὸ ἰδανικὸ εἶχε δώσει στὶς στοιχειώδεις ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Οἱ σοσιαλιστὲς ὡς πολιτικὴ ὁμάδα ἀνεβαίνουν στὴν ἐξουσία χωρὶς πάρα πολλὰ προσπάθειες: τὰ λόγια τῆς πίστεως τοὺς συμπίπτουν μὲ τοὺς συγκεχυμένους καὶ ἀόριστους διακαεῖς πόνους τοῦ ρώσικου λαοῦ. Αὐτοὶ πρέπει νὰ πραγ-

ματοποιήσουν την νέα οργάνωση, πρέπει να υποβάλουν τους νέους νόμους, να καθορίσουν τις νέες διατάξεις.

Τὸ παρελθὸν συνεχίζει νὰ ὑπάρχει. Ἀπουσιάζεται τὴν ᾠρὰ. Ἐχοῦμε τὸ φαινόμενο τῆς καταστροφῆς, τῆς ἀταξίας, τῆς σύγχυσης. Φαίνεται ὅταν νὰ γυρίζουμε στὴν βαρβαρική κοινωνία, δηλαδὴ στὴ μὴ κοινωνία. Τὸ παρελθὸν συνεχίζει νὰ ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς ἐλευθερίας καὶ πιέζει καὶ ζητᾶ ἀντεκδίκηση. Ἡ νέα τάξη πραγμάτων ἀργεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἄργεῖ; Ὡ, ἄνθρωποι σκεπτικιστὲς καὶ διεσταμμένοι, δὲν ἀργεῖ, ὄχι, γιατί δὲν ξαναγίνεται μὴ κοινωνία σὲ ἓνα fiat ⁶⁷, γιατί τὸ κακὸ τοῦ παρελθόντος δὲν εἶναι ἓνα χάρτινο οἰκοδόμημα πὺ τοῦ θάζουμε φωτιά σὲ μὴ στιγμή. Ὀδυνηρὴ προσπάθεια εἶναι ἡ ζωὴ, ἐπίμονος ἀγῶνας ἐναντία στις συνήθειες, ἐναντία στὴν κτηνωδία καὶ τὸ ἄμορφο ἔνστικτο πὺ γαυγίζει συνέχεια. Δὲν δημιουργεῖται μὴ ἀνθρώπινη κοινωνία σὲ ἔξι μῆνες, δταν τρία χρόνια πολέμου ἐξάντησαν τὴ χώρα, τὴ στέρησαν ἀπὸ μηχανικὰ μέσα γιὰ τὴν ζωὴ τῶν πολιτῶν. Δὲν ξαναοργανώνονται ἑκατομμύρια καὶ ἑκατομμύρια ἐλευθέρων πιά ἀνθρώπων ἔτσι, ἀπλά, δταν τὰ πάντα εἶναι ἐναντία καὶ δὲν ὑπάρχει παρὰ τὸ ἀδάμαστο πνεῦμα. Ἡ ἱστορία τῆς ρώσικης ἐπανάστασης δὲν ἔκλεισε καὶ δὲν θὰ κλείσει μὲ τὴν ἐπέτειο τοῦ ξεκινήματός της. Ὅπως ἓνα τραγούδι ὑπάρχει στὴ φαντασία τοῦ ποιητῆ πρὶν ὑπάρξει σὲ τυπωμένο χαρτί, ὁ ἔρχομὸς τῆς κοινωνικῆς οργάνωσης ὑπάρχει στις συνειδήσεις καὶ στὴ θέληση. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἀλλαγμένοι: αὐτὸ εἶναι σημαντικό. Ζητᾶνε τὴν ἐξωτερικότητα, τὸ τυπωμένο χαρτί. Κραυγάζουν γιὰ τὴν ἀποτυχία, γιὰ κάθε φαινομενικὸ πισηγύρισμα. Ζητᾶνε ἀπὸ τοὺς ρώσους αὐτὸ πὺ οἱ ἱστορικοὶ δὲν ζητοῦν ἀπὸ περασμένες ἐπαναστάσεις: τὴν ἀστραπιαία δημιουργία μιᾶς νέας τάξης πραγμάτων. Ὑποφιάζονται προθέσεις πὺ δὲν ὑπῆρξαν ποτέ, ἐλπίδες πὺ ποτέ δὲν τις δυνειρεύτηκαν. Καὶ αὐτὲς οἱ προθέσεις, αὐτὲς οἱ ἐλπίδες παραβάλλονται μὲ τὴν τωρινὴ πραγματικότητα γιὰ νὰ καταλήξουν στὴν ἀποτυχία, στὴν καταστροφή. Μὲ τὴν πραγματικότητα πὺ λέγεται ὅτι ἐγῆκε μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνο νέας ἱστορίας, ἀλλὰ πὺ ἐγῆκε ἀπὸ αἰώνων κτηνώδικου ἀπο-

κλεισμού του ανθρώπου από την ιστορία. Ζητάνε το αδύνατο, αυτό που ποτέ δεν ζητήθηκε από τους ανθρώπους στο παρελθόν. Πόσες φορές ή γαλλική Έπανάσταση είδε κατακτημένη την πρωτεύουσα από τους εχθρούς; Και ή κατοχή έρχόταν αφού ή Ναπολέων είχε οργανώσει αυταρχικά τις επαναστατικές δυνάμεις και είχε οδηγήσει τὰ γαλλικά στρατεύματα από νίκη σε νίκη. Και ή Γαλλία ήταν κάτι τὸ πολύ μικρό σε σύγκριση με την έξοντωμένη Ρωσία. *Όχι, οί μηχανικές δυνάμεις δέν υπερισχύουν ποτέ στην ιστορία. Είναι οί άνθρωποι, είναι οί συνειδήσεις, είναι: τὸ πνεῦμα που πλάθει τὸ έξωτερικό φαινόμενο και καταλήγει πάντα στο να θριαμβεύσει. *Ένας χρόνος ιστορίας έκλεισε. ὠστόσο ή ιστορία συνεχίζεται [Έξι σειρές λογοκρίμενες].

*‘Η κληρονομιά σου **

‘Η σύγχρονη κοινωνία: ένα θορυβώδες πανηγύρι, ανθρώπων σε παραλήρημα. Στο κέντρο του πανηγυριού ένας τροχός που στροβιλίζεται με υπερβολική ταχύτητα. Καθένας απ’ τους παρόντες θέλει να πηδήξει στα καπούλια ενός γυαλιστερού και καλοσελιωμένου μικρού αλόγου, σε μιά σειρά με λάγνα μάτια. Θέλει να πλαγιάσει στα μαλακά μαξιλάρια μιάς μικρής άμαξας. Είναι μιά διασύνθη άτακτη και χαοτική του συγχισμένου πλήθους, είναι ένας αίσχρος άκροβατισμός με καμώματα πιθήκου. Δέκα χιλιάδες πέφτουν άνάσκειλα αφού έξαντλήθηκαν, ένας στους δέκα χιλιάδες περνά, άνασηκώνεται επάνω απ’ αυτά τὰ άναρίθμητα σώματα, κάνει τὸ σωστό πήδημα και πετᾷ άνάμεσα στο στρόβιλο της κόλασης.

‘Εσύ θέλεις να συμμετάσχεις στο άγώνισμα. *Έχεις πιθανότητες και εσύ επίσης να επιτύχεις. Τὸ να φτάσεις σημαίνει να γίνεις πλούσιος, να είσαι κύριος της ζωής, να κατακτήσεις την έλευθερία σου.

* ‘Υπογραφή Άντόνιο Γκράμοι, «Avanti!». πεδαιμοντέζικη έκδοση, 1η Μάη 1918.

Νά: ή έλευθερία. "Ας σταματήσουμε. "Ο πλούτος δέν είναι: Ένας σκοπός, σίγουρα. "Αν γίνει σκοπός ονομάζεται: άπληστία (φιλαργυρία). Είναι μέσο για Ένα σκοπό: την έλευθερία. "Ένα νόμιμο που κατέχεις, είναι: Ένα νόμιμο έλευθερίας στη διάθεσή σου, είναι Ένα νόμιμο έλευθερης έπιλογής. "Η ιδιοκτησία είναι: ή έγγύηση ότι αυτή ή έλευθερία θά είναι: συνεχής. "Η ιδιοκτησία ενός μέρους του πλούτου (έργαλειο δουλειάς) είναι: ή δυνατότητα να διευρυνθεί περισσότερο ή κυριαρχία της προσωπικής έλευθερίας. Το δικαίωμα της κληρονομιάς είναι ή έγγύηση ότι ή προσωπική σου έλευθερία θά είναι επίσης και των παιδιών σου, των αγαπημένων σου. "Επειδή ο σκοπός σου δέν είναι Ένα περιορισμένο ύλικό γεγονός, επειδή εσύ δέν είσαι Ένας Άπληστος για μηχανική άφθονία, αλλά για την έλευθερία, συνεπάγεται ότι ο σκοπός σου δέν είναι άτομικός: είναι κάτι τό άθάνατο. Αισθάνεσαι: ότι στά παιδιά σου θά συνεχιστείς, όπως εσύ συνεχίζεις τους πατέρες σου και θέλεις έγγυημένη την έλευθερία του άθάνατου πνεύματός σου. Αυτή ή άθανασία είναι: άποδεκτή από τους λαϊκούς, τους φιλόσοφους: άκριβώς από τους φιλόσοφους ονομάζεται Πνεύμα και την ταυτίζουν με την "Ιστορία γιατί τά πάντα είναι ανθρώπινα, γιατί δέν έχει να κάνει τίποτα με τό υπερβατικό πνεύμα (ψυχή), τό έξωγήνο, των θρησκειών. Είναι καθαρή δραστηριότητα: "Εσύ είσαι δραστήριος, εργάζεσαι, συμμετέχεις στην άθανασία της εργασίας, αλλά θέλεις να δεις έξωτερικά αυτή την παντοτινότητα του εγώ σου: την φάχνεις στους άπογόνους σου, στις έγγυήσεις έλευθερίας που τους εξασφαλίζεις.

"Όλοι οι άνθρωποι έχουν αυτόν τον διακαή πόθο, ελοι οι άνθρωποι θέλουν να γίνουν ιδιοκτήτες της έλευθερίας, της έγγυημένης έλευθερίας, της μεταβιβάσιμης έλευθερίας. "Αν αυτή είναι τό ύψιστο αγαθό, είναι φυσικό να προσπαθούμε να κάνουμε έτσι ώστε να συμμετέχουν σ' αυτό οι αγαπημένοι μας, είναι φυσικό να δεχόμαστε την θυσία για να δημιουργήσουμε αυτή την έλευθερία, ακόμα και αν είμαστε σίγουροι ότι δέν θά την απολαύσουμε για τους έαυτούς μας, μόνο για να την εξασφαλίσουμε στους αγαπημένους μας. "Η

φροντίδα μερικές φορές σὲ κεντρίζει: τόσο ὥστε νὰ σπρώχνει στὸ ἐγγλῆμα, στὴν διαστροφή, στὴν αὐτοκτονία. Μάνες ἐκπορνεύονται γιὰ νὰ μαζέψουν μὲ κόπο ἕνα κομπόδεμα ἐλευθερίας γιὰ τὰ παιδιά. Πατέρες σκοτώνονται μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἀτυχήματος γιὰ νὰ ἀπολαύσουν τὰ παιδιά ἀμέσως τὴν ἀσφάλεια τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι μόνο ἕνα προνόμιο: νὰ γιατί ἐκδηλώνονται αὐτὲς οἱ διαφορές. Ἡ κοινωνία εἶναι ἕνα πανηγύρι: ἡ τύχη ἕνας τροχός. Ἡ πλειοψηφία πρέπει ἀναγκαστικά νὰ ἀποτύχει στὸ φρικτὸ ἀγώνισμα. Δὲν εἶναι λοιπὸν, αὐτὴ πνεῦμα, δὲν συμμετέχει στὴν ἀθανασία τῆς ἱστορίας; Ὑπάρχει ἡ ἀθανασία χωρὶς ἐξωτερικὴ συνέχεια; Ὁχι βέβαια. Ὑπάρχοντας μετασχηματίζει τὸν κόσμον, πλάθει λοιπὸν ἐξωτερικὲς μορφές.

Ὅστε, λοιπὸν, καὶ ἐσὺ ἐπίσης, ποὺ δὲν εἶσαι πλούσιος, ποὺ δὲν εἶσαι καπιταλιστὴς, ποὺ δὲν ἐγγυᾶσαι γιὰ τὴν ἀθανασία σου καμιὰ ἐξωτερικὴ συνέχιση ἐλευθερίας, κληρονομεῖς καὶ ἀφήνεις μιὰ κληρονομιά. Διαφορετικά, δὲν θὰ ἦσουν ἄνθρωπος, δὲν θὰ ἦσουν πνεῦμα, δὲν θὰ ἦσουν Ἱστορία. Πρέπει νὰ ἔχεις συνείδηση αὐτῆς τῆς ἀλήθειας, νὰ ἐμβαθύνεις αὐτὴ τὴ συνείδηση μέσα σου καὶ νὰ τὴν διαδώσεις στοὺς ἄλλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμή σου, εἶναι τὸ κλειδί τῆς μοίρας σου καὶ τῆς μοίρας τῶν ἀγαπημένων σου.

Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἡ νομικὴ σχέση ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ ἑνὸς πολίτη καὶ ἑνὸς ἀγαθοῦ. Αὐτὴ εἶναι λοιπὸν μιὰ κοινωνικὴ ἀξία, καθαρὰ συμπτωματικὴ. Εἶναι ἐγγυημένη ἀπ' ὄλους ὄσους τὴν ἐγγυῶνται: μόνο στὸν βαθμὸ ποὺ ἐλπίζουν, ὁ καθένας ξεχωριστά, διὸ θὰ καταφέρουν νὰ τὴν ἀπολαύσουν. Οἱ λίγοι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κατέχουν τὰ ἀγαθὰ καὶ μεταδίδουν αὐτὴ τὴν ἐλευθερία σὲ ἄλλους λίγους, γιατί οἱ πολλοὶ ἐλπίζουν, ἔχουν τὴν φιλοδοξία νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, δὲν ἔχουν τὴν θέληση. Ἡ θέληση εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῶν μέσων στὸ σκοπὸ, ποὺ σημαίνει εἰδικὸ φάξιμο τῶν κατάλληλων μέσων.

Τὸ προνόμιο τῆς ἐλευθερίας ὑπάρχει γιατί ἡ κοινωνία εἶναι ἕνα πανηγύρι, γιατί εἶναι μιὰ διαρκὴς ἀναταραχὴ. Ἡ ἐλπίδα ποὺ ἔχεις νὰ περῶνεις ἀμέσως στὰ καπού-

για ενός μικρού αλόγου του τροχού σέ κάνει στοιχείο αναταραχής, τῷ διαρκούς πανηγυριοῦ. Εἶσαι ἓνα μικρὸ γρανάξι τῆς δαμόνιας μηχανῆς πού κάνει νά γυρίζει ὁ τροχός. Ἄν σὸ ἀγώνισμα ἀποτύχεις, ἐσύ εἶσαι ἡ αἰτία τῆς ἀποτυχίας σου, ἂν σπᾶς τὰ κόκαλά σου, εἶσαι αὐτόχειρας.

Ἄπὸ στοιχείο ἀναταραχῆς πρέπει: νά γίνεις στοιχείο τάξης. Ἄπὸ τὸ νά γίνεις ἄμμεσα (ἀόριστη ἐλπίδα, ἐλάχιστη πιθανότητα), πρέπει: νά προτιμήσεις τὴν θεβαιότητα, ἂν καὶ ὄχι: ἄμεση, τὴν θεβαιότητα γιὰ τὰ παιδιά σου. Ὁ σκοπὸς παραμένει: ἀμετάβλητος, τὰ μέσα γιὰ νά τὸν φτάσεις, εἶναι τὰ μόνυ κατάλληλα μέσα στὴ διάθεσή σου: ἡ συνεργατική, ἡ ὀργάνωση.

Ἄν ἡ ἰδιοκτησία εἶναι μόνο μιὰ κοινωνική ἀξία, μόνο τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχει ἓνας ὀργανισμὸς — δύναμη πού σκοπεύει: νά τὴν καταστήσει κοινὸ ἀγαθὸ, ἐγγύτησιν ἐλευθερίας γιὰ ὅλους, τὴν μετασχηματίζει, τὴν κάνει ἀθέβαιη ἐπειδὴ εἶναι προνόμιο, δηλαδή τὴν μειώνει τώρα ὑπὲρ τῆς συλλογικότητας, τὴν κάνει νά συμμετέχει στὴ συλλογικότητα ἤδη ἀπὸ τώρα.

Αὕτῃ ἡ μείωσις, αὕτῃ ἡ δυναμικὴ συμμετοχὴ εἶναι μιὰ κληρονομιά πού ἐσύ μεταδίδεις. Βέβαια εἶναι πιὸ σαφῆς, πιὸ χειροπιαστὴ ἡ κληρονομιά τῶν καπιταλιστῶν, ὥστόσο ἂν συλλογιστεῖς καὶ ἡ δική σου δὲν εἶναι ἀμελητέο πρᾶγμα.

Ἔχεις καὶ ἐσύ μιὰ κληρονομιά: οἱ πρόγονοί σου, πού ἔκαναν τὴν ἐπανάστασις ἐναντία στὸν φεουδαρχισμό, σοῦ ἄφησαν κληρονομιά τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ (δὲν μποροῦν νά σέ σκοτώσουν αὐθαίρετα, σοῦ φαίνεται μικρὸ πρᾶγμα;), τὴν ἀταμικὴ ἐλευθερία (γιὰ νά σέ φυλακίσουν π ρ έ π ε ι νά σέ κρίνουν ἔνοχο γιὰ κάποιον ἔγκλημα), τὸ δικαίωμα νά μπορεῖς νά δουλέψεις σέ μιὰ ἄλλη γῆ ἀπ' αὐτὴ πού δουλεύεις τώρα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκλογὴ σου, ἀνάλογα μὲ τὴ χρησιμότητά σου. Ἀπολαμβάνεις μιὰ κληρονομιά πιὸ πρόσφατη: τὴν ἐλευθερία νά ἀπεργεῖς, τὴν ἐλευθερία νά συνεταιριστεῖς μὲ ἄλλους γιὰ νά συζητήσεις τὰ ἄμεσα συμφέροντά σου καὶ γιὰ νά καθορίσεις ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἄλλους τὸν μεγαλύτερο σκοπὸ τῆς ζωῆς σου: τὴν ἐλευθερία γιὰ σένα ἢ τουλάχιστον γιὰ τοὺς ἀπογόνους σου.

Σου φαίνονται μικρές κληρονομίες αυτές; Αυτές έχουν ἐλαττώσει σημαντικά τὸ προνόμιο τῶν λίγων. Συνεπῶς γιατί δὲν προτείνεις στὸν ἑαυτό σου νὰ διευρύνεις καὶ νὰ ἐλαττώσεις ἀκόμα τὸ προνόμιο; Αυτές οἱ κληρονομίες εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐργασίας πολλῶν, ὄχι μόνο τοῦ πατέρα σου, μόνο τοῦ παπποῦ ἢ τοῦ προπάππου σου. Εἶναι καρπὸς τοῦ δὲν ἔχει γίνει συνείδηση καὶ γι' αὐτὸ μικρὸς. Γίνε ἐσὺ συνειδητὸς, διέδιδε τὴν συνειδητότητά σου: ποιά κληρονομιά ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνες τοῦ παρελθόντος δὲν θὰ μεταδώσεις ἐσὺ στὸ μέλλον; Ποιά περισσότερο συγκεκριμένη σιγουριά ἐλευθερίας γιὰ τὰ παιδιά σου, γιὰ τὴν ἀθανασία τοῦ πνεύματός σου; Ἄντι γιὰ μιὰ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, φρόντισε νὰ ἀφήσεις μεγαλύτερη δυνατότητα γιὰ νὰ ἔλθει ἡ συλλογικὴ ἰδιοκτησία, ἡ ἐλευθερία γιὰ ὅλους, γιὰ νὰ εἶναι ὅλοι ἴσοι ἀπέναντι στὴν ἐργασία, στὸ ἐργαλεῖο δουλειᾶς.

Καὶ αὐτὴ ἡ κληρονομιά σου ἔχει μιὰ ἐξωτερικὴ μορφή: τὴ συνεργατικὴ. Ὅσο πιὸ δυνατὴ εἶναι ἡ συνεργατικὴ, τόσο πιὸ κοντὰ εἶναι ἡ ὥρα νὰ εἰσπράξεις ἀπὸ τὴν θυρίδα τῆς Ἱστορίας. Ποιὸς θὰ εἰσπράξει; Ἐσὺ ὁ ἴδιος, ἴσως, σίμφωνα μ' αὐτὸ πού σου ἀναλογεῖ. Δούλευε σὰν νὰ εἶναι ἄμεσος ὁ σκοπός, ἀλλὰ μὴν ἀμελήσεις γι' αὐτὸ νὰ προετοιμάσεις μέσα πιὸ ἰσχυρά, γιὰ τὴν περίπτωση πού δὲν θὰ ἦταν ἄμεσος: μὲ τὴν σκέψη σου στὰ παιδιά σου καὶ στοὺς ἀγαπημένους σου, θυσιάσου.

Δυνάμωσε τὶς συνεργατικὲς πού ἔχουν αὐτὸ τὸ σκοπὸ: νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν συλλογικότητα δίνοντας σ' αὐτὴν τὴν ἰδιοκτησία τοῦ πλούτου. Ἡ οἰκονομικὴ συνεργατικὴ σοῦ ἐγγυᾶται τὴν καθημερινὴ εἰσπράξη τῶν κερδῶν ἀπὸ τοὺς καρποὺς πού δίνει ἡ κληρονομιά πού σοῦ ἄφησαν οἱ ἀκτῆμονες πατέρες σου. Δυνάμωσε τὴν μὲ τὴν ἐνταξή σου, θὰ αὐξήσεις ἔτσι τὴν κληρονομιά τῶν παιδιῶν σου.

Ἡ πολιτικὴ συνεργατικὴ, τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, εἶναι τὸ ὄργανο διαπαιδαγώγησης, ἀνάπτυξης. Χάρη σ' αὐτὸ θὰ αἰσθανθεῖς τὴν συλλογικότητα, θὰ ἀπογυμνωθεῖς ἀπὸ τοὺς προσωπικούς σου ἐγωισμούς, θὰ μάθεις νὰ δουλεύεις ἀφιλόκερδα γιὰ τὸ μέλλον πού ἀνήκει σ' ὅλους, γι' αὐτὸ καὶ σὲ σένα καὶ στοὺς δικούς σου. Χάρη σ' αὐτὴ θὰ ἐνώσεις τὴ

θυσία σου και την εργασία σου με εκείνη των άλλων, πολλαπλασιάζοντας την αξία της επί την αξία της κοινής θυσίας.

Ἡ συνεργατική της κουλτούρας θά σέ καταστήσει ἀντάξιο τοῦ κοινωνικοῦ σου ἔργου, θά σέ διαπαιδαγωγῆσει στό νά σκέπτεσαι καλά, θά καλύτερέψει τὸ πνεῦμα σου. Χάρη σ' αὐτήν θά συμμετάσχεις στήν κληρονομιά τῆς σκέψης, τῶν πνευματικῶν ἐμπειριῶν, τῆς ἐξυπνάδας, τῆς ὁμορφιάς τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος.

Διάδωσε αὐτή τὴν μικρὴ ἀλήθεια: στή σημερινή κοινωνία, ποὺ εἶναι πανηγύρι, ποὺ εἶναι τροχός, ὅλοι μ ε μ ο ν ω μ έ ν α μποροῦν νά γίνουν πλούσιοι (ἐλεύθεροι) ὡστόσο, ἀναγκαστικά, μόνο λίγοι γίνονται. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ιδιοκτησίας, τῆς ἀτομικῆς κληρονομιάς ἔχει ἔ ν α ν ἐπιτυχημένο στοὺς δ έ κ α χ ι λ ι ά δ ε ς ἀποτυχημένους. Οἱ δέκα χιλιάδες δὲν θά ἀποτύχουν ἑμῶς στήν ἀναζήτηση τῆς κοινωνικῆς κληρονομιάς. Ἄς συνεργαστοῦν, ἄς γίνουν ἀπὸ στοιχεῖο ἀναταραχῆς, στοιχεῖο τάξεως καὶ θά ἔχουν πλησιάζει: μὲ δέκα χιλιάδες πιθανότητες τὴν ἐπίτευξη τοῦ ἴδιου σκοποῦ.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐσὺ κάνε τὸ καθήκον σου: δῶσε τὴν δραστηριότητα, τὴν πνευματικότητα ποὺ σοῦ ἀναλογεῖ στήν σημερινή κοινὴ κοινωνικὴ κληρονομιά. Δούλευε ὥστε νά μεταδοθεῖ καλύτερα καὶ πιδ πλατιά στοὺς ἀπογόνους σου. Φρόντισε τὴν κληρονομιά σου, φρόντισε τὴν κληρονομιά ποὺ μόνο αὐτὴ εἶ σ α ι β έ β α ι ο ς δι μπορεῖς νά ἀφήσεις.

Ἄ δικός μας Μάρξ *

Ἐμεῖς εἴμαστε μαρξιστές; Ἐπάρχουν μαρξιστές; Βλακεία, ἐσὺ μόνο εἶσαι ἀθάνατη. Πιθανὰ νά ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ξανά αὐτὲς τὶς μέρες, ἐξ αἰτίας τῆς συμπλήρωσης τῶν ἑκατὸ χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Μάρξ **

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 4 Μάη 1918.

** Ἡ ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Μάρξ (5 Μάη 1818).

και θα χυθούν ποτάμια μελάνης και ηλιθοτήτων. Η ματαιολογία και ο θυζαντινισμός είναι αφθαρτη κληρονομιά των ανθρώπων. Ο Μάρξ δὲν ἔγραψε μιὰ κοσμοθεωριούλα, δὲν εἶναι: ἕνας μεσσίας πού ἀφησε μιὰ σειρά παραβολές γεμάτες κατηγορηματικές ἐντολές, κανόνες ἀσυζήτητους, ἀπόλυτους, ἔξω ἀπὸ χρόνο και χῶρο. Μοναδική κατηγορηματική ἐντολή, μοναδικὸς κανόνας: «Προλετάριοι δλου τοῦ κόσμου ἐνωθεῖτε». Τὸ καθήκον ὀργάνωσης, ἡ προπαγάνδα τοῦ καθήκοντος γιὰ ὀργάνωση και γιὰ συνεταιρισμὸ θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ διαχωρίζει τοὺς μαρξιστὲς ἀπὸ τοὺς μὴ μαρξιστὲς. Ἐλάχιστο και ὑπερβολικό: Ποιὸς δὲν θὰ ἦταν μαρξιστής;

Κι ζῆμος ἔτσι εἶναι. "Ολοι εἶναι λίγο, ἀσυνείδητα μαρξιστὲς. Ὁ Μάρξ ὑπῆρξε μεγάλος, ἡ δρᾶση του ὑπῆρξε γόνιμη, ὄχι γιὰτι ἐπινόησε ἀπὸ τὸ τίποτα, ὄχι γιὰτι ἔβγαλε ἀπὸ τὴν φαντασία του και μιὰ π ρ ω τ ὀ τ υ π η ἀντίληψη τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ γιὰτι τὸ κατακερματισμένο, τὸ ἀτελές, τὸ ἀνώριμο, σ' αὐτὸν ἔγινε ὀριμότητα, σύστημα, συνείδηση. Ἡ προσωπική του συνειδητότητα μπορεί νὰ γίνει δλων, ἔγινε ἡ πολλῶν. Γι' αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν εἶναι μόνο ἕνας μελετητής, εἶναι ἕνας ἄνθρωπος τῆς δρᾶσης. Εἶναι μεγάλος και γόνιμος στὴ δρᾶση ὀπως και στὴ σκέψη, τὰ βιβλία του ἀλλάξαν τὸν κόσμο ἔτσι ὀπως ἀλλάξαν τὴν σκέψη.

Μάρξ σημαίνει εἰσοδος τῆς διανόησης στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, βασιλείο τῆς συνείδησης.

Τὸ ἔργο του συμπίπτει ἀκριβῶς μὲ τὴν ἴδια περίοδο πού ἐξελίσσεται ἡ μεγάλη μάχη μεταξὺ τοῦ Τόμας Καρλάιλ⁶⁸ και τοῦ Χέρμπερτ Σπένσερ γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἱστορία.

Καρλάιλ: ὁ ἥρωας, ἡ μεγάλη ἀτομικότητα, μυστική σύνθεση μιᾶς πνευματικῆς μετάληψης πού ὀδηγεῖ τὰ πεπρωμένα τῆς ἀνθρωπότητας σ' ἕνα ἔγνωστο λιμάνι, πού τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ στὴ χιμαίρικὴ χώρα τῆς τελειότητας και τῆς ἀγιοσύνης.

Σπένσερ: ἡ φύση, ἡ ἐξέλιξη, μηχανικὴ και ἀφυγη ἀοριστία. Ὁ ἄνθρωπος: μόριο ἑνὸς φυσικοῦ ὀργανισμοῦ πού ὑπακούει σ' ἕναν νόμο ἀφηρημένο τὸν ἴδιο πού δμως συγκεκρομενοποιεῖται ἱστορικά, στὰ ἄτομα: τὸ ἄμεσα ὀφέλιμο.

Ὁ Μάρξ ξεπηδᾷ στὴν ἱστορία μὲ τὸ στέρεο ἀνάστημα ἐνὸς γίγαντα. Δὲν εἶναι ἓνας μυστικιστῆς οὔτε μεταφυσικὸς θετικιστῆς. Εἶναι ἓνας ἱστορικὸς, ἐρμηνευτῆς τῶν ντοκουμέντων τοῦ παρελθόντος, ὄλων τῶν ντοκουμένων, ὄχι μόνον ἐνὸς μέρους τους.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ἐγγενὲς ἐλάττωμα τῶν ἱστοριῶν, τῶν ἐρευνῶν πάνω στὰ ἀνθρώπινα γεγονότα: ὅτι ἐξέταζαν καὶ ὑπολόγιζαν μόνον ἓνα μέρος τῶν ντοκουμένων. Καὶ αὐτὸ τὸ μέρος ἐπιλεγόταν ὄχι μὲ ἱστορικὴ θέληση, ἀλλὰ μὲ μεροληπτικὴ προκατάληψη, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ ἦταν ἀσυνείδητη καὶ καλοπροαίρετη. Οἱ ἐρευνητές δὲν εἶχαν ὄαν σκοπὸ τους τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀκρίβεια, τὴν ὀλοκληρωμένη ἀναδημιουργία τῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ τὴν ἀποκάλυψη μιᾶς ἰδιαίτερης δραστηριότητος, τὴν ἀξιοποίηση μιᾶς ἀπριοριστικῆς θέσης. Ἡ ἱστορία ἦταν μόνον κυριαρχία ἰδεῶν. Ὁ ἄνθρωπος θεωροῦνταν πνεῦμα, καθαρὴ συνείδηση. Δυὸ ἐσφαλμένα συμπεράσματα προήλθαν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη. Οἱ ἀξιοποιημέναι ἰδέαι συχνὰ μόνον αὐθαίρετες, ψεύτικες. Τὰ γεγονότα στὰ ὅποια δινόταν σημασία ἦταν συγγραφὴ ἀνεκδότων, ὄχι ἱστορία. Ἐὰν ἡ ἱστορία εἶχε γραφτεῖ μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς λέξης, ὀφείλονταν στὴν εὐφυῆ ἐπινόηση τῶν μεμονωμένων ἀτόμων, ὄχι στὴ συστηματικὴ, συνείδητὴ καὶ ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα.

Μὲ τὸν Μάρξ, ἡ ἱστορία συνεχίζει νὰ εἶναι κυριαρχία τῶν ἰδεῶν, τοῦ πνεύματος, τῆς συνείδητῆς δραστηριότητος μεμονωμένων ἢ συνεργαζόμενων ἀτόμων. Ὅσοσο οἱ ἰδέαι, τὸ πνεῦμα οὐσιαστικοποιοῦνται, χάνουν τὴν αὐθαιρέσιάν τους, δὲν εἶναι πιά πλαστὲς θρησκευτικὲς ἢ κοινωνικὲς ὀριστίαι. Ἡ ὑπόστασί τους βρίσκειται στὴν οἰκονομία, στὴν πρακτικὴ δραστηριότητα, στὰ συστήματα καὶ στίς σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς. Ἡ ἱστορία ὄαν γεγονὸς εἶναι καθαρὴ πρακτικὴ δραστηριότητα (οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ). Μιὰ ἰδέα πραγματοποιεῖται ὄχι στὸ βαθμὸ πού εἶναι λογικὰ συνειδήσι μὲ τὴν καθαρὴ ἀλήθεια, μὲ τὴν καθαρὴ ἀνθρώπινη φύση (πού ὑπάρχει μόνον ὄαν πρόγραμμα, ὄαν γενικὸς ἠθικὸς σκοπὸς τῶν ἀνθρώπων), ἀλλὰ στὸ βαθμὸ πού βρίσκει στὴν οἰκονομικὴ πραγματικότητα τὴν αἰτιολογία της, τὸ

ἐργαλείο γιά νά καταξιώθει. Γιά νά γνωρίσουμε μέ ἀκρίβεια ποιό είναι οί Ιστορικοί σκοποί μιᾶς χώρας, μιᾶς κοινωνίας, μιᾶς ομάδας, πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐνδιαφέρει νά γίνει γνωστό ποιά είναι τά συστήματα καί οί σχέσεις παραγωγῆς καί ἀνταλλαγῆς ἐκείνης τῆς χώρας, ἐκείνης τῆς κοινωνίας. Χωρίς αὐτή τή γνώση θά είναι δυνατόν νά συλλεχθοῦν μερικές μονογραφίες, χρήσιμες μελέτες γιά τήν ἱστορία τῆς κουλτούρας, θά συλλεχθοῦν στοχασμοί δευτερεύουσας σημασίας, ἀνούσια συμπεράσματα, δέν θά γίνει ὅμως ἱστορία, ἡ πρακτική δραστηριότητα δέν θά ἔχει ἐρμηνευτεῖ σ' ὅλη τή σταθερή συνοχή της.

Τά εἶδωλα γκρεμίζονται ἀπό τό βάθος τους, οἱ θεότητες βλέπουν νά ἐξαφανίζονται τά σύννεφα τοῦ μυρωδάτου λιθανιοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ συνείδηση τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας, κυριαρχεῖ πάνω στό μυστικό τοῦ παιχνιδιοῦ τῆς πραγματικῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν γεγονότων. Ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τόν ἑαυτό του, ξέρεי πόσο μπορεῖ νά ἀξίξει ἡ ἀτομική του θέληση καί πῶς αὐτή μπορεῖ νά γίνει ἰσχυρή στό βαθμό πού ὑπακούοντας, πειθαρχώντας στήν ἀναγκαιότητα καταλήγει μέ τό νά κυριαρχήσει τήν ἴδια τήν ἀναγκαιότητα, ταυτίζοντας τήν μέ τόν δικό του σκοπό. Ποιός γνωρίζει τόν ἑαυτό του; Ὅχι ὁ ἄνθρωπος γενικά, ἀλλά αὐτός πού ὑφίσταται τό παιχνίδι τῆς ἀναγκαιότητας. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἱστορικῆς οὐσίας, ὁ καθορισμός της στό σύστημα καί στίς σχέσεις παραγωγῆς καί ἀνταλλαγῆς κάνει ἔτσι ὥστε νά ἀποκαλυφθεῖ πῶς ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων εἶναι διαιρεμένη σέ δύο τάξεις. Ἡ τάξη πού κατέχει τά ἐργαλεῖα παραγωγῆς ἤδη γνωρίζει ἀναγκαστικά τόν ἑαυτό της, ἔχει τήν συνείδηση, ἔστω καί συγκεχυμένη καί μερική, τῆς δυνάμεῆς της καί τῆς ἀποστολῆς της. Ἐχει τοὺς δικούς της σκοποὺς καί τοὺς πραγματοποιεῖ μέσα ἀπό τήν ὀργάνωσή της, ψυχρά, ἀντικειμενικά, χωρίς νά ἀνησυχεῖ ἂν ὁ δρόμος της εἶναι στρωμένος ἀπό κορμιά ἐξαντλημένα ἀπό τήν πείνα ἢ ἀπό πτώματα τῶν πεδίων τῶν μαχῶν.

Ἡ συστηματικοποίηση τῶν πραγματικῶν ἱστορικῶν αἰτίων ἀποκτᾶ ἀποκαλυπτική ἀξία. γιά τήν ἄλλη τάξη, γίνεται πρωταρχική αἰτία ὀργάνωσης γιά τό τεράστιο κοπάδι

χωρίς βοσκό. Τὸ κοπάδι ἀποκτᾶ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ἔργου πού τῶρα πρέπει νὰ ἐκτελέσει γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἢ ἄλλη τάξη, ἀποκτᾶ συνείδηση δι: οἱ ἀτομικοὶ τῆς σκοποὶ θὰ παραμείνουν καθαρὴ αὐθαιρεσία, ἀπλὴ λέξι, ἔδεια καὶ ἐμφατικὴ φιλοδοξία ἕως τοῦ δὲν θὰ ἔχει τὰ ἐργαλεῖα, ἕως τοῦ ἢ φιλοδοξία δὲν θὰ γίνῃ θέληση.

Βολонταρισμός; Ἡ λέξι δὲν σημαίνει: τίποτα ἢ χρησιμοποιοῦται αὐθαίρετα. Θέληση, μαρξιστικά, σημαίνει: συνείδηση, τοῦ σκοποῦ, πού μὲ τὴν σειρά του σημαίνει ἀκριβὲς γνώση τῆς δικιᾶς τῆς δυνάμεις καὶ τῶν μέσων γιὰ νὰ ἐκφραστῇ σὲ δράση. Σημαίνει: ἐπομένως πρωταρχικὰ τὸν διαχωρισμὸ τῆς μιᾶς τάξεως ἀπὸ τὴν ἄλλη, πολιτικὴ ζωὴ ἀνεξάρτητη, ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς ἄλλης τάξεως, συμπαγῆς καὶ πειθαρχημένη, ὀργάνωση γιὰ τοὺς δικούς τῆς ἰδιαιτέρους σκοποὺς χωρὶς παρεκλίσεις καὶ ταλαντεύσεις. Σημαίνει: ἀπαρέγκλιτη ὄθηση πρὸς τὸ μέγιστο σκοπὸ, χωρὶς ἐκδρομὲς σὲ πράσινα λιβάδια τῆς ἐγκάρδιας ἀδελφότητος, εὐαίσθητοποιημένο: ἀπὸ τὰ πράσινα χορταράκια καὶ ἀπὸ τὴν ἠπιεῖς διακχυρῶσεις ἐκτίμησης καὶ ἀγάπης.

Ὅσοσο εἶναι ἀχρηστο τὸ ἐπίρρημα «μαρξιστικά» καὶ μάλιστα μπορεῖ νὰ δώσει τόπο σὲ διαφοροῦμενα καὶ σὲ κενὲς καὶ φλύαρες διαδόσεις. Μαρξιστές, μαρξιστικά... ἐπίθετο καὶ ἐπίρρημα φθαρμένα σὰν τὰ νομίματα πού ἔχουν περάσει ἀπὸ πολλὰ γέρια.

Ὁ Κάρλ Μάρξ εἶναι γιὰ μᾶς δάσκαλος πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς ὄχι βοσκὸς ὀπλισμένος μὲ βέργα. Εἶναι αὐτὸς πού κεντρίζει τὰ νωθὰ πνεύματα, εἶναι ὁ ἀφυπνιστὴς τῆς σωστῆς ἐνέργειας πού μισοκοιμάται: καὶ πρέπει νὰ ξυπνήσουν γιὰ τὴν μεγάλη μάχη. Εἶναι ἓνα παράδειγμα ἐντονης καὶ ἐπίμονης δουλειᾶς γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἢ καθαρὴ τιμιότητα τῶν ἰδεῶν, ἢ στέρεη κουλτούρα πού εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ μὴ μιλάμε σὲ κενό, ἀόριστα. Εἶναι μονολιθικὸς σωρὸς σοφῶν καὶ σχεφτόμενων ἀνθρώπων πού δὲν προσέχουν τὴν γλώσσα τους προκειμένου νὰ μιλήσουν, δὲν βάζουν τὸ χέρι στὴν καρδιά γιὰ νὰ ἀκούσουν, ἀλλὰ φτιάχνουν σιδερένιους συλλογισμοὺς πού ξετυλίγουν τὴν πραγματικό-

της στην ουσία της και την κυριαρχούν, πού εισχωρούν στο μυαλό, κάνουν έτσι ώστε να γκρεμιστούν τα κατακάρθια της προκατάληψης και της εμμονής ιδέας, δυναμώνουν τον ήθικό χαρακτήρα.

Ο Κάρλ Μάρξ δέν είναι για μᾶς ἕνα παιδάκι πού κλαψουρίζει: στην κούνια ἢ ὁ γενειοφόρος πού τρομάζει τούς φύλακες τῶν ἱερῶν καὶ δούλων. Δέν εἶναι κανένα ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια τῆς βιογραφίας του μὲ μορφή ἀνεκδότην, καμιά λαμπρή ἢ χονδροειδῆ χειρονομία τῆς ἐπιφανειακῆς του ἀνθρώπινης κτηνωδίας. Εἶναι ἕνα πλατὺ καὶ γαλήνιο μυαλό πού σκέφτεται, εἶναι μιὰ ἀτομικὴ στιγμή τῆς ἀνήσυχης αἰώνιας ἀναζήτησης πού ἡ ἀνθρωπότητα ἐκτελεῖ γιὰ νὰ ἀποκτήσει συνείδηση τοῦ εἶναι τῆς καὶ τοῦ μέλλοντός τῆς, γιὰ νὰ συλλέξει τὸν μυστηριώδη ρυθμὸ τῆς ἱστορίας καὶ νὰ κάνει ἔτσι ὥστε νὰ ἐξαφανιστεῖ τὸ μυστήριο, γιὰ νὰ εἶναι πῶς δυνατὴ στὸ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἐνεργεῖ. Εἶναι ἕνα ἀναγκαῖο καὶ ὁμοιογενὲς τμήμα τοῦ πνεύματός μας, πού δέν θὰ ἦταν ἐκεῖνο πού εἶναι ἀν αὐτὸς δέν εἶχε ζήσει, δέν εἶχε σκεφτεῖ, δέν εἶχε κάνει ἔτσι ὥστε νὰ ξεπηθήσουν σπίθες φωτὸς ἀπὸ τὴν σύγκρουση τῶν παθῶν καὶ τῶν ιδεῶν του, τῆς ἀθλιότητάς του καὶ τῶν ἰδανικῶν του.

Δοξάζοντας τὸν Κάρλ Μάρξ στὴν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὴν γέννησή του, τὸ διεθνὲς προλεταριάτο δοξάζει τὸν ἑαυτὸ του, τὴν συνειδητὴ δύναμή του, τὸν δυναμισμὸ τῆς κατακτητικῆς ἐπιθετικότητάς του πού ὑποσκάπτει τὴν κυριαρχία τοῦ προνόμιου καὶ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸν τελειωτικὸ ἀγώνα πού θὰ στεφάνωσε: ὅλες τίς προσπάθειες καὶ ὅλες τίς θυσίες.

Ἄοριστία καὶ Ἄουμβίασιο *

Ἡ «Stampa» τῆς 8 τοῦ Μάη δημοσίευσε ἕνα ἄρθρο ἐνὸς «συμπαθοῦντα» γιὰ τὴ διαφωνία τῶν σοσιαλιστῶν πού ἐκδηλώθηκε στὴν πολεμικὴ ἀνάμεσα στὴν διεύθυνση τοῦ

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 11 Μάη 1918.

«Avanti!», πού δημοσιεύει τις απόψεις όλων της επαναστατικής ασυμβίβαστης ομάδας και μερικών μελών της κοινοβουλευτικής ομάδας πού δεν ξέρουμε καλά ποιού τις απόψεις γράφουν*. 'Ο «συμπαθών» συμπαθεί ιδιαίτερα την ομάδα ωστόσο δεν καταφέρνει νά δώσει μίαν απόδειξη αυτής της συμπάθειας πού νά μάς πείθει σέ βάθος έτσι όπως μπορεί νά πείσει κάποιος γιά τó τυπικό φαινόμενο μίᾶς σιδερένιας λογικότητας. Αυτό πού θά προσπαθήσουμε νά αποδείξουμε.

'Η διαφωνία πού υπάρχει στό κόμμα θά είχε τις πηγές της στόν ίδιο τόν Κάρλ Μάρξ, τού οποίου ή προσωπικότητα θ' αποκαλυπτόταν κάτω από δύο όψεις: εκείνη τού μυστικιστή - επαναστάτη και εκείνη τού συγκεκριμένου - Ιστορικού. Οι ασυμβίβαστοι θά ήταν μυστικιστές - άδριστοι, οι συνεργαζόμενοι θά ήταν συγκεκριμενιστές, Ιστορικιστές, ρεαλιστές (ζητάμε συγνώμη γιά τήν περιττολογία τών -ιστες). 'Ο μυστικισμός θά είχε συμφωνήσει μέ τόν συγκεκριμενισμό, δσον άφορά τήν άρνηση τού πολέμου, δίνοντας τόπο στήν περιστασιακή συνοχή τού κόμματος, αλλά ό γρανίτης έχει αυτό τó έσωτερικό ρήγμα και ή σάφρα της διαφωνίας βγάζει κάθε τόσο τó κεφαλάκι της άπό τή σχισμή.

'Ο «συμπαθών» είναι κι αυτός όπαδός της άοριστίας μέ τις «φούντες», δηλαδή δεν είναι μιά πολιτική ιδιοσυγκρασία.

* 'Η «επαναστατική - ασυμβίβαστη» ομάδα σχηματίστηκε μέσα στό 1917 μαζεύοντας τήν άριστερά τών Ιταλών σοσιαλιστών. 'Ο Γκράμσι εντάχθηκε σ' αυτή γιά νά αντιπροσωπεύσει τήν πλειοψηφία της τορινέζικης σοσιαλιστικής ομάδας και συμμετείχε στό παράνομο συνέδριο της Φλωρεντίας (18 τού Νοέμβρη 1917) όπου διαπιστώθηκε μιά όξυνση της έσωτερικής πολεμικής ενάντια σ' εκείνους τούς αντιπροσώπους της κοινοβουλευτικής ομάδας (πρωταρχικά τού Φιλίππο Τουράτι) πού έκδήλωναν περισσότερο αισθήματα και διαθέσεις συνεργασίας στήν περίοδο τού πολέμου. 'Η πολεμική πού υποστήριξε προσωπικά ό διευθυντής τού «Avanti!», Τζατσίντο Μενότι Σεράτι γιά λογαριασμό τών ασυμβίβαστων άναθερμάνθηκε τήν άνοιξη τού 1918 μπροστά στις «πατριωτικές» δηλώσεις τού Τουράτι και άλλων σοσιαλιστών βουλευτών.

Ἡ προσφιλέστερη ἀοριστία του εἶναι τὰ «γεγονότα». Ἄλλὰ ὑπάρχουν τὰ γεγονότα χωρὶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ συγκεκριμένα γεγονότα χωρὶς τοὺς συγκεκριμένους ἀνθρώπους πού ἔχουν μία συγκεκριμένη κουλτούρα, πού σκοπεύουν σ' ἓνα συγκεκριμένο σκοπὸ; Ὁ συγκεκριμενισμὸς γίνεται ἀοριστία, ὅταν ἐξαπατημένος ἀπ' τὸν ἐμπειρισμὸ, ξεχνᾷ ὅτι τὰ γεγονότα, στὸ βαθμὸ πού εἶναι ἐπίκαιρα καὶ ὄχι ἱστορία τοῦ παρελθόντος, στὸ βαθμὸ πού εἶναι ὠθησὴ γιὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξη τῆς πραγματικῆς τους ὑπαρξῆς, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα γνώση, κρίση, ἀξιολόγησι καὶ αὐτὰ τὰ ὠραία πράγματα εἶναι δυνατὰ μόνο ἂν οἱ ἀνθρώποι, οἱ ἑμάδες θέτουν σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἓνα γενικὸ σκοπὸ στὴ δράση τους. Ἡ τροχιά τῶν γεγονότων εἶναι ἡ ἀντικειμενικὴ συνισταμένη τῶν δραστηριοτήτων πού ἀναπτύχθηκαν ἀπὸ τὶς συγκροτημένες κοινωνικὲς ἐνέργειες: τὸ Κράτος καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα. Τὸ Κράτος βάζει στὸν ἑαυτὸ του ἓνα ποσοτικὸ στόχο (πού μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο) καὶ ἐνεργεῖ διὰ μέσου τῶν ὀργάνων του, ἀπὸ τὸν στρατὸ μέχρι τὸ δικαστικὸ σῶμα, μέχρι τὸν ἡμερήσιο τύπο. Τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα προτείνει στὸν ἑαυτὸ του καὶ αὐτὸ ἕναν ποσοτικὸ στόχο, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἄμεσο, καὶ ἐπιτυγχάνει ἄμεσα μερικὲς ἐπιτυχίαι σὲ ποιοτικὸ ἐπίπεδο. Μετασχηματίζει τὰ ἔθιμα, καθαρίζει τὶς ἰδέαι, κάνει γνωστὰς τὶς πραγματικὲς ἐνέργειαι γιὰ δράση, ὑποκινώντας, ὀργανώνοντας ἐνέργειαι ἀκόμα παθητικὰς, ἀπὸ τὶς ὁποῖαι θὰ ξεπηδήσει ἡ νέα τάξι πραγμάτων διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου θὰ πραγματοποιηθεῖ ὁ τελικὸς σκοπός.

Ἀπόλυτος συγκεκριμενισμὸς, γιατί δὲν αὐταπατάται ὅτι ὁ νόμος ἔχει ἀξία χωρὶς τὸν σοφὸ ἔλεγχο τῶν ἀντιπροσώπων, ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι ἱστορία χωρὶς τὴν ὀργανωμένη δύναμη. Οἱ ἰδέαι, οἱ ἀρχαί, τὸ ἀσυμβίβαστο τῶν ἰδεῶν γίνονται ἔτσι ἱστορικὰ συγκεκριμένα ἀκόμα καὶ ἂν ἄμεσα δὲν κάνουν νὰ παρατηρηθεῖ ἓνας μονάρχης ἢ νὰ κερδηθεῖ μὰ μάχη.

Τὰ δύο πρόσωπα τοῦ Κάρλ Μάρξ (ἱστορισμὸς καὶ μυστικισμὸς) πού γίνονται οἱ δύο ὄροι τῆς σοσιαλιστικῆς διαφωνίας, εἶναι: μὴ ρητορικὴ ὑπερβολή. Ὁ συγκεκριμένος ἱστορισμὸς τοῦ Μάρξ εἶναι καθαρὴ σοβαρότητα ἑνὸς με-

λετητή που έρευνά τα ντοκουμέντα του παρελθόντος. Αυτά τα ντοκουμέντα είναι καθορισμένα και η μελέτη έχει σκοπό την αλήθεια, την αναδημιουργία της ιστορίας, όχι την δημιουργία της. Το συγκεκριμένο σ' αυτή την περίπτωση σημαίνει: μόνο απουσία όλων των παθών, όλης της ενέργειας που δεν είναι εκείνη, ή αναγκαία για την έρευνα, για την ανακατασκευή του παρελθόντος στο καταστάλαγμα του σε μία όριση μορφή Ισσορροπίας. Δεν θα ήταν συγκεκριμένος ο Μάρξ ούτε και σ' αυτή την περίπτωση, αν ο συγκεκριμενισμός ήταν εκείνος που φαντάζεται: ο «συμπαθών». Η ιστορία, ακόμα και του παρελθόντος, πρέπει να χρησιμοποιήσει πρακτικά σχήματα, γενικές ιδέες, πρέπει να δγάλει από τον κορμό της τα μεμονωμένα άτομα, το μεγαλύτερο συγκεκριμένο, και να μελετήσει την δραστηριότητα των συγκροτημένων κοινωνικών δυνάμεων που κλείνουν προς μία πλευρά συνειδητά ή άσυνειδητα. Ο «συμπαθών», αντίθετα, αν ήταν συνειδητός με όλο αυτόν τον συγκεκριμενισμό του, θα έπρεπε να αναγάγει την ιστορία σε ένα προσωπικό ατομικισμό. Είναι ένας έμπειριστής και όχι ιστορικός, πολιτικός και η απόδειξη του έχει φαινομενική εύρωστία, ωστόσο είναι διεφθαρμένη από μία εσωτερική καταστροφική και σχεπτικιστική αοριστία.

Ο Μάρξ χλευάζει τις ιδεολογίες, ωστόσο είναι ιδεολόγος μία και είναι σημερινός πολιτικά σχεπτόμενος άνθρωπος, μία και είναι: επαναστάτης. Η αλήθεια είναι ότι οι ιδεολογίες είναι γελοίες όταν είναι καθαρή φλυαρία όταν στοχεύουν να δημιουργήσουν συγχύσεις, να απατήσουν και να υποδουλώσουν κοινωνικές ενέργειες δυνάμει ανταγωνιστικές, σ' ένα σκοπό που είναι ξένος προς αυτές τις ενέργειες. Ο Μάρξ χλευάζει τους διαλυμένους δημοκρατικούς που δεν γνωρίζουν τη δύναμη, που πιστεύουν ότι ο λόγος είναι κρέας, που πιστεύουν ότι στις οργανωμένες δυνάμεις αρκεί να αντιτάξεις τον λόγο στα τουφέκια και στα κανόνια αρκεί να αντιτάξεις το πυροτέχνημα της περιτολογίας. Ωστόσο, σαν επαναστάτης, δηλαδή σαν σημερινός άνθρωπος της δράσης δεν μπορεί ν' αποσπαστεί από τις ιδεολογίες και από τα πρακτικά σχήματα που είναι εν δυνάμει ιστορικές ύπαρξεις

σέ διαμόρφωση. Μόνο πού τίς συνδέει μέ τήν δύναμη τῆς ὀργάνωσης, τοῦ πολιτικοῦ κόμματος τῆς πολιτικῆς συνεργασίας.

Ὁ «συμπαθῶν» ἀναγνωρίζει, ὅτι τὸ δόγμα, τὸ πρακτικὸ σχῆμα τῆς τάξης, δημιουργώντας τὸ ἀσυμβίβαστο, ἐνίσχυσε τὸ κόμμα (δηλαδή τὴν ἐν δυνάμει τάξη, σέ διαμόρφωση, πού ὀλοκληρώνεται: μέρα μέ τὴ μέρα). Δὲν σκέφτεται ὅτι τὸ δόγμα ἀπέδειξε ἔτσι: ὅτι εἶναι: κάτι τὸ συγκεκριμένο καὶ ὅτι ἐξάντλησε τὸ μοναδικὸ ἔργο του. Ὁ πολιτικὸς ἄνθρωπος, πού δὲν εἶναι ἐμπειριστής, ἐνεργεῖ γιὰ τὸ μέλλον σάν νὰ ἦταν ἤδη τώρα ἡ τάξη πλήρως στελεχωμένη.

Ἐπιτυχάνει: τὸν ἄμεσο σκοπὸ νὰ ἐνισχυθεῖ καὶ νὰ μετασηματίσει: τὸ ἔθνος, νὰ καλυτερέψει τὸ γενικὸ περιβάλλον. Ἡ κριτικὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδείξει, γιὰ νὰ εἶναι συγκεκριμένη, πῶς αὐτὰ τὰ πρακτικὰ σχήματα εἶναι: αὐθαίρετα, πῶς ἡ ἀοριστία, πού εἶναι μιά ἀναγκαιότητα τῆς πρακτικῆς, εἶναι ἀδικαιολόγητη, δηλαδή δὲν θὰ γίνεи ποτὲ ὀργάνωση, δοσμένων τῶν σημερινῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν. Ὁσὶσὸς ἡ ἀπόδειξη εἶναι: ἀδύνατη γιὰ τὸ σχῆμα τῆς τάξης, πού ἔγινε δράση μέ τὴ μέθοδο τοῦ ἀσυμβίβαστου, καθόριθε μιά ἐνδυνάμωση, πού ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι κάτι πιὸ συγκεκριμένο στὸ παρὸν καὶ περισσότερο στὸ μέλλον.

Ὁ «συμπαθῶν» εἶναι κι αὐτὸς ἓνας ἀσυνείδητα μυστικιστής, δεδομένου ὅτι μυστικισμὸς σημαίνει μὴ σύνδεση μέ τὴ ζωὴ μέ τὴ δράση. Πιστεύει στοὺς προκαθορισμένους καὶ πραγματοποιήσιμους a priori συγκεκριμένους σκοπούς. Φαντάζεται τὸ μέλλον σάν κάτι τὸ στέρεο, μέρος τῆς στερεότητος τοῦ παρελθόντος. Δὲν εἶναι διαλεκτικὸς, ἀν καὶ χρησιμοποιοεῖ αὐτὴ τὴ λέξη καὶ δὲν φαντάζεται τὸ μέλλον καθαρὰ σάν παιγνίδι δυνάμεων πού μποροῦν νὰ ὑπάρξουν καὶ πού στὸ παρὸν ἔχουν μόνο μιά προϋπόθεση ὑπαρξης. Τὸ μέλλον δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀντανάκλαση τοῦ παρόντος πού ἡ λογικὴ φαντασία μας προβάλλει γιὰ νὰ ἔχει μιά βέβαιη καὶ ὄχι: ἐμπειρικὴ κατεύθυνση, ὄλων καὶ ὄχι: τῶν λίγων, τῶν ὀργανώσεων καὶ ὄχι τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν καὶ ἀνεξέλεγκτων ἀτόμων. Ὑπάρχουν οἱ συγκεκριμένοι σκοποί, ἀλλὰ αὐτοὶ πραγματοποιοῦνται: μερικὰ κάθε μέρα, ἔξω καὶ μέσα

σις συνειδήσεις. Τὸ πρόβλημα πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μὲ αὐτοὺς τοὺς ὅρους: ἀπ' αὐτοὺς τοὺς συγκεκριμένους σκοποὺς μόνον ἓνα μέρος πραγματοποιεῖται: καθημερινά. Αὐτὸ τὸ μέρος δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ α priori γιατί ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μιὰ μαθηματικὴ πράξις: Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι τὸ διαλεκτικὸ ἀποτέλεσμα τῶν κοινωνικῶν δραστηριοτήτων σὲ συνεχή ἀνταγωνισμό γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν μέγιστων στόχων. Μόνον ἂν αὐτοὶ οἱ μέγιστοι σκοποὶ ἀναζητοῦνται μὲ τὴ μέθοδο τοῦ ἀσυμβίβαστου, ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἱστορία καὶ ὄχι: παιδαριώδης αὐθαιρεσία, εἶναι στέρεο ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι: λάθος πού πρέπει ἀπ' αὐτὸ νὰ ἀπαλλαχτοῦμε καὶ νὰ τὸ διορθώσουμε.

Γεννιέται τὸ καθήκον γιὰ τὸ ἀσυμβίβαστο, καθαρὸ ἀπὸ κάθε αὐθαίρετο ἐμπειρισμό. Αὐτὸ τὸ καθήκον εἶναι ὅλης τῆς κοινωνικῆς ἐνέργειας, εἶναι τὸ αἶτιο τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνάπτυξης τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ διαλεκτικὴ τῆς ταξικῆς πάλης πού ἔχει πρωταγωνιστὴ καὶ ἀνταγωνιστὴ τὸ Κράτος καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα μὲ τίς οἰκονομικὲς ὀργανώσεις πού τὸ κόμμα ἐλέγχει. Ὅσοιο αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης τῶν γεγονότων εἶναι δημιουργοὶ καὶ τὰ πολιτικὰ ἀστικὰ κόμματα σὲ συνεχή ἀνταγωνισμό μεταξὺ τους γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ Κράτους (ἀνταγωνισμὸς πού δὲν ἐπιτρέπει τὴν μέθοδο τοῦ ἀσυμβίβαστου) καὶ ἡ παθητικότητα, ἡ ἀδράνεια τοῦ πλήθους. Τὸ ἀσυμβίβαστο ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ κόμμα αὐτὴ τὴν ἀδράνεια καὶ ἡ ἀφαίρεση εἶναι πραγματικὴ γιατί γίνεται μὲ τὴν ὀργάνωση, μέσα ἀπὸ τὸν γενικὸ σκοπὸ, τὸ μᾶξιμουμ πρόγραμμα. Ἡ συνεργασία εἶναι: θάνατος τοῦ πνεύματος, γιατί δὲν ἔχει μέσα τῆς στοιχεῖα διάκρισης, δὲν ἔχει πολιτικὴ πλαστικότητα. Ὁ «συμπαθῶν» θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδείξει: ὅτι ὁ μέγιστος σκοπὸς τῶν σοσιαλιστῶν εἶναι αὐθαίρετος, ὅτι ἡ τάξη, ἐκτὸς ἀπὸ ἀοριστία, εἶναι ἀοριστία αὐθαίρετη, ὅτι δὲν συνδέεται μὲ τὰ γεγονότα οὔτε κἀν ἀρνητικά. Νὰ ἀποδείξει ὅτι ὑπάρχουν τὰ γεγονότα ἀπὸ μόνα τους, ἔξω ἀπὸ τὴν κρίση τῶν ἀνθρώπων, σὰν κάτι τὸ ἀναπόφευκτο καὶ ὄχι τὸ διαλεκτικὰ ἀναγκαῖο. Νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι σύγχυση καὶ ὄχι σαφήνεια, ὅτι οἱ γενικὲς ιδέες εἶναι ἀοριστίες καὶ ὄχι συγκεκρι-

κρυμμένες πραγματικότητες όσο τὸ κανόνι καὶ οἱ χειροπέδες. Ἔτσι μόνο θὰ μπορέσει νὰ ἀποδείξει ὅτι τὸ ἀσυμβίβαστο εἶναι παθητικότητα καὶ ἀντίδραση καὶ ὄχι, ὅπως ἐμεῖς πιστεύουμε, ἀναγκαῖα καὶ ἱκανὴ μέθοδος γιὰ νὰ ὀργανωθεῖ καὶ νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἐνυπόστατη πραγματικότητα, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ διαλεκτικὰ ἀναγκαῖα ἱστορία καὶ ὡς εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία ἡ ἀντίδραση τῶν ἄλλων καὶ ὄχι ὁ ἰδεολογικὸς καὶ κενὸς «δημοκρατισμὸς» τοῦ Τζιοβάνι Τζιολίτι πού, συγκεκριμένα πάντα, ἤθελε νὰ πεῖ: τελωνεακὴ προστασία, κρατικὸς συγκεντρωτισμὸς μὲ τὴν γραφειοκρατικὴ τυραννία, διαφθορὰ τοῦ κοινοβουλίου, εὐνοια στὸν κληρὸ καὶ στὶς προνομιούχες κλάσεις, πού πυροβολοῦν στοὺς δρόμους ἐναντία στοὺς ἀπεργοὺς, ἐκλογικὸι ροπαλοφόροι. Ἦθελε νὰ πεῖ ἐπίσης καὶ κάτι γιὰ κοινωνικὴ νομοθεσία ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀσυμβίβαστους οἱ νόμοι εἶναι ἀχρηστοὶ ἂν δὲν ἀνταποκρίνονται στὸ ἔθιμο καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποτυπώδεις νόμοι εἶναι λάθη μὲ τὴν ταξικὴ ἔννοια, γιὰτὶ μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι διαδεδομένο τὸ ἔθιμο ἐγίναν προνόμια ὀρισμένων κατηγοριῶν.

*Τὸ ταξικὸ ἀσυμβίβαστο καὶ ἡ ἰταλικὴ ἱστορία **

Ἡ «Stampa» δημοσιεύει ἀκόμα δύο ἄρθρα** γιὰ τὴ «σοσιαλιστικὴ διαφωνία». Ἡ «Stampa» ἐπιμένει στὸν καθαρὰ μαρξωτικὸ καὶ πληροφοριακὸ χαρακτήρα αὐτῶν τῶν δημοσιευμάτων.

Ἡ ἔξοχη ἀφιλοκέρδεια, ὦ, φραγκισκανὴ⁶⁹ καλοθελησία γιὰ τὴν πληροφόρηση καὶ τὴν διαπαιδαγώγηση τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους.

Ἄλλὰ δὲν ἐπιμένουμε. Ἄς μᾶς ἀπασχολήσει ἡ κύρια οὐσία τῶν γεγονότων, τῶν πραγματικῶν συνεπειῶν πού μπορεῖ νὰ ἔχει γιὰ τὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ἰταλικὴ ἱστορία ἡ ἀντιμετώπιση τῶν ἐπιμέτρων πού ἐνδιαφέρονται γιὰ

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 18 Μάη 1918.

** Τὰ ἄρθρα ἐμφανίστηκαν στὴν «La Stampa» στὶς 14 καὶ 15 τοῦ Μάη 1918.

τήν πολεμική ανάμεσα στους ασυμβίβαστους και τους σχετικιστές του κόμματός μας.

Στήν πραγματικότητα, ή «Stampa» ήρθε σέ βοήθεια τής κοινοβουλευτικής ομάδας. Ή επίθεση ενάντια στους ασυμβίβαστους καθοδηγείται επιδέξια μέ τήν ύπουλη επιτηδειότητα πού είναι χαρακτηριστική τών όπαδών του Τζιολίτι. Τά άρθρα τής «Stampa» είναι γραμμένα από έναν «συμπαθόντα»: Ένας τρόπος πού τούς συμφέρει γιά νά αποκοιμίσουν τó κριτικό αίσθητήριο τών προλετάριων αναγνωστών τής εφημερίδας. Είναι γραμμένα από έναν άνθρωπο ίκανό, πού ξέρει τó κριτικό μαρξιστικό ιδίωμα, έναν άνθρωπο άνετασμέτης κουλτούρας, επιδέξιο στή λεπτή τέχνη του νά διακρίνει, νά βλέπει τίς έννοιες σύμφωνα μέ τήν πιό σύγχρονη ιδεαλιστική φιλοσοφία. Ό «συμπαθών» έγινε, χάρι, στή φυσική λογική τών πραγμάτων και τών αξιών, ó θεωρητικός τών συνεργαζομένων⁷⁰. Από τά τρία άρθρα πού δημοσιεύτηκαν μέχρι τώρα σκορπίζονται απλόχερα τά αίτια πολεμικής, ή συνάφεια τής σχέψης, τά λογικά σχήματα πού θά χρησιμοποιηθούν σέ άρθρα, αλλά ιδιαίτερα στήν προσωπική συνομιλία, σέ ύποστήριξη τής σχετικιστικής θέσης.

Πιστεύουμε έτσι, ότι είναι αναγκαίο νά υποβάλουμε σέ λεπτομερή κριτική όλη τήν πολύπλοκη απόδειξη. Θα πρέπει νά επεκταθούμε, δυστυχώς, ώστόσο όι καλόπιστοι αναγνώστες πού θά μάς παρακολουθήσουν μέχρι τó τέλος, θά πειστούν ότι αξίζει τόν κόπο, θά πειστούν ότι ή πολεμική ανάμεσα στήν διεύθυνση του «Avanti!» και τών συνεργαζομένων ξεπερνά τήν στενή περιοχή μιās άψιμαχίας πάνω στήν κοινοβουλευτική τακτική, πάνω στήν πειθαρχία του κόμματος και είναι τó προίμιο μιās φοβερης μάχης στήν όποία ύποχρεώθηκαν [μ ι α σ ε ι ρ α λ ο γ ο κ ρ ι μ έ ν η]. καμιά είκοσαριά χρόνια από τήν μέλλουσα Ιταλική Ιστορία.

Ό κεντρικός πυρήνας τής φιλονικίας, σύμφωνα μέ τά λόγια πού ή «Stampa» δάξει: στό στόμα τών σχετικιστών, είναι ó έξής:

Τά κόμματα πού είναι ίπέρ του κρατικού παρεμβατι-

αμοῦ προχωροῦν προοδευτικὰ πρὸς τὴν κατάληψη ὅλων τῶν ἔξουσιῶν, ὅλων τῶν μηχανισμῶν τοῦ Κράτους, ὑπερασπιζομένους τοὺς καὶ ἐλέγχοντάς τοὺς ἄμεσα ἢ ἔμμεσα. Αὐτὰ, ἐ π ι π ρ ὀ σ θ ε ι α, ὡς ελοῦνται ἀπ' αὐτὸν τὸν ἔλεγχον πάντως οἱς ἔξουσιες τοῦ Κράτους, ἀπ' αὐτὴν τὴν προοδευτικὴν «προσάρτηση» τῆς κρατικῆς ἰσχύος ἀπὸ τὰ κόμματά τους — μέχρι τὸ σημεῖον νὰ ταυτίζον τὴν ἴδια τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους μὲ τὴν δικήν τους κομματικὴν ὀργάνωσιν — γιὰ νὰ ἐξασθενίσουν, νὰ ἀποδιαιρθρώσουν, νὰ μειώσουν μέχρι νὰ κάνουν ἀνίκανον τὸ πολιτικὸν ἐργαλεῖο τῆς ἐργατικῆς τάξεως πού εἶναι τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα.

Ἔτσι σκέφτονται οἱ συνεργαζόμενοι καὶ ἡ «Stampa» χειροκροτεῖ. Γιατὶ τὰ πρῶτα καὶ μοναδικὰ θύματα τοῦ «προσαρτησιακοῦ» φαινομένου, εἶναι ὁ Τζιολίτι καὶ τὸ κόμμα του, γιατί τὸ «προσαρτησιακόν» φαινόμενον εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας μορφῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν Ἰταλία, πού προϋποθέτει ἓνα ταξικὸν Κράτος μπροστὰ στὸ ὅποιο ὅλα τὰ ἀστικὰ κόμματα εἶναι: ἴσα, μὲ ἴδιες συνθήκας ἐκκίνησης. Εἶναι: ἡ ἀρχὴ μιᾶς δημοκρατικῆς ἐποχῆς, πού γεννήθηκε ὄχι ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου κόμματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμειλίκτην λογικὴν τῶν γεγονότων. Τὸ Τζιολιτιανὸν κυβερνητικὸν προνόμιον κομματιάζτηκε: ἓνα ἄλλο κόμμα κατάφερε νὰ σταθεῖ στὴν ἐξουσία περισσότερον ἀπ' ὅσο μπορούσε νὰ ὑποθέσει: κανεὶς καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐδραιωθεῖ στέρεα. Ἡ λογικὴ τῆς ἱστορίας, σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, ὀδήγησε σ' αὐτὸ τὸ ἄριστον ἀποτέλεσμα (ἡ ἱστορία τῶν κομμάτων στὴν Ἀγγλίαν μιᾶς διδάσκει): κάτω ἀπὸ τὰ χτυπήματα τοῦ ἀνήλεου ἀνταγωνισμοῦ δύο ἰσοδύναμων κομμάτων, πού φοβοῦνται τὴν ἐπικράτησιν τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, τὸ Κράτος ἀπελευθερώνεται: ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν λειτουργιῶν πού στήνουν ἐμπόδια, ἡ διοίκηση ἀποκεντρώνεται, ἡ γραφειοκρατία ἐλαττώνει τὴν τυραννίαν της, οἱ ἐξουσιες γίνονται ἀνεξάρτητες. Τὸ Κράτος χάνει τὸ φεουδαρχικόν, δεσποτικόν, στρατοκρατικόν του ὑπόβαθρον καὶ συγκροτεῖται μὲ τρόπο ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ δικτατορία ἑνὸς κόμματος ἀρχηγοῦ, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχει: πάντα ἢ δυνατότητα τῆς ἐναλλαγῆς, τῆς διαδοχῆς

στην εξουσία εκείνου που αντιπροσωπεύει το απαραίτητο των πολιτικών και οικονομικών δυνάμεων της χώρας, που επομένως θα βλέπει να προωθούνται οι φυσικές και αυθόρμητες ενέργειές του, που γεννιούνται από την οικονομική δραστηριότητα και όχι να διευρύνονται νοσηρά τα παρασιτικά στρώματα που κινούν απ' την πολιτική για να ασκήσουν την οικονομική τους δραστηριότητα και που στο υπερπρονόμιο βρίσκουν την μοναδική τους αιτία ύπαρξης.

Τάξη, Κράτος, κόμματα

Τι αντιπροσωπεύει το Κράτος για τους σοσιαλιστές; Το Κράτος είναι η οικονομικο - πολιτική οργάνωση της αστικής τάξης. Το Κράτος είναι η αστική τάξη στην συγκεκριμένη τωρινή δύναμή της.

Η αστική τάξη δεν είναι μια έννοια έξω από το Κράτος. Σύμφωνα με την αρχή και την δράση του ελεύθερου ανταγωνισμού γεννιούνται και συγκροτούνται συνεχώς νέες ομάδες καπιταλιστών παραγωγών που ακατάπαυστα ολοκληρώνουν την οικονομική ικανότητα του καθεστώτος. Κάθε ομάδα θα ήθελε να βγει από την πάλη του ανταγωνισμού που κατασπαράζει: επιβάλλοντας το μονοπώλιο. Το Κράτος συνθέτει νομοθετικά τις εσωτερικές ταξικές διαφωνίες, τις προστριβές των αντιτασσόμενων συμφερόντων, ένοποιεί τα στρώματα και δίνει την πλαστική συνολική εικόνα της τάξης. Η κυβέρνηση, η εξουσία, είναι το σημείο στο οποίο παρατηρείται ο ανταγωνισμός των ομάδων. Η κυβέρνηση είναι το βραβείο για το κόμμα, για την πιο δυνατή αστική μερίδα που χάρη σ' αυτή την δύναμη κατακτά το δικαίωμα να ρυθμίζει την εξουσία του Κράτους, να το κατευθύνει προς ορισμένους στόχους, να το πλάθει κυρίως σύμφωνα με τα οικονομικά και πολιτικά προγράμματά της.

Απολύτως διαφορετική είναι η θέση που έχουν για το Κράτος, τα αστικά κόμματα και το σοσιαλιστικό κόμμα.

Τα αστικά κόμματα η αντιπροσωπεύουν κατηγορίες παραγωγών η είναι αμύητος ήνιόχων μυγών⁷¹ που δεν βλέ-

προυν ουτε επιφανειακά την ένότητα του Κράτους, ωστόσο βομβίζουν λέξεις και ρουφούν τὸ μέλι τῆς εὐνοιοκρατίας.

Τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα δὲν εἶναι ὀργάνωση μερίδας, ἀλλὰ τάξης. Εἶναι μορφολογικὰ διαφορετικὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο κόμμα. Μπορεῖ — μόνο αὐτὸ — νὰ ἀναγνωρίσει στὸ Κράτος, συνολικὴ ἔκφραση τῆς ἀστικῆς τάξης, τὴν ἀνταγωνιστικὸ του ὄμιον. Δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὸν ἀνταγωνισμὸ γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ Κράτους, οὔτε ἀμεσα οὔτε ἐμμεσα, χωρὶς νὰ αὐτοκτονήσῃ, χωρὶς νὰ ἐκφυλιστεῖ καὶ νὰ γίνῃ καθαρὴ πολιτικὴ ἡμάδα, ξένη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ δραστηριότητα τοῦ προλεταριάτου καὶ νὰ γίνῃ σιμῆνος ἠνιόχων μυγῶν κυνηγώντας τὸ ταψὶ μὲ τὴν μυγαλόπιτα γιὰ νὰ δελεαστεῖ καὶ νὰ τελειώσῃ ἄδοξα.

Τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα δὲν κατακτᾷ τὸ Κράτος, τὸ ἀντικαθιστᾷ, ἀντικαθιστᾷ τὸ καθεστῶς, καταργεῖ τὴν κυβέρνηση τῶν κομμάτων, στὴ θέση τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ βάζει τὴν ὀργάνωση στὴν παραγωγή καὶ στὶς ἀνταλλαγές.

Ἔχει ἡ Ἰταλία ἓνα ταξικὸ Κράτος;

Στὶς συζητήσεις καὶ στὶς πολεμικὲς πολὺ συχνὰ οἱ λέξεις εἶναι ἔξω ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς πραγματικότητες. Ἀναφερόμενοι στὴν Ἰταλία χρησιμοποιοῦμε τὶς λέξεις: καπιταλιστές, προλετάριοι, Κράτη, κόμματα, σὰν αὐτὲς νὰ σήμαιναν κοινωνικὲς οὐσίες πού ἔχουν ἐπιτύχει τὴν πληρότητα τῆς ἱστορικῆς τους ὄριμότητος ἢ μιὰν ἤδη ἀξιοσημείωτη ὄριμότητα ὅπως στὶς οἰκονομικὰ προοδευμένους χώρες. Ὅσο στὴν Ἰταλία ὁ καπιταλισμὸς εἶναι στὸ ἀρχικὸ του στάδιο καὶ ὁ ἐπιφανειακὸς νόμος δὲν προσαρμόζεται καθόλου στὴν πραγματικότητα. Ὁ νόμος εἶναι ἓνα σύγχρονο ἐπίθεμα σ' ἓνα ἀπαρχαιωμένον κτίριο, δὲν εἶναι τὸ προϊόν μιᾶς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης, εἶναι προϊόν διεθνούς πολιτικοῦ ἀπομιμητισμοῦ, μιᾶς διανοητικῆς ἐξέλιξης τοῦ δικαίου, ὄχι τοῦ ἐργαλείου δουλειᾶς.

Τὸ σημείωσε ὁ Τζουζέπε Πρετσολίνι⁷² πρόσφατα μ' ἀφορμὴ τῆν πολεμικὴ γιὰ τὴν «δημοκρατία». Ἀπὸ μιά, κα-

θαρὰ ἐπιφανειακὴ ἀποψὴ δημοκρατικῆς διάρθρωσης, τὸ ἰταλικὸ κράτος διατήρησε τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὑπόβαθρον ἑνὸς δεσποτικοῦ Κράτους (τὸ ἴδιο λέγεται καὶ γιὰ τὴ Γαλλίαν).

Ἐπάρχει ἕνα συγκεντρωτικὸ γραφειοκρατικὸ καθεστῶς, θεμελιωμένον ἐπάνω στὸ τυραννικὸ ναπολεόντειο σύστημα, κατάλληλο νὰ καταπιέζει καὶ νὰ ἰσοπεδῶνε κάθε ἐνέργεια καὶ κάθε αὐθόρμητο κίνημα.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ εἶναι μυστικώτατη. Γι' αὐτὴν ὄχι μόνον δὲν εἶναι δημόσιες οἱ συζητήσεις, ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ συμφωνίες εἶναι γνωστὲς γιὰ τοὺς ἐνδιαφερόμενους.

Ὁ στρατὸς (μέχρι τὸν πόλεμον ποὺ ἔκανε νὰ σπάσει τὸ ἀπαρχαιωμένον σχῆμα) ἦταν καριερίστικος, δὲν ἦταν τὸ ὀπλισμένον ἔθνος.

Ἐπάρχει μιὰ θρησκεία τοῦ Κράτους, μισθωτὴ, βοηθημένη ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ὄχι ὁ διαχωρισμὸς τῶν λαϊκῶν ἀπὸ τὸν κληρὸν καὶ ἡ ἰσότης ὄλων τῶν θρησκειῶν.

Τὰ σχολεῖα ἢ λείπουν ἢ οἱ δάσκαλοι, ἐπιλεγμένοι ἀπὸ ἕνα περιορισμένον ἀριθμὸ ἀπορῶν, δεδομένων τῶν ἀμοιβῶν ποὺ ἰσχύουν, εἶναι ἀνεπαρκεῖς γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἐθνικῆς ἐκπαίδευσης.

Ἡ ψηφοφορία παρέμεινε περιορισμένη μέχρι τὶς τελευταῖες ἐκλογές * καὶ σήμερον ἐπίσης εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ δώσει τὴν δυνατότητα στὸ ἔθνος νὰ ἐκφράσει τὴν θέλησίν του.

Ἐπάρχουν ἰσχυροὶ φεουδαρχικοὶ θεσμοὶ ἀκόμα, ὅπως τὰ λατιφούντια, ἀναπαλλοτρίωτα ἐκ τῶν πραγμάτων ἐὰν ὄχι ἐκ δικαίου, οἱ δημόσιες χρήσεις, τὰ θρησκευτικὰ κεφάλαια ποὺ μετασχημάτισε ἡ φεουδαρχικὴ ἐξάρτηση τῶν ἀγαθῶν ἀ-

* Στις πολιτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1913 υἰοθετήθηκε στὴν Ἰταλία γιὰ πρώτη φορὰ ἡ «καθολικὴ ψηφοφορία» ποὺ πλάταινε τὸ δικαίωμα ψήφου, ἕως τότε περιορισμένον σὲ προνομιοῦχες κατηγορίες, σ' ὄλους τοὺς ἄνδρες ποὺ εἶχαν κλείσει τὰ εἴκοσι ἕνα χρόνια μὲ τελειωμένη τὴ στρατιωτικὴ θητεία ἢ μὲ κάποια στοιχειώδη ἐκπαίδευση. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων πέρασε ἀπὸ τρία ἑκατομμύρια καὶ πεντακόσιους σὲ ὄχτῳ ἑκατομμύρια.

πέναντι στην Ἐκκλησία, σ' ἓνα σίγουρο καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε κίνδυνο εἰσόδημα.

Ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμός, θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς καπιταλιστικῆς ἀστικῆς τάξης, δὲν ἔφθασε ἀκόμη νὰ ἀγγίξει τὴς πρὸ σημαντικῆς δραστηριότητες τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἔτσι συμβαίνει νὰ εἶναι τὰ πολιτικὰ σχήματα ἀπλῆς αὐθαίρετες ὑποδομῆς, χωρὶς ἱκανότητα καὶ στείρες σὲ ἀποτελέσματα.

Οἱ ἐξουσίες εἶναι ἀκόμη συγκεχυμένες καὶ ἀλληλοεξαρτώμενες, λείπουν τὰ μεγάλα ὀργανωμένα κόμματα τῶν βιομηχανικῶν καὶ ἀγροτικῶν ἀστικῶν τάξεων [ὁ κ τ ὠ σ ε ι ρ ῆ ς λ ο γ ο κ ρ ι μ ῆ ν ε ς].

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν τὸ ταξικὸ Κράτος στὸ ὅποιο κορυφώνεται ἡ ἀποτελεσματικότητά τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ, μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἐξουσίας τῶν μεγάλων κομμάτων πού ἀντιπροσωπεύουν, πλατιά συμφέροντα παραγωγικῶν κατηγοριῶν. Ὑπῆρξε ἡ δικτατορία ἑνὸς ἀνθρώπου* ἐκπροσώπου τῶν στενῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς Πεδεμοντέζικης ἐπαρχίας, πού, γιὰ νὰ κρατήσει ἐνωμένη τὴν Ἰταλία, ἐπέβαλε στὴν Ἰταλία ἓνα σύστημα ἀποικιακῆς, συγκεντρωτικῆς καὶ δεσποτικῆς κυριαρχίας. Τὸ σύστημα συντρίβεται, νέες ἀστικὲς δυνάμεις γεννήθηκαν καὶ δυνάμωσαν, ζητοῦν τὴν ἀναγνώριση τῶν συμφερόντων τους γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπικρατήσουν καὶ νὰ ἐξελιχθοῦν. Ἐνδέχεται νὰ ὑπάρξει παρεμβατισμός καὶ πασιφισμός, ὁ πόλεμος θὰ περάσει. Αὐτὸ πού εἶναι ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ μέλλον εἶναι τὸ τζολιτιανὸ δεσποτικὸ Κράτος, εἶναι ἡ κορύφωση τῶν παρασιτικῶν συμφερόντων, πού ἐπικολλήθησαν σ' αὐτὸ τὸ παλιὸ Κράτος, εἶναι ἡ παλιὰ μαλθακὴ ἀστικὴ τάξη πού αἰσθάνεται: τὸ ὑπερπρονόμιό τῆς νὰ ἀπειλεῖται ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀναβρασμὸ ἀστικῆς νεότητος, πού ζητᾷ τὴν θέσση τῆς στὴν κυβέρνηση, πού ζητᾷ νὰ μπεῖ στὸ παιχνίδι τοῦ ἐλεύθερου πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἡ ὁποία ἀναμφίβολα, δεδομένου ὅτι ἡ ἐξέλιξη δὲν ἀνακόπηκε ἀπὸ ἓνα νέο γεγονός, θὰ ἀναγεώσει τὸ Κράτος, θὰ πετάξει ὅλα τὰ παραδοσιακὰ κουρέλια, γιὰτὶ τὸ δημοκρατικὸ Κράτος δὲν εἶναι ἓνα προῖον

* Τοῦ Τζι:οδάν: Τζι:ολί:ι.

καλής καρδιάς ή καλής άγωγής, είναι μιά αναγκαιότητα για να επιβιώσει ή μεγάλη παραγωγή, οι μεγάλες ανταλλαγές, ή μεγαλύτερη προσέλευση του πληθυσμού στις σύγχρονες καπιταλιστικές πόλεις.

*Τό έπονοσμένο **

Αυτοί είναι οι δροι τής ιστορικής κατάστασης. Η Τζολιτιανή ομάδα, σε είκοσι χρόνια ανεξέλεγκτης δικτατορίας, εξαπάτησε, με τυπικά φιλοδωρήματα έλευθερίας, αλλά σταθεροποίησε, εκ των πραγμάτων, τό δεσποτικό Κράτος, πού του Έμμμανουέλε Φιλιμπέρτο⁷³ του έρεσε να τό θυμάται. Τό δπλο τής κυριαρχίας του, τής δικτατορίας του, έπεσε στα χέρια τής αντίπαλης ομάδας (δέν τίς ονομάζουμε κόμματα, ούτε τήν μία ούτε τήν άλλη, γιατί και οι δύο στεροούνται πολιτικής και οικονομικής ύπόστασης) και αυτό τό κράτησε πιδ πολύ άπ' όσο πιστεύαμε και ώφελείται άπ' αυτό και τό πλάθει για τόν έαυτό του και τό στρέφει ένάντια στα παλιά

* Σ' ένα τέταρτο σημερινό άρθρο (17 του Μάη) ή «Stampa», αναλυτικά πραγματεύεται μιά πιθανότητα συνεργασίας για τήν ειρήνη. Η «Stampa» είναι τής γνώμης ότι πρέπει να παραπεμφθεί ή συζήτηση για τότε πού οι καιροι θα είναι ώριμοι. Έμεις, αντίθετα, δεδομένης τής δημοκρατικής σύστασης του κόμματος πιστεύουμε ότι είναι αναγκαίο να συζητήσουν άμέσως οι οργανώσεις του κόμματος και οι σύλλογοι έξαντλητικά και να προσδιορίσουν στο κόμμα μιά σταθερή και αποφασιστική κατεύθυνση άσυμβίβαστης ταξικής πάλης άκόμα και για τό πρόβλημα τής ειρήνης. Δέν πρέπει να είμαστε άπροετοιμαστοι και διασπασμένοι γιατί τότε θα είναι δυνατό, ή κοινοβουλευτική ομάδα, να σπείρει σύγχυση στο κόμμα και να φτάσει να γίνει μιά ψευτο-έξουσία. Θα ήταν ή πιδ κολοσσιαία «άγορά άνόητων» και τό κόμμα θα διαλυόταν για καμιά δεκαριά χρόνια: θα θριάμβευε όμως ή «ρεαλιστική» κοινοβουλευτική ένέργεια.... [Σημείωση του Γκράμοι πού ξαναγυρίζει στο πρώτο άρθρο (8 του Μάη) πού είναι ήδη συζητημένο στο σημείωμα «'Αλοιστίξ και 'Ασυμβίβαστο», βλ. σελ. 196-201 αυτού του τόμου.]

ἀφεντικά. Ἐν ἡ πάλῃ ἐξακολουθήσει: νὰ γίνεται μεταξὺ τῶν μερίδων, τῶν ἀστικῶν ἐμιάδων, ἀπὸ τὴν παράφορη ματωρὴ σύγκρουση θὰ γεννηθῆι τὸ νέο, φιλελεύθερο Κράτος, θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐποχὴ τῶν κοιμητικῶν κυβερνήσεων, θὰ συγκροτηθοῦν τὰ μεγάλα κόμματα, οἱ μικρὲς διαφωνίες θὰ ἐξαφανιστοῦν, ἀπορροφημέναι ἀπὸ τὰ ἀνώτερα σχιζέροντα.

Οἱ Τζιολιτιανοὶ θέλουν νὰ ἀποφύγουν τὴν σύγκρουση, δὲν θέλουν νὰ δώσουν μάχη σὲ μεγάλα θεσμικὰ προγράμματα, πού μποροῦν νὰ ἀναζωπυρώσουν τὸ πολιτικὸ κλίμα τοῦ ἔθνους. Ὁ Θεὸς τῶν ἀστῶν ξέρεῖ ἂν τὸ ἔθνος ἔχει ἀνάγκη νέων ἀναζωπυρώσεων καὶ ποῖο ἀντίχτυπο μπορεῖ νὰ ἔχει στὸ προλεταριάτο μίᾳ σύγκρουση, τόσο τρομερῆ. Οἱ Τζιολιτιανοὶ θέλουν νὰ ἀποφύγουν τὴν σύγκρουση καὶ νὰ λύσουν, στὸν κοινοβουλευτικὸν χῶρον, τὸ πρόβλημα πού τοὺς ἀπασχολεῖ. Συνεχίζουν ἔτσι στὴν παράδοσή τους, τῆς ἀμύκρουσης δηλαδὴ κάθε μεγάλου προβλήματος, τῆς ἀποξένωσης τῆς χώρας ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ζωὴν, τῆς ἀποφυγῆς κάθε ἐλέγχου ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμη. Οἱ Τζιολιτιανοὶ εἶναι μειοψηφία. Καὶ νὰ οἱ σοσιαλιστὲς βουλευτὲς πού κυνηγοῦν πεταλοῦδες, νὰ οἱ σειρήνες πού τραγουδοῦν νοσταλγικὰς ἄριες γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, γιὰ κοινοβουλευτικὸν ἔλεγχον καὶ γιὰ τὴν ἀναγκασιότητά συναρρασίας γιὰ νὰ κινηθοῦν, νὰ δράσουν, νὰ θυροῦν ἀπὸ τὴν ἀδράνεια.

Καὶ νὰ ἡ «Stampa» πού ἔρχεται σὲ ὑποστήριξιν μὲ τὰ ἄρθρα τοῦ «συμπαθοῦντα», ὁ ὁποῖος βάζει στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κακοῦ σκοποῦ τὴν ζωντανὴν κουλτούραν πού στεροῦνται: δυστυχῶς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου στὸ κοινοβούλιο καὶ τοὺς δανεῖζει: ἓνα «ρεαλισμὸν», ἓνα μαρξιστικὸν χεικελισμὸν πού δὲν γνώρισαν ποτὲ τί πράγμα ἦταν. Νὰ πού οἱ ἀσυμβίβαστοι παρουσιάζονται: σάν μυστικιστὲς ὄνειροπόλοι, κενοὶ ἀριστολόγοι, μέχρι καὶ ἀνόητοι, γιὰτὶ ἡ ἀντίληψίς τους δὲν βασίζονταν πούθενά ἄλλοῦ ἔκτος ἀπὸ τὴν ἀπλοϊκὴν καὶ ἀδικαιολόγητην ὑπόθεσιν ὅτι οἱ «ἐργάτες θὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὰ χαρακώματα, ἀφοῦ γίνῃ εἰρήνη, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴν θέλησιν καὶ πολιτικὴν ἱκανότητα νὰ πραγματοποιήσουν τὸν σοσιαλισμὸν». Παρουσιάζουν τὸ ἀσυμβίβαστον σάν διανοητικὴν καὶ πολιτικὴν ἀδράνεια. Ὑπαινίσσονται κ α λ ὕ τ ε

ρ ε σ θ έ σ ε ι ς πού τὸ προλεταριάτο θὰ μπορούσε νὰ κατακτήσει. Καὶ ἔνα ὑπονοούμενο κυριαρχεῖ, πάνω ἀπ' ὅλα, μαγευτικό, γοητευτικό γιὰ τὸ ἴδιο τὸ γεγονός, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ ξερὲς καὶ νευρικές περιόδοι μεγαλοποιούνται ἀπὸ μυστηριώδεις ἔννοιες: εἶναι ἡ λήξη τοῦ πολέμου, τὸ πρόβλημα τῆς εἰρήνης, πού θέλουν νὰ ὑπονοήσουν ὅτι: μπορεῖ νὰ λυθεῖ μὲ μιὰ κοινοβουλευτικὴ συμφωνία. Εἶναι τὸ κυρίαρχο κίνητρο, αὐτὸ πού ἀποσιωπήθηκε. Ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα σύμφωνα μ' αὐτό, εἰδικὰ σύμφωνα μ' αὐτό, νὰ δημιουργηθεῖ στὸ προλεταριάτο μιὰ ψυχικὴ διάθεση διανοητικῆς δυσχέρειας, μιὰ ἀμβλυνση τῆς ταξικῆς κριτικῆς αἰσθησης πού νὰ ὀδηγήσει: σὲ μιὰ πίεση πάνω στὰ καθοδηγητικὰ ὄργανα τοῦ κόμματος, ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ μιὰ ἁμοφωνία οὔτε ἐνθουσιώδης οὔτε ψυχρὴ πρὸς τὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ τουλάχιστον μιὰ προσωρινὴ ἀπαλλαγὴ τῆς κοινοβουλευτικῆς ομάδας ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση νὰ πειθαρχήσει. Αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ κοινοβουλευτικὴ δράση, ἡ ψήφος πού θὰ φέρε: στὴν ἐξουσία τοῦς τζιολιτιανούς. Ἡ ἄμεση ἐπέμβαση τοῦ προλεταριάτου ἐξορκίζεται. Τὸ παράδειγμα τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ ἄθλου τέλους τῆς ἀντιτσαρικῆς ἀστικῆς τάξης, πού παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ αἰφνίδιο ἐπερχόμενο κύμα τῆς λαϊκῆς ὀρμῆς, τρομάζει αὐτὲς τὶς φοβισμένες ψυχὲς τῶν τρωγλοδιτῶν δημοκρατῶν, τῶν παρασίτων, πού εἶναι χρήσιμοι: μόνο γιὰ νὰ ροκανίζουν κρυφὰ τὰ ταμεία τοῦ Κράτους καὶ νὰ σκορπίζουν νομάκια καὶ χάρες ἔτσι: ὅπως οἱ μοναχοὶ μοιράζουν ζουμι ἀπὸ λαζάνια στοὺς φτωχάρηδες ζητιάνους.

Ρεαλισμὸς καὶ ἐμπειρισμὸς

Ἡ ἀντίληψη πού ἡ «Stampa» δανεῖζει: στοὺς σχετικιστὲς εἶναι παιδαριώδης, κατὰ ἔαθος, καὶ θεωρητικά. Ἡ συνεργασία δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ οὔτε λόγῳ συγκυρίας, οὔτε μὲ λογικὲς θεωρητικοποιήσεις. Εἶναι ἔνα ἱστορικὸ λάθος καὶ εἶναι λογικὸ λάθος.

Ὁ ρεαλισμὸς τῶν συνεργαζόμενων εἶναι καθαρὸς ἐμ-

πειρισμός. Ὑπάρχει στὸ ἀσυμβίβαστο ὅπως ὑπάρχει μιὰ φλεβοτόμος στὸν Ἀουγκούστο Μούρι⁷⁴.

Ἡ ἱστορία — σύμφωνα μὲ τὴν «Stampa» — δείχνει πῶς ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ δυὸ κοινωνικὲς θέσεις — δηλαδή ἡ ταξικὴ ἀντίθεση — λύθηκε πάντα μὲ μιὰ σύνθεση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὄλο καὶ διαφοροποιεῖται ἓνα μέρος *a ὑ τ ο ὕ π ο ὐ ὑ π ἦ ρ χ ε* καὶ σὴν ὁποία εἰσέρχεται ὄλο καὶ περισσότερο *a ὑ τ ὀ π ο ὐ θ ἄ ὑ π ἄ ρ ξ ε ι* μέχρις οὗ ἡ οὐτοπία, μέσα ἀπὸ θαυμαίους μετασχηματισμούς, γίνεται πραγματικότητα καὶ ἀποδέχεται σὴν μορφή της μιὰ νέα ἀντίστοιχη κοινωνικὴ σύνθεση.

Ἡ ἱστορία αὐτὸ δείχνει, εἶναι ἀλήθεια, ὥστόσο δὲν δείχνει ὅτι ἡ «σύνθεση», «αὐτὸ πὸ θὰ ὑπάρξει», ἔχει προσδιοριστεῖ ἤδη ἐκ τῶν προτέρων μὲ σύμβαση. Τὸ νὰ φτάσουμε πρὶν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ σύνθεση εἶναι παιδαριώδης ἀθαιρεσία, τὸ νὰ ὑποθηκεύσουμε τὸ μέλλον μὲ μιὰ σύμβαση τῶν τάξεων εἶναι ἐμπειρισμός, δὲν εἶναι ζωντανὴ αἴσθησις τῆς ἱστορίας. Μὲ πῶς ἀπλὰ λόγια κάναμε στὸ περασμένο «Grido» τὸν ἴδιο συλλογισμό:

Ἀπὸ τοὺς μέγιστους οκοποὺς (οὐτοπία) ἓνα μέρος πραγματοποιεῖται καθημερινὰ (*a ὑ τ ὀ π ο ὐ θ ἄ ὑ π ἄ ρ ξ ε ι*). Αὐτὸ τὸ μέρος δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ *a priori* γιατί ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μιὰ μαθηματικὴ πράξις. Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι τὸ διαλεκτικὸ ἀποτέλεσμα τῶν κοινωνικῶν δραστηριοτήτων σὲ συνεχεῖ ἀνταγωνισμό μέγιστων οκοπῶν. Μόνον ἐὰν αὐτοὶ οἱ μέγιστοι οκοποὶ ἐπιζητοῦνται μὲ τὴν μέθοδο τοῦ ἀσυμβίβαστου, ἡ διαλεκτικὴ εἶναι ἱστορία καὶ ὄχι παιδαριώδης ἀθαιρεσία, εἶναι σιέρεο ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι λάθος, πὸν πρέπει νὰ ἀπαλλαγθοῦμε ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ διορθώσουμε*.

* Βλ. «Ἀριστία καὶ ἀσυμβίβαστο», σελ. 195 - 201 αὐτοῦ τοῦ τόμου.

Γιὰ νὰ μιλήσουμε ἀκόμη πιὸ ἀπλά: ὁ ἀσυμβίβαστος καὶ ὁ σχετικιστὴς λέγε καὶ οἱ δύο: γιὰ νὰ ξεπηδήσει ἡ σπίθα πρέπει νὰ χτυπήσει τὸ τσακμάκι: στὴν τσακμακόπετρα. Ὡστόσο, ἐνῶ ὁ ἀσυμβίβαστος εἶνα: ἕτοιμος νὰ χτυπήσει, ὁ σχετικιστὴς λέει: κάτσε καλά, τὴν σπίθα τὴν ἔχω ἐγὼ στὴν τσέπη μου. Ἄνάβει: ἕνα σπέρτο καὶ προσθέτει: νά, ἡ σπίθα ποῦ θὰ γεννιόταν ἀπὸ τὴν κρούση ποῦ τώρα πιά εἶναι ἀχρηστη. Καὶ ἀνάβει τὸ ποῦρο. Ἀλλὰ ποῖος μπορεῖ νὰ πάρει γιὰ χειρκελιανὴ ἔννοια τῆς ἱστορίας, γιὰ μαρξιστικὴ σκέψη ἕνα τέτοιο ἄθλιο καλεῖδοσκοπίο:

Ἡ λειτουργία τοῦ προλεταριάτου

Ὅπως τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, ὀργάνωση τῆς προλεταριακῆς τάξης, δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ σὲ ἀνταγωνισμό γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς κυβέρνησης χωρὶς νὰ χάσει τὴν οὐσιαστικὴν του ἀξία καὶ νὰ γίνῃ ἕνα σημεῖος ἠνιόχων μυγῶν, ἔτσι δὲν μπορεῖ καὶ νὰ συνεργαστῇ μὲ μιά ὀργανωμένη ἀστικὴ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα, χωρὶς νὰ κάνει κακό, καθορίζοντας ψευτο - γεγονότα, ποῦ θὰ πρέπει νὰ ἀποπεμφθοῦν καὶ νὰ διορθωθοῦν. Ὁ πολιτικὸς μαραζιμὸς, ποῦ ἡ ταξικὴ συνεργασία καθορίζει, ὀφείλεται στὴ σπασμωδικὴ διεύρυνση ἐνὸς ἀστικοῦ κόμματος, ποῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ κυριαρχεῖ στὸ Κράτος, χρησιμοποιοῖ καὶ τὴν ἀνταγωνιστικὴν πρὸς τὸ Κράτος τάξιν, ποῦ γίνεται ἕνας τραγέλαφος, ἕνα ἱστορικὸ τέρας, χωρὶς θέληση καὶ καθορισμένους σκοπούς, ποῦ μεριμνᾷ μόνον γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς στὸ Κράτος, στὸ ὁποῖο ἐπικολλᾶται σὰν τὴν σκουριά. Ἡ δραστηριότητα τοῦ Κράτους καταστᾷ καθαρὸ δίκαιο, τυπικὴ σύνθεση τῶν διαφωνιῶν, δὲν θίγει ποτὲ τὴν οὐσία. Τὸ Κράτος γίνεται ἕνα τσιγγάνικο κάρο, ποῦ κρατιέται μονάχα ἀπὸ κουρέλια καὶ κλειδιά καὶ εἶναι τεράστιο ἐπάνω σὲ τέσσερα μικρὰ ροδάκια.

Τὸ σοσιαλιστικὸ Κόμμα ἂν θέλει νὰ παραμείνει καὶ νὰ γίνῃται ὄλο καὶ περισσότερο ἐκτελεστικὸ ὄργανο τοῦ προλεταριάτου, πρέπει: νὰ παρατηρεῖ καὶ νὰ κάνει νὰ σέβονται ὄλο: τὴν μέθοδο τοῦ πιὸ ἀγρίου ἀσυμβίβαστου. Τὰ ἀστικά

κόμματα, αν θέλουν να πάνε στην κυβέρνηση μόνο λόγω της έσωτερικής τους δύναμης, θα πρέπει να εξελιχθούν, να έρθουν σε επαφή με τη χώρα, να βάλουν τέλος στις μεταξύ τους διαφωνίες, να αποκτήσουν μια πολιτική και οικονομική γραμμή που να τα ξεχωρίζει. Αν δεν θελήσουν, επειδή κανένα κόμμα από μόνο του δεν είναι ικανό να βαστάξει, θα γεννηθεί μια συνεχής και επικίνδυνη κρίση, όπου το προλεταριάτο, σταθερό και συμπαγές, θα επιταχύνει την άνοδο και την εξέλιξή του.

Το άσυμβίβαστο δεν είναι αδράνεια, γιατί υποχρεώνει τους άλλους να κινηθούν και να ενεργήσουν. Δεν βασίζεται σε άνοησίες, όπως επί:δέξια υπαινίσσεται: ή «Stampa»: είναι πολιτική άρχων, είναι η πολιτική του προλεταριάτου που έχει συνειδητοποιήσει την επαναστατική του αποστολή, το να επισπεύσει δηλαδή την καπιταλιστική εξέλιξη της κοινωνίας, το να γίνει ο καταλύτης που θα ξεκαθαρίσει το χάος της παραγωγής και της αστικής πολιτικής, που εξαναγκάζει τα σύγχρονα κράτη να συνεχίσουν τη φυσική τους αποστολή, να διαλύσουν δηλαδή τους φεουδαρχικούς θεσμούς, που αναδύονται ακόμα έπειτα από το ναυάγιο των παλιών κοινωνιών, εμποδίζοντας την ιστορία.

Το άσυμβίβαστο είναι ο μόνος τρόπος για να υπάρχει η ταξική πάλη. Είναι η μόνη απόδειξη ότι η ιστορία εξελίσσεται και δημιουργεί στέρεες, ουσιαστικές αξίες, όχι «προνομιακές συνθέσεις», αυθαίρετες συνθέσεις, κατασκευασμένες μετά από κοινή συμφωνία της θέσης και της αντίθεσης που τά έρθηκαν μεταξύ τους, όπως το νερό και η φωτιά που λέγαμε.

Απώτερος νόμος της καπιταλιστικής κοινωνίας είναι ο ελεύθερος ανταγωνισμός μεταξύ όλων των κοινωνικών ενεργειών. Οι έμποροι φιλονικούν για την αγορά, τα αστικά στρώματα φιλονικούν για την κυβέρνηση, οι δυο τάξεις φιλονικούν για το Κράτος. Οι έμποροι τείνουν να δημιουργήσουν για τους έαυτούς τους το μονοπώλιο μέσω του προστατευτικού νόμου. Τα αστικά στρώματα θέλουν, το καθένα για τον έαυτό του, να μονοπωλήσουν την κυβέρνηση, υποτάσσουν

τας τήν δική τους τύχη τις φυλακισμένες * ενέργειες τῆς τάξης πού ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸν κυβερνητικὸ ἀνταγωνισμό. Οἱ ἀσυνβίβαστοι εἶναι φιλελεύθεροι. Δὲν θέλουν βαρῶνους οὔτε γιὰ τὴν ζάχαρη καὶ τὸ σίδηρο, οὔτε γιὰ τὴν κυδέρνηση. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας πρέπει νὰ ἐνεργεῖ ὀλοκληρωμένα. Εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ἀστική δραστηριότητα, εἶναι τὸ ὄξυ πού ἀντιδρᾷ καὶ πού τῆς ἀποσυνθέτει συνεχῶς τὰ στελέχη, ὑποχρεώνοντάς τα νὰ καλυτερέψουν καὶ νὰ τελειοποιηθοῦν. Οἱ μεγάλες ἀγγλοσαξωνικὲς ἀστικὲς τάξεις ἀπόχτησαν τὴν τωρινὴ παραγωγικὴ ἰκανότητα μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀμείλιχτο παιχνίδι τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ. Τὸ ἀγγλικὸ Κράτος ἐξελίχθηκε, ἔχασε τὶς βλαβερὰς ἀξίες του χάρις τὴν ἐλεύθερη σύγκρουση τῶν ἀστικῶν κοινωνικῶν δυνάμεων πού κατάληξαν στὰ μεγάλα ἱστορικὰ κόμματα, τὸ φιλελεύθερο καὶ τὸ συντηρητικὸ. Τὸ προλεταριάτο κέρδισε ξίμα μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ σύγκρουση τὸ ψῆμ' σὲ καλὴ τιμὴ, τὶς οὐσιαστικὲς ἐλευθερίες, ἐγγυημένες ἀπὸ τὸν νόμο καὶ ἀπὸ τὸ ἔθιμο, τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τῆς ἀπεργίας, μὴ ἀτομικὴ ἀσφάλεια πού στὴν Ἰταλία εἶναι ἓνας χιμαίρικὸς μύθος.

Ἡ ταξικὴ πάλη δὲν εἶναι μὴ παιδαριώδης αὐθαιρέσια, μὴ βολονταριστικὴ πράξη: εἶναι ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα τοῦ κατεστημένου. Τὸ νὰ τοῦ διαταραχθεῖ ἡ καθαρὴ πορεία, αὐθαίρετα, λόγω προκαθορισμένων συνθέσεων — χαρακτηριστικῶν ἀμετανόητων καπνιστῶν — εἶναι παιδαριώδες λάθος καὶ ἀποφασιστικὴ ἀπώλεια στὴν ἱστορία. Τὰ μὴ Τζιολιτιανὰ Κόμματα στὴν ἔξουσία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ συγκυριακὸ γεγονός τοῦ πολέμου καὶ πού τῶρα πιά ξεπερνᾷ τὴν πολιτικὴ ἰκανότητα τῶν κυρίαρχων τάξεων τῶν μικρῶν ἐθνῶν, ἐπιτελοῦν, ἀσυνείδητα, ἔργο ἀποσύνθεσης τοῦ φεουδαρχικοῦ, στρατοκρατικοῦ, δεσποτικοῦ Κράτους πού ὁ Τζιολιτιανὸς Τζιολίτι διαιώνισε γιὰ νὰ τὸ κάνει ἐργαλεῖο δικτατορίας. Οἱ Τζιολιτιανοὶ αἰσθάνονται νὰ τοὺς ξεφεύγει τὸ μονοπώλιο. Ἄς κινηθοῦν, μὰ τὸ Θεό, ἄς ἀγωνιστοῦν, ἄς καλέσουν τὴν χώρα νὰ κρίνει. Ὅχι, αὐτοὶ θέλουν νὰ κάνουν νὰ κινηθεῖ τὸ προλεταριάτο, θέλουν, ἀκόμα καλύτερα, νὰ κάνουν νὰ ψηφίσουν οἱ σοσιαλιστὲς - βουλευτὲς.

* Στὸ κείμενο: incantate.

Τὸ ἀσυμβίβαστο εἶναι πράγματι ἀδράνεια; Ἄλλὰ ἡ κίνηση δὲν εἶναι μόνο φυσική πράξη εἶναι καὶ διανοητική, μᾶλλον πρῶτα ἀπὸ φυσική εἶναι πάντα διανοητική, ἀν ἐξαιρεθῶν τὰ ἀνδρείκελα. Ἀφαιρέστε ἀπὸ τὸ προλεταριάτο τὴν ταξική του συνείδηση: ἀνδρείκελα ἢ κίνηση!

Κουλτούρα καὶ ταξική πάλη *

Ἡ «Giustizia» τοῦ Καμίλο Πραϊπολίν., προσφέρει τοὺς ἀναγνώστες τῆς μᾶ ἐπισκόπηση τῶν γνωμῶν ποὺ ἐκφράστηκαν ἀπὸ τὰ σοσιαλιστικὰ περιοδικὰ σχετικὰ μὲ τὴν πολεμική ἀνάμεσα στὴ διεύθυνση τοῦ «Avanti» καὶ στὴν κοινοβουλευτική ἐμάδα. Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς ἐπισκόπησης ἔχει τὸν πνευματώδη τίτλο: Ο Ἰ ἔ ρ μ η ν ε υ τ ἔ ς τ ο ὺ π ρ ο λ ε τ α ρ ι ᾶ τ ο υ καὶ ἐξηγεῖ:

Ἡ «Difesa» τῆς Φλωρεντίας ** καὶ ἡ «Grido» τοῦ Τορίνο, οἱ δύο πῶ ἀκαμπτοὶ καὶ ἐκπαιδευμένοι ἐκπρόσωποι τῆς θεωρίας τοῦ ἀσυμβίβαστου, ἀναπτύσσουν πλατιοὺς θεωρητικοὺς συλλογισμοὺς ποὺ μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ συνοψίσουμε καὶ ποὺ ὅπως καὶ νὰ ἔχει θὰ ἦταν ἀνώφελο νὰ ξαναποῦμε, γιατί — παρ' ὅλο τοῦ διὰ ἐκείνες οἱ δύο ἐφημερίδες δεβαίωναν διὰ εἶναι γνήσιοι ἐρμηνευτὲς τοῦ προλεταριάτου καὶ διὰ ἔχουν μαζί τους τὴν μεγάλη μάζα — οἱ ἀναγνώστες μας δὲν θὰ ἦταν ἀρκετὰ καλλιεργημένοι γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν γλώσσα τους.

Καὶ ἡ ἀδυσώπητη «Giustizia» γιὰ νὰ μὴν εἰπωθεῖ διὰ «κάνει κακόβουλη εἰρωνεία» ἀναφέρει δυὸ μεμονωμένα ἀποσπάσματα ἐνὸς ἀρθροῦ τῆς «Grido» γιὰ νὰ φτάσει στὸ συμ-

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 25 Μάη 1918.

** Ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ τῆς σοσιαλιστικῆς ὁμοσπονδίας τῆς Φλωρεντίας ποὺ διεύθυνεται ἀπὸ τὸν Ἐτζίντιο Τζενάρι. Ἡ Φλωρεντία εἶναι αὐτὴ τὴν περίοδο τὸ κυριότερο κέντρο τῆς «ἀσυμβίβαστης - ἐπαναστατικῆς» μερίδας.

πέραςμα: «Πιὸ προλεταριακὰ σαφὴς ἀπὸ ἔτσι, δὲν θὰ μποροῦτε νὰ ἦταν».

Ὁ σύντροφος Πραμπολίνι μᾶς δίνει τὴν ἀφορμὴ γιὰ νὰ πραγματευτοῦμε ἕνα ζήτημα ὄχι μικρῆς σημασίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν σοσιαλιστικὴ προπαγάνδα.

Δεχόμεστε ὅτι: τὸ ἄρθρο τῆς «Grido» ἦταν τὸ non plus ultra ⁷⁵ τῆς δυσκολίας καὶ τῆς προλεταριακῆς ἀσάφειας. Θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ γράψουμε μὲ ἄλλο τρόπο; Ἦταν ἕνα ἀπαντητικὸ ἄρθρο, σ' ἕνα ἄρθρο τῆς «Stampa»* καὶ σ' αὐτὸ χρησιμοποιοῦταν ἕνα ἀκριβὲς φιλοσοφικὸ ἰδίωμα πού δὲν ἦταν ἕνας πλεονασμὸς, οὔτε μιὰ προσποίηση, γιατί κάθε κατεύθυνση τῆς σκέψης ἔχει ἕνα δικό της ξεχωριστὸ ἰδίωμα καὶ ἕνα δικό της ἰδιαίτερο λεξιλόγιο. Στὴν ἀπάντηση ἔπρεπε νὰ παραμείνουμε στὸ κυρίαρχο τῆς σκέψης τοῦ ἀντιπάλου, νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἡ μᾶλλον αὐτὴ κατ' ἐξογὴν ἢ κατεύθυνση τῆς σκέψης (πού εἶναι ἡ δικιά μας, πού εἶναι ἡ κατεύθυνση τῆς σκέψης τοῦ σοσιαλισμοῦ ὄχι κακοσχεδιασμένη οὔτε παιδαριώδικα ἀνόητη), ἡ θέση γιὰ συνεργασία ἦταν ἕνα λάθος. Γιὰ νὰ εἶμαστε ἀ π λ ο ἰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκφυλίσουμε, νὰ φτωχύνουμε μιὰ συζήτηση πού κατὰ τήν σέ ἔννοιες μέγιστου ἐνδιαφέροντος, στὴν πιὸ βαθιὰ καὶ πιὸ πολύτιμη οὐσία τοῦ πνεύματός μας. Μὲ τὸ νὰ κάνουμε αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι: εἶμαστε ἀπλοῖ: σημαίνει ὅτι ἐξαπατοῦμε, ὅμοια μὲ τὸν κρασοπώλη πού πουλᾷ χρωματισμένο νερὸ ἀντὶ γιὰ μπαρόλο ἢ λαμπροῦσκο. Μιὰ ἔννοια πού εἶναι δύσκολη ἀπὸ μόνη της, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐκολη στὴν ἐκφραση, χωρὶς νὰ μετατραπῇ σὲ ξεδιάντροπη. Καὶ ἐξ ἄλλου μὲ τὸ νὰ ὑποκρινόμεστε ὅτι: ἡ ξεδιάντροπιὰ εἶναι πάντα ἐκεῖνη ἡ ἔννοια, αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ εὐτελῶν δημαγωγῶν, ἀπατεῶνων τῆς λογικῆς καὶ τῆς προπαγάνδας.

Γιατί λοιπὸν ὁ Καμίλο Πραμπολίνι εἰρωνεύεται τόσο εὐκολὰ τοὺς «ἐρμηνευτὲς» τοῦ προλεταριάτου πού δὲν γίνονται κατανοητοὶ ἀπὸ τοὺς προλετάρους; Γιατί ὁ Πραμπολίνι, παρ' ὅλη τὴν καλὴ του διάθεση καὶ τὴν ἐμπειρία του

* Βλ. «Ἀοριστία καὶ Ἀσυμβίβαστο», σελ. 195 - 201 αὐτοῦ τοῦ τόμου.

είναι ένας άριστολόγος. Το προλεταριάτο είναι ένα πρακτικό σχήμα, στην πραγματικότητα υπάρχουν οι μεμονωμένοι προλετάριοι, λίγο ή πολύ καλλιεργημένοι, λιγότερο ή περισσότερο προετοιμασμένοι από την ταξική πάλη για να κατανοήσουν τις πιδέκλεχτες σοσιαλιστικές έννοιες. Τα σοσιαλιστικά περιοδικά προσαρμόζονται στο μέσο επίπεδο των έπαρχιακών στραυμάτων στα όποια άπευθύνονται. Ο τόνος των κειμένων και της προπαγάνδας πρέπει όμως να είναι πάντα λιγάκι ανώτερος άπ' αυτόν το μέσο όρο για να ύπάρχει ένας έρεθισμός για τή διανοητική πρόοδο, για να έγει, τουλάχιστον ένας κάποιος άριθμός έργατών άπό την γενική άσάφεια των άναμασημάτων χαρακτηρηστικό των μικρης σημασίας συγγραμμάτων και να σταθεροποιήσει το πνεύμα του σε μία κριτική όπτική ανώτερη της ιστορίας και του κόσμου στον όποιο ζει και άγωνίζεται.

Το Τορίνο είναι σύγχρονη πόλη. Η καπιταλιστική δραστηριότητα σφύζει άπό τον ύπερβολικό θόρυβο των κυκλωπιαίων έργουστασιών που συγκεντρώνουν σε λίγες χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα δεκάδες και δεκάδες χιλιάδων προλετάριους. Το Τορίνο έχει περισσότερο άπό μισό έκατομμύριο κατοίκους. Το σύνολο των ανθρώπων είναι διαιρημένο σε δυό τάξεις με χαρακτηρηστικά που τους κάνουν να ξεχωρίζουν και που δέν ύπάρχουν πουθενά άλλου στην Ίταλία. Δέν έχουμε δημοκράτες, δέν έχουμε μικρορεφορμιστές ανάμεσα στα πόδια μας. Έχουμε μία τολμηρή καπιταλιστική άστική τάξη χωρίς προκαταλήψεις, έχουμε ισχυρές οργανώσεις, ένα πολύπλοκο σοσιαλιστικό κίνημα, ποικίλο, πλούσιο σε τάσεις και σε πνευματικές άνάγκες.

Πιστεύει ό σύντροφος Πραμπολίιι ότι στο Τορίνο οι σοσιαλιστές πρέπει να κάνουν προπαγάνδα βάζοντας στο στόμα τους τον ποιμενικό αύλό, μιλώντας είδυλλιακά για καλωσύνη, δικαιοσύνη, άρκαδική άδελφότητα; Έδώ ή ταξική πάλη ζει σ' όλη την τραχιά της μεγαλοπρέπεια, δέν είναι μία ρητορική ύποκρισία, δέν είναι μία επέκταση των έπιστημονικών και προφητικών έννοιών για τα κοινωνικά φαινόμενα που βρίσκονται άκόμα σε έμβρυακή κατάσταση και σε περίοδο ώρίμανσης.

Βέβαια και στο Τορίνο ή προλεταριακή τάξη συμπληρώνεται: συνέχεια από νέα άτομα χωρίς εκλεπτυσμένο πνεύμα, και που δεν είναι ικανά να κατανοήσουν δηλ την έκταση της εκμετάλλευσης στην οποία υπόκεινται. Θα έπρεπε, σύμφωνα μ' αυτούς, να αρχίζουμε πάντα από τις πρωταρχικές αρχές, από την στοιχειώδη προπαγάνδα. Και οι άλλοι; Και οι προλετάριοι: που είναι διανοητικά προχωρημένοι, συννηθισμένοι ήδη στη γλώσσα της σοσιαλιστικής κριτικής; Ποιόν πρέπει να θυσιάζουμε, σε ποιόν πρέπει να απευθυνθούμε; Το προλεταριάτο είναι λιγότερο περίπλοκο από όσο μπορεί να φαίνεται. Έχει διαμορφωθεί με ιεραρχία πνεύματος και κουλτούρας αθόρμητα και η άμοιβαία διαπαιδαγώγηση ενεργεί εκεί όπου δεν μπορεί να φτάσει ή δραστηριότητα των συγγραφέων και των προπαγανδιστών. Στους συλλόγους, στις οργανώσεις, στις συζητήσεις μπροστά στο εργοστάσιο, εκθέτεται λεπτομερικά, διαδίδεται, αφού πρώτα έχει καλά σφυρηλατηθεί και έχει γίνει πλαστικός για όλα τα μυαλά, για όλα τα διανοητικά επίπεδα, ο λόγος της σοσιαλιστικής κριτικής. Σε ένα πολύπλοκο και ποικίλο περιβάλλον σαν εκείνο μιας μεγάλης βιομηχανικής πόλης δημιουργούνται αθόρμητα τα όργανα μετάδοσης, που διακλαδώνονται παντού, των γνώμων που η θέληση των καθοδηγητών δεν θα κατάφερε ποτέ να καταρτίσει και να διαπλάσει.

Και εμείς θα έπρεπε να παραμένουμε πάντα στα γεωργικά, στον αγροτικό και ειδυλλιακό σοσιαλισμό; Θα έπρεπε πάντα, με μονότονη επιμονή, να επαναλαμβάνουμε το αλφαθητάρι, δεδομένου ότι υπάρχει πάντα κάποιος που δεν το γνωρίζει;

Θυμιάστε ακριβώς έναν ηλικιωμένο καθηγητή του πανεπιστημίου που έδω και σαράντα χρόνια θα έπρεπε να είχε αναπτύξει: μια σειρά μαθημάτων θεωρητικής φιλοσοφίας επάνω στο «Έσχατο εξελικτικό είναι». Κάθε χρόνο αρχίζε με μιάν αναφορά «παρελθόντος» στους πρόδρομους του συστήματος και μιλούσε για τον Λάο - τσέ, τον γέρο - παιδί, τον άνθρωπο που γεννήθηκε ογδόντα χρονών, της κινέζικης φιλοσοφίας. Και κάθε χρόνο ξανάρχιζε να μιλά για τον

Λάο - τσέ, γιατί νέοι φοιτητές είχαν προστεθεί και αυτοί επίσης έπρεπε να διδαχθούν για τον Λάο - τσέ από το στόμα του καθηγητή. Και έτσι το «έσχατο εξελικτικό είναι» έγινε μύθος, μιὰ χίμαιρα που τείνει να εξατμιστεί και ή μόνη ζωντανή πραγματικότητα για τους φοιτητές πολλών γενεών, υπήρξε ή Λάο - τσέ, ή γέρος - παιδί, το αγοράκι που γεννήθηκε όγδόντα χρονών.

Τό ίδιο συμβαίνει στην ταζική πάλη της γριάς «Giustizia» του Καμίλο Πραμπολίτι. Είναι κι αυτή μιὰ χίμαιρα που τείνει να εξατμιστεί, και κάθε εβδομάδα γράφει εκεί για τον γέρο - παιδί, που δέν ώριμάζει ποτέ, που δέν εξελίσσεται ποτέ, που δέν γίνεται ποτέ το «έσχατο εξελικτικό όν» και που όμως θά περίμενε κανείς επιτέλους να ανθίσει έπειτα από τόση άργή εξέλιξη, έπειτα από ένα τόσο καρτερικό έργο ευαγγελικής διαπαιδαγώγησης.

Οί ήμέρες *

Άρχίζει να γίνεται δημοφιλής ή άγγλοσαξωνικός θεσμός των «ήμερών». Διαβάζουμε στις έφημερίδες για τον έορτασμό στα χαρακώματα της «ήμέρας της μητέρας», για τον έορτασμό, στην Άγγλία ή στις Ήνωμένες Πολιτείες, της «ήμέρας της Αυτοκρατορίας».

Ό θεσμός είναι συμπαθητικός. Είναι καθαρά δημοκρατικός, δηλαδή καπιταλιστικός. Έπειδή οι πολίτες είναι καλύτερα να σκέφτονται το δυνατό λιγότερο κατά την διάρκεια των άπασχολήσεων και της έργασίας έφαρμόστηκε ή μέθοδος Τέυλορ στην σκέψη και στις άναμνήσεις. Κάθε κίνηση του πνεύματος, έτσι όπως του σώματος, και ή στιγμή της. Θεσμοθετείται ένα πνευματο - πολιτικο - κοινωνικό ήμερολόγιο. Άντι να γιορταστεί το μαρτύριο του Άγ. Λορέντζο ή, οι άρετές του Άγ. Τσίτα ή τά θαύματα της Παναγίας του Καραβάτζο, για μιάν όλόκληρη μέρα σκέφτονται τις μακρι-

* Άνυπόγραφο, «Avanti!», πεδερμοντέζικη έκδοση, 30 του Μάη 1918, στη στήλη «Sotto la Mole».

νές μητέρες ή στοχάζονται για την πολιτική χρησιμότητα μιας συμμαχίας με την Ιταλία ή χαίρονται για το μεγαλείο της Αυτοκρατορίας της Μ. Βρετανίας.

Ο Θεσμός είναι συμπαθητικός. Έξ άλλου οι εργάτες έλλου του κόσμου ήταν οι πρώτοι που τον άναγνώρισαν σαν τέτοιο, και έδω και καμιά δεκαριά χρόνια έκαναν να μπει στην παράδοση ή «ήμέρα της εργασίας», ή Πρωτομαγιά. Γιατί δεν θα έπρεπε και οι άστοι να δεχτούν άλλες ήμέρες ή να υιοθετήσουν τον θεσμό για «έγχώρα χρήση»; Θα ήταν μια ένδειξη οικονομικής και πολιτικής ώριμότητας (άλλα ίσως γι' αυτό ακριβώς δεν θα ριζώσει τόσο γρήγορα). Σκεφτείτε αλήθεια. Το οικονομικό καθεστώς σπάει όλα τα δεσμά που ένώνουν τα άτομα τους μεν με τους δέ. Η εργασία στο έργοστάσιο, το γραφείο, το επαγγελματικό ταξίδι, ή στρατιωτική θητεία, καθορίζουν μια συνεχή μετακίνηση των ατόμων, κάνουν σπάνιες τις πνευματικές επαφές, κάνουν νευρικές και πεταχτές τις συζητήσεις, τις ανταλλαγές γνώμων. Η κοινωνία άποδιοργανώνεται από την δράση της καπιταλιστικής οικονομίας στα πιο άποτελεσματικά ήθικά και πολιτικά όργανά της = την οικογένεια, τον δήμο, την έπαρχία. Τα άτομα αντιδρούν σ' αυτή τη διαλυτική δράση και καθορίζουν τις σταθερές ήμερομηνίες: μια Κυριακή ανάμεσα σ' όλα τα άτομα ενός έθνους γίνεται συζήτηση για την οικογενειακή αγάπη, για ένα θεσμικό πρόβλημα, για ένα ζήτημα διεθνούς πολιτικής. Ανασταίνεται, μια σταθερή ήμερομηνία, ή πνευματική μετάληψη, ή κοινωνία που το καθεστώς διέλυσε. Ανασταίνεται διευρυμένη, με πιο πλατιούς όριζόντες, πλούσια σε νέες αξίες. Σ' αυτά τα δημιουργήματα του καπιταλιστικού πολιτισμού υπάρχει αναμφίβολα ένα μεγαλείο που επιβάλλει σεβασμό. Σεβασμό που θα θέλαμε να ήταν αισθητός για την «ήμέρα της εργασίας» που γιορταζόταν σ' όλο τον κόσμο δίνει ήδη ένα μέτρο για τη σύγκριση του μεγαλείου της άστικής Αυτοκρατορίας και της σοσιαλιστικής Διεθνούς.

Ο θεσμός δεν θα ριζώσει άμέσως στην ιταλική άστική τάξη, αλλά γιατί δεν θα μπορούσε να διαδοθεί χάρη στη δράση του προλεταριάτου; Πόση άποτελεσματικότητα δεν θα

είχε για την προπαγάνδα ή ημέρα της ρώσικης Έπανάστασης, ή ημέρα του αγγλικού προλεταριάτου, του γερμανικού, του γαλλικού, του αμερικάνικου κλπ., ή ημέρα των αγροτών, ή ημέρα των γυναικών κλπ.;

Τò να ξέρεις ότι την ίδια στιγμή τόσα πλήθη σκέφτονται για τò ίδιο θέμα, επικοινωνούν σχέψεις και κρίσεις στο ίδιο πρόβλημα, διευρύνεται τò δράμα της ζωής, μεγαλώνει ή ένταση και ή δύναμη της σκέψης. Τò προλεταριάτο προλαμβάνει τις ιστορικές στιγμές μέσα από τις όποιες ή αστική κοινωνία πρέπει να περάσει. Τò θάσσανο δξύνει την φαντασία και προκαλεί την δραματική δραση του μελλοντικού κόσμου στις εκδηλώσεις του συμπαραστάσης και επικοινωνίας, των πνευμάτων και της σκέψης και κάποια απ' αυτές τις εκδηλώσεις μπορεί να αρχίσει να αναπαράγεται ήδη από τώρα και σε εχθρικό περιβάλλον. Είναι σαν τὰ πασσαλώματα της νέας πόλης που τò προλεταριάτο θάζει από τώρα στον βοθρο του τωρινού θάλτου.

** Ανθίζει ή αιτιατή **

Ή αδιαλλαξία δέν είναι μόνο μιá εξωτερική μέθοδος που τὰ πολιτικά κήματα εφαρμόζουν στον πολιτικό αγώνα. Αυτή εξαρτάται από μιá ρεαλιστική όπτική της Ιστορίας και της πολιτικής ζωής, αντιστοιχεί σε μιá όρισμένη κουλτούρα, σε μιá όρισμένη διανοητική και ήθική κατεύθυνση.

Μέσα από τò σκληρό παιχνίδι της ταξικής πάλης, έτσι όπως και μέσα από την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων μεταξύ Κρατών ή των σχέσεων, στους κόλπους ενός έθνους, των διάφορων ομάδων που σχηματίζουν μιá τάξη, τò πνεύμα διαπαιδαγωγείται να αναγνωρίζει πως μόνο ή δύναμη (είτε μηχανική, είτε ήθική) είναι ο ανώτερος διαιτητής των αντιθέσεων. Αφού έγινε συνείδηση αυτή ή αρχική αλήθεια, τò κριτικό πνεύμα την δέχεται σαν αναπόφευκτη αναγκαιότητα, την κάνει βάση κάθε συλλογισμού του και αποβάλλει, σαν

* 'Ανοπόγραφο. •Il Grido del Popolo-, 15 'Ιούνη 1918.

εὐτελή, σὰν στερούμενα κάθε γόνιμου ἀποτελέσματος, ὅλα τὰ σοιχεῖα πού δὲν ὑπείσβρχονται σ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, πού δὲν χρησιμεύουν γιὰ νὰ τῆς δώσουν ἀνθρώπινες ἱκανότητες, νὰ τὴν κάνουν νὰ γίνει αἷτιο ἱστορίας, ἀφοῦ ἐνσαρκιώθηκε σὰ ἄτομα πού ζοῦν καὶ ἀγωνίζονται.

Οἱ σοσιαλιστὲς (καὶ μιλάμε γιὰ ἐκείνους πού ἔνωσαν τὸν σοσιαλισμὸ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ τους ζωὴ, γιὰ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα ἔκανε γόνιμες ὅλες τὶς δραστηριότητες, τὶς διανοητικὲς, τὶς ἠθικὲς καὶ ἐκείνες τὶς αἰσθητικὲς) προτείνουν μὲ σοβαρότητα στὸν ἑαυτὸ τους τὸν σκοπὸ νὰ οἰκοδομήσουν τὸν κομμουνισμό. Σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ὑποτάσσουν ὅλες τὶς δραστηριότητές τους, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ διαπαιδαγωγοῦνται, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ συνάπτουν σχέσεις μὲ τὸν κόσμον στὸν ὁποῖο εἶναι ἀφοσιωμένοι. Ἡ στοργὴ τους, τὰ συναισθήματά τους, ἡ ὑποσυνείδητη ἠχώ τοῦ ἐνστικτοῦ, ὑποτάσσονται συνεχῶς σ' αὐτὸν τὸν σκοπὸ. Φροντίζουν νὰ ἔρουν πάντα καὶ νὰ ἀποσαφηνίσουν ἓνα στενὸ δεσμὸ μεταξὺ κάθε πράξης πού κάνουν καὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, μιὰ ἀναγκαῖα ἐξάρτηση μεταξὺ κάθε πράξης καὶ αὐτῆς τῆς ἀδάμαστης θέλησῆς τους. Δὲν θέλουν νὰ εἶναι ἀπατεῶνες στὴν πολιτικὴ ὄπως θέλουν νὰ εἶναι τέτοιοι καὶ στὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ, δὲν θέλουν νὰ εἶναι ἐρασιτέχνες στὴν σοσιαλιστικὴ πίστη ὄπως δὲν θέλουν νὰ εἶναι καὶ στὶς μελέτες, στὴν τέχνη, στὸ ἐπάγγελμα πού ἐξασκοῦν.

Γι' αὐτοὺς τοὺς σοσιαλιστὲς ἡ ἀδιαλλαξία, τὸ ἀσμιβί-
βαστο ἐνώνονται μὲ τὴν ἠθικὴ σοβαρότητα καὶ τὴν τιμιό-
τητα.

Θέλουν νὰ εἶναι δυνατοὶ γιὰ νὰ νικήσουν: Θέλουν, τὸ κόσμον πού εἶναι ἐνταγμένοι, ἡ τάξη πού ἀνήκουν, νὰ εἶναι δυνατὰ γιὰ νὰ νικήσουν. Ἡ τάξη, σὰν οἰκονομικὸ γεγονὸς ἐνισχύεται ἔξω ἀπὸ τὶς ἀτομικὲς θελήσεις: γεννιέται ἀπὸ μιὰ φυσικὴ πηγὴ πού εἶναι τὸ ἀστικὸ καθεστῶς, πού εἶναι τὸ μισθωτὸ σύστημα παραγωγῆς, βασιμμένο στὸν ἐλεύθερο ἀνταγωνισμό. Ὡστόσο ἡ δύναμη τῆς τάξης σὰν οἰκονομικὸ γεγονὸς σὰν ἀποτέλεσμα ἑνὸς ἀντικειμενικοῦ αἰτίου, δὲν εἶναι μιὰ πολιτικὴ ἀξία. Γιὰ νὰ γίνει τέτοια πρέπει αὐτὴ ἡ δύναμη νὰ ὀργανωθεῖ, νὰ πειθαρχηθεῖ γιὰ νὰ πετύχει ἓνα πο-

λιτικό σκοπό. Το σοσιαλιστικό Κόμμα αντιπροσωπεύει το όργανο κατάκτησης αυτού του σκοπού, τον έπεξεργαστή των μορφών και των τρόπων μέσα από τους οποίους η τάξη θα κατακτήσει την νίκη. Για να είναι τέτοιο το κόμμα, για να ενεργεί ούσιαστικά και να μετασχηματίζει, να οργανώνει τις κοινωνικές δυνάμεις, είναι αναγκαίο να γίνει ένα με την οικονομική τάξη, να αντλεί μόνο τις ενέργειες και την ισχύ της οικονομικής τάξης. Για να διευρύνει την σφαίρα της δράσης του, να γίνει στοιχείο τάξης του χάους που ακόμα υπάρχει — έπειδή η οικονομική εξέλιξη δεν έφτασε ακόμη στην κορύφωσή της και το ανθρώπινο σύνολο δεν είναι καθαρά και συνειδητά διαιρεμένο σε δυο τάξεις — είναι αναγκαίο να διατηρεί το κόμμα εύκρινεις τους αποκλειστικά δικούς του στόχους, να αναδεικνύει πάντα, ακόμα και στα φαινομενικά άμελητά ζητήματα την ξεκάθαρη, προσωπικότητά του. Μόνο έτσι θα οργανώσει γύρω του τις ταξικές δυνάμεις που άτακτα το καθεστώς παρήγαγε και συνεχίζει να παράγει άσταμάτητα.

Το άσυμβίβαστο είναι έτσι και μιá δημοκρατική αναγκαιότητα. Μόνο την σαφήνεια, μόνο την ευθύγραμμη δράση μπορεί να ακολουθήσει και να κρίνει: ή μεγάλη μάζα που συγκροτεί την ήδη οργανωμένη ή την ακόμη υπό έντονη διαμόρφωση τάξη.

Έτσι σκέφτονται οι σοσιαλιστές που έχουν μιá καθαρή και πραγματική όπτική της εξέλιξης της Ιστορίας, οι σοσιαλιστές που είναι άληθινά τέτοιοι στο βαθμό που σκοπεύουν πάντα στον μέγιστο σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί, που έχουν ζωντανή πίστη, που έχουν καθαρή θέληση. Αυτόι δεν ενδιαφέρονται για την στιγμιαία αξιοσημείωτη επιτυχία: δεν είναι δημαγωγοί, δεν προσπαθούν να δημιουργήσουν αυταπάτες, δεν προσπαθούν να ψαρεύουν στα θολά νερά των συναίσθηματιζιών και των πιο φλογερών πόθων για να τραβήξουν την προσοχή από τον μέγιστο σκοπό που μόνο γι' αυτόν πρέπει να παλέψουν, στον οποίο είναι και δεν μπορούν να είναι άλλο από υποταγμένες όλες οι άμεσες κατακτήσεις.

Η ψευδαισθηση προσπαθεί ν' ανθίσει: ή κοινοβουλευτική ούτοπία (ούτοπία στο βαθμό που στην κοινοβουλευτική

δράση τίθεται σάν ένας δυσανάλογος σκοπός ως προς τις δυνάμεις και την Ικανότητα) διαγράφει τόν μαζικό κύκλο της εκθαμβωτικής γοητείας. Κάθε άνθρωπος στην θέση του, κάθε ενέργεια στην λειτουργία της. Νά μὴν ἀφεθοῦμε νά παρασυρθοῦμε ἀπὸ τὴν αὐταπάτη και ἀπὸ τὴν δημαγωγία, νά μὴν προσποιοῦμαστε ὅτι πιστεύουμε πὼς μιά μικρὴ δύναμη μπορεῖ νά πραγματοποιήσει μιά μεγάλη ἐπιτυχία. Νά μὴν χάσουμε τὴν ἐπαφή, γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς ψευδαίσθησης, μὲ τὴν μεγάλη δύναμη τῆς τάξης πού μόνο αὐτὴ μπορεῖ νά πραγματοποιήσει τὴν μεγάλη ἐπιτυχία. Αὐτὴν νά προσπαθήσουμε νά οργανώσουμε πνευματικὰ καλύτερα, νά διαπαιδαγωγήσουμε καλύτερα γιὰ τὸν σκοπὸ μας, χωρὶς γελοῖες ἀλαζονεῖες ἀλλὰ και χωρὶς τρομαγμένες παραιτήσεις. Και χωρὶς νά ἔχουμε και νά σκορπᾶμε αὐταπάτες, τίμια, θὰ πλησιάσουμε τὸν σκοπὸ μας και θὰ μαζέψουμε τοὺς ἄμεσους καρπούς τῆς ἐπιμονῆς μας, τοὺς μοναδικούς καρπούς πού μπορούμε νά πάρουμε μέχρι πού δὲν θὰ εἴμαστε οἱ δυνατότεροι και πού θὰ τοὺς χάσουμε ἂν παρεκκλίνουμε ἀπὸ τὴν δικὴ μας γραμμὴ δράσης, ἐπειδὴ ἡ μόνη πραγματικὴ κατάρκτηση εἶναι ἐκείνη πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν δύναμη, πού μπορεῖ νά ὑπερασπιστεῖ και νά διατηρηθεῖ μὲ τὴν δύναμη.

*Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν» **

Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν» ἔχει πολλοὺς ὀπαδοὺς στὴν Ἰταλία. Μποροῦμε νά ποῦμε μάλιστα ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν ἱταλῶν πού ἐπαγγέλλονται τὴν πολιτικὴ πίστη, πού συζητοῦν τὰ προβλήματα τῆς δημόσιας ζωῆς, ἐθνικῆς ἢ διεθνῆς, δὲν ἔχουν ἄλλο κατευθυντήριο κριτήριο ἀπὸ τὸ «ἄν». Και τοὺς πηγαίνει καλά, γιὰτὶ τὸ «ἄν» τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ νά σκέφτονται και νά μελετοῦν.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν» συνίσταται σὸ νά μὴν ὑπολογίζεται καμιά ἀπὸ τις ὀργανωμένες κοινωνικὲς δυνάμεις σὸ νά μὴν δίνεται καμιά σημασία σὶς συγκεκριμένες ὑπευθυ-

* Ἀνυπόγραφο «Il Grido del Popolo», 29 τοῦ Ἰούνη 1918.

νόητες, ελεύθερα αποδεκτές κατά την αντίληψη μᾶς ἐξουσίας, στήν παραμέληση τῆς ἔρευνας τῆς λειτουργίας, τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους ἀναπτύσσεται ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα καὶ τῶν ἀναγκαστικῶν καθορισμένων συνεπειῶν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς εἰδικούς τρόπους στὶς σχέσεις κουλτούρας καὶ κοινωνικῆς συμβίωσης. Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν» δὲν εἶναι ἐπομένως τίποτα ἄλλο ἀπὸ κυριαρχία τῆς διανοητικῆς νωθρότητας στοὺς ἀπλοὺς πολίτες ποὺ προσποιοῦνται ὅτι ἐλέγχουν τὶς ὑπεύθυνες ἐξουσίες καὶ τὶς ἐλεύθερες ἐνέργειες ποὺ λαμβάνουν χώρα στήν ζωὴ τῆς χώρας. Καὶ εἶναι κυριαρχία τῆς ἀνευθυνότητας στοὺς πολίτες ποὺ ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ ἀνέλαβαν τὴν ὑπευθυνότητα τῆς ἐξουσίας. Χάρη σ' αὐτὴ, πράγματι παραμελοῦνται οἱ μονίμως δραστήριες δυνάμεις στήν ἐξέλιξη αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποὺ συνεχίζουν νὰ ὄρουν παρ' ὅλα τὰ ὠραῖα λόγια καὶ δίνεται ἀντίθετα ἢ προσοχὴ στὸ παροδικό, στὸ περιστασιακό ἢ σὲ μὴ ἐλεύθερη ἐνέργεια ποὺ στήν Πραγματικότητα ἔχει περιορισμένη σημασία. Καὶ προχωροῦν μὲ ὑποθέσεις: «ἄν» ὁ τάδε δὲν εἶχε πεῖ, «ἄν» ὁ δεῖνα εἶχε κάνει, «ἄν» ἡ ομάδα Χ εἶχε ὑποστηρίξει αὐτὴ τὴν ἱερὴ καὶ ἁγία ἀλήθεια καὶ πάει λέγοντας....

Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν» εἶναι ἓνα δείγμα ἀνικανότητας γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἱστορίας καὶ ἐπομένως καὶ ἓνα δείγμα ἀνικανότητας γιὰ τὴν δημιουργία ἱστορίας. Ἕνας πρῶην ὑπουργὸς δημοσιεύει ἓνα σύγγραμμα* ποὺ ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ εἶναι μὴ συνεισφορὰ στήν ἐπιστημονικὴ ἱστορία μᾶς σκοτεινῆς καὶ ὀδυνηρῆς περιόδου τῆς ἰταλικῆς ἐθνικῆς ζωῆς, καὶ ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ εἶναι ἓνα διαπαιδαγωγικὸ ἐρέθισμα γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα. Στὸ σύγγραμμα δὲν ὑπαινίσσεται: κὰν τὴν δραστηριότητα ποὺ ἀνάπτυξε ἡ κυβέρνηση τῆς ἐποχῆς γιὰ νὰ πειθαρχήσει τὶς ἐνέργειες τοῦ ἔθνους, γιὰ νὰ τὶς στρέψει ὥστε νὰ εἶναι χρήσιμα καὶ ἀπο-

* Πρόκειται πιθανὰ γιὰ τὸ μικρὸ σύγγραμμα τοῦ Σαλβατόρε Μπαρτολάι, Παραινέσεις τοῦ Παρελθόντος, «Le pagine dell' ora», 1917.

τελεσματικά τὰ μέσα τοῦ κράτους γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἐνὸς κάποιου ἀγαθοῦ ἢ τὴν ἀπομάκρυνση ἐνὸς κάποιου κακοῦ. Ἡ κυβέρνησις φαίνεται σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, φαίνεται σὰν νὰ μὴν ἦταν τὸ κράτος ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ἐκείνη ἡ ἀνώτατη ὀργάνωσις ὅλης τῆς δημόσιας ζωῆς ποὺ ὁμιως ἦταν καὶ εἶναι μὲ βαριεὲς εὐθύνες γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸ διευθύνουν. Ἔτσι συμβαίνει: νὰ θεωρεῖται ἀποκλειστικὴ αἰτία, σ' αὐτὸ τὸ σύγγραμμα γιὰ τὰ γεγονότα ἡ καλὴ ἢ ἡ διεστραμμένη θέλησις τῶν ἀνεύθυνων ἀτόμων. Μικρὰ ἐπεισόδια καθαρῆς ἀνεκδοτικῆς ἀξίας, διαστέλλονται: ἔντεχνα καὶ ὑπάρχει ἡ ἐντύπωσις ὅτι: ἡ χώρα δὲν ἦταν τότε ἕνας πειθαρχημένος ὀργανισμὸς ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἕνα μηχανικὸ σύνολο βαρβαρικῶν φυλῶν, ποὺ βρίσκονται πάντα στὴν πλατεία ἔτοιμες νὰ χορέψουν γύρω ἀπὸ ἕνα φετιχ καὶ ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ ἢ τὴν ἄλλη ἄτακτα καὶ ὅπου τύχαινε ἀνάλογα πῶς ἐριμηνευόταν ἡ μυστηριώδης θέλησις τοῦ φετιχ ἀπὸ ἕνα μοχθηρὸ τρελό, ἕνα μελαγχολικὸ τρελό ἢ ἀπὸ ἕνα ὡς ἐκ θαύματος λογικὸ τρελό.

Καὶ ἦταν σωστὴ ἡ διορατικὴ σκέψις ἐνὸς πολίτη ποὺ ἀφοῦ διάβασε τὸ σύγγραμμα καὶ διαπίστωσε αὐτὲς τὴν ἀνεπάρκειες, συμπέρανε: ὁ πρῶτον ὑπουργὸς δὲν ὑπολογίζε: τὴν κυβέρνησις, τὸ κράτος, τὴν εὐθύνην ἐξουσίαν γιὰ τὴν περιγραφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος, γιὰ τὴν κυβέρνησις στὴν ὁποία πῆρε μέρος ἦταν ἀποῦσα ἀπὸ τὴν δημόσια ζωή. Ὁ πρῶτον ὑπουργὸς δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑπέριστατη σπουδαιότητα τοῦ κράτους στὴν ἐξέλιξη τῶν περασμένων συμβάντων, ὕψιστη γιὰ τὸ κράτος, ὅταν αὐτὸς ἦταν στὴν ἐξουσία, δὲν εἶχε καμὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἀδεξιότητα τῶν ὑπευθύνων.

Ὁ γιανωβίτικος μεσσιανισμὸς

Αὐτὴ ἡ ἀνικανότητα νὰ κατανοήσουν τὴν ἱστορία καὶ ἐπομένως νὰ τὴν δημιουργήσουν στὸ παρὸν μέσα ἀπὸ τὸν πολιτικὸ ἀγῶνα, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατεύθυνση τῆς κουλτούρας καὶ μιᾶς πολιτικῆς παράδοσης ποὺ γεννήθησαν στὴν

Γαλλία τὸν XVIII αἰώνα, καὶ ποὺ εἶχαν τὴν πρώτη καὶ πρὸ σημαντικὴ ἔκφραση στὸν γιακωβινισμό τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τοῦ '89.

Ὁ γιακωβινισμὸς* εἶναι μὰ μεσσιανικὴ ὀπτικὴ τῆς ἱστορίας. Αὐτὸς μιλά πάντα διὰ μέσου ἀοριστιῶν, τὸ κακὸ, τὸ καλὸ, ἡ καταπίεση, ἡ ἐλευθερία, τὸ φῶς, τὸ σκοτάδι ποὺ ὑπάρχουν ἀπόλυτα, γενικὰ καὶ ὄχι σὲ συγκεκριμένους καὶ ἱστορικὰς μορφὰς ὅπως εἶναι οἱ οἰκονομικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ στοὺς ὁποίους ἡ κοινωνία πειθαρχεῖται διαμέσου ἢ ἐναντία τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται: Τὸ Κράτος, δηλαδή, ποικιλόμορφα ὀργανωμένο ἀνάλογα μὲ τὶς σχέσεις ὑπακοῆς ἢ ἐξάρτησης ποὺ μεσολαβοῦν μεταξὺ τῶν ὑπεύθυνων ἐξουσιῶν (ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας καὶ ἡ κυβέρνησις, τὸ κοινοβούλιο καὶ τὸ δικαστικὸ σῶμα), τὸ Κράτος ποὺ εἶναι συγκροτημένο μὲ τρόπο ὥστε νὰ ἐπιτρέπει εὐκολὰ μὰ παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας πρὸς ἀνώτερες μορφὰς ἐλευθερίας καὶ κοινωνικῆς εὐθύνης, ἢ ἓνα παρασιτικὸ σύνολο ἀτόμων καὶ ὀμάδων ποὺ στρέφουν πρὸς ὄφελός τους τὶς ἐνέργειες, καὶ μαζὶ μὲ τὸ Κράτος οἱ ἐλεύθερες ὀργανώσεις ποὺ γεννήθηκαν ὡς ἐπικράτηση δίκαιων συμφερόντων τῶν τάξεων καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν στρωμάτων.

Ὁ γιακωβινισμὸς ἐξάγει ἀπ' αὐτὰς τὶς συγκεκριμένους μορφὰς τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ποὺ δροῦν διαρκῶς στὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, καὶ βάζει τὴν ἱστορία ὡς ἓνα συμβόλαιο, ὡς τὴν ἀποκάλυψη μᾶς ἀπόλυτης ἀλήθειας ποὺ πραγματοποιεῖται γιὰ ἓνα κάποιος ἀριθμὸς πρόθυμων πολιτῶν συμφώνησαν, ὀρκίστηκαν νὰ κάνουν πραγματικότητα τὴν σκέψη. Ἔτσι ἀντιλαμβανόμενῃ ἡ ἱστορία εἶναι μὰ μεγάλη σειρὰ ἀπογοητεύσεων, ἐπιπλήξεων ὑπενθυμίσεων, «ἀν». Ἄν τὰ γεγονότα δὲν ἐξελισσονται σύμφωνα μὲ τὸ προκαθορισμένο σχῆμα φωνάζουν γιὰ προδοσία, γιὰ λιποταξία,

* Γιὰ τὸν γιακωβινισμό, εἶπε τὶς σημειώσεις στὸ «Γιακωβινισμὸς καὶ ἀγροτικὸ ζήτημα», στὸ «Γιακωβινικὸ κόμμα τὴν περίοδο τοῦ Ριζορτιζιμέντο», στὸ «Parole d' Ordine», «jacobine e bolscevichi», στὸ ἔργο τὸ «Ριζορτιζιμέντο», Τορίνο 1949, σελ. 85 - 90.

υποθέτουν ότι διεστραμμένες θελήσεις τους διαπέρασαν την «φυσική» πορεία. Και ο γιακωβινισμός παίρνει από το μεσσιανικό του πνεύμα, από την πίστη του στην αποκαλυφθείσα αλήθεια, την πολιτική αξίωση να εξαλείψει βίαια κάθε αντιπολίτευση, κάθε θέληση που αρνείται να συνδεθεί στο κοινωνικό συμβόλαιο. Και πέφτουν οι αντιθέσεις, τόσο κοινές στα δημοκρατικά καθεστώτα, ανάμεσα στις όμοιες πίστης που εξυμνούν την πύρινη απεριόριστη ελευθερία και την πρακτική της τυραννίας και της κτηνώδικης ανυπομονησίας.

Ο πολιτικός γιακωβινισμός, αν μπορεί να είναι άβλαβής στο βαθμό που παραμένει καθαρό διανοητικό σχήμα, είναι βλαβερός στην ανάπτυξη της ιστορίας και των συγκεκριμένων μορφών που πειθαρχούν την κοινωνία, όταν καταφέρει να επιβληθεί πολιτικά και να γίνει ο δότης της κουλτούρας. Αυτό, ξεσυνηθίζει το μυαλό από την σοβαρή μελέτη, από την σοβαρή έρευνα των διαρκώς ζωντανών πηγών των αδικημάτων, των βλαβών, των καταπίεσεων, διαλύει τους συνεταιρισμούς που γεννήθηκαν για να δράσουν σύμφωνα με μια ακριβή γνώση της πραγματικότητας και να αποδώσουν επομένως χρήσιμες συνέπειες, αφαιρεί το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης, κάνει μάταιη κάθε κριτική, γιατί η κριτική στρέφει την έρευνά της όχι στο συγκεκριμένο μάστιγα αλλά στα αλωρούμενα φαντάσματα της πύρινης ξεθυμασμένης συγκυρίας.

Εναντία σ' αυτή την κατεύθυνση της κουλτούρας, ενάντια στην αντίληψη της ιστορίας που εξαντλείται στα «άν», αντέδρασε ισχυρά η μαρξιστική κριτική. Μά ειμαστε πολύ μακριά από το να έχουμε φθάσει σε μια διαδεδομένη κριτική κουλτούρα που αποτελεσματικά να αντιτίθεται σ' αυτή τη δηλητηριώδη λύσσα των σκυλιών που ούρλιάζουν, όταν έχει πανσέλινο.

Ο μεσσιανισμός της Κουλτούρας

Ο γιακωβίνικος μεσσιανισμός ολοκληρώθηκε από τον μεσσιανισμό της κουλτούρας, που στην Ιταλία αντιπροσω-

πεύεται από τον Γκαετάνο Σαλδέμινι και έκανε να γεννηθούν ιδεολογικά κινήματα όπως εκείνο της «Voce» και τώρα εκείνο της «Unità»*, επιθεώρηση συζήτησης των προβλημάτων της Ιταλικής ζωής διευθυνόμενη από τον Σαλδέμινι και τον βουλευτή Ντέ Βίτι ντέ Μάρκο.

Ο μεσσιανισμός της κουλτούρας ανάπτυξε από την γαλλική επαναστατική παράδοση το φιλελεύθερο ρεύμα. Και αυτό επίσης ασχολείται με την καλλιέργεια της αλήθειας, αλλά εξασκεί την καλλιέργεια όχι με τον τρόπο των καθολικών, αλλά με τον τρόπο των προτεσταντών με μεγάλη ανεκτικότητα, με ατέλειωτη πίστη στην αποτελεσματικότητα της συζήτησης και της προπαγάνδας, με πολύ δύναμη και θάρρος που τρέφεται από την πεποίθηση ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων είναι φτιαγμένη από άτομα βασικά τίμια και ειλικρινά, που είναι λεία και θύματα της άγνοιας, ή μιας συγχισμένης γνώμης, για τα πραγματικά τους συμφέροντα και για τους σκοπούς τους, που θα έπρεπε να επιζητηθούν, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Αυτή η κατεύθυνση, τόσο συμπαθητική, τόσο έλκυστι-

* Η «Voce» ιδρύθηκε στην Φλωρεντία στις 20 Δεκέμβρη 1908, από τον Τζουζιέπε Πρετολίνι, που την διεύθυνε (εκτός από μία περίοδο το 1912, διεύθυνσε από μέρος του Τζιοβάνι Παπίνι) μέχρι το τελευταίο φύλλο τον Νοέμβρη 1914. Το 1915 η «Voce», σε πολιτική έκδοση, ξαναεμφανίστηκε στη Ρώμη, διευθυνόμενη από τον ίδιο τον Πρετολίνι, έπειτα από τον Αντόνιο ντέ Βίτι ντέ Μάρκο, με στο τέλος εκείνου του χρόνου διέκοψε την έκδοσή της. Η «Unità» εγήκε και αυτή στην Φλωρεντία, με τον υπότιτλο «Προβλήματα της Ιταλικής ζωής», διευθυντής Γκαετάνο Σαλδέμινι, στις 16 Δεκέμβρη 1911 και συνέχισε, με διάφορες διακοπές, έως τις 30 Δεκέμβρη 1920. Κατά την διάρκεια του πολέμου, ο Σαλδέμινι συνεργάστηκε στην διεύθυνση με τον Αντόνιο ντέ Βίτι ντέ Μάρκο. Βλέπε: «La cultura Italiana del '900 attraverso le riviste», τομ. III, «La Voce» (1908-1914), επιμέλεια Angello Romano και τομ. V «L' Unità», «La Voce politica» (1915) με επιμέλεια του Francesco Golzio και Augusto Guerra, Τορίνο 1960 και 1962.

κή για ένα άπειρο αριθμό αιτιών, υπεισέρχεται και αυτή στο πολιτικό ρεύμα του «άν». Ο μεσσιανισμός της κουλτούρας αποσπάζεται και αυτός από τις συγκεκριμένες μορφές οικονομικής και πολιτικής ζωής, θέτει και αυτός ένα απόλυτο έξω από τον χρόνο και τον χώρο, είναι φαινόμενο κοινωνικής απειθαρχίας και άνοργανωτικότητας, καταλήγει στο να γίνει μια ούτοπία στο να δημιουργήσει έρασιτέχνες, ανόητους και ανεύθυνους.

Ή «Upità» πράγματι μελετά τα προβλήματα της εθνικής και δημόσιας ζωής με επιμέλεια, με επιστημονική ευλάβεια. Είναι μια θαυμάσια εμπειρία ελεύθερου σχολείου για τους πολίτες που θέλουν να έχουν ελεγχόμενες πληροφορίες, που θέλουν να έχουν την δεβαιότητα ότι δεν θα απατηθούν από τους συγγραφείς που απευθύνονται για να πάρουν συμβουλές, έρεθίσματα για να συντονίσουν την πρακτική σκέψη, κατευθύνσεις για να κρίνουν σωστά τα γεγονότα. Μά σε ποιόν απευθύνεται η «Upità»; Ποιά κοινωνική οργανωμένη ενέργεια συντονίζει τις δραστηριότητές της για την κουλτούρα; Σε όλους γενικά και σε κανένα πρακτικά. Ή δράση της αρχίζει με ένα περίφημο «άν» που διαλύει κάθε πραγματική αποτελεσματικότητα της ίδιας της δράσης: άν... όλοι έκαναν σάν και έμας, άν... όλοι κατείχαν τους άκριβεις όρους ενός προβλήματος έτσι γρήγορα όπως έμεις κάνουμε και συγχρόνως με έμας. Ή πραγματικότητα αντίθετα είναι ότι μια χώρα, και ειδικά η Ίταλία έξ αιτίας του ιδιαίτερου διανοητικού επίπεδου του λαού της, είναι διαφορετικά προετοιμασμένη όσον αφορά τα μεμονωμένα άτομα και μόνο έπειτα από μια επίμονη, ύπομονετική, προσπάθεια, δεκάδων χρόνων, μια όρισμένη ιδέα καταφέρνει να διαδοθεί αποτελεσματικά στους ελεύθερους συγκροτημένους οργανισμούς, που ελεύθερα αποδέχονται μια κατεύθυνση και ελεύθερα όρουν από κοινού.

Ό Σαλδέμμι πιστεύει στο «κοινωνικό συμβόλαιο», πιστεύει στην δυνατότητα των άστραπιαίων συμφωνιών ενός κάποιου αριθμού ανθρώπων, διεσπαρμένων σε μια μεγάλη, περιοχή, και έπειδή αυτές οι άστραπιαίες συμφωνίες δεν έ-

παληθεύονται ή άργούν νά έπαληθευτούν, αυτός προϋποθέτει τήν ούρά τοϋ διαδόλου, τήν βλαβερή έπιρροή διεφθαρμένων βουλήσεων πού καταλήγει νά ταυτίσει μέ τούς ήγγετες τών όποίων τά όνόματα αυτός μόνο γνωρίζει και πού δημαγωγικά σημαδεύονται μέ τήν καθολική άποστροφή.

*Μιά παρακοιμημένη «άλήθεια» **

Ή «Unità» επέπληξε τήν «Il Grido» και τό σοσιαλιστικό κόμμα γενικά ** για μιá φράση πού έμφανίστηκε σ' αυτές τίς στήλες: «ή συμπεριφορά τοϋ σοσιαλιστικού κόμματος ώφέλησε άναμφίβολα για τήν σχετικά έπιτυχή έκδαση τών δημοκρατικών λύσεων πού ή όμάδα τής «Unità» ύπερασπίζεται για τά έθνικά προβλήματα» ***. Ή «Unità» μάς κατηγορεί ότι θέλουμε νά σφετεριστούμε τούς έπαινους τής. Μέ πολύ πνεύμα θυμίζει τόν «σεβαστό σύντροφο Grenlich» ****, μιλά για ίερείς και καρδινάλιους τοϋ σοσιαλι-

* Στο κείμενο διαπερασμένη (attraversata).

** Σέ μιá δημοσίευση μέ τίτλο, Μιά παράξενη διαπίστωση, και ύπογραμμένο «Unità», τό περιοδικό τοϋ Σαλλέμινι έγραφε έπιτιθέμενο τή σημείωση τοϋ «Grido», ότι, «άν στην Ίταλία υπερίσχυε τό ήττοπαθές πρόγραμμα τών τορινέζων σοσιαλιστών, αυτή τήν ώρα οι γερμανοί θά ήταν στό Μιλάνο και στό Τορίνο....», και ώς έκ τούτου, διεκδικούσε για τόν έαυτό του τόν έπαινο για άκείνη τή λίγη τόχη πού οι προγραμματισμένες δημοκρατικές λύσεις πήραν στην ίταλική κυβέρνηση («I. Unità», VI, 24, σελ. 721, βλέπε στό «La cultura italiana», τόμ. V, άναφ. σελ. 561).

*** Σύντομο άρθρο πολεμικής πού προηγείται άπό τό κείμενο τοϋ A. Viglengo, «Ή έξωτερική σοσιαλιστική πολιτική», στό «Il Grido del Popolo», 18 Μάη 1918.

**** Ή «Unità» έγραφε: «.... Ή γερμανική κυβέρνηση, πού δέν είναι ούτε σοσιαλιστική ούτε δημοκρατική, τήν όράση τών δικών μας σοσιαλιστών προσφέρονταν νά ύποστηρίξει μέ τά έκατομμύρια τοϋ άξιούσεβαστου συντρόφου Grenlich».

Ή Herman Grenlich, πρεσβύτερος τών έλλετών σοσιαλιστών,

σημοῦ, θυμίζει τις εὐθύνες μας γιὰ τὸ Καπορέττο ⁷⁶ οἱ ὁποῖες ἂν εἶναι «σὲ πάρα πολὺ μικρότερη ἀναλογία ἀπ' αὐτὴ πού πιστεύουν οἱ σοσιαλιστές (!)» δὲν θὰ ἀποδεικνύονταν ἐπομένως τρομερὲς ἂν ἡ φράση τοῦ «Grido» ἤθελε νὰ πείθῃ ὅτι οἱ σοσιαλιστές «δουλεύοντας γιὰ νὰ προκαλέσουν ἐκείνες τις συμφορές, δούλεψαν γιὰ νὰ καταστήσουν ἀναγκαῖα κάποια μέτρα». Παράξενος τρόπος ἀντίληψης τῶν εὐθυνῶν, ἂν αὐτὲς μειώνονται καὶ μεγενθύνονται ἀπὸ τὴ δύναμη μιᾶς ξεκοιμημένης φράσης.

Ὁ Σαλδέμινι εἶναι καὶ σ' αὐτὴ τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, θύμα τῆς μεσσιανικῆς κουλτούρας του. Γιατὶ συγχέει τὴν τύχη πού μπορεῖ θεωρητικὰ νὰ ἔχει ἕνα πρόβλημα καὶ τὴν τύχη πού ἡ ἴδια ἡ λύση θὰ ἔχει πολιτικά.

Ἡ σαλδεμινιανὴ του λύση σχετικὰ μὲ τὸ ἀδριατικὸ πρόβλημα εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀποδεχτὴ. Δόθηκε μόνον ἡ ἄδεια νὰ συζητηθεῖ καὶ νὰ διαδοθεῖ, ἐπιτεύχθηκε μόνον τὸ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν διαρκῆς συνθήκη τῆς πολιτικῆς ζωῆς σὲ μιὰ φιλελεύθερη χώρα. Γιὰ νὰ μεταφραστεῖ αὐτὸ στὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ γίνῃ πολιτικὸ γεγονός εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ κτῆμα μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνικῆς ἐνέργειας. Ὑπάρχει στὴν Ἰταλία μιὰ πολιτικὴ δύναμη ἰκανὴ νὰ τὸ κάνει; Ἰκανὴ νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνη τῆς ἐξουσίας, ἂν αὐτὸ ἦταν ἀναγκαῖο γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ λύση; Τὸ νὰ λυθεῖ αὐτὸ στὴν δημοκρατικὴ του ὀλότητα σημαίνει νὰ προσδιοριστεῖ μιὰ ὀρισμένη κατεύθυνση στὴν ἐθνικὴ ζωὴ γιατί αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ μιὰ ἀντίληψη πλατιά σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καὶ ἄλλα ἐπίσης προβλήματα πρέπει νὰ λυθοῦν σὲ συνδυασμό.

Ὁργανωμένες δυνάμεις τέτοιου τύπου στὴν Ἰταλία δὲν ὑπάρχουν ἐξω ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα καὶ τὸ Κρά-

ἦρθε μὲ ἀποστολὴ στὴ Ρώμη στὶς 16 τοῦ Μάη 1915 καὶ πρόσφερε στὴν Διεύθυνση τοῦ ΣΚΙ ἕνα μεγάλο ποσὸ χρημάτων γιὰ νὰ βοηθηθεῖ τὴν εἰρηνιστικὴν προπαγάνδα τῶν ἰταλῶν σοσιαλιστῶν, προσφορά πού ἀπορρασιωτικὰ ἀπωθήθηκε. (Σημ. Luigi Ambrosoli, «Nè aderire nè sabotare», Milano 1961, σελ. 85-87).

τος. Τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα θὰ ἔλυνε σοσιαλιστικὰ τὸ πρόβλημα συνδυάζοντάς το μὲ τίς λύσεις ἄλλων προβλημάτων, σύμφωνα μὲ τὴν δική του «δικαιοσύνη».

[μιά γραμμὴ λογοκριμένη].

Παραμένει τὸ Κράτος, ἡ Κυβέρνηση, ποὺ αὐθόρμητα δὲν θὰ κάνει κτῆμα τῆς τὴν λύση τοῦ Σαλδέμινι, μὰ μπορεῖ νὰ τὴν υἱοθετήσῃ ἐμπειρικὰ κάτω ἀπὸ ἐξωτερικὴ ἐπιβολή.

Καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιβολή, ἔμμεσα, μόνο τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα μπορεῖ νὰ τὴν ἐξασκήσῃ, ἐφ' ὅσον αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει μὴν ἀπειλητικὴ ἀντιπολίτευση.

Μεταξὺ τοῦ Προγράμματος τοῦ Τσίμερβαλντ* [μιά λογοκριμένη γραμμὴ] καὶ τῶν ἱμπεριαλιστικῶν λύσεων, ὑπάρχει πιθανότητα ἡ κυβέρνησις γιὰ νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν ἀνίκανη διχόνοια, νὰ υἱοθετήσῃ τὴν δημοκρατικὴν λύση. Ἡ ὑπαρξὴ αὐτῆς τῆς πιθανότητος ἐξηγεῖ τὴν λίγη τύχη ποὺ εἶχε ὁ Σαλδέμινι καὶ αὐτὴ καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἀμετακίνητη στάση τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Αὐτὸ σημαίνει

* Στὸ Τσίμερβαλντ, στὴν Ἑλβετία, χάρις στὴν πρωτοβουλία τῶν Ἰταλῶν σοσιαλιστῶν μεταξὺ τῆς 5 καὶ 8 Σεπτέμβρη 1915 ἐγένετο ἓνα διεθνὲς συνέδριον τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, καὶ ὁμάδων ποὺ ἦσαν ἐνάντια στὸν πόλεμον, ὅπου συμμετεῖχαν μεταξὺ ἄλλων, ὁ Λένιν, ὁ Τρότσκι, ὁ Γκρίμ, ὁ Μπουρντερόν, ὁ Λάτσαρι καὶ ὁ Σερράτι. Ἡ ἀπαναστατικὴ ἀριστερὰ μειοψήφησε, μὰ στὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν ὑπογράφηκε ἀπὸ ὅλους τοὺς συμμετέχοντες ἓνα μανιφέστο ποὺ ἀπευθύνονταν στοὺς προλεταρίους τῆς Εὐρώπης ποὺ τοὺς καλοῦσε νὰ παραμείνουν πιστοὶ στὰ διεθνιστικὰ ἰδανικά, μὴ ὑποτασσόμενοι «σὺν σκλάβοις» στὴν συμφωνία τῆς «εἰρῆς ἐνότιτας» μὲ τίς μπουρζουαζίες τῶν χωρῶν τους καὶ καταδικάζε συγχρόνως ἐκεῖνα τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα καὶ ἐκεῖνες τίς ἐργατικὰς ὀργανώσεις ποὺ παρέβηκαν τίς ἀρχὰς τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ. Τὸ ντοκουμέντο ζητοῦσε ἐκτὸς τῶν ἄλλων νὰ ἀγωνιστοῦν γιὰ μιὰ εἰρήνη, χωρὶς προσαρτήσεις καὶ χωρὶς πολεμικὰς ἀποζημιώσεις, ἀναγνωρίζοντας στοὺς λαοὺς τὸ δικαίωμα, τῆς αὐτοδιάθεσης.

ή φράση της «Grido» και ή σημασία αυτή αναπηδούσε απ' όλο τὸ περιεχόμενο.

Ὁ Σαλθέμινι θρήκε ἐκεῖ μιὰν ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐπιπλήξει, γιὰ νὰ ἐπαναλάβει τίς τετριμμένες ἀλήθειές του γιὰ τοὺς καρδινάλιους καὶ τοὺς ἱερεῖς, γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ διαφθορὰ τῶν σοσιαλιστῶν ποὺ θὰ εἶχαν «διαχωρίζει συστηματικὰ σ' ὄλη τὴν προπαγάνδα τους, τὴν ἰδέα γιὰ εἰρήνη, ἀπὸ τὴν ἰδέα γιὰ δικαιοσύνη».

Γιατί ὁ Σαλθέμινι διαχωρίζει τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς ἐγγύτητος (καὶ μοναδικὴ ἐγγύτησι γιὰ τοὺς σοσιαλιστὲς εἶναι ἡ δικτατορία τοῦ διεθνoῦς προλεταριάτου), διαχωρίζει τὴν ἰδέα τῆς πολιτικῆς κουλτούρας ἀπὸ ἐκείνη τῆς οικονομικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργάνωσης, διαχωρίζει τὴν ἰδέα τῆς δράσης καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητας τῆς δράσης ἀπὸ τὸ γεγονός τῶν γενικῶν συνθηκῶν κουλτούρας καὶ δύναμης. Τοῦ μένει τὸ μεσσιανικὸ πάθος ποὺ τὸν κάνει νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τοῦ «ἀν» καὶ ποὺ τὸν καθιστᾷ ἀσυνείδητα στοιχεῖο ἀπειθαρχίας καὶ ἀταξίας.

Ὀυτοπία *

Τὰ πολιτικὰ Συντάγματα εἶναι ἀναγκαστικὰ ἐξαρτη-

* Μονογραμμένο Α.Γ. «Avanti!», πεδεμοντέζικη ἔκδοσι, 25 τοῦ Ἰούλιου 1918. Τὸ ἄρθρο, μὲ τίτλο «Ἡ ρώσικη οὐτοπία», ἀνατυπώθηκε στὸ «Grido del Popolo», τῆς 27 τοῦ Ἰούλιου καὶ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπ' αὐτὸ οἱ ἀκόλουθεσ γραμμές: «Ἡ τορινέζικη λογοκρισία σαμποτάρει αὐτὸ τὸ ἄρθρο στὸ προηγούμενο φύλλο τοῦ «Grido» περιορίζοντάς το σὲ λίγα κομματάκια, χωρὶς σύνδεση μεταξὺ τους. Τὸ ξαναπαράθετομε τώρα ὀλοκληρωμένο ἀπὸ τὸ «Avanti!», μὲ τὴν ἐπικύρωση τῆς μιλιανέζικης καὶ ρωμαϊκῆς λογοκρισίας γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ ἀναγνώστεσ νὰ κρίνουν τὰ κριτήρια [δυὸ λογοκριμένεσ σειρές] ποὺ ρυθμίζουν τὴν δημοσιογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ Τορίνο, καὶ γιατί τὸ ἄρθρο εἶναι στενὰ συνδεμένο μὲ τὰ ἄλλα ποὺ ἐγράψαν στὸ «Grido» πάνω στὴ ρώσικη ἐπανάστασι.

μένα από την οικονομική δομή, από τις μορφές παραγωγής και ανταλλαγής. Με το να παραθέτουν άπλά αυτή τη φόρμουλα πολλοί πιστεύουν ότι έλυσαν κάθε πολιτικό και ιστορικό πρόβλημα πιστεύουν ότι είναι σε θέση να δώσουν δεξιά και αριστερά μαθήματα, ότι μπορούν δίχως άλλο να κρίνουν τα γεγονότα και να συμπεραίνουν για παράδειγμα: ο Λένιν είναι ένας ουτοπιστής, οι δυστυχημένοι ρώσοι προλετάριοι ζούν σε πλήρη ουτοπιστική αὐταπάτη, ένα τ ρ ο μ ε ρ ό ξ ύ π ν η μ α τούς περιμένει αναπόφευκτα.

Ἡ ἀλήθεια είναι ότι δὲν ὑπάρχουν δύο πολιτικά Σύνταγματα ἴδια μεταξύ τους, ἔτσι ὅπως δὲν ὑπάρχουν δύο ἴδιες οικονομικές δομές. Ἡ ἀλήθεια είναι ὅτι ἡ φόρμουλα δὲν είναι καθόλου ἡ ξερὴ ἔκφραση ἑνὸς φυσικοῦ νόμου ποῦ ἀμέσως χτυπάει στὸ μάτι. Ἄνάμεσα στὴν πρόθεση (οικονομική δομή) καὶ στὴ συνέπεια (πολιτικό Σύνταγμα) οἱ σχέσεις είναι κάθε ἄλλο ἀπὸ ἀπλές καὶ ἄμεσες: Καὶ ἡ ἱστορία ἑνὸς λαοῦ δὲν ἀποδεικνύεται μόνο ἀπὸ τὰ οικονομικά γεγονότα. Ἡ ἀποδέσμευση τοῦ αἰτίου είναι σύνθετη καὶ τὸ νὰ τὸ ἀναλύσεις δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα παρὰ στὴν ἐμβάθυνση καὶ στὴν διάδοση τῆς μελέτης δλων τῶν πνευματικῶν καὶ πρακτικῶν δραστηριοτήτων, καὶ αὐτὴ ἡ μελέτη είναι δυνατὴ μόνο ἀφοῦ τὰ γεγονότα διαταχθοῦν σὲ μιὰ συνέχεια, δηλαδὴ πολὺ, μὰ πολὺ χρόνο μετὰ ἀφοῦ συμβοῦν τὰ γεγονότα. Ὁ μελετητὴς μπορεῖ νὰ διαπιστώσει μὲ βεβαιότητα ὅτι ἕνα κάποιο πολιτικό Σύνταγμα δὲν θὰ ἐπικρατῆσει νικηφόρα (δὲν θὰ διαρκέσει γιὰ πάντα), ἂν δὲν συνδέεται ἀπόλυτα καὶ οὐσιαστικά μὲ μιὰν ὀρισμένη οικονομική δομή, ἀλλὰ ἡ ἐπικρατήσῃ του δὲν ἔχει ἄλλη ἀξία ἀπὸ αὐτὴν μιὰ γενικῆς ἔνδειξης. Ἐνῶ ἐξελίσσονται τὰ γεγονότα πῶς θὰ μπορούσε αὐτὸς πράγματι νὰ ξέρει μὲ ποιὸ ἀκριβῶς τρόπο αὐτὴ ἡ ἐξάρτηση θὰ καθοριστεῖ; Τὰ ζητούμενα είναι πῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐπιβεβαιωμένα καὶ ἐλεγχτέα δεδομένα καὶ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζητούμενα μπορεῖ νὰ ἀνατρέψει ἕνα ἐπιπόλαιο συμπέρασμα.

Ἡ ἱστορία δὲν είναι μιὰ μαθηματικὴ πράξη: Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν ἕνα δεκαδικὸ μετρικὸ σύστημα, μὰ προ-

οδευτική ἀρίθμηση ἴσων ποσοτήτων πού ἐπιτρέπει τις τέσσερις πράξεις, τις ἐξισώσεις, και τὴν ἐξαγωγή τῶν ριζῶν. Ἡ ποσότητα (οἰκονομική δομή) γίνεται ποιότητα ἐπειδὴ ἀφοῦ γίνει, γίνεται ἐργαλεῖο δράσης στὸ χέρι τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀνθρώπων πού δὲν ἀξίζουν μόνο γιὰ τὸ βάρος, τὸ ἀνάστημα, τὴν μηχανική ἐνέργεια, πού μποροῦν νὰ ἀναπτύξουν ἀπὸ τοὺς μῦς και τὰ νεῦρα, μὰ ἀξίζουν εἰδικὰ στὸ βαθμὸ πού εἶναι πνεῦμα, ἐπειδὴ ὑποφέρουν, κατανοοῦν, χαίρονται θέλουν ἢ ἀρνοῦνται. Σὲ μὰ προλεταριακή ἐπανάσταση τὸ ζητούμενο «ἀνθρωπιά» εἶναι πιὸ σκοτεινὸ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο γεγονός. Ἡ διαδομένη πνευματικότητα τοῦ ρώσικου προλεταριάτου, ὅπως και τῶν ἄλλων γενικά προλετάρων, δὲν μελετήθηκε ποτέ, και ἴσως ἦταν ἀδύνατο νὰ μελετηθεῖ. Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης θὰ μπορέσει νὰ μᾶς δώσει μὴν ἀπόδειξη πειστική γιὰ τὴν ἱκανότητά της νὰ δημιουργήσει τὴν ἱστορία. Γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχουμε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ περιμένουμε.

Ὅποιος δὲν περιμένει μὰ θέλει ἀμέσως νὰ κρίνει καθοριστικά και τελειωτικά, προτείνει στὸν ἑαυτὸ του ἄλλους στόχους: ἐπίκαιρους πολιτικούς σκοπούς, δηλαδὴ νὰ ἐπιτύχει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων στοὺς ὁποίους ἀπευθίνει τὴν προπαγάνδα του. Ἡ διαπίστωση ὅτι ὁ Λένιν εἶναι οὐτοπιστής δὲν εἶναι ἓνα γεγονός κουλτούρας δὲν εἶναι μὰ ἱστορική κρίση: εἶναι μὰ τωρινὴ ἐπίκαιρη πολιτικὴ πράξη. Ἡ διαπίστωση ἔτσι ξερά ὅτι τὰ πολιτικὰ Συντάγματα, κτλ. κτλ., δὲν εἶναι ἓνα θεωρητικὸ γεγονός, εἶναι μὰ ἀπόπειρα νὰ δημιουργηθεῖ μὰ κάποια νοοτροπία γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ ἡ δράση μὲ ἓναν ὀρισμένο τρόπο και ὄχι μ' ἓναν ἄλλον.

Και μὰ πράξη δὲν μένει χωρὶς ἀποτελέσματα στὴ ζωὴ, και τὸ νὰ πιστεύεις σὲ μὰ θεωρία ἀντὶ σὲ μὰ ἄλλη ἔχει τις ἰδιαιτερές της ἀντανάκλασεις στὴν δράση. Και τὸ λάθος ἐπίσης ἀφήνει τὰ ἴχνη του, ἀφοῦ διαδόθηκε και ἔγινε ἀποδεκτὸ μπορεῖ νὰ ἀργοπορήσει (ὄχι βέβαια νὰ παρεμποδίσει) τὴν ἐπίτευξη ἐνὸς σκοποῦ.

Εἶναι: αὐτὸ μὰ ἀπόδειξη ὅτι δὲν καθορίζει ἡ οἰκονομική δομὴ ἀμεσα τὴν πολιτικὴ δράση ἀλλὰ ἡ ἐρμηνεία πού

δίνεται σ' αὐτὴ καὶ στοὺς λεγόμενους νόμους πού τῆς καθορίζουν τὴν ἐξέλιξη. Αὐτοὶ οἱ νόμοι δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τούς φυσικοὺς νόμους, ἀκόμα καὶ ἂν αὐτοὶ δὲν εἶναι σίγουροι δοσμένοι στόχοι, μὰ μόνον κατασκευάσματα τῆς σχέψης μας, χρήσιμα σχήματα πρακτικὰ γιὰ εὐχέρεια μελέτης καὶ ἐκπαίδευσης.

Τὰ γεγονότα δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσία ἐνὸς ἀτόμου μόνον καὶ οὔτε ἀπ' ἐκείνη μᾶς ὁμάδας, ἀκόμα καὶ πολυάριθμης: Ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὶς θελήσεις τῶν πολλῶν, οἱ ὁποῖες ἀποκαλύπτονται ὅταν ἐκτελεῖς ἢ ὅταν δὲν ἐκτελεῖς κάποιες πράξεις καὶ ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες πνευματικὲς συμπεριφορὲς καὶ ἐξαρτῶνται καὶ ἀπὸ τὴν συνείδηση αὐτῶν τῶν θελήσεων πού ἀποκτᾶ μὴ μειοψηφία καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ξέρει λίγο ἢ πολὺ νὰ τὶς κατευθύνει σὲ ἓνα κοινὸ σκοπὸ ἀφοῦ τὶς τοποθέτησε ἀνάμεσα στὶς ἐξουσίες τοῦ Κράτους.

Γιατὶ τὰ ἄτομα στὴν πλειοψηφία τους, ἐκτελοῦν μόνον ὀρισμένες πράξεις; Διότι αὐτὰ δὲν ἔχουν ἄλλο κοινωνικὸ σκοπὸ ἀπὸ τὴν διατήρηση τῆς φυσιολογικῆς καὶ ἠθικῆς τους ἀκεραιότητος. Ἔτσι συμβαίνει νὰ προσαρμόζονται στὶς περιστάσεις, νὰ ἐπαναλαμβάνουν μηχανικὰ μερικὲς κινήσεις οἱ ὁποῖες χάρη στὴ δική τους ἐμπειρία ἢ χάρη στὴ διαπαιδαγώγηση πού πήραν (ἀποτέλεσμα τῶν ἐμπειριῶν τῶν ἄλλων), ἀποδείχτηκαν ἀρμόδιες νὰ ἐπιτύχουν τὸν ζητούμενο σκοπὸ, δηλαδὴ νὰ μporέσουν νὰ ζήσουν. Αὐτὴ ἡ παραβολὴ τῶν πράξεων τῆς πλειοψηφίας παράγει ὁμοία ἀποτελέσματα, δίνει στὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα μὴ κάποια δομὴ: γεννιέται ἡ ἔννοια τοῦ νόμου. Μόνον ἡ ἐπιδίωξη ἐνὸς μεγαλύτερου σκοποῦ διαδρῶνει αὐτὴ τὴν προσαρμογὴ στὸ περιβάλλον. Ἄν ὁ ἀνθρώπινος σκοπὸς δὲν εἶναι ἀπλᾶ νὰ ζεῖς ἀλλὰ ἡ ὑψηλὴ ποιότητα ζωῆς, γίνονται μεγαλύτερες προσπάθειες, καὶ ἀνάλογα μὲ τὴ διάδοση τοῦ ἀνώτερου ἀνθρώπινου σκοποῦ γίνεται ἐφικτὸ νὰ σχηματιστεῖ τὸ περιβάλλον, ἐγκαθιδρῶνται νέες ἱεραρχίες, διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες γιὰ νὰ ρυθμίζονται οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κράτους, πού τείνουν νὰ τὶς ἀντικαθιστοῦν διαρκῶς

για να πραγματοποιηθεί πλατιά ο ανώτερος ανθρώπινος σκοπός.

Όποιος θεωρεί αυτούς τους ψευτο - νόμους σαν κάτι το απόλυτο το ξένο από την κάθε θέληση, και όχι σαν μια ψυχολογική προσαρμογή στο περιβάλλον, οφειλόμενη στην αδυναμία των ατόμων (στο να μην είναι οργανωμένοι και επομένως στην αβεβαιότητα του μέλλοντος), δεν μπορεί να φανταστεί ότι η ψυχολογία μπορεί να μεταβληθεί, ότι η αδυναμία μπορεί να γίνει δύναμη. Κι όμως έτσι συμβαίνει, και ο νόμος, ο ψευτο - νόμος συντρίβεται. Τα άτομα θγαίνουν από τη μοναξιά τους, και συνεργάζονται. Μά πώς γίνεται αυτό το πρωτοές συνεργασίας. Και αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει κατανοητό παρά στο μέτρο του απόλυτου νόμου του φυσιολογικού και όταν — έξ αιτίας της μικρής ικανότητας ή έξ αιτίας της προκατάληψης — ο νόμος δεν χτυπάει στα μάτια άμέσως, τον κρίνουν και αποφαινόνται: Ουτοπία, ουτοπιστές.

Ο Λένιν είναι λοιπόν, ουτοπιστής, το ρώσικο προλεταριάτο από την ημέρα της μποσλεβίικης επανάστασης μέχρι σήμερα, ζει σε πλήρη ουτοπία και ένα τρομερό ζύπνημα το περιμένει αναπόφευκτα.

Αν στη ρώσικη ιστορία εφαρμόζονται τα άφηρημένα, γενικά σχήματα κατασκευασμένα για να μπορούν να ακολουθήσουν τις στιγμές της κανονικής ανάπτυξης της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας του δυτικού κόσμου, ή συνέπεια δεν μπορεί να είναι άλλη απ' αυτή. Μά κάθε ιστορικό φαινόμενο είναι «άτομο». Η ανάπτυξη κυριαρχείται από τον ρυθμό της ελευθερίας. Η έρευνα δεν πρέπει να είναι γενικής αναγκαιότητας, μά ειδικής αναγκαιότητας. Το πρωτοές εύρεσης των αιτίων πρέπει να μελετηθεί μέσα στα ρώσικα γεγονότα όχι από μια άφηρημένη και γενική οπτική γωνία.

Στα γεγονότα της Ρωσίας υπάρχει αναμφίβολα ή σχέση αναγκαιότητας ή όποια είναι μια σχέση καπιταλιστικής αναγκαιότητας: ο πόλεμος υπήρξε ή οικονομική συνθήκη,

τὸ σύστημα τῆς πρακτικῆς ζωῆς πού καθόρισε τὸ νέο Κράτος, πού οὐσιαστικοποίησε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου: ὁ πόλεμος πού ἦ καθυστερημένη, Ρωσία ἀναγκάστηκε νὰ διεξάγει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ ἐκεῖνο τῶν καπιταλιστικῶν Κρατῶν.

Στὴν πατριαρχικὴ Ρωσία δὲν μπορούσαν νὰ δημιουργηθοῦν ἐκεῖνες οἱ συγκεντρώσεις ἀτόμων πού δημιουργοῦνται σὲ μιὰ βιομηχανοποιημένη χώρα καὶ πού εἶναι ἡ συνθήκη γιὰ νὰ γνωριστοῦν οἱ προλετάριοι μεταξύ τους νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ ἀποκτήσουν συνείδηση τῆς ταξικῆς τους δύναμης πού νὰ στραφεῖ σὲ ἓνα πανανθρώπινο σκοπὸ. Μιὰ χώρα μεγάλη πού ἐκτείνεται σὲ μεγάλη ἐπιφάνεια ἀπομονώνει τὰ ἄτομα, καθιστᾷ ἀδύνατη τὴν ἴση καὶ διαδεδομένη συνειδητότητα, καθιστᾷ ἀδύνατες τὶς κοινωνικὲς προλεταριακὲς ἐνότητες, τὴν συγκεκριμένη ταξικὴ συνείδηση πού δίνει τὸ μέτρο τῆς δικῆς τῆς δύναμης καὶ τὴν θέληση τῆς ἐγκαθίδρυσης ἐνὸς διαρκῶς ἀναγνωρισμένου καθεστώτος ἀπὸ ἐκείνη τὴ δύναμη.

Ὁ πόλεμος εἶναι ἡ μέγιστη συγκέντρωση τῶν οικονομικῶν δραστηριοτήτων στὰ χέρια λίγων (τῶν ἡγετῶν τοῦ Κράτους) καὶ τῆς ἀναλογεῖ ἡ μέγιστη συγκέντρωση ἀτόμων στὰ στρατόπεδα καὶ στὰ χαρακώματα. Ἡ ἐμπόλεμη Ρωσία ἦταν πράγματι ἡ χώρα τῆς οὐτοπίας: Μὲ ἀνθρώπους πού εἰσέβαλαν βάρβαρα, τὸ Κράτος πίστεψε ὅτι μπορούσε νὰ κάνει ἓνα πόλεμο τεχνικῆς, ὀργάνωσης, πνευματικῆς ἀντίστασης, πού μπορούσε νὰ δώσει μόνον ἓνα ἀνθρώπινο σύνολο συγκολλημένο διανοητικὰ καὶ σωματικὰ μέσω τοῦ ἐργαστάσιου καὶ τῆς μηχανῆς. Ὁ πόλεμος ἦταν ἡ οὐτοπία καὶ ἡ τσαρική πατριαρχικὴ Ρωσία καταστράφηκε κάτω ἀπὸ τὴν τεράστια ἐνταση τῆς προσπάθειας πού ἐπέβαλε ἀπὸ μόνη τῆς καὶ πού τῆς ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τὸν ἐμπειροπόλεμο ἐχθρό. Ἀλλὰ, οἱ συνθήκες πού προξενήθηκαν τεχνητά, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δύναμης τοῦ δεσποτικῆς Κράτους, προκάλεσαν τὶς ἀναγκαῖες συνέπειες: οἱ μεγάλες μάζες τῶν κοινωνικὰ ἀπομονωμένων ἀτόμων, πού πλαισιώθηκαν μεταξύ τους καὶ συνδέθηκαν σὲ μικρὸ γεωγραφικὸ χῶρο, ἀνάπτυξαν νέα συναισθήματα, ἀνά-

πτυσαν μιὰ πρωτοφανή ανθρώπινη συμπαράσταση. Όσο περισσότερο αισθανόντουσαν αδύνατοι, πρίν, στην απομόνωση και έσχυβαν μπροστά στον δεσποτισμό, τόσο πιό μεγάλη υπήρξε ή διαπίστωση τής συλλογικής δύναμης που υπήρχε, τόσο πιό απαιτητική και επίμονη ήταν ή επιθυμία να την διατηρήσουν και να χτίσουν επάνω σ' αυτήν την νέα κοινωνία.

Η δεσποτική πειθαρχία διαλύθηκε. Μιὰ περίοδος χάους πήρε τή θέση της. Τά άτομα προσπαθοῦσαν να οργανωθούν, μιὰ πώς; Και πώς να διατηρήσουν τήν ενότητα των ανθρώπων που δημιουργήθηκε στους καιρούς τής δυστυχίας;

Ό φιλισταίος θγαίνει μπρός και άπαντά: ή μπουρζουαζία έπρεπε να επαναφέρει τήν τάξη στη θέση του χάους, γιατί έτσι πάντα έγινε, γιατί τήν πατριαρχική φεουδαρχική οικονομία διαδέχεται ή άστική οικονομία και τὸ άστικό πολιτικό Σύνταγμα. Ό φιλισταίος δέν βλέπει τήν σωτηρία έξω από τὰ προκαθορισμένα σχήματα, δέν αντιλαμβάνεται τήν ιστορία παρά σαν ένα φυσικό οργανισμό που περνά μέσα από σταθερές και προβλεπτέες στιγμές ανάπτυξης. "Αν σπείρεις ένα βελανίδι, είσαι σίγουρος ότι δέν μπορεί να γεννηθεί άλλο από ένα βλαστάρι βελανιδιάς που άργά μεγαλώνει, και μόνο έπειτα από ένα κάποιο αριθμό χρόνων θα δώσει καρπούς. Άλλά ή ιστορία δέν είναι μιὰ βελανιδιά και οι άνθρωποι δέν είναι βελανίδια.

Πού ήταν στην Ρωσία ή μπουρζουαζία ίκανή να επιτελέσει αυτό τὸ έργο; Και αν ή κυριαρχία της είναι ένας φυσικός νόμος, πώς δέν λειτούργησε αυτός ὁ νόμος;

Αυτή ή μπουρζουαζία δέν φάνηκε: Λίγοι άστοι προσπάθησαν να επιβληθούν και ανατράπηκαν. Έπρεπε να νικήσουν, έπρεπε να επιβληθούν αν και ήταν λίγοι, άνίκανοι και αδύναμοι; Μά με ποιὸ άγιο μύρο ήταν λοιπόν χρησιμένοι οι δυστυχείς για να μπορέσουν να θριαμβεύσουν ακόμα και ήττημένοι;

Ό ιστορικός υλισμός είναι λοιπόν μόνο μιὰ ένσάρκωστ, τής νομιμοφροσύνης, του θείου δικαίου: "Όποιος θεωρεί τον Λένιν ούτοπιστή, ὁποιος διαβεβαιώνει ότι ή άπόπειρα τής προλεταριακής δικτατορίας στην Ρωσία είναι μιὰ ούτοπιστική

ἀπόπειρα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συνειδητὸς σοσιαλιστής, δὲν ἔφτιαξε τὴν κουλτούρα του μελετώντας τὴν θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ. Εἶναι ἕνας καθολικός, ἔχει καθηλωθεῖ στὴν Σύλλαβο. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος αὐθεντικός οὐτοπιστής.

Ἡ οὐτοπία συνίσταται στὸ νὰ μὴν καταφέρνεις νὰ ἀντιλαμβάνεσαι τὴν ἱστορία ὡς ἐλεύθερη ἀνάπτυξη, στὸ νὰ βλέπεις τὸ μέλλον ὡς κάτι τὸ ἤδη στέρεα διαμορφωμένο, στὸ νὰ πιστεύεις σὲ προκαθορισμένα σχέδια. Ἡ οὐτοπία εἶναι ὁ φιλισταϊσμός πρὸς τὸν κοροϊδεύει ὁ Ἑρρίκος Χάινε ⁷⁷. Οἱ ρεφορμιστὲς εἶναι οἱ φιλισταῖοι καὶ οἱ οὐτοπιστὲς τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅπως οἱ προστατευτιστὲς καὶ οἱ ἐθνικιστὲς εἶναι οἱ φιλισταῖοι καὶ οἱ οὐτοπιστὲς τῆς καπιταλιστικῆς μπουρζουαζίας. Ὁ Enrico von Treitschke εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ γερμανικοῦ φιλισταϊσμοῦ (οἱ γερμανοὶ κρατολάτρες εἶναι τὰ πνευματικὰ του παιδιὰ) ὅπως ὁ Augusto Comte καὶ ὁ Hippolyte Taine ἐκπροσωπεύουν τὸν γαλλικὸ φιλισταϊσμὸ καὶ ὁ Βιντσέντσο Τζιομπέρτι ⁷⁸ τὸν ἰταλικό. Εἶναι ἐκεῖνοι πρὸς διακηρύττουν τὴν ἐθνικὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν ἢ πιστεύουν στὸν ἀτομικὸ προορισμό, εἶναι ὅλοι ἐκεῖνοι πρὸς ἀποθηχεύουν τὸ μέλλον καὶ πιστεύουν ὅτι θὰ τὸ φυλακίσουν στὰ προκαθορισμένα σχήματά τους, πρὸς δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν θεῖαν ἐλευθερίαν καὶ συνέχεια στενάζουσιν καὶ θρηνοῦσιν γιὰ τὸ παρελθόν, γιὰ τὰ γεγονότα ἐξελίχθησαν ἀσχημά.

Δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἱστορίαν ὡς ἐλεύθερη ἀνάπτυξη — ἐλευθερῶν ἐνεργειῶν, πρὸς γεννιοῦνται καὶ δλοκληρῶνται ἐλεύθερα — διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος καὶ οἱ συνεργασίαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ μύρια καὶ ἀπὸ τὴν συναθροίσαις μορίων. Δὲν ἔμαθαν ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐνυπάρχουσα δύναμις τῆς ἱστορίας, πρὸς κάνει νὰ ἐκρήγνυται κάθε προκαθορισμένο σχῆμα. Οἱ φιλισταῖοι τοῦ σοσιαλισμοῦ κατάντησαν τὴν σοσιαλιστικὴν θεωρίαν μὰ πατοσαβοῦρα τῆς σκέψης, τὴν λέρωσαν καὶ καταφέρονται μὲ γελοῖον τρόπο ἐναντία σ' ὅποιον σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τους, δὲν τὴν σέβεται.

Στὴ Ρωσία, ἡ ἐλεύθερη ἐπικράτησις τῶν ἀτομικῶν συλ-

λογικῶν ἐνεργειῶν ἔσπασε τὰ ἐμπόδια τῶν λέξεων καὶ τῶν προκαθορισμένων σχεδίων. Ἡ μπουρζουαζία προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει τὴν κυριαρχία τῆς καὶ ἀπότυχε. Τὸ προλεταριάτο ἀνέβαλε τὴ διεύθυνση τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ πραγματοποιεῖ τὴν τάξην του. Τὴν τάξην του, ὄχι τὸν σοσιαλισμό, γιατί ὁ σοσιαλισμὸς δὲν ἐκφράζεται: σὲ ἓνα μαζικὸ fiat. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι: ἓνα γίνεσθαι, μιὰ ἀνάπτυξη τῶν κοινωνικῶν στιγμῶν πάντα πρὸ πλούσιων σὲ συλλογικὰς ἀξίες. Τὸ προλεταριάτο πραγματοποιεῖ τὴν τάξην του ἰδρύοντας πολιτικοὺς θεσμοὺς πού ἐγγυῶνται τὴν ἐλευθερία αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης, πού ἐξασφαλίζουν τὴν ἐξουσία του.

Ἡ δικτατορία εἶναι ὁ βασικὸς θεσμὸς πού ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερία, πού ἐμποδίζει τὶς ἐφόδους τῶν φατριακῶν μειοψηφικῶν. Εἶναι ἐγγύησι, ἐλευθερίας γιατί δὲν εἶναι μιὰ μέθοδος πού θὰ κρατῆσει αἰῶνια ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψει: νὰ δημιουργηθοῦν καὶ νὰ σταθεροποιηθοῦν οἱ διαρκεῖς ὀργανισμοὶ ὅπου ἡ δικτατορία θὰ μαραθεῖ ἀφοῦ ἐκτελέσει τὴν ἀποστολήν της.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ Ρωσία δὲν εἶναι: ἀκόμη ἐλευθερῆ, γιατί δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἐγγυήσεις ἐλευθερίας, γιατί ἡ ἐλευθερία δὲν ἦταν ὀργανωμένη, ἀκόμα.

Τὸ πρόβλημα ἦταν νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ ἱεραρχία, μὰ τέτοια πού θὰ ἦταν ἀνοιχτή, πού δὲν θὰ μπορούσε νὰ κρυσταλλοποιηθεῖ σὲ διάταξιν κάστας ἢ τάξεως:

Ἀπὸ τὴν μάζαν, ἀπὸ τὴν ποσότητα, ἔπρεπε νὰ φτάσουν στὸν ἓνα, μὲ τρόπο ὥστε νὰ ὑπάρχει μιὰ κοινωνικὴ ἐνότητα, νὰ γίνῃ: ἡ ἐξουσία μόνον πνευματικὴ ἐξουσία. Οἱ ζωντανοὶ πυρῆνες αὐτῆς τῆς ἱεραρχίας εἶναι τὰ Σοβιέτ καὶ τὰ κόμματα τοῦ λαοῦ. Τὰ Σοβιέτ εἶναι: ἡ προκαταρκτικὴ ὀργάνωσις πού θὰ πρέπει νὰ ὀλοκληρωθεῖ καὶ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ οἱ μπολσεβίκοι γίνονται τὸ κῆγμα κυβέρνησης γιατί ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἐξουσίες τοῦ κράτους πρέπει: νὰ ἐξαρτῶνται καὶ νὰ ἐλέγχονται ἀπὸ τὰ Σοβιέτ.

Τὸ ρωσικὸ χάος γίνεταί συμπαγὲς γύρω ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τάξεως: ἀρχίζει ἡ νέα τάξις. Μιὰ ἱεραρχία συγχροτεῖται, ἀπὸ τὴν ἀνοργάνωτη καὶ βασανισμένην μάζαν περνᾶμε

στούς οργανωμένους ἐργάτες καὶ ἀγρότες, στὰ Σοβιέτ, στὸ μπολσεβίκικο κόμμα καὶ στὸν ἕνα: τὸν Λένιν. Εἶναι ἡ ἱεραρχικὴ διαβάθμιση τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ποῦ διαμορφώθηκε αὐθόρμητη, ποῦ διατηρεῖται μ' ἐλεύθερη ἐκλογή.

Ποῦ εἶναι ἡ οὐτοπία σ' αὐτὸν τὸν αὐθόρμητισμό; Οὐτοπία εἶναι ἡ ἐξουσία, ὄχι ὁ αὐθόρμητισμὸς καὶ εἶναι οὐτοπία στὸ βαθμὸ ποῦ γίνεται καριερισμὸς, ἀφοῦ γίνεи κάστα, καὶ ἔχει τὴν ἀπαίτησι, νὰ εἶναι αἰώνια: Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι οὐτοπία γιατί εἶναι ὁ πρωταρχικὸς διακαὴς πόθος, γιατί ὅλη ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀγῶνας καὶ δουλειὰ γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν κοινωνικοὶ θεσμοὶ ποῦ νὰ ἐγγυῶνται τὴ μεγαλύτερη, ἐλευθερία.

Ἀφοῦ διαμορφωθεῖ αὐτὴ ἡ ἱεραρχία, ἀναπτύσσει τὴν λογικὴ τῆς.

Τὰ Σοβιέτ καὶ τὸ μπολσεβίκικο κόμμα δὲν εἶναι κλειστοὶ ὀργανισμοί. Ὁλοκληρώνονται συνεχῶς. Νὰ ἡ κυριαρχία τῆς ἐλευθερίας, νὰ οἱ ἐγγυήσεις ἐλευθερίας. Δὲν εἶναι κάστες, εἶναι ὀργανισμοὶ σὲ συνεχῆ ἀνάπτυξη. Ἀντιπροσωπεύουν τὴν πρόοδο τῆς συνειδητότητας, ἀντιπροσωπεύουν τὴν δυνατότητα ὀργάνωσης τῆς ρώσικης κοινωνίας.

Ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι μποροῦν νὰ λάβουν μέρος στὰ Σοβιέτ, ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι μποροῦν νὰ ἐπιδράσουν στὴν τροποποίησή τους καὶ νὰ τὰ καταστήσουν καλύτερα τέτοια ποῦ νὰ ἐκφράζουν τὴν θέλησή τους καὶ τίς ἐπιθυμίες τους. Ἡ ρώσικη πολιτικὴ ζωὴ κατευθύνεται: μὲ τρόπο ποῦ τείνει νὰ συμπέσει μὲ τὴν ἠθικὴ ζωὴ, μὲ τὸ καθολικὸ πνεῦμα τοῦ ρώσικου λαοῦ. Γίνεται μιὰ συνεχῆς ἀνταλλαγὴ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἱεραρχικῶν σταθμῶν. Ἐνα ἄτομο ἀκαλλιέργητο, τελειοποιεῖται στὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἀντιπροσώπου στὰ Σοβιέτ. Αὐτὸς ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος, αὐτὸς ἐλέγχει ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς γιατί τοὺς ἔχει πάντα κάτω ἀπ' τὰ μάτια του, κοντὰ στὴν περιοχὴ του. Ἀποκτᾷ τὴν αἴσθησι κοινωνικῆς εὐθύνης, γίνεται πολίτης ποῦ δρᾷ ἀποφασίζοντας γιὰ τὰ πεπρωμένα τῆς χώρας του. Καὶ ἡ ἐξουσία, ἡ συνειδητότητα ἐπεκτείνεται: διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἱεραρχίας, ἀπὸ τὸν ἕνα στοὺς πολλοὺς, καὶ αὐτὴ ἡ

κοινωνία είναι εκείνη που ποτέ δεν εμφανίστηκε στην ιστορία.

Αυτή είναι η ζωτική όρμη της νέας ρώσικης ιστορίας. Τι υπάρχει το ουτοπιστικό σ' αυτό; Πού είναι το προκαθορισμένο σχέδιο που ζητιέται να πραγματοποιηθεί ακόμα και ενάντια στις συνθήκες της οικονομίας και της πολιτικής; Η ρώσικη επανάσταση είναι κυριαρχία της ελευθερίας. Η όργάνωση θεμελιώνεται με αυθορμητισμό όχι με αυθαιρεσία ενός «ήρωα» που επιβάλλεται με την βία. Είναι μια συνεχής και συστηματική ανθρώπινη εξύψωση, που ακολουθεί μια ιεραρχία, που δημιουργεί σιγά - σιγά τα αναγκαία όργανα της νέας κοινωνικής ζωής.

Μά τότε δεν είναι σοσιαλισμός; Όχι, δεν είναι ο σοσιαλισμός, με την καθυστερημένη έννοια που στην λέξη δίνουν οι φιλισταίοι κατασκευαστές μεγαλεπίβολων σχεδίων. Είναι η ανθρώπινη κοινωνία που αναπτύσσεται κάτω από τον έλεγχο του προλεταριάτου. Όταν αυτό θα είναι οργανωμένο στην πλειοψηφία του η κοινωνική ζωή θα είναι πια πλούσια σε σοσιαλιστικό περιεχόμενο απ' αυτό που δεν είναι τώρα και το προτάξ κοινωνικοποίησης θα έντατικοποιείται και θα τελειοποιείται. Γιατί ο σοσιαλισμός, δεν εγκαθιδρύεται σε προκαθορισμένη ημερομηνία, μά είναι ένα συνεχές γίγνεσθαι, μια άπειρη, χωρίς τέρμα ανάπτυξη σε καθεστώς ελευθερίας, οργανωμένης και ελεγχόμενης από την πλειοψηφία των πολιτών ή το προλεταριάτο.

*Το έργο του Λένιν **

Ο άστικός τύπος όλων των χωρών και ιδιαίτερα ο γαλλικός (ο ειδικός διαχωρισμός εξαρτάται από ευνόητους λόγους) δεν έκρυψε την απέραντη χαρά του για την απόπειρα ενάντια στον Λένιν **. Οι στυγνοί νεκροθάφτες, ύποστηρι-

* Άνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 14 του Σεπτεμβρίου 1918.

** Στις 30 Αυγούστου 1918, στην έξοδο του εργοστασίου Μίκελσον, όπου είχαν συνέλευση, ο Λένιν τραυματίστηκε από την σο-

χτές του αντίσσοσιαλισμού, με αίσχρο τρόπο αναπήδησαν από τη χαρά τους για τὸ ὑποτιθέμενο ματωμένο πτώμα (ὦ, ἀσπλαγνή μοίρα, πόσοι εὐσεβεῖς πόθοι, πόσα γλυκά ἰδανικά σύντριψες!) ἐπαίνεσαν τὴν ἐνδοξη δολοφόνο, ἔφεραν ξανά στὴν ἐπιφάνεια τὴν τακτική, τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀστική, τῆς τρομοκρατίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος.

Οἱ νεκροθάφτες ἐξαπατήθηκαν. Ὁ Λένιν ζεῖ καὶ ἐμεῖς εὐχόμεσθε γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν τύχη τοῦ προλεταριάτου νὰ ξαναποκτήσει σύντομα τὴν φυσική του δύναμη καὶ νὰ ξαναπάρει τὴ θέση του ἐκείνη, τοῦ στρατιώτη τοῦ διεθνoῦς σοσιαλισμοῦ.

Τὸ δημοσιογραφικὸ ὄργιο θὰ ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν ἱστορική, του ἀποτελεσματικότητά. Οἱ προλετάριοι κατάλαβαν τὴν κοινωνική σημασία. Ὁ Λένιν εἶναι ὁ πιὸ μισητὸς ἀνθρώπος στὸν κόσμο, ἔτσι ὅπως μὰ μέρα ἦταν ὁ Κάρλ Μάρξ [δῶδεκα γραμμὲς λογοκριμένες].

Ὁ Λένιν ἀφιέρωσε ὅλη τὴ ζωὴ του στὴν ὑπόθεση τοῦ προλεταριάτου. Ἡ συνεισφορά πού ἔδωσε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ὀργάνωσης καὶ στὴν διάδοση τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν στὴν Ρωσία εἶναι τεράστια. Ἄνθρωπος τῆς σκέψης καὶ τῆς δράσης βρίσκει τὴ δύναμή του στὸν ἠθικὸ χαρακτήρα. Ἡ δημοτικότητα πού ἀπολαμβάνει ἀνάμεσα σὲς ἐργατικὲς μάζες εἶναι αὐθόρμητη προσφορά γιὰ τὴν ἀκαμπτη ἀδιαλλαξία του ἀπέναντι στοῦ καπιταλιστικὸ καθεστῶς. Δὲν ἀφέθηκε ποτὲ νὰ τυφλωθεῖ ἀπὸ τὰ ἐπιφανειακά φαινόμενα τῆς σύγχρονης κοινωνίας, πού ἄλλοι τὴν νόμισαν γιὰ πραγματικότητες πέφτοντας ἔτσι ἀπὸ λάθος σὲ λάθος.

Ὁ Λένιν, ἐφαρμόζοντας τὴν διαμορφωμένη ἀπὸ τὸν Μάρξ μέθοδο, βρίσκει ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι τὸ βαθὺ καὶ ἀδιαπέραστο δάραθρο πού ὁ καπιταλισμὸς ἔσκαψε ἀνάμεσα στοῦ προλεταριάτου καὶ τὴν ἀστική τάξη καὶ ὁ συνεχῶς αὐξανόμενος ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο τάξεων. Στὴν ἐρμηγεῖα τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν φαινομένων καὶ στὸν προσ-

οιαλισμῶν - επαναστάτρια Ρανζα (καὶ ὄχι Ντόρα, ὅπως γράφτηκε στο ἔργο) Kaplan.

διορισμό του δρόμου που πρέπει να ακολουθήσει το Κόμμα σ' όλες τις στιγμές της ζωής του, δεν έχασε ποτέ από τα μάτια το πιο ισχυρό ελατήριο όλης της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας: την ταξική πάλη. Άντικει στην παράταξη των πλέον ενθερμων και σίγουρων συνηγόρων του διεθνισμού του εργατικού κινήματος. Κάθε προλεταριακή δράση πρέπει να είναι υποταγμένη ή συντονισμένη με τον διεθνισμό, πρέπει να μπορεί να έχει διεθνιστικό χαρακτήρα. Όποιαδήποτε πρωτοβουλία, σε οποιαδήποτε στιγμή, έστω κι αν προσωρινά έρχεται: σε σύγκρουση με αυτό το ανώτερο ιδανικό, πρέπει να καταπολεμηθεί αμείλικτα. Γιατί κάθε παρέκλιση, έστω και μικρή, από τον δρόμο που οδηγεί κατευθείαν στον θρίαμβο του διεθνούς σοσιαλισμού είναι αντίθετη από τα συμφέροντα του προλεταριάτου, συμφέροντα μακροπρόθεσμα μακρινά ή άμεσα, και χρησιμεύει μόνο για να όξυνει τον αγώνα και να παρατείνει την κυριαρχία της αστικής τάξης.

Αυτός ο «φανατικός», ο «ούτοπιστής» συγκεκριμενοποιεί τη σκέψη και τη δράση του και εκείνη του κόμματος, ενιαία σ' αυτή τη βαθιά πραγματικότητα της σύγχρονης ζωής που δεν μπορεί να την αναχαιτίσει κανείς, όχι στα επιφανειακά φαινόμενα που οδηγούν πάντα τους σοσιαλιστές, οι οποίοι αφήνονται να τυφλωθούν από αυταπάτες και λάθη που βάζουν σε κίνδυνο την ενότητα του κινήματος.

Γι' αυτό, ο Λένιν, πάντα έβλεπε τις θέσεις του να θριαμβεύουν ενώ εκείνοι που τον κατηγορούσαν για τον «ούτοπισμό» του και εξύψωναν τον δικό τους «ρεαλισμό» ξεπερνόνταν άθλια από τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα.

Άμέσως μετά το ξέσπασμα της επανάστασης και πριν φύγει για τη Ρωσία, ο Λένιν είχε συμβουλέψει από μακριά τους συντρόφους: «Μην έχετε εμπιστοσύνη στον Κερένσκι»*.

* Ο Λένιν έγραφε ακριβώς: 'Ο Κερένσκι κάνει τον φρελό, (ι.τ. κείμ. «κάνει την μπαλαλάικα») για να εξαπατήσει τους εργάτες και τους αγρότες.....». Βλ.: το πρώτο από τα πέντε «Γράμματα από

Τὰ γεγονότα πού συνέβησαν μετὰ τοῦ ἔδωσαν ἀπόλυτο δίκαιο. Μέσα στὸν ἐνθουσιασμό τῆς πρώτης ὥρας γιὰ τὴν πύση τοῦ τσαρισμοῦ, ἢ πλειοψηφία τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τῆς ἀφέθηκαν νὰ πειστοῦν ἀπὸ τὴν φρασεολογία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος, μὲ τὴν μικροαστική νοοτροπία του, ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης ὁποιοῦδήποτε προγράμματος καὶ κάθε σοσιαλιστικῆς ὀπτικῆς τῆς κοινωνίας, μποροῦσε νὰ ὀδηγήσει τὴν ἐπανάσταση στὴν καταστροφή καὶ νὰ παρασύρει τὸ ρώσικο προλεταριάτο σ' ἓνα ἐπικίνδυνο δρόμο γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κινήματός μας [τρεῖς λογοκριμένε: σειρές].

Φθάνοντας στὴ Ρωσία, ὁ Λένιν ἄρχισε ἀμέσως νὰ ἀναπύσει τὴν κύρια σοσιαλιστικὴ δράση του πού θὰ μπορούσε νὰ συνοψιστεῖ στὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Λασάλ: «Νὰ λές τὰ πράγματα μὲ τ' ὄνομά τους»: μιά αὐστηρὴ καὶ ἀμείλικτη κριτικὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ τῶν καντέτων (συνταγματικο - δημοκρατικὸ κόμμα, τὸ πιὸ μεγάλο φιλελεύθερο κόμμα τῆς Ρωσίας), τῆς φρασεολογίας τοῦ Κερένσκι καὶ τῆς συνεργασίας τῶν μενσεβίκων.

Βασιζόμενος στὴ βαθιὰ κριτικὴ μελέτη τῶν οικονομικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν τῆς Ρωσίας, τῶν χαρακτήρων τῆς ρώσικης ἀστικῆς τάξης καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ ρώσικου προλεταριάτου, ὁ Λένιν ἀπὸ τὰ 1905 εἶχε καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι χάρις στὸν ψηλὸ βαθμὸ ταξικῆς συνείδησης τοῦ προλεταριάτου καὶ δεδομένης τῆς ἀνάπτυξης τῆς ταξικῆς πάλης, κάθε πολιτικὸς ἀγὼνας θὰ μετασηματιζόνταν ἀναγκαστικὰ στὴ Ρωσία σὲ κοινωνικὸ ἀγὼνα ἐναντία στὴν ἀστικὴ τάξη πραγμάτων. Αὐτὴ ἡ εἰδικὴ θέση στὴν ὁποία βρισκόνταν ἡ ρώσικη κοινωνία γινόταν φανερὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα καὶ τῆς καπιταλιστικῆς τάξης νὰ καθοδηγήσει ἓναν σοβαρὸ ἀγὼνα ἐναντία στὸν τσαρισμὸ γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὴν πολιτικὴ του κυριαρχία. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1905, ὅπου πειραματικὰ ἀποδείχτηκε

Μακριά, πού δημοσιεύτηκε στὴν Πράβντα στίς 21 καὶ 22 τοῦ Μάρτη (3 καὶ 4 Ἀπριλῆ).

ή τεράστια δύναμη του προλεταριάτου, ή αστική τάξη φοβήθηκε κάθε πολιτικό κίνημα στο οποίο το προλεταριάτο θα συμμετείχε, και για την ιστορική αναγκαιότητα της διατήρησής της έγινε ουσιαστικά άντεπαναστάτρια. Ή πιστή έκφραση αυτής της ψυχικής διάθεσης δόθηκε από τον ίδιο τον Μιλιούκωφ σ' έναν από τους λόγους του στη Δούμα. Ο Μιλιούκωφ διαβεβαίωσε ότι προτιμούσε την στρατιωτική ήττα από την επανάσταση.

Ή πτώση της απολυταρχίας δεν άλλαξε καθόλου τα αισθήματα και τις κατευθύνσεις της ρώσικης αστικής τάξης, αντίθετα μάλλον, ο αντιδραστικός της χαρακτήρας αύξανόταν προοδευτικά όσο ή δύναμη και ή συνείδηση του προλεταριάτου συγκεκριμενοποιόταν. Ή ιστορική θέση του Λένιν επαληθεύτηκε: Το προλεταριάτο έγινε ο γιγάντιος πρωταγωνιστής της Ιστορίας, μά ήταν ένας γιγαντας άδολος, ένθουσιώδης, γεμάτος πίστη στον έαυτό του και στους άλλους. Ή ταξική πάλη ασκούμενη σέ ένα περιβάλλον φεουδαρχικού δεσποτισμού του είχε δώσει τη συνείδηση της κοινωνικής του ένότητας, της Ιστορικής του δύναμης, μά δεν το είχε διπαιδαγωγήσει στην ψυχρή και ρεαλιστική μέθοδο, δεν του είχε διαμορφώσει μά συγκεκριμένη θέληση. Ή αστική τάξη συρρικνώθηκε με πανουργία, έκρυψε τους βασικούς χαρακτήρες της με μεγαλόσχημες φράσεις: Για να σκορπίσει αυτάπατες χρησιμοποίησε τον Κερένσκι, τον πιο δημοφιλή άνθρωπο ανάμεσα στις μάζες στην αρχή της επανάστασης. Οι μενσεβίκοι και οι σοσιαλιστές επαναστάτες (μή μαρξιστές, κληρονόμοι του τρομοκρατικού κόμματος, μικροαστοί διανοούμενοι) την βοήθησαν άσυνείδητα, με τη συνεργασία τους, να κρύψει τις αντιδραστικές και ιμπεριαλιστικές της προθέσεις.

Ήνάντια σ' αυτή την άπάτη όρθώθηκε δυναμικά το μπολσεβίκικο κόμμα με επικεφαλής τον Λένιν ξεσκεπάζοντας άμείλιχτα τις άληθινές προθέσεις της ρώσικης αστικής τάξης, πολεμώντας την όλέθρια ταχτική των μενσεβίκων που παρέδινε στην αστική τάξη το προλεταριάτο δεμένο χειροπόδαρα. Οι μπολσεβίκοι διεκδικούσαν στα Σοβιέτ όλες τις έ-

ξουσίες γιατί μόνο αυτό μπορούσε να αποτελέσει μιά έγγυση ενάντια στις αντιδραστικές μηχανορραφίες των ευπορών τάξεων.

Στην αρχή τὰ ίδια τὰ Σοβιέτ κάτω από την επιρροή των μενσεβίκων και των επαναστατών - σοσιαλιστών, ήταν αντίθετα μ' αυτή τή λύση και προτιμούσαν να μοιραστούν την εξουσία με τὰ διάφορα στοιχεία τής φιλελεύθερης αστικής τάξης. Και οι μάζες επίσης, αν εξαιρέσει κανείς μιά πιό προχωρημένη μειοψηφία, τους άφηνε, μη βλέποντας καθαρά την πραγματικότητα που είχε παραχαραχτεί από τον Κερένσκι και τους μενσεβίκους που συμμετείχαν στην κυβέρνηση [δεκατρείς λογοκριμένες σειρές].

Τὰ γεγονότα εξέλισσονταν με τέτοιο τρόπο ώστε να δίνουν απόλυτο δίκιο στην άσστηρή και σκληρή κριτική του Λένιν, και των μπολσεβίκων, που είχαν υποστηρίξει ότι ή αστική τάξη δέν είχε ούτε την επιθυμία, ούτε την ικανότητα να δώσει μιά δημοκρατική λύση στους στόχους τής επανάστασης, αλλά ότι αυτή, βοηθούμενη άσυνείδητα από τους συνεργαζόμενους σοσιαλιστές, θά οδηγήσει τή χώρα στη στρατιωτική δικτατορία, άναγκαίο πολιτικό εργαλείο για την επίτευξη των ιμπεριαλιστικών και αντιδραστικών σκοπών. Οι εργατικές και αγροτικές μάζες, μέσα από την προπαγάνδα των μπολσεβίκων, άρχισαν να καταλαβαίνουν τί συνέβαινε· άπόκτησαν μιά ικανότητα και μιά πολιτική ευαισθησία όλο και μεγαλύτερη: Ή άγανάκτησή τους ξέσπασε για πρώτη φορά τον Ίούλη με την εξέγερση του Πέτρογκραντ που καταστάλθηκε εύκολα από τον Κερένσκι. Αυτή ή εξέγερση, αν και δικαιολογημένη από την όλέθρια πολιτική του Κερένσκι, δέν είχε την συγκατάνευση των μπολσεβίκων και του Λένιν, γιατί τὰ Σοβιέτ παρέμεναν ακόμα ενάντια στο να αναλάβουν όλη την εξουσία στα χέρια τους και κατά συνέπεια κάθε εξέγερση κατευθύνονταν ενάντια στα Σοβιέτ, που, καλώς ή κακώς αντιπροσώπευαν την τάξη.

Έπρεπε λοιπόν να συνεχιστεί ή ταξική προπαγάνδα και να πειστούν οι εργάτες να στείλουν στα Σοβιέτ αντιπρο-

σώπους πεισμένους για την αναγκαιότητα να αναλάβουν τα Σοβιέτ όλη την εξουσία της χώρας. Φαίνεται σαφές και απ' αυτό επίσης ο κατεξοχήν δημοκρατικός χαρακτήρας της δράσης των μπολσεβίκων, στραμμένης στο να δώσει πολιτική ικανότητα και συνείδηση στις μάζες για να εγκαθιδρυθεί η δικτατορία του προλεταριάτου με οργανικό τρόπο και να προκύψει σαν ώριμη μορφή οικονομικό - πολιτικό κοινωνικού καθεστώτος.

Στην επιτάχυνση της εξέλιξης των γεγονότων συνέλεξε, εκτός από την όλο και πιο προκλητική συμπεριφορά της αστικής τάξης, ή στρατιωτική απόπειρα του Κορνίλωφ που πορεύτηκε προς το Πέτρογκραντ για να καταλάβει την εξουσία, και έπειτα, όταν ο Κερένσκι με τις ναπολεόντειες τακτικές του, με την δημιουργία ενός σύνθετου γραφείου από γνωστούς αντιδραστικούς, με το μη έλεγμένο με καθολική ψήφο κοινοβούλιό του και τέλος με την απαγόρευση του Πανρωσικού Συνέδριου των Σοβιέτ, άληθινό πραξικόπημα ενάντια στο λαό, άρχη της αστικής προδοσίας της επανάστασης.

Οι θέσεις του Λένιν και των μπολσεβίκων που υποστηρίχτηκαν, επαναλήφτηκαν, προπαγανδίστηκαν με έντονη και επίμονη δουλειά από την άρχη της επανάστασης αποδείχτηκαν απόλυτα στην πράξη: Το προλεταριάτο, όλο το προλεταριάτο των πόλεων και της υπαίθρου τάχτηκε αποφασιστικά υπέρ των μπολσεβίκων, σύντριψε την προσωπική δικτατορία του Κερένσκι, παραδίδοντας στο Συνέδριο των Σοβιέτ όλη τη Ρωσία.

*Όπως ήταν φυσιολογικό, το πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ, που είχε συγκληθεί παρά την απαγόρευση του Κερένσκι, έμπιστεύτηκε μέσα σε γενικό ένθουσιασμό το αξίωμα του προέδρου του Συμβουλίου των επιτρόπων του λαού στον Λένιν που είχε δείξει τόση αυταπάρηση για την υπόθεση του προλεταριάτου και τόση άξυδέρκεια στο να κρίνει τα γεγονότα και στο να χαράξει το πρόγραμμα δράσης της εργατικής τάξης [τριανταπέντε λογοκριμένες γραμμές].

Ο αστικός τύπος όλων των χωρών πάντα παρουσίαζε

τόν Λένιν σάν ἓνα «δικτάτορα» πού ἐπιβλήθηκε μέ τή βία σ' ἓναν λαό ἐξοντωμένο καί πού τόν καταπιέζει ἀγρία. Οἱ ἄστοι δὲν καταφέρνουν νά ἀντιληφθοῦν τήν κοινωνία ἐκτός καί ἂν αὐτὴ θρῖσκεται στὰ πλαίσια τῶν δογματικῶν τους σχημάτων. Ἡ δικτατορία γι' αὐτούς εἶναι ὁ Ναπολέοντας ἦ, ἔστω ὁ Κλεμανσώ, εἶναι ὁ δεσποτισμὸς πού συγκεντρώνει ὅλη τὴν πολιτικὴ ἐξουσία στὰ χέρια ἑνὸς μόνο καί πού ἀσχεῖται: μέσα ἀπὸ μιὰ ἱεραρχία δούλων ὀπλισμένων μὲ ντουφέκια ἢ γραφιάδων γραφειοκρατικῶν πρακτικῶν. Γι' αὐτὸ ἡ ἀστική τάξη ἀναπήδησε ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς στὴν εἶδηση τῆς ἀπόπειρας ἐναντία στὸν σύντροφό μας καί προδίκασε τὸ θάνατό του: Χάθηκε ὁ ἀναντικατάστατος «δικτάτορας», ὅλο τὸ νέο καθεστῶς, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψή της θά ἔπρεπε ἀθλια νά γκρεμιστεῖ [ἐξηντατρεῖς λογοκριμένες γραμμές].

Δέχτηκε τὴν ἐπίθεση ἐνῶ ἔδγαينه ἀπὸ ἓνα ἐργοστάσιο ζου εἶχε κάνει μιὰ ὀμλία στοὺς ἐργάτες. Ὁ «θηριώδης δικτάτορας» συνεχίζει λοιπὸν τὴν ἀποστολὴ τοῦ προπαγανδιστῆ, εἶναι: πάντα σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς προλετάριους στοὺς ὁποίους μεταφέρει τὸ λόγο τῆς σοσιαλιστικῆς πίστης, τοὺς παρακινεῖ στὸ ἐπίμονο ἔργο γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ ἀντίσταση γιὰ νά οἰκοδομήσουν, νά καλύτερέσουν, νά προσδεύσουν μέσα ἀπὸ τὴν ἐργασία, τὴν ἀφιλοκέρδεια καί τὴ θυσία. Χτυπήθηκε ἀπὸ τὸ ρεβόλβερ μιᾶς γυναίκα, μιᾶς ἐπαναστάτριας σοσιαλίστριας μιᾶς παλιᾶς στρατευμένης στὸν τρομοκρατικὸ ἀνατρεπτικισμό. Στὸ ἐπεισόδιο θρῖσκεται ὅλο τὸ δράμα τῆς ρώσικης ἐπανάστασης. Ὁ Λένιν εἶναι ὁ ψυχρὸς μελετητῆς τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητας, πού τεινεὶ ὀργανικὰ νά χτίσει μιὰ νέα κοινωνία σὲ βάσεις στέρεες καί διαρκεῖς, σύμφωνα μὲ τὰ διδάγματα τῆς μαρξιστικῆς ἀντίληψης. Εἶναι ὁ ἐπαναστάτης πού χτίζει χωρὶς νά δημιουργεῖ μανιώδεις αὐταπάτες, ὑπακούοντας στὴ λογικὴ καί στὴ φρόνηση. Ἡ Ντόρα Καπλάν ἦταν μιὰ ἀνθρωπίστρια, μιὰ οὐτοπίστρια, μιὰ πνευματικὴ κόρη τοῦ γαλλικοῦ γιανωδισμοῦ πού δὲν καταφέρνει νά ἀντιληφθεῖ τὴν ἱστορικὴ λειτουργία τῆς ὀργάνωσης καί τῆς ταξικῆς πάλης, πού πι-

στεύει ότι σοσιαλισμός σημαίνει άμεση ειρήνη, ανάμεσα στους ανθρώπους, ειδυλλιακός παράδεισος χαράς και αγάπης, που δεν κατανοεί πόσο πολύπλοκη είναι η κοινωνία και πόσο δύσκολο το έργο των επαναστατών μόλις γίνουν διαχειριστές της κοινωνικής ευθύνης. Ήταν σίγουρα καλής πίστης και πίστευε ότι μπορούσε να ενεργήσει ώστε να πετύχει ο ρωσικός λαός την ευτυχία ελευθερώνοντάς τον από το «τέρας». Σίγουρα όμως δεν είναι καλής πίστης οι άστοι ύμνητές, οι βδελυροί νεκροθάφτες που γράφουν στον καπιταλιστικό Τύπο. Αυτοί έκθειασαν τον σοσιαλιστή επαναστάτη Τσαϊκόφσκι που στον Άρχάγγελο είχε δεχτεί να μπει έπι κεφαλής του αντιπολοσεβίικου κινήματος και είχε ανατρέψει την εξουσία των Σοβιέτ. Τώρα, που αυτός εκτέλεσε την αντισοσιαλιστική αποστολή του και στάλθηκε στην εξορία από τους ρώσους άστους που διοικούνταν από τον συνταγματάρχη Σιαπλίν, περιγελούν τον γέρο τρελό, τον όνειροπόλο.

Η επαναστατική δικαιοσύνη τιμώρησε τη Ντόρα Καπλάν. Ο γέρο Τσαϊκόφσκι πληρώνει σέ ένα παγωμένο νησί το έγκλημά του ότι έγινε εργαλείο της άστικής τάξης και είναι: οι άστοι που τον τιμώρησαν και τον καταφρονούν.

Μετά το Συνέδριο *

Το Συνέδριο της Ρώμης κατοχύρωσε ξανά στους κόλπους της πολιτικής οργάνωσης των εργατών τον θρίαμβο της επαναστατικής αδιάλακτης μερίδας, κατοχύρωσε ξανά στους κόλπους του Ιταλικού σοσιαλιστικού κόμματος τον θρίαμβο του σοσιαλισμού **.

* Ανυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 14 Σεπτέμβρη 1918.

** Το XV έθνικό Συνέδριο του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ιταλίας (1-5 Σεπτέμβρη) είδε το θρίαμβο της άσυμβίβαστης εισήγησής (14.015 ψήφοι στους 19.017) ή οποία έπιβεβαίωνε ξανά τα διεθνιστικά καθήκοντα και την αντίθεση για τον πόλεμο που ανέλαβε το Κόμμα στο Τοίμερβαλν: και άργότερα, και αποδοκιμαζε

*Άλλο πράγμα είναι τὰ λόγια, ἄλλη εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ δράση πού μπορεί νὰ ἀσκηθεῖ στὴν ἱστορία. Τὰ λόγια μπορεί νὰ τὰ πεί ὁ καθένας: Τῆ σημασία μπορεί νὰ τὴν κρατήσει ὁ κάθε τυχοδιώκτης πού ἀποφασίζει νὰ κάνει τὴν τύχη του κάνοντας κατάχρηση τῆς λαϊκῆς εὐπιστίας καὶ τῆς δειλίας τῶν κυρίαρχων τάξεων. Στὴν πράξη καθορίζονται οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ, συγκεκριμενοποιούνται: οἱ θελήσεις. Ἡ πολιτικὴ ἀπάτη δὲν εἶναι πιά δυνατὴ, οἱ λαθρέμποροι ξεσκαπάζονται. Τὸ Συνέδριο τῆς Ρώμης, τὸ πρῶτο Συνέδριο τοῦ ἀνανεωμένου ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ὑπῆρξε περισσότερο πράξη, παρὰ λόγια γιατί προσδιόρισε μιὰ σιδερένια πειθαρχία στὴ δράση, γιατί θέλησε νὰ δώσει στὴ δράση χαρακτῆρα συνέχειας καὶ σαφοῦς διακρίσεως. Ὅχι πιά προσωπικὴ πολιτικὴ, μὰ ὀργάνωση τῆς πολιτικῆς δραστηριότητος, ὄχι πιά ἐλευθερία τῆς πρωτοβουλίας ἀλλὰ ἔλεγχος τῆς ἐλευθερίας. Ἡ πλειοψηφία τοῦ κόμματος ἀπέδειξε ὅτι πέτυχε ἔτσι μιὰ πιὸ φηλὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ συνείδηση, ἓνα ἱστορικὸ ὄψος πραγματικὰ ἐξαιρετικόν. Οἱ σοσιαλιστὲς ἀπέδειξαν ὅτι εἶναι στοὺς κόλπους τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους ἡ πιὸ εὐαίσθητη κοινωνικὴ δύναμη στὸ κάλεσμα τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἱστορίας, ὅτι εἶναι μιὰ ἀριστοκρατία πού εἶναι ἄξια νὰ ἀναλάβει τὴ διαχείριση τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης. Τὸ μέτρο τῆς ἱστορικῆς προόδου εἶναι δοσμένο πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ὄλο καὶ πιὸ τονισμένη ἐπικράτηση τῶν ἀρχῶν τῆς ὀργάνωσης, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν αὐθαιρεσία, τὴν ἰδιοτροπία, τὸ ἀόριστο ἔνστικτο τῆς πρωτοτυπίας, ἄδειας ἀπὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο· ἀπὸ τὴ διαμόρφωση σταθερῶν δημοκρατικῶν ἱεραρχιῶν ἐλεύθερα συγκροτημένων γιὰ ἓναν συγκεκριμένο σκοπὸ, ἀπραγματοποίητο ἂν δὲν τείνουμε πρὸς αὐτὸν ὄλες τίς συγκεντρωμένες ἐνέργειες σὲ ὀργάνωση.

τις ἐκδηλώσεις σὲ ἀντίθεση μὲ κείνη τὴν γραμμὴ πού εἶχαν ὀρισμένα ὄργανα τῶν σοσιαλιστῶν ἢ μεμονωμένα μέλη.

Βλέπε: «Τὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα Ἰταλίας στὰ συνέδριά του», τόμος III. μ' ἐπιμέλεια Φράνκο Πεντόνε, Μιλάνο 1963.

Τὸ ἰταλικὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα συγκροτήθηκε στὴν ἀρχὴ χάρις στὴ χαοτικὴ συρροὴ ἀτόμων ποὺ προήλθαν ἀπὸ τὶς πρὸ διαφορετικῆς κοινωνικῆς πηγῆς. Ἀρρήσθη νὰ γίνῃ ἐρμηνευτὴς τῆς ταξικῆς θέλησος τοῦ προλεταριάτου. Ὑπῆρξε παλαιότερα ἰδιόμορφων ἀτόμων, ἀνήσυχων πνευμάτων. Στὴν ἀπουσία τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐλευθεριῶν, ποὺ κεντρίζουν τὰ ἄτομα γιὰ δράση καὶ ἀνανεώνουν συνεχῶς τὶς καθοδηγητικῆς οἰάδες, τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα ὑπῆρξε ὁ προμηθευτὴς νέων ἀτόμων στὴν νωθρὴ καὶ ὑπανάεα ἀστικὴ τάξη. Οἱ πρὸ ἀξιοὶ δημοσιογράφοι, οἱ πρὸ ἱκανοὶ καὶ δραστήριοι πολιτικοὶ ἄνθρωποι τῆς ἀστικῆς τάξης, εἶναι λιποτάκτες τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος. Τὸ κόμμα ὑπῆρξε ἡ πασαρέλα τῆς τύχης τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξε τὸ πρὸ ἀποτελεσματικὸ κόσκινο τοῦ γιαικωβίνικου ἀτομικισμοῦ.

Αὐτὴ ἡ ἀνικανότητα τοῦ κόμματος νὰ λειτουργήσῃ: ταξικὰ ἦταν σὲ ἀμοιβαία σχέση μετὰ τὸ χαμηλὸ κοινωνικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους. Ἡ παραγωγή ἦταν ἀκόμη σὲ νηπιακὸ ἐπίπεδο, οἱ ἀνταλλαγῆς ἀδύναμες. Τὸ καθεστῶς ἦταν, ὅπως εἶναι τώρα, ὄχι κοινοβουλευτικὸ, μὰ δεσποτικὸ, ὄχι καπιταλιστικὸ δηλαδὴ, μὰ μικραστικὸ. Καὶ ὁ ἰταλικὸς σοσιαλισμὸς, ἦταν κι αὐτὸς μικραστικὸς, κερδοσκόπος, ὀπορτουμιστὴς, μεσολαβητὴς τῶν κρατικῶν προνόμιων σὲ λίγες προλεταριακῆς κατηγορίες.

Ἡ ταξικὴ ἐξέγερση ἀρχισε στὸ Ρέτζο Ἐμίλια συνεχίστηκε στὴν Ἀγκόνα*, ἀποδείχτηκε ἀναζωογονημένη στὶς συνειδήσεις στὴ Ρώμη. Οἱ ρεφορμιστῆς, οἱ κληρονόμοι τῆς προϊστορικῆς μικραστικῆς νοοτροπίας, ἔγιναν μειοψηφία. ἀφοῦ διώχτηκαν ἀπὸ τὸν σοσιαλιστικὸ σύνδεσμο οἱ πρὸ ἐκτε-

* Τὸ XIII Συνέδριο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος Ἰταλίας, ποὺ ἔγινε στὸ Ρέτζο Ἐμίλια τὸ 1912. διέγραψε ἀπὸ τὸ Κόμμα τὴ ρεφορμιστικὴ τάση (Μπισολάτι, Μπονόμε, κλπ.). Τὸ XIV Συνέδριο, ποὺ ἔγινε δυὸ χρόνια μετὰ στὴν Ἀγκόνα, διέγραψε τοὺς μασόνους — ἀφοῦ δέχθηκε μιὰ τέτοιας κατεύθυνσης πρόταση, ἡ ὁποία προτάθηκε ἀπὸ τὸν Μουσσολίνι, καὶ τόνισε τὴν κλίση πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ Σ.Κ.Ι.

Θειμένοι, οί πιό άπειθάρχητοι. Μά τό έργο τής αναγέννησης δέν τελείωσε: Τό συνέδριο χάραξε τά πλαίσια. Πρέπει άκόμα νά συνεχιστεί ή δουλειά άτομικής διάπλασης τών συνειδήσεων, πρέπει νά διαπαιδαγωγηθούν οί στρατευμένοι. Έτσι πού νά εκτελούν αυθόρμητα τίς κατάλληλες πράξεις σύμφωνα μέ τίς ταξικές κατευθύνσεις, νά ελέγχουν όλους τούς θεσμούς τής προλεταριακής οργάνωσης για νά γίνει αύτή ή ισχυρή μηχανή άγώνα πού ό κάθε άρμός τής θά δονείται κάτω άπό τήν ώθηση μις ένιαίας θέλησης.

Τό κόμμα προβλέπει σέ επίπεδο ιδεολογικό τίς στιγμές του Ιστορικού προσές τής κοινωνίας και προετοιμάζεται για νά είναι ικανό νά κυριαρχήσει σ' αυτές όταν θά έρθουν: Είναι αυτό τό ίδιο ένεργός συντελεστής τής ιταλικής Ιστορίας. Τό επαναστατικό του έργο τό αναπτύσσει σέ κάθε στιγμή τής ζωής του. Η άδιαλλαξία έχει επαναστατική άξία στο βαθμό πού αναγκάζει τούς άστούς νά αναλάβουν όλη τήν ύπευθυνότητα τών πράξεών τους και είναι τό άπαράιτητο γρανάξι για τήν προλεταριακή Διεθνή. Γι' αύτήν ένεργούμε στο έσωτερικό τής άστικής ένότητας ύπονομιεύοντας τίς ομάδες πού ρίζωσαν στην έξουσία και πού έγιναν παράσιτα τής παραγωγής και ένεργούμε διεθνιστικά, γιατί μόνον όποιος είναι ελεύθερος άπό συμυιδασμούς μέ τό έθνικό Κράτος μπορεί τίμα νά εισχωρήσει και νά λάβει μέρος δραστήρια και πειθαρχημένα σ' ένα διεθνή οργανισμό. Η άυτόνομία και ή άνεξαρτησία τών συνεργαζόμενων είναι ή πρώτη άναγκαία συνθήκη τής ζωτικότητας και τής Ιστορικότητας μις οργάνωσης. Κατατροπωμένοι οί μασόνοι έξ αίτίας τής διπλής πειθαρχίας πού σ' αύτή παρέμεναν δεμένοι, έπρεπε νά κατατροπώσουν τούς συνεργάτες και τούς όπορτουκστές. Μά ή μάχη μόλις άρχισε. Πρέπει νά καταστραφεί τό συνεργασιακό και ρεφορμιστικό πνεύμα. Πρέπει μέ έπιμέλεια και άκρίβεια νά τονίσουμε τί έννοούμε λέγοντας Κράτος και πώς μέ τή συμπεριφορά πού τό κόμμα όλο και καλύτερα άποκτά, τίποτα δέν ύπάρχει πού νά αντίθεται στην μαρξιστική διδασκαλία. Πρέπει νά προσδιορίσουμε και νά κάνουμε νά διεισδύσει πλατιά στις συνειδή-

σεις ότι: τὸ σοσιαλιστικὸ Κράτος δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσις τῆς συλλογικότητος ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάργησιν τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας, δὲν εἶναι συνέχεια τοῦ ἀστικοῦ Κράτους, δὲν εἶναι μιὰ ἐξέλιξις τοῦ καπιταλιστικοῦ Κράτους συγκροτημένου ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐξουσίες, ἐκτελεστικὴ, κοινοβουλευτικὴ καὶ νομοθετικὴ, ἀλλὰ συνεχίζει καὶ εἶναι μιὰ συστηματικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν πού τὸ προλεταριάτο ἤξερε ἴδθῃ νὰ δημιουργήσῃ αὐθόρμητα κάτω ἀπὸ προσωπικὸ καθεστῶς. Ἡ ἀμεση δρᾶσις πού ἐπομένως πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ: τὸ προλεταριάτο δὲν μπορεῖ νὰ τείνῃ ἀπόλυτα στὴν ἐξάπλωσιν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ, μὰ πρέπει νὰ τείνῃ στὴν ἀποκέντρωσιν τοῦ ἀστικοῦ Κράτους στὴν διεύρυνσιν τῶν τοπικῶν συνδικαλιστικῶν αὐτονομιῶν καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ρυθμιστικὸ νόμον. Ἡ διάταξις πού ἀπόκτησε τὸ καπιταλιστικὸ Κράτος στὴν Ἀγγλία εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ στὸ καθεστῶς τῶν Σοβιέτ ἀπὸ ὅσο δὲν θέλουν νὰ παραδεχτοῦν οἱ ἄστοι μας πού μιλοῦν γιὰ «λενινιστικὴ οὐτοπία». Καὶ στὸ νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃς θρίσκειται: ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς παντοτινῆς ζωτικότητος τῆς μαρξιστικῆς κοσμοθεωρίας καὶ τῆς ἱστορικότητος τῆς μαρξιστικῆς ἐπανάστασις πού ἀντιπροσωπεύει στὸ ἱστορικὸ γίγνεσθαι μιὰν ἀναγκαίαν στιγμὴν.

Ὁ θρίαμβος τῆς ομάδας μας στὸ Συνέδριον δὲν πρέπει νὰ μᾶς δημιουργεῖ αὐταπάτες καὶ νὰ μᾶς παροτρύνῃ νὰ ἐπιβραδύνουμε τὸ ἔργον τῆς κουλτούρας καὶ τῆς διαπαιδαγωγώσεως. Αὐτὸ μᾶλλον μᾶς δημιουργεῖ μεγαλύτερες εὐθύνες. Ὁ καπιταλιστικὸς κόσμος εἶναι σὲ ἀναβρασμό. Ἡ μετακίνησις τῶν ἀναρίθμητων ἀποταμιεύσεων στὰ χέρια λίγων καπιταλιστῶν ἀποθρασύνει τὴν ἀστικὴν τάξιν ἀλλὰ καθορίζει σ' αὐτὴν μιὰ ἐσωτερικὴν πάλην. Προδιαγράφεται σ' ἓνα ὄχι μακρινὸ διάστημα μιὰ τρομερὴ σύγκρουσις συμπερόντων ἀνάμεσα στοὺς βιομηχάνους καὶ γεωργούς, ἀνάμεσα στὸν Βορρᾶ καὶ τὸν Νότον, ἐπάνω στὸ ζήτημα τῶν τελωνειακῶν δασμῶν. Τὸ ἀστικὸ ἢ μικροαστικὸ Κράτος ἀπειλεῖται πρὸς στιγμὴν νὰ μείνῃ ἀκάλυπτον. [δέκα λογοκριμέναι γραμμῆς].

Ἡ συμφωνία συμμαχίας *

Ἡ διαφωνία μεταξύ τῆς γενικῆς Συνομοσπονδίας ἐργασίας καὶ τοῦ ἰταλικοῦ, σοσιαλιστικοῦ κόμματος διευθετήθηκε «νομοθετικά» μὲ μιὰ Συμφωνία συμμαχίας στὴν ὁποία προσδιορίστηκαν οἱ ἀμοιβαῖες ἀρμοδιότητες καὶ καθορίστηκαν οἱ σχέσεις καὶ οἱ κανόνες σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους οἱ δύο ὄργανισμοὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ καὶ προλεταριακοῦ κινήματος θὰ ἀναπτύξουν τὴ δραστηριότητά τους ἀποφεύγοντας τὶς συγκρούσεις καὶ τὶς προστριβές **.

Ἡ σύνθεσις μᾶς εὐχαριστεῖ λόγῳ τῆς καλοπιστίας πού φανερώνει στοὺς ἀνθρώπους. Μὰ δὲν ἀφηγήμαστε στὶς αὐτὰ πάτες ὅτι μπήκαμε τώρα πιά σὲ μιὰ ἐποχὴ τέλειᾳ συμφωνίας καὶ εἰδυλλίου. Ἡ διαφωνία κυριαρχοῦσε περισσότερο μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι μποροῦν εὐκόλα, ὅταν εἶναι εὐλιχνεῖς καὶ τὸ ἐπιδιώκουν, μὲ τὴν γόνιμη δουλειὰ νὰ ἐναρμονίσουν τὶς καλὲς διαθέσεις τους. Ἡ «νομοθετικὴ» σύνθεσις εἶναι ἀρκετὴ γι' αὐτό. Μὰ τὰ πράγματα σφυρηλατοῦνται δυσκολότερα καὶ εἶναι λιγότερο εὐπλαστα, τὸ νὰ τὰ πλάσεις γιὰ ἕναν προγραμματικὸ σκοπὸ εἶναι ἔργο πολὺ δύσκολο καὶ σύνθετο. Καὶ μὲ τὸν ὅρο πράγματα ἐννοοῦμε (ἐξαιρώντας κάθε πρόθεσις νὰ προσβάλουμε ἢ νὰ μειώσουμε τὴν ἀξία καὶ τὴ συνείδησις ὅποιουδήποτε καὶ ἂν εἶναι) τὶς ὁργανώσεις, τοὺς ἀνθρώπους πού συμμετέχουν σ' αὐτές, τὸ πολὺπλοκο κίνημα ἀντίστασις, πού στὴν Ἰταλία εἶναι ἐκεῖνο πού εἶναι — χωρὶς νὰ μπορεῖ ἢ καλὴ διάθεσις τῶν

* Ἀνυπόγραφο, «Il Grido del Popolo», 12 Ὀκτώβριος 1918.

** Ἡ συμφωνία μεταξύ τοῦ Σ.Κ.Ι. καὶ τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἐργασίας ἐπικυρώθηκε μὲ μιὰ «συμφωνητικὴ πράξις», πὸ ἔθετε τὰν ὅρους: 1) ὅτι οἱ πολιτικὲς ἀπεργίες καὶ οἱ πολιτικὲς κινήτοποιήσεις θὰ διοργανώνονταν ἀπὸ τὸ Κόμμα, ἀφοῦ πρῶτα εἶχε ἀκουστῆ ἡ γνώμη τῆς Συνομοσπονδίας ἢ τελευταία δὲ θὰ τὶς ἐμπόδιζε. 2) Οἱ ἀπεργίες καὶ κινήτοποιήσεις οἰκονομικοῦ χαρακτήρα θὰ καθοδηγοῦνταν ἀπὸ τὴ Συνομοσπονδία, μὲ τὴ συμβουλὴ τῆς καθοδηγήσεως τοῦ Κόμματος.

μεμονωμένων ατόμων να τροποποιήσει άμεσα — σε εξάρτηση με το βαθμό ανάπτυξης της οικονομίας και κουλτούρας που έχει φτάσει η Ιταλική κοινωνία.

Οι Ιταλικές οργανώσεις αντίστασης απέχουν από το να αντιπροσωπεύουν εκείνες τις δημοκρατικές και δίκαιες δυνάμεις άμοιβαίου ελέγχου που είναι η προϋπόθεση μιας συστηματικής και ορισμένης πολιτικής και οικονομικής τάξης την οποία το σοσιαλιστικό κόμμα θα ήθελε να αναπτύξει για να αντιπροσωπεύσει αυτό το ίδιο πραγματικά αλλά επαναστατική ενέργεια που να άλλαζε την ιστορία. Οι Ιταλικές οργανώσεις είναι αδύνατες και ασύνδετες, όχι μόνο εξωτερικά αλλά ιδιαίτερα από την άποψη του ατομικού επιπέδου κουλτούρας, προετοιμασίας και ατομικής συνειδήσης των εύθυνων και των δημοκρατικών καθηκόντων. Στην έσωτερική ζωή των Ένώσεων και των Επιμελητηρίων εργασίας, συμμετέχει μια ελάχιστη μειοψηφία των έγγραμμων. Η πλειοψηφία είναι συνεχώς άπουσα, πράγμα που όμως δεν αφαιρεί τη δυνατότητα που υπάρχει έμφυτη στα κοινωνικά της δικαιώματα, να επεμβαίνει στις αποφασιστικές στιγμές της ζωής της οργάνωσης, δίνοντας στις ψηφοφορίες την έπιπολαϊότητα και την άνησυχία εκείνου, που, μη έχοντας δώσει τίποτα στη λεπτή δραστηριότητα της οργάνωσης, μη κατανοώντας το βάρος και τις πιθανές συνέπειες μιας απόφασης, δεν έχει την αίσθηση εύθνης των πράξεών του.

Αυτή είναι δυστυχώς η πραγματικότητα και αυτή δημιουργεί τις ιδιαίτερες συνθήκες της ζωής. Οι ήγγέτες αποκτούν μια έξουσία και μια σπουδαιότητα που δεν θα 'πρεπε να έχουν σύμφωνα με το πνεύμα ίσοτιμίας και δημοκρατίας που είναι απαραίτητο σε κάθε οργάνωση. Οι ήγγέτες, πολύ, πάρα πολύ συχνά, αποφασίζουν αυτοί αντί να είναι καθαρά και μοναδικά εκτελεστικά και διοικητικά όργανα. Και προσοχή, έμεις αποκλείουμε ότι αυτό το γεγονός, εξαρτάται από την δεσποτική και άπολυταρχική θέληση, άναγνωρίζουμε ότι είναι μια άναγκαιότητα χωρίς μ' αυτό να [τό] καταγγέλλουμε λιγότερο και προσπαθούμε να πείσουμε

ὅτι πρέπει νὰ καταστραφεῖ. Ἡ διεφθαρμένη ἢ καλὴ θέληση τοῦ καθένα λίγο μᾶς ἐνδιαφέρει. Μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ σύνολο τῶν συνθηκῶν πού ἐξ αἰτίας τους μὰ διεφθαρμένη θέληση μπορεῖ νὰ θριαμβεύσει καὶ μὰ καλὴ θέληση μπορεῖ νὰ καταπιεστεῖ, νὰ ἐξασθενήσει, νὰ διαφθαρεῖ.

Ἐπειδὴ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, ἡ Συμφωνία συμμαχίας πού συνήφθηκε ἀνάμεσα στὴ Συνομοσπονδία Ἐργασίας καὶ τὸ κόμμα, ἂν μᾶς εὐχαριστεῖ σὰν κατεύθυνση ἀτομικῆς καλοπιστίας δὲ μᾶς καθησυχάζει καθόλου καὶ δὲ μᾶς προτρέπει σὲ ἀδράνεια.

Οἱ συνθήκες, πού ἀναφέρθηκαν προηγουμένως, συνεχίζουν νὰ ὑπάρχουν, νὰ ἐνεργοῦν. Ἐκεῖνοι πού ἤγουντο τῆς ἐναντίωσης μποροῦν νὰ ὀδηγηθοῦν ἀπ' αὐτὲς τὲς συνθήκες (καὶ ἀποκλείουμε ἀπὸ τὰ πρόσωπα κάθε διαστρεβλωμένη σοφιστεία) σὲ μὰ κωλυσιεργία ἀπέναντι στὴ Συμφωνία, σὲ σοφιστείες καὶ ἀντιρρήσεις τέτοιες πού σὲ ἀποφασιστικὲς στιγμὲς, δταν ἐπέιγεί νὰ παρθεῖ μὰ ἀπόφαση γιὰ μὰ αὐθόρμητη συμφωνία, καθορισμένη ἀπὸ ὁμοθυμία, ἡ Συμφωνία διαλύεται αὐτόματα καὶ παραμένει, ὀδυνηρὸ κατάλοιπο, ἓνα κουρέλι δηλητηριωδῶν πολεμικῶν γιὰ τὸ ἐργατικὸ κίνημα. Ἐπομένως οἱ σύντροφοι πού ἐπιθυμοῦν νὰ γίνῃ ἡ Συνομοσπονδία Ἐργασίας ἰσχυρὸς καὶ καθαρὸς ταξικὸς ὄργανισμὸς πού νὰ συνεργάζεται μὲ τὸ Κόμμα σὲ συμπαράσταση ὄχι μόνον «νομικὴ» κὶ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ αὐθαιρεσία, ἀλλὰ πού νὰ εἶναι ἀναγκαῖα σύμφωνα μὲ τὴν ἐσώτατη διαμόρφωσή της καὶ σύμφωνα μὲ τὲς ὁμόφωνες ἀπόψεις τῶν συνεργαζομένων προλετάρων, πρέπει νὰ ἐξακολουθήσει καὶ νὰ ἐντατικοποιηθεῖ ἡ δουλειὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Συνασπισμῶν, τῶν Ὀμοσπονδιῶν τῶν Ἐπιμελητηρίων ἐργασίας γιὰ νὰ ἐκδημοκρατισθοῦν καὶ νὰ σταθεροποιηθοῦν ὥστε νὰ δραστηριοποιηθοῦν περισσότερο τὰ ἐγγεγραμμένζ μέλη· σ' αὐτὰ πρέπει ἐπίσης νὰ ἐντατικοποιηθεῖ ἡ ἀτομικὴ προπαγάνδα (ἢ πιὸ ἀποτελεσματικὴ) γιὰ ν' ἀποκτήσουν μὰ συνείδηση καὶ μὰ διαπαιδαγώγηση σοσιαλιστικὴ, κατ'ἀλληλῆ γιὰ τὸ ἔργο πού πρέπει ν' ἀναπτύξουν, γιὰ τὴν κοινικὴ εὐθύνη πού πρέπει ν' ἀναλάβουν.

Τὸ καθήκον νὰ εἶμαστε δυνατοὶ *

Ἡ εἰρήνη ἀρχίζει ἤδη νὰ φέρνει τοὺς καρποὺς της. Ἀφοῦ ἀκυρώθηκε τὸ νομοθετικὸ Σύνταγμα Σάκι ** οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ Κράτους ξαναρχίζουν νὰ ρυθμίζονται ἀπὸ τακτικούς νόμους διευθετημένους ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ. Ὁ πολιτικὸς ἀγῶνας ξαναρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται σ' ἓνα περιβάλλον σχετικῆς ἐλευθερίας, συνθήκη ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μποροῦν οἱ πολῖτες νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συγκεντρῶνονται, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συζητοῦν τὰ προβλήματα καὶ τὰ οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ προγράμματα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συνεργάζονται ἀφοῦ ταυτίσουν τὴν θέληση καὶ τὴ συνείδησή τους μὲ μιά θέληση, καὶ μιά κοινωνικὴ συνείδηση πού νὰ εἶναι ὀργανωμένη σὲ κόμμα.

Μιά τεράστια δουλειὰ ἐπιβάλλεται στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες πού στὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα καὶ στὴ Συνομοσπονδία ἐργασίας ἀναγνωρίζουν τοὺς ἀναγκαίους καὶ ἱκανοὺς ὀργανισμοὺς γιὰ τὴν κειθαρχημένη καὶ συνειδητῆ, ἐξέλιξη τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνα.

Εἶναι ἀναγκαῖο σὲ ἓνα πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ φτάσει τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα καὶ ἡ Συνομοσπονδία στὴν μεγαλύτερη ἰσχύ τους πού εἶναι δυνατὴ λόγῳ τοῦ βαθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης πού ἔχει φτάσει ἡ Ἰταλία κατὰ τὴ διάρκεια τῶν τεσσάρων χρόνων πολέμου. Τὸ πιὸ ἐπείγον καθήκον μας εἶναι νὰ εἶμαστε δυνατοί, νὰ συσπειρώσουμε γύρω ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντες πυρῆνες πολιτικῆς

* Ἀνυπόγραφο, «Αναπί!», πεδεμοντέζικη, ἐκδοση, 25 τοῦ Νοέμβρη 1918.

** Τὸ Νομοθετικὸ Διάταγμα Σάκι, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ τότε ἱπουργοῦ σφραγισοφύλακα, δημοσιεύθηκε στις 4 Ὀκτώβρη 1917 γιὰ νὰ χτυπήσει τίς δραστηριότητες πὸς χαρακτηρίστηκαν γενικὰ ὡς «ἠτυποαθεῖς». Μὲ βάση τὸ ψήφισμα Σάκι, συνελήφθησαν ὁ γραμματέας καὶ ὁ β' γραμματέας τοῦ Σ.Κ.Ι. Κουσαντίνο Λατζάρι καὶ Νικόλα Μπουπάτοι.

και οικονομικης οργανωσης ολους τους πολίτες που είναι μαζί μας, που δέχονται τα προγράμματά μας, που ψηφίζουν τους υποψήφιους μας στις εκλογές, που κατεβαίνουν στον δρόμο με ένα σύνθημά μας. Αυτοί οι πολίτες είναι πολυάριθμοι φτάνουν αναμφίβολα περίπου το ένα εκατομμύριο. Το κόμμα δεν έχει αυτή τη στιγμή, περισσότερους από 30.000 οπαδούς. Άριθμοι γελοίοι, αριθμοί που είναι ο δείκτης μας δικιάς μας νωθρότητας, μας δικιάς μας ανικανότητας ως προς τη διάδοση και ως προς το να κάνουμε να εισχωρήσουν στο μυαλό του κόσμου τα αξιώματα της σοσιαλιστικής κοσμοθεωρίας. Άριθμοί που είναι ή πιό κραυγαλέα ένδειξη της δικιάς μας αδυναμίας σε σχέση με το αστικό Κράτος που θέλουμε να ανατρέψουμε και να αντικαταστήσουμε με την δικτατορία του προλεταριάτου.

Είναι άνωφελο να φάχνουμε τώρα ποιοί είναι οι λόγοι αυτής της αδυναμίας μας. Ξέρουμε ότι ή μεγαλύτερη αίτια στο παρελθόν υπήρξαν οι καθυστερημένες συνθήκες της εθνικής οικονομίας. Σε μιά χώρα όπου επικρατούσε ακόμα ή πατριαρχική γεωργία, ή βιοτεχνία και ή μικρή βιομηχανία δεν μπορούσε να σχηματιστεί και να επικρατήσει, με τους διαρκείς χαρακτήρες μας φυσιολογικής ιστορικής διαδικασίας, μιά κοινωνική δημοκρατία, στέρεη και συνειδητά πειθαρχημένη. Ύπηρχε στην Ίταλία ένα κλίμα αυθόρμητης εξέγερσης που όφειλονταν στις καθυστερημένες συνθήκες του δεσποτικού κράτους, καταπιεστή των ατομικών πρωτοβουλιών, το οποίο όφειλόταν στην αθλιότητα της οικονομικής ζωής που υποχρέωνε τα άτομα να μεταναστεύουν για να επιζήσουν. Δεν υπήρχε το κλίμα καθορισμένης και συνειδητής ταξικής πάλης ανάμεσα στον καπιταλισμό και το προλεταριάτο. Το Σοσιαλιστικό Κόμμα είχε στιγμές τεράστιου πολιτικού κύρους στις μάζες, μιά δεν κατάφερε (και δεν μπορούσε να καταφέρει) να δημιουργήσει οργανισμούς που διαρκώς θα συσπείρωναν τις μεγάλες μάζες. Οι εξεγέρσεις των μαζών ήταν φαινόμενα μεμονωμένων ενεργειών μάλλον, παρά προλεταριάτου, ήταν στραμμένες ενάντια στο Κράτος που είναι αναγνωρισμένο σαν νομική έκφραση της

τάξης των ιδιοκτητών που επιβάλλει τὰ προνόμιά της με τὴν βία.

Τέσσερα χρόνια πολέμου ἄλλαξαν γρήγορα τὸ οἰκονομικὸ καὶ πνευματικὸ κλίμα. Ἐμφανίστηκαν πολυπληθεῖς ὁμάδες τεχνιτῶν καὶ ἡ βία πού ρίζωσε στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς μισθωτοὺς καὶ τοὺς ἐργοδότες ἐμφανίστηκε με τρόπο ὁρατὸ καὶ εὐδιάκριτο ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ θολὰ μυαλά. Καὶ φάνηκε — ὄχι λιγότερο θεαματικά — πὼς τὸ ἀστικό Κράτος σ' ὅλες τὶς ἐξουσίες καὶ διατάξεις του εἶναι ἐργαλειό αὐτῆς τῆς βίας. Ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν πού ἐπεκτείνεται στὶς ἐπιτροπὲς κινητοποιήσιν, στὴν ἀστυνομία, στοὺς καραμπινιέρους, στοὺς ἀξιωματικοὺς ἐπαγρύπνησιν, στὸ Δικαστικὸ Σώμα πού συγκατατίθεται στὶς καταστατικὲς παραβιάσεις πού προωθοῦνται ἀπὸ τοὺς δημοκρατικοὺς ὑπουργούς, ἀπὸ τὸ αἰρετὸ κοινοβούλιο πού με τὴν μεγάλη νουθρότητά του ἐπιτρέπει νὰ καταπατιοῦνται οἱ πιὸ στοιχειώδεις ἐλευθερίες.

Τὸ θαῦμα τῆς βιομηχανικῆς προόδου συντελέστηκε με ἕναν τέτοιον κορεσμό τῆς ταξικῆς βίας. Ἀλλὰ ἡ ἀστική τάξη δὲν μπόρεσε νὰ μὴν προσφέρει στοὺς ἐκμεταλλευόμενους ἕνα τρομερὸ πρακτικὸ μάθημα ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Μιά νέα ταξικὴ συνείδηση γεννήθηκε. Καὶ ὄχι μόνο στὸ ἐργαστάσιον, ἀλλὰ καὶ στὸ χανάκιον πού προσφέρει πολλὰς ὁμοίους συνθήκας ζωῆς με ἐκεῖνες τοῦ ἐργαστασίου. Αὐτὴ ἡ συνείδηση εἶναι στοιχειώδης. Ἡ θεωρητικὴ συνειδητότητα δὲν τὴν σχημάτισε ἀκόμα. Εἶναι ἀκόμα ἀκατέργαστη ὕλη χωρὶς μορφή. Ὁ δημιουργὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ θεωρία μας.

Τὸ προλεταριακὸ κίνημα πρέπει νὰ ἀπορροφήσῃ αὐτὴ τὴ μάζα. Πρέπει νὰ τὴν κειθαρχήσῃ, πρέπει νὰ τὴν βοηθήσῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὶς δικῆς τῆς ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνάγκες, πρέπει νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τὰ μεμονωμένα ἄτομα πού τὴν συγκροτοῦν ὥστε νὰ ὑπάρχει μιὰ ὀργανικὴ καὶ συνεχῆς ἀλληλοσυμπάρσταση, πρέπει νὰ διαδώσῃ στὶς ἀτομικῆς συνειδήσεις τὴν ἀκριβῆ καὶ ὀρθολογικὰ κατακτημένη πεποίθησιν πὼς μόνο στὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ

οργάνωση βρίσκεται ο δρόμος της ατομικής και κοινωνικής υγείας, πώς η πειθαρχία και η συμπαράσταση στα πλαίσια του σοσιαλιστικού κόμματος και της Συνομοσπονδίας είναι καθήκοντα αλληλένδετα, είναι τα καθήκοντα αυτού που κατοχυρώνεται σαν δημιουργός της κοινωνικής δημοκρατίας.

Σήμερα το Σοσιαλιστικό Κόμμα θά 'πρεπε τουλάχιστον να αριθμεί 250.000 οπαδούς, η Συνομοσπονδία της Έργασίας θά 'πρεπε να έχει τουλάχιστον δύο εκατομμύρια οπαδούς*. Το «Avanti!» θά 'πρεπε να διαδίδεται σε εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα και να έχει χιλιάδες αναγνώστες. Το καθήκον έγινε σήμερα δυνατότητα. Το πνευματικό κλίμα δέν είναι πιά αρνητικό στην πειθαρχία και στην υπομονετική και επίμονη δράση. Έναπόκειται σε μᾶς να μεταλλάξουμε την δυνατότητα σε πραγματικότητα, να γίνουμε το πιο ισχυρό κόμμα του έθνους όχι μόνο σχετικά αλλά απόλυτα, να προετοιμασεί το 'Αντι - κράτος να αντικαταστήσει την αστική τάξη σ' όλες τις κοινωνικές της λειτουργίες σαν άρχουσα τάξη. Οι εργάτες και οι αγρότες που ήδη αγωνίζονται από κοινού, πρέπει να έντατικοποιήσουν την ατομική προπαγάνδα. Τα τμήματα και οι δραστήριες ομάδες των συντρόφων πρέπει να προωθήσουν μιᾶ δράση συστηματικής και ακούραστης προπαγάνδας (δημόσιες διαλέξεις, ανταπαρθέσεις, συγκεντρώσεις) για να ένωθούν όλοι οι μισθωτοί στις οργανώσεις αντίστασης, για να έγγραφούν όλοι οι σοσιαλιστές στο Κόμμα.

*Οί Ιταλοί καθολικοί***

Οί έφημερίδες οί λεγόμενες φιλελεύθερες, αφιερώνουν πολύ χώρο για τὰ «παρασκήνια» και για τις φλυαρίες σκευο-

* Το Σοσιαλιστικό Κόμμα και η Συνομοσπονδία Έργασίας θά φτάσουν σ' αυτά τὰ νούμερα τό 1920.

** Έργογραφη Α.Γ.. «Avanti!», πεδεμοντέζικη έκδοση, 22 Δεκέμβρη 1918.

φυλάκιου ή καφενείου γύρω από την νέα στάση που έχουν οι Ιταλοί καθολικοί και την πρόθεση που ώριμάζει και συγκεκριμενοποιείται ως προς τὸ νὰ οἰκοδομήσουν ἕνα μεγάλο ἔθνικὸ καθολικὸ κόμμα*, πὸν νὰ πάρει μέρος δραστήρια στὴ ζωὴ τοῦ κράτους μὲ ἕνα δικό του ξεχωριστὸ πρόγραμμα καὶ νὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ γίνῃ κόμμα κυβέρνησης, τὸ κοινωνικὸ ρεῦμα πὸν νὰ δίνει στὸ Κράτος μορφή ἀνάλογη μὲ τὴ δική του ξεχωριστὴ ἰδεολογία καὶ μὲ τὰ δικά του ξεχωριστὰ ἔθνικὰ καὶ διεθνή συμφέροντα.

Ἡ οἰκοδόμησις ἑνὸς τέτοιου κόμματος ὑπογραμμίζει τὴν ἀποκορύφωσιν μιᾶς διαδικασίας ἰδεολογικῆς καὶ πρακτικῆς ἀνάπτυξης τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας πὸν εἶναι ἀπαραίτητη στὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἱστορία τῆς χώρας μας: τὸ κεντρικὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφή καὶ τὴν λειτουργία τοῦ καπιταλιστικοῦ Κράτους, ὀδηγεῖται πρὸς μιὰ γρήγορη λύσιν καὶ ἀναμένονται σκληροὶ ἀγῶνες γιὰ τὸ προσεχὲς μέλλον ἀνάμεσα στὰ ἀστικά στρώματα. Γι' αὐτὸ οἱ ἑφημερίδες οἱ λεγόμενες φιλελεύθερες, πὸν ἀπεχθάνονται κάθε ἀγῶνα στὸ βαθμὸ πὸν αὐτὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀρχὴ μεγάλων κοινωνικῶν ἀνακατατάξεων, προσπαθοῦν νὰ ὑποσιμίσουν ἔκ τῶν προτέρων τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς νέας ὀργάνωσιν πὸν τώρα συγκροτεῖται, πνίγοντας τίς εἰδήσεις καὶ τίς συζητήσεις μέσα σ' ἕνα βάλο ἀπὸ φλυαρίες καὶ τσαρλατάνικες ψευτιές. Ὡστόσο, οἱ κενὲς λογοτεχνικὲς ἀσκήσεις τῶν φλύαρων δημοσιογράφων δὲν θὰ σταματήσουν βέβαια τὴν διαδικασία διάλυσιν τῆς παλιᾶς ἰταλικῆς κοινωνίας καὶ τὸ ξέσπασμα τῶν ἀγῶνων στοὺς κόλπους τῆς ἀρχουσας τάξιν καὶ τὸ προλεταριάτο σηκώνει ἤδη τὰ μανίκια γιὰ νὰ εἶναι ἕτοιμο γιὰ τὸ ρόλο τοῦ νεκροθάφτη.

* Ἦταν, πράγματι, πρὸς τὰ τέλη τοῦ 1918, πὸν πόνησαν οἱ ἐπαφές καὶ οἱ συγκεντρώσεις γιὰ νὰ δοθεῖ ζωὴ στὸ λαϊκὸ ἰταλικὸ Κόμμα, πὸν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανιστεῖ στὸ κατώφλι τῆς ἔθνικῆς ζωῆς, τὸν Γενάρη τοῦ 1919 μὲ τὸ κάλεσμα: «Στοὺς ἐλεύθερους καὶ στοὺς δυνατούς». Βλ. Γκαμπριέλε ντὲ Ρόζα, «Ἱστορία τοῦ κινήματος τῶν καθολικῶν στὴν Ἰταλία», τόμ. II, Μπάρνι 1966.

Ἡ ἰδέα τοῦ φιλελεύθερου ἢ κοινοβουλευτικοῦ Κράτους, χαρακτηριστικὴ τῆς φιλελεύθερης οἰκονομίας τοῦ καπιταλισμοῦ, δὲν διαδόθηκε στὴν Ἰταλία μὲ τὸν ἴδιον ρυθμὸ καὶ τὴν ἴδια ἔνταση ὅπως σὲ ἄλλα ἔθνη. Τὸ προτσές τῆς ἱστορικῆς τῆς ἀνάπτυξης προσέκρουσε ἐξαιρετικὰ ἔντονα στὸ θρησκευτικὸ ζήτημα ἢ καλύτερα στὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων, τῶν σύμφυτων μὲ τὰ τρομερὰ συμφέροντα ποὺ δημιουργήθηκαν μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνες θεοκρατίας. Ἡ ζωὴ τοῦ ἰταλικοῦ Κράτους συρρικνώθηκε καὶ τὸ φιλελεύθερο κόμμα στὴν κυβέρνησι, συγκέντρωσε ἀποκλειστικὰ τὴν προσοχὴ του σ' ἓνα μοναδικὸ πολιτικὸ πρόβλημα, ἐκεῖνο τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῆς δυναστείας καὶ τῆς Παπσοῦνης. Οἱ πρωταρχικοὶ στόχοι τοῦ λαϊκοῦ Κράτους παραμελήθηκαν ἢ θεωρήθηκαν ἐμπειρικὰ καὶ ἡ Ἰταλία στὰ ἐξήντα χρόνια τῆς ὑπαρξῆς τῆς σὰν Κράτος δὲν ἀπέκτησε μιὰ πολιτικοοικονομική, χρηματιστική, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ζωὴ, ἀξία ἐνὸς σύγχρονου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ. Φυσικὰ δὲν ἀπέκτησε οὔτε καὶ μιὰ θρησκευτικὴ πολιτικὴ ἀφοῦ ἡ δραστηριότητα ἐνὸς Κράτους ἢ εἶναι ἐνωτικὴ καὶ τείνει τολμηρὰ πρὸς τοὺς πῖο πρωταρχικοὺς στόχους του ἢ εἶναι μόνον μπάλωμα καὶ χυδαῖος συμβιβασμὸς πατριῶν.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ νέου ἰταλικοῦ Κράτους, ἔλειψε ἀπ' αὐτὸ ἡ συνεργασία τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραχίας, τῆς μόνης ποὺ μπορούσε νὰ προσεγγίσει τὶς ἀναρτίμητες ἀτομικὲς συνειδήσεις τοῦ μέσα στὴν καθυστέρηση καὶ τὴν σύγχυση λαοῦ, ποὺ διέπεται ἀπὸ μὴ ὀρθολογικὰ καὶ ἰδιότροπα ἐρεθίσματα, ποὺ ἀπουσιάζει ἀπὸ κάθε ἰδεολογικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἀγῶνα ποὺ ἔχει ὀργανικὰ χαρακτηριστικὰ διαρκοῦς ἀναγκαιότητος. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Κράτους ὑποκινήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀνησυχία στὸ νὰ ἐπινοήσουν ἓνα συμβιβασμὸ μὲ τὸν καθολικισμό, στὸ νὰ ὑποτάξουν στὸ φιλελεύθερο Κράτος τὶς μεμονωμένες ἐνέργειες τῶν Καθολικῶν καὶ νὰ ἐπιτύχουν ἀπ' αὐτὲς τὴν συνεργασία γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς ἰταλικῆς νοοτροπίας καὶ γιὰ τὴν ἐνοποίησίν τῆς, νὰ προκαλέσει ἢ νὰ σταθεροποιήσῃ τὴν ἐθνικὴ πειθαρχία μέσα ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ μῦθο.

Δέν ήταν δυνατόν νά συμβιβαστοῦν δύο δυνάμεις ὅπως τὸ λαϊκὸ Κράτος καὶ ὁ καθολικισμὸς ποῦ εἶναι ἀπόλυτα ἀμετακίνητες. Γιὰ νά ὑποταχθεῖ ὁ καθολικισμὸς στὸ λαϊκὸ Κράτος, θὰ ἦταν ἀναγκαία μιά πράξη μείωσης τῆς παπικῆς ἐξουσίας, μιά παραίτηση ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀπὸ μέρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας: μόνο μὲ τὴν δύναμη καὶ τὴν τόλμη τὸ Κράτος θὰ εἶχε πραγματοποιήσει τὴν θέλησή του, μὲ τὴν διάλυση τῶν νομικῶν καὶ οικονομικῶν θεσμῶν ποῦ δυναμώνουν κοινωνικά τὸν καθολικισμό. Τὸ φιλελεύθερο κόμμα δέν εἶχε τὴν ἀναγκαία τόλμη καὶ τὴν δύναμη. Ἡ δικτατορικὴ τακτικὴ τῆς Δεξιᾶς δέν ἔδωσε τὰ ἀποτελέσματα ποῦ ἀναμενόταν, καὶ τὸ Ἰταλικὸ Κράτος ἀπειλήθηκε συχνά νά διαταραχθεῖ ἀπὸ τίς βίαιες λαϊκῆς ἀντιδράσεις γιὰ τὴν πολιτικὴ του. Τὸ φιλελεύθερο κόμμα ἔγινε ὀπορτουριστικὸ, ἔκλεισε στὸ συρτάρι τίς ἰδεολογίες του καὶ τὰ συγκεκριμένα προγράμματά του, κατακερματίστηκε σὲ τόσες φατρίες ὅσα εἶναι τὰ ἐμπορικὰ Ἰταλικά κέντρα, ἔγινε σφηκοφωλιά ἐκλογικῶν ομάδων καὶ πρακτορεῖο γιὰ τὸν διορισμὸ καὶ τὴν εὐτυχῆ καριέρα ὄλων τῶν ἀργόσχολων καὶ ὄλων τῶν παράσιτων. Τόσο ἐκφυλισμένος καὶ διεφθαρμένος, χωρὶς ἐθνικὴ ἐνότητα καὶ ἱεραρχία ὁ φιλελευθερισμὸς κατάληξε νά ὑποταχθεῖ στὸν καθολικισμό, τοῦ ὁποιοῦ ἡ κοινωνικὴ ἐνέργεια, ἀντίθετα, εἶναι δυνατὰ ὀργανωμένη, συγκεντρωμένη καὶ κατέχει, στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία, μιά χιλιετῆ ραχοκοκαλιά, στέρεη καὶ προετοιμασμένη γιὰ κάθε μορφὴ πολιτικοῦ ἀγῶνα καὶ κατάκτησης τῶν συνειδήσεων καὶ τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων. Τὸ Ἰταλικὸ Κράτος ἔγινε ὁ ἐκτελεστὴς τοῦ προγράμματος τοῦ κλήρου, καὶ στὴν συμφωνία Τζεντιλόνι κορυφώνεται μιά πράξη ψεύτικη καὶ γλοιώδης γιὰ νά καταντήσει τὸ Κράτος σὲ μιά πραγματικὴ θεοκρατία, γιὰ νά ὑποτάξει τὴν δημόσια διοίκηση στὸν ἐμμεσο ἔλεγχο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

Ὅστόσο, ἂν στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο, ὅπου δροῦν λίγα ἀντιπροσωπευτικὰ ἄτομα, ὁ καθολικισμὸς σὺν ἀπολυταρχικῆ ἱεραρχία θριαμβεύει μεγαλειωδῶς πάνω στὸ λαϊκὸ Κράτος.

και στη Φιλελεύθερη ιδεολογία, στην εσωτερική ζωή της κοινωνίας τὰ γεγονότα εξελίσσονται πολύ διαφορετικά. Ὁ οικονομικός παράγοντας ἀντιδρά δυναμικά ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνοχή της ἰταλικῆς κοινωνίας. Ὁ καπιταλισμὸς ἀρχίζει νὰ διαλύει τὶς παραδοσιακὲς σχέσεις πού εἶναι σύμφυτες στὸν οἰκογενειακὸ θεσμὸ καὶ στὸν θρησκευτικὸ μύθο. Ἡ θεμελιακὴ ἀρχὴ της ἐξουσίας δονεῖται ἀπὸ τὰ θεμέλια. Ὁ φτωχὸς ἀγροτικὸς πληθυσμὸς γίνεται προλεταριάτο καὶ ἐπιδιώκει, ἔστω καὶ συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα, τὴν ἀνεξαρτησία του ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ μύθο. Στὶς κατώτερες βαθμίδες της ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, παρουσιάζεται ὡς ἀναγκαῖο τὸ νὰ πάρουν θέση γιὰ τὴν ταξικὴ πάλη πού διαγράφεται μὲ ὄλο καὶ μεγαλύτερη ἔνταση καὶ σαφήνεια.

Στοὺς κόλπους τοῦ καθολικισμοῦ γεννιοῦνται οἱ ἐκσυγχρονιστικὲς καὶ δημοκρατικὲς τάσεις ὡς προσπάθεια σύνθεσης, μέσα στὰ θρησκευτικὰ πλαίσια, τῶν συγκρούσεων πού ἀναφύονται στὴν σύγχρονη κοινωνία. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία ἀντιστέκεται καὶ διαλύει, ὄντας ἐξουσία, τὴν χριστιανικὴ δημοκρατία, ἀλλὰ τὸ κύρος της καὶ ἡ δυνάμη της λυγίζουν μπροστὰ στὶς τοπικὲς ἀναγκαιότητες συμφερόντων πού δὲν μποροῦν νὰ κατασταλοῦν καὶ πού ἐμπλέκονται στὸν θρησκευτικὸ μύθο: αὐτὴ διασκορπίζει τὰ μικρὰ δείγματα Μεταρρύθμισης, ἀλλὰ ἡ οὐσία τοῦ φαινομένου πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη της καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, ἀκόμα καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι μέτρια καὶ δύσκαμπτη, στὴν ἱστορικὴ της φάση πού λειτουργεῖ αὐθόρμητα, παρ' ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ δρᾷ ἀναπόφευκτα. Οἱ καθολικοὶ ἀναπτύσσουν μίαν ὄλο καὶ πιδ πλατιά καὶ βαθιά κοινωνικὴ δραστηριότητα: Ὁργανώνουν προλεταριακὲς μάζες, ἰδρύουν συνεταιρισμοὺς, κοινωνικὲς ἀρφάλειες, τράπεζες, ἐφημερίδες, ρίχνονται στὴν πρακτικὴ ζωὴ, συνδέουν ἀναγκαστικὰ τὴν δραστηριότητά τους μὲ τὴν δραστηριότητα τοῦ λαϊκοῦ Κράτους καὶ καταλήγουν στὸ νὰ κάνουν νὰ ἐξαρτιῶνται ἀπὸ τὴν τύχη του, οἱ τύχες τῶν ἰδιαίτερῶν τους συμφερόντων. Τὰ συμφέροντα καὶ οἱ ἄνθρωποι κουβαλοῦν μαζί τους τὶς ιδεολογίες: Τὸ Κράτος ἀφομοιώνει τὸν θρη-

σκευτικό μύθο, τείνει να τον κάνει ένα εργαλείο κυβέρνησης, Ικανό να άπωθει τις επιθέσεις των νέων, άπόλυτα λαϊκών, οργανωμένων άπό τον σοσιαλισμό δυνάμεων.

Ό πόλεμος επιτάχυνε αυτό τό προτσές της έσωτερικής διάλυσης του θρησκευτικού μύθου και των δογμάτων νομιμοφροσύνης χαρακτηριστικά της ρωμαϊκής εκκλησιαστικής Ιεραρχίας. Ό πόλεμος επιτάχυνε Ιλιγγιωδώς τό προτσές της Ιστορικής ανάπτυξης του λαϊκού και φιλελεύθερου Κράτους που γεννήθηκε άκριδώς σαν αντίθεση της ρωμαϊκής παπικής νομιμοφροσύνης. Η Ιδεολογία του καθολικισμού διαποτίζεται άπό νέα μεταρρυθμιστικά ρεύματα που εκφράζονται άκόμη και άπό συνήγορους που πρόσκεινται κατ' έξοχήν στις ρωμαϊκές πολιτικές θεωρίες. Ό μαρκήσιος Φιλίπο Κρισπόλτι παίζει τό όργανο (colascione) για να ύμνήσει τον πρόεδρο Ούίλσον. Μιά προκήρυξη των οργανώσεων των καθολικών διαπιστώνει ότι ή νίκη της Συμφωνίας είναι νίκη του χριστιανισμού (χωρίς έπίθετα) ενάντια στον άπολυταρχικό λουθηρανισμό και χαρακτηρίζει σαν «άρνηση του Θεού» την κατ' έξοχή Καθολική Αύστρια γιατί δέν είναι Φιλελεύθερη, γιατί τό Κράτος δέν οικοδομήθηκε με την συναίνεση των κυβερνωμένων. Τώρα, ό χριστιανισμός του προέδρου Ούίλσον — στο βαθμό που πιθανά να έχει δώσει μορφή και να έχει εμπνεύσει πολιτικά προγράμματα και γενικούς στόχους, έθνικής και διεθνούς δημόσιας ήθικης, που προτάθηκαν στους λαούς — είναι καθαρός καλβινισμός. Ό πάπας και οι καθολικές θεωρίες δέν έχουν (και δέν μπορούσαν να είχαν) συμβάλει καθόλου στην σύλληψη του προγράμματος του Ούίλσον. Ό πάπας άπευθυνόταν πάντα στους άνώτατους άρχοντες και όχι στους λαούς, στην πάντα νόμιμη, σύμφωνα μ' αυτόν, έξουσία, και όχι στα σιωπηλά πλήθη. Ποτέ ό Ρωμαίος ποντίφικας δέν θα προέτρεπε τους λαούς για έξέγερση ενάντια στις συγκροτημένες έξουσίες των δυναστικών και μιλιταριστικών Κρατών που εκφράζαν έκείνη την μορφή κοινωνίας που αντίστοιχούσε στα καθολικά πολιτικά δόγματα. Έξ αίτίας ενός κηρύγματος όμοιο με εκείνο του προέδρου Ούίλσον ό πάπας στερήθηκε άπό την

ἐγκόσµα ἐξουσία καὶ οἱ ὑπῆκοοι ἐξεγέρθησαν ἐνάντια στὴν θεοκρατικὴ τοῦ ἐξουσία: ἡ ἰδεολογία τοῦ Οὐίλσον ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινωνία τῶν Ἑθνῶν ἀντιστοιχεῖ στὴν ἰδεολογία τοῦ σύγχρονου καπιταλισμοῦ ποὺ θέλει νὰ ἐλευθερώσει τὸ ἄτομο ἀπὸ κάθε ἀπολυταρχικὸ συλλογικὸ δεσµὸ ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ οἰκονομικὲς προκαπιταλιστικὲς δοµές, γιὰ νὰ οἰκοδοµήσει τὴν ἀστικὴ κοσµόπολη στὴν ὑπηρεσία ἐνὸς περισσότερο ἀχαλίνωτου ἀνταγωνισμοῦ γιὰ τὸν ἀτομικὸ πλουτισµὸ ποὺ εἶναι δυνατὸς µόνον µὲ τὴν πτώση τῶν μονοπωλίων, τῶν ἀγορῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἰδεολογία τοῦ Οὐίλσον εἶναι ἀντικαθολικὴ, ἀντιεραρχικὴ, εἶναι ἡ διαβολικὴ καπιταλιστικὴ ἐπανάσταση ποὺ ὁ πάπας ἀνέκαθεν εἶχε ἐξορκίσει, χωρὶς νὰ καταφέρει νὰ ὑπερασπίσει ἀπέναντί της τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ παραδοσιακὴ κληρονομιά τοῦ φεουδαρχικοῦ καθολικισμοῦ.

Ὁ καθολικισµὸς σὰν θεωρία καὶ σὰν ἱεραρχία θγαίνει διαλυµένη ἀπὸ τὴν νίκη τῆς Συμφωνίας, εἰδικὰ στὴν Ἰταλία, ὅπου ἔχει τὴν ἔδρα του. Μεταξὺ τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τοῦ ἀνοργάνωτου λαουτζίκου, θριαµβεύουν οἱ φιλελεύθερες τάσεις τοῦ καλβινισμοῦ: ἡ ἰδέα τοῦ λαϊκοῦ Κράτους ἐπικράτησε σὰν δρῶσα πολιτικὴ συνείδηση. Τὸ ἰταλικὸ Κράτος δὲν ἔχει πιά ἀνάγκη ἀπὸ τὴν βοήθεια τῆς ἐνέργειας τῶν καθολικῶν γιὰ νὰ χαλιναγωγῆσει τὶς ἀνώριμες ὡς πρὸς τὴν ἱστορία κοινωνικὲς δυνάμεις. Τὸ Κράτος εἶναι ἐλεύθερο ἀπὸ ἀνησυχίες διεθνoῦς χαρακτήρα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὸ ρωµαϊκὸ ζήτηµα καὶ µπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ σύµφωνα µὲ τὴν λαϊκὴ καὶ ἀντικαθολικὴ φύση του, µπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ καί, μέσα ἀπὸ µιά προλεταριακὴ ἐπανάσταση, νὰ μετασχηµατιστεῖ ἀπὸ ἓνα κοινοβουλευτικὸ σύστηµα σὲ ἓνα Σοβιετικὸ.

Οἱ καθολικοὶ ἀδράχονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν ἔλεγχό τους. Ὁ θρησκευτικὸς µύθος, σὰν διαδοµένη συνείδηση ποὺ διαµορφώνει µὲ τὶς ἀξίες του ὅλες τὶς δραστηριότητες καὶ τοὺς ὀργανισµοὺς τῆς ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς ζωῆς, διαλύεται, στὴν Ἰταλία ὅπως ἔχει

διαλυθεί και άλλοθι και γίνεται συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα. Λαϊκοποιείται, απαρνιέται την οικουμενικότητά του για να γίνει πρακτική θέληση ενός ξεχωριστού αστικού στρώματος που στοχεύει, κατακτώντας την κυβέρνηση του Κράτους, εκτός από την διατήρηση των γενικών ταξικών προνομίων, και το να διατηρήσει τα ιδιαίτερα συμφέροντα των οπαδών του.

Η συγκρότηση των καθολικών σε πολιτικό κόμμα είναι το πιο μεγάλο γεγονός της Ιταλικής Ιστορίας έπειτα από το Ριζορριζιμέντο. Στα πλαίσια της αστικής τάξης ή κυριαρχία του Κράτους θα διεκδικηθεί με όζύτητα. Και δέν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι το Καθολικό κόμμα λόγω της ισχυρής έθνικης οργάνωσης συγκεντρωμένης σε λίγα έπιδέξια χέρια είναι δυνατόν να βγει νικητής από τόν ανταγωνισμό των φιλελεύθερων και λαϊκών συντηρητικών στρωμάτων της αστικής τάξης, που είναι διεφθαρμένες, χωρίς δεσμούς ιδεολογικής πειθαρχίας, χωρίς έθνικη ένότητα, θορυβώδης σφηκοφωλιά χυδαίων συμμοριών και φατριών.

Λόγω της έσωτερικης αναγκαιότητας της δομής της, λόγω των ασυμβίβαστων διαμαχών των ατομικών και ομαδικών συμφερόντων, ή αστική τάξη βρίσκεται στα πρόθυρα μιας συνταγματικής κρίσης που θα προβάλλει τα αποτελέσματα της στην οργάνωση του Κράτους, ακριβώς την στιγμή που το άγροτικό προλεταριάτο και το προλεταριάτο της πόλης βρίσκει, στην ιδέα των Σοβιέτ, το μοχλό της επαναστατικής του ενέργειας, την ένωτική ιδέα της νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων.

*• Η έφημερίδα έμπορευμα **

• Η αστική έφημερίδα είναι ή έφημερίδα έμπορευμα που καθορίζεται από τόν έμπορικό ανταγωνισμό μεταξύ των

* •Ανυπόγραφο, •Avanti!». πεδεμοντέξικη έκδοση, 27 Δεκέμβρη 1918. στη ρουμπρίκα •Sotto la Mole•.

ιδιοκτητών ἐπιχειρήσεων τύπου. Είναι: ένα ἀλλαντοπωλείο όπου ένα συνεργείο φιλόπωνων υπαλλήλων κόβει, συσκευάζει, συγκεντρώνει: τυριά, μορταδέλες, πηχτές, πολύ πατάτα και λίγο γάλα, πολύ ἄλογο και λίγο βοδινό, πολύ κόλλα και λίγο ζωμό. Δὲν ἔχει σημασία. Αὐτὸ πού ἔχει σημασία εἶναι: νὰ ὑπάρχει μιὰ ὠραία θιτρίνα, πολλές λαμπίτσες ἐκτυφλωτικές, πολλές κορδέλες και πολύχρωμα κουρέλια. Οἱ ἄνθρωποι περνοῦν και σταματοῦν ἐκθαμβοί, ἐκπληκτοί. Τί λούσο! Τί ὁμορφα ὀρεκτικὰ πράγματα! Τί πλοῦτος! Και ὅλα αὐτὰ ἀντὶ ἑνὸς εὐτελοῦς νομίσματος. Και οἱ ἄνθρωποι μπαίνουν και ἀγοράζουν και φεύγουν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸ λούσο, τὰ χρώματα, τὴν ἀρχοντική κοιφότητα πού ἔχουν οἱ κορδέλες και τὰ πολύχρωμα κουρέλια. Και ἡ ψευδαίσθηση κάνει νὰ καταπίνονται οἱ κακὲς τροφὲς χωρὶς ναυτία, χωρὶς ἐμετοὺς, ἂν και τὸ σῶμα ἀτροφεῖ, ἀτροφεῖ και τὸ μυαλό και οἱ ἰδέες δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐκφραστοῦν, προχωροῦν μονάχα ἀργά, μιὰ - μιὰ, σὺν ρυτιδωμένες γριόσλες στηριγμένες στὴ μαγκούρα, και κάθε πέντε θήματα σταματοῦν γιὰ νὰ σκαλίσουν τίς τσέπες και νὰ θγάλουν τὴν ταμπακιέρα γιὰ νὰ ρουφήξουν βαθιὰ τὴν πρέζα. Δίχως ἐκεῖνο τὸν ἀρωματισμένο καπνό, δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν.

Λοιπόν, ὄχι. Ἡ ἐφημερίδα μας τὸ «Αναντι!» δὲν μπορεί νὰ εἶναι ἐφημερίδα - ἐμπόρευμα, δὲν μπορεί νὰ εἶναι: ένα ἀλλαντοπωλείο, παραγεμισμένο μὲ ὅλα τὰ στολιδάκια. διακοσμημένο μὲ ὅλα τὰ καθρεφτάκια πού ἐλκύουν τοὺς κορδαλλούς. Τὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα δὲν εἶναι ένα πανηγύρι όπου ὁ Μπάρνουμ θαράει τὸ τύμπανο γιὰ νὰ τραβήξει τοὺς ἀφελεῖς. Τὸ «Αναντι!» εἶναι ἐφημερίδα μοναδική, χωρὶς ἀνταγωνιστές: εἶναι τὸ ἀναγκαῖο «πρῶτον» πού ἀποκτάται γιατί εἶναι ἀναγκαῖο, γιατί εἶναι ἀναντικατάστατο, γιατί ἀντιστοιχεῖ σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, πού δὲν μπορείς νὰ τῆς ἀντισταθεῖς σὺν τὴν ἀνάγκη γιὰ ψωμί πού ἔχει ένα ὄγιές στομάχι. Ὅποιος ἀγοράζει τὸ «Αναντι!» δὲν διαλέγει, δὲν μπορεί νὰ διαλέξει. Διαλέγει κανεὶς ἀνάμεσα σὲ δυὸ ὁμοια πράγματα πού διαφέρουν μόνο ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ

τελειότητας, ανάμεσα σε δυο ἄλογα, ανάμεσα σε δυο μπα-
στούνια, ανάμεσα σε δυο ἀστικές ἑφημερίδες.

Μὰ ὅποιος εἶναι σοσιαλιστής, ὅποιος θέλει (θέλει νὰ
γίνεται κατανοητὸς κι ὄχι ποθεὶ ἀόριστα ἢ λαχταρᾶ ἢ στε-
νάζει ἢ μαιίνεται, μὰ θέλει συγκεκριμένα) νὰ πληροφορεῖ
ὁ σοσιαλισμὸς τὴν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὶς ἠθικές
τοῦ ἀξίες, ὅποιος θέλει τὴν κοινωνία ὀργανωμένη μὲ τέτοιο
τρόπο, ὥστε ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ πρέπει νὰ κάνει ἓνα ἔργο
χρήσιμο πού νὰ τοῦ ἀρμόζει ἔτσι, ὥστε κάθε ἄνθρωπος νὰ
προσφέρει τὸ μέγιστο τῆς ἀπόδοσής του καὶ ἡ δραστηριό-
τητά του νὰ συνδυάζεται μὲ τὴν παγκόσμια δραστηριότητα
σὲ μιὰ τέτοια ἀρμονία πού νὰ διώχνει κάθε περιττὸ πόνο,
κάθε σπατάλημα ἐνέργειας καὶ πνεύματος, ὅποιος ἀκόμα καὶ
σήμερα, θυσιάζοντας τὴν κοινωνία τῆς ἐμπορευματοκτι-
κῆς, τὴν κοινωνία πού κάνει τὴν τύχη σου θυσιάζοντας
τοὺς ἄλλους, μαχαιρώνοντας τὴ μάνα σου, ἐκδίδοντας τὴν
ἀδελφή σου, θησαυρίζοντας μὲ τὴν πείνα καὶ τὸ αἷμα τῶν
ἀνθρώπων, ὅποιος εἶναι σοσιαλιστής κι ἔχει σκοτώσει μέσα
του, στὶς σχέσεις μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πίστης, τὴν ἀτομ-
κιστικὴ φρενιτιδα, τὸν διακαὴ πόθο τῆς ἀρπαγῆς, τῆς ἀρ-
παγῆς γιὰ τὸν ἑαυτό του, δίνοντας τὸ λιγότερο δυνατὸ ἀπ'
αὐτὸ πού κατέχει αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ διαλέξει ἀνάμεσα
στο «Avanti!» καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἑφημερίδα, δὲν μπορεῖ νὰ
μπερδέψει τὸ «Avanti!» μὲ μιὰ ἑφημερίδα - ἐμπόρευμα.
Αὐτὸς ξέρεي ὅτι εἶναι ἓνα κομμάτι τοῦ «Avanti!», κομμάτι
ζωντανό, δραστήριο. Ξέρει ὅτι τὸ «Avanti!» δὲν εἶναι μιὰ
καπιταλιστικὴ ἐπιχείρηση πού οἱ μέτοχοί τῆς διακυβεύουν
τὸ χρήμα τῶν ἄλλων γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μὲ
τὸ δόλο, τὴν πλάνη τοῦ φανταχτεροῦ καὶ καλὰ διαφημι-
σμένου ἐμπορεύματος, ἀλλὰ ὅτι ἀντιπροσωπεύει, σήμερα μάλ-
ιστα, μέσα στὴν ἀπόλυτα καταναλωτικὴ κοινωνία, τὴν ἀν-
τικαταναλωτικὴ ἀρχή, τὴν κομμουνιστικὴ ἀρχή, πού ἐπι-
βάλλει τὴν εὐλικρίνεια, τὴν ἀλήθεια, τὴν οὐσιαστικὴ χρῆσι-
μότητα, ἀκόμα κι ὅταν φαίνεται βραχυπρόθεσμα βλαβερή.

Τὸ ν' ἀγοράζουμε τὸ «Avanti!» σημαίνει λοιπὸν ὅτι ἀ-
νεξαρτητοποιηθήκαμε ἀπὸ τοὺς καπιταλιστικούς νόμους τοῦ

έμπορεύματος ότι ζούμε από σήμερα κιόλας τόν κομμουνισμό
κι ότι πλησιάζουμε έπομένως τήν κομμουνιστική κοινωνία.

*Ἡ χώρα τῆς Ηουλτσιονέλας **

Καθημερινά, οί ήμμεπίσημες έφημερίδες αὐτοῦ ἤ ἐκεί-
νου τοῦ ἀνεύθυνου καί ἀνεξέλεγκτου πασά, πού ἀποτελοῦν
τὸ ὑπουργεῖο Ὀρλάντο, δημοσιεύουν ἕνα λατρικὸ δελτίο γιὰ
τὴ λογοκρισία. Προχθές αἴφνης ἡ «*Popolo Romano*» ἀνα-
κοινώνει:

*Πληρογορούμεθα, με τὴν πιὸ ζωντανὴ εὐχαρίστηση,
ἀπὸ οἴγουρη πηγῇ ὅτι ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν ἐξε-
δόθησαν διατάξεις γιὰ νὰ τηρηθοῦν ἀπὸ τὸ γραφεῖο λογο-
κρισίας με ἀκρίβεια τὰ τελευταῖα τοποτηρησιακὰ ψηφίσμα-
τα, ἀπογέγοντας ἱπερβολικὲς ἐρμηνεῖες κι ἐπομένως δια-
μαρτυρίες.*

Τὰ καινούρια θεσπίσματα πού ἐξεδόθησαν δὲ θ' ἀλλά-
ξουν οὔτε στὸ ἐλάχιστο τὰ πράγματα. Θὰ συνεχίσουν νὰ
ὑπόκεινται στὸ καθεστὼς τῆς αὐθαιρεσίας ἢ ὅποια ἐδῶ καί
τέσσερα χρόνια ἔχει ὑποιδάσει τοὺς «*υἱοὺς τῆς Ρώμης*» στὸ
ἐπίπεδο μιᾶς φυλῆς κανιβάλων τῆς παπουαλίας.

Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου συζητοῦν
γιὰ τὸ ποιά φόρμουλα θὰ καθορίζει τὸ Ἰταλικὸ Κράτος.
Εἶναι τὸ Ἰταλικὸ Κράτος κοινοβουλευτικὸ, συνταγματικὸ,
ἀπόλυτο; Ἡ ἀντιστοιχεῖ ὑπέροχα σὲ μιὰ σύνθεση, ἀντανά-
κλαση τοῦ ποιοῦ τοῦ λαοῦ μας πού προήλθε πρωταρχικά
ἀπὸ τὴς ἐμπειρίες του, διὰ αὐτὰ τὰ καλά δηλαδὴ πού προ-
έκυψαν ἀπὸ τὴς δημοκρατικὲς ἐμπειρίες τῶν ἄλλων λαῶν;

Τὸ Ἰταλικὸ Κράτος, μέσα ἀπὸ τὴ δοκιμασία τοῦ πολέ-
μου, ἀποκάλυψε ἐπιτέλους τὴν ἐσώτερη φύση του: Εἶναι τὸ

* Ἀνυπόγραφο, «*Avanti!*», πεθεμοντέζικη ἔκδοση, 30 Ἰανέ-
ρη 1919.

Κράτος της Πουλταινέλας, είναι: ή κυριαρχία της αυθαιρεσίας, του καπρίτσιου, της άνευθυνότητας, της εμφυτης άταξίας, γεννήτορας της όλο και πιό άσφυκτικής άταξίας. Στα άπολυταρχικά κράτη ύπάρχει ένας μόνο άπόλυτος άρχοντας, φρουρός της κυριαρχίας και της έξουσίας. Στη χώρα της Πουλταινέλας, οι άπόλυτοι άρχοντες πολλαπλασιάζονται αυθόρμητα. Ή φυλή των γραμματέων και ύπογραμμάτεων του Κράτους είναι ένα φυτώριο άπολυταρχικών έξουσιών, που κάθε μιá άπ' αυτές ένεργεί για λογαριασμό της, κάνει, ξεκάνει, υπερβάλλει και καταστρέφει. καταστρέφει: τον έθνικό πλούτο. Είναι: άπόλυτοι άρχοντες οι νομάρχες, οι ύπονομάρχες, οι άστυνόμοι που διαμορφώνουν τον κυκλώνα των διατάξεων, των έγκυκλίων, των ψηφισμάτων σύμφωνα με τó πώς τους άρέσει καλύτερα. Οι λογοκριτές που, έπιλεγμένοι με κριτήριο την εϋνοια ώστε να έξασφαλίσουν άξιοπρεπή γηραιά στους άποτυχημένους της δημοσιογραφίας και της γραφειοκρατίας, καταλαβαίνουν τις κρυφές προθέσεις.....⁷⁹ Σοβιετιανές⁸⁰ συντηρητικές και κόβουν και παραμορφώνουν τó «Avanti!» έχοντας μοναδική μέριμνά τους να διαιωνίσουν την ύπηρεσία τους και τá σχετικά λαμπρά έπιδόματα: οι στρατηγοί, οι έπίτροποι, οι άστυνομικοί κλητήρες. Καθένας άπ' αυτούς τους «ύπηρετες» της έκτελεστικής έξουσίας μετέτρεψε τη σφαίρα της δράσης του σε μιá ανεξάρτητη από τους γενικούς νόμους σατραπεία, σε Κράτος εν Κράτει, όπου ή κατάχρηση και ή άδικία είναι καθημερινή δραστηριότητα, ή όποια άνατρέπει και διαλύει: τις παραδόσεις, την σιγουριά, τά νόμιμα — λεγόμενα — συμφέροντα, τις αυταρχικές και συναίσθηματικές Ιεραρχίες, τις κοινωνικές σχέσεις.

Περνάμε την κριτική φάση του προτσές διάλυσης του καπιταλιστικού Κράτους, που είναι αναγκασμένο από τά γεγονότα να υπερβάλλει όταν είναι άνίκανο να πράττει άπλώς, που παρεμβαίνει στη σφαίρα δράσης των ιδιωτικών πρωτοβουλιών και δημιουργεί μόνο σύγχυση, άναταραχή, άναχαίτιση της ανάπτυξης, που διακηρύττει μεγαλοφώνως έλευθερία και τάξη και τρέμει για κάθε έτερόδοξη λέξη, για

κάθε θεωρητική επιβεβαίωση της αρχής. Το Ιταλικό Κράτος είναι το Κράτος της Πουλτσινέλας, όπου κανένας δεν κυβερνά γιατί απειράριθμοι ανεύθυνοι κυβερνούν, όπου κανένας δε δημιουργεί γιατί οι αναρμόδιοι χορεύουν γύρω από τους μισθούς και τις άργομισθίες, όπου το αύριο είναι σκοτεινό γιατί δεν υπάρχει μιὰ γενική οργανωμένη δραστηριότητα που ν' ακολουθεί εὐθύγραμμο ἕνα πεπατημένο δρόμο. Είναι ἡ χώρα της μόνιμης ἀταξίας, της μόνιμης λογοκρισίας, της μόνιμης κατάστασης πολιορκίας ἀκόμα κι ἂν ψηφίσματα και διατάξεις ἀνακοινώνονται ἐπιβεβαιώνουν, ἐπαναλαμβάνουν, εἰδοποιούν, ἐξασφαλίζουν. Μὰ ὑπάρχει Κράτος; Ὑπάρχουν ἀκόμα γενικοί νόμοι; Ὑπάρχει ἀκόμα μιὰ ἱεραρχία ἐξουσίας πού νὰ καταφέρνει πραγματικά νὰ χαίρει ὑπακοῆς ἀπό τούς ὑποτελεῖς; Ἡ Πουλτσινέλα τρέμει. Ἄκουσε θόρυβο κι ὁ λευκός τρόμος της σταμάτησε τὴν καρδιά, της ἔσπασε τούς τένοντες, της ἀτρόφισε τὸ μυαλό.

*Ἔνα τοπικὸ Σοβιέτ **

Ἡ ΦΙΑΤ ἔγινε μιὰ βορειοαμερικάνικη ἀποικία, όπου οἱ χρηστοὶ σκαπανεῖς τοῦ Οὐίλσον ἐπίμονα κι ὑπομονετικά δουλεύουν γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν πρῶτο Ἰταλικὸ κοινωρικὸ πυρήνα της Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ὁ καπιταλιστὴς Ἀνιέλι εἶναι πεπεισμένος συνήγορος της αἰώνιας εἰρήνης. Πειπεισμένος και πρόθυμος. Μιὰ μεγάλη ἰδέα κυρίευσε τὴ συνειδησή του. Μπορεῖ ἕνας δραστήριος ἄνθρωπος, ἕνας ἄνθρωπος πού πραγματοποιεῖ αὐτὸ πού θέλει, ἕνας ποιητὴς, ἕνας δημιουργὸς τοῦ ἀναστήματος τοῦ Τζιοβάνι Ἀνιέλι ν' ἀφήσει τίς μεγάλες ἰδέες νὰ μουχλιάσουν στὶς σοφίτες της συνειδησης; Ἡ συνειδηση τοῦ Τζιοβάνι Ἀνιέλι εἶναι ἕνας γρανίτινος ἀγκόλιθος χωρὶς συμφέροντα και ρωγμές. Πίστη σημαίνει δράση, παγκόσμια ἀντίληψη σημαίνει συγκεκριμέ-

* Ἀνυπόγραφο, «Avanti!», πεδεμοντέζικη, ἔκδοση, 5 Φλεβάρη 1919, στὴ ρομπρῆκα «Sotto la Mole».

νη ιστορική πράξη. 'Ο 'Ανιέλι είναι ένας σύγχρονος άνθρωπος, είναι ένας στρατευμένος δημοκρατικός ιδεολόγος. Θέλει την ελευθερία των λαών την αναγνώριση των βαπτισμένων και κερχωρισμένων με την αυτοδιάθεση μέσω δημοψηφίσματος και συνταγματικής βουλής εθνικότητων.

Θέλει συγκεκριμένα, κι επομένως, σάν πιστός στρατιώτης του ιδανικού, υποκινεί στη σφαίρα δράσης της ατομικής του θέλησης τις αναγκαίες και ικανές συνθήκες για να πραγματοποιηθεί το αληθινό, για να γίνει το ιδανικό αποτελεσματικός ιστορικός θεσμός. Και νά, πώς ή ΦΙΑΤ έγινε οργανικός κοινωνικός πυρήνας της Κοινωνίας των ελευθέρων Έθνών.

Για να είναι ελεύθερα τὰ ἔθνη, πρέπει τὰ άτομα νά «πειθαρχοῦν» στήν ελευθερία τοῦ ἔθνους. Τὰ άτομα, πού λόγω ἐπαγγελματικοῦ καθήκοντος και γιά πρακτικούς λόγους ὑπαρξης συχναζοῦν στή ΦΙΑΤ, μποροῦν νά ἔχουν ἀντίθετα συμφέροντα και ἰδανικά μέ τήν Ἐνωση τῶν ελευθέρων Ἐθνῶν. Εἶναι ἀναγκαῖο, λοιπόν, νά ὑποβληθοῦν σέ αὐστηρό ἐλεγχο και ἀποστείρωση και νά προληφθεῖ κάθε πράξη τους πού ἐμποδίζει τήν πραγματοποίηση τῆς ἰδέας. Ἡ ΦΙΑΤ, ἀρχικός πυρήνας τῆς μελλοντικῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, μεταμορφώνεται σ' ἕνα κυριαρχικό Κράτος, πού ἔχει τὸ μονάρχη του, τὸ ἐκτελεστικό ὑπουργεῖο του και τὰ ὄργανα τακτικῆς κρατικῆς διοίκησης, τὰ κοινῶς λεγόμενα: ἀστυνομία. Νά, λοιπόν, ἡ ἱστορική και ὀρθολογική ἐρμηνεία τῶν «περιστριῶν» πού προστατεύουν τήν ἐσωτερική τάξη τῆς ΦΙΑΤ («περιστέρια», εὐγενῆς γλωσσική ἐπινόηση στήν ὁποία ἀνακατεῦνται ἡ πραγματικότητα και τὸ ἰδανικό, ἡ εἰρήνη κι ἡ τάξη, ἡ καλῶς ἐννοούμενη ελευθερία και ἡ ἐξουσία. Τὸ ὅτι ἔχει διαλεχτεῖ τὸ περιστέρι σάν διακριτικό τῆς ἐσωτερικῆς ἀστυνομίας στή ΦΙΑΤ εἶναι ἐνδειξη τῆς σύγχρονης εὐφυίας — τύπου Οὐίλσον — τοῦ ἰπότη 'Ανιέλι). Τὰ «περιστέρια» ταυτίστηκαν γρήγορα μέ τὴ διαλεχτική πού σ' αὐτὴ στοχεύει ἡ Κοινωνία τὴν ὁποία πρόκειται νά ἀνακηρύξουν και νά κάνουν νά γεννηθεῖ. Καταλαβαίνουν ὅτι ἡ καλύτερη μέθοδος διακυβέρνησης εἶναι νά

προλαμβάνουν κι όχι να καταπιέζουν. Έπομένως προϋποτίθεται γι' αυτούς ότι κάθε πολίτης του νέου ευτυχημένου Κράτους της ΦΙΛΤ είναι ένας κλέφτης και ελέγχουν, ελέγχουν, έρευνούν, σκαλίζουν. Άλλα δέν πρέπει αυτά να μάς προσβάλλουν. Το καθεστώς των ελευθέρων έθνών έχει τις αναπόφευκτες απαιτήσεις του, στις όποιες πρέπει να υποταχτούμε για την ευτυχή πρόοδο της ανθρωπότητας.

Πώς μπορούμε να υποταχτούμε στον πολιτικό έλεγχο; Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ή νέα τάξη του Ούίλσον, άραγε, αν είχε παραχωρηθεί ή ελευθερία προπαγάνδισης και δράσης στους ασύνετους χειρώνακτες που αξιώνουν με αυθάδεια να σκέπτονται διαφορετικά από τον Ούίλσον και τον Άνιέλι. Η Κοινωνία των Έθνών θέλει να εγκαθιδρύσει την αιώνια ειρήνη στο έσωτερικό και στο έξωτερικό. Η ταξική πάλη, ταράσσοντας τις παραγωγικές σχέσεις και τις σχέσεις ανταλλαγής, γεννά στο έσωτερικό άνησυχίες και στο έξωτερικό την αναγκαιότητα πολέμων. Ο καπιταλιστής, για να ικανοποιήσει τα αίτήματα των τεχνιτών, θα έπρεπε να ασκήσει πίεση στην κεντρική κρατική εξουσία για να την σπρώξει να κατακτήσει καινούριες αγορές για την εξαγωγή των προϊόντων και τότε, δώστε χαιρετίσματα στην αιώνια ειρήνη; Είναι αναγκαίος, λοιπόν, ο πολιτικός έλεγχος που έμποδίζει την συσείρωση των έργατων γύρω από μια σοσιαλιστική ιδέα, ή οποία προκαλεί θρασείες ανάγκες και υποδαυλίζει θρασεία αίτήματα και θρασύτατη θρασύτητα, υπαγορεύει τα κατάλληλα κι αποτελεσματικά μέσα για να υποχρεωθούν οι καπιταλιστές να ικανοποιήσουν τα θρασεία αίτήματα. Νά, λοιπόν, ή ορθολογική και ιστορική έρμηγνεία της δημιουργίας — στο ευτυχημένο κυρίαρχο Κράτος της ΦΙΛΤ — ενός σώματος πολιτικών επιτηρητών, που να «προλαμβάνει» τους έργατες από το να κάνουν προπαγάνδα για το «Λαντι!» και για την ιδέα των προλεταριακών Σοβιέτ.

Έτσι, ή ΦΙΛΤ γίνεται βασικός και οργανικός πυρήνας της Κοινωνίας των Έθνών, προσοχή: όχι των Κρατών. Το συγκεντρωτικό πολιτικά Κράτος στο Κοινοβούλιο είναι

μικροαστική πολιτική μορφή. Τὸ καπιταλιστικὸ Κράτος εἶναι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ταξικὸ Κράτος ἐξαιρετικὰ κοσμοπολίτικο ὅπως καὶ ὁ καπιταλισμὸς. Τὰ ἱκανὰ καὶ ἱστορικὰ ὄργανα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν εἶναι τὰ βιομηχανικὰ συγκροτήματα ἢ Σοβιέτ τῶν καπιταλιστῶν. Στὴν Ἰταλία γεννήθηκε τὸ πρῶτο Σοβιέτ τῶν καπιταλιστῶν, ἡ ΦΙΑΤ τὸν Τζιοβάνι Ἀνιέλι, μικρὸ τοπικὸ Κράτος μὲ δική του ἀστυνομία, μ' ἓνα δικό του δικαστικὸ προληπτικὸ ὄργανο, μ' ἓνα δικό του «γενικὸ» νόμο, πού θὰ πρέπει νὰ ἐγκαθιδρύσει ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, δηλαδή ἡ σαφῆς δικτατορία τοῦ καπιταλισμοῦ πού καταργεῖ τὴν ταξικὴ πάλη μὲ τὴ λευκὴ τρομοκρατία, γιὰ ν' ἀποφύγει τὴ γέννηση τῶν Σοβιέτ τῶν προλετάρων πού αὐτοὶ καταργοῦν τὶς τάξεις μὲ τὴν κόκκινη τρομοκρατία. Ἡ ἱστορικὴ διαλεκτικὴ συνεχίσει ν' ἀναπτύσσεται, ἐνοποιώντας τὰ ἀντίθετα. Φτάσαμε στὸ Σοβιέτ. Ἡ παραπάνω ἀνάπτυξη θὰ πεῖ κοινὰ ἱστορικὴ δύναμη θὰ δώσει μόνιμα ἐπίθετο στὸ οὐσιαστικὸ: καπιταλιστικὸ ἢ προλεταριακὸ;

*Κράτος καὶ κυριαρχία **

Στὸ ἄρθρο του «Γιατί εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος τῆς τάξης»

* Τὸ ἄρθρο αὐτὸ δημοσιεύτηκε στὴν δεκαπενθήμερη ἐπιθεώρηση «Energie Nove», 1-28 Φλεβάρη 1919, σειρά 1, ἀρ. 7-8, πού διευθύνεται ἀπὸ τὸν Πιέρο Γκομπέτι, μὲ τὴν ὑπογραφή Ἀντόνιο Γκράτσι καὶ μὲ τὴν ἀκόλουθη σημείωση τοῦ διευθυντῆ τῆς ἐπιθεώρησης: «Γιὰ νὰ ἐκπληρώσουμε τὴν ὑπόσχεση πού ἔχουμε δώσει στοὺς ἀναγνώστες μας δημοσιεύουμε αὐτὲς τὶς γραμμὲς τοῦ φίλου Γκράτσι, σημειώνοντας ὅτι γιὰ λόγους ὑγείας αὐτὸς δὲν μποροῦσε τώρα νὰ ἐπεξεργαστεῖ αὐτὸ τὸ κείμενο, πού τὸ ἔγραψε διαστρικά ἀμέσως μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Τζουλιάνο. Προσεχῶς, θὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτὸ τὸ θέμα μὲ ἓναν ὀλόκληρο ἀριθμὸν κειμένων καὶ τότε θὰ πάρουμε κι ἐμεῖς θέση πᾶνω στὸ ζήτημα τοῦ σοσιαλισμοῦ». Ἡ πολεμικὴ πᾶνω στὸ σοσιαλισμὸ πού μπήκε ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Μπαλ-

ὁ καθηγητὴς Μπαλμπίνο Τζουλιάνο* θέτει ἓνα ζήτημα εἰλικρίνειας καὶ πολιτικῆς τιμότητος σὲ δλους ἐκείνους ποὺ «πιστεύουν» ἀκόμη στὸ σοσιαλισμὸ, στὴν πάλη τῶν τάξεων, στὸν οἰκονομικὸ νετερμνισμὸ καὶ σὲ παρόμοιες μεταφυσικὲς ὀλιστικὲς ματαιότητες. Ὁ καθηγητὴς Μπαλμπίνο Τζουλιάνο εἶχε «πιστέψει» κι αὐτὸ μὴν ἐποχὴ σὲ «ὄλα αὐτὰ τὰ πράγματα». Σήμερα δὲν τὰ «πιστεύει» πιά. Τὴν πίστη του καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του τίς ἔχει ἀφιερῶσει σὲ ἰδέες καὶ ἐννοεῖς πὶδ ὕψηλές καὶ πὶδ ζωντανές. Αὐτὸς ξαναγύρισε στὸν Μασσίνι καὶ πείστηκε ὅτι τὸ κοινωνικὸ ζήτημα εἶναι οὐσιαστικὰ ἠθικὸ ζήτημα, ζήτημα καλλιέργειας καὶ πνευματικῆς ἐκπαίδευσης γενικότερα. Ἔτσι γκρέμισε ἀπὸ τὸ θρόνο

μπίνο Τζουλιάνο (ἔλεπε τὴν παρακάτω σημείωση) θὰ συνεχιστεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Τζουλιάνο καὶ ἀπὸ τὸν Ἄντζελο Τάσκα στὶς στήλες τοῦ γκομπετιανοῦ περιοδικοῦ στὴν πρώτη σειρὰ (ἀρ. 7-8 καὶ 9), καὶ ἀπὸ τὸν Πιέρο Γκομπέτι (La nostra fede, ἀρ. 1), ἀπὸ τὸν Ντέ Ρουτζέρο, τὸν Φορμεντίνι, τὸν Κρότσε, τὸν Ἐϊνδούντι, ἀπὸ τὸν Ροντόλφο Μοντόλφο, τὸν Λόρια καὶ ἄλλους, στὴν δευτέρη σειρὰ (5 Μάη 1919 - 12 Φλεβάρη 1920).

* Τὸ κείμενο τοῦ Μπαλμπίνο Τζουλιάνο (πρῶτη σειρὰ ἀρ. 3), ἑνὸς συντηρητικοῦ φιλελεύθερου, ποὺ κατόπιν θὰ περάσει στὶς γραμμὲς τοῦ φασισμού, ἦταν γραμμένο μὲ τρόπο αὐτοβιογραφικὸ. Ὁ συγγραφέας ἔλεγε ὅτι ἦταν σοσιαλιστὴς «Σὲ καλύτερους καιροὺς, ὅταν ὁ σοσιαλισμὸς ἦταν μονάχα μιὰ πίστη, ζωντανὴ καὶ συγκεκριμένη καὶ δὲν ἦταν ἀκόμη ἓνας δρόμος γιὰ νὰ φθάσουμε». Ὁ Τζουλιάνο ὑποστήριξε λοιπὸν ὅτι ἐκείνη τὴ στιγμή «Ἡ καλύτερη μεταρρύθμιση ποὺ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἦταν καὶ εἶναι ἐκείνη τοῦ νὰ καταστραφεῖ ἡ θρησκεία ποὺ κυριαρχοῦσε καὶ κυριαρχεῖ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἰταλίας», καὶ ποὺ, γιὰ νὰ εἶναι κάποιος καλὸς ἐπαναστάτης ἦταν ἀναγκαῖο νὰ ὀργανώσῃ: «Πάνω ἀπ' ὄλα κάθε ἓνας τῆ συνείδησή του». Τὸ ἀρθρο τοῦ Τζουλιάνο, ἐκεῖνο τοῦ Γκράμισι, ἡ ἐπόμενη συνέχεια τοῦ Τζουλιάνο, ἡ παρέμβαση τοῦ Τάσκα (Γιατὶ εἶναι σοσιαλιστικὴ) καὶ ἐκεῖνο τοῦ Φορμεντίνι (Τὸ Κράτος καὶ ὁ Σοσιαλισμὸς) ἔχουν ξαναδημοσιευτεῖ στὸ «Le riviste di Piero Gobetti» μὲ ἐπιμέλειαν τῶν Λ. Μπάσσο, καὶ Λ. Ἀντερλίνι, Μιλάνο 1961, σελ. 27-55.

του τὸ «Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο» καὶ ξανάβαλε στὸ εἰκο-
νοστάσι του «Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἄνθρώπου».

Ἄλλὰ ὁ Μπαλμπίνο Τζουλιάνο εἶναι οὐσιαστικά ἕνας
δάσκαλος. Κατὰ συνέπεια θέλει ἡ ἀτομικὴ του πείρα νὰ μὴν
πάει χαμένη. Καὶ νὰ πού ἡ ἀτομικὴ πείρα τοῦ Μπαλμπίνο
Τζουλιάνο γίνεται θεωρητικὰ «σύνολο συγκεκριμένο» δη-
μιουργεῖ ἕναν κανόνα πραχτικῆς δράσης, (εἶναι τὰ νὰ λέει) :
Ἔ νεοί, πού, ἐξαιτίας τῆς πνευματικῆς νωθρότητος ἢ τῆς
δικολαβίστικης σοφιστικῆς, «πιστεύετε» ἀκόμη στὸ σοσιαλι-
σμό, ἀλλάξτε γνώμη, κι ἀφιερῶστε τὴν πνευματικὴ σας δρα-
στηριότητα στὸν ἐσωτερικὸ καθαρμὸ καὶ στὴ μελέτη τῶν
συγκεκριμένων προβλημάτων!

Πιστεύω ὅτι ὁ Μπαλμπίνο Τζουλιάνο εἶχε «πιστέψει»
στὸ σοσιαλισμὸ, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ
σοσιαλιστής. Ἡ πνευματικὴ ἱστορία (ἢ μᾶλλον τὸ πνευμα-
τικὸ χρονικὸ) τοῦ Μπαλμπίνο Τζουλιάνο, ὅπως καὶ τοῦ
Γκαετάνο Σαλδέμινι: καθὼς καὶ ὄλων τῶν διανοουμένων
πού ἔχουν «πιστέψει» στὸ σοσιαλισμὸ, εἶναι λοιπὸν κι αὐτὴ
μιά στιγμή τῆς ἱστορίας τῆς σύγχρονης καπιταλιστικῆς
κοινωνίας: Εἶναι ἡ πονεμένη ἱστορία τῆς μικροαστικῆς τά-
ξης, δηλαδὴ αὐτῆς τῆς μεσαίας τάξης πού στὴν Ἀγγλία
καὶ στὴ Γαλλία ἔφτασε μέχρι τὴν ἐξουσία τοῦ Κράτους, ἀλ-
λὰ πού στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Ρωσία δὲν μπόρεσε νὰ ἐκπλη-
ρῶσει καμιά καθορισμένη ἀποστολὴ καὶ ὑπῆρξε ἐπαναστα-
τικὴ μονάχα μέχρις ὅτου ἡ τάξη τῶν ἐργαζομένων, ἡ ἀδύ-
ναμη καὶ διαλυμένη, διατύπωσε τὴ θεωρία γιὰ τὴ διαλε-
χτικὴ τῆς ξεχωριστῆς λειτουργίας της, πράγμα πού γιὰ
τοὺς διανοούμενους στάθηκε ἕνα ἐξωτερικὸ στοιχεῖο γιὰ νὰ
δημιουργήσουν ἰδεολογικοὺς μύθους. Αὐτὴ λοιπὸν κλήθηκε
«εἰς τάξιν» μόλις ἡ τάξη τῶν ἐργαζομένων, ἀφοῦ ἀπόκτησε
κοινωνικὴ ἐνότητα καὶ ἀφοῦ ἔγινε μιά δύναμη, ἄρχισε νὰ
πραγματοποιεῖ μὲ δικές της μεθόδους καὶ τρόπους τὸ δικό
της ξεχωριστὸ γίγνεσθαι, καταστρέφοντας κάθε προκαθο-
ρισμένο διανοητικὸ σχῆμα πού εἶχαν κατασκευάσει οἱ ἀλο-
γώμηγες τῆς μικροαστικῆς τάξης.

Ὁ σοσιαλισμός ἦταν γιὰ τὸν Μπαλμπίνο Τζουλιάνο μιά πράξη πίστεως σ' ἓνα φυσικό νόμο πού ξεπερνᾶ τὸ πνεῦμα. Ὁ σοσιαλισμός του δὲν ἦταν κατὰ συνέπεια μιά πράξη ζωῆς, ἀλλὰ μιά καθαρὴ συναισθηματικὴ ἀντανάκλαση, δηλαδή κάτι μυστικιστικὸ καὶ ὄχι μιά πραχτικὴ. Αὐτὸς δὲν ἔχει ξεπεράσει κριτικὰ αὐτὴ τὴ στιγμή τοῦ πνεύματός του οὔτε καὶ τώρα ἀκόμη. Συνέβη λοιπὸν σαυτὸν μιά ἀπλὴ μετατόπιση, μιά ἀντικατάσταση ἐμπειρικοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ ἡ ἀνωριμότητά του δὲν μεταβλήθηκε σὲ ὠριμότητα, παρόλη τὴ χρῆση καὶ τὴν κατάχρηση τῆς ἰδεαλιστικῆς φρασεολογίας.

Ὁ οἰκονομικὸς ντετερμινισμὸς πέρα ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ θεμελίωση τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς δράσης τῆς τάξης τῶν ἐργαζομένων, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἱστορικὴ αὐτοσυνείδηση τῆς ἐργαζόμενης τάξης, κανόνας δράσης, ἠθικὸ χρέος. Ἡ θεωρία τῆς πάλης τῶν τάξεων θὰ εἶναι λιγότερο ζωτικὴ καὶ λιγότερο ὑψηλὴ ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Μαρσίνι, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ τελευταία ἀποτελεῖ μιά ἀφηρημένη καὶ καθαρὰ διανοητικὴ ἐκτίμηση: Ἱστορικά καὶ συγκεκριμένα ἡ θεωρία τῆς πάλης τῶν τάξεων εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ θεωρία τοῦ Μαρσίνι στὸν ἴδιο βαθμὸ πού ἡ κριτικὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ συναίσθημα, στὸν ἴδιο βαθμὸ πού ἡ κριτικὴ θέληση εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν παιδικὴ αὐθαιρέσια καὶ στὸν ἴδιο βαθμὸ πού ἡ ἀναγκαιότητα δταν συνειδητοποιηθεῖ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν κενὴ ἀνθρωπιστικὴ φρασεολογία πού ἔχει τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἀρκεῖ νὰ προτείνει ἓναν ὑπέροχο στόχο γιὰ νὰ εἶναι καὶ ἡ ἴδια ἠθικὴ καὶ ὑπέροχη.

Ὁ Μπαλμπίνο Τζουλιάνο εἶναι ἓνας ἄνθρωπος πού σκέφτεται ἀφηρημένα καὶ ὄχι ἓνας ρεαλιστής, εἶναι ἓνας καθολικὸς κι ὄχι ἓνας ἰδεαλιστής.

Αὐτὸς ἐνῶ συμβουλεύει τὰ παιδιά νὰ μελετοῦν τὰ «συγκεκριμένα» προβλήματα, ταυτόχρονα ὑποστηρίζει ὅτι τὸ κοινωνικὸ ζήτημα εἶναι ζήτημα ἠθικῆς, εἶναι ζήτημα πνευματικῆς ἐκπαίδευσης.

Ἄλλὰ τὰ «συγκεκριμένα προβλήματα» γιὰ τὰ ὁποῖα μι-

λάει είναι απλούστατα προβλήματα εμπειρικής πολιτικής. Τò συγκεκριμένο γι' αυτόν δέν είναι τίποτα άλλο παρά ó εμπειρικός περιορισμός σέ χρόνο και χώρο δηλαδή καθαρός ύλιστικός τεχνικισμός, πού στήν τέχνη θά μπορούσε νά μάς ξαναφέρει στά λογοτεχνικά είδη και στήν αίσθηση του περιεχομένου.

Συγκεκριμένο είναι ή οργανικότητα και ή οργανικότητα τών κοινωνικών προβλημάτων βρίσκεται στήν πολιτική πού είναι ή δημιουργική πράξη του πραχτικού πνεύματος. Η άτομική «γνώση» και «θέληση» πρέπει νά ύλοποιούνται σέ «έξουσία», εάν βέβαια έχουν ένα συγκεκριμένο σκοπό και εάν είναι «τίμες» και «ελικρινείς».

Τò συγκεκριμένο πρόβλημα δέν μπορεί νά λυθεί παρά μονάχα στά πλαίσια του κράτους, και κατά συνέπεια δέν μπορεί νά «γίνει συγκεκριμένο» χωρίς μιά γενική σύλληψη τής ουσίας και τών όρων του κράτους. Και άφού τò κράτος είναι μιά κυριαρχία οργανωμένη σέ έξουσία, τò πρόβλημα δέν μπορεί νά γίνει συγκεκριμένο χωρίς μιά γενική σύλληψη τής έννοιας τής κυριαρχίας και χωρίς μιά προσαρμογή τής ξεχωριστής άτομικής ενέργειας στήν καθολική πράξη πού εκδηλώνεται διά μέσου τής κυριαρχίας και εκφράζεται σέ όλόκληρο τò σύνθετο μηχανισμό τής κρατικής διοίκησης.

Ό Τζουλιάνο δέν είναι ένας ιδεαλιστής. Είναι ένας θετικιστής αλλά άγγλικά, μέ ένα πασάλειμμα ιδεαλιστικής φρασεολογίας. Τò κοινωνικό ζήτημα τò βλέπει —σάν καλός πουριτανός— σάν ήθικό ζήτημα, σάν ζήτημα έσωτερικής κάθαρσης, όπου πρέπει νά φτάσουμε διαμέσου τής καλλιέργειας και τής άτομικής εκπαίδευσης. Έτσι, τò κοινωνικό ζήτημα δέν είναι πιά ένα ιστορικό πρόβλημα, δηλαδή μιά άναγκαία στιγμή τής προοδευτικής ανάπτυξης τής ανθρώπινης κοινωνίας, στιγμή πού πρέπει νά ξεπεραστεί ιστορικά, ούσιαστικοποιώντας μέ ύλική και πνευματική δύναμη τήν εργαζόμενη τάξη, πού θά θεμελιώσει τò οικοδόμημα τής κυριαρχίας και του κράτους πάνω στήν πράξη τής παραγω-

γής αγαθῶν μέσα στην ὁποία πράξη θά φτάσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σέ μιὰ πνευματική εὐγένεια, καί ἀντικαθιστώντας μ' αὐτή τήν πράξη τήν ἐμπειρία τῆς δημοκρατικῆς «πλειοψηφίας» πού ὀργανώνεται μέ τή βία καί τήν ἀπατηλή δημομαγωγία, ἀλλά γίνεται καί πάλι τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνονται οἱ καθολικοὶ ἢ ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνονται οἱ ἐπίγονοι τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ διαφωτισμοῦ, πού φωλιάζουν στὰ διάφορα λαϊκὰ Πανεπιστήμια. Γιὰ ἕναν ἰδεαλιστή, ἂν τὸ θάλεις ἔτσι, τὸ πρόβλημα εἶναι ἕνας θεριπαλισμὸς χωρὶς περιεχόμενο καί «πολιτικά» ἀναποτελεσματικός. Πρόκειται γιὰ ἕνα γελοῖο μασκάρωμα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Εἶναι μιὰ πολὺ κακὴ πράξη. Εἶναι ἕνα ξεχειλίσιμα τῆς κοινωνικῆς διαφθορᾶς καί τοῦ ἀτομικοῦ σκεπτικισμοῦ. Πρόκειται τέλος γιὰ τὸ σταμάτημα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς γιὰ τὸ χατήρι ἑνὸς ἀσκητισμοῦ, πού τὰ κοινῶδια του τ' ἀντικαθιστοῦνε οἱ βιβλιοθήκες καί τὸ τελετουργικό του οἱ ρητορικοὶ διαξιφισμοὶ καί οἱ πολεμικὲς στίς ψευτοεπιθεωρήσεις.

Ἐὰν ὁ Τζουλιάνο δὲν εἶχε «πιστέψει» ἀπλῶς στὸ σοσιαλισμὸ, ἀλλὰ εἶχε γίνει σοσιαλιστὴς, ἂν ἀπὸ τὴν ἀνώριμη διανοητικὴ κατάσταση εἶχε περάσει στὴν ὠριμότητα μέσα στὴ δημιουργικὴ πράξη τῆς θεωρητικῆς συνειδητοποίησης καί τοῦ πραχτικοῦ κανόνα, τότε θά εἶχε προτείνει διαφορετικὰ συγκεκριμένα προβλήματα γιὰ μελέτη καί λύση - δράση.

Ἐπειδὴ ἀκόμα καί ἡ διδασκαλία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου ἔχει κι αὐτὴ τὰ δικά της συγκεκριμένα ἐκπαιδευτικὰ καί πνευματικὰ προβλήματα. Ἐπειδὴ καί οἱ διανοούμενοι τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔχουν ἄμεσα καθήκοντα, ὅταν μεταφέρουν στὴν πραχτικὴ τὴ φιλοσοφικὴ μελέτη. Μ' αὐτὰ τὰ καθήκοντα ὁ Τζουλιάνο δὲν ἔχει συμμορφωθεῖ καί τὴν ἀπουσία προσήλωσης του στὸ καθήκον δικαιολογεῖ τώρα μέ τὴ χρεωκοπία τῆς θεωρίας.

Ἡ θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου ἀποτελεῖ τὴν κριτικὴ ὀργάνωση τῆς γνώσης πού ἀφορᾷ τίς ἱστορικὲς ἀναγκαϊό-

τητες και που υλοποιουν με τη σειρά τους τη διαδικασία ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας. Δεν πρόκειται για την επιβεβαίωση ενός φυσικού νόμου που αναπτύσσεται «απόλυτα», ξεπερνώντας κάθε ανθρώπινο πνεύμα. Είναι αυτοσυνείδηση που είναι κίνητρο για δράση και όχι μια φυσική επιστήμη που έχει γι' αποκλειστικό της σκοπό την εκμάθηση της αλήθειας. Εάν η ιστορική «ανάγκαιότητα» διαπερνά την προαίρεση του ατόμου, οριζομένου σαν καθαρού λόγου, σαν έμπειρικό κύτταρο της κοινωνίας, τότε ενυπάρχει μέσα σε κάθε άτομο, συγκεκριμένη στιγμή του παγκόσμιου πνεύματος που πραγματοποιεί το στοιχειακό νόμο της ανάπτυξης του: και κατά συνέπεια «πράξη», συνεχές ξεπέραςμα και συνεχής προσαρμογή του έμπειρικού ατόμου στο παγκόσμιο πνεύμα.

Ο Τζουλιάνο δέ στάθηκε «πιστός» στο παγκόσμιο πνεύμα, αυτός που είχε σε σοσιαλιστής το εκπαιδευτικό καθήκον να προσαρμόζει τους εργάτες και τους αγρότες στις παγκόσμιες ιστορικές αναγκαιότητες, που συγκεκριμενοποιούνται και τελειώνονται στην ιστορική λειτουργία της εργατικής τάξης. Τα συγκεκριμένα προβλήματα θα ήταν τότε γι' αυτόν η εκπαίδευση των ανώριμων πνευμάτων της εργαζόμενης τάξης στη συγκεκριμένη άσκηση της κυριαρχίας της εργασίας και στη θεμελίωση του νέου κράτους που θα ρυθμίζει τη δραστηριότητά του με βάση την παραγωγική πράξη και με βάση το δυναμισμό της δουλειάς, αντικαθιστώντας το καπιταλιστικό κράτος, που είναι εξαρτημένο από την ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής κι ανταλλαγής, που λατρεύει το «χρυσό Μόσχο», τον τερατώδη Μολώχ, που θυσιάζει τη ζωή για να μετακινήσει ατομικά και εθνικά την ατομική ιδιοκτησία.

Σήμερα που ο πόλεμος (άφου έχει καταστρέψει κι έχει κάνει στείρες τις πλουτοπαραγωγικές πηγές), κάνει τους ανθρώπους να φρενιάζουν καθώς βλέπουν μπροστά τους τον κίνδυνο να καταδικαστεί σε θάνατο από αστία, ή μισή ανθρωπότητα, εξαιτίας της φυσιολογικής αδυναμίας να ξαναστηθεί στα πόδια του από τα έρείπια και να αποκτήσει δυ-

νατότητα ζωής τὸ ἀτομικιστικὸ καθεστῶς τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ, —σήμερα λοιπὸν μέσα σὲ ὀλοκληρωτικὴ κοινωνικὴ καταστροφὴ ὅταν τὰ πάντα ἔχουν διαλυθεῖ καὶ κάθε αὐταρχικὴ ἱεραρχία ἔχει ξεθεμελιωθεῖ ἀνεπανόρθωτα— τὸ συγκεκριμένο πρόβλημα εἶναι νὰ βοηθήσει κανεὶς τὴν ἐργατικὴ τάξη νὰ καταλάβει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ νὰ μελετήσει καὶ νὰ ἀναζητήσει τὰ κατάλληλα μέσα ὥστε ἡ μεταβίβαση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας νὰ γίνῃ μὲ τὴ μικρότερη δυνατὴ αἱματοχυσία καὶ τὸ νέο κομμουνιστικὸ κράτος νὰ πραγματοποιηθεῖ πλατιά ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομη περίοδο ἐπαναστατικῆς τρομοκρατίας.

Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο πράγμα διαφεύγει ἀπὸ τοὺς θεοφώτιστους διανοητὲς τοῦ ἀφηρημένου λόγου. Αὐτοὶ οἱ θαθεῖς μελετητὲς τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων θεωροῦν τὸν μπολσεβικισμὸ καθαρά «ρωσικὸ» φαινόμενο καὶ σκοτώνουν τὸν ἄνθρωπο γιὰ χάρη τῆς ἰδέας, σκοτώνουν τὸ κράτος γιὰ χάρη τοῦ «προβλήματος» καὶ τῆς «τάξης» μέσα στὴ διαδικασία ἐκχυδαῖσμοῦ τῆς ἱστορικῆς συνείδησης καὶ μπορεῖ νὰ καταλήξουν νὰ ταυτιστοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους πού ἐκπροσωποῦν τὴν ἀσφάλεια. (Στὸ περασμένο τεῦχος τῆς ἡ ἐπιθεώρησης «Ἐνεργίαι Νουόβε» δημοσίεψε ἕνα ἄρθρο τοῦ Π. Μπαλάριο γιὰ τὸν μπολσεβικισμὸ *). Ἐκεῖ, ἕνας ἐπίσημος Ἰταλὸς πού γύρισε ἀπὸ τὴ Μόσχα, ἀφηγεῖται ὅτι τὰ Σοβιέτ τῆς Μόσχας σὲ κάθε συνέλευσή τους ζητοῦν νὰ τοὺς μεταφερθοῦν οἱ κρίσεις καὶ οἱ ἐντυπώσεις τῶν λατίνων καὶ τῶν ἀγγλοσαξόνων γιὰ τὸν μπολσεβικισμὸ καὶ τὰ Σοβιέτ. Ὁ Ἰταλὸς αὐτὸς ἐπίσημα ἔνιωσε ντροπὴ μπροστὰ στὰ χαρούμενα ἀστεία πού τοῦ κάναν οἱ ἀναπρόσωποι τῶν ἐργατῶν γιὰ τίς ἠλιθιότητες πού γράφονται στὰ εὐρωπαϊκὰ χρονογραφήματα ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητά τους. Ἐνιωσε ντροπὴ καὶ ἐξευτελισμὸ, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος ἔφερε στὴ Ρωσία μιὰ τάξη πραγμάτων πού συμπίπτει μὲ τὴ συνείδηση καὶ τὴ θέληση ὀλοκληρῆς τῆς ρω-

* Π. Μπαλάριο: «Σοσιαλισμὸς καὶ μπολσεβικισμὸς».

σικτής κοινωνίας και πού μέσα σ' ένα χρόνο αναπτύσσεται για ένα ολόκληρο αιώνα, καθώς εξαρτάται μονάχα από την καλή θέληση των ανθρώπων, ενώ στις χώρες μας ο πόλεμος δεν κατάφερε παρά να πολλαπλασιάσει τον κιόλας πολύ μεγάλο αριθμό των ήλιθίων πού μπερδεύουν τη ζωή και τη σκέψη με την τέχνη νά κάνουν πιθηκίσσιους μορφασμούς).

*‘Ο Λενινισμός κι ο Μαρξισμός του Ροντόλφο Μοντόλφο **

Λένε ότι ένας γερμανός καθηγητής των μέσων σχολών, επειδή παραδόξως κατάφερε να έρωτευτεί, συνδύαζε κάπως έτσι την παιδαγωγική με την τρυφερότητα: — Μ' αγαπās, χρυσούλι μου; — Ναι. — Όχι, στην απάντηση πρέπει να επαναλαμβάνεται ή ερώτηση, δηλαδή: Ναι, σ' αγαπώ, ποντικάκι μου!

‘Ο Ροντόλφο Μοντόλφο είναι σάν κι αυτόν τον καθηγητή. ‘Η αγάπη του για την επανάσταση είναι γραμματική αγάπη. Κάνει ερωτήσεις και δεν το άρέσουν οι απαντήσεις. Ρωτά: Μάρξ; Το άπαντιέται: Λένιν. Αυτό δεν είναι επιστημονικό, δυστυχία μας, δεν μπορεί να ικανοποιήσει τη φιλολογική αίσθηση του πολυμαθούς και του αρχαιολόγου. Και με μιά από καθέδρας σοβαρότητα πού συγκλονίζει, ο Μοντόλφο κόβει, κόβει, κόβει: μηδέν στη γραμματική, μηδέν στις συγκριτικές επιστήμες, μηδέν στην πρακτική εξέταση του δάσκαλου.

* ‘Υπογραμμένο A.G. στην «Ordine Nuovo», I, αρ. 2, 15 Μάη 1919, με τίτλο «‘Η μάχη των ιδεών», μ' απόρρητο το άρθρο του Ροντόλφο Μοντόλφο, «Λενινισμός και Μαρξισμός», στην «Critica sociale», ‘Απριλίου - Μάης 1919. ‘Η «Ordine Nuovo», «έβδομαδιαία επιθεώρηση σοσιαλιστικής κουλτούρας», ιδρύθηκε την 1η του Μάη του 1919. Κίτω από τον τίτλο υπάρχει ή ένδειξη με χοντρά τυπογραφικά: «υπεύθυνος σύνταξης: Αντόνιο Γκράμισι». Βλέπε: «‘Η ιταλική κουλτούρα του 1900 μέσα από τις επιθεωρήσεις», τόμος 6ος, «Ordine Nuovo» (1919-1920), μ' επιμέλεια του Πάολο Σπριάνο, Τορίνο 1963.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ σοβαρότητα εἶναι γνωστὸ πὼς εἶναι ἐπιφανειακὴ μόνον σοβαρότητα. Εἶναι λογιωτατισμὸς, φιλι-σταϊσμὸς καὶ συχνὰ ἀπόλυτη ἀκατανόησις. Ὁ Μοντόλφο δι-κάζει τὶς προθέσεις καὶ ἀποδίδει στοὺς ρώσους κομμουνιστὰς προθέσεις πού, ἢ δὲν εἶχαν ποτὲ ἢ δὲν ἔχουν καμιὰ πραγ-ματικὴ ἱστορικὴ ἀξία. Τὸ βασικὸ γεγονός τῆς ρώσικης ἐπα-νάστασης εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυση ἑνὸς Κράτους νέου τύπου: τοῦ Κράτους τῶν Συμβουλίων. Σ' αὐτὸ πρέπει ν' ἀπευθυν-θεῖ ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ. "Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι σύμπτωση, κα-θορισμένη ἀπὸ τὴ διεθνή πολιτικὴ ζωὴ πού γιὰ τὴ ρώσικη ἐπανάσταση σημαίνει: οἰκονομικὸς ἀποκλεισμός, πόλεμος σὲ μέτωπα χιλιάδων χιλιομέτρων ἐνάντια στοὺς εἰσβολεῖς, ἐ-σωτερικὸς πόλεμος ἐνάντια στοὺς σαμποτέρ. Μικροπράγματα, κατὰ τὸν Μοντόλφο, πού δὲν τοὺς δίνει κανεὶς σημασία. Λύ-τὸς θέλει γραμματικὴ ἀκρίβεια ἀπὸ ἕνα Κράτος πού εἶναι ἀναγκασιμένο νὰ χρησιμοποιήσει ὅλη του τὴν ἐξουσία καὶ τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐπιβίωσει, γιὰ νὰ συνδέσει τὴν ὑπαρξὴ του μὲ τὴ διεθνή ἐπανάσταση.

Ὁ Μοντόλφο ἐπιστρατεύει ὅλη του τὴν δξύνεια γιὰ νὰ ἀνακαλύψει μιὰ ἀντιμαρξιστικὴ ἔννοια σ' ἕνα διγηγηματάκι τοῦ Μαξιμ Γκόρκι: «Λαμπιόνια». Τὸ διγηγηματάκι δημοσι-εύτηκε στὴν «Ἰσθέστια» τῆς Πετρούπολης (ὁ Μοντόλφο ἀγνοεῖ ἴσως αὐτὴ τὴν λεπτομέρεια), δηλαδὴ στὴν ἐπίση-μη ἔφημερίδα τῆς Κομμούνας τοῦ Βορρά. Ἐπειδὴ εἶναι γο-ητευτικὴ, ἐπειδὴ ἀποδίδει μὲ ἱκανοποιητικὴ σαφήνεια τὴ διαδικασία ἀνάπτυξης τοῦ ρώσικου κομμουνισμοῦ. Ὁ Μοντόλ-φο, πού δὲ δίνει δεκάρα γιὰ τὸ βασικὸ γεγονός τῆς ρώσι-κης ἐπανάστασης, τὸ Κράτος τῶν Σοβιέτ, δὲν κατάλαβε τὸ διγηγηματάκι. Γι' αὐτὸ τὸ κείμενό του δὲν εἶναι ἀκριβές. Μεταφράστηκε ἀπὸ τὰ γερμανικά, ἐνῶ ὁ «Mercure de Fra-nce» εἶχε δημοσιεύσει μιὰ μετάφραση κατευθεῖαν ἀπὸ τὰ ρωσικά. Στὸν «Mercure», οἱ μουζίκιοι τῶν περιχώρων τοῦ Ὄμοχ ἐπιτελοῦν μιὰν ἀληθινὴν πράξη ταξικῆς πάλης: δὲν εἶναι ἕνα χωριὸ πού ἀπαλλοτριώνει ἕνα ἄλλο χωριό, μὰ πρόκειται γιὰ τὴν ἀπαλλοτρίωση τοῦ selo, δηλαδὴ τοῦ ἀ-γροτικοῦ κέντρου ὅπου κατοικεῖ ἡ μπουρζουαζία, οἱ παρα-

λῆδες (ὅπως ὀνομάζει τὴν ἀστική τάξη, ὁ μουζίκος τῆς Σιβηρίας). Στὸν «πύργο», ὅπως θὰ ἔλεγε ἕνας ἀγρότης τῆς νότιας Ἰταλίας. Ὅσο γιὰ τὸ διγηγηματάκι, αὐτὸ περιγράφει πῶς γίνονται οἱ ἐπαφές ἀνάμεσα στὴ σύγχρονη βιομηχανία καὶ τὴν πατριαρχικὴ γεωργία, πῶς δηλαδὴ οἱ μπολσεβίκοι καταφέρνουν νὰ πραγματοποιήσουν, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, τὴν ἐνότητα ἀγροτῶν - ἐργατῶν. Ἄκόμα περιγράφει πῶς, σὲ κομμουνιστικὸ καθεστῶς, ἐπιτυγχάνεται ἡ συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου (ἀναγκαία γιὰ τὴν οἰκονομικὴ πρόοδο), πού — ἐπειδὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ Σοβιέτ, ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἐξουσία καὶ ὄχι ἀπὸ ἰδιῶτες — δείχνει μιὰ δυνατότητα κοινωνικῆς ἀνάπτυξης στὴ ρώσικη ἐπανάσταση πού δὲν τὴν παίρνει καθόλου ὑπόψη τοῦ ὁ Μοντόλφο, ὅπως στὸν σχολαστικὸ γραμματικὸ διαφεύγει πάντα ἡ ψυχὴ τοῦ ποιήματος.

Ὁ Μοντόλφο κατηγοροῦσε τοὺς γερμανοὺς γιὰ σκλαβιά τοῦ πνεύματος. Ἄλιμονο, πόσοι ἀλάνθαστοι πάπες τυραννοῦν τὴν συνείδηση τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ τοὺς στερεοῦν κάθε πηγῆ ἀνθρωπιᾶς.

*Ἡ Κομμουνιστικὴ Διεθνὴς **

Ἡ κομμουνιστικὴ διεθνὴς γεννήθηκε ** καὶ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τίς προλεταριακὲς ἐπαναστάσεις καὶ μὲ τίς προλεταριακὲς ἐπαναστάσεις. Ἦδη, τρία μεγάλα προλεταριακὰ Κράτη: οἱ σοβιετικὲς Δημοκρατίες τῆς Ρωσίας, Οὐκρανίας καὶ Οὐγγαρίας σχηματίζουν τὴν ἱστορικὴ πραγματικὴ τῆς βάση.

Σ' ἕνα γράμμα πρὸς τὸν Σόρτζε τῆς 12 Σεπτέμβρη

* Ἐπογραφή Α.Γ., L' Ordine Nuovo, 24 Μάη, 1919, μὲ τίτλο «Διεθνὴς πολιτικὴ ζωὴ».

** Ἡ κομμουνιστικὴ Διεθνὴς ἢ III Διεθνὴς ἰδρύθηκε στὴ Μόσχα, μὲ τὸ πρῶτο ἰδρυτικὸ τῆς συνέδριο στίς 2 μὲ 6 Μαρτίου 1919. Τὸ ἰταλικὸ σοσιαλιστικὸ Κόμμα προσχώρησε ἀμέσως.

1874, ο Φρειδερίκος Ένγκελς έγραφε σχετικά με την Ι Διεθνή που θρυσκόταν στα πρόθυρα του θλεθρου: «Η Διεθνης κυριάρχησε δέκα χρόνια στην ευρωπαϊκή Ιστορία και μπορεί με περιφάνεια να ανασκοπήσει τὸ έργο της. Αὐτή όμως επέζησε στην απαρχαιωμένη της μορφή. Πιστεύω πως ἡ ἐπόμενη Διεθνης θα είναι, αφού τὰ γραφτὰ του Μάρξ θα έχουν ενεργήσει για μερικά χρόνια, κατευθείαν κομμουνιστική και θα ἀποκαταστήσει τις ἀρχές μας».

Ἡ ΙΙ Διεθνης δὲν ἐπαλήθευσε τὴν προσδοκία του Ένγκελς. Ἀντίθετα, μετὰ τὸν πόλεμο και μετὰ τις θετικές ἐμπειρίες της Ρωσίας, διαγράφηκαν καθαρά τὰ πλαίσια τῆς ἐπαναστατικής Διεθνοῦς, τῆς Διεθνοῦς που θὰ πραγματοποιοῦσε τὸν κομμουνισμό.

Ἡ νέα Διεθνης έχει σὰν βάση τὴν ἀποδοχή αὐτῶν τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, που είναι ἐπεξεργασμένες σύμφωνα με τὸ πρόγραμμα τῆς Ένωσης του Σπάρτακου τῆς Γερμανίας και του Κομμουνιστικοῦ Κόμματος (μπολσεβίκων) τῆς Ρωσίας:

1) Ἡ σημερινή ἐποχή είναι ἐποχή ἀποσύνθεσης και χρεωκοπίας θλόκληρου του παγκόσμιου καπιταλιστικοῦ συστήματος, πράγμα που σημαίνει και τὴ χρεωκοπία του ευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἂν ὁ καπιταλισμός δὲν καταλυθεῖ μαζὶ μ' ἄλους τούς ἀσυμβίβαστους ἀνταγωνισμούς του.

2) Τὸ καθήκον του προλεταριάτου τούτη τὴν ὥρα συνίσταται στην κατάκτηση τῶν ἐξουσιῶν του Κράτους. Αὐτή ἡ κατάκτηση σημαίνει: κατάλυση του κυβερνητικοῦ ἀπαράτ τῆς ἀστικής τάξης και ὀργάνωση ἐνός προλεταριακοῦ κυβερνητικοῦ ἀπαράτ.

3) Αὐτή ἡ νέα προλεταριακή κυβέρνηση είναι ἡ δικτατορία του θιομηχανικοῦ προλεταριάτου και τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν, ἡ ὁποία πρέπει να είναι τὸ ἐργαλεῖο τῆς συστηματικῆς κατάρτησης τῶν ἐκμεταλλευτριῶν τάξεων και τῆς ἀπαλλοτρίωσῆς τους. Ὁ τύπος του προλεταριακοῦ Κράτους δὲν είναι ἡ ψεύτικη ἀστική δημοκρατία, ὑποκριτική μορφή τῆς χρηματιστικῆς ὀλιγαρχικῆς κυριαρχίας, είναι ἡ προλεταριακή δημοκρατία που θὰ πραγματοποιήσει τὴν ἐλευθερία

τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν. Ὁχι ὁ κοινοβουλευτισμός, ἀλλὰ ἡ αὐτοκυβέρνηση τῶν μαζῶν μέσα ἀπὸ τὰ δικά τους ἐκλεγμένα ὄργανα. Ὁχι ἡ γραφειοκρατία καριέρας, ἀλλὰ διοικητικά ὄργανα δημιουργημένα ἀπὸ τίς ἴδιες τίς μάζες, μὲ τὴν πραγματικὴ συμμετοχὴ τῶν μαζῶν στὴ διοίκηση τῆς χώρας καὶ στὸ σοσιαλιστικὸ ἔργο οἰκοδόμησης. Ἡ συγκεκριμένη μορφή τοῦ προλεταριακοῦ Κράτους εἶναι ἡ ἐξουσία τῶν Συμβουλίων ἢ τῶν παρόμοιων ὀργανώσεων.

4) Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ὁ μοχλὸς τῆς ἀμεσης ἀπαλλοτρίωσης τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς κατάρτησης τοῦ δικασιώματος τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας πάνω στὰ μέσα παραγωγῆς, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μετασχηματιστοῦν σὲ ιδιοκτησία ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους. Ἡ κοινωνικοποίηση τῆς μεγάλης βιομηχανίας καὶ τῶν ὀργανωτικῶν τῆς κέντρων, τίς τράπεζες. Ἡ δήμευση τῆς γῆς τῶν γαιοκτημόνων καὶ ἡ κοινωνικοποίηση τῆς καπιταλιστικῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, (ἡ μεταδίδοση τῆς ιδιοκτησίας στὸ προλεταριακὸ Κράτος καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς σοσιαλιστικῆς διοικήσεως μέσω τῆς ἐργατικῆς τάξεως). Τὸ μονοπώλιο τοῦ μεγάλου ἐμπορίου. Ἡ κοινωνικοποίηση τῶν μεγάλων κτιρίων στὶς πόλεις καὶ τῶν πύργων στὴν ὑπαίθρο. Ἡ ἀρχικὴ φάση τῆς ἐργατικῆς διοικήσεως καὶ ἡ συγκέντρωση τῶν οἰκονομικῶν λειτουργιῶν στὰ χέρια τῶν ὀργάνων τῆς προλεταριακῆς δικτατορίας, νὰ τὸ ἔργο τῆς προλεταριακῆς κυβένησης.

5) Προκειμένου νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀμυνα τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ἐναντὶα στοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ ἡ βοήθεια σὲ ἄλλα ἔθνη τμήματα τοῦ ἀγωνιζόμενου προλεταριάτου, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀφοπλιστεῖ ὁλοκληρωτικὰ ἡ ἀστικὴ τάξη καὶ οἱ πράκτορες τῆς καὶ νὰ ἐξοπλιστεῖ ὅλο ἀνεξάρτητα τὸ προλεταριάτο.

6) Ἡ παγκόσμια κατάστασι, ἀπαιτεῖ τούτη τὴν ὥρα τὴ μέγιστη ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου, ὅπως ἀκόμη καὶ τὸν ὁλοκληρωτικὸ ἀποκλεισμὸ τῶν χωρῶν στὶς ὁποῖες ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάστασι εἶναι ἤδη νικηφόρα.

7) Ἡ κύρια μέθοδος ἀγώνα εἶναι ἡ δράση τῶν μαζῶν

τοῦ προλεταριάτου μέχρι τὴν ἀνοιχτὴ σύγκρουση ἐνάντια στὶς ἐξουσίες τοῦ καπιταλιστικοῦ Κράτους. Ὅλο τὸ παγκόσμιο σοσιαλιστικὸ καὶ προλεταριακὸ κίνημα προσανατολίζεται ἀποφασιστικὰ πρὸς τὴν Κομμουνιστικὴ Διεθνή. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἀγρότες αἰσθάνονται ὅλοι, ἔστω καὶ συγκεχυμένα ἢ ἀόριστα, ὅτι οἱ σοβιετικὲς Δημοκρατίες τῆς Ρωσίας, Οὐκρανίας καὶ Οὐγγαρίας εἶναι τὰ κύτταρα μιᾶς νέας κοινωνίας πού κάνει πραγματικότητα ὅλους τοὺς πόθους καὶ τὶς ἐλπίδες τῶν καταπιεσμένων τοῦ κόσμου. Ἡ ἰδέα τῆς ὑπεράσπισης τῶν προλεταριακῶν ἐπαναστάσεων ἀπὸ τὶς ἐφόδους τοῦ παγκόσμιου καπιταλισμοῦ πρέπει νὰ συντείνει στὸ νὰ ὑποκινήσει τὰ ἐπαναστατικὰ μεγαλειώδη κινήματα τῶν μαζῶν. Σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ προετοιμάσουμε ἀπὸ κοινῶν μὴ ἐνεργητικὴ καὶ ταυτόχρονη δράση τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας πού νὰ ἐπιβάλλει τὸ σταμάτημα κάθε ἐπίθεσης ἐνάντια στὴ δημοκρατία τῶν Σοβιέτ. Ἡ νίκη τοῦ δυτικοῦ καπιταλισμοῦ ἐνάντια στὸ ρώσικο προλεταριάτο θὰ σήμαινε μὴ Εὐρώπη ριγμένη γιὰ μὴ εἰκοσαετία στὴν ἀγκαλιὰ τῆς πιὸ ἀγρίας καὶ ἀνήλεθς ἀντίδρασης. Καμὰ θυσία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερη μπροστὰ στὸ νὰ καταφέρουμε νὰ ἐμποδίσουμε νὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο, μπροστὰ στὸ νὰ καταφέρουμε νὰ δυναμώσουμε τὴν κομμουνιστικὴ Διεθνή, πού εἶναι ἡ μόνη πού θὰ δώσει στὸν κόσμον τὴν εἰρήνην στὴ δουλειὰ καὶ στὴ δικαιοσύνη.

*Ὁ Ἐϊνάουντι ἢ περὶ τῆς φιλελεύθερης οὐτοπίας **

Στὴ «Nuova Rivista Storica», ὁ Οὐμπέρτο Ρίτσι πρότεινε νὰ συλλεχθοῦν σὲ τόμον τ' ἀναρίθμητα ἄρθρα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητὴς Ἐϊνάουντι⁸¹ — στὴ διάρκεια μιᾶς εἰκοσαετίας — ἐκπαίδευσε τὸν Ἰταλικὸ λαό, ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Stampa» καὶ τῆς «Corriere della Sera», πάνω στὰ προβλή-

* Ἰστογραφὴ A.G., «Avanti!», πεδαιμονέζικη ἐκδοσις, 25 Μῆν 1919.

ματα της εθνικής οικονομικής μας ζωής. Συμφωνούμε με την πρόταση του Ρίτσι * και την συμπληρώνουμε: η ήγερση του Κόμμιατος να συντάξει μια σύνοψη του τόμου και να τη διαδώσει. Θα είναι μια αποτελεσματική συνεισφορά στην κομμουνιστική προπαγάνδα, μια απόδειξη πρώτου βαθμού της φιλελεύθερης ούτοπιας.

Ο Έϊνάουντι θα μείνει στην οικονομική ιστορία σαν ένας από τους συγγραφείς που κατ'έξοχήν δούλεψαν για να χτίσουν στην άμμο. Σοβαρός σαν ένα παιδάκι που του άρσει να παίζει, ύφανε ένα ατέλειωτο πανί της Πηνελόπης, που η ωμή πραγματικότητα καθημερινά του κατέστρεφε. Σταθερός και άτρίμητος, συνέχιζε πάντα να επεκτείνει τα μετρημένα, συνετά, ύπομονετικά άρθρα του για να εξηγήσει, για να ξεκαθαρίσει, για να παρακινήσει την διευθύνουσα τάξη της Ιταλίας, τους Ιταλούς καπιταλιστές, βιομηχάνους και αγροτικούς, ν'ακολουθήσουν τα πραγματικά τους συμφέροντα. Παράξενο κι εκπληκτικό θαύμα: οι καπιταλιστές δέ θέλησαν ποτέ να μάθουν για τα πραγματικά συμφέροντα, συνέχισαν τὸ λασπώδες κι ακανθώδες παραστράτι τους, ἀντί σταθερά [να κρατηθούν στο δρόμο] δάσκαλο της ολοκληρωτικά εφαρμοσμένης ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Καί τὰ κείμενα τοῦ Έϊνάουντι γίνονται μιά αἰώνια λυπηρή ἀναπόληση, ἕνας πνιχτός στεναγμός που σπαράζει τὰ σπλάχνα: "Αχ! ἂν εἶχαν κάνει αὐτό, ἄχ! ἂν τὸ Κοινοβούλιο..., ἄχ! ἂν οἱ βιομήχανοι... "Αχ!, ἂν οἱ ἐργάτες..., ἄχ! ἂν οἱ ἀγρότες..., ἄχ! ἂν τὸ σχολεῖο..., ἄχ! ἂν οἱ ἐφημερίδες.... "Αχ! ἂν οἱ νέοι.... Ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια εἶναι ἡ ἴδια ἐλεγεία που ἤχει καὶ ξαναῆχει ἀπὸ τὴς Ἀλπεις μέχρι τὸ Λιλιμπέρ: οἱ ἄνθρωποι δὲν ἄλλαξαν, ἡ οικονομικὴ ζωὴ δὲ μετατόπισε τὸν ἄξονά της, παρὰ ἀνεπαίσθητα, ἡ διαφθορά, ἡ μηχανορραφία, ἡ δημαγωγικὴ αὐταπάτη, ὁ ἐκβιασμός, ἡ κοινοβουλευτικὴ ἀπάτη.

* Τὰ δημοσιογραφικὰ κείμενα τοῦ Λουίτζι Έϊνάουντι εἶναι τώρα συγκεντρωμένα στὸ ὀχτάτομο: «Χρονικὰ οικονομικὰ καὶ πολιτικὰ μὲς τριακονταετίας (1893-1925)», Τορίνο 1969-1966.

τή γραφειοκρατική ἀγκύλωση παράμειναν οἱ κυρίαρχες ἰδέες πού καθοδηγοῦν τὴν ἐθνικὴ οἰκονομικὴ δραστηριότητα.

Ὁ Ἐϊνάουντι εἶναι ἀσπονδὸς ἀντιμαρξιστῆς, δὲν ἀναγνωρίζει στὸν Μάρξ καμιά ἀξία. Πρόσφατα μάλιστα τοῦ ἀρνήθηκε —σὲ πολεμικὴ μὲ τὸν Μπενεντέτο Κρότσε— καὶ τὴν παραμικρὴ ἀχόμα ἀξία ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἔδωσε ὠθησὴ στὶς οἰκονομικὲς ἔρευνες γιὰ τὴ μελέτῃ τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὸν Ἐϊνάουντι, ὁ Μάρξ δὲν εἶναι ἓνας ἐπιστήμονας, δὲν εἶναι ἓνας μελετητῆς πού προχωρᾷ συστηματικᾶ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς συγκεκριμένης οἰκονομικῆς πραγματικότη-
τας. Εἶναι ἓνας ταχυδακτυλουργὸς τῆς φαντασίας, ἓνας ἀκροβάτης τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ. Οἱ θέσεις του εἶναι αὐθαίρετες, εἰ ἀποδείξεις του σοφιστικῆς. Ἡ ἐπιχειρηματολογία του μεροληπτικῆ.

Ὡστόσο, ἡ πραγματικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἱστορίας δικαιώνει τὸν Μάρξ. Οἱ θέσεις του μπαίνουν ἐπακριβῶς σ' ἐφαρμογῇ, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ Ἐϊνάουντι κατακερματίζεται καὶ καταστρέφεται ὁ κόσμος τῶν φιλελευθέρων — στὴν Ἀγγλία μὲ μεγαλύτερο πάταγο ἀπ' ὅτι ἄλλοῦ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ φιλελεύθερη οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἶναι κατ' ἐπίφαση σοβαρὴ καὶ ἡ πειραματικὴ τῆς ἀκριβεία δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρά ἐπιφανειακὴ αὐταπάτη. Μελετᾷ τὰ «γεγονότα» καὶ παραβλέπει τοὺς «ἀνθρώπους». Οἱ ἱστορικὲς διαδικασίες ἀντιμετωπίζονται ὡς ρυθμισμένες ἀπὸ αἰῶνια ὁμοιοὺς νόμους, σύμφυτους τῆς πραγματικότητος τῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποία ἀντιλαμβάνεται ξεκομμένη ἀπὸ τὴν γενικὴ ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐμπορευμάτων μετατρέπονται ἐκεῖ σὲ αὐτοσκοπὸ. Ἐξελίσσονται σ' ἓναν μηχανισμὸ ψηφίων — ἀκριβῶν καὶ αὐτόνομων — πού μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸν «ταράξουν», ἀλλὰ πού ὁμοῦ δὲν τὸν καθορίζουν καὶ δὲν τὸν ζωογονοῦν. Αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη εἶναι, τέλος πάντων, ἓνα σχῆμα, ἓνα προκαθορισμένο σχέδιο, μιὰ ὁδὸς πρόβλεψης, μιὰ ἀφηρημένη καὶ μαθηματικὴ οὐτοπία, πού δὲν εἶχε ποτέ, δὲν ἔχει καὶ δὲν θὰ ἔχει ποτέ καμιά ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Οἱ ὑποστηρικτῆς τῆς ἔχουν ἐντελῶς τὴ νοστροπία τῶν ἱερέων: εἶναι

μεμφίμοιροι και πάντα δυσареστημένοι, γιατί οι δυνάμεις του κακού τους εμποδίζουν να οικοδομήσουν την πόλη του Θεού σ' αυτόν τον χαμερπή κόσμο.

Κατηγορούν τον Μάρξ για άοριστία γιατί οι θεωρίες του για την υπεραξία ξεφεύγουν από την κυριαρχία της επιστημονικής ακρίβειας. 'Επιστημονική ακρίβεια σημαίνει συνταγολόγιο της επιστημονικής θεωρίας. 'Ο Μάρξ όρισε μια σύγκριση ανάμεσα στην καπιταλιστική οικονομία και στον κομμουνισμό: μια σύγκριση που είναι αυθαίρετη, γιατί ο κομμουνισμός είναι: μια μάταιη υπόθεση χωρίς υποκείμενο. Μά όλη ή φιλελεύθερη οικονομία δεν είναι μια σύγκριση ανάμεσα στην άντεπαναστατική πραγματικότητα και σ' ένα θεωρητικό σχήμα; Πού υπάρχει ή τέλεια φιλελεύθερη κοινωνία; Πότε εφαρμόστηκε στην Ιστορία του ανθρώπινου είδους; Κι αφού δεν εφαρμόστηκε, δε σημαίνει ότι είναι: άπραγματοποίητη, ότι κρύβει τα φανερά χαρακτηριστικά της ούτοπίας; Μά αυτή θα έρθει, λένε οι Ιερείς. Δουλεύουμε, έχουμε ύπομονή, δεν ταραζόμαστε: οι δυνάμεις του κακού θα τραπούν σε φυγή, ή αλήθεια θα αστράψει στους ανθρώπους που εξαπατήθηκαν και διεφθάρσαν. 'Εν τώ μεταξύ, ο πόλεμος κατάστρεψε όλες τις κατακτήσεις της φιλελεύθερης Ιδεολογίας. 'Η πολιτική και οικονομική έλευθερία εξαφανίστηκε στην έσωτερική ζωή των Κρατών και στις διεθνείς σχέσεις. Το κράτος εμφανίστηκε στη βασική λειτουργία του σαν διανομέας του πλούτου στους Ιδιώτες καπιταλιστές. 'Ο πολιτικός ανταγωνισμός για την έξουσία έπαψε με την κατάργηση των κοινοβουλίων. 'Η γραφειοκρατία επεκτάθηκε κι έγινε περισσότερο βαριά και περισσότερο αδέξια. 'Η στρατοκρατία, μη παραγωγικός — σύμφωνα με τη φιλελεύθερη οικονομία — έγινε το πιο Ισχυρό μέσο συγκέντρωσης και διατήρησης του κέρδους, με τη λεηλασία των ξένων οικονομιών και τη λευκή τρομοκρατία στο έσωτερικό. Το μονοπώλιο δυνάμωσε σε όλες τις δραστηριότητες, υποτάσσοντας όλο τον κόσμο στα έγωϊστικά συμφέροντα των ελαχίστων άγγλοσαξόνων καπιταλιστών.

Τα σχήματα του φιλελευθερισμού καταστράφηκαν. Οί

θέσεις του Μάρξ γίνονται πράξη. Ὁ κομμουνισμός είναι καθ' ὅλοκληρίαν ἀνθρωπισμός: μελετᾶ, στήν ἱστορία, τόσο τίς οἰκονομικές δυνάμεις ὅσο καί τίς πνευματικές δυνάμεις, τίς μελετᾶ στίς ἀλληλεπιδράσεις τους, στή διαλεκτική πού ἀπελευθερώνεται ἀπό τίς ἀναπόφευκτες συγκρούσεις μεταξύ τῆς καπιταλιστικῆς τάξης — πού εἶναι κατὰ κύριο λόγο οἰκονομική — καί τῆς προλεταριακῆς τάξης — πού εἶναι πνευματική, μεταξύ τῆς συντήρησης καί τῆς ἐπανάστασης. Ἡ δημαγωγία, ἡ αὐταπάτη, ἡ ψευτιά, ἡ διαφθορά τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας δέν εἶναι ὑποδεέστερα συμπτώματα τῆς δομῆς τῆς εἶναι σύμφυτα τῆς ἀταξίας, τοῦ βίαιου ξεσπάσματος τῶν κτηνώδινων παθῶν, τοῦ ἄγριου ἀνταγωνισμοῦ πού μέσα του καί ἐξ αἰτίας του ζεῖ ἡ καπιταλιστική κοινωνία. Δέν μπορεῖ νά καταλυθεῖ, χωρίς πρῶτα νά καταλυθεῖ ἡ δομή πού τή γεννᾷ. Τά κηρύγματα, τά κίνητρα, οἱ ἠθικές, οἱ ἐπιχειρηματολογίες, ἡ ἐπιστήμη, τά «ἐάν» εἶναι ἀχρηστά καί γελοῖα. Ἡ καπιταλιστική ἀτομική ἰδιοκτησία διαλύει κάθε σχέση γενικοῦ συμφέροντος, κάνει τίς συνειδήσεις τυφλές καί ἀνήσυχες. Τό μεμονωμένο κέρδος καταλήγει πάντα στό θρίαμβο κάθε καλῆς πρότασης, κάθε ἀνώτερο ἰδανικό, κάθε ἠθικό πρόγραμμα. Γιὰ νά κερδίσει κάποιος ἑκατό χιλιάδες λίρες, πεινᾷ μιά πόλη· γιά νά κερδίσει ἕνα δισεκατομμύριο, καταστρέφονται εἴκοσι ἑκατομμύρια ζωές ἀνθρώπινες καί δυό χιλιάδες δισεκατομμύρια πλούτου. Ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, οἱ κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ παρόν, τὸ μέλλον εἶναι σέ συνεχῆ κίνδυνο. Αὐτά τὰ τυχερά παιχνίδια, τὸ νά κυνηγᾷς πάντα τὴν περιπέτεια, θά μπορεῖ νά ἱκανοποιεῖ τοὺς ἐρασιτέχνες τῆς ζωῆς καί ὅποιον μπορεῖ νά σωθεῖ μαζί μὲ τοὺς δικούς του. Ἡ μεγάλη ἄμως μάζα γίνεται σκλάβο τῆς ζωῆς καί ὀργανώνεται γιά ν' ἀπελευθερωθεῖ, γιά νά κατακτήσει τὴν ἐξουσία, νά καταστήσει σίγουρη τὴ ζωὴ καί τὸν πολιτισμό, νά δεῖ τὸ μέλλον, νά ἐργαστεῖ καί νά παράγει γιά τὴν ἀφθονία καί τὴν εὐτυχία κι ὄχι γιά τὴν περιπέτεια καί τὴ διαφθορά. Νά γιατί, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀφοῦ βρῆκε τὸ ἀποκορύφωμά της στήν καταστροφὴ τοῦ πολέμου, ἦταν καθοριστικός παράγοντας γιά τὴν Ἰδρυση τεράστιων

προλεταριακῶν ὀργανώσεων, ἐνωμένων κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σκέψη, κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια πίστη, κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια θέληση· τὸν κομμουνισμό, ποῦ ἐγκαθιδρύεται μέσα ἀπὸ τὸ Κράτος τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν Συμβουλίων, ποῦ εἶναι καθ' ὅλοκληρίαν ἀνθρωπισμός, ὅπως τὸν συνέλαβε ὁ Κάρλ Μάρξ, ποῦ θριαμβεύει πάνω σ' ὅλα τ' ἀφηρημένα καὶ γιακωβίνικα σχήματα τῆς φιλελεύθερης οὐτοπίας.

*Τὰ λύτρα τῆς ἱστορίας **

Τί ζητάει ἀκόμη ἡ ἱστορία ἀπὸ τὸ ρώσικο προλεταριάτο γιὰ νὰ νομιμοποιήσει καὶ μονιμοποιήσει τὶς καταχτήσεις του; Τί ἄλλα λύτρα αἵματος καὶ θυσιῶν ἀξιώνει ἀκόμη αὐτὴ ἢ ἀπόλυτη κυρίαρχος τοῦ πεπρωμένου τῶν ἀνθρώπων;

Οἱ δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια ποῦ πρέπει νὰ ξεπεράσει ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση ἀποδείχτηκε ὅτι εἶναι ἀπείρως ἀνώτερες ἀπὸ τὶς δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια ποῦ ἀντιμετώπισε ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐπανάσταση στὸ παρελθόν. Αὐτὲς εἴτιναι νὰ διορθώσουν μονάχα τὴ μορφή τῆς ἀτομικῆς καὶ ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς. Ἄγγιζανε ἓνα περιορισμένο μόνο τιμῆμα τοῦ ἀνθρώπινου συνόλου. Ἐνῶ, ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση εἶναι ἡ μέγιστη, ἐπανάσταση: μὲ τὸ νὰ ζητᾷ νὰ καταργήσει τὴν ἀτομικὴ καὶ ἐθνικὴ ἰδιοκτησία καὶ τὶς τάξεις, αὐτὴ ἀφορᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μονάχα ἓνα μέρος ἀπ' αὐτούς. Ἔτσι, ὑποχρεώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ κινηθοῦν, νὰ πάρουν μέρος στὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ὑποστηρίξουν ρητὰ κάτω. Μετασχηματίζει τὴν κοινωνία ἀπὸ τὰ θεμέλια: ἀπὸ μονοκύτταρο ὀργανισμό (ἀτόμων - πολιτῶν) τὴ μετατρέπει σὲ πολυκύτταρο. Βάζει στὴ βάση τῆς κοινωνίας πυρῆνες ποῦ εἶναι κίβλας στοιχεῖα ὀργανικὰ αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Ἐξαναγκάζει ὅλη τὴν κοινωνία νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸ κράτος καὶ ζητάει ἀπὸ ὁ-

* Ἄνυπόγραφο, στὴν «I. Ordine Nuovo», 7 Ἰούνη 1919, 1, ἀρ. φυλ. 5.

λους τούς ανθρώπους νά αποχτήσουν πνευματική και ιστορική συνείδηση. Γιαυτό ή προλεταριακή επανάσταση είναι κοινωνική. Γιαυτό πρέπει νά ξεπεράσει τίς ἀνήκουστες δυσκολίες και τὰ ἐμπόδια. Γιαυτό ή ιστορία ἀπαιτεῖ τερατώδη λύτρα γιά τήν καλή ἔκβαση τῆς επανάστασης, λύτρα σάν κι ἐκεῖνα πού εἶναι ὑποχρεωμένος νά πληρώσει ὁ ρώσικος λαός.

Ἡ ρωσική επανάσταση ἔχει ὑπερνικήσει μέχρι τώρα ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς ιστορίας. Ἀποκάλυψε μπροστά στό ρώσικο λαό μίαν ἀριστοκρατία πολιτικῶν πού κανένα ἄλλο ἔθνος δέν ἔχει. Εἶναι καναδυό χιλιάδες ἄνθρωποι πού ἔχουν ἀφιερώσει ὅλη τους τή ζωή στήν (πειραματική) μελέτη τῶν πολιτικῶν και οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, πού στή διάρκεια δεκάδων χρόνων ἐξορίας ἔχουν ἀναλύσει κι ἔχουν ξεφαχνίσει ὅλα τὰ προβλήματα τῆς επανάστασης, πού στήν πάλη (στόν ἀνισο ἀγῶνα ἐνάντια στήν τσαρική ἐξουσία) διαμόρφωσαν ἕναν ἀτσάλινο χαρακτήρα και πού — ζώντας σέ ἐπαφή μέ ὅλες τίς μορφές τοῦ καπιταλιστικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑυρώπης, τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀμεοικῆς κι ἔχοντας ἐμβαθύνει στά παγκόσμια ρεύματα τῶν ἀνταλλαγῶν και τῆς ιστορίας — ἀπόχτησαν μιὰ συνείδηση ὑπευθυνότητας σαφή και ξεκαθαρισμένη, ψυχρή και κοφτερή, σάν τό σπαθί τῶν κατακτητῶν αὐτοκρατοριῶν.

Οἱ Ρῶσοι κομμουνιστές ἀποτελοῦν μιὰ καθοδηγητική ομάδα πρώτης τάξης. Ὁ Λένιν ἔχει ἀποκαλυφτεῖ, σύμφωνα και μέ τίς μαρτυρίες ὄλων ὄσων τόν πλησίασαν, ὁ πιό μεγάλος πολιτικός τῆς σύγχρονης Ἑυρώπης: Ὁ ἄνθρωπος πού ἐμπνέει τήν ἐμπιστοσύνη και πού φλογίζει και πειθαρχεῖ στοὺς λαούς. Ὁ ἄνθρωπος πού καταφέρνει νά συγκρατεῖ μέσα στό πλατύ του μυαλό ὅλες ἐκεῖνες τίς κοινωνικές δυνάμεις τοῦ κόσμου πού μποροῦνε νά εἶναι εὐνοϊκές γιά τήν επανάσταση. Ὁ ἄνθρωπος τέλος πού κρατάει σέ ἀγωνία και καταβάλλει και τοὺς πιό ραφινάτους και πονηροὺς πολιτικούς τῆς ἀστικῆς ρουτίνας.

Ὅστόσο, ἄλλο πράγμα εἶναι ή κομμουνιστική θεωρία, τὸ πολιτικό κόμμα πού τήν ὑπερασπίζεται και ή ἐργατική τάξη, πού τήν ἐνσαρκώνει συνειδητά, και ἄλλο πράγμα εἶναι

ὁ μέγας ρωσικὸς λαός: ὁ καταστραϊμένος, ὁ ἀποδιοργανωμένος, ὁ ριγμένος σὲ μιὰ σκοτεινὴ ἀβυσσο ἀθλιότητος, βαρβαρότητος, ἀναρχίας καὶ διάλυσης ἀπὸ ἕνα μακρὺ καὶ καταστροφικὸ πόλεμο. Ἄλλὰ ἐδῶ ἀκριβῶς θρίσκεται τὸ πολιτικὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ἱστορικὸ μεγαλοῦργημα τῶν μπολσεβίκων: στὸ ὅτι δηλαδὴ ἔχει ξανασηκώσει τὸν πεσμένο γίγαντα, στὸ ὅτι ἔχει ξαναδώσει (ἢ ἔχει δώσει γιὰ πρώτη φορὰ) μιὰ συγκεκριμένη καὶ δυναμικὴ μορφή σ' αὐτὴ τὴν καταστροφή, σ' αὐτὸ τὸ χάος· στὸ ὅτι ξέρε: νὰ συνδέει τὴν κομμουνιστικὴν διδασκαλίαν μὲ τὴ συλλογικὴ συνείδηση τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, στὸ ὅτι ἔχει βάλει τὶς στερεῆς βάσεις πάνω στὶς ὁποῖες ἔχει ἀρχίσει ἡ διαδικασία ἱστορικῆς ἀνάπτυξης τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας, στὸ ὅτι ἔχει, μὲ μιὰ κουθέντα, μεταφέρει ἱστορικὰ τὴ μαρξιστικὴ φόρμουλα τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου στὴν ἐμπειρικὴ πραγματικότητα. Τέτοια εἶναι ἡ ἐπανάσταση — καὶ δὲν εἶναι κενὴ ἐπαρση τῆς δημαγωγικῆς ρητορίας — δταν ἐνσαρκώνεται σ' ἕνα τύπο κράτους καὶ δταν μετατρέπεται σ' ἕνα οργανωμένο σύστημα ἐξουσίας. Δὲν ὑπάρχει κοινωνία ἐξω ἀπὸ τὸ κράτος, πού νὰ εἶναι ἡ πηγή καὶ τὸ τέλος κάθε δικαιώματος καὶ κάθε ὑποχρέωσης καὶ πού ἀποτελεῖ ἐγγύηση μονιμότητος καὶ ἐπιτυχίας γιὰ κάθε κοινωνικὴ δραστηριότητα. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ προλεταριακὴ ἐπανάσταση δταν δίνει ζωὴ καὶ ἐνσαρκώνεται σ' ἕνα κράτος τυπικὰ προλεταριακὸ, φρουρὸ τοῦ προλεταριακοῦ δικαίου, πού ἀναπτύσσει τὶς βασικὰς λειτουργίας του σὰ συνέπεια τῆς προλεταριακῆς ζωῆς καὶ δύνამης.

Οἱ μπολσεβίκοι δώσανε κρατικὴν μορφή στὶς ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς ἐμπειρίας τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου, πού εἶναι οἱ ἐμπειρίες τῆς παγκόσμιας ἐργατικῆς καὶ ἀγροτικῆς τάξης. Ἔχουν συστηματοποιήσει, σὲ ἕνα σύνθετο καὶ εὐλόγιστα διαρθρωμένο ὄργανισμό, τὴν πιὸ ἐσώτατην ζωὴν τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου, τὴν πιὸ βαθιὰ καὶ ἀγαπημένην παράδοσίν του καὶ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ του ἱστορία. Ἔχουν ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ - ταυτόχρονα συνεχίζουν τὸ παρελθόν. Ἔχουν τσακίσει τὴν παράδοση, ἀλλὰ

ἀναπτύσσουν καὶ πλουτίζουν τὴν παράδοσι: Ἔχουν διακόψει τὶς σχέσεις μὲ τὸ παρελθὸν τῆς ἱστορίας, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ ἰδιοκτητήτρια τάξι, καὶ συνεχίζουν, ἀναπτύσσουν καὶ πλουτίζουν τὴ ζωντανὴν παράδοσι τῆς προλεταριακῆς τάξης, ἐργατικῆς καὶ ἀγροτικῆς. Σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀκριβῶς στάθηκαν ἐπαναστάτες καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι ποὺ ἔχουν ἐγκαθιδρύσει νέα τάξι καὶ πειθαρχία. Ἡ ρήξι εἶναι ἀμετάκλητη, γιὰτὶ ἀφορᾷ τὴν οὐσία τῆς ἱστορίας. Εἶναι ἀδύνατο πιά νὰ γυρίσουν πίσω, γιὰτὶ διαφορετικὰ μιὰ τρομερὴ καταστροφὴ θὰ πέσει ἐπάνω στὴ ρώσικη κοινωνία. Καὶ νά, ποὺ ἀρχίζουν ἕνα φοβερὸ ἀγῶνα ἐνάντια σὲ ὅλες τὶς ἀναγκαιότητες τῆς ἱστορίας — ἀπὸ τὶς πιὸ στοιχειώδεις μέχρι καὶ τὶς πιὸ σύνθετες — ἕναν ἀγῶνα ποὺ ἔκανε ἀναγκαῖο νὰ τὶς ἐνσωματώουν στὸ νέο προλεταριακὸ κράτος, νὰ κυριαρχοῦν καὶ νὰ χειραγωγοῦν τὶς λειτουργίες τοῦ νέου προλεταριακοῦ κράτους.

Χρειαῖστηκε νὰ καταχτήσουν γιὰ τὸ νέο κράτος τὴν νόμιμη πλειοψηφία τοῦ ρώσικου λαοῦ. Χρειαῖστηκε νὰ κάνουν γνωστὸ στὸ ρώσικο λαὸ ὅτι τὸ νέο κράτος ἦταν τὸ κράτος του, ἡ ζωὴ του, τὸ πνεῦμα του, ἡ παράδοσί του καὶ ἡ πιὸ πολύτιμη πατρικὴ του κληρονομία. Τὸ κράτος τῶν Σοβιέτ διέθετε μιὰ καθοδηγητικὴ ομάδα, τὰ μπολσεβίικικο κομμουνιστικὸ κόμμα. Εἶχε τὴν ὑποστήριξι μιᾶς κοινωνικῆς μειοψηφίας, ποὺ ἐκπροσωποῦσε τὴν ταξικὴ συνείδησι καὶ τὰ ζωτικὰ καὶ μόνιμα συμφέροντα ὁλόκληρης τῆς τάξης, τοὺς ἐργάτες τῆς βιομηχανίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε τὸ κράτος ὁλόκληρου τοῦ ρώσικου λαοῦ καὶ αὐτὸ πέτυχε ἡ σταθερὴ ἐπιμονὴ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ἡ πίστι καὶ ἡ ἐνθουσιώδης εὐλιχρίνεια τῶν ἐργατῶν, ἡ ἀδιάκοπη καὶ ἀσταμάτητη προπαγανδιστικὴ δουλειά, τῆς διαφώτισι καὶ τῆς διαπαιδαγώγησι τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνθρώπων τοῦ ρώσικου κομμουνισμοῦ, μὲ τὴν καθοδήγησι τῆς ξεκάθαρης καὶ ἀπαρέγκλιτης θέλησι τοῦ δάσκαλου ὄλων, τοῦ Νικολάι Λένιν. Τὰ Σοβιέτ. σὰ μορφή ὀργανωμένης κοινωνίας — ποὺ βλασταίνει μὲ εὐλυγισία ἀπὸ τὶς πολὺμορφες μόνιμες καὶ ζωτικὲς (οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς) ἀνάγκες τῆς μεγάλης μάζας τοῦ ρώσι-

κου λαού και ένσαρκώνει και ίκανοποιεί τις έπιθυμίες και τις έλπίδες όλων των καταπιεσμένων του κόσμου — αποδείχτηκαν άθάντα.

Ό μακρής και καταστροφικός πόλεμος έχει αφήσει πίσω του μιá θλιβερή κληρονομιά άθλιότητας, βαρβαρότητας και άναρχίας. Η όργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών έχει ξεχαρβαλωθεί. Η ίδια ή ανθρώπινη κοινωνία έχει ξαναγίνει μιá νομαδική όρδή, χωρίς δουλειά, θέληση και πειθαρχία, μιá σκοτεινή ύλη μιáς άπέραντης άποσύνθεσης. Το νέο κράτος μαζεύει από τά έρείπια τά εξαντλημένα συντρίμμα της κοινωνίας και τά ξασασυνθέτει και τά ξασαστήνει στα πόδια τους: δημιουργεί ξανά μιá νέα πίστη, πειθαρχία και πνεύμα, μιá καινούρια θέληση για δουλειά και πρόοδο. Έργο που θά μπορούσε νά δοξάσει μιάν δλόκληρη γενιά.

Άλλά δέν άρκει αυτό. Η ιστορία δέν ίκανοποιήθηκε μ' αυτή τή δοκιμασία. Τρομεροί έχθροι λοιπόν όρθώνονται άμείλιχτοι ενάντια στο νέο κράτος. Τυπώνουν πλαστά χαρτονομίσματα για νά διαφθείρουν τόν άγρότη κι έρεθίζουν τó πεινασμένο στομάχι του. Η Ρωσία αποκόβεται από κάθε θαλάσσια επικοινωνία, από κάθε έμπόριο, από κάθε άλληλεγγύη: άποστερείται από τήν Ούκρανία, από τó λεκανοπέδιο του Ντόνετς, από τή Σιβηρία κι από κάθε άγορά πρώτων και ζωτικών ύλών. Σ' ένα μέτωπο δέκα χιλιάδων χιλιομέτρων ένοπλες συμμορίες άπειλούν εισβολή. Κι από πάνω: έξεγέρσεις, προδοσίες, βανδαλισμοί, πράξεις τρομοκρατίας και σαμποτάζ έρχονται νά συμπληρώσουν τόν πίνακα. Οί πιό περιφανείς νίκες μεταβάλλονται, έξαιτίας της προδοσίας, σέ άπροσδόχητες συμφορές.

Κι όμως όλα αυτά δέ σημαίνουν τίποτα. Η έξουσία των Σοβιετ άντιστέκεται: από τó χάος της διάλυσης δημιουργεί ένα δυνατό στρατό που γίνεται ή σπονδυλική στήλη του προλεταριακού κράτους.

Τό νέο κράτος στριμωγμένο από άπειρες άνταγωνιστικές δυνάμεις βρίσκει στον έαυτό του τήν πνευματική δύναμη και τήν ιστορική πλαστικότητα για νά προσαρμοστεί στις ά-

ναγκαιότητες του τυχαίου, χωρίς να εκφυλιστεί και χωρίς να συμβιβαστεί, όσον αφορά την επιτυχή του διαδικασία ανάπτυξης προς τον κομμουνισμό.

Το κράτος των Σοβιέτ αποδείχνει έτσι ότι αποτελεί μίαν αναπότρεπτη κι αμετάκλητη στιγμή στην αναπότρεπτη πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού, ότι αποτελεί τον πρώτο πυρήνα μιας νέας κοινωνίας.

Άφου τὰ ἄλλα κράτη δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρξουν μὲ τὴν προλεταριακὴ Ρωσία ἀπὸ τὴ μιά καὶ εἶναι ἀνίσχυρα νὰ τὴν ἀφανίσουν ἀπὸ τὴν ἄλλη κι ἀφου τὰ τεράστια μέσα πού διαθέτει τὸ κεφάλαιο — (τὸ μονοπώλιο τῶν πληροφοριῶν, τὴ δυνατότητα τῆς συκοφαντίας, τὴ διαφθορά, τὸν κατὰ ξηρὰ καὶ κατὰ θάλασσα ἀποκλεισμό, τὸ μπούκοτάρισμα, τὸ σαμποτάζ, τὴν ἀνάσχυνη δολιότητα — βλ. Πριγκηπόνησο *, τὴν παραβίαση τοῦ διεθνoῦς δικαίου — βλ. ἀκήρυχτο πόλεμο — καὶ τὴ στρατιωτικὴ πίεση μὲ ἀνώτερα τεχνικὰ μέσα) στάθηκαν ἀτελέσφορα ἐναντία στὴν πίστη ἐνὸς λαοῦ, τότε εἶναι ἀναγκαῖο ἱστορικὰ νὰ ἐξαφανιστοῦν αὐτὰ τὰ ἄλλα κράτη ἢ νὰ μετασχηματιστοῦν ὥστε νὰ γίνουν ὁμοιογενῆ μὲ τὴ Ρωσία.

Ἡ διάσπαση τοῦ ἀνθρώπινου γένους δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ γιὰ πολὺ. Ἡ ἀνθρωπότητα τείνει σὲ ἐσωτερικὴ κι ἐξωτερικὴ ἐνότητα. Τείνει νὰ ὀργανωθεῖ σ' ἓνα σύστημα εἰρηνικῆς συνύπαρξης, πού θὰ ἐπιτρέφει τὴν ἀνασυγχρότηση τοῦ κόσμου. Ἡ μορφή τοῦ καθεστῶτος πρέπει νὰ μᾶς κάνει

* Τὸ Γενάρη τοῦ 1919, μὲ πρόταση τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Μ. Βρετανίας, Λόυδ Τζώρτζ καὶ παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τῆς Γαλλίας, οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις ἀποφάσισαν νὰ συγκαλέσουν μιὰ συνδιάσκεψη στὴν Πριγκηπόνησο τῆς Προποντίδας, ὅπου θὰ λάβαιναν μέρος ἀπὸ τὴ μιά ἀντιπρόσωποι τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσῆς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἀντεπαναστατικὲς κυβερνήσεις πού «ὕψηχαν» τότε στὴ Ρωσία. Οἱ ὅροι πού ἔθεσαν γι' αὐτὴ τὴ Συνδιάσκεψη κάνανε φανερὴ τὴν πρόθεσή τους νὰ πετύχουν μὲ ἓνα διπλωματικὸ ἐλιγμό, ὅ.τι ἀποδειχτήκε ἀδύνατο μὲ τὴν ἀνοιχτὴ ἐνοπλὴ ἐπέμβαση.

ικανούς να θεραπεύουμε τις ανάγκες της ανθρωπότητας. Η Ρωσία ύστερα από ένα καταστροφικό πόλεμο, παρά τον αποκλεισμό και την απουσία βοήθειας και μόνο με τις δικές της δυνάμεις, κράτησε για δυο δλόκληρα χρόνια. Τα καπιταλιστικά κράτη, με τη βοήθεια δλου του κόσμου και χειροτερεύοντας την αποικιακή εκμετάλλευση για χάρη της δικής τους ζωής, συνεχίζουν να παρακιάζουν και να προσθέτουν καινούρια έρείπια στα παλιά και καινούριες καταστροφές στις παλιές.

Η ιστορία είναι λοιπόν με την Ρωσία. Η ζωή λοιπόν είναι με τη Ρωσία. Μόνο στο καθεστώς των Συμβουλίων βρίσκουν τη σωστή λύση τους τα προβλήματα ζωής και θανάτου που κρέμονται πάνω από τον κόσμο. Η ρωσική επανάσταση πλήρωσε το φόρο της στην ιστορία, φόρο θανάτου, αθλιότητας, πείνας, θυσιών κι αδάμαστης θέλησης. Σήμερα, ή μάχη φτάνει στην αποκορύφωσή της: ο ρώσικος λαός βρίσκεται δλόκληρος στο πόδι, φοβερός γίγαντας στην άσκητική του ισχύάδα, κυριαρχώντας πάνω στο πλήθος των πυγμαίων που μακασμένα του επιτίθενται.

Έχει έξοπλιστεί πιά δλόκληρος για τδ Βαλμό του. Δεν είναι δυνατό πιά να νικηθεί. Έχει πληρώσει τδ λύτρα του. Πρέπει να άμυνθεί ενάντια στις δρδές των μεθυσμένων μισθοφόρων, των τυχοδιωχτών, των ληστών που θέλουν να του ξεριζώσουν την κόκκινη και ζωντανή καρδιά του. Οι φυσικοί του σύμμαχοι, οι σύντροφοί του σ' δλο τον κόσμο, πρέπει να κάνουν να άκουσσει ή πολεμική κραυγή που εκφράζει την άκαταμάχητη αντίστασή του και του άνοίγει τούς δρόμους για να μπει και πάλι στη διεθνή ζωή του πλανήτη μας.

Ουάλι Ουίμαν *

Θελίσαμε, στο προηγούμενο τεύχος, να μνημονεύσουμε

* Άνυπόγραφο, «L' Ordine Nuovo», 14 'Ιούνη 1919, κάτω από άρθρο με τίτλο «Cronache dell' Ordine Nuovo». Ο τίτλος είναι δικός μας.

τὴν πρώτη ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Οὐώλτ Οὐίτμαν (31 Μάη 1819) μὲ τὸ πιὸ ἀντάξιο τρόπο: μεταφράζοντας καὶ τυκίωνοντας ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀμορφα τραγούδια τοῦ μεγάλου ἀμερικανοῦ ποιητῆ, τὸ: «Σ' ἕνα νικημένο ἐπαναστάτη τῆς Εὐρώπης»*.

Τὸ τορινέζικο γραφεῖο ἀναθεώρησης τύπου ἀπέρριψε ἀλύπητα τὸ ποίημα: ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ μᾶς προτείνει νὰ ἐξαλείψουμε τὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα πού μ' αὐτὸ προσβάλαμε τοὺς καταστατικoὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς πατρίδας, ἐπειδὴ γράψαμε ὅτι τὸ ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ 1856 μὲ τὸν τίτλο: «Ἵμνος τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν Ἀσία, τὴν Εὐρώπη, τὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἀμερική» καὶ ξαναδημοσιεύτηκε ἀργότερα, μὲ προσθήκες καὶ διορθώσεις, στὰ χρόνια 1867 καὶ 1871, μὲ τίτλο: «Σ' ἕνα νικημένο ἐπαναστάτη τῆς Εὐρώπης».

Οἱ ἐπίτροποι τῆς δημόσιας ἀσφάλειας, οἱ δικηγόροι καὶ οἱ δημοσιογράφοι πού ἔχουν παυτεῖ, οἱ ὅποιοι ἀσχοῦν τὴν ὑπηρεσία τῆς λογοκρισίας κατ' ἐντολήν τοῦ δημοκρατικοῦ - κοινοβουλευτικοῦ - γραφειοκρατικοῦ - ἀστυνομικοῦ Κράτους δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μάθουν ὅτι ὁ Οὐώλτ Οὐίτμαν δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ταραχοποιός, ἄνθρωπος τῆς δράσης, ἕνας «ποκινητής», γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ποίηση ἦταν ἕνα μέσο ἐπαναστατικῆς προπαγάνδας, αὐτοὶ πρόσβαλαν μ' αἰσχροὺς τρόπο τὴν ποίηση, ἔβρισαν τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ χάρη. Σὰν μεθυσμένοι πῖθῆκοι ξεθύμαναν ἄσεμνα πάνω στὴν ὀμορφιὰ, στὴν καθαρὴ δημιουργία τῆς καλλιτεχνικῆς φαντασίας. Δὲν καταφέρνουμε νὰ νικήσουμε τὴν ὀργὴ πού μᾶς φουσκώνει τὰ στήθη στὴ θύμηση αὐτῆς τῆς ἀθλιας πράξης τῶν λογοκριτῶν, ἔτσι ὥστε νὰ γράψουμε σχετικὰ μ' αὐτὸ τώρα. Καὶ τόσο περισσότερο μᾶς νικᾷ ἡ ὀργὴ ὅσο σκεπτόμαστε τὴν προκατάληψη, πού εἶναι διαδεδομένη ἀνάμεσα στοὺς λεγόμενους δια-

* Τὸ ποίημα τοῦ Οὐώλτ Οὐίτμαν, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Ἡλμύρο Τολιότι, (ΟΝ, I, 9) καὶ ξαναδημοσιευμένο στὸ «*La cultura italiana....*», τομος VI, σελ. 1834 - 84.

νοούμενους, ότι δηλαδή το εργατικό κίνημα και ο κομμουνισμός είναι έχθροί της ομορφιάς και της τέχνης. Αντίθετα, φίλος της τέχνης, ευμενής όσον αφορά τη δημιουργία και την αφιλοκερδή θεώρηση της ομορφιάς θα ήταν το σημερινό καθεστώς των απληγστων εμπόρων του πλούτου και της εκμετάλλευσης που εξασκούν τη βασική δραστηριότητά τους για να καταστρέψουν βάρβαρα τη ζωή και την ομορφιά, το καθεστώς των κάπηλων που εκτιμούν τη μεγαλοφυΐα στο βαθμό που αυτή μετατρέπεται σε νομισματική αξία, που ανάγκουν την πλαστογραφία των μεγαλουργημάτων σε εθνική βιομηχανία, που καθυπόταξαν την ποίηση στους δικούς τους νόμους προσφοράς και ζήτησης κι ενώ «προβάλλουν» τεχνητά τυχοδιώκτες της λογοτεχνίας, αφήνουν να πεθαίνουν από ασιστία και από απελπισία καλλιτέχνες αξιόλογοι «που οι μεταγενέστεροι θα διεκδικήσουν μά και οι αληθινές αξίες επιβάλλονται ή πριν ή μετά» (παρηγοριά αισθητικό - φιλελεύθερη, που απαλάσσει τους παντοπώλες, τους άλλαντοπώλες και τους επίτροπους της δημόσιας ασφάλειας, αντιπροσώπους του καθεστώτος, από τα έγκλήματα που διαπράττουν ενάντια στους ζωντανούς δημιουργούς της ομορφιάς).

Όχι, ο κομμουνισμός δε θ' άμαυρώσει την ομορφιά και τη χάρη: πρέπει να γίνει κατανοητός ο ένθουσιασμός από τον οποίο νιώθουν να σπρώχνονται για τη θεώρηση της τέχνης, για τη δημιουργία της τέχνης, το πως νιώθουν βαθιά προσβεβλημένη την ανθρωπιά τους επειδή ή σκλαβιά του μισθού και της εργασίας τους διώχνει από έναν κόσμο που δλοκληρώνει τη ζωή του ανθρώπου, που την κάνει άξια να τη βιώνει κανείς. Η προσπάθεια που έκαναν οι ρώσοι κομμουνιστές για να πολλαπλασιάσουν τα σχολεία και τα θέατρα πρόζας και μουσικής, για να κάνουν προσιτές στα πλήθη τις πινακοθήκες, το ότι τα χωριά και τα εργοστάσια που ξεχωρίζουν στην παραγωγή βραβεύονται με την άπονομή αισθητικών και πολιτιστικών απολαύσεων, αποδεικνύουν ότι το προλεταριάτο, αφού έρθει στην έξουσία, προσπαθεί να εγκαθιδρύσει το βασίλειο της ομορφιάς και της χάρης, προσπαθεί

νά αναδείξει την αξιοπρέπεια και την ελευθερία τῶν δημιουργῶν τῆς ὁμορφιάς.

Στὴ Ρωσία, οἱ δυὸ ἐπίτροποι τοῦ λαοῦ τῆς δημοσίας Παιδείας, πού μέχρι τώρα προσλήφθηκαν, ἦταν ἕνας λεπτότατος αἰσθητικὸς, ὁ Λουνατσάρσκι, κι ἕνας μεγάλος ποιητῆς, ὁ Μαξιμ Γκόρκι. Στὴν Ἰταλία, στὴ Μινέρβα*, διαδέχεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μασόνοι σὰν τὸν Κρεντάρο, τὸν Ντανέο καὶ τὸν Μπερενίνι καὶ ἐναποτίθεται στοὺς ἐπίτροπους τῆς δημοσίας ἀσφάλειας, ἡ ἐξουσία τῆς ἀπόρριψης τῶν τραγουδιῶν τοῦ Οὐώλτ Οὐίτμαν.

*Ἐργατικὴ δημοκρατία ***

Ἐνα πρόβλημα ὀρθώνεται ἐπιταχτικὰ σήμερα μπροστά σὲ κάθε σοσιαλιστῆ, μὲ ζωντανὴ μέσα του τὴν αἰσθησι τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης πού ἔχει ἀναλάβει ἡ ἐργατικὴ τάξη καὶ τὸ κόμμα, πού ἀντιπροσωπεύει τὴν κριτικὴ κι ἐνεργητικὴ συνείδησι τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς τῆς τάξης:

Πῶς νὰ δαμάσουμε τίς τεράστιες κοινωνικὲς δυνάμεις πού ἔχει ἀπελευθερώσει ὁ πόλεμος; Πῶς νὰ τίς πειθαρχήσουμε καὶ πῶς νὰ τοὺς δώσουμε μιὰ πολιτικὴ μορφή πού νὰ περικλείνει μέσα τῆς τὴ δυνατότητα νὰ ἀναπτύσσεται: κανονικά καὶ νὰ δλοκληρώνεται συνέχεια μέχρι νὰ φτάσει νὰ μεταβληθῆι σὲ ραχοκοκαλιὰ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κράτους, πού θὰ ἐνσαρκώνει τὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου; Πῶς νὰ συνδέσουμε τὸ παρὸν μὲ τὸ μέλλον, ἔτσι πού νὰ ἱκανοποιῶμε τίς πιεστικὲς ἀνάγκες τοῦ παρόντος καὶ ταυτοχρόνα νὰ δουλεύουμε μὲ τέτοιο τρόπο πού νὰ δημιουργῶμε καὶ νὰ «πρόλάβουμε νὰ πάρουμε μέρος» στὸ μέλλον;

Αὐτὸ τὸ ἄρθρο θέλει νὰ ἀποτελέσει ἕνα κέντρισμα γιὰ σκέψη καὶ δράσι. Θέλει νὰ εἶναι ἕνα κάλεσμα τῶν καλύτε-

* Τὸ ὑπουργεῖο Δημοσίας Ἐκπαίδευσης.

** Ἐνυπόγραφο γρημμένο σὲ συνεργασία μὲ τὸν Παλμύρο Τολάτι, «L' Ordine Nuovo», 21 Ἰούνη 1919, 1, ἀρ. φ. 7.

ρων και πιό συνειδητών έργατων για να σκεφτούν και να δουλέψουν μαζί — ο καθένας στα πλαίσια της δικής του αρμοδιότητας και της δικής του δραστηριότητας — για την επίλυση αυτού του προβλήματος, συγκεντρώνοντας την προσοχή των συντρόφων του και των ενώσεών τους πάνω στους δρους που το συγκροτούν. Μονάχα με μιὰ δουλειά αμοιβαίας διαφώτισης, πειθούς και διαπαιδαγώγησης, που θα γίνει από κοινού και με την αλληλεγγύη όλων, θα γεννηθεί ή συγκεκριμένη δραστηριότητα της συγκρότησής μας.

Το σοσιαλιστικό κράτος υπάρχει κιόλας δυναμικά στους θεσμούς της κοινωνικής ζωής που είναι: χαρακτηριστικοί για την εργαζόμενη τάξη που αποτελεί αντικείμενο εκμετάλλευσης. Το να συνδέσουμε άναμεταξύ τους αυτούς τους θεσμούς, να τους συντονίσουμε και να τους υπαγάγουμε, συγκεντρώνοντας τους ρωμαλέα, σε μιὰ Ιεραρχία, αρμοδιοστίτων κι εξουσιών — χωρίς μ' αυτό να παραδιάζουμε όμως τις αναγκαίες αυτονομίες και διαρθρώσεις — σημαίνει τελικά να δημιουργούμε από τώρα κιόλας μιάν αληθινή και ξεχωριστή εργατική δημοκρατία, που να θρίσκετα: σε πραγματική κι ενεργητική αντίθεση με το άστικό κράτος και που θα προετοιμάζεται: από τώρα κιόλας να αντικαταστήσει αυτό το άστικό κράτος σε όλες του τις βασικές λειτουργίες διαχείρισης και κυριαρχίας της εθνικής κληρονομιάς.

Το εργατικό κίνημα σήμερα καθοδηγείται από το Σοσιαλιστικό κόμμα και τη Συνομοσπονδία Έργασίας. Άλλά, για τη μεγάλη μάζα των εργαζομένων, ή άσκηση της κοινωνικής εξουσίας του Κόμματος και της Συνομοσπονδίας πραγματοποιείται: έμμεσα, με τη δύναμη του κύρους και του ένθουσιασμού, με αυταρχικές πιέσεις και τέλος άκόμη και με την άδράνεια. Τα σύνορα του κύρους του Κόμματος πλαταιίνουν καθημερινά, φθάνουν ν' άγγίζουν και λαϊκά στρώματα άπλησίαστα μέχρι τώρα. Τα κάνουν να συμφωνήσουν και δημιουργούν και σ' αυτά την έπιθυμία να δουλέψουν δραστήρια για τον έρχομό του κομμουνισμού. Το κύρος του κόμματος άγγίζει τώρα ομάδες και άτομα που μέχρι τώρα ά-

πουσιάζανε από τόν πολιτικό αγώνα. Είναι ανάγκη νά δώσουμε μορφή καί νά σταθερή πειθαρχία σ' αὐτές τίς ἀναρχοῦμενες καί χαοτικές δυνάμεις, νά τίς ἀποροφήσουμε, νά τίς ὀργανώσουμε καί νά τίς δυναμώσουμε καί νά δημιουργήσουμε γιά τήν προλεταριακή καί μισοπρολεταριακή τάξη μίαν ὀργανωμένη κοινωνία ὅπου: θά αὐτο-διαπαιδαγωγεῖται, θά ἀξιοποιεῖ τίς ἐμπειρίες της καί θά ἀποχτᾷ μίαν ὑπεύθυνη συνείδηση τῶν καθηκόντων πού ἐπιμύζονται ὡσεύ τάξεις φτάνουν στήν ἐξουσία τοῦ κράτους.

Μονάχα ὕστερα ἀπό πολλά χρόνια καί δεκάχρονα σκληρῆς δουλειᾶς θά μπορέσουν τὸ Σοσιαλιστικό Κόμμα καί τὰ ἐπαγγελματικά συνδικάτα νά ἀφομοιώσουν ὅλη τήν ἐργαζόμενη τάξη. Αὐτοὶ οἱ δύο θεσμοὶ δὲν ταυτίζονται ἄμεσα μέ τὸ προλεταριακὸ κράτος. Πραγματικά, στίς Κομμουνιστικές Δημοκρατίες αὐτοὶ οἱ θεσμοὶ συνεχίζουν νά ὑπάρχουν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κράτος, σὰ θεσμοὶ προώθησης (τὸ κόμμα) ἢ ἐλέγχου καί μερικῆς ἐφαρμογῆς (τὰ Συνδικάτα). Τὸ Κόμμα πρέπει νά συνεχίσει: νά εἶναι τὸ ὄργανο κομμουνιστικῆς διαπαιδαγωγῆσης, ἢ ἐστία τῆς πίστευς, ὁ φύλακας τῆς διδασκαλίας καί ἡ ἀνώτερη ἐξουσία πού ἐναρμονίζει καί καθοδηγεῖ πρὸς τὸ σκοπὸ τίς ὀργανωμένες καί πειθαρχημένες δυνάμεις τῆς ἐργατικῆς καί ἀγροτικῆς τάξης. Ἀκριβῶς, γιά νά μπορέσει νά ἀσκήσει αὐτὸ τὸ λειτουργημά του, τὸ Κόμμα δὲν πρέπει νά ἀνοίξει τίς πόρτες του διάπλατα καί νά μπάσει νέα μέλη μὴ ἐξοικειωμένα στήν ὑπευθυνότητα καί στήν πειθαρχία.

Ἄλλὰ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι πλούσια σὲ θεσμοὺς καί εἶναι διαρθρωμένη μέ πολλαπλῆς δραστηριότητες. Αὐτοὶ οἱ θεσμοὶ καὶ αὐτές οἱ δραστηριότητες πρέπει ἀκριβῶς νά ἀναπτυχτοῦν, νὰ ὀργανωθοῦν πολυσύνθετα καί νά συνδεθοῦν σ' ἓνα πλατὺ καί εὐλύγιστα διαρθρωμένο σύστημα πού νά ἀφομοιώνει καί νά πειθαρχεῖ ὁλόκληρην τήν ἐργατικὴν τάξη.

Τὸ ἐργοστάσιο μέ τίς ἐσωτερικῆς του ἐπιτροπές, οἱ σοσιαλιστικοὶ κύκλοι καί οἱ ἀγροτικῆς κοινότητες, ἀποτελοῦν

τά κέντρα της προλεταριακής ζωής στα όποια χρειάζεται να δουλέψουμε άμεσα.

Οι έσωτερικές επιτροπές είναι όργανα εργατικής δημοκρατίας, πού πρέπει να άπελευθερωθούν από τους περιορισμούς πού βάζουν στο έργο τους οι επιχειρηματίες, και στους όποιους πρέπει να έμπνεύσουμε νέα ζωή και δύναμη. Σήμερα οι έσωτερικές επιτροπές περιορίζουν την έξουσία του καπιταλιστή μέσα στο έργοστάσιο και άσκούν διαιτητικά και πειθαρχικά καθήκοντα. Στο βαθμό πού θα αναπτύσσονται και θα έμπλουτίζονται αύριο θα πρέπει να γίνουν τα όργανα της προλεταριακής έξουσίας πού θα άντικαταστήσουν τον καπιταλιστή σε όλες του τις χρήσιμες διευθυντικές και διαχειριστικές λειτουργίες.

Άπό σήμερα κιόλας, οι εργάτες θα έπρεπε να προχωρήσουν στη συγκρότηση πλατιών συνελεύσεων αντιπροσώπων, πού θα έχουν έκλεγεί ανάμεσα στους καλύτερους και πιο συνειδητούς συντρόφους τους, κάτω από τó σύνθημα: «Όλη ή έξουσία του έργοστασίου στις έργοστασιακές επιτροπές», πού συντονίζεται με τó σύνθημα: «Όλη ή έξουσία του κράτους στα εργατικά κι άγροτικά Συμβούλια».

Ένα πλατύ πεδίο συγκεκριμένης έπαναστατικής προπαγάνδας ανοίγεται μπροστά στους κομμουνιστές πού είναι όργανωμένοι στο κόμμα και στους συνοικιακούς κύκλους. Οι συνοικιακοί κύκλοι, σε συμφωνία και με τους τομείς των πόλεων, πρέπει να κάνουν μιάν άπογραφή των εργατικών δυνάμεων της περιοχής τους και να μεταβληθούν σε έδρα του συνοικιακού Συμβουλίου των αντιπροσώπων του έργοστασίου, τó γάγγλιο πού θα σφιχτοδένει και θα συγκεντρώνει όλες τις προλεταριακές ενέργειες της συνοικίας. Τα έκλογικά συστήματα θα μπορούσαν να διαφέρουν μεταξύ τους, ανάλογα με τó μέγεθος των έργοστασίων. Θα έπρεπε ώστόσο να προσπαθήσουμε να πετύχουμε να εκλέγεται ένας αντιπρόσωπος κάθε δεκαπέντε εργάτες, χωρισμένους σε κατηγορίες (όπως γίνεται στα άγγλικά έργοστάσια), καταφέροντας έτσι με έκλογικές διαδικασίες να πετύχουμε να υπάρχουν σε μιá επιτροπή αντιπροσώπων ένος έργοστα-

σίου, εκπρόσωποι όλκληρης τής κλίμακας τής δουλειᾶς (ἐργάτες, υπάλληλοι, τεχνικοί). Στὴ συνοικιακὴ ἐπιτροπὴ θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνονται καὶ εκπρόσωποι καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν ἐργαζομένων πού υπάρχουν στὴ συνοικία: ὑπηρετές, ἀμαξάδες, τραμβαγιέρηδες, σιδηροδρομικοί, σκουπιδιάρηδες, ἰδιωτικοὶ υπάλληλοι, ἐμποροὑπάλληλοι κλπ.

Ἡ συνοικιακὴ ἐπιτροπὴ θὰ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ τὴν ἐκφραση ὀλόκληρης τῆς ἐργατικῆς τάξεως πού ζεῖ στὴ συνοικία, ἐκφραση νόμιμη καὶ ἐγκυρη, ἱκανὴ νὰ ἐμπνεύσει πειθαρχία καὶ νὰ διατάξει τὴν ἄμεση καὶ ὀλοκληρωτικὴ διακοπὴ κάθε δουλειᾶς σ' ὀλόκληρη τὴ συνοικία, ἀφοῦ θὰ ἔχει ἀναδειχθεῖ στὴν ἐξουσία μὲ αὐθόρμητη ἐκλογή.

Οἱ συνοικιακὲς ἐπιτροπὲς θὰ μπορούσαν νὰ διευρυνθοῦν σὲ ἐπιτροπὲς πόλης πού ἐλέγχονται καὶ πειθαρχοῦν στὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα καὶ στὶς ἐπαγγελματικὲς ὁμοσπονδίες.

Ἐνα τέτοιο σύστημα ἐργατικῆς δημοκρατίας (πού θὰ τὸ ὀλοκληρῶνουν καὶ οἱ ἀντίστοιχες ἀγροτικὲς ὀργανώσεις) θὰ δώσει σταθερὴ μορφή καὶ θὰ πειθαρχήσει μόνιμα τὶς μάζες. Θὰ ἀποτελέσει ἕνα θαυμαστὸ σχολεῖο πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς ἐμπειρίας καὶ θὰ πλακισιώσει τὶς μάζες, μέχρι καὶ τὸν τελευταῖο ἄνθρωπο, συνηθίζοντάς τες στὴν ἐπιμονὴ καὶ στὴ σταθερότητα καὶ στὸ νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους σὰν ἕνα στρατὸ στὸ πεδίο τῆς μάχης, πού πρέπει νὰ ἔχει ἀδιάσπαστη συνοχή, ἐὰν δὲ θέλει νὰ καταστραφεῖ καὶ νὰ ξαναπέσει στὴ σκλαδιά.

Κάθε ἐργοστάσιο θὰ ἀποτελοῦσε ἔτσι ἕνα ἢ περισσότερα συντάγματα αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ, μὲ τοὺς ὑπαξιωματικούς του, μὲ τὶς ὑπηρεσίες του ἐπικοινωνίας, μὲ τοὺς γραφεῖς του καὶ μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του, πού οἱ ἐξουσίες του ὁμοῦς θὰ τοῦ ἔχουν ἀνατεθεῖ μὲ ἐλεύθερη ἐκλογή καὶ δὲ θὰ ἔχουν ἐπιβληθεῖ αὐταρχικά. Διὰ μέσου τῶν συνελεύσεων, πού θὰ λαβαίνουν χώρα μέσα στὸ ἐργοστάσιο, καὶ μὲ τὴν ἀδιάκοπη δουλειὰ προπαγάνδας καὶ πειθοῦς, πού θὰ ἀναπτύσσουν τὰ πρὸ συνειδητὰ στοιχεῖα, θὰ γίνεи δυνατὴ μιὰ ριζικὴ μεταμόρφωση τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργάτη. Μιὰ τέτοια δουλειὰ

θά προετοίμαζε πολύ καλύτερα τις μάζες και θά τις έκανε ικανές για την άσκηση της εξουσίας, κι επιπλέον θά βοηθούσε στην εξάπλωση μιās συνείδησης των καθηχόντων και των δικαιωμάτων, του κάθε συντρόφου και του κάθε εργαζόμενου, συγκεκριμένης κι αποτελεσματικής, γιατί θά είχε γεννηθεί αυθόρμητα μέσα από τη ζωντανή και την ιστορική πείρα.

Όπως τὸ έχουμε πει κιόλας, αυτές οι σύντομες σημειώσεις προορίζονται νὰ αποτελέσουν μονάχα κέντρισμα για σκέψη και δράση. Κάθε ὄψη τοῦ προβλήματος θ' ἀξίζει μιὰ πλατιά και σὲ βάθος διαπραγμάτευση, ἀποσαφηνίσεις, ὀλοκληρώσεις ἐπικουρικές και συντονισμένες. Ἀλλὰ ἡ συγκεκριμένη κι ὀλοκληρωτική ἐπίλυση των προβλημάτων τῆς σοσιαλιστικής ζωῆς μπορεί νὰ δοθεῖ μονάχα ἀπὸ τὴν κομμουνιστική πρακτική: με τὴν συλλογική συζήτηση πού μεταβάλλει με τὴ συμπάθεια τις συνειδήσεις, ἐνοποιώντας τες και γεμίζοντας τες με ἐνεργητικό ἐνθουσιασμό. Τὸ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια και νὰ φτάνουμε ὀλοι μαζί κι ἀπὸ κοινού στὴν ἀλήθεια ἀποτελεῖ πράξη κομμουνιστική κι ἐπαναστατική. Ἡ φόρμουλα τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου» πρέπει νὰ σταματήσει νὰ εἶναι: μονάχα φόρμουλα και μιὰ εὐκαιρία για νὰ ἐπιδείξουμε τὴν ἐπαναστατική μας φρασεολογία. Ὅποιος ἐγκρίνει τὸ σκοπὸ πρέπει νὰ ἐγκρίνει ἐπίσης και τὰ μέσα. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἡ ἴδρυση ἐνὸς νέου κράτους, τυπικά προλεταριακοῦ, ὅπου συμβάλλουν οἱ πολιτικαὶς ἐμπειρίες τῆς καταπιεσμένης τάξης και ὅπου ἡ κοινωνική ζωή τῆς ἐργατικής και ἀγροτικής τάξης γίνεται ἕνα διαδομένο και δυνατὰ ὀργανωμένο σύστημα. Αὐτὸ τὸ κράτος δὲν μπορεί νὰ εἶναι: ἀποτελεσµα αὐτοσχεδιασµοῦ: ὀχτὼ ὀλοκληρους μῆνες δεύλευαν οἱ Ρῶσοι μπολσεβίκοι κομμουνιστὲς για νὰ διαδόσουν και νὰ κάνουν νὰ γίνει συγκεκριμένο τὸ σύνθημα: «ὀλη ἡ ἐξουσία στὰ Σοβιέτ» και νὰ σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι τὰ Σοβιέτ ἦταν γνωστὰ στοὺς Ρῶσους ἐργάτες ἀπὸ τὰ 1905 ἀκόμη. Οἱ Ἰταλοὶ κομμουνιστὲς πρέπει νὰ μελετήσουν τὴ ρώσικη πείρα και νὰ ἐξοικονομήσουν ἔτσι καιρὸ και δου-

λειά: τὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδόμησής θὰ ἀπαιτήσῃ, αὐτὸ μονάχα, τόσον καιρὸ καὶ τόση δουλειά, ὥστε κάθε μέρα καὶ κάθε πράξη θὰ πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ ἀφιερωθεῖ σ' αὐτό.

Τὸ Κράτος καὶ ὁ Σοσιαλισμὸς *

Δημοσιεύουμε αὐτὸ τὸ ἄρθρο τοῦ For Ever μολονότι εἶναι ἓνα συνονθύλευμα λαθῶν καὶ γλυκανάλατης φρασεολογίας **. Κατὰ τὸν For Ever, τὸ Κράτος τῆς Βαϊμάρης εἶναι ἓνα μαρξιστικὸ Κράτος· ἐμεῖς τῆς «Ordine Nuovo» εἴμαστε κρατολάτρες, θέλουμε τὸ Κράτος ab aeterno ⁸² (ὁ For Ever ἤθελε προφανῶς νὰ πεῖ, in aeternum) ⁸³· τὸ σοσιαλιστικὸ Κράτος εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα μὲ τὸ σοσιαλισμὸ τοῦ Κράτους· ὑπῆρξαν ἓνα χριστιανικὸ Κράτος κι ἓνα πληθειακὸ Κράτος τοῦ Γάιου Γράκχου· τὸ Σοβιετ τοῦ Σαράτωθ θὰ μπορούσε νὰ ζήσει χωρὶς νὰ συναρμώσει τὴν παραγωγὴ

* Ἀνυπόγραφο, «L' Ordine Nuovo», 28 Ἰούνη - 5 Ἰούλη 1919. Εἶναι ἓνα σχόλιο γιὰ ἓνα ἄρθρο τοῦ «For Ever» (τοῦ τορινέζου ἀναρχικοῦ Κορράντο Κουαλλίνο) μὲ τίτλο: «Γιὰ τὴν υπεράσπιση τῆς ἀναρχίας», ποὺ δημοσιεύτηκε ξανά ἀργότερα στὴν ἀνθολογία στὸ ΟΝ τῆς σειρᾶς «La cultura italiana...», σελ. 168-172.

** Ὁ συγγραφέας τοῦ ἄρθρου πήρε ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ κεῖμενο τοῦ Γκ. «Τὰ λῦτρα τῆς ἱστορίας» (τὸ ὁποῖο δημοσιεύεται καὶ σ' αὐτὸν τὸν τόμο) γιὰ νὰ κατηγορήσῃ τοὺς σοσιαλιστὰς ὅτι εἶναι, «καὶ ἐπαναστάτες, καὶ σοβιετιστὰς, καὶ αὐτονομιστὰς», ὅτι εἶναι κρατολάτρες σὰν τοὺς ἀστούς οἰκονομιστὰς καὶ τοὺς γερμανοὺς σοσιαλδημοκράτες («Τὸ Κράτος τῆς Βαϊμάρης»). Ὁ «For Ever» ἔκανε τὴ διαπίστωση ὅτι: «ἡ Κομμούνια εἶναι ἡ συντριπτικὴ ἀρνήση τοῦ Κράτους» καὶ ὅτι «μιὰ ἐξουσία πολιτικῶν», ἀκόμα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Λένιν καὶ τῶν μπολσεβίκων, καταπίεζε ἔτσι κι ἄλλιωθ «τὸ ἀναρχικὸ άτομο». «Καμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει — ἔγραφε ὁ Κουαλλίνο — ἀνάμεσα στὸ νὰ καταπιέζῃσαι καὶ νὰ σφάζῃσαι ἀπὸ τὴν blouse καὶ τὴν κόκκινη σημαία ἀντὶ ἀπὸ τὴ ρεντικότα καὶ τὴν πράσινη (σημαία)».

του και τη δραστηριότητά του — όσον άφορούσε την έπαναστατική άμυνα — στο γενικό σύστημα των ρώσικων Σοβιετ, κ.τ.λ. Ένα σωρό διαπιστώσεις, ένα σωρό άνοησίες, πού παρουσιάζονται σαν μιá υπεράσπιση της άναρχίας. Παρ' όλ' αυτά δημοσιεύουμε τό άρθρο τοϋ For Ever. 'Ο For Ever δέν είναι μόνο ένα άτομο: είναι ένας κοινωνικός τύπος. Άπ' αύτή την άποψη δέν πρέπει νά παραβλεφτεί. Πρέπει νά γίνει γνωστός, νά μελετηθεί, νά συζητηθεί και νά ξεπεραστεί. Τίμα, φιλικά (ή φιλία δέν μπορεί νά ξεχωριστεί από την αλήθεια κι άπ' όλες τις πίκρες πού φέρνει μαζί της ή αλήθεια). 'Ο For Ever είναι ψευτοεπαναστάτης. 'Όποιος βασίζει τη δράση του στην καθαρά πομπώδη φρασσιολογία, στη φλύαρη φρενίτιδα, στο ρομαντικό ένθουσιασμό είναι μονάχα ένας δημαγωγός, δέν είναι έπαναστάτης. Είναι άπαραίτητοι, για την επανάσταση, άνθρωποι με μυαλό νηφάλιο, άνθρωποι πού νά μήν επιδιώκουν νά λείπει τό ψωμί από τούς φούρνους, πού νά κάνουν νά ταξιδεύουν τά τρένα, πού νά προμηθεύουν τά έργοστάσια με πρώτες ύλες και νά καταφέρνουν ν' ανταλλάσουν τά βιομηχανικά προϊόντα με τ' άγροτικά, πού νά εξασφαλίζουν την άκεραιότητα και την έλευθερία - τοϋ καθένα από τις επιθέσεις των κακοποιών, πού θά βοηθούν στο νά λειτουργεί τό σύνολο των κοινωνικών ύπηρεσιών και νά μήν καταντούν στην άπελπισία και στην τρελή έξοντωτική⁸⁴ σφαγή τό λαό. 'Ο λεκτικός ένθουσιασμός και ή φραστική άσυδοσία είναι για γέλια (ή για κλάματα) όταν ένα μόνο άπ' αυτά τά προβλήματα πρέπει νά βρει τη λύση του ακόμα και σ' ένα χωριό μ' έκατό κατοίκους.

Μά ό For Ever, έστω κι αν είναι ένας τύπος, δέν είναι όλοι οι άναρχικοί. Στη σύνταξη της «L' Ordine Nuovo» έχουμε ένα κομμουνιστή άναρχικό: τόν Κάρλο Πέτρι*. Με

* Κάρλο Πέτρι λεγόταν στην πραγματικότητα ό Κάρλο Μόσο. Πολιτικός μηχανικός, υπήρξε επίσης και βοηθός τοϋ καθηγητή Άνιμπάλε Πασιόρε στην έδρα της Λογικής και συγγραφέας μερικών φιλοσοφικών δημοσιευμάτων. Σχετικά μ' αυτόν, βλέπε: Π. Το. Μα-

τὸν Πέτρι ἢ συζήτηση γίνεται σ' ἓνα ἀνώτερο ἐπίπεδο. Μὲ τοὺς κομμουνιστὲς ἀναρχικοὺς σὰν τὸν Πέτρι ἢ δουλειὰ γενικά εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητη. Αὐτοὶ εἶναι μιὰ δύναμη τῆς ἐπανάστασης. Διαβάζοντας τὸ ἄρθρο τοῦ Πέτρι, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περασιμένο τεύχος*, καὶ ἐκεῖνο τοῦ For Ever, ποὺ δημοσιεύουμε σ' αὐτὸ τὸ τεύχος γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τοὺς διαλεχτικούς ὅρους τῆς ἀναρχικῆς ἰδέας: τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζεῖ — γράψαμε αὐτὲς τίς παρατηρήσεις. Φυσικά, οἱ σύντροφοι Ἑμπέντοκλε καὶ Καίσαρ**, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ἀμεσα ὁ Πέτρι, εἶναι ἐλεύθεροι ν' ἀπαντήσουν γιὰ λογαριασμό τους.

I

Ὁ κομμουνισμὸς βρίσκει τὴν πραγμάτωσή του στὴν προλεταριακὴ Διεθνή. Ὁ κομμουνισμὸς θὰ ὑπάρξει ὅταν καὶ

ζῆνι, «Αντόνιο Γράτσι καὶ ἡ "Ordine Nuovo" εἰδωμένοι ἀπὸ ἓναν ἀναρχικό», «Impulso», 1956.

* Κάρλο Πέτρι, Ἑμίλ Βεντερβέλντε, «Ὁ σοσιαλισμὸς ἀνάντια στὸ Κράτος», στὴ στήλη «Ἡ μάχη τῶν ἰδεῶν», τεύχος 7, 21 Ἰούνη 1919.

** Empedocle ἦταν τὸ ψευδώνυμο ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Παλμίρο Τολιάτι στὰ σημειώματά του ποὺ εἶδαν τὸ φῶς στὴ στήλη «Ἡ μάχη τῶν ἰδεῶν», καὶ Καίσαρ ἦταν ὁ Τσέζαρε Σεζάρο, ἓνας μιλανέζος ποὺ προσχώρησε στις σοσιαλιστικὲς ἰδέες ἔχοντας ξεκινήσει ἀπὸ τὸν καθολικισμό· ἀργότερα βρῆκε τραγικὸ θάνατο στὸ Φιοῦμε, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1921. Τὸ ἄρθρο τοῦ Πέτρι σκόπευε τὰ κείμενα τοῦ Τολιάτι (μιὰ κριτικὴ ἀντιπαράθεση τοῦ Τζεντίλε, Ο.Ν., ἀρ. 1) καὶ τοῦ Σεζάρο («Ὁ σοσιαλιστικὸς στρατός», ἀρ. 4) ποὺ τοῦ εἶχαν φανε! «ετερόδοξα», σὲ σχέση μὲ τὴ θεωρία τῆς ἀπενέκρωσης τοῦ Κράτους, ἐπειδὴ προπαγάνδιζαν ἓνα σοσιαλιστικὸ Κράτος καὶ μιὰ σοσιαλιστικὴ ἐξουσία. Ἡ πολεμικὴ συνεχίστηκε ἀπὸ τὸν Πέτρι («Κομμουνιστικὸς Ἀναρχισμὸς») στὸ τεύχος τῆς 28 Ἰούλη καὶ τελείωσε μὲ μιὰ ἀπάντηση τοῦ Τολιάτι (Π.Τ. «Γιὰ νὰ τελειώνει μιὰ πολεμικὴ») στὸ τεύχος τῆς 2 Αὐγούστου.

μόνο στο βαθμό που θα είναι διεθνής. Μ' αυτή την έννοια το σοσιαλιστικό και προλεταριακό κίνημα είναι ενάντια στο Κράτος, γιατί είναι ενάντια στα έθνικα καπιταλιστικά Κράτη, γιατί είναι ενάντια στις έθνικες οικονομίες, που έχουν την αρχή της ζωής τους και έλκουν τη μορφή τους από το έθνικό Κράτος.

Μά, αν καταργηθούν τα έθνικα κράτη στην κομμουνιστική Διεθνή, δε θα καταργηθεί το Κράτος, έννοούμενο σαν «μορφή συγκεκριμένη» της ανθρώπινης κοινωνίας. Η κοινωνία σαν τέτοια είναι μιά καθαρή άοριστία. Στην Ιστορία, στη ζωντανή και ύλική πραγματικότητα του εξελισσόμενου ανθρώπινου πολιτισμού, ή κοινωνία είναι πάντα ένα σύστημα και μιά Ισορροπία Κρατών, ένα σύστημα και μιά Ισορροπία συγκεκριμένων θεσμών, που μέσα τους ή κοινωνία αποκτά συνείδηση του είναι της και της ανάπτυξής της και μόνο εξ αιτίας αυτών υπάρχει και αναπτύσσεται.

Κάθε κατάκτηση του πολιτισμού γίνεται μόνιμη, είναι πραγματική Ιστορία και όχι επιφανειακό και πρόσκαιρο επεισόδιο, στο βαθμό που ενσωματώνεται σ' ένα θεσμό και βρίσκει μιά μορφή μέσα στο Κράτος. Η σοσιαλιστική ιδέα παράμεινε ένας μύθος, μιά χίμαιρα που εξανεμίζεται, μιά καθαρή αυθαιρεσία της άτομικής φαντασίας μέχρι να ενσωματωθεί στο σοσιαλιστικό και προλεταριακό κίνημα, στους θεσμούς άμυνας και επίθεσης του οργανωμένου προλεταριάτου. Μέσα τους και εξ αιτίας τους μορφοποιήθηκε Ιστορικά και προόδευσε. Άπ' αυτούς γέννησε το έθνικό σοσιαλιστικό Κράτος, διατεταγμένο και οργανωμένο με τρόπο ώστε να είναι ικανό να έρχεται σ' επαφή με άλλα σοσιαλιστικά κράτη, υποχρεωμένο μάλιστα να μπορεί να ζει και ν' αναπτύσσεται μόνο στο βαθμό που θα ένωθεί με τ' άλλα σοσιαλιστικά Κράτη για να πραγματοποιήσει την κομμουνιστή Διεθνή, στην οποία κάθε Κράτος, κάθε θεσμός, κάθε άτομο θα βρει την ολοκλήρωση της ζωής και της έλευθερίας του.

Κάτω άπ' αυτή την έννοια, ό κομμουνισμός δεν είναι ενάντια στο «Κράτος», αντίθετα έναντιώνεται άμειλιχτα στους έχθρους του Κράτους, στους άναρχικούς και στους

ἀναρχικούς συνδικαλιστές, καταγγέλλοντας τὴν προπαγάνδα τους ὡς αὐτοπιστικὴ καὶ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν προλεταριακὴ ἐπανάσταση.

Κατασκευάστηκε ἓνα προκαθορισμένο σχῆμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ σοσιαλισμὸς θὰ ἦταν μιὰ «πασαρέλα» πού θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἀναρχία. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀνόητη προκατάληψη, μιὰ αὐθαίρετη ὑποθήκη τοῦ μέλλοντος. Στὴ διαλεκτικὴ τῶν ιδεῶν, ἡ ἀναρχία συνεχίζει τὸν φιλελευθερισμὸ, ὄχι τὸν σοσιαλισμὸ. Στὴ διαλεκτικὴ τῆς ἱστορίας, ἡ ἀναρχία ἐξοστρακίζεται ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας μαζί μὲ τὸν φιλελευθερισμὸ. Ὅσο περισσότερο ἡ παραγωγὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν βιομηχανοποιεῖται καὶ ὅσο στὴ συγκεντρωποίησιν τοῦ κεφαλαίου ἀντιστοιχεῖ μιὰ συγκέντρωση τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, τόσο λιγότερους ὀπαδούς ἔχει ἡ ἀναρχικὴ ἰδέα. Τὸ ἀναρχικὸ κίνημα εἶναι ἀκόμη διαδεδομένο, ὅπου συνεχίζει νὰ ὑπερτερεῖ ἡ βιοτεχνία καὶ ὁ φεουδαρχισμὸς στὴ γῆ. Στὶς βιομηχανικὲς πόλεις καὶ στὴν ὑπαιθρο μὲ μηχανικὴ ἀγροτικὴ καλλιέργεια, οἱ ἀναρχικοὶ τείνουν νὰ ἐξαφανιστοῦν ὡς πολιτικὸ κίνημα, ἐπιζώντας ὡς ἀναβρασμὸς ιδεῶν. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ ἀναρχικὴ ἰδέα θὰ ἔχει ἓνα ἔργο νὰ ἐπιτελέσει γιὰ λίγο ἀκόμη καιρὸ: νὰ συνεχίσει τὴ φιλελεύθερη παράδοση στὸ βαθμὸ πού ἔχει ἐπιβάλει καὶ ἔχει πραγματοποιήσει ἀνθρώπινες κατακτήσεις πού δὲν πρέπει νὰ πεθάνουν μὲ τὸν καπιταλισμὸ.

Σήμερα, στὴν κοινωνικὴ ταραχὴ πού καθορίστηκε ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαίνεται ὅτι ἡ ἀναρχικὴ ἰδέα πολλαπλασίασε τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς. Δὲν πιστεύουμε ὅτι εἶναι μιὰ δόξα τῆς ἰδέας. Τὸ φαινόμενο εἶναι φαινόμενο ὀπισθοδρόμησης: οἱ πόλεις μετανάστευσαν νέα στοιχεία, χωρὶς πολιτικὴ κουλτούρα, μὴ προετοιμασμένα γιὰ τὴν ταξικὴ πάλη, στὴ σύνθετη μορφή πού πήρε αὐτὴ μὲ τὴ μεγάλη βιομηχανία. Ἡ φαρμακερὴ φρασεολογία τῶν ἀναρχικῶν ταραχοποιῶν ἔχει πέρασιν σ' αὐτὲς τὶς ἐνστικτώδεις καὶ ἀνώριμες συνειδήσεις. Ὅστόσο, τίποτα τὸ βαθύ καὶ τὸ μόνιμο δὲ δημιουργεῖ ἢ ψευτοεπαναστατικὴ φρασεολογία. Κι αὐτὸς πού κυριαρχεῖ, αὐτὸς πού χαράζει στὴν ἱστορία τὸ ρυθμὸ

της προόδου, αυτός που καθορίζει: τη σίγουρη και άκατανίκητη προώθηση του κομμουνιστικού πολιτισμού, δεν είναι τὰ «παλιόπαιδα», δεν είναι τὸ Lumpenproletariat, δεν είναι οἱ bohémiens, οἱ ἐρασιτέχνες, οἱ μαλλιαροὶ καὶ μανιακοὶ ρομαντικοί, ἀλλὰ εἶναι οἱ μεγάλες μάζες τῆς ἐργατικῆς τάξης, τ' ἀτσάλινα τάγματα τοῦ συνειδητοῦ καὶ πειθαρχημένου προλεταριάτου.

Ἡ ὅλη ἡ φιλελεύθερη παράδοση εἶναι: ἐνάντια στὸ Κράτος.

Ἡ φιλελεύθερη λογοτεχνία εἶναι ὅλη μιὰ πολεμικὴ ἐνάντια στὸ Κράτος. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ καπιταλισμοῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ συνεχῆ καὶ μανιακὴ πάλη ἀνάμεσα στὸν πολίτη καὶ τὸ Κράτος. Τὸ Κοινοβούλιο εἶναι τὸ ὄργανο αὐτῆς τῆς πάλης καὶ τείνει ἀκριβῶς ν' ἀπορροφήσει ὅλες τὶς λειτουργίες τοῦ Κράτους, δηλαδὴ νὰ τὸ καταργήσει, ἀπαλλάσσοντάς το ἀπὸ κάθε πραγματικὴ ἐξουσία, ἐπειδὴ ἡ λαϊκὴ νομοθεσία στρέφεται πρὸς τὸ ν' ἀπελευθερώσει τὶς κατὰ τόπους ὁργανώσεις καὶ τὰ ἄτομα ἀπὸ κάθε σκλαβιά καὶ ἔλεγχο ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία.

Αὐτὴ ἡ φιλελεύθερη δράση ἐντάσσεται στὴ γενικὴ δραστηριότητα τοῦ καπιταλισμοῦ ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του πιδὸ στέρεες καὶ ἐγγυημένες συνθήκες ἀνταγωνισμοῦ. Ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι ὁ πιδὸ λυσσασμένος ἐχθρὸς τοῦ Κράτους. Ἡ ἴδια ἡ ἰδέα τῆς Διεθνούς ἔχει φιλελεύθερη καταγωγὴ. Ὁ Μάρξ τὴν πῆρε ἀπὸ τὴ σχολὴ τοῦ Κόμπντεν⁸⁵ καὶ ἀπὸ τὴν προπαγάνδα γιὰ τὴν ἐλεύθερη ἀνταλλαγὴ, ἀλλὰ κριτικά. Οἱ φιλελεύθεροι εἶναι ἀνίκανοι νὰ πραγματοποιήσουν τὴν εἰρήνη καὶ τὴ Διεθνή, γιὰ τὴν αἰτομικὴ καὶ ἐθνικὴ ἰδιοκτησία γεννᾷ σχίσματα, σύνορα, πολέμους, ἐθνικὰ Κράτη σὲ διαρκὴ σύγκρουση μεταξὺ τους.

Τὸ ἐθνικὸ Κράτος εἶναι ἓνα ὄργανο ἀνταγωνισμοῦ. Θὰ ἐξαφανιστεῖ ὅταν ὁ ἀνταγωνισμὸς θὰ καταργηθεῖ καὶ θὰ ἔχει δημιουργηθεῖ ἓνα νέο οἰκονομικὸ ἔθιμο μέσα ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες ἐμπειρίες τῶν σοσιαλιστικῶν Κρατῶν.

Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀκόμα ἓνα ἐθνικὸ Κράτος καὶ ἓνα ταξικὸ Κράτος. Οἱ ὄροι τοῦ ἀνταγω-

νισμού και της ταξικής πάλης μετατοπίστηκαν, αλλά ο ανταγωνισμός και οι τάξεις υπάρχουν. Η δικτατορία του προλεταριάτου πρέπει να λύσει τα ίδια προβλήματα του αστικού Κράτους: εξωτερικής και εσωτερικής άμυνας. Αυτές είναι οι πραγματικές αντικειμενικές συνθήκες με τις οποίες πρέπει να λογαριαστούμε: Το να σκεπτόμαστε και να δρούμε σαν να υπήρχε κιόλας η κομμουνιστική Διεθνής, σαν να ήταν ήδη ξεπερασμένη ή περίοδος της πάλης μεταξύ των σοσιαλιστικών Κρατών και των αστικών Κρατών, του αντίθετου ανταγωνισμού μεταξύ των εθνικών κομμουνιστικών οικονομιών κι εκείνων των καπιταλιστικών, θα ήταν ένα καταστροφικό λάθος για την προλεταριακή επανάσταση.

Η ανθρώπινη κοινωνία ύφίσταται μια ταχύτατη διαδικασία αποσύνθεσης που συντονίζεται με τη διαδικασία διάδοσης του αστικού Κράτους. Οι αντικειμενικές πραγματικές συνθήκες, που κάτω απ' αυτές θα εξασκηθεί η δικτατορία του προλεταριάτου, θα είναι συνθήκες μιας φοβερής άταξίας, μιας τρομακτικής απειθαρχίας. Γίνεται απαραίτητη η οργάνωση ενός στερεώτατου σοσιαλιστικού Κράτους, που να σταματά όσο το δυνατό πριν τη διάλυση και την απειθαρχία, που να ξαναδώσει μια συγκεκριμένη μορφή στο κοινωνικό σώμα, που να υπερασπίζεται την επανάσταση από τις εξωτερικές επιθέσεις και από τις εσωτερικές εξεγέρσεις.

Η προλεταριακή δικτατορία πρέπει, για να μπορέσει να επιβιώσει και ν' αναπτυχτεί, να προσλάβει ένα χαρακτηρισμό προφανώς στρατιωτικό. Νά γιατί το πρόβλημα του σοσιαλιστικού στρατού γίνεται ένα από τα πιο βασικά προβλήματα για λύση. Και γίνεται επειγόν, σ' αυτή την προεπαναστατική περίοδο, το να προσπαθήσουμε να εξαλείψουμε τα υπολείμματα της προκατάληψης που καθορίστηκαν από την προηγούμενη σοσιαλιστική προπαγάνδα ενάντια σ' όλες τις μορφές της αστικής κυριαρχίας.

Πρέπει, σήμερα, να ξανακάνουμε διαπαιδαγώγηση στο προλεταριάτο ώστε να συνιθίσει στην ιδέα ότι για να καταλυθεί το Κράτος στη Διεθνή είναι απαραίτητος ένας τύπος Κράτους άξιου να επιτύχει αυτόν τον σκοπό, ότι για να

καταργηθεί ό μιλιταρισμός μπορεί νά είναι άναγκαίος ένας νέος τύπος στρατού. Πράγμα πού σημαίνει ότι τό προλεταριάτο πρέπει νά εκπαιδευτεί για νά άσκήσει τή δικτατορία, για νά αυτοκυβερνηθεί. Οι δυσκολίες, πού θά έχει μπροστά του νά ξεπεράσει, θά είναι πολλές, και ή περίοδος, πού αυτές οι δυσκολίες θά παραμείνουν ζωντανές κι επικίνδυνες, δέν μπορούμε νά υποθέσουμε ότι θά 'ναι σύντομη. Άλλά, ακόμα και άν τό προλεταριακό Κράτος θά έπρεπε νά ύπάρχει μόνο για μιá μέρα, πρέπει νά δουλέψουμε μέχρι πού αυτό νά βρεί κατάλληλες συνθήκες ύπαρξης για νά επιτελέσει τό καθήκον του, νά καταργήσει — δηλαδή — τήν άτομική ιδιοκτησία και τίς τάξεις.

Τό προλεταριάτο είναι ελάχιστα έμπειρο ως πρós τήν τέχνη του νά κυβερνά και νά διευθύνει. 'Η άστική τάξη θ' αντιπαραθέσει μιá τρομερή αντίσταση, άνοιχτή ή ύπουλη, βίαιη ή παθητική στό σοσιαλιστικό Κράτος. Μόνο ένα πολιτικά διαπαιδαγωγημένο προλεταριάτο, πού δέ θά έγκαταλείπεται στην άπελπισία και στη δυσπιστία για τίς πιθανές κι άναπόφευκτες άναποδιές, πού παραμένει πιστό και έντιμο στό Κράτος του — παρά τά λάθη πού μεμονωμένα άτομα μπορεί νά διαπράξουν και παρά τά βήματα πρós τά πίσω πού οι πραγματικές συνθήκες τής παραγωγής μπορούν νά επιβάλουν — μόνο ένα τέτοιο προλεταριάτο θά μπορέσει ν' άσκήσει τή δικτατορία, νά ξεκαθαρίσει τή βλαβερή κληρονομιά του καπιταλισμού και του πολέμου και νά πραγματοποιήσει τήν κομμουνιστική Διεθνή. Και σύμφωνα με τή φύση του, τό σοσιαλιστικό Κράτος ζητά μιá έντιμότητα και μιá πειθαρχία διαφορετικές και αντίθετες από εκείνες πού άπαιτεί τό άστικό Κράτος. Διαφορετικά από τό άστικό Κράτος, πού είναι τόσο περισσότερο δυνατό στό έσωτερικό και έξωτερικό όσο λιγότερο οι πολίτες ελέγχουν και παρακολουθούν τή δραστηριότητα των έξουσιών, τό σοσιαλιστικό Κράτος ζητά τή δραστήρια και μόνιμη συμμετοχή των συντρόφων στη ζωή των θεσμών του. Πρέπει έξ άλλου νά θυμόμαστε ότι τό σοσιαλιστικό Κράτος είναι τό μέσο για ριζικές αλλαγές, δέ μεταβάλλεται τό Κράτος με τήν άπλότη

τα πού αλλάζει: ή κυβέρνηση. Μιά επιστροφή στους θεσμούς του παρελθόντος θά σήμαινε τό συλλογικό θάνατο τό άποχαλίνωμα μιās λευκής τρομοκρατίας πού δέ θά σταματούσε μπροστά στο αίμα: στις συνθήκες πού δημιουργήθηκαν έξ αίτίας του πολέμου, ή άστική τάξη θά είχε συμφέρον νά εξαφανίσει ένοπλα τά τρία τέταρτα των εργαζομένων για νά ξαναδώσει ελαστικότητα στην αγορά των τροφίμων και νά ξανατεθεί κάτω από προνομιακές συνθήκες στον άγώνα για την εϋπορη ζωή πού σ' αϋτήν είναι συνηθισμένη. Δέν μπορούν νά γίνονται άποδεκτές κανενός είδους μεταμέλειες, για κανένα λόγο.

Πρέπει από σήμερα νά διαμορφωθούμε και νά διαμορφώσουμε αϋτή την αίσθηση ύπευθυνότητας, κοφτερής κι άμείλικτης σαν τό σπαθί ενός έκδικητή. Ή επανάσταση είναι: κάτι τό μεγάλο και τό φοβερό· δέν είναι παιχνίδι για έρασιτέχνες ή μιá ρομαντική περιπέτεια.

Νικημένος στην ταξική πάλη, ό καπιταλισμός θ' άφήσει ένα θρώμικο κατακάθι: άντικρατικών αναθρασμίων ή πού θά παίρνουν αϋτό τό όνομα γιατί άτομα και ομάδες θά θέλουν ν' άπαλλαγούν από τις ύπηρεσίες και από την πειθαρχία — πράγματα άπαραίτητα για την επιτυχία της επανάστασης.

Άγαπητέ σύντροφε Πέτρι, δουλεύουμε για ν' αποφύγουμε κάθε αίματηρή σύγκρουση ανάμεσα σε άνατρεπτικές ομάδες, για ν' αποφύγει τό σοσιαλιστικό Κράτος τή σκληρή αναγκαιότητα νά επιβάλει ένοπλα τή πειθαρχία και την έμπιστοσύνη, ν' αφαιρέσει ένα μέρος για νά σώσει τό κοινωνικό σώμα από τον θλεθρο και τή διαφθορά. Δουλεύουμε, αναπτύσσοντας τή δραστηριότητά μας όσον άφορά την κουλτούρα για ν' άποδείξουμε ότι ή ύπαρξη του σοσιαλιστικού Κράτους είναι ένας ουσιαστικός κρίκος της άλυσίδας των προσπαθειών, πού τό προλεταριάτο πρέπει νά ολοκληρώσει για νά χειραφετηθεί, για νά λευτερωθεί.

Ἡ δουλειὰ τῆς προπαγάνδας *

Μερικοὶ σύντροφοι ἀπὸ τὸ Τορίνο καὶ ἀπὸ τὴν περιοχή τοῦ Πεδεμόντιου (ὅπου ἡ ἐπιθεώρησή μας εἶναι ἰδιαίτερα διαδεδομένη) μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ἡ δουλειὰ τῆς προπαγάνδας πού ἀνάπτυξαν, γιὰ τὴ διάδοσιν τῆς «L' Ordine Nuovo» ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες καὶ ἀγρότες, δὲ δίνει ἐκεῖνα τὰ μόνιμα καὶ διαρκῆ ἀποτελέσματα πού αὐτοὶ θὰ ἤθελαν, γιὰτι πολλοὶ σύντροφοι βρίσκουν ὅτι τὰ ἄρθρα πού δημοσιεύονται ἀπὸ μᾶς εἶναι «δύσκολα». Ἀπὸ τίς συζητήσεις πού εἶχαμε μ' αὐτοὺς τοὺς φίλους τῆς «Ordine Nuovo», βγάλαμε αὐτὰ τὰ συμπεράσματα: — Ψυχολογικά, ἡ περίοδος τῆς στοιχειώδους προπαγάνδας, ἡ λεγόμενη «εὐαγγελική», ξεπεράστηκε. Οἱ θεμελιώδεις ἰδέες τοῦ κομμουνισμοῦ ἀφομοιώθηκαν ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ πιδ καθυστερημένα στρώματα τῆς ἐργαζόμενης τάξης. Εἶναι ἀπίστευτο τὰ πόσο συνέβαλε σ' αὐτὸ ὁ πόλεμος, ἡ ζωὴ τοῦ στρατώνα καὶ ἡ ἀναγκαιότητα, στὴν ὁποία βρέθηκε ἡ στρατιωτικὴ ἱεραρχία, τοῦ ν' ἀναπτύξει μιὰ συστηματικὴ καὶ κοντόφθαλμη ἀντικομμουνιστικὴ προπαγάνδα, ἡ ὁποία διέδωσε καὶ κάρφωσε στὰ πιδ ἀνυπότακτα μωλὰ τοὺς στοιχειώδεις ὄρους τῆς ἰδεολογικῆς πολεμικῆς μεταξὺ τῶν καπιταλιστῶν καὶ τῶν προλετάρων. Τὰ πρῶτα ἀξιώματα πρέπει πλέον νὰ θεωρηθῶν δεδομένα: ἀπὸ τὸ «εὐαγγέλιο» πρέπει νὰ περάσουμε στὴν κριτικὴ καὶ στὴν ἀνοικοδόμησιν. Οἱ κομμουνιστικὲς ἐμπειρίες τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας τραβοῦν ἀσυγκράτητα τὴν προσοχή. Δὲ χορταίνουμε ν' ἀκοῦμε εἰδήσεις, λογικὲς ἀποδείξεις (εἴμαστε ἕτοιμοι στὴν Ἰταλία; θὰ φτάσουμε στὸ ὕψος τοῦ καθήκοντός μας; ποιά λάθη εἶναι δυνατὸ ν' ἀποφύγουμε; κλπ.) κριτικὲς, κριτικὲς, κριτικὲς καὶ πειραματικὲς πρακτικὲς σκέψεις. Ἀλλὰ ἐδῶ εἶναι πού ἀποκαλύπτεται ἡ φτώχεια τῆς πολιτικῆς κουλτούρας — μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «συνταγματικῆς» ἐμπειρίας — τοῦ Ἰταλικοῦ λαοῦ: τὸ ἰ-

* Ἀνυπόγραφο, «L' Ordine Nuovo», 12 Ἰούλι 1919, στὴ στήλη «Cronache dell' Ordine Nuovo». Ὁ τίτλος εἶναι δικός μας.

ταλικό κοινοβούλιο υπήρξε πάντα κάτι το νεκρό. Ποτέ στην Ίταλία δεν είχαμε μεγάλες μάχες μεταξύ των λαϊκών θεσμών του Κράτους (βουλή, τοπικές οργανώσεις) και των θεσμών που εκπροσωπούσαν το Στέμμα ή τις πιο συντηρητικές τάξεις (Γερουσία, Δικαστικό σώμα, Έκτελεστική Έξουσία) που αντίθετα διεδραματίστηκαν στην Άγγλία και τη Γαλλία.

Αυτή η κρίση, μέσα στην οποία αγωνίζεται το ιταλικό προλεταριάτο, συνεπαρμένο από τη φλογερή επιθυμία να μάθει και την ανικανότητα να την Ικανοποιήσει σε άτομικό επίπεδο, μπορεί και πρέπει να λυθεί. Μπορεί και πρέπει να λυθεί με τη μέθοδο που είναι κτήμα της τάξης των εργατών και των αγροτών, με την κομμουνιστική μέθοδο, με τη μέθοδο των Σοβιέτ. Η κατάκτηση του οχτώωρου αφήνει ένα περιθώριο ελεύθερου χρόνου, που πρέπει ν' αφιερωθεί στην από κοινού δουλειά κουλτούρας. Πρέπει να πείσουμε τους εργάτες και τους αγρότες ότι τους συμφέρει να υποβληθούν σε μια διαρκή πειθαρχία κουλτούρας, και να αποκτήσουν μιάν αντίληψη για τον κόσμο, για το σύνθετο και περιπλεγμένο σύστημα των ανθρώπινων οικονομικών και πνευματικών σχέσεων, που δίνει μια μορφή στην κοινωνική ζωή του πλανήτη. Αυτά τα Σοβιέτ προλεταριακής κουλτούρας θα έπρεπε να προωθούνται στους συλλόγους και στις οργανώσεις της νεολαίας από τους φίλους της «Ordine Nuovo» και να γίνουν έστιες κομμουνιστικής προπαγάνδας, συγκεκριμένης και δημιουργικής. Θα ήταν καλό να μελετηθούν τα τοπικά και περιφερειακά προβλήματα, θα ήταν σκόπιμο να συλλεγοῦν στοιχεία για να συνταχθούν στατιστικές για τη γεωργική και βιομηχανική παραγωγή, για να γίνουν γνωστές οι επείγουσες αναγκαιότητες, για να γίνει γνωστή η ψυχολογία των μικροϊδιοκτητών κλπ. κλπ.*

* Η πρόταση του Γκράμι: θα μπει ο' εφαρμογή το φθινόπωρο του 1919 (και το 1920) με τη σειρά μαθημάτων του «σχολείου σοσιαλιστικής κουλτούρας και προπαγάνδας», που θ' αρχίσουν από τον Δεκέμβρη εκείνου του χρόνου συντάχτες και συνεργάτες της «I»

Ἐς συλλογιστοῦν οἱ σύντροφοι πάνω σ' αὐτὲς τὶς σχέσεις: ἡ ἐπανάσταση ἔχει ἀνάγκη, ἐκτὸς ἀπὸ γενναϊδωρῶς ἥρωισμό, ἐπιπλέον καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ ἐπίμονη, λεπτομερῆ, ὑπομονετικὴ δουλειά.

*Ἡ κατάχτηση τοῦ Κράτους **

Ἡ καπιταλιστικὴ συγκέντρωση, πού καθορίζεται ἀπὸ τὸν τρόπο παραγωγῆς, παράγει μὴν ἀνάλογη συγκέντρωση ἐργαζομένων μαζῶν. Σ' αὐτὸ τὸ γεγονός πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὴν καταγωγὴ ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν θέσεων τοῦ μαρξισμοῦ καὶ σ' αὐτὸ τὸ γεγονός πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὶς συνθήκες πού διαμορφώνουν τὶς νέες προλεταριακὲς συνθήκες καὶ τὴ νέα κομμουνιστικὴ τάξη, πού προορίζονται νὰ ἀντικαταστήσουν τὶς ἀστικές συνθήκες καὶ τὴν καπιταλιστικὴ ἀταξία πού προκαλεῖ ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ πάλη τῶν τάξεων.

Στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς καπιταλιστικῆς δραστηριότητος ἀκόμη κι ὁ ἐργάτης ἐνεργεῖ μέσα στὰ ὄρια τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ, εἶναι ἓνα ἀτομο - πολίτης. Ἀλλὰ δὲν ἀρχίζουν ὄλοι τὸν ἀγῶνα κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες συνθήκες, ἀφοῦ τὴν ἴδια στιγμή ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας θέτει τὴν μειοψηφία τῆς κοινωνίας σὲ μὴ κατάσταση ὑπεροχῆς καὶ κάνει ἀνίσω τὸν ἀγῶνα. Ὁ ἐργαζόμενος εἶναι διαρκῶς ἐκτεθειμένος στοὺς πιδὸ καταστροφικοὺς κινδύνους: ἡ ἴδια ἡ στοιχειώδης ζωὴ του, ἡ κουλτούρα του, ἡ ζωὴ καὶ τὸ μέλλον τῆς οἰκογένειάς του, εἶναι ἐκτεθειμένα στοὺς πιδὸ ἀπὸτομους ἀντίχτυπους τῶν ἀλλαγῶν πού συμβαίνουν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας. Ὁ ἐργαζόμενος προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀτομικισμοῦ. Ἡ

Ordine Nuovo. Σχετικὸ εἶναι καὶ ἓνα ἄλλο ἄρθρο: «Σοσιαλιστικὴ κουλτούρα καὶ προπαγάνδα», γραμμένο ἀπὸ τὸν Γκράμοσι τὸν Αὐγούστου τοῦ 1919.

* Ἀνυπόγραφο. «I. Ordine Nuovo», 12 Ἰούλη 1919, 1, φ. 9.

ἀρχή τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης γίνεται στοιχείο τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ μεταβάλλει τὴν ψυχολογία καὶ τὶς συνήθειες τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν. Προβάλλουν θεσμοὶ καὶ ὄργανα πού ἐνσαρκώνουν αὐτὴ τὴν ἀρχή. Βασισμένη σ' αὐτὰ ἀρχίζει ἡ διαδικασία (processo) ἱστορικῆς ἀνάπτυξης πού ὀδηγεῖ στὴν κοινοκτημοσύνη τῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς.

Ἡ ἀρχὴ τῆς συνεργασίας μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἀνυψωθεῖ σὲ βασικὸ γεγονός τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης. Σὲ στενὴ σύνδεση μ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ τάση ἀναδείχθηκαν ἀπὸ τὴ προηγούμενη περίοδο στὴν τωρινή (πού μποροῦμε νὰ τὴν ἀποκαλέσουμε περίοδο τῆς Α' καὶ Β' Διεθνούς ἢ περίοδο στρατολόγησης) καὶ ἀναπτύχθηκαν τὰ Σοσιαλιστὰ κόμματα καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ συνδικάτα.

Ἡ ἀνάπτυξη ὁμοῦ αὐτῶν τῶν προλεταριακῶν θεσμῶν καὶ ὅλου τοῦ προλεταριακοῦ κινήματος γενικὰ δὲν ὑπῆρξε αὐτόνομη καὶ δὲν ὑπάκουε στοὺς ξεχωριστοὺς νόμους πού εἶναι σύμφυτοι μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορικὴ πείρα τῆς ἐκμεταλλεούμενης ἐργατικῆς τάξης. Οἱ νόμοι τῆς ἱστορίας εἶχαν ὑπαγορευθεῖ ἀπὸ τὴν ἰδιοχτήτρια τάξη πού εἶχε ὀργανωθεῖ σὲ κράτος. Τὸ κράτος στάθηκε πάντα ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς ἱστορίας, ἐπειδὴ στὰ ὄργανά του συγκεντρώνεται ἡ ἐξουσία τῆς ἰδιοχτήτριας τάξης, καὶ μὲ τὸ κράτος αὐτὴ ἡ τάξη αὐτοπειθαρχεῖται καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ἐνότητά της πάνω ἀπὸ τὶς διχόνοιες καὶ τὶς συγκρούσεις τοῦ ἀνταγωνισμοῦ γιὰ νὰ διατηρεῖ ἄθικτη τὴν πλεονεχτικὴ τῆς θέση στὴν ἀνώτερη φάση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνταγωνισμοῦ: στὴν πάλη τῶν τάξεων γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ γιὰ τὴν πρωτοκαθεδρία στὴ διεύθυνση, καὶ στὴ χειραγώγηση τῆς κοινωνίας.

Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο τὸ προλεταριακὸ κίνημα ἀποτελοῦσε μὰ λειτουργία μονάχα τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ τοῦ καπιταλισμοῦ. Οἱ προλεταριακοὶ θεσμοὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ σχηματίζονται ὄχι μὲ βάση τοὺς νόμους πού πηγάζαν ἀπὸ τὴ φύση τους, ἀλλὰ ἀπὸ νόμους πού τοὺς ἐπιβάλλονταν ἀπ' ἔξω, κάτω ἀπὸ τὴν τρομερὴ πίεση γεγονότων καὶ ἐξαναγκασμῶν πού προέρχονταν ἀπὸ τὸν καπιταλι-

στικό ανταγωνισμό. 'Απ' αυτό τὸ γεγονός πηγάζουν οἱ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις, οἱ παρεκκλίσεις, οἱ ταλαντεύσεις καὶ οἱ συμβιβασμοὶ ποὺ χαρακτηρίζουν ὅλη τὴν προηγούμενη περίοδο ζωῆς — καὶ μέχρι σήμερα — τοῦ προλεταριακοῦ κινήματος καὶ ποὺ ἀποκορυφώθηκαν μὲ τὴ χρεωκοπία τῆς Β' Διεθνούς.

Μερικὰ ρεύματα τοῦ σοσιαλιστικοῦ καὶ προλεταριακοῦ κινήματος εἶχαν θέσει ξεκάθαρα τὴν ὀργάνωση τῶν ἐργατῶν κατὰ ἐπαγγέλματα σὰ βασικὸ γεγονός γιὰ τὴν ἐπανάσταση καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση θεμελίωσαν τὴν προπαγάνδα τους καὶ τὴ δράση τους. Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα φάνηκε γιὰ μὰ στιγμὴν σὰ νὰ ἦταν αὐτὸ ὁ πραγματικὸς φορέας τοῦ μαρξισμοῦ καὶ ὁ πραγματικὸς φορέας τῆς ἀλύθειας.

Τὸ λάθος, ὅμως τοῦ συνδικαλισμοῦ θρῖσκεται στὸ ἐξῆς: θεωρεῖ σὰ μόνιμο γεγονός, σὰν ἐγγενὴ μορφή τοῦ συνεργατισμοῦ τὸ ὁμοιοεπαγγελματικὸ συνδικάτο μὲ τὴν τωρινή του μορφή καὶ τὶς τωρινὲς του λειτουργίες, ποὺ τοῦ ἐπιβάλλονται ἀπὸ ἔξω καὶ δὲν τὶς ἀποφασίζει μόνον του, καὶ κατὰ συνέπεια δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν μὰ σταθερὴ καὶ προβλέψιμη γραμμὴ ἀνάπτυξης. Ὁ συνδικαλισμὸς, ποὺ παρουσιάζεται σὰν εἰσηγητὴς μᾶς «αὐθόρμητης» φιλελευθεριστικῆς παράδοσης, στάθηκε στὴν πραγματικότητα μὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς, παραλλαγὲς τοῦ γαιακωβίνικου καὶ ἀφηρημένου πνεύματος.

Ἄπὸ ἐδῶ πηγάζουν τὰ λάθη τοῦ συνδικαλιστικοῦ ρεύματος, ποὺ δὲν κατάφερε νὰ ὑποκαταστήσει τὸ Σοσιαλιστικὸ κόμμα στὸ ἔργο νὰ ἐκπαιδεύσει τὴν ἐργατικὴ τάξη στὴν ἐπανάσταση. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἀγρότες καταλαβαίνουν ὅτι, γιὰ ὀλόκληρη τὴν περίοδο ποὺ ἡ ἰδιοκτήτρια τάξη καὶ τὸ δημοκρατικὸ - κοινοβουλευτικὸ κράτος ὑπαγορεύουν τοὺς νόμους τῆς ἱστορίας, κάθε ἀπόπειρα νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴ σφαῖρα αὐτῶν τῶν νόμων εἶναι μάταιη καὶ γελοία. Εἶναι βέβαιο ὅτι στὴ γενικὴ διαμόρφωση τῆς κοινωνίας μὲ τὴ βιομηχανικὴ παραγωγή κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συμμετάσχει ἐνεργῶς καὶ νὰ τροποποιήσῃ τὸ περιβάλλον μόνον στὸ

βαθμό πού ενεργεί σάν άτομο - πολίτης, σά μέλος του δημοκρατικού - κοινοβουλευτικού Κράτους. Ή φιλελεύθερη εμπειρία ωστόσο δέν είναι όλότελα άνώφελη και ούτε μπορεί νά ξεπεραστεί άν δέν έχει πρώτα πραγματοποιηθεί. Ο άπολιτισμός των άπολιτικών υπήρξε μονάχα ένας έκφυλισμός της πολιτικής: τό νά άρνεϊται κανείς τό κράτος και ταυτόχρονα νά άγωνίζεται εναντίον του κράτους είναι πράξη, πολιτική στό βαθμό ακριβώς πού παρεμβάλλεται στη γενική ιστορική δραστηριότητα, ή οποία δραστηριότητα άποχτά ένότητα με τό κοινοβούλιο και τίς κοινότητες, πού είναι λαϊκοί θεσμοί του κράτους. Αυτό όμως μεταβάλλει την ποιότητα της πολιτικής πράξης: οί συνδικαλιστές δούλευαν εκτός πραγματικότητας και κατά συνέπεια ή πολιτική τους ήταν λαθεμένη από τη βάση της. Οί κοινοβουλευτικοί σοσιαλιστές δούλευαν μέσα στην πραγματικότητα, μπορούσαν νά κάνουν λάθη (διαπράξανε μάλιστα πολλά και σοβαρά λάθη) αλλά δέν λάθευαν όσον άφορά τη σημασία της δράσης τους και γι' αυτό θριαμβέψανε στον «άνταγωνισμό», με συνέπεια οί μεγάλες μάξες, εκείνες δηλαδή πού με την παρέμβασή τους μετασχηματίζουν άντικειμενικά τίς κοινωνικές σχέσεις, νά οργανωθούν γύρω από τό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Παρόλα τά λάθη και τίς έλλείψεις του τό κόμμα πέτυχε σέ τελευταία άνάλυση στην άποστολή του: κατάφερε νά δώσει ένότητα στον προλετάριο πού προηγουμένα δέν ήταν τίποτα, δηλαδή νά του δώσει συνείδηση και νά δώσει στό κίνημα για την άπελευθέρωσή του ένα αίσθημα δικαίου και ζωτικότητας πού σέ γενικές γραμμές άντιστοιχούσε στό προτσές ιστορικής άνάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας.

Τό πιο σοβαρό λάθος του σοσιαλιστικού κινήματος ήταν της ίδιας φύσης με τό λάθος των συνδικαλιστών. Συμμετέχοντας στη γενική δραστηριότητα της ανθρώπινης κοινωνίας μέσα στό κράτος, οί σοσιαλιστές λησιμόνησαν ότι ή στάση τους έπρεπε νά είναι στην ουσία στάση κριτικής και άντίθεσης. Άφέθησαν νά άποροφηθούν από την πραγματικότητα και όχι νά κυριαρχήσουν πάνω σ' αυτήν.

Τούς μαρξιστές κομμουνιστές πρέπει νά τους χαρακτη-

ρίξει μιὰ ψυχολογία πού μπορούμε νά τήν ὀνομάσουμε «μει-ευτική». Ἡ δραστηριότητά τους δέν πρέπει νά ἀφεθεῖ νά παρασυρθεῖ ἀπό τήν πορεία τῶν γεγονότων πού καθορίζονται ἀπό τοὺς νόμους τοῦ ἀστικού ἀνταγωνισμοῦ, ἀλλά πρέπει νά ἔχουν στάση κριτικῆς ἀναμονῆς. Ἡ ἱστορία εἶναι ἕνα συνεχές γίγνεσθαι καὶ εἶναι κατὰ συνέπεια οὐσιαστικά ἀ-πρόβλεπτη. Ἄλλὰ αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι «ὄλα» εἶναι ἀπρό-βλεπτα στὸ γίγνεσθαι τῆς ἱστορίας, ὅτι δηλαδὴ στὴν ἱστορία κυριαρχοῦν ἡ αὐθαιρεσία καὶ τὸ ἀνεύθυνο καπρίτσιο. Ἡ ἱ-στορία εἶναι ταυτόχρονα ἐλευθερία καὶ ἀναγκαιότητα. Οἱ θεομοὶ στὴν ἀνάπτυξη καὶ στὴ δραστηριότητα τῶν ὁποίων ἐνσαρκώνεται ἡ ἱστορία, γεννήθηκαν καὶ διατηροῦνται ἐ-πειδὴ ἔχουν ἕνα ἔργο καὶ μιὰν ἀποστολή νά πραγματοποιή-σουν. Γεννήθηκαν καὶ ἀναπτύχθηκαν μέσα σὲ ὀρισιμένες ἀν-τικειμενικὲς συνθήκες παραγωγῆς τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν καὶ διανοητικῆς γνώσης τῶν ἀνθρώπων. Ἄν αὐτὲς οἱ ἀντικειμε-νικὲς συνθήκες, πού χάρη στὴ μηχανικὴ τους φύση εἶναι σχεδὸν μαθηματικὰ σύμμετρες μεταβληθοῦν, μεταβάλλεται ἐπίσης καὶ τὸ σύνολο τῶν σχέσεων πού ρυθμίζουν καὶ δια-μορφώνουν τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ ἀλλάζει ὁ βαθμὸς συνειδητοῦ τῶν ἀνθρώπων. (Δηλαδὴ) ὁ κοινωνικὸς σχημα-τισμὸς μεταβάλλεται, οἱ παραδοσιακοὶ θεομοὶ ἐκφυλλίζον-ται — γίνονται ἀκατάλληλοι γιὰ τὸ ἔργο τους — καὶ κα-ταντοῦν νά εἶναι ἐμπόδια καὶ ἐλαβεροί. Ἐάν μέσα στὸ γί-γνεσθαι τῆς ἱστορίας ἡ διανόηση γινόταν ἀνίκανη νά ἀπο-χτήσει ἕνα ρυθμὸ καὶ νά καθιερώσει μιὰ διαδικασία τότε ἡ ὑπαρξη τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ἦταν ἀδύνατη: ἡ πολιτικὴ με-γαλοφυΐα ἀναγνωρίζεται ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴ τῆς τὴν ἱκανό-τητα νά κυριαρχεῖ στὸ μεγαλύτερο δυνατὸ ἀριθμὸ συγκε-κρίμενων ἀναγκαιῶν καὶ κατάλληλων ὄρων γιὰ νά καθο-ρίσει ἕνα προτσὲς ἀνάπτυξης καὶ ἀπὸ τὴν ἱκανότητά τῆς κατὰ συνέπεια νά προλαβαίνει τὸ κοντινὸ καὶ ἀπώτερο μέλ-λον καὶ (τέλος) πάνω στὴ γραμμὴ αὐτῆς τῆς διαίσθησης βασίζεται ἡ δραστηριότητα ἐνὸς κράτους καὶ διακινδυνεύε-ται ἡ τύχη ἐνὸς λαοῦ. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ὁ Κάρλ Μάρξ

στάθηκε χωρίς καμιά σύγκριση ή πιό μεγάλη από τις σύγχρονες πολιτικές μεγαλοφυίες.

Οι σοσιαλιστές αποδέχτηκαν και συχνά με δουλοπρέπεια την ιστορική πραγματικότητα που παράγεται από την καπιταλιστική πρωτοβουλία. Έπεσαν στο ψυχολογικό λάθος των φιλελεύθερων οικονομολόγων και πίστεψαν στη μονιμότητα των θεσμών του δημοκρατικού κράτους και στη θεμελιακή τελειότητά τους. Σύμφωνα με αυτούς, η μορφή των δημοκρατικών θεσμών μπορεί να χρειάζεται διόρθωμα και ρετουσάρισμα εδώ και εκεί, αλλά βασικά πρέπει να είναι σεβαστή. Ένα παράδειγμα αυτής της υπερβολικά κενόδοξης ψυχολογίας δόθηκε από τη μινωική κρίση του Φίλιππου Τουράτι, που κατά τη γνώμη του το κοινοβούλιο σε σχέση με τα Σοβιέτ είναι όπως η πόλη με τη βαρβαρική όρδη.

Από αυτή τη λαθεμένη αντίληψη του ιστορικού γίνεσθαι, από την μακρόχρονη πραχτική του συμβιβασμού κι από μιá ταχτική «βλακωδώς» κοινοβουλευτική, γεννιέται ή σημερινή φόρμουλα για την «κατάκτηση του Κράτους».

Εμείς όμως είμαστε πεπεισμένοι, ύστερα μάλιστα από τις επαναστατικές έμπειρίες της Ρωσίας, της Ούγγαρίας και της Γερμανίας, ότι το σοσιαλιστικό κράτος δεν μπορεί να ένσαρκωθεί στους θεσμούς του καπιταλιστικού κράτους, αλλά ότι είναι ένα βασικά νέο δημουργήμα σε σχέση μ' αυτούς τους θεσμούς, αν όχι και σε σχέση με την ιστορία τού προλεταριάτου. Οι θεσμοί του καπιταλιστικού κράτους οργανώθηκαν σύμφωνα με την τελεολογία του ελεύθερου ανταγωνισμού και δεν άρκει να αλλάξουμε τα προσωπικά για να κατευθυνθούν σε μιάν άλλη αντίληψη της δραστηριότητάς τους. Το σοσιαλιστικό κράτος δεν είναι ακόμα ο κομμουνισμός, δηλαδή δεν είναι ακόμη η επικράτηση της πραχτικής και των ήθων της οικονομικής αλληλεγγύης, αλλά είναι το μεταβατικό Κράτος που έχει για άποστολή του να καταργήσει τον ανταγωνισμό, καταργώντας την άτομική ιδιοκτησία, τις τάξεις και τις έθνικές οικονομίες: αυτή την άποστολή δεν μπορεί να την εκπληρώσει ή σημερινή κοινο-

βουλευτική δημοκρατία. Ἡ φόρμουλα «κατάχτηση τοῦ κράτους» πρέπει νά γίνει κατανοητή μέ τήν παρακάτω ἔννοια: δημιουργία ἑνός νέου τύπου κράτους, πού θά γεννηθεῖ ἀπό τή συνεργατική πείρα τῆς προλεταριακῆς τάξης, καί ἀντικατάσταση ἀπ' αὐτό τοῦ δημοκρατικοῦ - κοινοβουλευτικοῦ κράτους.

Καί ἔτσι ξαναγυρίζουμε στό σημεῖο ἀπό ὅπου ξεκινήσαμε. Ἔχουμε πεῖ κιόλας ὅτι οἱ θεσμοί τοῦ σοσιαλιστικοῦ καί προλεταριακοῦ κινήματος, ἀπό τήν προηγούμενη περίοδο μέχρι σήμερα, δέν ἔχουν ἀναπτυχθεῖ μέ τρόπο αὐτόνομο, ἀλλά ὡς ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς διαμόρφωσης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, πού μέ τή σειρά τῆς κυριαρχεῖται ἀπό τοὺς ἀνώτατους νόμους τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ πόλεμος ὁμως ἀνάντησε τή στρατηγική κατάσταση τῆς ταξικῆς πάλης. Οἱ καπιταλιστές ἔχασαν τήν ὑπεροχή, ἢ ἐλευθερία τους περιορίστηκε, ἢ δύναμή τους ἐκμηδενίστηκε. Ἡ καπιταλιστική συγκέντρωση ἔφτασε στό ἀκρότατο ὄριο ἀνάπτυξής της μέ τό νά πραγματοποιήσει τό παγκόσμιο μονοπώλιο τῆς παραγωγῆς καί τῶν ἀνταλλαγῶν. Ἡ ἀντίστοιχη συγκέντρωση τῶν ἐργαζομένων μαζῶν ἔδωσε μὲν ἀνήκουστη δύναμη, στήν ἐπαναστατική προλεταριακή τάξη.

Οἱ παραδοσιακοί θεσμοί τοῦ κινήματος ἔγιναν ἀνίκανοι νά χωρέσουν τόσο σφρίγος ἐπαναστατικῆς ζωῆς. Ἡ ἴδια τους ἡ μορφή εἶναι ἀκατάλληλη, γιά τή χειραγώγηση τῶν δυνάμεων πού εἰσέρχονται στό συνειδητό ἱστορικό προτσές. Αὐτοί οἱ θεσμοί ὥστόσο δέν ἔχουν πεθάνει ἀκόμη. Ἀφοῦ γεννήθηκαν σά λειτουργία τοῦ ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ πρέπει νά συνεχίσουν νά ὑπάρχουν μέχρι νά ἐξαφανιστοῦν καί τὰ τελευταῖα ὑπόλοιπα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, μέχρι τή πλήρη κατάρρηση τῶν τάξεων καί τῶν κομμάτων, μέχρι τή συγχώνευση τῶν ἐθνικῶν δικτατοριῶν τοῦ προλεταριάτου στήν κομμουνιστική Διεθνή. Δίπλα ὁμως σ' αὐτούς τοὺς θεσμούς θά προβάλλουν καί θά ἀναπτυχθοῦν θεσμοί νέου τύπου, κρατικοῦ τύπου, πού ἀκριβῶς θά ἀντικαταστήσουν τοὺς ἰδιωτικούς καί δημόσιους θεσμούς τοῦ δημοκρατικοῦ - κοινοβουλευτικοῦ κράτους. Θεσμοί πού θά ἀντικαταστήσουν τό πρό-

σωπο του κεφαλαιοκράτη στις διευθυντικές λειτουργίες και στη βιομηχανική εξουσία και θα κάνουν πραγματικότητα την αυτονομία του παραγωγού στο εργοστάσιο. Θεσμοί ικανοί να επωμιστούν τη διευθυντική εξουσία όλων των σχετικών λειτουργιών στο πολύπλοκο σύστημα σχέσεων παραγωγής και ανταλλαγής, λειτουργίες που συνδέουν μεταξύ τους τα διάφορα τμήματα ενός εργοστασίου ώστε να συγκροτούν μια στοιχειώδη οικονομική ενότητα, λειτουργίες που συνδέουν τις διάφορες δραστηριότητες της αγροτικής βιομηχανίας και λειτουργίες που με όριζόντιες και κάθετες δομές πρέπει να συγκροτούν το αρμονικό οικοδόμημα της εθνικής και διεθνούς οικονομίας απελευθερωμένο από την άποπνιχτική και παρασιτική τυραννία των ατομικών ιδιοκτητών.

Ποτέ η επαναστατική όρμη κι ο επαναστατικός ενθουσιασμός δεν υπήρξαν πιδό φλογεροί στο προλεταριάτο της Δυτικής Ευρώπης. Άλλά φαίνεται ότι στην καθαρή και σαφή συνείδηση που έχουμε όσον αφορά το σκοπό δεν αντιστοιχεί μιά, άλλο τόσο καθαρή και σαφής συνείδηση για το ποιά είναι: τα κατάλληλα μέσα σήμερα προκειμένου να φτάσουμε σ' αυτό το σκοπό. Έχει από καιρό τώρα ριζώσει μέσα στις μάζες η πεποίθηση ότι το προλεταριακό κράτος ενσαρκώνεται σ' ένα σύστημα Συμβουλίων των εργατών, των αγροτών και των στρατιωτών. Δεν έχει διαμορφωθεί όμως ακόμη μιά ταχτική αντίληψη που να εξασφαλίζει έξ αντικειμένου τη δημιουργία αυτού του κράτους. Είναι ανάγκη γι' αυτό το λόγο να δημιουργήσουμε από τώρα ένα πυκνό δίχτυ προλεταριακών θεσμών, ριζωμένων στη συνείδηση των πλατιών μαζών και έγγυημένων από τη μόνιμη πειθαρχία και πίστη αυτών των μεγάλων μαζών, μέσα στις όποιες ή τάξη των εργατών και των αγροτών στο σύνολό της θα προσλαμβάνει πολλές μορφές δυναμισμού και πιθανοτήτων ανάπτυξης. Είναι βέβαιο ότι, αν σήμερα με τις τωρινές συνθήκες οργάνωσης του προλεταριάτου πραγματοποιούνταν ένα κίνημα μαζών επαναστατικού χαρακτήρα, τα αποτελέσματά του θα ήταν μιά καθαρά τυπική μεταρρύθμιση του δημοκρατικού κράτους και θα καταλήγαμε σε μιάν αύξηση της εξου-

οίας της Βουλής των αντιπροσώπων (διά μέσου μίας Συντακτικής Συνέλευσης) και στο να αναριχηθούν στην έξουσία οι πολύξεροι αντικομμουνιστές σοσιαλιστές. Ἡ γερμανική και ἡ αὐστριακή ἐμπειρία πρέπει κάτι νὰ μᾶς ἔχουν διδάξει. Οἱ δυνάμεις τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους και τῆς καπιταλιστικῆς τάξης εἶναι ἀκόμη ἀμέτρητες: δὲν χρειάζεται νὰ τὸ κρύβουμε ὅτι ὁ καπιταλισμὸς διατηρεῖται εἰδικὰ χάρις στὸ ἔργο τῶν συκοφαντῶν και τῶν λακέδων πού ἔχει στὴν ὑπηρεσία του και ὅτι ἡ προέλευση μᾶς τέτοιας φάρας δὲν ἔχει βέβαια ἐξαφανιστεῖ.

Ἡ δημιουργία τοῦ προλεταριακοῦ κράτους δὲν εἶναι ἐντέλει μιὰ πράξη ταχυδαχτυλογραφική: εἶναι κι αὐτὴ ἀκόμη, ἕνα γίγνεσθαι, εἶναι ἕνα προτσές ἀνάπτυξης. Προϋποθέτει μιὰ δουλειὰ προπαρασκευῆς, συστηματοποίησης και προπαγάνδας. Χρειάζεται νὰ ἀναπτύξουμε ἀκόμη περισσότερο και νὰ δώσουμε ἀκόμη μεγαλύτερες ἐξουσίες στοὺς προλεταριακοὺς θεσμοὺς τοῦ ἐργοστασίου πού ὑπάρχουν κιόλας, νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀναπτυχτοῦν παρόμοιοι θεσμοὶ και στὰ χωριὰ και τέλος νὰ καταφέρουμε ὥστε οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι σ' αὐτοὺς νὰ εἶναι κομμουνιστές μὲ συνείδηση τῆς ἐπαναστατικῆς ἀποστολῆς πού ἔχουν νὰ ἐκπληρώσουν αὐτοὶ οἱ θεσμοί. Διαφορετικὰ ὄλος ὁ ἐνθουσιασμὸς μᾶς, ὅλη ἡ πίστη τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἐμποδίσει τὴν ἐπανάσταση νὰ καταλήξει μ' ἕναν ἀθλιο τρόπο σ' ἕνα νέο κοινοβούλιο ἀπατεώνων, ἀνοήτων και ἀνεύθυνων και θὰ χρειαστοῦν νέες και πιὸ τρομερές θυσίες γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ κράτος τῶν προλετάρων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

1. Κ α ρ ν τ ο ύ τ τ ε Τ ζ ο σ ο θ ε (1835-1907). 'Αντιπροσωπευτικός ποιητής της περιόδου μετά το Ριζορριζιμέντο. 'Υπήρξε όπαδός του Μαντοίνι και δημοκράτης, για να γίνει μετά έθνικιστής μοναρχικός, ακολουθώντας όπωσδήποτε την κατεύθυνση της τάξης που άνηκε. 'Υπήρξε σε λογοτεχνικό επίπεδο ένας υποστηρικτής του Κλασικισμού, μά υπήρξε ακόμα και υποστηρικτής του πολιτιστικού σκοπού της ποίησης που όδηγούσε όμως στο να άνυψώσει με ρητορικά και έθνικιστικά στοιχεία τη μορφή των ποιητών, αντίληψη που θα δώσει άκρως άρνητικά αποτελέσματα. Βλέπε και σημ. 4 στο «Λογοτεχνία και 'Εθνική Ζωή», έκδ. «Στοχαστής», 'Αθήνα 1981.
2. Πισανά ό Γράμσι αναφέρεται στα γεγονότα που έλαβαν χώρα τό 1896-97, όταν, μετά από θρησκευτικούς άγώνες μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, στάλθηκε στόλος κάτω από την διοίκηση του ναυάρχου Κανεβάρο για την κατάληψη του νησιού (15 Φλεβάρη 1897). Μία συνδιάσκεψη μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, που έγινε στη Ρώμη «ταχτοποίησε», σε διεθνές επίπεδο, την κατάληψη του νησιού (στην όποία δίνονταν ή πολιτική άυτονομία κάτω από την τούρκικη κυριαρχία) και όνόμασε ύψιστο έπίτροπο των δυνάμεων, τον πρίγκηπα Γεώργιο της 'Ελλάδας.
3. Χ ε ρ β έ Γ ο υ σ τ ά β ο ς (Hervé Gustave). Γάλλος δημοσιογράφος, όποστήριξε τις αντιμιλιταριστικές του θέσεις με την έφημερίδα του «La guerre sociale». Με την έκρηξη του πρώτου παγκόσμιου πόλεμου, αφήνοντας τό γαλλικό σοσιαλι-

οτικό κόμμα, έδρασε την έθνικιστική έφημερίδα «La Victoire», υποστηρίζοντας την κυβέρνηση Κλεμανσύ.

4. Στο 'Ιταλικό κείμενο *tergiverschi* σέ συμβολική έννοια σημαίνει, μεγάλη κι άπροσδόκητη τύχη. Έκφραση πού προέρχεται άπ' τό παιχνίδι τής λοταρίας. Το *terno* είναι ο συνδυασμός τριών αριθμών, πού εξάγονται άπό μιá κάληπη πού περιέχει αριθμούς άπό τό ένα έως τό ενενήντα, με εξαίρεση τήν ουάδα.
5. Σ ύ λ λ α β ο ς (*Sillabo*): Συλλογή 80 προποθέσεων, δημοσιευμένες τό 1864 άπό τόν Πάπα Πίο 9ο με τήν όποία καταδικάζε τά λάθη τοσ καιροσ του και έπιθεβαίνουε τήν άντίθεση τής εκκλησίας άπέναντι στον φιλελευθερισμό και τό άσυμβίβαστο στο πρόβλημα τής εγκόσμιας εξουσίας.
6. Σ υ μ φ ω ν ί α (*Intesa*): Συμφωνία πού έγινε τό 1904, μεταξύ Άγγλίας και Γαλλίας, στή βάση τής δημιουργίας ένός κανονισμοσ τών άποικιακών ζητημάτων. Η Συμφωνία, πριν άπό τόν πόλεμο, μετατράπηκε σέ μιá πραγματική συμμαχία για μιá σύμπτωση συμφερόντων σέ ευρωπαϊκό επίπεδο, πού εξαπλώθηκε σέ άλλες χώρες και άντιτάχθηκε κατά τήν διάρκεια τοσ πολέμου στις κεντρικές αυτοκρατορίες (Αυστρία - Γερμανία).
7. Β α σ ί λ ε ι ο τ ω ν φ α ν τ α σ μ ά τ ω ν: Στο ιταλικό κείμενο: «*Regno delle larve*», larva, όνόμαζαν οι άρχαιοι Ρωμαίοι τό φάντασμα όποιου ήταν κακόσ στή ζωή. Σήμερα γενικά σημαίνει φάντασμα.
8. Έ π ε ρ β α τ ι σ μ ό ς: 'Ιταλικά «*trascendentalismo*», φιλοσοφική συμπεριφορά πού τείνει νά αξιοποιήσει τις δυνατότητες γνώσης, πού θεωροούνται ανεξάρτητες άπό τήν εμπειρία. Ο Πλάτωνας πού έδλεπε τό «καλό» σάν άρχή όλων αυτών πού «είναι», έλεγε ότι είναι: «πέραν τής ουσίας» (έπέκεινα τής ουσίας).
Ο Πλωτίνος (204 μ.Χ.) στήν νεοπλατωνική του άντίληψη, υποστήριζε ότι τό «Ένα» είναι πάντα πέραν τής ουσίας (υπερβεθηκώς) όλων τών πραγμάτων, άκόμα και αν τά παράγει και τά κρατά μέσα στον ίδιο τόν έαυτό του.
9. Έ ν υ π α ρ χ ι σ μ ό ς: 'Ιταλικά «*immanentismo*», θεωρία πού άρνείται κάθε πραγματικότητα μεταφυσική εκτός έμ-

πειρίας και Ιστορίας και πού βρίσκει στον άνθρωπο την αρχή και το τέλος του.

Ξεκινώντας από τον Άριστοτέλη, μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα το νόημα της λέξης. Ο Άριστοτέλης είχε κάνει ένα διαχωρισμό μεταξύ της κίνησης και της ενέργειας. θεωρώντας οάν κίνηση την πράξη που έχει τον σκοπό της έξω από αυτή την ίδια την πράξη, και ενέργεια, τις πράξεις που έχουν μέσα τους τον σκοπό τους. Όσοι άφορα αυτό ο Άριστοτέλης είχε χρησιμοποιήσει το ρήμα «ένυπάρχει».

Έτσι immanente είναι αυτό που είναι μέρος της ούσιος ενός πράγματος και δεν υπάρχει έξω από το ίδιο το πράγμα.

10. Δ ο υ κ ε ς τ η ς Σ α β ο τ α ς : Δυναστεία που κυβέρνησε τις περιοχές του σημερινού Πεδεμοντίου (βόρεια Ιταλική επαρχία) και για την οποία, οι πρώτες πληροφορίες για την ύπαρξή της έντοπίζονται γύρω στο 1000.

Είναι με τον Κάρολο Άλμπερτο, της γενιάς του Καρινιάνο που μπαίνουν οι βάσεις για μιá πολιτική ηγεσία του Πεδεμοντίου, για την επίτευξη της ενότητας της Ίταλίας, μέσω της έκδοσης σά 1848 του Καταστατικού.

Έπειτα θά είναι ο Βιτόριο Έμμανουέλε ΙΙ που ακολουθώντας την προσεχτική διεθνή πολιτική του Καθούρ και συμμετέχοντας στα γεγονότα και στις αλλαγές που έφερε το Ριζορτζιμέντο θά καταφέρει να αποκτήσει τον τίτλο του Βασιλιά της Ίταλίας. Έναν τίτλο που οι οικογένειες του ίδιου γένους θά διατηρήσουν μέχρι την πτώση του φασισμού και την ανακήρυξη της Δημοκρατίας σά 1946 έπειτα από λαϊκό Δγμοψήφισμα.

11. Μ ά ρ κ ε : Έπαρχία της Κεντρικής Ίταλίας, όπου πρωτεύουσα είναι η Άνκόνα.
12. Σ υ ψ τ α γ μ α τ ι κ ή Έ λ ε υ θ ε ρ ί α (Libertà s t a t u t a r i a) : Ο Γκράμοι μιλά για «καταστατική έλευθερία» και όχι για «συνταγματική έλευθερία», ίσως γιατί αναφέρεται στην Ίταλική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία, εκείνη την Ιστορική στιγμή, δεν ήταν δυνατόν να μιλάμε για ένα πραγματικό Σύνταγμα αλλά μόνο για «Καταστατικό».

Αυτό το καταστατικό «Άλμπερτίνο» παραχωρήθηκε στις 4 του Μάρτη του 1848, από τον Κάρολο Άλμπερτο στός 6-

πήκους του βασιλείου του. Κατόπιν επεκτάθημε διαδοχικά σέ όλες τις Ιταλικές επαρχίες, ταυτόχρονα μέ την ολοκλήρωση της ενότητας της 'Ιταλίας και Ισχυσε μέχρι τό 1946. Είναι ένα καταστατικό στό βαθμό πού παραχωρήθηκε καλοθέλητα από τόν ανώτατο άρχοντα στους υπηκόους, και δέν επιβλήθηκε άπ' αὐτούς γιά τόν περιορισμό της βασιλικής εξουσίας. 'Ο βασιλιάς πράγματι, συγκεντρώνει γιά τόν εαυτό του, τήν δικαστική, τήν εκτελεστική εξουσία, και μαζί μέ τήν Βουλή και τήν νομοθετική. Είναι ένα Σύνταγμα «Ευλύγιστο» στό βαθμό πού γιά νά τροποποιηθεῖ ένα άρθρο τοῦ Καταστατικοῦ ἢ γιά νά γίνει κάποια προσθήκη άρκεί ἡ άπλή έκδοση ενός τακτικοῦ νόμου. Στόν Βασιλιά άνήκει επίσης και ἡ εξουσία γιά τόν διορισμό ἢ τήν παύση τῶν υπουργῶν, οἱ ὅποιοι είναι υπεύθυνοι. 'Όστόσο, τό Καταστατικό γιαντό τό πράγμα, δέν είναι σαφές στό βαθμό πού δρίζει τούς υπουργούς υπεύθυνους, μή προσδιορίζοντας άπέναντι σέ ποιόν. Αυτό επέτρεψε από τή μιá πλευρά μιá «κατά γράμμα» έρμηνεία τοῦ καταστατικοῦ πού τείνει στό σεβασμό της βασιλικής εξουσίας (και επομένως συντηρητική) κι από τήν άλλη μιá έρμηνεία «πρακτική» σύμφωνα μέ τήν ὅποια οἱ υπουργοὶ έπρεπε νά είναι υπεύθυνοι άπέναντι στό κοινοβούλιο και νά έχουν τήν έμπιστοσύνη του γιά τήν άσκηση τοῦ κυβερνητικοῦ έργου.

13. Κατά τήν διάρκεια τοῦ Α' Παγκόσμιου Πόλεμου και παρά τήν ουδετερότητα της χώρας και τήν άρνησή της ν' αφήσει νά περάσουν στρατεύματα, οἱ γερμανοὶ έπετέθηκαν και κατέλαβαν τελικά τό Βέλγιο.
14. 'Αποφασιστική μάχη (20 Σεπτέμβρι, 1792) γιά τήν αναχαίτιση τῶν στρατῶν πού είχαν συμμαχήσει κάτω από τήν άρχηγία τοῦ Δούκα τοῦ Brunswick ενάντια στήν 'Επαναστατική Γαλλία. 'Ο στρατός της Πρωσίας, αναγκάστηκε νά υποχωρήσει, κάτω από τούς κανονιοβολισμούς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, πού τά ὄδηγησε ὁ στρατηγός Dumourier.
15. L e o n e E n r i c o : Οικονομιστής τοῦ Νότου, πού στρατεύτηκε στις γραμμές τοῦ επαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, γιά νά περάσει μετά στό σοσιαλιστικό κόμμα, άφού στά 1908 στή Φλωρεντία εκδιώχθηκε αὐτό τό ρεύμα από τό ίδιο τό κόμμα.
16. B o r d i g a A m a d e o (1889 - 1970): 'Ιδρυτής μαζί

μέ τόν Γκράμοι, τόν Τάσκα και άλλους σοσιαλιστές εκπροσώπους τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἰταλίας μέ τήν διάσπαση στό Συνέδριο τοῦ Λιβόρνο στή 1922 ἀπό τό Σοσιαλιστικό Κόμμα Ἰταλίας. Ἀκόμη και σάν σοσιαλιστής, ὑπῆρξε ἕνας δεξιάτος ἀντίπαλος τοῦ ρεφορμισμοῦ και ὑποστηρικτής μιᾶς δλικῆς ἀρνησις τοῦ ἀστικοῦ κόσμου χωρίς νά ὑποκόψει σέ συμβιβασμούς. Γιαυτό και τό πιθανότερο εἶναι ὅτι ἀκριβῶς ἀξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀσυμβίβαστης ὀπτικῆς του (πού ἔτεινε, μέσα στίς σχηματοποιήσεις της, στήν ἀπλοποίηση) δέν μπόρεσε νά ἀντοπιοεῖ — πράγμα πού δέν συνέβη στόν Γκράμοι — τό εἰδικό ζήτημα τοῦ Νότου, στή πλαίσια τοῦ γενικότερου ἐθνικοῦ προβλήματος τοῦ σοσιαλισμοῦ. Στήν φάση προετοιμασίας τῆς διάσπασης ὅπου ἡ ομάδα Bordiga εἵσκαται ἤδη σέ ὑπεροχή διακρίνονται οἱ διαφορές τῶν δύο ἀντιλήψεων: ὁ Bordiga ἀρνεῖται νά ἀγωνισθεῖ παράλληλα γιά τό κόμμα και τὰ ἐργοστασιακά συμβούλια, σύμφωνα μέ τό πρότυπο τῶν γερμανοῖανῶν σοδιέτ, δίνοντας πρωταρχική σημασία γιά ἕνα νέο κόμμα πού θά ἔπρεπε νά εἶχε μιάν ἀξιόλογη ἰδεολογική και ἠθική στερεότητα και πού νά ἔτεινε ἐπίσης νά διακριθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ σοσιαλιστικά ρεύματα χωρίς νά ὑποκόψει σέ καμιά πολιτική σύγκλιση μέ αὐτά, και μὴ μπορώντας ἐπομένως νά ἐκμεταλλευθεῖ καμιάν ἀντίθεση ἀπό τό ἐχθρικό πεδίο. Ἀκόμη και σ' αὐτό, διέφερε ἀπό τόν Γκράμοι, ὁ ὅποιος ἔχοντας μιὰ λιγότερο ντετερμινιστική ὀπτική τῆς πραγματικότητας, ἔτεινε ἀντίθετα στό νά κινηθεῖ μέ μιάν ὀπτική πιά ἀνοικτή πρὸς ἄλλα κόμματα. Ἔτσι και ὡς πρὸς τήν ὀπτική γιά τό ἴδιο τό κόμμα ὑπάρχουν μεγάλες διαφορές: ὁ Bordiga ἀντιλαμβάνεται τό κόμμα σάν μιὰ ἐπιλογή, καθαρό ὄργανο τῆς ἐργατικῆς τάξης και τῆς ἐπανόστασης γιά τὴν φροντίδα τῶν ὁποῖων τό κόμμα πρέπει νά δυναμώσει συνολικά, ἰδεολογικά ἐνάντια στή ἄλλα κόμματα. Ὁ Γκράμοι ἀντιτίθεται μέ μιὰ ὀπτική γιά ἕνα μαζικό κόμμα ἐνοοώντας το σάν πρωτοπορία στούς ἴδιους τοὺς κόλπους τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἕνα κόμμα πού νά μπορεῖ νά πάει μπροστά ἀκόμη περισσότερο μέ τοὺς ἀγρότες και τοὺς ἐργάτες και νά μπορεῖ νά βάζει ἀκόμα και στόχους τακτικῆς και ἐνδιάμεσους πολὺ μεγάλης σημασίας. Μὲ τό Γκράμοι εἶχε και: τό κοινό: τὴν μεγαλύτερη ἀξία πού ἔδιναν στήν ἐπαναστατική δρα-

στηριότητα και στην κομμουνιστική στρατεύση, εάν απαραίτητη στιγμή της υπαρξής του ατόμου. Ένα άλλο σημείο που θα τον απομακρύνει από τον Γκράμσι: (ακόμα και αν στα 1951 θα ξεκαθαρίσει ότι ο Ιταλινισμός στην διεθνή κατάσταση που είχε διαμορφωθεί, ήταν αναγκαίος) θα είναι η συμμαχία του με τον Τρότσκι και η σύγκρουσή του με τον Στάλιν, η διαγραφή του από το κόμμα στις 20 του Μάρτη του 1930. Η θέση του ενάντια στον Στάλιν και «τον Σοσιαλισμό σε μια μόνο χώρα», ενάντια στην γραφειοκρατία της Διεθνούς, δεν γίνεται από μια Τροτσκιστική πλευρά. Θα άρνηθεί πράγματι να ένιωθει με την IV Διεθνή, στο βαθμό που αξιολογούσε το σοβιετικό κράτος σαν «εργατικό ή μη εργατικό κράτος», όχι στη βάση της εσωτερικής ρωσικής κατάστασης, μα μόνο στη βάση της διεθνούς της πολιτικής. Θα είναι έτσι, ο σταθερός του διεθνισμός που θα τον οδηγήσει στην τελειωτική ρήξη με την Τρίτη Διεθνή όταν η Ρωσία θα συμμαχήσει με την Δύση στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Βλέπε και σημ. 15 στον τόμο «Οι Διανοσούμενοι», έκδοση «Στοχαστής», Αθήνα 1972. Βλέπε επίσης το κεφάλαιο «Το ΚΚΙ κάτω από την καθοδήγηση του Μπορντίγκα 1921-1923», στο βιβλίο των Κ. Χόαρ — Τ. Ν. Σμίθ: «Για τον Γκράμσι», έκδ. «Στοχαστής», σελ. 60 επ., Αθήνα 1980.

17. **N o v a l i s** (1772-1801): Ψευδώνυμο του Friedrich Leopold, γερμανού ποιητή της πρώτης ρομαντικής περιόδου χαρακτηρισμένης από την πολιτική συντηρητική «παλινόρθωση», που έγινε από τους ανώτατους άρχοντες έπειτα από την ήττα του Ναπολέοντα.

Η ποιητική του παραγωγή ποτισμένη από μιάν αίσθηση θανάτου, έκθελασης του μεσαίωνα και παγκόσμιου χριστιανικού αίσθήματος, εισάγεται με συνέπεια σ' αυτό το πλαίσιο παλινόρθωσης, όσον αφορά την κουλτούρα έκτός από την πολιτική, επαναξιολόγησης του παρελθόντος με την άρνητική συντηρητική έννοια που έναντιωνόταν αντίθετα στην εκ νέου ανακάλυψη της ιστορικής αξίας που υπήρξε ένα θετικό στοιχείο του ρομαντικού κινήματος στο σύνολό του.

18. **V i c o G i a m b a t t i s t a** (1668-1744): Ίταλός φιλόσοφος, συνεχιστής της παράδοσης του Άνθρωπισμού και της Αναγέννησης. Έναντιώθηκε με τις καινοόργιες αντιλήψεις

του, στα φιλοσοφικά ρεύματα του καιρού του, κτυπώντας αντίστοιχα τις μαθηματικές διατυπώσεις του όρθολογισμού και την επιστήμη της φύσης του εμπειρισμού. Σύμφωνα με τον Vico, η αλήθεια εξαρτάται από την δημιουργικότητα του ανθρώπου, και δεν εξαρτιέται ούτε από τη λογική ούτε από την εμπειρία. Έτσι, μοναδική επιστήμη είναι η Ιστορία, μοναδική αληθινή επιστήμη γιατί είναι δημιουργημένη από τον ίδιο τον άνθρωπο, που μπορεί έτσι να την κατανοήσει γιατί δεν είναι ένα υποθετικό κατασκεύασμα, όπως τα μαθηματικά, ούτε θεϊκό, όπως η Φύση.

19. R o l l a n d R o m a i n (1866-1944): Δημοκράτης γάλλος συγγραφέας, βραβείο Νόμπελ για την λογοτεχνία το 1915, άκριτως τη στιγμή που οι ειρηνιστικές του θέσεις εναντιώνονταν στην παγκόσμια σύρραξη. Η ανθρώπινη εξέγερσή του ενάντια στην πολιτική αντίδραση και τον ακαδημαϊσμό στην τέχνη εκφράστηκε στην σύνθεσή του με την επανάσταση του 'Οκτώβρη, την εχθρότητά του στον φασισμό και στον ναζισμό, και την συμπάρτασή του στην δημοκρατική Ισπανία.
20. Θ ε ω ρ η τ ι κ ό ς Λ ó γ ο ς (R a g i o n e t e o r e t i c a): 'Ο Γκράμσι πιθανότατα μιλά για τον θεωρητικό λόγο για να αναφερθεί στο «λόγο» του Κάντ και στην αντίληψή του για την θεωρητική δραστηριότητα, δηλαδή την γνωστική.
- 'Ο Κάντ (1724-1804) που γεννήθηκε στη Γερμανία επηρεάζεται από την επιστημονική επανάσταση του Νέφτωνα και από τα φιλοσοφικά κείμενα των διαφωτιστών, ιδιαίτερα του Rousseau και του Hume. Αυτός προσπαθεί, στο έργο του «Κριτική του καθαρού λόγου» (όπου καταπιάνεται άκριτως με το γνωστικό επίπεδο), να δώσει τα όρια εκείνα μέσα στα όποια είναι δυνατόν για τον άνθρωπο, να επιτύχει μια αληθινή γνώση. Αντιτίθεται έτσι και στα δογματικά συμπεράσματα του όρθολογισμού και στα σκεπτικιστικά συμπεράσματα του εμπειρισμού, δεχόμενος όμως πρώτα την δυνατότητα του να επιτύχει κανείς μια καθολική και αναγκαία κρίση και έπειτα να θέσει με βάση την γνώση, την έννοια (το νόημα). Έτσι, η πραγματική επιστήμη δεν επιτυγχάνεται, ούτε μόνο με μια αναλυτική όρθολογική (a priori) κρίση ούτε μόνο με μια συνθετική εμπειρική (a posteriori) κρίση, αλλά αποκλειστικά με μια συνθετι-

κή a priori κρίση, μία κρίση επομένως που ζητά και ένα βλκικό περιεχόμενο και μία διανοητική επεξεργασία.

21. **Μεγάλη έγκυκλοπαίδεια του D' Alembert και Diderot**: Μπορεί να θεωρηθεί ή πλέον αντιπροσωπευτική συλλογική δημοσίευση της σκέψης του Διαφωτισμού. Ή βλοποίησης της ακολούθησε διάφορα στάδια και έξ αιτίας των αντιθέσεων μεταξύ των συγγραφέων (άποσπάζθηκαν ο D' Alembert, Rousseau, Quesnay, Turgot) και γιατί καταδικάστηκε από τον βασιλιά, τον Πάπα Κλεμέντε XIII και από τους Ίησουλτες που την έδλεπαν σαν ένα αντιθρησκευτικό έργαλειο. Σημαντικό είναι: το «Discours préliminaire» του D' Alembert, που θέτει τις γενικές βάσεις πάνω στις οποίες θεμελιώνεται το έργο: Το καθήκον, δηλαδή, της διάδοσης των καθορισμένων ιστορικά γνώσεων που δεν έχουν καμιά σχέση με την μεταφυσική, μά μόνον με την ρεαλιστική ανάλυση των γεγονότων.
22. **Podrecca Guido** (Ποντρέκα Γκούγντο 1865 - 1923): Δημοσιογράφος και πολιτικός, υπήρξε διευθυντής του αντικληρικού περιοδικού «L' asino». Για τις ρεφορμιστικές του θέσεις διαγράφηκε από το Σοσιαλιστικό Ίταλικό Κόμμα μαζί με την ρεβιζιονιστική δεξιά στο Συνέδριο της Ρέτζο Έμιλία στα 1912.
23. **Castellini Gualtiero** (1890 - 1918): Δημοσιογράφος και πολιτικός, παρακολούθησε από κοντά τον Λιβυκό πόλεμο και τους Βαλκανικούς πολέμους. Συνεπής, με τις εθνικιστικές του απόψεις πήρε θέση υπέρ της επέμβασης στον άπορα τον πόλεμο.
24. **Riazza Giuseppe** (1882 - 1969): Δημοσιογράφος. Ύπηρεσε ειδικός άπεσταλμένος στο Παρίσι για την «Giornale d' Italia» και ανταποκριτής για την «La Stampa».
25. **Sacío Negro**: Κίτρινος τύπος.
26. **Δημομασόνοι**: Δημοκράτες Μασόνοι. Ή Μασονία που γεννήθηκε στην Άγγλία το XVIII αιώνα σαν προοδευτική άστική οργάνωση διαδόθηκε στη Γαλλία, αφού έπηρεάστηκε από τις αρχές των διαφωτιστών. Στην Ίταλία πρωτοστάτησε μαζί με τους Καρμπονάρους (μια οργάνωση με όμοια χαρακτηριστικά) στους αγώνες την περίοδο του ριζορτιζιμέντο. Ο Ριζοσπα-

στικός αντικλαιομός της, δεν την εμπόδισε να ακολουθήσει την συντηρητική αντεξέλιξη που η ίδια η αστική τάξη ακολουθούσε. Στά 1914 το XIV συνέδριο του Σοσιαλιστικού Ιταλικού Κόμματος απαγόρευσε στα μέλη του να ανήκουν σ' αυτή την οργάνωση. Έπειτα κατά τη διάρκεια του φασισμού διαλύθηκε και ανασυγκροτήθηκε, χωρίς καμιά δμως πολιτική σπουδαιότητα έπειτα από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

27. Δ ο μ ι ν : κ α ν ο ι : Τάγμα Καλογέρων που ιδρύθηκε από τον ισπανό Ιερωμένο Ντομένικο ντι Γκούτζμαν (1170 - 1221) στα 1215. Ίδρύθηκε σε μια εποχή που η Ευρώπη σπαράζονταν από αγώνες και συχνές θρησκευτικές εξεγέρσεις που εμπνέονταν από αίρετικά κινήματα. Το τάγμα εγγυήθηκε για μερικές από τις αναγκαιότητες εκείνων των κινήματων δάζοντάς τους έτσι κάτω από τον έλεγχο της εκκλησίας και του Πάπα από τον οποίο το τάγμα εξαρτιόταν άμεσα. Κατάφεραν να επηρεάσουν ακόμη και την κουλτούρα, μέσα από τον έλεγχο των νέων πνευματικών ιδρυμάτων και των Πανεπιστημίων που γεννιόνταν αυτόνομα από το μονοπώλιο των μοναστηριών και των Έπισκοπικών Έκκλησιών πάνω στα σχολεία.
28. Τ ζ ι ο ρ ν τ ά ν ο Μ π ρ ο θ ν ο (1548 - 1600): Γεννήθηκε κοντά στη Νάπολη και στα 15 του χρόνια πήρε μέρος στην οργάνωση των Δομινικανών. Έπειτα από μια ζωή πνευματικής μελέτης καταδικάστηκε να και σάν αίρετικός, κατά την περίοδο που ήταν Πάπας ο Κλεμέντε ο VIII. Οι φιλοσοφικές του θέσεις πηγάζουν από τον νεοπλατωνισμό που βλέπει σάν κεντρικό πυρήνα τον άνθρωπο και την ικανότητά του να φθάσει στο θεϊκό και στις πιο κατώτερες υλικές εκδηλώσεις.
29. Μ υ σ τ ι κ ι σ τ ή ς (m i s t i c ο): Αυτός που ερμηνεύει την θρησκεία, την φιλοσοφία και την πραγματικότητα περισσότερο σάν προϊόντα αίσθηματος, παρά σάν προϊόντα ορθολογικής ανάλυσης. Με την λέξη μυστικισμός, έννοομε τη συμπεριφορά και τις πνευματικές σχέσεις που είναι σηματοδμεμένες με καθαρότατο ιδεαλισμό.
30. C o r r a d i n i E n r i c o (1865 - 1931): Ύψηξε ένας δριμύς έθνικιστής και οπαδός του Ντ' Ανούντσιο: Προώθησε την ιδεολογία του στο γνωστό περιοδικό «Il Regno», που ιδρύθηκε από τον ίδιο στα 1903. Στα 1922, πέρασε μαζί

- μ' ένα μεγάλο μέρος εθνικιστών στο Φασισμό. Υπήρξε γερουσιαστής στα 1923 και υπουργός στα 1928.
31. Τ ρ ε β ί ρ ι (T r e v i g i): Γενέτειρα πόλη του Κάρλ Μάρξ, που βρίσκεται στην Όμοσπονδιακή Γερμανική Δημοκρατία.
 32. C o d i n o: Πλεξούδα των μαλλιών σύμφωνα με την ανδρική μόδα του 1700. Παίρνει την σημασία του αντιδραστικού, του όπισθοδρομικού, γιατί ακριβώς οι υποστηρικτές του Ancien Regime συνέχιζαν να στολίζονται μ' αυτή την πλεξούδα.
 33. P a l a n c a i o: Κάτοχος πολλών παλατιών. Λαϊκό όνομα που δόθηκε κατά την αρχαιότητα στα χρήματα από ένα νόμισμα της Λιγουρίας, της Τοσκάνης και της Βενετίας. Ό «Λεφτάς».
 34. T e r p r i s t i: Κακοποιοί των μεγάλων πόλεων. Προέρχεται από το όνομα μιας ένωσης κακοποιών που συγκροτήθηκε μεταξύ του 1816 - 1821, και ονομάσθηκε «Compania della Terra», που συγκεντρωνόταν στα λιβάδια πούταν σκεπασμένα από μούσκιο (στη μιλιανέζικη διάλεκτο terra) της Πιάτσα Καστέλο στο Μιλάνο.
 35. Ο ι Ί η σ ο υ ί τ ε ς: Οι Ίησουίτες ή Τάγμα των Ίησουιτών. Τάγμα που ιδρύθηκε στην Ισπανία στα 1534 και έγκρίθηκε από τον Πάπα Πάολο ΙΙΙ στα 1540. Το τάγμα γεννήθηκε μέσα σ' ένα κλίμα θρησκευτικό και πολιτιστικό, όπου η Έκκλησία αναζητούσε νέες μεθόδους για να δυναμώσει τη θέση της και να οδηγήσει την αντιμεταρρύθμιση. Οι Ίησουίτες έδωσαν μια συνεισφορά πραγματικά ανανεωτική από τη στιγμή που αφήνοντας κατά μέρος τη μεσαιωνική ύπτική, άφομοίωσαν τις έμπειρίες του ανθρωπισμού, δεχόμενοι έτσι σαν αρχές της θρησκευτικής τους ζωής, όχι τόσο την προσευχή όσο την δραστηριότητα και την κουλτούρα. Κατάφεραν έτσι να δυναμώσουν το μονοπώλιο κουλτούρας της Έκκλησίας, να έλέγξουν σχολεία και Πανεπιστήμια και μέσω της εκπαίδευσης, να καθορίσουν μια σύνδεση με τις μη κληρικές (λαϊκές) κυρίαρχες τάξεις που διατηρήθηκε για δυο - τρεις αιώνες.
 36. Ν τ ε Σ ά ν κ τ ι ς Φ ρ α ν τ σ έ σ κ ο (1817-1883): Ό μεγαλύτερος εκπρόσωπος της Ιταλικής ρομαντικής λογοτεχνικής κριτικής. Έζησε στα χρόνια του ριζορριζιμένο και συνδέθηκε με αυτό έρχόμενος σε έπαφή με δημοκρατικά στοι-

χρεια συνδέθηκε με τη γραμμή των πολιτικών, μετά τον Καζορ, κι έγινε ακόμη και υπουργός της Δημόσιας Έκπαίδευσης στα 1861 - 62, αλλά αποσπάστηκε απ' αυτή περνώντας στην άριστερή αντιπολίτευση αφού είδε ότι έλειπαν οι προσπάθειες για την λύση των προβλημάτων της καθυστέρησης του Νότου και γενικότερα της Ιταλίας. Υπήρξε έτσι Υπουργός της δημόσιας εκπαίδευσης στις δύο κυβερνήσεις που έκανε ή άριστερά (1878 - 79 και 1881).

Στο έργο του, «Ιστορία της Ιταλικής λογοτεχνίας», φαίνεται καθαρά η προσπάθεια ιστοριογραφικό - λογοτεχνικής έρμηνείας που κατέβαλε ακολουθώντας το ρομαντικό λαϊκό και δημοκρατικό του ιδανικό. Βλέποντας πράγματι την λογοτεχνία σαν «Έκφραση μιας κοινωνίας», έγραψε την ιστορία της Ιταλικής λογοτεχνίας από τον μεσαίωνα μέχρι τον XIX αιώνα (έποχή άφύπνισης της εθνικής συνείδησης), διασαφηνίζοντας τις προσπάθειες ενός αγώνα που η λογική και η λαϊκή σκέψη έκαναν ενάντια στον μεταφυσικό μεσαιωνικό καθολικισμό. Βλέπε και σημειώσεις σε: «Παρελθόν και Παρόν», σημ. 19, και «Γιά τόν Γκράμσι», σημ. 15, καθώς και τις παρατηρήσεις του Γκράμσι στο «Λογοτεχνία και Έθνική Ζωή», σελ. 15 επ. και τα τρία στις εκδόσεις «Στοχαστής».

37. Γ ι α κ ω β ί ν ο ι : Ονομάζονταν έτσι τα στελέχη της πιο σημαντικής γαλλικής λέσχης (club) που πήρε το όνομα από το μοναστήρι του Αγίου Ιάκωβου. Κατά την διάρκεια της γαλλικής επανάστασης το κίνημα των γιακωβίνων, βασισμένο πάνω στη συμμαχία μεταξύ πόλης και υπαίθρου, πήρε έλο και πιο ριζοσπαστικές θέσεις. Όσον αφορά αυτό, ο Γκράμσι είπε: «Οι γιακωβίνοι αγωνίστηκαν γενναία για να εξασφαλίσουν μια σχέση ανάμεσα στην πόλη και την υπαίθρο και τα κατάφεραν νικηφόρα. Ή ήττα τους σαν καθορισμένο κόμμα οφείλονταν στο γεγονός ότι σε μια συγκεκριμένη φάση συγκρούστηκαν με τις αναγκαιότητες των παριζιάνων εργατών» (Ριζορτιζιμέντο). Και στην Ιταλία, επίσης, πέρασαν οι δημοκρατικές γιακωβίνικες ιδέες βρίσκοντας υποστηρικτές πάνω απ' όλους τους καρμπονάρους. Ο έρος γιακωβινισμός πήρε την έννοια κάθε λαϊκής, δημοκρατικής και αδιάλλακτης συμπεριφοράς.

38. Ν τ ' Α ν ν ο ύ ν τ σ ι ο Γ κ α μ π ρ ι έ λ ε (1863 - 1938):

Ποιητής, υπήρξε μία από τις πιο αντιπροσωπευτικές μορφές της ιταλικής κουλτούρας. Σ' αυτόν αντικαθρεφτίζονται άκδηλώσεις, ιδανικά και γούστα μιας εποχής που κρατά από τις άρχες του 1890 μέχρι τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. 'Η ζωή και το λογοτεχνικό έργο του χαρακτηρίζονται από αισθητισμό, θαυμασμό για την περιπέτεια, τον υπεράνθρωπο ή καλύτερα τον «μεγάλο ποιητή» εθνικιστικής ρητορικής (θέση που εγαίνει και αναπτύσσεται από την αντίληψη που έχει ο Καρντούτσι για τον ποιητή προφήτη). 'Υπήρξε πράγματι όπαδός της επέμβασης στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και συνεπής με όλους τους ένθουσιώδεις διακαείς πόθους του έφερε σε πέρας την «προτελευταία περιπέτεια του», με την στρατιωτική κατοχή της πόλης Φιορμε παρά την αντίθεση της ιταλικής κυβέρνησης. Βλέπε και σημ. 7, στον τόμο «Λογοτεχνία και 'Εθνική Ζωή», έκδ. «Στοχαστής», 'Αθήνα 1981.

39. **B o u r g e t P a u l** (1852 - 1935): 'Άλλος μυθιστοριογράφος και κριτικός που αντιτάχθηκε όξότατα στον νατουραλισμό του Ζολά. Στο πολιτικό επίπεδο ήταν παραδοσιακός, μοναρχικός. Βλέπε και σημ. 22, στο «Παρελθόν και Παρόν», έκδ. «Στοχαστής», 'Αθήνα 1974.
40. **Φ ο γ κ α τ ζ ά ρ ο 'Α ν τ ό ν ι ο** (1842 - 1911): Σημαντικός συγγραφέας της παρακμής που σχημάτισε τις λογοτεχνικές και πολιτικές θέσεις του στο κλίμα του τέλους του 1800, με την κρίση των θετικιστικών ιδεών. 'Η λογοτεχνία του λεπτή και έσωτερικοποιημένη, μπόρεσε να δώσει στην κυρίαρχη τάξη μια πηγή έξευγενισμού που δεν είχε βρει στον Βέργκκα και γενικά στα έργα του προηγούμενου Βερίστα — νατουραλιστικού κινήματος.
41. **F o r m a m e n t i s**: Λατινική φράση («νοητικό σχήμα») που χρησιμοποιείται στα Ιταλικά για να πει κανείς «διανοητική δομή», αυτό που στον άνθρωπο διαμορφώνεται σύμφωνα με τον χαρακτήρα και την διαπαιδαγώγησή του.
42. **L l o y d G e o r g e D a v i d** (1863 - 1945): Πολιτικός με ριζοσπαστικές ιδέες, άνηκε στο φιλελεύθερο κόμμα, και με την ιδιότητα του ύπουργού οικονομικών μπόρεσε να χτυπήσει εν μέρει την έξουσία των μονοπωλίων. Με το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε όπαδός της επέμβασης

μετά την γερμανική εισβολή στο Βέλγιο. Ύψηξε ύποστηρικτής της Ιρλανδικής ανεξαρτησίας που αναγνώρισε στα 1921. Ένα χρόνο μετά, παραιτήθηκε από αρχηγός της κυβέρνησης και πέρασε με τους εργατικούς.

43. **H e b b e l F r i e d r i c h** (1813 - 1863): Γερμανός ποιητής, είχε μια ζωή πολύ ταραγμένη, ακόμη και αν το ποιητικό του έργο, το επέτρεψε να θγει από την αθλιότητα και τη φτώχεια που 'χε ζήσει από μικρός. Έπηρεάστηκε πολύ από την Χεγκελιανή φιλοσοφία.
44. **F a s c i o**: Έργατική οργάνωση. Ή πρώτη ιδρύθηκε στη Μπολώνια το 1871, ωστόσο η οργάνωση με πραγματική σπουδαιότητα δημιουργήθηκε στα 1898 περίπου στη Σικελία, με ηγέτες τους Σοσιαλιστές ανθρωπιστές Ντέ Φελίτσε, Μπαρμπάτο, Βέρρα και άλλους που υποκίνησαν την κατάληψη των δημόσιων ακαλλιέργητων κτημάτων. Τα Fasci της Σικελίας κατάφεραν μέχρι και να πάρουν μερικούς δήμους στις δημοτικές εκλογές και αφού αύξησαν έτσι την δύναμή τους, οι αντιδραστικοί και οι γαιοκτήμονες της χώρας άσκησαν πίεση στην κυβέρνηση για να επιτύχουν τη διάλυσή τους. Γι' αυτό το λόγο έπεσε η κυβέρνηση Τζολίτι που με την τακτική της ουδετερότητας μεταξύ των δύο πλευρών που θρισκόντουσαν σε αντίθεση δέν εξυπηρετούσε τις αναγκαιότητες της κυρίαρχης τάξης. Ο Κρίστι οάν νέος πρόεδρος δίδστηκε να πνίξει στο αίμα τις εξεγέρσεις των σικελών, (που μεταξύ άλλων, υποκινούσαν και προδοκότερες) και να διαλύσει τα Fasci.
45. **Τ ρ έ θ ε ς Κ λ α ο ύ ν τ ι ο**: Πολιτικός άνδρας, διεύθυνε μια από τις πρώτες σοσιαλιστικές έφημερίδες «Il Grido del Popolo», και μετά και το «Avanti!» ανάμεσα στα 1910 και 1912 ανήκε στο ρεφορμιστικό ρεύμα του σοσιαλιστικού κόμματος που διαγράφηκε τον Οκτώβρη του 1922.
46. **Η ο μ η ν ε υ λ ι ο υ**: Λατινικό ούσιαστικό όνομα, που σημαίνει τον άνθρωπο σαν αδύναμη και περιορισμένη ύπαρξη. Στα ελληνικά ανθρωπάκι.
47. **Μ ε τ α σ χ η μ α τ ι σ μ ο ς** (T r a n s f o r m i s m o): Στα 1876 πέφτει η κυβέρνηση της Ιστορικής Δεξιάς (που κράτησε από το 1861) και πάντα μέσα στα πλαίσια της φιλελεύθερης άσκησης της πολιτικής εξουσίας, έχουμε την ανάδειξη

της κυβέρνησης της Ιστορικής 'Αριστεράς, με ηγέτη τόν Ντεπρέτις. 'Εγκαινιάζονταν έτσι στην 'Ιταλία μιὰ νέα Ιστορική περίοδος που χαρακτηρίζεται από τόν μετασχηματισμό (κοινοβουλευτικό). Αὐτή ἡ ἀλλαγὴ δὲν ἔφερε καμιὰ πραγματικὴ ἀνανέωση ἀκριβῶς γιατί πραγματοποιήσαν πάντα στὸ ἐσωτερικὸ μιὰς φιλελεύθερης ἀστικής τάξης. Ὁ Ντεπρέτις προσπάθησε μὲ ρουσφέτια καὶ κοινοβουλευτικὲς μηχανορραφίες νὰ ἐξασφαλίσαι μιὰ μεγάλη πλειοψηφία πού δὲν εἶχε σχηματιστεῖ μὲ μιὰ δημοκρατικὴ συμφωνία βασισμένη σ' ἕνα εἰδικὸ καὶ συγκεκριμένο πρόγραμμα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ πολιτικὲς δυνάμεις ἔχαναν τὴν φυσιογνωμία τους καὶ χάνονταν ἔτσι ἡ δυνατότητα σύγκρουσης ἀνάμεσα στὴν πλειοψηφία καὶ τὴν ἀντιπολίτευση. Αὐτὸς ἦταν ὁ μετασχηματισμὸς (transformismo), ἕνα ἀποτελεσματικὸ ἐργαλεῖο τῆς ἀστικής τάξης γιὰ νὰ διατηρήσαι τὸ πολιτικὸ μονοπώλιο μὰ ὑπῆρξε ἐπίσης καὶ μιὰ πρακτικὴ πού ὀδήγησε στὴν ἔλλειψη ἀμπιστοσύνης πρὸς τὰ δημοκρατικὰ ἰδανικά. Μπορεῖ νὰ γίνει καλύτερα κατανοητὸ ἔτσι, πὼς κάποιοι ἀντιδημοκρατικοὶ καὶ ἀντικοινοβουλευτικοὶ τρόποι συμπεριφοράς πρόσφεραν μιὰ δόση ἀνάπτυξης μιὰς ὀρισμένης κουλτούρας ἀρχικά (Ντ' Ἀννονότσιο, περιοδικὰ Φλωρεντίας) καὶ τοῦ φασισμού μετέπειτα.

48. **Μ α τ σ ι ν ι α ν ι σ μ ὸ ς (M a z z i n i a n i s m ο):** Φιλελεύθερο δημοκρατικὸ κίνημα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ Τζουζέπε Μασίνι, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πῦθ σημαντικοὺς ἡγέτες τοῦ Ριζορριζιμέντο στὴν 'Ιταλία. Οἱ βασικοὶ του στόχοι ἦταν ἡ ἐνότητα καὶ ἡ δημοκρατία. Βασικὸ στοιχεῖο τῶν δημοκρατικῶν του ἀντιλήψεων ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ συνεργατισμοῦ, ἐννοώντας μὲ αὐτὸ τὸν ὄρο ἕναν κολεκτιβισμό, ὅπου ὁ ἄνθρωπος διὰ μέσου μιὰς διαφορετικῆς θρησκευτικότητας (δηλαδή ὀχι θεσμοποιημένης) μπορούσε νὰ ἀνανεώσει τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ ἀντιλήψή του δὲν ἦταν ταξικὴ (ἂν καὶ γινόταν στὴν πρακτικὴ τῆς) ἀλλὰ συμπεριελάμβανε ὅλο τὸν «λαὸ» πού διὰ μέσου τῆς «διαπαιδαγώγησης καὶ τῆς ἐπανάστασης», μπορούσε νὰ πραγματοποιήσαι τοὺς στόχους του.
49. **Ἄ ν τ ι μ ο ν α ρ χ ι κ ὸ ς ρ ι ζ ο σ π α σ τ ι σ μ ὸ ς (r a d i c a l i s m ο a n d i μ ο n a r c h i c ο):** Πιθανότατα ὁ Ἰνκράμοι ἐννοεῖ ἐκεῖνα τὰ ρεύματα ἰδεῶν πού ἐκτός

από τὸ νὰ εἶναι: «λαϊκός», εἶχαν σὰν προοπτικὴ τοὺς μιὰ Ἰταλία ἐνωμένη σὲ μιὰ δημοσπονδία δημοκρατικῶν κρατῶν. Αὐτὰ τὰ ρεύματα ἰδεῶν σὲ ἐπίπεδο ἰθαικῶν ἔκαναν ἀναφορὰ στὴν ἐποχὴ τῶν ἀλευθέρων κοινοτήτων στὴν Ἰταλία καὶ σὲ θεσμικὸ ἐπίπεδο ἔκαναν ἀναφορὰ στὰ δημοσπονδιακὰ κράτη τῆς ἐποχῆς ὅπως ἡ Ἑλβετία καὶ οἱ Η.Π.Α.

50. **Κοινοτικὸς Κομμουνισμὸς (C o m u n i s m o c o m u n a l e)**: Ὁ Γκράμοι, πιθανά, ἀναφέρεται στὴν ὀργάνωση τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων. Ἡ ὑπαιθρος ἦταν διαιρεμένη σὲ «ἐνότητες τοῦ χωριοῦ», ποὺ ὀνομαζόνταν *Mir* (ποὺ στὰ ρώσικα σημαίνει: «κόσμος» καὶ «εἰρήνη»), στὶς ὁποῖες ἡ γῆ ἦταν διανεμημένη ἰσότημα στοὺς ἀγρότες ποὺ ἦταν συλλογικὰ ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν φόρων. Ἀργότερα ἡ ἀγροτικὴ πολιτικὴ (μεταξὺ τοῦ 1906 καὶ τοῦ 1911) τοῦ ὑπουργοῦ Στολύπιν, ποὺ ἔβαινε νὰ κόψει τοὺς δεσμοὺς στὸ ἐσωτερικὸ τῶν *Mir* εὐνόησε μιὰ μεγαλύτερη κοινωνικὴ διαφοροποίηση στὴν ὑπαιθρο καὶ τὴν γέννηση τῶν κουλάκων, δηλαδὴ τῶν πλούσιων ἀγροτῶν ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὸ 15% στὶς παραμονὲς τοῦ πολέμου.
51. **Μάσσιμο Ντ' Ἀτζέλιο (Massimo d'Azeglio)** (1798-1866): Πολιτικὸς ἄνδρας ποὺ ἔζησε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἰταλικοῦ ριζορριζιμένου. Φιλελεύθερος μεταρρυθμιστὴς κατ' ἐξοχὴν μετριοπαθῆς πρότεινε τὴν κινητοποίηση τῆς κοινῆς γνώμης γιὰ νὰ προωθηθεῖ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν διαφόρων ἰταλικῶν κοινωνικῶν στρωμάτων μιὰ σειρά ἀπὸ μεταρρυθμίσεις, ἀντιτασοῦμενος ἔτσι ξεκάθαρα στὴν ἐπαναστατικὴ μέθοδο τῶν ὀπαδῶν τοῦ Γκαριμπάλντι καὶ τῶν ματσοινιανῶν δημοκρατῶν.
52. **Γκατζέττα ντέλ Πόπολο (Gazzetta del Popolo)**: Πολιτικὴ ἐφημερίδα φιλελεύθερης κατεύθυνσης ποὺ ἰδρύθηκε στὸ Τορίνο τὸ 1848. Ἰποστήριξε τὸν Καδούρ καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν Χιλίων τοῦ Γκαριμπάλντι γιὰ τὴν ἐνωσιὴ τῆς Ἰταλίας. Τὸ 1915, τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἐπέμβασης στὸν πόλεμο.
53. **Τζιολιττιανὸς (Giolittiano)**: Ὅρος, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Τζιοδάννι Τζιολίττι, ποὺ σὰν ἀρχηγὸς τῆς κυβέρνησης, κυριάρχησε στὴν πολιτικὴ σκηνὴ ἀπὸ τὶς ἀρ-

χές του 1900 μέχρι τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Η φιλελεύθερη προοδευτική αντίληψή του σκόπευε στο να μειώσει από την μια τις αυταρχικές προθέσεις ενός κομματιού της αστικής τάξης και να μετριάσει από την άλλη την επαναστατικότητα του σοσιαλιστικού κόμματος. Έστεινε λοιπόν στο να συμβιβάσει τα δύο μέρη με τρόπο ώστε να αναπτυχθούν με τάξη οι δημοκρατικές διαδικασίες στη χώρα. Εξυιώνοντας έτσι συνδικάτα και εργάτες πίστευε ότι θα κέρδιζε μεγαλύτερη λαϊκή επιδοκιμασία και ένα πιο στέρεο πολιτικό μηχανισμό. Όσον αφορά το ζήτημα της επέμβασης στον πόλεμο, ο Τζιοιόττι υποστήριξε την ουδετερότητα, σε βαθμό που αυτή η θέση δεν θα του αφαιρούσε την υποστήριξη του βασιλιά, ο οποίος, αντίθετα, σε συμφωνία με την κυβέρνηση, είχε υπογράψει το σύμφωνο του Λονδίνου (23 Απρίλη 1915) βάσει του οποίου η Ιταλία θα έμπαινε στον πόλεμο στο πλευρό της Αγγλίας μέσα σε ένα μήνα.

54. **S u b u r g a**: Η πιο θρώμικη και κακόφημη συνοικία μιας πόλης. Από το λατινικό Suburga, περιοχή της αρχαίας Ρώμης, που κατοικιόταν από ανθρώπους κατώτατης τάξης.
55. **Κ ε ρ έ ν σ κ ι** 'Α λ έ ξ α ν δ ρ ο ς: Ρώσος σοσιαλδημοκράτης, υπηρέτησε υπουργός στην πρώτη προσωρινή κυβέρνηση κατά την διάρκεια της επανάστασης του Φλεβάρη κάτω από την προεδρία του Λ' νον, υποστηρίζοντας την συνέχιση του πολέμου. Πήρε μέρος και στη δεύτερη προσωρινή κυβέρνηση πάντα κάτω από την προεδρία του Λ' νον σαν υπουργός πολέμου μαζί με τον σοσιαλεπαναστάτη Τοέρνωφ, υπουργό γεωργίας. Παίρνοντας όλο και πιο αντιδραστικές και αντιπολεστικές θέσεις, κατάφερε, μετά από μία κυβερνητική κρίση, να αναλάβει την προεδρία με πολλές εξουσίες. Θα είναι η αντεπαναστατική απόπειρα του στρατηγού Κορνίλωφ, που θα δείξει την αστάθεια και την αδυναμία της κυβέρνησής του, η οποία θα πέσει κάτω από τα χτυπήματα της μπολσεβίκικης επανάστασης. Ο Κερένσκι θα καταφέρει να δραπετεύσει στις Ήνωμένες Πολιτείες, βοηθούμενος από την αμερικανική πρεσβεία.
56. **Μ π α μ π έ φ Φ ρ α ν σ ο υ ά** (1760 - 1797): Γάλλος επαναστάτης. Οι ιδέες του για την ισότητα και τη αγροτική παραγωγή του τον οδήγησαν στο να προτείνει, σε οικονομικό -

πολιτικό επίπεδο, μια ανακατανομή σε 10α μέρη της γης στους αγρότες (παραμένοντας στα πλαίσια ενός αγροτικού νόμου). Μετέπειτα απόρριψε αυτή την ιδέα για να αναζητήσει την πραγματική ισότητα στην κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής. Αυτό το πρόγραμμά του θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με ένα πραξικόπημα και στη συνέχεια με μια δικτατορία. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού θα εκμεταλλεύονταν την υποστήριξη ακόμα και των γιακωθίνων οι οποίοι δεν θα είχαν συνειδητοποιήσει τα αποτελέσματα που θα έφερε αυτή η ισότητα. Η οργανωμένη συνωμοτική απόπειρα με μερικούς όρεινους, ιακωθίνους και ένα ιταλό τον Φιλίππο Μπουοναρρότι απέτυχε και μερικοί απ' αυτούς, μεταξύ των οποίων ο Μπαμπέφ, συνελήφθησαν. Ο Μπαμπέφ αποκεφαλίστηκε τον Μάη του 1797 ενώ ο Μπουοναρρότι φυλακισμένος κατάφερε αργότερα να δημοσιεύσει και να κάνει γνωστά τα ντοκουμέντα της συνωμοσίας, που συμπεριελήφθησαν στην ιστορία της «Conspiration pour l' égalité».

57. **Ε ξ ε λ ι κ τ ι σ μ ο ς** (Evoluzionisti): Προέρχεται από το *evoluzionismo*, όρος που προέρχεται από την φιλοσοφική αντίληψη, που επεξεργάστηκε κύρια ο Σπένσερ (1820-1903), σύμφωνα με την οποία τα πάντα είναι καθορισμένα από έναν ένωτικό νόμο που μεταπλάθει την φαινομενική πραγματικότητα από τα πιο απλά και ακαθόριστα στάδια σε στάδια πιο σύνθετα και καθορισμένα. Όσον αφορά την πολιτικό - οικονομική θεωρία ο Σπένσερ διακηρύσσει ένα πέρασμα της κοινωνίας από μια φάση στρατιωτική σε μια φάση βιομηχανική, όπου το κράτος θα μειώσει πολλές από τις λειτουργίες του και δεν θα επέμβει για να περιορίσει την ελεύθερη ανάπτυξη των ατομικών δραστηριοτήτων. Ο Σπένσερ με αυτό τον τρόπο δεν κάνει τίποτα άλλο από το να δίνει μια λογική και επιστημονική αιτιολογία σ' αυτό που για την άστική σκέψη και πράξη ήταν ήδη κεκτημένο.
58. **Γ' κ ά ν γ κ α** (Gang): Λέξη που προέρχεται από το γερμανικό «gang», (μεταλλοφόρα φλέβα). Δείχνει εκείνα τα μέταλλα ενός στρώματος που αν και άχρηστα είναι όμως άναμειχτα με χρήσιμα μέταλλα.
59. **T a r t u f o**: Προέρχεται από το γαλλικό «Tartuffe», την

- διώνυμη κωμωδία του Μολιέρου (1664), που επιτίθονταν στην υποκρισία και την δεισιδαιμονία. Η λέξη πήρε την έννοια του υποκριτή.
60. Μάρτωφ Λένιν (1873 - 1923): Το πραγματικό όνομα είναι: Julij Osipovic Cederbaum' υπήρξε ένας από τους ηγέτες του εργατικού κινήματος στην Ρωσία και ίδρυσε μαζί με τον Λένιν την Ίσκρα. Μετά από διαφωνία του με τον Λένιν, έπάνω σε πολιτικές θέσεις έγινε αρχηγός του μενσεβίκικου ρεύματος. Μετά την επανάσταση εξορίστηκε στη Γερμανία (1921), όπου και πέθανε. Ο Μάρτωφ υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους συγγραφείς του ρωσικού και διεθνούς σοσιαλιστικού κινήματος. Βασικό του έργο θεωρείται: «Η Ιστορία της ρώσικης σοσιαλδημοκρατίας».
61. Γκαετάνο Σαλτέμινι (1873 - 1957): Υπήρξε ένας σημαντικός ιστορικός και μελετητής των προβλημάτων του ιταλικού νότου. Μέλος του σοσιαλιστικού κόμματος, πέρασε μετέπειτα σε ριζοσπαστικές φιλελεύθερες θέσεις, δείχνοντας όμως πάντα το μεγάλο δημοκρατικό του φρόνημα. Ίδρυσε με τον Ντέ Βίτι Ντέ Μάρκο το πολιτικό εβδομαδιαίο περιοδικό «Λ' Ουνιτά» διά μέσου του οποίου αντιτάχθηκε ξεκάθαρα στον εθνικισμό και στο λιθικό έγχειρημα και αγωνίστηκε για μία πραγματική ανάπτυξη του Νότου. Κατά την διάρκεια του φασισμού, αφού καθαιρέθηκε από την πανεπιστημιακή έδρα εξορίστηκε. Επέστρεψε στην Ίταλία μετά την απελευθέρωση συνεχίζοντας την αποφασιστική υποστήριξη του στην δημοκρατία και τον «λαϊκισμό».
62. C' a b a l a : Προέρχεται από το εβραϊκό «qubbalah» (παράδοσιακή θεωρία). Θεωρία, που αναζητούσε την αληθινή και βαθιά έννοια της Βίβλου. Είναι πίστης και μία τέχνη που διά μέσου αριθμών και συμβόλων προσπαθεί να προβλέψει το μέλλον. Στα ιταλικά πήρε την έννοια της απάτης και του δόλου.
63. A c c h i a r p a n u o l e : Λέγεται έτσι ο άνθρωπος, που είναι φλύαρος, κενός, που ενδιαφέρεται για πράγματα χωρίς κανένα περιεχόμενο.
64. Νόρμαν Άντζελ (N o r m a n A n g e l) : Ψευδώνυμο του Ralph N. A. Lane, δημοσιογράφου και άγγλου πολιτικού. Πήρε βραβείο Νόμπελ για την ειρήνη το 1933.

65. **H a b e a s c o r p u s**: Λατινική έκφραση («Έχε το σώμα»). Στο αγγλοσαξωνικό δίκαιο είναι η αρχή για την υπεράσπιση των ατομικών δικαιωμάτων σύμφωνα με την οποία υπάρχει το δικαίωμα να γνωρίζεις κάποιος την αιτία σύλληψής του. Ο νόμος δημοσιεύτηκε το 1679 από τον Κάρολο ΙΙ και όριζε ότι ο πολίτης που είναι φυλακισμένος ή που κατηγορείται για ένα αδίκημα είχε το δικαίωμα προσωρινής ελευθερίας αν δεν δικάζονταν μέσα σε τρεις μέρες από την σύλληψη.
66. **Κ α μ ό ρ α**: Στη Νάπολη, στην περίοδο των Βουρβόνων, κοινοπραξία - οργάνωση κακοποιών. Ανάλογη της γνωστής Μαφίας.
67. **F i a t**: Σημαίνει στιγμή, ελάχιστο χρονικό διάστημα. Από το λατινικό *fiat*, δηλαδή «ας γίνει». Πήρε αυτή την έννοια από τη φράση της Γένεσης «fiat lux», δηλαδή «γεννηθήτω φως».
68. **Τ ό μ α ς Κ α ρ λ ά ι λ (T o m a s C a r l y l e)** (1796 - 1881): Άγγλος συγγραφέας, ύποστηρικτής του ατομισμού και αντίπαλος της δημοκρατίας, πίστευε ότι οι πρωταγωνιστές και οι δημιουργοί της ιστορίας ήταν μόνο οι μεγάλοι άνδρες, οι ήρωες και ότι ο λαός δεν είχε άλλο ρόλο από το να ακολουθεί αρχηγούς.
69. **F r a n c e s c a n a**: Είναι οι τρόποι που εμπνέονται από την αγάπη, την απλότητα και την γλυκύτητα, γιατί φραντσέσκάνο, ήταν και είναι οι όπαδοί του Φραντσέσκο ντ' Ασίζι, ο οποίος δημιούργησε ένα θρησκευτικό τάγμα στις αρχές του XIII αιώνα.
70. **C o l l a b o r a z i o n i s t a**: Όποιος συνεργάζεται με τον έχθρο.
71. **M o s c h e c o c c h i e r e (Η ν (ο χ ο ι μ β γ ε ς)**: Αυτή η έκφραση έχει την καταγωγή της σε ένα παραμύθι του *La Fontaine*. Χρησιμοποιείται για αυτόν που αναλαμβάνει, αθθαίρετα, καθήκοντα αρχηγού και υπευθυνότητες για να αποδείξει την αξία του. Ο ίδιος ο Γκράμσι έδινε τον εξής ορισμό: «Είναι κάθε άτομο που αφήνει κατά μέρος την συλλογική θέληση και δεν προσπαθεί να την δημιουργήσει, να την επεκτείνει, να την δυναμώσει, να την οργανώσει».
72. **Τ ς ι ο υ ς έ π π ε Π ρ ε τ σ ο λ ί ν ι (G i u s e p p e P r e z z o l i n i)**: Γεννήθηκε το 1882 και ζει μέχρι σήμερα. Διανοούμενος στις αρχές του 1900 συμμετείχε δραστήρια,

μαζί με τον Κορραντίνι και σάν ιδρυτής και σάν συνεργάτης στά φλωρεντιανά περιοδικά. Αὐτὰ ἦταν τὸ φερέφωνο ἑνὸς ὑπερβολικοῦ ἀτομικισμοῦ, συχνὰ ἀντιδημοκρατικοῦ και ἀντισοσιαλιστικοῦ, μιᾶς μὴ ὀρθολογικῆς ὀπτικῆς τῆς πραγματικότη-
 τας, και μιᾶς ἀντίληψης τῆς κουλτούρας ὑπερβολικά ἑλικτικῆς και αὐταρχικῆς. Ὁ Κορραντίνι και ὁ Παπίνι, ὁ Πρετσολίνι και ὁ Μποργκέζε θὰ ἤθελαν νὰ ἦταν οἱ διανοοῦμενοι και πολιτικοὶ Μέντορες τῆς ἰταλικῆς ἀστικῆς τάξης τῶν ἀρχῶν τοῦ 1900, και ὄχι τῆς φιλελεύθερης ἢ τζιολιττιανῆς κυβερνητικῆς ἀστικῆς τάξης, ποὺ εἶχε πρόθεση νὰ ἀναζητήσει ἕνα σημεῖο δυνατῆς συντηρητικῆς ἰσορροπίας και σύνδεσης τῶν ἀναγκῶν τοῦ κεφαλαίου και τῆς ἐργασίας, τῆς δικῆς τῆς ἡγεμονικῆς ἐύλησης και τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἀναγκαιότητος διεύρυνσης τῶν ὁδοῶν τοῦ Κράτους, ἀλλὰ ἐκείνων τῶν ὁμάδων τῆς ἀστικῆς τάξης ποὺ στίς ἀρχές τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάδοῦ εἶχαν στόχο τὴν κατάκτηση τοῦ Κράτους. Ἄν και οἱ διανοοῦμενοι τῆς βασιλείας φαντάζονταν ὅτι ἦταν οἱ ὄδηγοι και οἱ ἐμπνευστὲς του, συνέδῃ ἀντίθετα νὰ εἶναι ὑποταχτικοὶ και δραγουμένοι ἐκείνων τῶν οἰκονομικῶν και κοινωνικῶν συμφερόντων ποὺ πίστευαν ὅτι ἦταν «ἀποστολή τους νὰ ἀφυπνήσουν». Ἰπῆρξαν ἐ-
 ττοι, «οἱ ἡνῶχοι μῦθες», ἐκείνου τοῦ καπιταλισμοῦ ποὺ 15 χρόνια ἀργότερα, θὰ ἀποτελέσει τὴν μεγάλη δύναμη τοῦ φασισμοῦ.

73. Ἐμμανουέλε Φιλίπερτο (E m a n u e l e F i l i b e r t o) (1528 - 1580): Δούκας τῆς Σαβοτίας ποὺ ἀναδιοργάνωσε τὸ Κράτος τῆς Σαβοτίας μὲ συγκεντρωτικά και ἀπολυταρχικά κριτήρια, τροποποιώντας τὸ νομοθετικὸ, οἰκονομικὸ και στρατιωτικὸ σύστημα.
74. Ἀουγκούστο Μούρρι (A u g u s t o M u r r i) (1841 - 1932): Γιατρός, πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς στὴν Μπολώνια. Ὀνομαστός γιὰ τίς μελέτες και ἐρευνές του.
75. N o n p l u s u l t r a: Λατινικὴ ἔκφραση, ποὺ σημαίνει «ὄχι πέρα πέρα», δηλαδὴ τὸ ἀκράτο ὄριο. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ἡ φράση ἦταν γραμμένη στίς Ἡράκλειες Στήλες.
76. Καραπορέττο (C a r o g e t t o): Ἀναφέρεται στὴ μάχη ποὺ ἐγινε στίς 24 Ὀκτώβρη τοῦ 1917, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου, ὅπου ἡ Ἰταλία μετὰ ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἤττα ἔχασε πολλοὺς στὴν ὑποχώρηση.

77. **Έρρικος Χάινε** (Heinrich Heine) (1797 - 1856): Μεγάλος γερμανός λυρικός ποιητής και πεζογράφος. Κυριότερα έργα του τά: «Βιβλίο των Άσμάτων», «Τραγωδίες μαζί μ' ένα λυρικό ίντερμέτζο», «Νέα ποιήματα», «Ρομαντέρ», «Η Γερμανία, χειμωνιάτικο παραμύθι», κλπ.
78. **Βιντσέντζο Τζιομπέρτι** (Vincenzo Gioberti) (1801 - 1852): Σημαντικός φιλόσοφος και πολιτικός της περιόδου του ριζοριζιμένου. Η πολιτική του πρόταση διαποτισμένη από την καθολική ιδεολογία, έβλεπε την Ίταλία διαιρεμένη σε μία όμοσπονδία με ήγέτη τον Πάπα, όπου τό κάθε Κράτος θα διατηρούσε την νόμιμη κυβέρνησή του. Δίχως άλλο ή άντίληψή του κινιόταν στο καθολικό πλαίσιο του μετριοπαθούς φιλελευθερισμού.
79. **Mangiana la foglia**: Σημαίνει: να καταλάδεις τις κρυφές προθέσεις κάποιου.
80. **Σοννιανή** (Sonniiana): Προέρχεται από τον Σοννίνο Σίντινι (1847-1922), συντηρητικό πολιτικό που με τό άρθρο του που δημοσιεύτηκε στις 16 Σεπτέμβρη του 1900: «Νά επιστρέψουμε στο Καταστατικό», πήρε θέση ενάντια στον προοδευτικό φιλελευθερισμό του Τζιολίτι. Ύπηρεξε ξεκάθαρα ύποστηρικτής της ιταλικής επέμβασης στον πόλεμο. Πήρε μέρος στην ιταλική επιτροπή, σαν ύπουργός έξωτερικών, στο συνέδριο για την ειρήνη τό 1919 και εύνόησε την εξέλιξη του έθνικισμού στην Ίταλία, άποχωρώντας από τό ίδιο τό συνέδριο όταν ό πρόεδρος Ούίλσον άπέριψε τις γιουγκοσλαβικές διεκδικήσεις για τό ζήτημα των συνόρων.
81. **Λουίτζι Έννάουντι** (Luigi Einaudi): (1874 - 1961): Οικονομολόγος και φιλελεύθερος πολιτικός. Έπειδή ήταν άντιφασίστας άναγκάστηκε τό 1943 να καταφύγει στην Έλβετία. Ύπηρεξε ό πρώτος Πρόεδρος της Ίταλικής Δημοκρατίας από τό 1948 έως τό 1955.
82. **Ab aeterno**: Άπό τό λατινικό ab aeterno «άπό την αιωνιότητα», δηλαδή χωρίς άρχή στο χρόνο.
83. **In aeternum**: Λατινική έκφραση που σημαίνει: αιωνίως.
84. Στο κείμενο **internecina**. Έπιθετο που προέρχεται από τό ούσιαστικό στά λατινικά internecio, που σημαίνει σφα-

γή, εξόντωση. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι internecino μπορεί να έννοιασε! εάν κάτι το καταστροφικό, που οδηγεί στην εξόντωση.

85. Ἡ Σχολή τοῦ Κόμπντεν (La Scuola di Cobden): Παίρνει τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν Ρίτσαρντ Κόμπντεν (1804 - 1865), ἄγγλο οἰκονομολόγο καὶ πολιτικό, ὑποστηρικτὴ τῆς ἐλεύθερης ἀνταλλαγῆς καὶ ἀντίθετο σὲ ὁποιαδήποτε μορφή οἰκονομικοῦ προστατευτισμοῦ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΟΛΟ ΣΠΡΙΑΝΟ	7
Καταπιεστές και καταπιεζόμενοι	53
Δραστήρια και ένεργητική οδωτερότητα	56
Ή Σύλλαβος και ο Χέγκελ	62
Μνημόνευσι, τής θεοποιήδας Κάδελ	67
Σοσιαλισμός και κουλτούρα	71
Φωνές πέρα από τον τάφο	76
Γερμάνα	79
Ταξική πάλη και πόλεμος	81
Ή Ιστορία	83
Ο! έφημερίδες και ο! εργάτες	85
Άνθρωποι ή μηχανές	88
Το λαϊκό πανεπιστήμιο	91
Άνησυχίες	95
Βεβηλώσεις	98
Τρεις άρχις, τρεις τάξεις	99
Άδιάφοροι	108
Πειθαρχία και έλευθερία	111
Όρια	111
Χαρακτήρας	117
Σημειώσεις για την Ρώσικη Έπανάσταση	121
Ό πιο έλεύθερος άνθρωπος	125
Ο! ρώσοι μαξιμαλιστές	128

Ὁ ρολογάς	131
Χαρακτήρας	134
Ἀναλογίαι καὶ μεταφορές	136
Δημιουργία	139
Μονοκοντυλιές	141
Ἡ ἐπανάσταση ἐνάντια στὸ «καφάλαιο»	143
Ἀναγνώσματα	148
Ἀσυμβίβαστο — Ἀνεκτικότητα — Ἀνυπομονησία — Συμ- βιβαστικότητα	152
Γιὰ μιὰ συνεργατικὴ κουλτούρα	155
Ἡ κριτικὴ κριτικὴ	159
Ἡ ἑνωσιὴ τῶν Ἑθνῶν	163
Ντιαμαντίνο	166
Συνταγματικὴ [Συνέλευσις] καὶ Σοβιέτ	168
Ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις καὶ ὁ σοσιαλισμὸς	170
Ὁ Οὐίλσον καὶ οἱ Ρῶσοι Μαξιμαλιστές	173
Ἀτομικισμὸς καὶ Κολεκτιβισμὸς	177
Ἐνας χρόνος ἱστορίας	181
Ἡ κληρονομιά σου	185
Ὁ δικὸς μας Μάρξ	190
Ἀοριστία καὶ Ἀσυμβίβαστο	195
Τὸ ταξικὸ ἀσυμβίβαστο καὶ ἡ ἰταλικὴ ἱστορία	201
Κουλτούρα καὶ ταξικὴ πάλη	215
Οἱ ἡμέρες	219
Ἀνθίζει ἡ αὐταπάτη	221
Ἡ πολιτικὴ τοῦ «ἄν»	224
Ὀδοποιία	234
Τὸ ἔργο τοῦ Λένιν	244
Μετά τὸ Συνέδριον	252
Ἡ συμφωνία σημμαχίας	257
Τὸ καθήκον νὰ εἴμαστε θυνατοὶ	260
Οἱ ἰταλοὶ καθολικοὶ	263
Ἡ ἐφημερίδα ἐμπόρευμα	270
Ἡ χώρα τῆς Πουλτοινέλας	273
Ἐνα τοπικὸ Σοβιέτ	275
Κράτος καὶ κυριαρχία	278
Ὁ Λενινισμὸς καὶ ὁ Μαρξισμὸς τοῦ Ροντόλφο Μοντόλφο	286

Ἡ Κομμουνιστικὴ Διεθνὴς	288
Ὁ Ἐϊνσάουντ: ἡ περὶ τῆς φιλελεύθερης οὐτοπίας	291
Τὰ λόγια τῆς ἱστορίας	296
Οὐόλτ: Οὐίτμαν	302
Ἐργατικὴ δημοκρατία	305
Τὸ Κράτος καὶ ὁ Σοσιαλισμὸς	311
Ἡ δουλειὰ τῆς προπαγάνδας	320
Ἡ κατάχτηση τοῦ Κράτους	322
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ.. . . .	331

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ

Στὸ βιβλίο αὐτὸ συγκεντρῶνται τὰ κείμενα πολιτικῆς - πολιτιστικῆς παρέμβασης τοῦ Ἀντόνιο Γκράμοσι πὸν δημοσιεύτηκαν στὰ σοσιαλιστικὰ ἔντυπα ἐποχῆς (*Avanti!*, *Il Grido del Popolo*, *L'Ordine Nuovo*, κλπ.) τὴν περίοδο 1916 - 1919.

Πρόκειται γιὰ κείμενα πὸν ἀφοροῦν προβλήματα προλεταριακῆς ταχικῆς καὶ στρατηγικῆς, συγκρότησης τοῦ νεαροῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος οὐ σοβαρὰ ἐναλλακτικὸ πόλο, προβλήματα κουλτούρας καὶ λαϊκῆς παιδείας ἢ καὶ ὑπεράσπισης τῆς ρώσικης ἐπανάστασης ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τῆς. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ Γκράμοσι, ἀποτελοῦν, οὐσιαστικά, τὴν εἰσαγωγὴ γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ὑπόλοιπου ἔργου του. Κι ὅσο κι ἂν πρόκειται γιὰ νεανικὰ κείμενα μὲ ἔντιμο τὸ σιοιχεῖο τῆς ἀναζήτησης καὶ τῆς πολεμικῆς, αὐτὸ καθόλου δὲν ἀποδυναμώνει τὴν ἀξία τους σὰν πρῶτων κρίκων στὴν ἀλυσίδα τοῦ ἔργου πὸν ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσει.

Ἐνα ἔργο ἐπίκαιρο πὸν συνέχεια ἀξίζει νὰ διαβάζεται καὶ μελετιέται. Κι αὐτό, ὄχι φρονικὰ μόνο γιὰτὶ ὁ Γκράμοσι ὑπῆρξε ἕνας ὑποδειγματικὸς μαρξιστὴς διανοούμενος, ἀλλὰ — κύρια — γιὰτὶ ἡ ἀγωνία, ἀγρόπνια, αὐστηρότητα καὶ μοναδικὴ οὐ ἀποχρώσεις καὶ βᾶθος ποιότητα, πὸν διαπερνᾷ ὅλο του τὸ ἔργο, ἀποτελοῦν ἕνα ἐργαλεῖο γιὰ τὴν κατανόηση πολλῶν ἀπὸ τὰ δικὰ μας προβλήματα καὶ ἐρωτηματικὰ πάνω στὰ ὑπὸ συζήτηση μεγάλα ζητήματα τῆς κουλτούρας καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ὁ ἕκτος στὴ σειρά τῶν ἔργων του πὸν κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὸ «Στοχαστὴ», στὴ σειρά τῆς «Σύγχρονης Σκέψης».